ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1
JEUDI
1er JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԴՐԿ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·674 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.674

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Մեր վշտով տեղեկացանք որ Երեքշաբթի օր, Յունիս 29, ժամը 17·50–ին, (Երեւանի ժամով) վախճանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Ա.։

Կաթողիկոսին մահուան լուրը անակնկալ մը չէր, քանի ուելի քան տարի մըն է որ Գարեգին Ա. կը տառապէր ա-նողոք հիւանդութենէ մը, որ յատկապէս անողոք եղաւ իր պարագային։ 1998–ին եւ 1999–ին վիրաբուժական երեք յաջորդական գործողութիւններու ենթարկուեցաւ Նիւ – Եորք, դինք փրկելու համար խոշոփողի խլիզէն, բայց, բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան եւ յետ վերջին գործողութեան կաթողիկոսը կորնցուց նաեւ խօսելու եւ անունդ առնելու կարելիութիւնը։ Այս կացութեան մէջ, արտասահմանեան իր վերջին հրապարակային երեւումը եղաւ Հոմ, Մարտ 24–ին, ուր Պապին եւ նախագահ Քոչարեանի կողքին բացումը կը կատարէր Վատիկանի Սիքստինեան սրահին «Հոմ – Հայաստան» ցուցահանդէսին։ Անկէ վերադարձաւ Մայր Աթոռ, ուր չդադրեցաւ մեռնելու համար։ Ժամէ ժամ առողջական իր վիճակը վատթարացաւ, այլեւս ոչ մէկ յոյս ներշնչելով փրկութեան։ Ոչ միայն այս հիւանդութիւնը, այլեւ ճակատագիրը անողոք եղաւ այս եզակի եկեղեցականին համար որ Ջէյմիճեան կոչուեցաւ։

Մեր վշտով տեղեկացանք որ Երեքշաբթի օր, Յունիս 29, ժամը 17·50–ին, (Երեւանի ժամով) վախճանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Ա.։

Կաթողիկոսին մահուան լուրը անակնկալ մը չէր, քանի ուելի քան տարի մըն է որ Գարեգին Ա. կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը, որ յատկապէս անողոք եղաւ իր պարագային։ 1998–ին եւ 1999–ին վիրաբուժական երեք յաջորդական գործողութիւններու ենթարկուեցաւ Նիւ – Եորք, դինք փրկելու համար խոշոփողի խլիզէն, բայց, բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան եւ յետ վերջին գործողութեան կաթողիկոսը կորնցուց նաեւ խօսելու եւ անունդ առնելու կարելիութիւնը։ Այս կացութեան մէջ, արտասահմանեան իր վերջին հրապարակային երեւումը եղաւ Հոմ, Մարտ 24–ին, ուր Պապին եւ նախագահ Քոչարեանի կողքին բացումը կը կատարէր Վատիկանի Սիքստինեան սրահին «Հոմ – Հայաստան» ցուցահանդէսին։ Անկէ վերադարձաւ Մայր Աթոռ, ուր չդադրեցաւ մեռնելու համար։ Ժամէ ժամ առողջական իր վիճակը վատթարացաւ, այլեւս ոչ մէկ յոյս ներշնչելով փրկութեան։ Ոչ միայն այս հիւանդութիւնը, այլեւ ճակատագիրը անողոք եղաւ այս եզակի եկեղեցականին համար որ Ջէյմիճեան կոչուեցաւ։

Ծնած է Գիւմրի (Սարդիսեան) 1932, Օգոստոս 27–ին։ Նախնական ուսումը ստանալէ ետք տեղւոյն դպրոցը, Անթիլիասի Դպրեվանքը մտած է 1946–ին, 1949–ին ձեռնադրուած է սարկաւագ եւ 1952–ին, ուսմանն աւարտին, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ։ Իր վարդապետական ուսումնառութիւնը եղած է «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը ըստ հայ շարականներու»։ 1956 – 1957 եղած է տեսուչ Անթիլիասի Դպրեվանքին, 1957 – 1959 Օքսֆորտի համալսարանը պատրաստած է՝ «Բազկեդոնի ժողովը եւ Հայ Եկեղեցին» թեզը, ապա 1960–էն 1967 կրկին վարած է Դպրեվանքի տեսչութիւնը։ Այդ շրջանէն քանի մը տարի առաջ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մասնակցած է նաեւ միջպետական միջ – եկեղեցական ժողովներու։ Անթիլիասի Դպրեվանքի տեսչութեան շրջանին դասաւանդած է տեսական աստուածաբանութիւն, հոմուական աստուածաբանութիւն եւ ընդհանուր ձեւով Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութիւն։ 1964–ին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է ձեռամբ Տէրն Կաթողիկոսի։ Դասաւանդած է նաեւ Պէյրութի Համբարձեան մը, յանգելու համար անժամանակ վախճանի մը։

***

Գարեգին Կաթողիկոս, աշխարհի անունով՝ Նշան (Սարգիսեան) ծնած է Քէսապ (Սուրիա) 1932, Օգոստոս 27–ին։ Նախնական ուսումը ստանալէ ետք տեղւոյն դպրոցը, Անթիլիասի Դպրեվանքը մտած է 1946–ին, 1949–ին ձեռնադրուած է սարկաւագ եւ 1952–ին, ուսմանն աւարտին, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ։ Իր վարդապետական ուսումնառութիւնը եղած է «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը ըստ հայ շարականներու»։ 1956 – 1957 եղած է տեսուչ Անթիլիասի Դպրեվանքին, 1957 – 1959 Օքսֆորտի համալսարանը պատրաստած է՝ «Բազկեդոնի ժողովը եւ Հայ Եկեղեցին» թեզը, ապա 1960–էն 1967 կրկին վարած է Դպրեվանքի տեսչութիւնը։ Այդ շրջանէն քանի մը տարի առաջ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մասնակցած է նաեւ միջպետական միջ – եկեղեցական ժողովներու։ Անթիլիասի Դպրեվանքի տեսչութեան շրջանին դասաւանդած է տեսական աստուածաբանութիւն, հոմուական աստուածաբանութիւն եւ ընդհանուր ձեւով Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութիւն։ 1964–ին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է ձեռամբ Տէրն Կաթողիկոսի։ Դասաւանդած է նաեւ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանը (Հայ մանեռպրութիւն եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն) եւ Ամերիկեան Համալսարանը – Լիբանան – (անդլերէն, Հայոց պատմութիւն եւ հայկական մշակոյթ)։ Միաբանը եղած է կաթողիկոսական պաշտօնաթերթ՝ «Հասկ»ի։ 1971 – 1972 եղած է Իրանա – Հնդկաստանի Թեմի նախ կաթողիկոսական Պատուիրակ, ապա՝ առաջնորդ։ Ձեռադրեալ, 1974–ին ընտրուած է Միացեալ – Նահանգներու Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ եւ այդ պաշտօնին դլուխն էր, երբ 1977, Մայիս 22–ին կ'ընտրուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռակից Կաթողիկոս։ Այդ շրջանին Գարեգին Արք· նաեւ փոխնախագահն էր Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին։ Կը մասնակցէր համաշխարհային, եկեղեցական բոլոր ժողով-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՆԳԻՍՏ
Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Խոր վշտով յայտնում ենք, որ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի Վեհարանում Յունիսի 29–ին, Երեքշաբթի, ժամը 17·50–ին, անժամանակ, կեանքի 67–րդ տարում ի Տէր յանդեաւ Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութենից յետոյ։

Ամենայն Հայոց 131–րդ Հայրապետը Լուսաւորչի Աթոռին բազմեց 1995 թ· Ապրիլի 4–ի ազգային–եկեղեցական սըրբազումար ժողովի ընտրութեամբ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան 18–ամեայ դահակալի հարուստ փորձառութեամբ։ Նորին Սրբութիւն Տ· Տ· Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում քառամեայ հովուապետութեան տարիներին իմաստութեամբ ու անսակարկ նուիրումով հովուեց Հայաստանեայց Առաքելական Ս· Եկեղեցին։ Նորին Սրբութիւնը Մայր Հայրենիքի, Արցախի եւ աշխարհասփիւռ մեր ժողովուրդի հոգեւոր վերաղաթծութեան, հզօրութեան ու միասնութեան սրբազան առաքելութեանը ծառայեցրեց իր եռանդն ու անխոնջ ջանքերը, խօսքն ու գործը։

«Հարկ է վրայ մեր կայ» պարտքի ըմբռնումով իր հայեացքը յառած քրիստոնէութիւնը Հայաստանում պետական կրօն հռչակման 1700–ամեայ դարակազմիկ յոբելեանին, Հայոց Հայրապետն արդիւնաւորեց հովուապետութեան կարճատեւ իր շրջանի իւրաքանչիւր օրն ու ժամը։ Վերակազմուեցին Հայ Եկեղեցու Թեմերը Հայաստանում եւ ՀԱՊ երկրներում։ Ընդարձակուեց եկեղեցաշինութիւնը՝ վերանորոգուեցին եւ բարեզարդուեցին խոնարհուած եկեղեցիներ ու վանքեր, կառուցուեցին նորերը։ Գիշորդեան ճեմարանի նորոգեալ յարկից ներս հասունացաւ հոգեւոր սպասաւորների նոր սերունդ։ Աշխուժացաւ եւ ընդարձակուեց Քրիստոնէական Դաստիարակութեան ու Քարոզչութեան կենտրոնի գործունէութիւնը։ Գործել սկսեց Օշականի «Ս· Մեսրոպ Մաշտոց» նորաբաց դպրատունը։ Արգասաբեր եղաւ Մայր Աթոռի հրատարակչական գործունէութիւնը՝ հրատարակութեամբ աստուածաբանական եւ հայագիտական աշխատութիւնների, որոնց շարքում՝ Վեհափառ Հայրապետի մեծածաւալ դրքեր ու դրքոյկներ։ 1700–ամեակի շրջագծում Մոսկուայի Կրեմլինում, Վատիկանում եւ աշխարհի այլ քաղաքներում բացուեցին եկեղեցական արուեստի ցուցահանդէսներ, կազմակերպուեցին դիտաժողովներ եւ ուխտագնացութիւններ՝ դէպի հայրենի սրբավայրեր։ Կեանքի կոչուեցին սոցիալական զարգացման ծրագրեր՝ ուղղուած անտեսական դժուարութիւնների յաղթահարմանը Հայաստանում եւ Արցախում։ Իր բարձր հեղինակութեամբ Վեհափառ Հայրապետն առաւել ամրապնդեց էկումենիկ կապերը քոյր եկեղեցիների հետ, հովուապետական յաճախակի այցելութիւններով մխիթարեց եւ օրհնութիւն բաշխեց հաւատացուր մեր ժողովրդին ի հայրենիս եւ ըսփիւռս։ Նորին Սրբութիւնը ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի պատուաւոր անդամ է։ Վեհափառ Հայրապետը, որպէս խոշոր մտաւորական արժանացել է աշխարհի մի շարք ակադեմիաների եւ համալսարանների պատուաւոր դոկտորի կոչմանը։

Մայր Աթոռի սգաւոր միաբանութիւնը՝ խորազգած հաւատացուր մեր ժողովրդի եւ Հայրենի պետութեան՝ առ Վեհափառ Հայրապետը ցուցաբերած որդիական սիրոյ եւ սրտակցութեան զգացեւորումից, Սուրբ Հոգու մխիթարութիւնն է հայցում համայն Հայութեանը։ Մայր Աթոռի Միաբանութիւնը եւ Գերադոյն Հոգեւոր Խորհուրդը յայտարարում են քառասնօրեայ սուգ։

Աղօթք, խունկ եւ բիւր օրհնութիւն Վեհափառ Հայրապետի անմեռ յիշատակին։ Թող Բարին Աստուած Իր Փառաց Պսակին արժանացնի եւ երկնային երանութեան խաղաղութեան մէջ ընդունի սիրեցեալ Հայրապետի լոյս հոգին՝ ընդդատս աստուածզգեաց Հայոց Երանեալ Հայրապետաց։

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

***

Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· ԳԱՐԵԳԻՆ Ա· ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՀՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Յանուն Գերադոյն Հոգեւոր Խորհրդի Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի Դիւանը յայտնում է·

Երկուշաբթի, 5 Յուլիսի, ժամը 10–ին, Վեհափառ Հայրապետի մարմինը կը դըրուի Երեւանի Ս· Սարգիս առաջնորդանիստ եկեղեցում, ուր եւ կը կատարուի հոգեհանդիստ ժամը 18–ին։

Երեքշաբթի, 6 Յուլիսի, ժամը 10·30–ին Հայոց Հայրապետի մարմինը Ս· Սարդիս եկեղեցուց հանդիսաւոր թափօրով կը փոխադրուի Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին։

Հաւատացեալ ժողովուրդը կարող է հրաժեշտ տալ Հայոց Հայրապետին՝

Երեւանի Ս· Սարգիս եկեղեցում, Երկուշաբթի, ժամը 10 – 20–ը,

Ս· Էջմիածնի Մայր Տաճարում, Երեքշաբթի, ժամը 12 – 20–ը, Չորեքշաբթի, ժամը 8 – 20–ը։

Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· Գարեգին Ա· Վեհափառ Հայրապետի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 8 Յուլիսի, ժամը 10–ին, Ս· Պատարագի մատուցմամբ, վերջին օծման եւ թաղման արարողութիւններով։

Պաշտօնական ցաւակցութիւնները ընդունւում են Վեհարանում ամէն օր, ժամը 11 – 15–ը։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 4-ԻՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԿ. ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Յուլիս 4–ին, Ֆրանսայի բոլոր Հայկական Եկեղեցիներուն մէջ, պատարագ կը մատուցուի Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի հոգւոյն ի յիշատակ։

***

Փարիզի Առաջնորդարանը ցաւակցական տոմար մը բացուած է եւ Չորեքշաբթի առտու Յունիս 30–ին, առաջին առթիւ ստորագրած է Ֆրանսայի Երեւանի նախկին դեսպան Տիկին Ֆրանս տը Համբիկ։

Ցաւակցութիւններ կ'ընդունուին ժամը 10–էն 17։

ՓՈՒԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Անցեալ ամսուան մէջ 2 օրեր, Յունիս 7 եւ 8, արեւին կրակէ սկաւառակը խանձեց Պոսթընի բնակչութիւնը, ո՛չ միայն Պոսթընի, այլեւ Միացեալ – Նահանգներու Սպանելեան ափի նահանգներունը՝ հիւսիսէն հարաւ: Անժամանակ կիզիչ, չընչահեղձ զարձնող օդ մը, որուն նմանը թաց զանելու համար պէտք եղաւ պրպտել քաղաքին պատմութիւնը, հասնելու համար 1925 թուականին: Ջերմութիւնը պատճառ դարձաւ որ չատ մը տարեցներ եւ սրտի տկարութեամբ տառապող մարդիկ պէտք ունենան բժշկական տիպոզանական խնամքի, երբ պերճանքը չունէին զուվասիւռ բնակարանային պայմաններու մէջ ապրելու:

Տօթահարէզ երկրորդ օրը, վաճառ կը ըսպառնար որ էլեկտրաւժի արտադրող ապառումին հետեւանքով ծանրաբեռն կայաններն ալ չնչահեղձ զառնան եւ յոգնապառ չիջին հոգեվարքի վերջին հանդիւնով մը, ինչ որ խաւարի մատնելէ զատ բնակչութիւնը – կարծես պալքաններու մէջ մենք պարզ Եուկոսլաւներ ըլլայինք – առողջապահական եւ աննդական ծանրակշիռ խնդիրներու դուռ կրնար բանալ: Հանրային կեանքին անվրդովութիւնը ապահովելու նպատակով, նահանգային իշխանութիւնները ձեռք առին տիպոզական նախզգուշութիւններ եւ դիմեցին տրակոնական միջոցներու, կառավարական պաշտօնատեղիներէն տուն ղրկեցին բոլոր առնոնք, որոնց «ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէր հանրային կեանքին բարւոք ընթացքին համար»: Թէ այս է իրողութիւնը, ինչո՞ւ մնայուն չզարձնել անոնց արձակուրդը:

Ինչո՞ւ ընտրել տահմանադիր ժողով, եւ նաեւ ինչո՞ւ տարին միլիոններ վճարել պաշտօնատարներու, որոնց ծառայութեան հանրութիւնը հաւանաբար պէտք ունի միայն ամիսը մի քանի – իսկապէս աշխատանքի – օրերու...:

Ամէն պարագայի մեր արեւուն տակ – կիզիչ թէ ոչ – նորութիւն չկայ: Անցեալ դարու Ֆրանսայի տպաւնդաւոր եւ այժմ մոռցուած թատերագիր Էմիլ Օժիէի մէկ թատերկին մէջ ըսուած է. «Կը թուի թէ այս երկրին մէջ կառավարութիւնը ժամանցն է մարդերու, որոնք ոչինչ ունին ընելու»:

Մեռնիլ կոչուի նահանգը, Միացեալ – Նահանգներ՝ երկիրը, թէ Ֆրանսա, կամ մասնաւորաբար Միջին – Արեւելեան արաբական նուաղուն երաշտութեամբ երկիրը՝ բոլոր պետական պաշտօնատեղիները անզանազանելի են իրենց նմանութեամբ:

Ընդունելով նաեւ, թէ այդ երկիրներէն ոչ մէկը կրնար հաւասարիլ իր անկումը ապրող Խորհրդային Միութեան, որ անծայրածիր պաշտօնատեղի – դրախտավայրն էր «ընելու ոչինչ ունեցող» մարդոց:

Պոսքըն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻՆ ՎԵՐԱԾԱՂԿՈՒՄԸ ԵՒ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ ԺԹ. ԴԱՐՈՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԵՒ ՔԵՐՔԻՒՔԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ

Այս ժամանակ, ԺԹ. դարու կէսերուն հայութիւնը սկսաւ բազմանալ նաեւ Մուսուլի մէջ. արդէն սղերդցի, Թոքաթցի եւ ախլրանակերտցի քանի մը ընտանիքներ ներուղղուէրէ ի վեր կայք հաստատած էին հոն. անոնք խնամիական կապեր հաստատած էին նաեւ տեղացի քրիստոնեայ ընտանիքներու հետ եւ քաղաքի բնիկներու չարքին կը դասուէին: Անոնցմէ յատկապէս Սղերդցիները, արաբախօս ըլլալով հանդերձ, պահած էին իրենց ինքնութիւնը եւ բաւական ալ բազմացած էին. սղերդցի այդ հին ընտանիքներն էին Զաքմաքեանները, Կարապետեանները, Քէնէէրեանները եւ Քոլոյեանները:

Մուսուլի Հայերը մինչեւ այդ ժամանակները եկեղեցի չունէին եւ իրենց հոգեւոր կարիքները տեղացի ասորի, ասորեստանցի (Նեստորական) կամ քաղդէացի կաթոլիկ եկեղեցիներու եւ հոգեւորականներու միջոցով կը հոգային: կացութիւնը այսպէս չարունակուեցաւ մինչեւ 1851, եր առաջնորդ Մեսրոպ Ծայրագոյն Վարդապետին ջանքերով կառուցուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռը, իսկ 1857–ին կառուցուեցաւ Ս. Էջմիածին եկեղեցին:

Այս ժամանակաշրջանին վոքրաթիւ Հայեր կային նաեւ Քերքիւքի մէջ. անոնք ընդհանրապէս կեսարացիներ եւ Անդարացիներ էին, որոնք 1830 – 1840–ական տարիներուն, իբրեւ պետական պաշտօնեաներ, հոն հաստատուած էին:

Քերքիւք հասնող այդ երիտասարդներէն ոմանք հոն մնացին եւ մնայուն բնակութեան հիմեր հաստատեցին. անոնց սակայն հայկական ընդհանրութենէն կտրուած ըլլալով՝ տեղացի քրիստոնեայ աղջիկներու հետ ամուսնացան: Անոնք չկրցին հոդեցան հաւաքական կեանքի պայմաններ ստեղծել եւ յետագային աստիճանաբար ձուլուեցան:

ՊԱՍՐԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Պասրա հինէն ի վեր իրաքահայութեան գլխաւոր կեդրոններէն եղած է, եւ քաղաքին մէջ հայ համայնքի դոյութեան մասին ամէնէն հին յիշատակութիւնը կը վերաբերի 1222–ին, երբ քաղաքին եւ շրջակայքին մէջ հայութեան թիւը այնքան բազմացած է, որ հոն առանձին թեմ ըստեղծուած է:

Պասրայի մէջ հայութեան թիւը ստուարացաւ ԺԷ. – ԺԸ. դարերուն. այս ժամանակաշրջանին Պասրայի հայութեան վերաբերեալ ամէնէն հին յիշատակարանը կարելի է նկատել 1691 թուականը կրող խաչքար մը, որ սակայն յետագային կորսուած է: Այդ դարերուն, մօտաւոր տուեալներով, քաղաքին հայութեան թիւը միշտ ալ երեքէն չորս հազար հոգի եւ աւելի ալ եղած է:

Պասրայի Հայերուն մէջ կարեւոր դիրք կը գրաւէին Նոր Ջուղայեցիները, որոնք ընդհանրապէս առեւտրականներ էին. անոնցմէ չատեր վարձու կամ սեփական նաեւ ունէին, որոնք կ'երթեւեկէին Պասրայի եւ Հնդկաստանի նաւահանգիստներուն մէջտեղ. անոնք սերտ կապեր ունէին Հնդկաստանի հայ առեւտրականներուն հետ եւ միանամբար մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէին: Այս առեւտրականներուն կապը առաւելաբար Հնդկաստանի Սուրաթ քաղաքին հետ էր, եւ յետագային անոնցմէ չատեր հոն գաղթեցին եւ Սուրաթի գաղութին կորիզը կազմեցին:

Հայերը ազդեցիկ էին նաեւ Պասրայի բրիտանական հիւպատոսարանին մէջ՝ իբրեւ առեւտրական գործակալներ. այսպէս, կը յիշուի Մարզար անունով մէկը, որ 1767–ին հիւպատոս Մուրի առեւտրական գործակալը եղած է. չէմի Պօղոս անունով մէկը թարգմանի պաշտօն ունեցած է եւ այլն:

Պասրայի Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցին կառուցուած է 1736–ին, Աղա Պետրոս Սեթաղայեանի ծախքով. եղած են նաեւ Ս. Ստեփանոս եւ ուրիշ եկեղեցի մըն ալ, որուն անունը ծանօթ չէ: Այս եկեղեցիներէն միայն Ս. Աստուածածինը մնացած է, իսկ միւս երկուքին հետքերն անգամ չեն մնացած: Եղած են նաեւ հայկական երեք դպրոցներ, որոնք յետագային զոցուած են: Պասրա նաեւ առանձին թեմ եղած է. քնիկ պասրացի եղած է, օրինակ, Գէորգ Եպիսկոպոս, որ ԺԸ. դարու կէսերուն Պասրայի եւ յետոյ Նոր Ջուղայի առաջնորդ եղած է:

Պասրայի հայութիւնը մեծապէս վնասուեցաւ 1771 – 1772–ի ժանտախտի ահաւոր համաճարակին. հազարաւոր Հայեր մահացան, իսկ ողջ մնացողներուն մեծամասնութիւնն ալ հեռացաւ չրջանէն:

Պասրայի զաղթօճախը վերակենդանացաւ այնուհետեւ եւ կարճ մը ընտանիքներ դային հոն հաստատուեցան. 1840–ի տուեալներով, հոն կային հացագործներ, բժիշկներ եւ այլ մասնագիտութեանց տէր Հայեր:

Հայկական վոքրիկ համայնք մըն ալ կազմաւորուած է նաեւ հարաւային Իրաքի Սուգ Շիուխ աւանին մէջ, որ Պասրայէն եւ Ճահիճներու չրջանէն արեւմուտք, եփրատի ափին կը գտնուի եւ Ճահիճներու թափակեաց արաբ (մաւատան) ցեղախումբերու առեւտուրի գլխաւոր կեդրոնն է: Սուգ Շիուխի Հայութեան թիւը միչտ ալ քանի մը տասնեակ ընտանիք եղած է, որոնք տեղական առեւտրական գործով եւ հատանարար նաեւ արհեստներով զբաղած են: Հոն որոչ ժամանակ, 1770–ական տարիներէն սկսեալ հայկական վոքր մատուռ մը գործած է:

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

Իրաքահայ զաղութը այսպէսով սկսաւ ստուարանալ ու բարգաւաճիլ ԺԹ. դարու կէսերուն՝ օգտուելով չրջանին յարաբերաբար խաղաղ զոյավիճակէն եւ անտեսական վերելքէն:

Աղդարեւ, այս ժամանակ Իրաքի մէջ առեւտուրը արագօրէն սկսաւ զարգանալ եւ Պասրայի նաւահանգիստը առեւտուրի կարեւոր կեդրոն դարձաւ: 1860–ին Պաղտատէն Պոլիս հեռագրական թել հաստատուեցաւ եւ այնուհետեւ ալ նամակաբաչխման դրութիւն հաստատուեցաւ:

Իրաքի զարգացման մէջ երախտաւորներ ունեցաւ մանաւանդ Միհրան փաչան. 1869–ին Իրաք զրկուեցաւ իբրեւ Պաղտատի վալի եւ վեցերորդ բանակի հրամանատար. անոր իրաւասութեան տակ կ'իյնային նաեւ Մուսուլի, Քերքիւքի, Սիւլէյմանիէի եւ Պասրայի չրջանները, Արաբական թերակղզիի հիւսիս – արեւելեան Հասս նահանգը, հասնելով մինչեւ Նեճտ, որ Իպն Սէուտ ընտանիքին աւանդական կեդրոնն է:

Միհրան փաչա անմիջապէս որ իր նոր պաշտօնը ստանձնեց, ձեռնարկեց Պաղտատի վերակառուցման եւ արդիականացման. ան առաջին հերթին քանդել տուաւ քաղաքին հին պատերը եւ քաղաքին ընդարձակման ծրագիրներ պատրաստել, կանոնաւորեց ջրային մատակարարման դրութիւնը, հիւանդանոց եւ հիւսուածեղէնի գործարան բանալ տուաւ, խնայդական դրամատուն հիմնեց, քարայատակ եւ լուսաւորուած ճամբաներ բանալ տուաւ, հանրային պարտէզ չինել տուաւ եւ հանրակառքերով երթեւեկի դրութիւն հաստատեց. ան նաեւ Տիգրիսի վրայ կամուրջ կառուցել տուաւ, որ մինչեւ Ի. դարուն սկիզբը Պաղտատի միակ կամուրջն էր: Միհրան փաչա նաեւ բազմաթիւ նոր դպրոցներ բացաւ, արդի հասկացողութեամբ դասագիրքեր տպել տուաւ եւ Իրաքի առաջին օրաթերթը՝ «Զաուրաա» սկսաւ հրատարակուիլ այդ տարիներուն:

Միհրան փաչա միաժամանակ հոդային մեծ բարեկարգումներ կատարեց, աշխատեցաւ թափառաչրջիկները նստակեաց դարձնել եւ զարկ տուաւ երկրագործութեան զարգացման. անոր չնորհիւ եփրատի եւ Տիգրիսի վրայ ոռոգումի ցանցեր կառուցուեցան:

Միհրաթ փաչա միայն երեք տարի (1869–էն 1872) մնաց իբրեւ Իրաքի կառավարիչ, բայց մեծ եւ անջնջահատելի իրագործումներ կատարեց:

Այս պայմաններուն տակ հեզհեզէ աւելի սկսաւ զարգանալ ու բազմանալ իրաքահայ գաղութը եւ տարբեր չրջաններէ Հայեր սկսան հոն գաղթել. մանաւանդ Պաղտատի հայութիւնը արդէն բաւական ուռուցած էր ու տնտեսական լաւ դիրքերու վրայ կը գտնուէր, իսկ ազգային կեանքը բաւական լաւ կազմակերպուած էր. եկեղեցի, դպրոց եւ այլն:

Հետաքրքրական է յիչել, որ այս ժամանակ, 1871–ի աչնան, Իրանի Նասրէտտին չահը չիներու սրբավայրերը՝ Քարպալա եւ Նաճաֆ այցելութեան առիթով անցաւ Պաղտատէն: Այս առիթով Պաղտատի Հայոց Ս. Թարգմանչաց վարժարանին տնօրէնը՝ Մանուէլ Տիլանեան յօրինած էր չահին ձօնուած հայերէն զրաբար երգ մը եւ սորվեցուցած աշակերտներուն: Ժամանման օրը, քաղաքի միւս դպրոցներու աշակերտներու չարքին, Հայոց վարժարանին աշակերտներն ալ դիմաւորեցին չահը եւ երգեցին անոր ի պատիւ յօրինուած երգը: Շահը քանի մը օր եաք այցելեց նաեւ Հայոց վարժարանը, ուր աշակերտներ կրկնեցին նոյն երգը: Շահը, մեծապէս տպաւորուած, թարգմանել տուաւ երգին բառերը եւ մէկական թուման նուիրեց իւրաքանչիւր աշակերտի:

Ս. Թարգմանչաց վարժարանը այս ժամանակ արդէն բաւական բարձր մակարդակի վրայ կը գտնուէր եւ քաղաքին լաւագոյն դպրոցներու չարքին կը դասուէր: Իրրեւ տնօրէն, 1873–ին Մանուէլ Տիլանեանի յաջորդեց սղերդցի Իսրայէլ Խաչատուրեան: Այնուհետեւ, Իրաքահայոց առաջնորդ Մաղաքիա Ծայրագոյն Վարդապետ Տէրունեան, դպրոցին մակարդակը աւելի եւս բարձրացնելու նպատակով դիմեց Պոլիս՝ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանին, խնդրելով կարող տնօրէնի մը առաքումը: Եւ 1876 Դեկտեմբերին Պաղտատ ժամանեց լայն զարգացման տէր Միհրան Սվաճեան, որուն օրով դպրոցը իր զարգացման եւ յառաջդիմութեան բարձրագոյն աստիճանին հասաւ. այս ժամանակ անիկա ամբողջ Պաղտատի լաւագոյն դպրոցը կը նկատուէր: Սվաճեան նաեւ դպրոցին կից մարզարանի մը եւ դրադարանի մը հիմը դրաւ:

Այս ժամանակաշրջանին, 1874–ին թոդէոսեան եղբայրները Պաղտատի մէջ տպարան բացին՝ իրրեւ գլխաւոր նպատակ ունենալով դասագիրքերու տպագրութիւնը, մանաւանդ որ Պոլիսէն կամ այլ վայրերէ տպագրուած դասագիրքերը յաճախ չատ ուչ եւ անկանոն կերպով կը հասնէին: Այս տպարանէն տիգրանակերտցի Յակոբ Յովհաննէսեանի (յաճախ Յակոբ անունով ծանօթ) հեղինակութեամբ լոյս տեսնել դասագիրքեր՝ այբենական, քերականութեան դիրքեւ եւ այլն: Յակոբ Յովհաննէսեան, որ միաժամանակ ուսուցիչ էր Թարգմանչաց վարժարանին մէջ, 1876–ին հրատարակեց նաեւ զրաբար քերականութեան դասագիրք մը՝ Սամուէլ ադա Գէորգեանի մեկենասութեամբ:

Թարգմանչաց վարժարանին վաստակաչատ տնօրէնը՝ Միհրան Սվաճեան, որ ամբողջ եռանդով նուիրուած էր սերունդներ դաստիարակելու նուիրական աչխատանքին, այս նոյն տպարանէն 1890–ին ձեռնարկեց «Փունջ» աչակերտական հանդէսի հրատարակութեան: Իրաքահայ այս առաջին թերթը՝ «Փունջ» սկսաւ հրատարակուիլ Սվաճեանի եւ անոր աչակերտներուն խմբագրութեամբ, բայց երկար չդոյատեւեց եւ 1892–ին դադրեցաւ հրատարակութենէ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հ Ա Ս Կ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

Թիւ 11 – 12 Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր 1998

Թիւ 1 – 2 Յունուար – Փետրուար 1999

ԱՆԹԻԼԻԱՍ, Լիբանան

ՃԱԶԻ ԵՐԳԱՀՈՒՀԻ ՏԱԹԵՒԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ճազի փարիզեան ծանօթ ակումբներէն «Տիւք տէ Լոմպար»ի մէջ Յունիս 22–ի երեկոյեան չատ հետաքրքրական ու հաճելի փոքրիկ ռեսիթալ մը տուաւ այդ մարդի ուշագրաւ երիչուհի Տաթեւիկ Ցովհաննիսեան, ընկերակցութեամբ՝ Սաեվան Քոչոյեանի երբեակին: Մօտաւոր ժամուան մը այդ երեկոյթը որ նորութիւն էր ներկաներէ չատերուն համար, հմայեց մեծ մասով Կոմիտասի երգերը դարս երիչուհին ներկայացուց ճազի պատչաճեցուածով: Ան երգեց «Երկինքն ամպել ա», «Հով արէք», նաեւ պարեզանգներ, «Քելէ լաս»ն եւ այլ ժողովրդական եղերք:

Տաթեւիկ Ցովհաննիսեանի մեծապէս ապատրիչ ձայնը, լայն չունչը, այդ ձայնին տիրապետելու վարպետութիւնը դրժար է որ անտարբեր ձգեն ոեւէ երաժիչտասէր, նոյնիսկ երբ ան ճազի սիրահար մը չէ: Սակայն Նովակի, Կոմիտասի նման հայկական երաժչտութեան մնայուն արժէքներուն գործին անոր խոր ծանօթութիւնը լուրջ ապագայ է արձանագրած յաղորդութեան: Տաթեւիկ կ'առնէ այդ հարցասութենէն պատառներ ու իր չունչով, իր երաժչտութեամբ վերատին կը յմայէ զանոնք գեղեցիկ տարբեր տարածականութեան մը մէջ, նոր ընթացիք բանալով անոնց առջեւ:

Պատահական չէ որ խորհրդային չըրջանին իրեն արուած է «ճազի առաջին տիկինը» մակդիրը: Իսկ այսօր ճազի հայրենիքին՝ ԱՄՆ–ու մէջ ուր կ'ապրի տասը տարիէ ի վեր ան ամէնէն լուրջ գնահատողներու կողմէ կը դասուի «էթնօ ճազ» որակուած երաժչտութեան կարեւոր ատենիներուն կարգին: Այս արժեւորումը աւելի չօչափելի ընոյթ կ'ունենայ երբ նկատի առնուի որ Տաթեւիկ երգած է ճազի Եւրոպայի, Ափրիկէի, ԱՄՆ–ու ամէնէն ծանօթ փառատօնները, այդ մարդի մեծերուն՝ Մայլս Տէյվիսի, Օսքար Փէթէրսընի, Ռէյ Չարլզի կողքին:

Այս յաղողութեան մէջ պարզ է որ իր դերը ունեցած է մօրը՝ ծանօթ երգչուհի եւ երգահաւաք Օֆելիա Համբարձումեանի եւ քամանչայի վարպետ հօրը՝ Նորայր Ցովհաննիսեանի վաստակը: Ինք կ'ըսէ թէ մեծցած է տան մը մէջ ուր ամէն օր կը հնչէր ժողովրդական երգերէն մինչեւ նոյ, ամէն տեսակի երաժչտութիւն: Ճազի վարմամբ առաջին հետաքրքրութիւնը այդ տուրդը եղած է եղբայրը որմէ տարտղնուած է ինք: Այդ տպաւորութիւնը առաջնորդած է երաժիչտի իր ասպարէզը ուր այսօր ճազի դասականներուն զուգ իր ինքնատիպ յօրինումներով հարուստ երգացանկի մը տէր է:

Խորհրդային չըրջանին կատարուած իր ձայնագրութիւններուն վրայ վերջին տարիներուն աւելցած են երկու նոր սալեր (CD) որոնց արտադրիչն է այս մարդի ծանօթ անուն Ձորճ Աւագեան: Ան ընկերացած էր նաեւ Տաթեւիկի փարիզեան կայքին:

Յունիս 22–ի երեկոյթին սկիզբը նչուեցաւ թէ պէտք էր նկատի առնել որ երգչուհին ու ընկերացող Ս. Քոչոյեանի երբեակը միայն չաբաթ մը փորձ կատարած էին միասին: Այսուհանդերձ, անոնց միասնութիւնը անթերի էր ու կազմած՝ յաջող ամբողջութիւն մը: Նախաճաչակ մըն էր այդ ձեռնարկը որուն հրաւիրուած էին երաժչտական այդ ճիւղին դէմքեր, մամուլ, եւայլն: Մաղթելի է որ անհրաժեչտ պայմանները ստեղծուին որպէսզի Տաթեւիկ հանդէս գայ նաեւ Փարիզի մէջ, իր ձայնին ու արուեստին վայելքին մասնակից դարձնելով նոր բազմութիւններ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹի Ցակոբ Տէր–Մկրտչեան սրահին մէջ, Մայիս 28–ին տօնուած է Հայաստանի Ս. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 81–րդ տարեդարձը հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ նախագահութեամբ Հրաչ Տասնապետեանի: Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգած են 1918–ի հերոսամարտին զոհուած նահատակներու յիչատակը, ապա բացման խօսքով հանդէս եկած է Հրաչ Տասնապետեան որ յատկապէս ծանրացած է հայ իրականութեան երէկն ու այսօրը յատկանչող քաղաքական տարբերութենէնց վրայ: Հանդիսութեան առաջին բանախօսը եղած է Կիլիկեան թեմերու ազգ. կեդր. Վարչութեան եւ Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Թաթուլ Օհանեան: Գեղարուեստական հակիրճ բաժին մը ետք, բեմ բարձրացած է Արցախի «Վահրամ Փափազեան» թատերախումբի դերասան, արցախեան պահանջատիրութեան ընթացքին քաղաքական եւ ռազմական գործունէութիւն ծաւալած, Հ. Ց. Դ.–ի անդամ՝ Ժաննա Գալըստեան: Ան դիտել տուած է որ միայն մէկ Հանրապետութիւն գոյութիւն ունեցած է, ստեղծուած՝ 1918 Մայիս 28–ին եւ որու խորհուրդը վառ մնացած է Հայութեան սրտին մէջ: Հանդիսութեան եզրափակումը կատարած է Արամ Ա. Կաթողիկոս:

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏի (Լիբանան) Քաղաքապետարանի դաչտին վրայ, Մայիս 30–ին տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած «Մայիսեան փառատօնը», հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Բացումը կատարած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի չէփորախումբի հնչեցուցած Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներով, ապա խօսք առած է յանուն Շրջ. Վարչութեան Միչէլ Տիքմաճեան, որու յաջորդած են Բիւզանդ Թոքմակեան, թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Ծ. Վրդ.: Ելոյթներէն ետք տեղի ունեցած է տողանցքը, հուսկ խօսք առած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա.:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹի «Կիլիկիա» թանգարանի Գալուստ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ Մայիս 21–ին, ձեռամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին Ս. Մեսրոպ Մաչտոց չքանչանով պարգեւատրուած են Սիլվիա Ազէմեան եւ Ցակոբ Ալթչեան, թանգարանի իրադործման մէջ իրենց մասնացանած նպաստին եւ ծառայութեան համար: Հանդիսութեան բացումը կատարած է թանգարանի տեսուչ Եփրեմ Արք. Թապպաեան վեր առնելով «Կիլիկիա» թանգարանին ազգային եւ բարոյական արժէքը: Ան դիտել տուած է որ ճարտարապետ Ցակոբ Ալթչեան չէնքին կառուցման, իսկ տոքթ. Սիլվիա Ազէմեան թանգարանի ներքին մասնագիտական դասաւորումի եւ իրերու արժեւորման աչխատանքը ստանձնած են սիրայօժար կերպով: Ապա խօսք առած է Գալիֆորնիոյ համալսարանի դասախօս փրոֆ. Տիգրան Գուլումճեան, որ կաթողիկոսին հրաւէրով Պէյրութ կը գտնուէր Կիլիկեան դահլիճու նուիրուած հատորի մը պատրաստութեան համար: Հուսկ, ելոյթ ունեցած է Արամ Կաթողիկոս եւ յետ պարգեւատրման ընդհակալութիւն խօսքեր արտասանած են Սիլվիա Ազէմեան եւ Ցակոբ Ալթչեան: Հանդիսութեան յաջորդած է ընդունելութիւն մը թանգարանի չրջափակին մէջ:

⁂

ՓԻՐԷՍՑԻ (Ցունաստան) «Վէաքիօ» թատրոնին մէջ, Ցունիս 9–ին հայկական ժողովրդական պարերու ներկայացումը տեղի ունեցած է: Գաղութէն ներս կը գործեն Համազգայինի «Նայիրի», «Նաւոր» եւ «Մարալօ» պարախումբերը, գեղակավարութեամբ Հայաստանէն պարուսոյց՝ Ցովհ. Խաչիկեանի: Երեկոյթին բացումը կատարած է Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան անունով Քերովբէ Լեքիճեան: Պարախումբը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՏՈՒՐՄԸ ՍՐՏԻՆ ՀԱՄԱՐ ՕԳՏԱԿԱՐ

Տուրմ ուտելը կրնայ նուազեցնել մարդոց սրտի հիւանդութենէն տառապելու հաւանականութիւնը՝ երակներուն խցումը կանխարգիլելով, կ'ըսեն Գալիֆորնիա համալսարանի մասնագէտները եւ Մարս ընկերութեան հետազօտողները:

Քսո վերջերս լոյս տեսած ուսումնասիրութեան մը արդիւնքներուն, fաfաոն կը պարունակէ փլաւոնոյիտներ, որոնք իրրեւ անթիօքսիտան կը գործեն:

Մարսի հետազօտողներէն Հէրըլա Շմիլց կ'ըսէ, թէ տուրմերուն մէջ գտնուղ տարբեր փլաւոնոյիտներ անթիօքսիտան տարբեր գործունէութիւն ցոյց կուտան: «Ասիկա չատ յատկանչական է»:

Շուրջ հարիւր տարի առաջ մարդիկ պտած են կենսանիւթերը, 50 տարի ետք անոնք յայտնաբերած են, թէ տարբեր կենսանիւթեր տարբեր օգտակարութիւն ունին, դիտել կուտայ ան:

Հետազօտողները կրցած են ճշդել տուրմին մէջ գտնուղ չատուկ փլաւոնոյիտներ, որոնք կը կասեցնեն վատ քոլեսթերոլի oxիտասիոնը: Կ'ենթադրուի, թէ այս oxիտասիոնը քանալի դէպք մըն է, որ կը յանդի երակներու մէջ փլաfի կազմութեան, ինքնին յանդելով անոնց խցումին եւ սրտի կապուած հիւանդութեանց:

Սպանիոյ մէջ ացեալ տարի տեղի ունեցած համազումարի մը ընթացքին, հետազօտողներ յայտնած են, թէ fաfաոյին մէջ կան աւելի քան 600 քիմիական նիւթեր, որոնք կրնան նպաստել քաղցկեղի եւ սրտի հիւանդութեան դէմ պայքարին, ինչպէս նաեւ կրնան օգտակար ըլլալ մարմնին բնական պաչտպանութեան թափ տալու, յօդացաւի եւ ընկճուածութեան դէմ պայքարին:

PUBLICATIONS REÇUES

L'IDEE DU ROYAUME DE DIEU OU ROYAUME DES CIEUX

Mgr. Karapet Ter-Mekerttschian
(1866-1915)

Traduit de l'arménien
par G. Haroutiounian et R. Thomas

«Momig» Cahier 4
Paris 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ը.

– Եւ կրնա՞ս երեւակայել, որ բանակին Պոլիս մտած օրը ինչե՛ր կրնան պատահիլ: Իզմիրը մէչտեղն է:

– Այնպէս է դժբախտաբար:

– Ուրեմն դուն ի՞նչ ընել որոչած ես, այս կրակին մէջ պիտի մնա՞ս:

– Ներեցէք խոստովանիմ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – մինչեւ հիմա մարդու բան չեմ ըսած, նոյնիսկ Մանոիկին, բայց երկու օրէ ի վեր որոչումս տուի, ես ալ պիտի երթամ:

– Ապրիս, ես ալ այդ խորհուրդը պիտի տայի քեզի, – գոչեց Սահակ էֆէնտի, միայն թէ անոնալու չէ, չուտով ըրէ, ինչ որ պիտի ընես:

– Ժանութա քիչ մը ապրանք մնացած է, անոնք կ'ուզեմ ծախել:

– Ժամ առաջ ծախէ, նոյնիսկ վնասով ... հիմա չահ ընելուատեն չէ, կեանքերնիս փրկելու նայինք:

– Կը յուսամ, թէ մինչեւ տասնըհինգ օր գործերս կարգի դնեմ:

– Գիտե՞ս, տուներդ ծախած ատենդ քեզի բան մը ըսի, հիմա կը տեսնամ, որ չատ աղէկ ըրեր ես, չատ խելացի գործ տեսեր ես:

– Ամէնքն ալ հիմակ ատանկ կ'ըսեն կոր, – պատասխանեց Բարսեղ աղա գոհունակ դէմքով մը:

Հետեւեալ օրը մինչ Սահակ էֆէնտի իր կնոջ հետ չոգենաւ կը մտնէր, չարաչուք լուր մը նոր սոսկում մը կը սփռէր ամէնուն վրայ:

«Սպասող»ի խմբագրապետ Ալի Քէմալ պէյ, օր ցերեկով, Բերայի չիտակ ճամբուն վրայ, ոսոխներէն մը խանութէն դուրս ելած ատենը մէկ քանի անձերու կողմէ բռնի օթոմոպիլ մը դրուած ու տարուած էր չոգեմակոյկ մը, որ խկոյն ճամբայ ելած էր դէպի Իզմիթ:

Հոն հասնելուն՝ ամբոխը պատառ – բզիկ ըրած էր թուրք հրապարակագիրը:

Թերթերը այդ խժդժութիւնները մանրամասնօրէն կը պատմէին առանց զսպանք դատապարտել համարձակելու, այլ նոյնիսկ եղած վայրագութիւնը կ'արդարացընէին:

Այս անլուր դէպքը մանաւորապէս ատրատեցուցած էր այն թուրքերը, որոնք Միլլի չարժումին հակառակորդ ճանչցուած էին: Եւ ահա յոյն եւ հայ փախստականներու վրայ աւելցան նաեւ թուրք փախստականներ:

ԳԼՈՒԽ Թ.

Բարսեղ աղա Սահակ էֆէնտին ճամբու դնելէ ետքը իր կնոջ յայտնեց Պոլսէն հեռանալու որոչումը:

– Շատ աղէկ կ'ընես, – ըսաւ Մանոիկ, – արդէն ամէն մարդ կ'ըսէ կոր, թէ Պոլիս մնալը խոհեմութիւն չէ ... Գէորգ էֆէնտին ալ վաղը միւս օր կ'երթայ կոր, անցագիրը հանել տուեր է:

– Ան ո՞ւր կ'երթայ, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Պուլկարիա:

– Ընտանիքո՞վ:

– Չէ, ընտանիքը առայժմ հոս կը ձգէ կոր, ետքը պիտի բերել տայ:

– Ես տարբ համամիտ չեմ, երթալէս ետքը ընտանիքս ալ հետս կը տանիմ, եթէ վտանգ կայ ամէնուն համար է:

– Հարկաւ ան ալ իրեն համար հաչիւ մը ունի, – պատասխանեց Մանոիկ, – մենք ո՞ւր պիտի երթանք:

– Ահա խնդիրը, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – ո՞ւր պիտի երթանք, դեռ չեմ կրցած որոչում մը տալ: Այս աղջիկներուն խնդիրը դործը կ'աւրէ կոր ... մէյ մը կը մտածեմ կոր ամէնքս մէկ ելլանք Ամերիկա երթանք, Նուարդին հարսնիքն ալ հոն ընենք:

– Ամէնէն յարմարը այդ է:

– Բայց ատկէն Զապէլին նչանածը կայ, որ անպատճառ կ'ուզէ Զապէլին Ռումանիա երթալը:

– Այսօր կրկին նամակ գրած էր, – ընդմիջեց կինը: – Տեսա՞ր մի ... այս ինչ փորձանք էր՝ զլխերնուս եկաւ:

– Գրենք Փորժին, որ Ամերիկա գայ, հոն պատկուի Զապէլին հետ, ետքը ուր կ'ուզեն, թող երթան:

– Նայինք՝ կ'ընդունի՞:

– Ինչու չընդունի, ինք էրիկ մարդ է, իրեն համար դիւրին է ճամբորդելը ... եթէ այս խնդիրները չըլլային՝ Պոլիս պիտի դար ամուսնանալու, փոխանակ հոս գալու, թող Ամերիկա գայ:

– Ըսենք Զապէլին, թող գրէ մէյ մը, – հաւանեցաւ Բարսեղ աղա:

Նամակը գրուեցաւ եւ նպատատուր պատասխան մը հասաւ Պր. Փորժ Քանատրէն: Համամտութիւն կը յայտնէր Ամերիկա երթալու եւ հոն ամուսնութենէն անմիջապէս ետքը հարս ու փեսայ պիտի վերադառնային Ռումանիա:

Երբ այս նամակը հասաւ, ամբողջ ընտանիքը մեծ ուրախութիւն ղգաց: Ամէնէն բան կարղին կը մտնէր հակառակ պահ մը տիրող չփոթութեան:

– Նորէն մենք կարզադրածին պէս եղաւ, երկու հարսնիքը միատեղ պիտի ընենք, – ըսաւ Մանոիկ:

– Այո, բայց փոխանակ Պոլիս ընելու, Ամերիկայի մէջ պիտի ընենք, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա:

– Այդ կարեւորութիւն չունի, բաւ է, որ սիրտերը հանդարտ ըլլան:

Հիմակ, որ իրենց երթալիք տեղը որոչած էին, Բարսեղ աղա կրնար անցագրի դործողութեան սկսիլ: Ժանութին ապրանքները արդէն մեծաքանակ վաճառած էր հրեայի մը իրենց իսկական արժէքէն պակասով, իսկ անցագրի համար հետեւեցաւ Սահակ էֆէնտիի խորհուրդին, որ իրեն ըսած էր մեկնած պահուն:

– Երբ անցագրի խնդիրը ունենաս, Շաւարչ Մոսկենցին դիմէ, անիկա չուտ մը ամէն բան կը կարզադրէ, միայն թէ քիչ մը դրամ աւելի պիտի ծախսես:

(Շար. 54)

(Շար. Ա. էջէն)

ներուն ուր մեծ վարկ կը վայելէր։ Քանի մը օր ետք, Մայիս 29–ին, Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ վկատարուած է Գարեգին Բ.ի օծումը, ի ներկայութեան պետական եւ պաշտօնական հոծ բազմութեան մը։ Օծումը կատարուած է Տոքէն Ա.ի հանդիսապետութեամբ, Ամոռակից – Կաթողիկոսը կը կատարէր կաթողիկոսական օծման իր ուխտ – աղօթքը։ Ան կը խոստանար՝ «Առաջի Աստուծոյ, Ս. Խորանի եւ ժողովուրդին» ըլլալ աստուածատիպ օրինակ, հովուելու համար իրեն յանձնուած բանաւոր հօտը, ըլլալու համար արժանաւոր յաջորդը Ս. Առաքեալներ՝ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետներուն։ Տոքէն կաթողիկոսի վախճանումէն ետք (1983, Փետրուար 9) կը դառնար Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս, բայց խորքին մէջ, կաթողիկոսական պաշտօնը վարած է 1977–էն այլ խօսքով 18 տարի է։ Այդ ընթացին 15 տարիները եղած են պատերազմի տարիներ, բայց պէտք է ըսել որ Գարեգին Բ. անհուն կամքով չարունակած է վարել իր պաշտօնը եւ կաթողիկոսարանն ալ երբեք չէ դադրած աշխատելէ։ Այս առընչութեամբ հարկ է չեշտել որ Գարեգին Բ. հսկայ վաստակ մը ունի հրատարակչական գետնի վրայ, կաթողիկոսարանի տպարանէն 350 հատորները լոյս տեսած են պատերազմական այդ օրերուն իսկ, զլխաւորաբար զարկ տրուած է արեւմտահայ գրականութեան։

***

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կ'ընտրուէր 1995, Ապրիլ 4–ին, ժամը 20·57–ին եւ էջմիածնի Մայր Տաճարին զանգերը կը զօրանջէին աւետելով Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի զարաւոր Աթոռին 131–րդ կաթողիկոսին ընտրութիւնը, ու Գարեգին Բ. կը դառնար Գարեգին Ա., կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։

Ընտրութենէն ի վեր, Գարեգին Ա. իր ամբողջ եռանդը տրամադրեց եկեղեցական կեանքի ներքին կարգաւորման եւ կազմակերպման, մանաւանդ էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի գործունէութեան վերաշխուժացման, Քրիստոնէական, Դաստիարակութեան եւ Քարոզչութեան կեդրոնի զօրացման եւ բարգաւաճման։ Վերատեսութեան ենթարկեց Հայաստանի թեմական կառոյցը, 1996–ին հայաստանեան նախկին չորս թեմերու կողքին ստեղծեց չորս նոր թեմեր, նաեւ Ռուսաստանի եւ Հարաւային Ռուսաստանի թեմերը։ 1997–ին, 80–ամեայ ընդմիջումէն ետք, վերաբացուեցաւ Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանի հիմնովին նորոգուած շէնքը։ Այդ ընթացին բազմապատկուած է նաեւ սաներու թիւը հասնելով 120–ի։ Գարեգին Ա.ի հովանաւորութեամբ կեանքի կոչուած է երիտասարդական Վազգէն Ա.ի ծրագիրը՝ Մեսրոպ Մաշտոցի հիմնադրամի կողքին վերակառուցուած շէնքին մէջ հաստատուած է Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Դպրատունը որ այսօր ալ դարձած է դիտական եւ մշակութային կարեւոր կեդրոն։ Գահակալութեան, դժբախտաբար չաս կարճ, ժամանակաշրջանին հովուապետական այցելութիւններ կատարեց 1995–ին Լ. Ղարաբաղ, Վրաստան, Ուկրանիա, Ռումանիա, Գանատա, 1996–ին Մխայեալ – Նահանգները, Զուիցերիա, Պրազիլ, Ուրուկուէյ, Արժանթին, Իտալիա, 1997–ին՝ Ֆրանսա, Սինկափուր, Թայլանտ, Աւստրալիա, Աւստրիա, Անգլիա, 1998–ին՝ Եգիպտոս, Գերմանիա, Պոլիս։ 1998 Ապրիլին է որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը դացած էր Մխայեալ – Նահանգներ նախագահելու համար ԱՄՆ–ու Հայոց թեմի 100–ամեայ յոբելինական հանդիսութիւններուն։ Այդ օրերուն ենթարկուեցաւ բժշկական քննութեան, որու հետեւեցաւ բուժման չրջան մը։

***

Որ զարգացման տէր, հմուտ միտք, Գարեգին Ա. խորհրդանիշն իսկ էր մտաւորական եկեղեցականին։ Հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու եւ գրքոյկներու հայերէն, ֆրանսերէն թէ անգլերէն։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան իր չրջանին է որ առաւելաբար սերտացած էին էջմիածնի եւ Անթիլիասի յարաբերութիւնները, չնորհիւ Ամենայն Հայոց Վազգէն կաթողիկոսի եւ Գարեգին Բ.ի յաճախակի հանդիպումներուն։

1990, Մայիս 6–ին, մխանաբար կը կատարէին Պրիւսէլի Ս. Մարիամ – Մադդալենացի եկեղեցւոյ օծումը, ինչ որ պատմական առնախընթաց երեւոյթ մըն էր եւ այդ առթիւ Վազգէն Ա.ի արտասանած խօսքերուն կը տրուէր թելադրական բնոյթ մանաւանդ երբ կ'ըսէր. – «21–րդ դարուն, երբ բարձրանայ Երեւանի Մայր Տաճարը, ես հոն պիտի չըլլամ, բայց, կ'ուզեմ որ Գարեգին Բ. հո՛ն ըլլայ»։

Պիտի չըլլայ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LA CROIX»

(30 JUIN)

KAREKINE Ier
ARTISAN D'UNITE

Այս խորագրին տակ, օրաթերթը կ'անդրադառնայ Գարեգին Ա.ի մահուան, յիշելով թէ 1995–ին անոր ընտրութիւնը պատմական դէպք մը եղաւ, որ ապագայի ճամբայ մը կը բանար տասնամեակներ ի վեր աչխարհին կտրուած ժողովուրդի մը։ Թերթը, որ բաւական լայն տեղ կուտայ, կ'արձագանգէ նաեւ Գիւտ Արք.ի արտայայտութեան, Երեքչաբթի օր, ան ըսած է. – «Անփոխարինելի պիտի մնայ Եկեղեցւոյ ծառայութեան իր ըմբռնումով»։

«Լա Գրուա» կը յիչէ Պապին հետ հանդիպումը 1996 Դեկտեմբերին եւ հասարակաց յայտարարութիւնը ու վերջնաւորութեան կ'անդրադառնայ Յովհ. Պօղոս Բ.ի ընկճած այցելութեան, իր հիւանդութեան պատճառով։

***

«LE FIGARO»

(30 JUIN)

MORT DU CATHOLICOS ARMENIEN
KARÉKINE Ier, EMPORTÉ PAR UN CANCER A 66 ANS, AVAIT BEAUCOUP ŒUVRÉ POUR L'ŒCUMÉNISME AVEC JEAN-PAUL II

Թերթին լրատուութեան աղբիւրը Վատիկանն է ու ըլլալ որ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պետին եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին վերջին հանդիպումը տեղի պիտի չունենայ։ Դեռ եւ րչկ, կը դրէ Թղթակիցը, Ս. Պետրոս մատուցուած Հոմի պաչտպան սուրբի նուիրուած պատարագին ընթացքին, ժողովուրդը աղօթած էր «կաթողիկոսին համար որ տառապանքի փորձութիւնը կ'ապրի»։

Ժողտֆ վանտրիս հակիրճ կենսագրականը կուտայ կաթողիկոսին, ապա կ'անդրադառնայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ որ 3–ուկէս միլիոն հաւատացեալ ունի Հայաստան եւ 3 միլիոն արտասահման եւ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ որու պատկանողներու թիւը կը սահմանափակէ 250 հազարի։ Կը յիչէ նաեւ 1915–ի ցեղասպանութիւնը ու կը վերջացնէ Գարեգին Ա.ի խօսքով, արտասանուած 1995–ին իր ընտրութեան առեն, «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ Եկեղեցի»։

***

«I H T»

(Յունիս 30)

«Ինքէրնէշընել Հերըլտ Թրիպիւն» ալ կ'անդրադառնար կաթողիկոսին մահուան, յիչելով Պապին ընկճած այցելութիւնը։ Կը դրէ թէ 10 միլիոն Հայեր կան աչխարհի մէջ, որոնց մեծ մասը կապուած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ։

***

Պապը, Զորեքչաբթի առաւօտ, Յունիս 30, չաբաթական ընդհ. ունկնդրութեան ընթացքին ոգեկոչած է Գարեգին Ա.ի յիչատակը։ Կուտանք մեր յաջորդ թիւով։

***

Կաթողիկոսական տեղապահի ընտրութիւնը կը կատարուի Յուլիս 7–ին, էջմիածնի դումարուած եպիսկոպոսական ժողովի ընթացքին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԵՑԱՒ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահին որոշումով վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի եւ կառավարութեան կազմին պաշտօնազրկումը բացատրուած է ընկալուչ սարքերու դոյութեամբ. սարքեր որոնք գետեղուած են նախագահին աչխատավայրին մէջ, նպատակ ունենալով լրտեսել անոր խօսակցութիւնները։ Այդ մասին նախագահ Ա. Ղուկասեան հանդիպում մը ունենալով Ազգ. Ժողովին, նախկին իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն, մտաւորականներու, կուսակցութիւններու, մամուլին հետ, ծանրացած է ԼՂՀ–ի ներկայի վիճակին վրայ, ըսելով որ վարչապետին ինքնագլուխ գործունէութիւնը արդէն յուսահատ ժողովուրդը հեռացուցած է իշխանութենէն, իսկ տնտեսական ճգնաժամը յղի է վտանգներով։ Նախագահը մեղքի բաժին մը վերագրած է նաեւ Ազգ. Ժողովին, ցոյց տուած կրաւորական դիրքին համար։ Նախկին իշխանութիւնը բնութագրելով մենատիրական, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ Հայաստան – ԼՂՀ յարաբերութիւններուն մէջ յայտնուած ապառաղ արտայայտութիւններն ալ Ժ. Պօղոսեանի ընթացքին հետեւանք են։ Ան խոստացած է չուտով նոր վարչապետ նչանակել որ «իսկական վարչապետ է լինելու»։

Հայաստանի նախագահին մամուլի քարտուղարն ալ Երեւանի մէջ նոյն նիւթին անդրադառնալով ըսած է թէ նախագահն ու իշխանութիւնները աջակից ու զօրակից են ԼՂՀ ժողովուրդին կողմէ օրինաւոր կերպով ընտրուած նախագահ Ա. Ղուկասեանի։

***

ՌԻԳԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒ ՄԵԾԱԼ ՀԱՅ ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒՆ

Ազատ ոճի ըմբչամարտի Եւրոպայի երիտասարդական ախոյենութեան մասնակից հայաստանցի եօթը մարզիկներն ալ տեղ գրաւած են առաջին տասնեակին մէջ։ 76 քգ. ծանրութեան դասին մէջ Երեւանցի Բագրատ Բարսեղեան Բ. տեղը գրաւած է, ստանալով արծաթէ մետալ։ Կրկին երեւանցի Մարտին Պէրպէրեան արժանացած է պրոնզէ մետալի։ Ռուսաստանի հաւաքականը առաջին հանդիսացած է, Հայաստանինը՝ հինգերորդ։

ԵՒՐՈՊԱ Կ'ՈՒԶԷ ՓՐԿԵԼ ԷՕՃԱԼԱՆԸ...

Էօճալանի մահապատիժը իրար անցուցած է Եւրոպան, այն Եւրոպան որ մերժեց քաղաքական ապաստան տալ Փ.Քի–ի ղեկավարին եւ այսօր կոկորդիլոսի արցունքներով կը դիմէ Թուրքիոյ որպէսզի չզործադրէ մահապատիժը, սակարկութեան դնելով անոր անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան։ Շիրաք, հեռատեսը Ռիոյէն ճայն կը բարձրացնէ, որպէսզի պատիժը փոփոխութեան ենթարկուի։ Ընդհանուր զօրաչարժ կայ Եւրոպական բոլոր երկիրներուն մէջ, լուռ կը մնայ Ուաչինկթընը։ Հոս – հոն ցոյցեր ալ եղած են Քիւրտերու կողմէ։ Երեւանի մէջ ալ կը պատրաստուին Յուլիս 1–ին հանրահաւաք մը ընել Ազատութեան հրապարակը։ Ներքին նախարարութիւնը անհակակչռելի արարքներէ վախ չունենալով հանդերձ որոշած է ապահովութեան յատկապէս միջոցներու ձեռնարկել արտասահմանեան կազմակերպութիւններու, դեսպանատուներու եւ ՄԱԿ–ի գրասենեակին համար։

Ֆրանսական մամուլն ալ էջեր նուիրած էր Յունիս 30–ին։ Երկդիմի «Էերոս» խորագրին տակ, «Ֆիկարօ» կը ներկայացնէր Էօճալանը։

Տարիներու երկայնքին լուռ հանդիսատես ըլլալէ ետք, այսօր Եւրոպան կ'անդրադառնայ որ քրտական հարց մը կայ եւ թէ Թուրքիա անտեսած է այդ հարցը եւ բիրտ ուժ գործածած։

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը յայտարարած է սակայն. – «Ուրիչ երկիրներէ ոչ միջամտութիւն, ոչ ալ խրատ կ'ընդունինք»։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի եղբօր տոքթոր Աւետիս Իյնէճեանի մահուան տխուր առթիւ (Գերմանիա), Պ. Ստեփան Իյնէճեան եւ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իյնէճեան եւ զաւակները՝ Բաֆֆի եւ Օլիվիէ 2000 Ֆր.կը նուիրեն «Հայաստան» հիմնադրամին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին։

***

Նոյն տխուր առթիւ, Տոքթոր Ա. Իյնէճեանի յիչատակին, Պ. Գրակ Ղազարեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՇԱԲԱԹ, Յուլիս 3

Տօն Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆԱՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.–
Պ. Գրիգոր Մուրատեան,
Անն – Մարի Մուրատեան,
Վեհանոյչ Երամեան,
Էտուար եւ Ալին Երամեան,
Անահիտ Երամեան,
Ինչպէս նաեւ Երամեան եւ Աղապեկ ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին՝
ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Երամեան, Խարբերդ, 1919 Մայիս 15–ին)
մահը որ պատահեցաւ Իքսէլ, Յունիս 28–ին, չրչապատուած հարազատներու դուրզուրանքով։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 2, ժամը 14–ին Սուրբ Մարիամ Մագդալենացի Եկեղեցւոյ մէջ
rue Kindermans, IXELLES
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իքսէլի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։
Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ կարելի է ընել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ.–
Compte 271-00 81564-19
avec mention «à la mémoire de Mme Varsenik Yeramian»
Ներկայս ընդունիլ իրրեւ մահազդ։
Հասցէ.–
93/11 Avenue de l'Université,
1050 BRUXELLES
«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Գրիգոր Մուրատեանի եւ Անն – Մարի Մուրատեանի։

ԿԱՊՈՒՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES
17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;
— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :
01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 2
VENDREDI
2 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱԻԱՌԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·675 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.675

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ՐՈ՛Ւ ԾԱՌԱՅԵՑ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՊԱՏՔԱՐԸ

Թուրքիոյ Պետական Ապահովութեան Խոհանը Յունիս 29–ին մահապարտի վճիռ արձակեց Ա. Ջօճալեանի համար: Այդ վճիռով կը փակուի ոչ միայն քրտական հարցը քաղաքական սեղան բերելու Քիւրտերուն վերջին յոյսերուն ճամբան, այլ նաեւ՝ պայքարի չուրջ երկու տասնամեակ տեւած մը: Այսօր ամէն ժամանակէ աւելի յստակ է որ քրտական հարց դոյութիւն չունի Թուրքիոյ ու նաեւ արեւմուտքին, արեւելքին, հիւսիսին ու հարաւին համար: Թէեւ այս պարագան արդէն ամբողջ մերկութեամբ յայտնուած էր Ջօճալանի չուրջ ամիս մը երկրէ – երկիր թափառումին, ապաստանի ամէն դիմումին դէմ բանաձեւուած մերժումներուն ընդմէջէն: Այդ վերջին արարով ալ սկսած էր ժողովուրդի մը անկախութեան, արժանապատուութեան պայքարին ո՛վ գիտէ քանի՛երորդ այս փորձին եւս ձախողութեամբ աւարտը:

Արձակուած վճիռը վերջակէտը կը դնէ քրքական հզօրութեան դէմ խեղճացած, կորցած դեկավարի մը պատկերին ու անով՝ նուաստացած պայքարին, անոր մարդիկներուն: Մաքմարա ծովուն մեկուսացուած կղզիին վրայի դատավարութեան ամբողջ ընթացքը ամէն բանէ աւելի չեշտեց Ջօճալանի անապատելի փոխակերպումը որով յեղափոխական, մարտնչող պարագլուխ մը վերածուած էր իր կեանքը փրկելու նպատակով ամէն զիջումի պատրաստ տիպարի մը: Փոխակերպում որ երէկուան հիացումին, վախին տեղ ձգեց արդահատանքի փշրանքներ: Այս իրողութենէն չատ բան չի փոխուիր նոյնիսկ երբ մարդ մտածէ որ քրքական փորձառութիւնը տէր է խիզախ հերոս մը կամակոր խնդրարկուի վերածելու դաղանիքին: Աւտր մաս չի՞ կազմեր հոգեբանական ճնշումի եղանակ ապրակի մը օգտագործումն ալ որով Ա. Ջօճալանի մահավճիռը կ'արձակուէր դատավճռի քիւրտ պարագլուխ Շէյխ Սաիմի Տիյարպէքիրի մէջ կախաղան բարձրացած օրը (1925 Յունիս 29):

Ինչ որ անակնկալ կրնայ նկատուիլ անիրաւուած ժողովուրդի մը դատ անդամ մը եւս թաղելու միջազդային համախոհութեան մէջ, արեւմտեան մայրաքաղաքներէ բարձրացած աղմուկ – աղաղակն է· անոնք որոնք իրենց ճկոյթին իսկ չէարժեցին Ջօճալանի ապաստան տալու, կամ որեւէ ձեւով արդիլելու, դոնէ մեղմացնելու համար պայքարի մարդու անոր ա՛յս աստիճան անպատուական վախճանը, այսօր մահավճիռը այլ պատիժի վերածելու հրահանգներ, պահանջքներ կ'ուղղեն Անգարայի: Ու այդ կեցուածքը կը հիմնուի մարդկային իրաւունքներու յարգանքին նման յանկերգներու վրայ···:

Քիչ մը չատ Թափանցիկ այդ քօղին տակն ալ դժուար չէ նշմարել մէկ քարով քանի մը թռչուն զարնելու պատեհապաշտ կեցուածքը: Արեւմուտքը քրտական հարցը թաղելու համար զօրակցելէ եաք Թուրքիոյ, այդ նոյն խաղաթուղթը կը չահարկէ մարդասիրական դիրքի մը ստանձնումին ու ինչ որ աւելի կարեւոր է, այդ երկրին արեւմտականացումի ձգտումը այժմէականացնելու համար:

Ցայտնի է որ Եւրոպայի մէջ լուրջ կողմնակիցներ ունի Թրքական այդ ձգտումը: Ու մինչեւ այսօր կողմնակիցներուն ջանքերը խոչընդոտուած են մարդկային իրաւունքներու, ժողովրդավարութեան մարդին մէջ Անգարայի թերացումներով: Եթէ Ջօճալանի մահապատիժը փոխարկուի, օրինակ՝ ցկեանս բանտարկութեան եւ եթէ մանր – մունր չնորհներ ալ ըլլան քիւրտ փոքրամասնութեան, անոնք որոնք իրենց ճկոյթին իսկ չէարժեցին Թուրքիան եւրոպացի ըլլալու աւելի քան երկու տասնամեակի իր ջանքերուն յաջողութեան համար անփոխարինելի խաղաքարի մը տիրացած կ'ըլլայ:

Ու ատով՝ իր վերջին պայքարէն քիւրտ ժողովուրդին ոչ միայն հզօրաւոր զոհ, տեղահանուած զանգուածներ ու աւերուած անհամար գիւղ կը մնայ, այլ նաեւ աւելի՛ դառնացնող բան մը· անզօրութիւնը՝ տեսնելուն թէ այդ բոլորին դէմ արեւմուտքի Անգարայի հզօրութեամբ ու արեւմուտքի սինիք չուտիկութեամբ կ'ըլլան Թուրքիան իր մեծագոյն երազին հասցնող ազդակը:

Ա. Թ.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՊԱՊԻՆ ԽՕՍՔԸ

Ինչպէս զրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յուլ.–Յոլոս Բ., Զորեքշաբթի, Յունիս 30–ին, չաբաթական ընդհանուր ունկնդրութեան ընթացքին, հազարաւոր ուխտաւորներու առջեւ, յաւակնական հետեւեալ խօսքերը արտասանած էր.–

«Մեծ ցաւով է որ տեղեկացայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Գարեգին Ա.–ի մահուան լուրին: Սիրոյ խոր զգացում մը զիս կը կապէր իրեն: Ափթն ունեցած էի զինք անձնապէս ճանչնալու այն երկու այցելութիւններուն առեն զոր տուաւ ինծի այս տաբիներուն. կրցած էի գնահատել իր հոգեւոր կերպարը, եկեղեցւոյ իր ուժգին սէրը եւ իր հոգածութիւնը բոլոր քրիստոնեաներու միութեան համար ջերմեռանդ միակ փարախին մէջ: Անքան փափաքած էի եղբայրական բարեկամութեան այցելութիւն մը տալ իրեն, բայց պայմանները թոյլ չտուին:

«Երէկ, Ս. Պետրոսի եւ Ս. Պօղոսի տօնին հանդիսաւոր պատարագին ընթացքին, Վատիկանի Մայր Տաճարին մէջ, իրեն համար ալ աղօթեցի: Հիմա ալ կը հրաւիրեմ բոլորդ որ ինծի միանաք Տիրոջ աղերսանքին մէջ այս ականաւոր հովիւին ընտրեալ հոգիին համար: Միաժամանակ, իմ անկեղծ ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեմ Էջմիածնայ Մայր Աթոռին, Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին, նման մեծարժէք պատրիարքի մը կորուստին համար»:

***

ՅԱԻԱԿՅԱԿԱՆ

ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԻՐՔ

Գերաչնորհ Տ. Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Կաթողիկոսական Ընդհ. Փոխանորդ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին,

Սիրելի Սրբազան: Քիչ առաջ խոր վշտով լսացանք Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանման դոյժը: Անձնապէս եւ յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Միաբանութեան Աղգային Ընդհանուր Ժողովին, Աղգ· Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովներուն եւ Կիլիկեան Ս. Աթոռի թեմերու Թեմական Առաջնորդներուն, Աղգ· Իշխանութեանց ու ժողովուրդին՝ կը յայտնենք Մեր խորագոյն վշտակցութիւնը Ձեզի, Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդին եւ Միաբանութեան: Այս առթիւ կը վերահաստատենք Մեր եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յանձնառութիւնը՝ որպէս լծակից ու գործակից ամբողջականօրէն զօրավիզ կանգնելու Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնին իր եկեղեցանուէր ու հայրենանուէր առաքելութեան մէջ: Կ'աղօթենք առ Ամենաբարին Աստուած, որ ամուր եւ անսասան պահէ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածինը: Թող Գարեգին Ա· Վեհափառ Հայրապետին յիշատակը միշտ պայծառ մնայ մեր հայրենիքին եւ ողջ հայութեան կեանքին մէջ: Կ'ուզենք յայտնել Ձեզի, որ յատուկ պատրիարկութեամբ մը պիտի ժամանենք Ս· Էջմիածին, անձամբ մասնակցելու թաղման արարողութեան եւ մեր յարղանքը ընծայելու բազմերախտ Հայրապետի յիշատակին:

Սիրոյ Ջերմ ողջոյնիւ:

Աղօթարար՝
ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

***

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ԳԻՐՔ

Առ Ցարգամեծար Անդամներ
ԳԵՐԱԳՈՑՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ
Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Ն· Ս· Օ· Տ· Տ· Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման դոյժը խոր վշտով համակեց մեզ: Աստուած լուսաւորի նրա առաքելածանուէր հոգին, եւ իր հիւանդութեան երկար տառապանքների փոխարէն՝ Աստուած մխիթարի նաեւ մեր տառապող ժողովուրդը եւ քրիստոնէական լոյսով պայծառացնի նրա հաստատքը, ինչպէս երբեմն Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի չարչարանքներից՝ Խոր Վիրապի տառապանքից՝ Միածինն էջաւ, իր Լոյսով պայծառացնելու մեր Հայրենիքն ու վերածնաւ Հայաստանեայց Եկեղեցին:

Այդպիսի մի մեծ երազ ու նուիրական բաղձանք ունէր նորոդ հանդուցեալ Վեհափառ Հայրապետը, Հայաստանի քրիստոնէութեան մերձակայ մեծ Յոբելեանի առիթով իրագործելի: Երկնքից թող բարեխօս լինի, Նոր Հազարամեակի պայծառ արշալոյսին, ի չարս մեր հոգեկոյս Հայրապետների, «միշտ անչարժ պահել զԱթոռ Հայկազնեայց»:

Աղօթում ենք արտասուալից, որ Սուրբ Հոգու մխիթարութիւնն իջնի Հայ Եկեղեցու բոլոր հոգեւոր Դասի վրայ, Եպիսկոպոսների, Վարդապետների, Քահանաների, Սարկաւագների եւ համօրէն ժողովրդին:

Վշտակից ենք Ս· Էջմիածնի աւանդապահ Ուխտի բոլոր անդամներին: Ցայտնում ենք ցաւակցութիւն՝ նաեւ յանուն Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի համօրէն կաթողիկէ բազմահազար ժողովրդին:

Եղբայրօրէն ցաւակից եւ աղօթակից՝
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Տիտղ· Արք. Սեբաստիոյ Հայոց
Առաջնորդ կաթողիկէ Հայոց
Հայաստանի, Վրաստանի եւ
Արեւելեան Եւրոպայի

Փարիզ, Յունիսի 29, 1999

***

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

ՅԱԻԱԿՅԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐ

Ինչպէս հաղորդած էինք մեր նախորդ թիւով, ցաւակցական տոմար մը բացուած է Փարիզի Առաջնորդարանը, ուր կարելի է դիմել ժամը 10–էն 17:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Խորին կսկիծով յայտնում ենք, որ Յունիսի 29–ին, Հայաստանի ժամանակով ժամը 18–ի սահմաններում, կեանքից հեռացաւ Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Նորին Սուրբ Օծութեան յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիսի 8–ին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում:

Ողջ հայ ժողովուրդը, համայն քրիստոնէութեան աշխարհը եւ մեր ժողովրդի բոլոր բարեկամները սգում են Հայոց Հայրապետի անդառնալի կորուստը:

Այս տխուր առիթով Ֆրասխայում Հա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԱՐԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Յապաղումով, իր զաւկէն լսացանք որ Յունիս 13–ին իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծուհի Մարի Աթմաճեան – Լը Շըվալիէ: Կրնայինք ալ բնաւ չիմանալ եթէ մեզի եղած տեղեկատուութիւնը ըլլար գոհացուցիչ: Եւ կրցանք հաստատել որ ընդհանրապէս ոչ ոք լուր ունեցած է, ոչ իսկ եկեղեցին:

Մարի Աթմաճեան, որ քոյրն էր նաեւ տարաբախտ բանաստեղծ Ս. Սեմայի, ծնած էր Պաֆրա (Թուրքիա): Ծննդեան թուականը կը տարբերի հատորէ հատոր, Համայնապետարանը կը նչէ 1913, Մինաս Թէօլէօլեան Դար մը գրականութեան մէջ՝ 1907, իսկ մահուան վկայագիրը՝ 1914: 1915–ի Եղեռնին, Աղաճա – գըշլայի մէջ, ուր աքսորուած էին ընտանեօք, կ'ենթարկուին անլուր տանջանքներու: Հայրը կը սպաննուի, ու ընտանիքը կը բռնէ դաղթականութեան ճամբան՝ Պոլիս, Սուրիա, Եթովպիա, Յունաստան, հուսկ՝ Ֆրանսա:

Աշակերտած է Պոլսոյ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին: Գրականութեան իր ուսուցիչը եղած է Արշակ Զօպանեան: Գրական իր նախափորձերը հրատարակած են նախ իր եղբօր Սեմայի «Ջանք» եւ «Մշակոյթ» ամսագիրներուն մէջ: 1939–ին լոյս տեսած է իր առաջին երկը թատերակ մը «Տէդրէչէնտօ» ուր կը նկարագրէր ափիւռքահայութեան կեանքը: Յաջորդաբար լոյս կը տեսնէին քերթողական հատորները՝ «Գողգոթայի Շուչաններ» (1947), «Աստեղաքաղ» (1951), «Գաղթաշխարհի Երգեր» (1961), «Ոսկի Գեղօն» (1967), «Վերջալոյսէն առաջ» (1974) եւայլն, եւայլն:

Մարի Աթմաճեան, անցեալին գործօն մասնակցութիւն բերած է Փարիզի ազգային կեանքին, եղած է անդամ եւ նախագահուհի Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան: Տարիներէ ի վեր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր Մանտրը – լէ – Ռոզի հանգստեան մէկ տունը, ուր երբեմն այցելուներ կ'ունենար, օր մը նաեւ, ընդառաջելով իր փափաքին զացած էինք զինք տեսնելու: Ուրախացած էր, ինչպէս արդարօրէն կրնան ուրախանալ այն անձերը որոնք դեր մը խաղացած են գաղութին մէջ ու երբ կը հասնին իրենց կեանքի վերջալոյսին, կը մնան առանձին, մոռցուած, ծերանոցի մը անկիւնը, որպէս միակ ընկեր ունենալով անցեալի յիշատակները: Օր մըն ալ, կը կնքեն իրենց մահկանացուն եւ ոչ ոք կ'իմանայ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մօտ 190 կարճ դրուագներ, վայրկեաններու, յաճախ եւ տարբեր ապրումներ, կեանքի հպանցիկ բայց եղերական նկարներ՝ յուշեր ու խոհումներ, մարդկային սրտի տաք ու խորապէս յուզիչ պահեր կը լեցնեն այս հատորը: Եւ որովհետեւ զրուագ են կեանքի նոյն անմիջականութեամբ ու բնականութեամբ, այս պատմումներէն բոլորն ալ իրենց ոճային հարազատութիւնը, հազորդականութիւնը եւ «իրաւութեան» զրոյմը կը պահեն գիրքին մէկ ծայրէն միւսը: Ահա քանի մը նմոյշներ, դասական ուղղագրութեամբ:

ՀԱՐՍԱՆԻՔ

«Հարսանիք է...

«Աւելի քան, երբ իմ նեղեալ օրերուն ընկեր՝ Աչենակցի Անուշաւանն է տղայ ամուսնացնում եւ նրա յարկի տակ երգ ու պարի չատ բաժինն է սասունապարի: Թըւում է, թէ վայրկեաններ պար է, բայց երբ պարող չլինելով իսկ ու տեղամդ նըստած ողջ էութեամբ, մկանունքով ենթարկուում ես մի քանի տասնեակ մարդկանց կոնք – կոնքի ու ձեռք մէջքի, փաթաթուած, գրկուած, նոյնիսկ նրանց միաչունչ «հոպ»ին քոնդ ես ձուլում ու ճիչ դառնում, ծափում, հեւում, քրտնում եւ այս դէպքում է որ՝ հեռու մօտիկ բարեկամութեան հարցեր չեն առաջանում, կամ տեսնում, երբ ամէնքի էութեան մէջ բուռ – բուռ լցուած բան ու բանը՝ հաւատարմութեան նոր դաշինք է դառնում եւ մարդու նուիրումը մարդուն՝ երեւում է լուսապսակի մէջ, ինչպէս, մաքրամաքուր հարսների քօղը...»:

Ահա ուրիշ զրուագ մը:

ԼԻՔԸ ԿՈՒԺԸ

«Աչունը իր բաժին ծերութիւնն էր ապրում: Համով ծերութիւն էր: Արեւով ողողուած ու տաք:

«Մեր բախտիկ է, ասաց հասակաւորներից Սիրեգի Եղիշը:

«Գիւղամիջում, պիւղ – խանութի արեւկող պատի տակ ամէն իմ պապ իր քարն ունէր: Աստուած անէր, չանէր, մէկ էր՝ յաւիտեանի ճանապարհը մտած մարդու քարը՝ տղան կամ թոռը կը չալակէր ու տուն որ տանէր, կը դնէր մի ծառի տակ, մի տեղ էլի, յարմար եկող...

«Եւ այս պահին, ամէն մէկը իր քար – պահին նստած խօսում էին, տարում յիշողութիւններով, ասում, որ իրենց պապերի ժամանակ, թէեւ մի լաւ օրի չէին, բայց զոմատէր էին ու զոմած անասուններն բառաչը երանութիւն էր պարզուում: – Տօ, հէնց անասուններն էլ էին հրամայում՝ վարել, գանել, ու հնձելուց ետ չմնալ: Ախր այս քարերն էլ են մեզ – իրենն ասաց Մալխասի Այքազը եւ բոլորից հասակաւորը լինելով իսկ կ'ուզէր անասնատէր լինէր ու զոմ մտնէր, կերակրէր:

«– Դէմներս ձմեռն է: Սարսափում եմ: Էլի հիմա լաւ է: Նստում ենք, դէս – դէնից խօսում ու մի կերպ օր է մթնում – ասաց Սադոյի Բարեղամը»:

Իր վերջաբանին մէջ հեղինակը խօսքը կ'ուղղէ ընթերցողին, ըսելով.

«Որ ասեմ լաւ եմ ապրել՝ կը հաւատա՞ք: Եւ ոչ միայն էնք հաւատայ, այլեւ, ստախօս չեմ, բայց աւելի վատը կը համարէք: Ուրեմն եւ, Աստուած ունէք, գէթ այսօր, տարիքս առել ու չեմ բանում աւելի չուտ՝ մի փոր հացի համար էլ չեմ վարձւում, փորձ եմ անում իմ մէջ գեռ չմեռած բաներ վերականգնել եւ էլ ի՞նչ էք քմծիծաղում: Որ ի՞նչ: Հօ լաւ գիտէք, որ ես չահ չեմ հետապնդում: Պարզապէս հոգուս ցաւն այնքան չատ է, որ ուզում եմ ճիչս զանազակ դարձնել ու զօդանջուել ձեր հոգու մէջ»:

*
**

His Holiness Karekin I, «Oikoumene» (...And the Boat Moves on the Waters) Dispatches from an Ecumenical Journey. St. Vartan Press, New York 1998, 200 էջ: Շահեկան ու հետաքրքրական հատոր մը, ուր Գարեգին Ա. Կաթողիկոս յօդուած է բանասիրութիւն, քրիստոնէական հաւատք ու կրօնապիտութիւն միացնել ու տալ ամբողջական պատկեր մը իր մտաւորական ու հոգեւորական կեանքին թէ՛ լայն ծաւալին եւ թէ՛ բարձր որակին: Լոյս կը տեսնէ առ ի յիշատակութիւն եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի յիսնամեակին (1948 – 1998) եւ նաեւ իբր կանխատեսութիւն Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին:

Կը բաղկանայ տասը դրախօրեքէ, որոնք գրուած են վերջին 35 տարիներուն ընթացքին ու կը չօշափեն արդի ժամանակներու քրիստոնէութեան ու յատկապէս Հայ Եկեղեցւոյ դիմակալած կարգ մը հիմնական հարցերը: Օրինակ, «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը եւ Ուղղափառ Եկեղեցիները», «Հայ Եկեղեցին ու Քրիստոսի Անճէն Տեսութիւնը», «Եկեղեցին եւ իր Քաղաքական Պատասխանատուութիւնները», «Քրիստոնեայ Եկեղեցիներն ու Պաղեստինեան Գաղթականներու Խնդիրը», «Մարդուն Տառապելու եւ Տկարլու Դերը Անոր Քրիստոնէական Կեանքին Մէջ», «Դէմ Դիմաց Մեր Անճին Հետ», «Էքիւմէնիք Զգաստաներ Հայ Եկեղեցին Մէջ» եւայլն: Իր հատորին նախաբանին մէջ, Գարեգին Վեհափառ կը գրէ.

«Մեր էքիւմէնիք առաքելութիւնը արդի աշխարհի խռովայոյզ ծովերուն մէջ նաւակով ճամբորդել է»:

Եւ այս հատորը վկայութիւնն է այդ հաստատումին: Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու, գլխաւորաբար Կաթողիկէ եւ Ափեոս-բոնական մերձեցումի հարցը տասնեակ տարիներէ ի վեր կը զբաղեցնէ քրիստոնեայ կրօնական մտածումի մեծագոյն դէմքերը, ի շարս որոնց Գարեգին Կաթողիկոսը, որ շատ սերտօրէն ներգաշած է այդ չարժումին: Գրքին մէջ տեղ գտած են այդ նիւթին չուրջ իր խօսած ճառերն ու զրած յօդուածներէն մաս մը եւ որոնք երեւան կը բերեն աշխարհիկ ու կրօնական հարցերու բոլոր ծալքերուն քաջածանօթ հոգեւորականի իր հանգամանքը, ինչպէս եւ իր անձին ներքին հաւատացման ու վերելքին դիմագ: Գարեգին Կաթողիկոս ցոյց կուտայ նաեւ էքիւմէնիք յոյսերուն ու չարժումին տակաւ տկարանալը ու հայ եկեղեցւոյ անդուլ ճիգը վերակենդանացնելու գայն եւ իրականացնելու քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութեան հոյակապ խոհայը: Իր վերջին յօդուածին մէջ, որ կը կոչուի «Էքիւմէնիք մարտահրաւէրը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ», Գարեգին Կաթողիկոս քրիստոնէական ու կեղծ – քրիստոնեայ աղանդներու վտանգին մասին կը գրէ, զգուշացնելով միւս քրիստոնեայ եկեղեցիները այդ վտանգաւոր երեւոյթէն:

Իր այս լայնօրէն լուսաւորիչ եւ յուսադրիչ հատորը կը փակուի պատշաճ յիշեցումով մեր 1700–ամեակի պատգամին:

ՇԽԱԽՈՏԻՆ, ՕՐՀՆԵԱԼ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Նման խորագիր վստահաբար գայթակղութեան նոպաններ պիտի պատճառէր ծերախոտին չարիքները կրկնող ու կրկնող մաքրակենցաղներու որոնք ամէն դժբախտութեան միակ պատճառը կը նկատեն գայն: Ո՛չ թմրեցուցիչներու ծաւալուն գործածութիւնը, ո՛չ որկրամոլութեան օրէ օր չեշտուղ երեւոյթը, ո՛չ ալքոլը, ոչ ալ դրեթէ ռումբեր, ականներ մարդու առողջութեան կը վնասեն այնքան, որքան ծխախոտը, զոր մեծ մասով Ամերիկայէն արտածուած նորօրեայ քարոզչութեան. քարոզչութիւն որ սկսած է իր «բարերար» ազդեցութիւնը տարածել Եւրոպայի հեթանոս բազմութիւններուն ալ վրայ:

Այս քարոզչութիւնը բարեբախտաբար չէ հասած լեռներէ անդին հեռաւոր Կովկասի չրջանը: Այլապէս, ամերիկածին այդ մտայնութիւնը լրջօրէն պիտի չեչտէր համայնքի մը առօրեայի գժուարութիւնը, հոգ չէ թէ բոլորովին ակամայ:

Այդ համայնքը Ղարաբաղի պատերազմին ամէնէն չօչափելի երկու ձեռքերուներէն մէկն է Շուշիի հետ: Այդ սակաւաթիւ հաւաքականութեան ներկայութեամբ եւ չանքով սկսած է վերակենդանանալ Հայաստանը Ղարաբաղին միացնող ռազմավարական օղակը. ան երէկ կը կոչուէր Լաչին, իսկ այսօր՝ Քաչաթաղ: Նոյնիսկ բնակավայր մը ծնունդ կ'առնէ հոն, տարբեր չրջաններէ փոխադրուած ընտանիքներով որոնք անպայման իրենց յատուկ պատճառները ունին այդ տեղափոխութեան համար, բայց նաեւ մասնակից են վերաոուաճուած հայրենի հողակտոր մը չենցնելու գործին: Այդ գործը յարմար պեհին մը դառած ըլլալ կը թուի, ծխախոտի մշակման գործով:

«ԱԳԳ»ի Ցունիս 12–ի թիւին մէջ Գայեանէ Մուքոյեան ամբողջ էջի մը ծաւալով դրութիւն մը ունի նիւթին մասին: Նախ կ'ըսէ թէ այդ մշակութիւնը գրեթէ «համաճարակի» բնոյթ ստացած է Հայաստանի մէջ ուր կայ 1950 հեկտար չանք: Այդ գործին մղիչ ուժը եղած է ծխախոտի հայեցանատական «Կրէնթ Թոպէքօ» ձեռնարկութիւնը որուն պատասխանատուները տեսած են թէ Հայաստանի հողային, կլիմայական պայմանները չատ յարմար են ծխախոտի մշակութեան: Անով զբաղելու վախճքին ալ խթան եղած է տնտեսական ազդակը: Ձեռնարկութեան հետ ստորագրուած պայմանագիր մը կը նչանակէ Կանխավճար ստանալ, նաեւ մասնագիտական օժանդակութիւն ու բերքը գնելու վստահելի խոստում: Այս վերջին կէտը յատկապէս կարեւոր է անով որ խաղողի կամ լոլիկի (մաքուր հայերէնով բուսած՝ պոմիտոր) պարագային չաճախ գիւղացին չի յաջողիր ծախել աչխատանքին արդիւնքը: Ձեռնարկութիւնը հետաքրքրուղն ալ Հայաստանի համեմատաբար աժան աչխատանքի ուժին հետ տեղական ծխախոտին իւրայատուկ համն ու հոտն է:

Ձեռնարկութեան Հայաստանի գործադիր տնօրէն Ս. Սահակեանի համաձայն, կնքուած պայմանագրով կարելի է անսահմանափակ քանակութեամբ ծխախոտ արտածել Հայաստանէն դէպի Վրաստան եւ Ռուսաստան: Մօտաւորապէս 5 հազար թոն պիտի մթերուի այս տարի եւ այդ թիւը կրնայ յաջորդ տարի կրկնապատկուիլ: Իւրաքանչիւր քիլօկրամի համար կը վճարուի 11·5 տոլար, իսկ ամէն հեկտարէ կը ստացուի 3 – 3,5 թոն տերեւ: Նկատի առնելով որ գործը աչխատող չատ ձեռքեր կը պահանջէ ու թիւը ա՛լ աւելի կը մեծնայ բերքահաւաքի, չորցնելու եւ մթերման եղանակին, ճիշդ է ըսուածը որ ծխախոտի մշակումը զարճած է ոչ միայն տնտեսական, այլ նաեւ քաղաքական խընդիր:

Ինչ կը վերաբերի Քաչաթաղի, հոն արդէն փոխադարձ համաձայնութեամբ մօտ 100 հեկտար ծխախոտ տնկուած է, գլխաւորաբար երեք գիւղի մէջ: Կ'ենթադրուի որ մինչեւ տարեվերջ մօտ 1500 ընտանիք կ'ընդգրկուի այդ աչխատանքին մէջ: Ճիշդ է որ չրջանի բարերեր հողը եւ բարենպաստ կլիման գրեթէ ամէն տեսակի մշակումին առիթ կուտայ. բայց ծխախոտին նախապատուութիւնը կուգայ վճարուած կանխավճարէն ու աչխատավարձի կանոնաւորութենէն:

Լրագրողուհին տեղւոյն վրայ զրոյցներ ալ ունեցած է Քաչաթաղցիներու հետ: Ըսուածը այն է որ մարդիկ չօժար են ծանր որեւէ աչխատանքի, միայն թէ կանոնաւոր վճարում ստանան: Ծխախոտը տարուէ տարի զգալի վերպով կ'աչխատուժայնէ գիւղը, ծխացող տուներու թիւը կ'աւելնայ ու կը մեծնայ փողոցները խաղացող տղոց բազմութիւնը: Նոյնիսկ Ցունաստանէն ընտանիք մը Լաչին գացած է հաստատուելու եւ ծխախոտի մշակութեամբ զբաղելու: Կան նաեւ կարեւոր թիւով մասնագէտներ:

Քաչաթաղեան երեւոյթ է տակաւին պատերազմին հետքը. ան կը չարունակի ճամբաններու կից քանդուած տուներու, անխնամ ձգուած պարտէզներու, այրած վոխադրամիջոցներու համայնապատկերով: Կան միւս կողմէ տուններ ալ ուր մարդիկ հաստատուած են, պարտէզներու մէջ աչխատողներ կը տեսնուին: Շըրջանին ամէնէն բարեբեր հողերը ուր աճող խաղողը, թութը, նուռը ծանօթ են իրենց քաղցրութեամբ ու որակով:

Քաչաթաղ հաստատուածներու մէջ կան երեւանցիներ, աղէտի գօտիի բնակիչներ: Ինչպէս նախկին երեւանցի մը ըսած է, հոն ապրողները գլխաւոր երկու խումբի կը բաժնուին. կան իրենց անցեալէն փրկուիլ որոշածներ որոնք նոր կեանք կառուցել կը փորձեն հոն. կան նաեւ այդ հողերուն համար արիւն թափած մարդիկ որոնք կ'ուզեն վայելել իրենց յաղթանակին պտուղները:

Այս բոլորէն եանք տխուր է կարդալ որ չրջանին մէջ հեռատեսիլի, ճայնասփիւռի, մամուլի մասին խօսիլ անդամ անկարելի է: Ելեկտրական հոսանքի տիրացած է գիւղերուն միայն մէկ մասը: Կան գիւղեր որոնց դպրոցը առ այժմ կը նմանի տէր-Թողիկեաններուն, տեղաւորուած ըլլալով քանդուած, սակայն ձեւով մը դրծածելի դարձած չէնքերուն մէջ: Գ. Մուքոյեան ամէնէն դրականը կը նկատէ այն որ մարդիկ զգացած են հողին զօրութիւնը եւ տեսած թէ սեփական նախաձեռնութիւնները իրագործելու մեծ կարելիութիւն կայ: Հողին տէր ըլլալու զգացումը զանոնք փրկած է օրինակ՝ աղէտի գօտիին տնակներուն մէջ օժանդակութեամբ ապրելու, կամ չուկային մէջ որեւէ ապրանք վերավաճառելու, փողոց աւելու կորանքէն:

Քաչաթաղի ծխախոտի մշակումին յատկացուած նոյն էջը կ'անդրադարձնէ նաեւ թէ ո՛չ գործածզրկութիւնը, ոչ ալ արտադրութիւնը ճակատագիր են ու կարելի է ճար գտնել կացութիւններու որքան ալ անյոյս կամ դժուար թուին անոնք: Եւ ի վերջոյ, ո՞վ կրցած է անառարկելի ճշդրտութեամբ գծել չարիքին ու բարիքին սահմանը, նոյնիսկ ծխախոտի պարագային:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆԻ ԱՐՁԱԿԸ ԳՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՈՎ

Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Գրիգոր Պըլտեանի արձակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Յունիս 23–ին, փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ: Նիւթը ներկայացնելու համար հրաւիրուած էր Պէյրութէն ծանօթ մանկավարժ Գրիգոր Շահինեան որ ԱՄՆ-էն վերադարձի ճամբուն վրայ քանի մը օրուան կայք կ'ունենար Փարիզ:

Ջեռնարկը խմբած էր յատկապէս արձակուրդի սեմին գրական նման երեկոյթի մը համար կարեւոր թիւ մը գրասէրներու որոնց համար «անհասկնալի, ածեղծուածային» կրող մը չէ Գ. Պըլտեան: Ան ունի իր ընթերցողները, սիրողներ, գնահատողներ ու վնտռտողները իր արուեստին: Այս պարագան յատկապէս ցցուեցաւ արձակին առընչութեամբ, երբ հարցումներու բաժնին յայտնի դարձաւ որ կան Փարիզ ապրող երիտասարդներ որոնք կարդացած ու սիրած են Գ. Պըլտեանի արձակ հատորները՝ «Սեմեր»ը եւ «Հարուածը»:

Այս երկու գործերուն անուեռած էր Գ. Շահինեանի դասախօսութիւնը որ գրաւեն գաւ, նաեւ ուսուցչին արժեւորումն էր երկուսեան ճեմարանցի իր աշակերտին գործին: Ներկայացնելով յատկապէս այդ ուսուցիչը, երեկոյթին ողջոյնի խօսքը արտասանեց Հուրիկ Պաղտասարեան. ըսելէ ետք թէ Գ. Շահինեան իր դպրոցական կեանքին լաւագոյն ուսուցիչն էր, աւելցուց թէ ան սիրալիր եղած է դասարակ – ընկերոջ: Տուաւ անոր կեանքագրական ամփոփ պիծերը. ծնած՝ 1930–ին Պէյրութ, աւարտած է ճեմարանը, յետոյ Փրիսկլի մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւած մանկավարժութեան ճիւղին մէջ: Հետեւած է Հայկազեան համալսարանին, Լիբանանի համալսարանին ապա Սորպոնի մէջ տօքթորայի աւարտաճառ պատրաստած, նիւթ ունենալով Շ. Շահնուրի գրականութիւնը: Ուսուցչական պաշտօնեղած է ներկայիս ղեկավարն է Ֆ. Գալուստեան մանկավարժական կեդրոնին: Դպրոցական գործով յաղեցած այս վաստակին զով կարեւոր է մամուլի, համագրութեան աշխատանքը զոր Գ. Շահինեան կատարած է 1965–էն 1970 «Ահեկան» հանդէսին համար:

Այս նախաբանէն ետք Հ. Պաղտասարեան հրաւիրեց Լենա Զորպաճեանը որպէսզի քանի մը հատուածէ ընթերցում ըլլ երեկոյթին նիւթ զոյգ հատորներէն: Անարկին միակ խոչընդոտը եղաւ այդ ժամին որ թերեւս վերջին պահու կարգադրութեամբ մը պատրաստութեան հարկաւոր ժամանակը չէր ձգած Լ. Զորպաճեանի:

Գ. Շահինեանի դասախօսութիւնը սկսաւ այն հաստատումով թէ մեր ժամանակին ամէնէն հետաքրքրական գրողն է Գ. Պըլտեան: Ըսելէ ետք թէ բանաստեղծութենէն, գրաւերլուծութենէն ետք վերջերս կուտար արձակ ստեղծագործութիւններ, այս մարդը կապուած նկատեց անոր կեանքին. այդ կեանքին մէջ կը տեսնէր ինքզինք կերտողի մը անցած ճամբան: Գ. Պըլտեան ծնած էր Պէյրութի Հայկազեան թաղը. հոն նախակրթարանը աւարտելէ ետք, կիւրինի հայրենակցականէն ստացած կրթաթոշակի մը շնորհիւ անցած՝ ճեմարան ուր հանդիպած էր որպէս «դրադարանի մուկ»: Այդ շրջանէն հետաքրքրուած էր գրելով եւ գրել սորվելով: 1964–ին, ճեմարանը աւարտած տարին, անօրէնութեան օժանդակութեան շնորհիւ տեղւոյն ֆրանսական լիսէին աւարտական քննութեան կը մասնակցի, առանձնով պաքալօրէան: Յետոյ փիլիսոփայութիւն կ'ուսանի Պէյրութ, ապա Սորպոնի մէջ, միջոց մը կը դասաւանդէ ճեմարան ու Հայկազեան համալսարանը, վերջնապէս Փարիզ հաստատուելէ առաջ: Ներկայիս գրական գործունէութեան դաշտին, կը դասաւանդէ Փարիզի Արեւելեան լեզուներու հիմնարկին հայկական ամպիոնին ու Լիոնի կաթողիկէ հիմնարկին մէջ: Դասախօսը յիշեց նաեւ Գրիգոր Պըլտեանի խմբագրական աշխատանքը՝ Ն. Սարաֆեանի երկու հատորներուն աընչութեամբ ու «Ահեկան»ի երեք խմբագրիչներէն մէկը ըլլալու պարագան:

«Սեմեր» եւ «Հարուածը» գործերը առաջին երկու հատորներն էին չարքի մը. անոնք խօսուածին, պատմուածին ունկընդիր ու արձանագրող հայաշէնքի պատնէին վկայութիւններով կազմուած էին, պատկերացնելու համար Սփիւռքի հիմնումի առաջին չրջանին հայաւանի մը կեանքը: «Սեմեր»ը երեք կիներու կեանդանապիրները, իսկ «Հարուածը» տոհմապղծութեան ու հայրասպանութեան մը պատումով կուտային աքսորը որ վերջացած չէր, կերպով մը չարունակելով Յ. Օշականի գործը: Երկու հատորներուն մէջ կը չղթայուին կորսուած ծննդավայրերը Էրզրումը, Կիլիկիան, Եւյլն, աքսորը եւ Սփիւռքի նախաքայլերը:

Գ. Շահինեան ծանրացաւ հատորներու կառոյցին, գործածուած լեզուին վրայ: Ըսաւ թէ պատումը կ'ընթանայ կրկնակի, եռակի մակարդակով, բազմաթիւ կեդրոններու չուրջ կուտակուած զարգացումներով: Ուշադրաւ է տիպարաստեղծումի գործը: Երկու հատորները կը ներկայացընեն մանրակերտ մարդկութիւն մը որ վերապրող հայութեան Պէյրութ հանդրուանած հատուածն է: Իսկ լեզուն վըճիռ արեւմտահայերէնն է որուն տեղ տեղ միահիւսուած են էրզրումի բարբառը, արաբական ասոյթիւններ:

Գ. Շահինեանի դասախօսութեան հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը որ այլապէս հետաքրքրական էր Գ. Պըլտեանի բացատրութիւններով: Ան խօսեցաւ երկու հատորներուն, նաեւ դրելու իր մօտեցումին, ծրագիրներուն մասին:

Ա. Թ.

ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Շաբաթ, Յունիս 19–ին, Բարեգործական Ակէք Մանուկեան սրահին մէջ տեղի ունեցան ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան կազմակերպած արտասանութեան եւ յանդատարատից ընթերցանութեան մրցումները՝ 8 – 18 տարեկան աշակերտներու միջեւ:

Մրցումներուն մասնակցող թեկնածուները կուգային Բարեգործականի, Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եւ Շաւիլի միօրեայ հայերէնի դասընթացքներէն, ինչպէս նաեւ Իսի – լէ – Մուլինոյի Թարգմանչաց ամէնօրեայ վարժարանէն:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց Մաշտոց Միութեան նախագահ՝ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան, որ բացատրեց թէ մրցումին նպատակն է նորահաս սերունդը մղել դէպի հայ լեզու եւ դրականութիւն, երիտասարդները խրախուսել արտասանութեան եւ ընթերցանութեան իրենց ջանքերուն մէջ: Ներկայացուց նաեւ դատակազմի անդամները, որոնք էին Տիկին Անահիտ Թոփչեան, պ.պ. Արտաշէս Ոսկանեան եւ Ռատմիկ Աբրահամեան:

Նախ, դատակազմի օգնութեամբ ընտրուեցան եւ բաժնուեցան յանդատարատից ընթերցանութեան կատարները եւ մրցողները առաջնորդուեցան տարբեր սրահ մը, որպէսզի առանձնութեան մէջ հանդարտօրէն պատրաստեն իրենց կատարները ընթերցանութիւնը:

Մինչ այդ, դիմացը սրահին մէջ սկսաւ արտասանութեան մրցումը: 8 – 14 տարեկաններու պարագային մրցումի երկու կատարներու ընտրութիւնը ազատ թողուած էր: Այս բաժնէն Առաջին մրցանակը չահեցաւ Բարեգործականի միօրեայ դասընթացքէն Արմէն Յակոբեան, որ արտասանեց Ղազարոս Աղայեանէն Տօրք Անդեղը եւ Մայրենի լեզուն:

Ապա 14 – 18 տարեկաններու հերթն էր: Պարտադիր կատրն էր ապրող բանաստեղծի մը մէկ գործը, իսկ երկրորդ կատրի ընտրութիւնը ազատ թողուած էր: Առաջին Մրցանակը չահեցաւ Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի միօրեայ դասընթացքներու բաժնէն Պէթի Ապա, արտասանելով Պոլսահայ հանրածանօթ բանաստեղծ Զահրատի 00,30 – 05,00 խորագրուած մէկ կատրը եւ Դանիէլ Վարուժանէն Ակակայ ձրագը:

Երկրորդ մրցանակին արժանացաւ Բարեգործականի միօրեայ դասընթացքէն Անահիտ Յակոբեան, արտասանելով Պոլսահայ նոյնքան հանրածանօթ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի Ձմրան Արեւ խորագրուած մէկ կատրը եւ Սիլվա Կապուտիկեանէն Խօսք իմ որդուն:

Այս բաժնի վերջաւորութեան, Առէն Սրատաղ ելեկտրական երգէոնի վրայ նուագեց հայկական մեղեդիներ, դեղարուեստական հաճոյք պարգեւելով ներկաներուն:

Ապա ընթերցանութեան մրցումի պահն էր:

Այս տարուան նորութիւնն էր 6 – 7 տարեկան թեկնածուներու մասնակցութիւնը յանդատարատից ընթերցանութեան մրցումին: Անոնք կուգային Իսիի Թարգմանչաց ամէնօրեայ վարժարանի նախակրթարանի առաջին դասարանէն ու պիտի կարդային իրենց համար անծանօթ գրքէ մը ընտրուած կտոր մը: Փոքրիկներու այս բաժնէն առաջնութիւնը չահեցաւ Մասիս Սերոբեան (7 տարեկան), երկրորդութիւնը խլեց Զեփիւռ Տուրտապաք (6 տարեկան), իսկ երրորդութիւնը իրենց մէջ բաժնեցին Լուսին Քէշիշեան (6 տարեկան) եւ Դանիէլ Կրճըը (7 տարեկան): Իսկ 8 – 14 տարեկաններու բաժնէն Շաւիլի միօրեայ դասընթացքներու աշակերտ Կարինէ Զօփուրեան չահեցաւ երկրորդ մրցանակ:

Վերջաւորութեան, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ դատակազմի անունով խօսք առաւ Սունդուկեան պետական թատրոնի դերասանուհի Տիկին Անահիտ Թոփչեան, գնահատական խօսքեր ուղղելով մրցողներուն եւ կազմակերպիչներուն, յոյս յայտնելով որ ամէն տարի կը չարունակուին այս մրցումները, որոնք խրախուսիչ դեր կը խաղան դպրոցներու աշակերտութեան համար:

Հանդիսութիւնը փակուեցաւ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի խօսքերով, որ չնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ չնորհաւորեց մասնակցող աշակերտները, որոնց հետ ժամադրուեցաւ յաջորդ տարի:

Ներկաները կարողացան նաեւ օգտուիլ հայերէն մանկական գրքերու ցուցադրութիւն – վաճառքէն:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Արդարեւ Շաւարշ Մոսկենց ուրիշ մէկ քանի ընկերներով, որոնց մէջ կար Հայ մը, Յոյն մը, Հրեայ մը, Թուրք ոստիկանական քօմիսէր մը եւ լաւ երկու նաւավարներ, տեսակ մը ընկերակցութիւն կազմած էր ճամբորդներ փոխադրելու անցագրով եւ նոյնիսկ առանց անցագրի:

Այդ պղտոր չրջանին Մոսկենց արտակարգ գործունէութիւն մը ունէր: Ղալաթիոյ քարափին վրայ գրասենեակ մը վարձած էր, ուր արտասովոր իրարանցում մը կը տիրէր:

Բարսեղ աղա դնաց գտաւ Շաւարշը, որ արդէն ծանօթ էր իրեն եւ մէկ քանի անգամ հիւրընկալած էր իր տան մէջ:

Երիտասարդ բախտախնդիրը սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ.

– Լա՛յ, Բարսեղ էֆէնտի, հրամմեցէ՛ք, այս ի՞նչպէս եղաւ, որ բարեհաճեցաք մեզի այցելել, – ըսաւ ոտքի ելլելով ու դրասեղանին քով դրուած աթոռը ներկայացընելով:

– Կ'երեւայ, որ ճամբորդութեան գործերով կը զբաղիք եղեր, – պատասխանեց Բարսեղ աղա՝ ցոյց տրուած աթոռին վրայ բարմելով, – չեմ գիտեր...

– Լ՛ո՛հ, ի՞նչ ընենք, ապրելու համար գործ մը պէտք է, գոգութիւն չենք ըներ կոր, խաբեբայութիւն չենք ըներ կոր, պարկեշտութեամբ մեր հացը հանելու կ'աշխատինք, դէշ բա՞ն է ըրածնիս:

– Ընդհակառակն, չատ գոհ մնացի, երբ որ լսեցի Սահակ էֆէնտիէն ... զացած օրը ինծի խօսեցաւ ձեր մասին:

– Այո, անիկա ալ ճամբու դրինք, հիմա հասած ըլլալու է... քանինե՛ր, քանինե՛ր կ'երթան կոր, եթէ ասանկ տեւէ՝ Պոլիս մարդ պիտի չմնայ:

– Ես ալ միտք ունիմ պզտիկ ճամբորդութիւն մը ընելու:

– Ընտանեօ՞ք...

– Այո, ամէնքս միասին, արդէն Աբչակս դնաց:

– Իմայայ, Ֆրանսա գացեր է, դուք ո՞ր կողմ երթալու միտք ունիք:

– Մենք առայժմ Յունաստան պիտի երթանք:

– Շատ ապէկ, չատ ապէկ. լաւ ընտրութիւն ըրեր էք, ես ալ եթէ ձեր տեղը ըլլայի, Յունաստան կ'երթայի, վերջապէս Յոյներուն հետ մեծցած ենք, միասին կրնանք ապրիլ, քան թէ ուրիշ օտարներու հետ:

– Մեր Յունաստան երթալուն ուրիշ պատճառ ալ կայ... գիտէք, որ մեծ ազգասիրէս Սահակ էֆէնտիին մեծ տղուն՝ Տիրանին նշանուած է եւ հարսնիքն ալ ընելու վրայ էինք...

– Այո՛, այո՛, – ընդմիջեց Շաւարշ, – կը հասկնամ, Աթինք պիտի երթաք եւ հոն պիտի ընէք հարսնիքը:

– Միտքերնիս այդ է:

– Շատ լաւ կարգադրութիւն:

– Հիմա ձենէ պիտի խնդրէի, որ սա անցագրի, վիզէի, տոմսակի եւ այլն խնդիրները կարգադրէիք...

– Ամենայն սիրով, իմ պարտականութիւնս է, ձեր հիւրընկալութիւնը վայելած եմ, ձեռքէս եկածը պատրաստ եմ ընելու:

– Շնորհակալ եմ:

Շաւարշ Մոսկենց գուարթօրէն սկսաւ ձեռքերը չփչփել մարդու մը պէս, որ լաւ որս մը ձեռք ձգած է:

– Քանի՞ հոգի էք, – հարցուց:

– Երեք աղջիկներս, կինս եւ ես:

– Հինգ հոգի ուրեմն ... չատ բեռ ունի՞ք:

– Կարասիներս հոս պիտի թողում, միայն երկու աղջիկներուս օժիտը եւ մեր զգեստները կան:

– Բաւական բան է, ուրեմն ... նաւակի մը բեռ կ'ըլլայ:

– Կարծեմ թէ:

– Ձեր հինգին ալ նուփուս թէսքէրէսիները ունի՞ք:

– Ա՛հաւասիկ...

Եւ Բարսեղ աղա պրպանէն հանեց թուղթերը:

– Հայրենիքի տուրքին ընկալագիրնե՞րը:

– Անոնք ալ հոս են:

– Ձեր լուսանկարնե՞րը:

– Անոնք ալ պատրաստ են:

– Այն տեղն դործը կը դիւրանայ... ե՞րբ մեկնելու միտք ունիք:

– Երբ որ անցագիրները պատրաստ ըլլան:

– Երեք օրէն կը պատրաստուին:

– Կ'երեւայ, որ չոգենաւերուն մէջ տեղ գտնելը չատ դժուար է, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա:

– Դուն այդ բաները ինծի ձգէ ու հանդիստ նայէ, – պատասխանեց Շաւարշ, – ես ձեզի տեղ կը գտնամ, առաջին կարգով պիտի ճամբորդէք, այնպէս չէ՞:

– Չեմ դիտեր, եթէ երկրորդով երթանք՝ չըլլա՞ը:

– Այն տեղն թերեւս ստիպուիք ամիս մը սպասելու:

– Ուրեմն առաջինով կ'երթանք:

– Այն տեղն, երբ որ ուզէք՝ ձեզի տեղ կը գտնամ:

– Շատ չնորհակալ եմ ... ուրեմն եթէ երեք օրէն գամ՝ ամէն բան պատրաստ կ'ըլլա՞յ:

– Ապահով եղէք:

Բարսեղ աղա պէտք եղած թուղթերը եւ լուսանկարները Շաւարշի յանձնելէ ետքը պատրաստուեցաւ մեկնելու:

– Կը ներէք, – ըսաւ Շաւարշ կատարելով, – ըստ մեր սովորութեան պէտք է, որ փոքրիկ կանխավճար մը ընէք, բայց կը ներէք, Բարսեղ էֆէնտի, միայն թէ այս գործը իմ անձնական գործս չէ, այլ ընկերներ ունիմ, եթէ ոչ երբեք մտքէս պիտի չանցնէր...

– Ա՛ս ի՞նչ խօսք է, – ընդմիջեց Բարսեղ աղա, – քանի որ պէտք է վճարում մը ընել, չատ ապէկ, ես արդէն մտածելու էի, յանցանքը իմս է, որ չխորհեցայ:

– Քա՛ւ լիցի, յանցանքի բան չկայ:

– Ի՞նչ պէտք է տամ:

– Կանխավճար մը միայն ... 150 – 200 ոսկի:

– Երկու հարիւր ոսկի կանխավճա՛ր, – գոչեց Բարսեղ աղա:

– Թող 150 ըլլայ:

– Նորէն ահագին բան է:

(Շար. 55)

(Շար. Ա. էջէն)

յատատնի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում կը բացուի Սգոյ մատեան, Յունիսի 5 – 7, ժամը 10 – 13 եւ 15 – 17:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

30 Յունիս
Փարիզ

*
**

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կաթողիկոսական տեղապահի ընտրութիւնը որ նախատես էր Յուլիս 7–ին, տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յուլիս 4–ին:

*
**

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին մահուան առթիւ, ստեղծուած է «Գարեգին Ա. Մատենաշար» մը կրօնական եւ հայագիտական բնոյթի գործեր հրատարակելու նպատակաւ:

*
**

Այս Կիրակի, Յուլիս 4–ին, ի ժամու Սրբոյ պատարագին, յատուկ հոգեհանգիստ կը կատարուի Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ վասն հոգւոյն նորոգ վախճանեալ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին
Ամենայն Հայոց

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(1er JUILLET)

KAREKINE Ier
«LE PAPE» DES ARMENIENS

Կղեմիւ Թերնիզիէն չահեկան տողեր նուիրած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, անոր վախճանման առթիւ: Քալ ծանօթ Գարեգին Ա.ի, յօդուածագիրը կենսագրական գիծերու թուումէն եաք, կ'անդրադառնայ մարզուն, սէր արեւմտեան մշակոյթի, որ սահուն կերպով կը խօսէր բազմաթիւ լեզուներ եւ որ ինքզինք կը ներկայացնէր որպէս՝ «Հայ, Լիբանանցի եւ Սուրիացի» եւ որ ընտրութեան առեն ըսած էր.– «Սիւնեաց պաւակ եմ: Մայր Հայրենիք չեմ ծնած, բայց հայրենիքը ծնած է մէջս»:

Կ. Թերնիզիէն կը թուէ Գարեգին Ա.ի արժանիքները, անխոնջ ճամբորդ, դարձած էր հայ դատի դեսպանը, «ուխտաւոր կաթողիկոս մը», Սիւնեաց գաղութները այցելող: Ճանչցուած աստուածաբան, Գարեգին Կաթողիկոս կանուխէն մտած էր էքիւմէնիք չարժումին մէջ:

Վերջաւորութեան յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ Հայց. Եկեղեցւոյ, որ մաս կը կազմէ նախաքաղկեդոնական կոչուած արեւելեան եկեղեցիներուն, այսինքն անոնց որոնք չեն ճանչնար 451–ի Քաղկեդոնի Ժողովին որոշումները:

*
**

Թուրք մամուլը յայտնի արհամարհանքով կ'արձագանգէ Տիկին Միթերանի հակազդեցութեան ալ. ան բան է որ մահապատիժը անգամ մը եւս ցոյց տուաւ Թուրքիոյ ոչ ժողովրդավար, ֆաշիստ բնոյթը: Ան քննադատած է Իօճալանի քաղաքական ապաստան տալու եւրոպական երկիրներու մերժումն ալ. ապա ժամանակը յարմար նկատած է Իօճալանի հարցով Անգարայի վրայ ճնշում բանեցնելու: Տ. Միթերան ըսած է նաեւ թէ Քիւրտերու ապրած չրջանները քարիւղի գօտի ըլլալուն քաղաքական մեծ նշանակութիւն կը ստանան ու այդ է պատճառը որ անդադար կը խօչընդոտուի Քիւրտերու անկախութեան ձգտումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ կացութիւնը միշտ խառնակ է եւ միջեդային հաշուեյարդարներն ու բախումները չեն դադրիր Ալպանացիներու եւ Սերպերու միջեւ: ՔՖՈՐ–ը անկարող է անիշխանութեան վերջ դնելու եւ 3500 ոստիկան կը պահանջէ ՄԱԿ–էն. այժմ միայն 35 ոստիկան կայ: Զաչաքի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով 10 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են Միլոսեւիչի դէմ: Քաղաքը 180 քիլոմեթր հեռու է Պելկրատէն: Նոյն օրը (Յունիս 29) Միլոսեւիչ ելոյթ կ'ունենար եւ բռնեորոգումները կը խոստանար եւ տնտեսական ու մշակութային կապերու վերահաստատումը բոլորին հետ եւ առաջին առթիւ յառաջդիմական եւ դեմոկրատ երկիրներուն: Ուրիչ դայթակղութիւն մըն ալ ծագած է մարզասիրական օժանդակութեան դեմնին վրայ: Պարզուած է որ դաղթականներու ղրկուած դեղօրայքին կէսէն աւելին դործածութեան պայմանաժամը անցած էր:

«ՖԻԿԱՌՈ»ՅԻ Յուլիս 1–ի տնտեսական յաւելուածը հարցազրոյց մը հրատարակած է Սերժ Ջիւրիւքի հետ, Ալքաթէլի ձեռք ձգած 9 միլիառ ֆրանքի պայմանադրին առթիւ: Ջիւրիւք այս յայտնութիւնը արձանագրած է ընդդէմ ամերիկեան Լիւսէնթ եւ Նորթէլ ձեռնարկներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 30 / Յուլիս 1)

Լ. Դ. Հ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի Յունիս 30–ի հրամանագրով վարչապետ նշանակուած է Անուշաւան Դանիէլեան: Ան երկար տարիներ ապրած ու գործած է Ղրիմի մէջ որպէս պետական յանձնաժողովի նախագահ, ապա Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ: Ան պատերազմի չրջանին մեծ ծառայութիւն ցուցաբերած է Ստալինին: Ա. Ղուկասեան նշանակումը հաղորդելով ըսած է թէ ինք Ա. Դանիէլեանը երկար առենէ ի վեր կը ճանչնայ թէ բարի, զգայուն ու նաեւ սկզբունքի տէր ու հաստատակամ մէկն է: Հակիրճ ելոյթով մը հանդէս եկած է նոր վարչապետն ալ ու ըսած թէ մեծ չանք կը գործադրէ արդարացնելու համար իր վրայ դրուած յոյսերը:

Ա. Դանիէլեան ծնած է 1956–ին Լ.Դ.Հ Ակերմանի չրջանի Սէյտիչէն պիւղը: 1985–ին աւարտած է Սիմֆերոպոլի համալսարանը. 1987 – 1990 եղած է Խորհրդային Միութեան աթոռի ուժանիւթի նախարարութեան Սիմֆերոպոլի բաժնին տնօրէնը: Քաղաքական գործունէութեան դուդահեռ, 1989 – 1996 նախագահը եղած է Ղրիմի հայկական ընկերութեան: Ղրիմի տնտեսութեան վերակառուցման ծրագրին հեղինակներէն մէկն է:

*
**

ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Գլխաւոր դատախազութիւնը Յունիս 30–ին փոխած է Ներքին եւ ապահովութեան փոխ – նախարար Ազբրուն Մարդարեանի սպանութեան կասկածով ձերբակալուած երկու թիկնապահները արդելափակուած պահելու որոշումը: Արսէն Խաչատրեան եւ Արմէն Խաչատրեան ազատ արձակուած են քաղաքէն չհրացակայելու պայմանով: Գործին նախաքննութիւնը կը շարունակուի:

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԴՊՐՈՑ ՀԱՅ ԵՐԱՒԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս 1999 – 2000 մարզաշրջանէն սկսեալ Ֆութպոլի դպրոց մը կը բանայ, 1988, 1989, 1990 եւ 1991 տարիներուն ծնած Հայ երախաներուն համար:

Նախատեսուած են իրենց համար Զոյգ չաբթիի եւ երբեմն ալ Շաբաթ, կէսօրէ վերջերը փորձեր եւ նաեւ ախոյանական մրցումներ:

Փորձերը կը սկսին Սեպտեմբերի սկիզբը:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներ կամ պօղոսեան մը ըլլալ ուզող ձեր ֆութպոլասէր զաւակները, մաքուր եւ գուտ հայկական մթնոլորտի մը մէջ մարզուող Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանսայի չարքերուն:

Հեռաձայն. –

01 – 45 – 08 – 43 – 10

եւ կամ

06 – 60 – 68 – 43 – 10

*
**

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանսի Ֆութպոլի Յանձնախումբը, զօրացնելու համար իր ախոյեան ներկայացուցչական կազմին յարձակողական գիծը, անյապաղ պէտք ունի թիւ 7, 9, 10 եւ կամ 11 խաղացող եւ կոլ նչանակող երիտասարդ կամ նուազ երիտասարդ, բայց փորձառու հայ մարզիկներու:

Հեռաձայնել. –

01 – 45 – 08 – 43 – 10

եւ կամ

06 – 60 – 68 – 43 – 10

Թիւերուն:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կարօ Գորգիկեան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն որ Տոքթէհանգստեան պաչտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 4–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր՝

ՎԵՐԳԻՆ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ հօր՝ Պօղոս Գորգիկեանի, մեծ – մօր՝ Ադաւնի Կիւլէմեթեանի, եղբօր՝ Էհուճ Գորգիկեանի յիչատակին:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիչատակը յարգողներուն:

Sixième Colloque International
de Linguistique Arménienne
INALCO — Académie des Inscriptions
et Belles-Lettres
Paris 5 . 9 Juillet

BANQUET DE CLOTURE

OUVERT AU PUBLIC
Vendredi 9 Juillet de 20h à minuit
(fermeture de la Pyramide pour sécurité)
Restaurant Le Grand Louvre,
sous la Pyramide du Musée
310 FF apéritif et boissons comprises
Attention : l'inscription est impérative le 6 juillet avant 17 heures au plus tard.

Bulletin d'inscription
Nom ..... Prénom .....
Inscription au banquet de clôture du 9 juillet (date limite d'inscription :6 juillet)
☐ 310 F × nombre de personnes (....)
soit total : .....
Montant total versé .....
Chèque à libeller à l'ordre de Société des Etudes Arméniennes (CILA), et à envoyer à :
A. DONABEDIAN,
57, boulevard Jourdan — 75014 Paris

ՄԵԾ ԳԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի
Կրընոպլի Հայկական Դպրոցի
Տարեշրջանի Աւարտին Առիթով
եւ
Խաւասարի Արշաւաճիի

Կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը իրենց բարեկամներով, հաճելի օր մը անցնելու

Մեծ Դաշտահանդէսին
Կիրակի, Յուլիս 11
Parc de l'Ovalie–ի մէջ:
Սենթրեի պարտէզին,
Gymnase des Pies *սրահը,*
SASSENAGE

Հայկական ճաչեր, խորոված, անուշեղէններ, վիճակահանութիւն եւ անակնկալներ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES
17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;
— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :
01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3-4
SAMEDI - DIMANCHE
3-4 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·676 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.676

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՅԱՒԱԿՅԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Յաւակցական բազմաթիւ պիրեր կը շարունակեն հասնիլ Մայր Աթոռ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին թէ Ֆրանսայի մէջ, կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք.ի: Այս վերջինը, իր պիտի էջմիածին մեկնելուս Յուլիս 1–ին, ներկայ ըլլալու համար երջանկայիշատակ կաթողիկոսին վերջին օծման եւ նախապէս ալ մասնակցելու Յուլիս 4–ի եպիսկոպոսական ժողովին, որու ընթացքին պիտի ընտրուի կաթողիկոսական տեղապահը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՆԱՄԱԿԸ

Paris, le 30 Juin

Monseigneur,

C'est avec une vive émotion et une grande tristesse que j'ai appris le décès de KAREKINE Ier, Catholicos de tous les Arméniens.

Homme de foi, de courage et d'immense culture, KAREKINE Ier a imprimé sa marque à l'Eglise apostolique arménienne. Dans l'Arménie indépendante d'aujourd'hui, il s'est attaché à ce qu'elle soit plus que jamais un lieu de dialogue et d'ouverture au monde.

J'ai pu aussi mesurer personnellement, au cours de nos rencontres, son attachement profond au renforcement des liens multiséculaires entre la France et l'Arménie.

C'est dans cette voie qu'il nous appartient aujourd'hui de poursuivre.

Je voudrais, par votre intermédiaire, adresser mes condoléances attristées à la communauté arménienne dans son ensemble.

Veuillez agréer, Monsieur l'Archevêque, les assurances de ma haute considération et de ma très fidèle amitié.

JACQUES CHIRAC

Monseigneur Karékine NERCISSIAN
Locum Tenens du Catholicossat
d'Etchmiadzine

*
**

Նախագահ Բորիս Ելծին յաւակցական հեռագիր մը ղրկած է նախագահ Քոչարեանի ուր կ'ըսէ· – «Նորին սրբութիւնը մեծ ուժ եւ եռանդ է ներդրած ի չահ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Հայաստանի ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ կրօնական միաւորներու համագործակցութեան ամրապնդման եւ տարբեր պատմականքներու հետեւորդներու միջեւ փոխըմբռնումի»:

*
**

Միացեալ – Նահանգներու նախագահը Պ. Կլինթըն յաւակցական դիր մը ղրկած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ Գարեգին Արք.ի ուր կ'ըսէ

– «Սիրելի Ներսիսեան Արքեպիսկոպոս, Ես անակնկալ կերպով տեղեկացայ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի մահուան: Նորին Սուրբ Օծութիւնը յարգուած էր իր դիտելիքներու, մէջ–եկեղեցական հնարաւոր լայնախոհ երկխօսութեան հանդէպ իր անկեղծ նուիրումի եւ իր զօրաւոր համոզումներուն համար: Յանուն ամերիկացի ժողովուրդին, կը խնդրեմ ձեզմէ Հայ ժողովուրդին փոխանցել իմ յաւակցութիւններս եւ համակրանքս: Դուք եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր անդամները մեր խոհերուն եւ աղօթքներուն մէջ էք»:

*
**

Նախագահ Քոչարեան յաւակցական դիր ղրկած է էջմիածնի Գեղապետ Հոգեւոր Հովուին եւ միաբանութեան:

*
**

Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Էմիլ Լահուտ հեռաձայնով յաւակցութիւն յայտնած է Արամ Կաթողիկոսին որ ժամնեւ կը դառնայ:

*
**

Յաւակցութեան դիրեր ղրկած են Ռուսաստանի Դումայի նախագահը՝ Գ. Սեղեդնեով, Վրաստանի պատրիարքը՝ Իլիա Բ., Ղարաբաղի նախագահը՝ Ա. Ղուկասեան: Այս վերջինը կը հեշտէ ի մէջ այլոց – «Արցախցիներիս համար ազգի դերապոյն հովուապետի անժամանակ վախճանը մեծ ու յաւարի հարուած է Հայոց հոգեւոր վերակերտման եւ պետականութեան ամրապնդման այս պատասխանատու պահին: Համայն հայութեան հետ ի խորոց սրտի սգում ենք հոգեւոր Հայրապետի անդառնալի կորուստը»:

*
**

Օրլեանի Եպիսկոպոսը՝ Ժերար Տօքուր նաեւ նախագահն է Քրիստոնեաներու Մրութեան Եպիսկոպոսական Ցանցնախումբին, յաւակցական նամակ մը ղրկած է Գիւտ Արք.ի ուր կ'ըսէ· – «Գիտէք թէ ինչո՛ւ անձնապէս ալ ազդուած եմ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մահէն: Շատ յաճախ քալելեր ած էր զիս էքիւմենիք աշխատանքին մէջ եւ երախտագիտութեամբ կը յիշեմ իր բարեացակամ ուշադրութիւնը որով կը դիւրացնէր բոլոր չըփումներն ու փոխանակումները, անընդհատ յուշարերելով այն աւետարանական պարզութիւնն ու սրտի եւ մտքի լայնախոհութիւնը զոր ամէն մարդ տեսած էր իր մէջ»:

*
**

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Յուլիս 6–էն 8 համազգային սուգ յայտարարուած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1 / 2)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 27–29 Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան աշխատանքի այցով գտնուած է Ուաշինկթըն ուր հանդիպումներ ունեցած է Սպիտակ Տան, Արտաքին նախարարութեան եւ Կոնկրէսին մէջ: Երկկողմ յարաբերութիւններուն հետ նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցը որուն հրադադարին պահպանման կարեւորութիւնը չեշտուած է, նաեւ բանակցութիւնները վերսկսելու փափաք: Կոնկրէսին մէջ Վ. Օսկանեան չեշտած է ամերիկեան օժանդակութեան Հայաստանի համար մեծ նշանակութիւնը. ան ըսած է նաեւ որ կողմնակից են Ադրբեջանի օժանդակութեան արգելքին պահպանումին, քանի որ այդ երկիրը կը շարունակէ Հայաստանը չրջափակումի մէջ պահել եւ կը փորձէ Ղարաբաղի հարցը ուժի միջոցով լուծել: Նախարարը Յունիս 29–ին ելոյթ ունեցած է Ամերիկայի հրէական Կոմիտէին առջեւ նաեւ հանդիպած Հայկ. Համագումարին եւ ԱՄՆ–ու Հայ Ազգ. Կոմիտէի ներկայացուցիչներուն:

ԱՍՏՈՒԾՈ՞Յ ԳՈՐԾԸ ԹԷ ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ...

Թրքական «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթը (Յունիս 22) ինչպէս կը տեղեկացնէ «Ակօս» (Յունիս 25), տեղ տուած է Պապին Հայաստան այցին մասին էօ. Ասարի գրութեան. լրագրողը «Աստուծոյ սա գործին նայեցէք» խորագրով կը գրէ թէ Պապը Երեւան պիտի այցելէր ու այդ առթիւ պիտի ծնրադրէր 1915–ի եղեռնի յուշարձանին առջեւ ու ազօթէր Թուրքերու զոհերուն հոգիներուն համար: Ամբողջ աշխարհի լրատփիւռները ուղղակի պիտի սփռէին այդ տեսարանը, գեղասպանութեան հայկական պնդումներուն համար համաշխարհային տարողութեամբ կարեւորագոյն նեցուկ ընծայելով:

Այս հեռանկարին առջեւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը Անգարայի ու Վատիկանի մէջ դիւանագիտական բազմաթիւ շփումներով խնդրեց ու ազդարարեց որ Ս. Քահանայապետը «նման սխալ չգործէ»: Պատասխանը ժխտական էր: Բայց այդ ընթացքին անակնկալ զարգացումներ արձանագրուեցան. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին առողջական վիճակը ծանրացաւ ու Վատիկան պարտաւորուեցաւ Պապին այցը չնչել:

Հետաքրքրական է ըսուածին մէջ Անգարայի մտահոգութիւնը եւ Պապին մտադրութեան արգելք ըլլալու փութկոտութիւնը: Ըսուածէն կը թելադրուի հարցական մըն ալ թէ արդեօք Անգարայի ջանքը դեր մը ունեցա՞ւ Յովհ. – Պողոս Բ.ի այցին չնչումին մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ ճշմարտութիւնը, ըստյգ է որ հայութիւնը զրկուած է բռզչական շատ կարեւոր առիթէ մը: Առիթ որ լուրջ մտահոգութիւն պատճառած է Անգարայի, զայն անմիջապէս դիւանագիտական ջանքերու մղելով:

Եւ խորհիլ որ կարճատեսութիւնն ու ենթմտութիւնը, անգամ մը եւս, մե՛ր ճակատին վերաբերեցան, Պապին Երեւան այցին դէմ մեր թալիպաններէն բարձրացած դժգոհութեան տրտունջներով···:

Թ. ԱՐՓԻ

ՁԷՔ ԼԱՆԿ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Նախկին նախարար, այժմ Ազգային ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահ Ձէք Լանկէն ստացանք իր ստորագրած պրակին պատճէնը, լոյս տեսած «Լիպէր Ամիֆորում ձըճ Մոհամէտ Պենաուի» գըրքոյկին մէջ, հրատարակուած Հոլանտա:

Տասը էջերու մէջ, Մշակոյթի նախկին նախարարը խոր վերլուծումով մը կ'անդրադառնայ Հայոց ցեղասպանութեան, յիշատակելով ձեռնհաս աղբիւրներ սպառիչ ձեւով եւ առարկայական քայ մօտեցումով:

Վերջին մասին մէջ, Ձէք Լանկ կ'անդրադառնայ Պեռութեանց մակարդակի վրայ տարուած աշխատանքներուն ցեղասպանութեան ճանաչման համար, հասնելու համար Ֆրանսայի: Կը յիշատակէ 1998 Մայիս 29–ին Ազգային Ժողովի քուէարկած բանաձեւը՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի Հայկական ցեղասպանութիւնը»:

Եզրակացութեան բաժին մըն ալ ունի, ուր նախկին նախարարը կը նշէ որ Ազգ. Ժողովի որոշումը պանդան խմաւոններ ունի: Նախ, կը գրէ, արդարութեան արարք մըն է հանդէպ Ֆրանսայի Հայերուն որոնք հոյակապ համարկումի մը օրինակներ են իրենց որդեգրած հայրենիքին մէջ, 1915–ի աղէտէն ետք: Նաեւ համակրանքի արարք մըն է ամբողջ հայ ժողովուրդին հանդէպ, որ վերջերս Պեռութիւն մը ունեցաւ: Կը դիտադնէ բարոյական պահանջ մը եւ իրաւունքի կանոն մը. – կարգ մը ոճիրներ անժամանցելի են: Ցեղասպանութիւնը անոնցմէ է: Ճանչնալ ցեղասպանութեան մը դոյութիւնը բոլորին կը պարտադրուի, որովհետեւ նման ոճիր մը ամբողջ մարդկութեան կը վերաբերի: Ուրանալ անոր դոյութիւնը ուղղակի կը վիրաւորէ վերապրողները, կը նահատէ զոհերու յիշողութիւնը եւ զանոնք «կը սպաննէ երկրորդ անգամ մը» ելլի Վիէզէլի ցնցիչ արտայայտութեամբ:

Ու նախկին նախարարը կը վերջացնէ իր պրոպիւնը ասպէս· – Ի տես պատմութեան ինչպէս իրաւունքի, Ֆրանսա պարտէր վճռական դիրք մը բռնել յայտարարելով որ կը ճանչնայ 1915–ի Հայկական ցեղասպանութիւնը: Այս ձեւով ցոյց կուտար իր խոր վրդովմունքը իր պաշտպանած ընդհանրական արժէքներուն, խուսափելով դատապարտելէ ներկայ կառավարութիւնը Թուրքիոյ, երկիր որու հետ կը պահպանէ աւանդական բարեկամութիւնը հիմնուած չատ հին կապերու վրայ: Ընդհակառակն, Ֆրանսա կը փափաքի մասնակցիլ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ մնայուն խաղաղութեան մը հաստատման, կոչ ընելով հասարակաց աշխատանքի մը պատմական յիշողութեան վերաբերող»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ՍԷՆ – Թ'էթիէն ան Տէվոլիւի դիւղը ճոպանուղիի ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 1–ին, որու հետեւանքով 20 մեռեալ կայ: Մեռեալները աշխատաւորներն ու բանուորներն են Պիւրի դիտարանին: Պատճառները ծանօթ չէին եւ զանազան վարկածներ կան: Ինչո՞ւ ճոպանուղիին խցիկը 80 մեթրի անկում մը ըրաւ, ժամը 7·30–ին երբ դործաւորները աշխատանքի կը փութային: Մէկը, որ չէ ուզած անունը տալ, յայտնած է թէ նախորդ օրը նորոգութիւն կատարուած էր եւ ուրեմն կրնայ ըլլալ որ թերութիւն մը դործուած է: Լեռնային ամէնէն ծանրակշիռ արկածն է որ կը պատահի Ֆրանսայի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Պ. Էճեվիթ մերժած է եւրոպական կոչերը խնայելու էօճալանի կեանքը, պատապարտելով այդ միլիտանութիւնը Թուրքիոյ ներքին հարցերուն:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ կացութիւնը միշտ չփոթ է եւ ՔՖՈՐ–ը չի յաջողիր մթնոլորտը մեղմացնել եւ առաջքն առնել միջ–ցեղային հաշուեյարդարներու: ՔՖՈՐ–ի ուժերը ամրապնդելու համար Փրիշթին կը հասնին (Քոսովոյի վերմանական գօտին) թուրք զինուորներ: Միւս կողմէ կը հաստատուի որ Քոսովոյի վերաչինութիւնը աւելի սուղ պիտի արժէ քան պատերազմը եւ հաշուեցոյցը Եւրոպան պիտի վճարէ: 1999–ի համար 150 միլիոն Եւրօ (աւելի քան 9 միլիառ Ֆր), ապա՝ տարեկան 500–էն 700 միլիոն յաջորդող տարիներուն:

ԱՐՔ–ի (Ալիրզի Հետազօտութեան Միութիւն) նախկին նախագահը՝ Ժ. Գրոզմարի գաղտնի հաշիւ մըն ալ ունի եղեր Ջուիցերիա, աւելի քան մէկ միլիոն Ֆրանքի: Ջուիցերացի գատաւորին փոխանցած այս յայտնութիւնը տակնուվրայ ըրաւ դատավարութեան Յուլիս 1–ի նիստը: Դատախազը հանդիսաւոր կերպով յայտարարած է որ Գրոզմարի 1·389·240 Ֆրանք ունի Ջուիցերիա ներդրումի ձեւին տակ եւ աւելի քան 22 հազար Ֆրանք ալ (եւրօ եւ տոլար) ընթացիկ հաշիւին մէջ:

ՊԸ – ԷՆ – ՓԸ–ն (Պանք Նասիոնալ տը Փարի) դինները բարձրացուց ձեռք ձգելու համար Սոսիեթէ Ժեներալը եւ Փարիսկան որոնք ընթացք չեն ուզեր տալ եղած առաջարկին: Հանրային, իշխանութեանց միջամտութիւնը օգուտ չունեցաւ, ընդհակառակն: Կացութիւնը լարուած կը մնայ:

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՄԱՆԳԱՂԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ՀԱՊ–ի երկիրներուն մէջ Յունիս 14–ը «բռնադատուածներու օր» յայտարարուած է, նշելու համար ժամանակակից պատմութեան ամէնէն սարսափելի ապրքներէն մէկը որ ծանօթ է «Ստալինեան արհաւիրքներ» անունով: Օրը Հայաստանի մէջ նշուած է զանազան ձեւերով որոնց ընթացքին ոգեկոչուած են 1937–ի այդ արհաւիրքին զոհերը, յատկապէս՝ մտաւորականներ, պետական գործիչներ, քաղաքական դէմքեր: 1915–էն երկու տասնամեակ ետք, այս անգամ ռուսեւերահայ հատուածը իր մտաւորական ու քաղաքական դասէն զրկած ստալինեան բռնութիւնները կը խորհրդանշուին զրկուածներէն Ե. Չարենցի, Ա. Բակունցի ու Աղասի Խանջեանի զոհաբերութեամբ: Ցեղ խորհրդային առաջնին տարիներէն դիւանային հետազօտութիւններու, աշխատասիրութիւններու հատորներ լոյս տեսան այս կարգի դէմքերու ամբաստանութիւններուն, անոնց դէմ կատարուած մտնութիւններու դատավարութիւններուն, ազատորին, ապանութեան մասին:

Երեւանի մէջ այդ բռնութիւններուն օրուան առթիւ կազմակերպուած դիտահաւաքի մը ըսուած է որ պաշտօնական տուեալներով՝ բռնութեան 42 հազար զոհ եղած է 1937–ին Հայաստանի մէջ: Քիզիքական բռնութեամբ չի սահմանափակուիր անչուշտ կատարուածին տարողութիւնը. նոյնքան քանդիչ եղած են հոգեկան եւ զաղափարական ճնշումները, որոնց նպատակը, ինչպէս ըսուած է, «ստեղծումն էր անհատականութիւնից զուրկ, «սովետական» մարդու»: Նպատակ որ անառարկելի յաջողութեան հասած է, դատելով՝ նոյնիսկ խորհրդային կարգերու քայքայումէն տասը տարի ետք, այսօր ալ այդ սահմանումներուն եաին ապրողներուն մօտ պահպանուած տիպարէն:

Սարսափներուն, անոնց զոհերուն, վրնասին ոգեկոչումը առիթ է յիշողութիւնները թարմացնելու, մշակելու գործին հետ յարգանքի բաժին մը մատուցանելու ծանօթներուն հետ չուքի մէջ կամ բոլորովին անյայտ մնացած զոհերու յիշատակին:

Անոնցմէ մէկուն նուիրուած անկիւն մը ունի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը (Յունիս 12): «Ստալինեան բռնութիւններու զոհերը» վերնագրուած սիւնակներու մէջ պրոդ Սասուն Գրիգորեան «Մրցանակիր վիպագանը՝ «Ժողովրդի թշնամի», խորագիրով կը ներկայացնէ Սմբատ Տէր – Գրիգորեանի պարագան:

1935 Դեկտեմբեր 5–ին, Հայաստանի գեղարուեստական երկերու մրցանակաբաշխութեան դատակազմը թիւ 5 գրութեամբ Ս. Տէր – Գրիգորեանը կը պարգեւատրէ լաւագոյն արձակի Գ. մրցանակով, իր «Ցիանամեայ կռիւը» վէպին համար: Մրցանակ որ հաստատուած է նըշելու Հայաստանի խորհրդայնացման 15–րդ տարեդարձը:

Ցօդուածագիրը Ստեփանաւանի մէջ կը դտնէ Վարդանոյշ Բեժանեանը որ մրցանակաւոր վիպագրին քոյրն է: Ան կը պատմէ թէ Սմբատին վերջին նամակը ստացած են Բաքուի բանտէն: Միւս եղբայրն ալ Բ. աշխարհամարտին ինկած է, չեն գիտեր թէ ո՛ր ռազմաճակատին վրայ: Երրորդ եղբայրը միայն վերադարձած է:

Սմբատ Տէր – Գրիգորեան ծնած է 1898–ին մեղուաբոյծ Արմենակի ընտանիքին մէջ: Փոքր տարիքէն դերի, գիրքի սիրահար, կ'ուսուցէ Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանը: Ցետոյ կը փոխադրուի էջմիածին, յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տալով պատմութեան, գրականութեան, հայերէնի դասերուն: Ցետոյ երբ Երեւանի համալսարանը կը բացուի, կ'արձանագրուի պատմագրական ճիւղին: Ուսուցիչ կ'ունենայ Հ. Աճառեանը, Մ. Աբեղեանը, Գ. Ղափանցեանը. աւարտելէ ետք ուսումը կը ձեռնարկէ մանկավարժական գործունէութեան: Կ'աշխատի վաղարշապատի մէկ դպրոցին մէջ, ապա կը հրաւիրուի էջմիածնի նորաբաց գիւղատնտեսական վարժարանը: Ուսուցչական զանազան պաշտօններու զուգահեռ կ'ունենայ հանրային եւ գրական գործունէութիւն:

Վերոնշեալ մրցանակին յանձնաժողովը «լուրջ ուշադրութեան արժանի» կը նկատէ Ս. Տէր – Գրիգորեանի «Ցիանամեայ կռիւը» վէպը. անոր առաջին մասը 1937–ին լոյս կը տեսնէ առանձին հատոր, «Դարաւոր պայքար» խորագիրով: Հետաքրքրական է կարդալ որ նոյն մրցանակաբաշխութեամբ պարգեւատրուած ուրիշ անուններ են Դ. Դեմիրճեան, Ց. Շիրազ, Հովհաննէս Պօղոսեան, Լիւսիկ Թարգիւլ: Ինչ կը վերաբերի «Դարաւոր պայքար» վէպին Բ. հատորին, ան լոյս չի տեսներ, հակառակ որ Գրողներու Միութեան յանձնարարութեամբ ղրկուած է Հայպետհրատ: Այսօր յայտնի չէ թէ ուր է, եթէ պահպանուած է, անոր ձեռագիրը օրինակը:

Սմբատ Տէր–Գրիգորեան, ինչպէս կը վկայէ յօդուածագիրը, եղած է բեղուն ղրիչ մը. «Լոռվարդ» ծածկանունով գրած է բանաստեղծութիւններ, պալլատներ, թատերգութիւններ որոնցմէ կը յիշուի «Դէպի Երեւան»ը: Անոր բանաստեղծութիւններով երգեր յօրինած են Ռ. Մելիքեան, Ա. Մանուկեան:

1937–ին մեղուաբոյծ հայրը կը ձերբակալուի ու կ'աքսորուի, որպէս «ժողովուրդի թշնամի»: Կ'երթայ, չի վերադառնար: 1958–ին կ'արդարացուի յետմահու: 1942 Յուլիսին ալ դինքը կը ձերբակալեն որպէս «ազգայնական, տրոցկիական եւ յեղափոխութեան թշնամիներ՝ Ա. Խանջեանի, Դ. Տէր – Սիմոնեանի, Ն. Ստեփանեանի աճեցուցած «հակայեղափոխական դրական տունկ» եւ արտասահմանեան (գերմանական) լրտես: Ա.յսքան ծանր ամբաստանութիւններով ի՞նչ կըրնար ըլլալ բաքուի բանտը նետուածին ճակատագիրը եթէ ոչ՝ դնդակահարութիւն: Ու երիտասարդ գրողը այդ վայրին մէջ ալ կը դնդակահարուի: Քսան տարի ետք միայն, 1961–ին, հօրը նման կ'արդարացուի. ուշադրաւ է յօդուածագրին բնութագրումը այդ ժամանակին մասին. ան կը գրէ. «Ցիս եւս, ինչպէս իր անմեղ հայրը, արդարացուում է այն ժամանակ երբ իր վէպն ու իր անունը խիստ արգիլուած էին, իսկ երեւանի բանտում իրեն կտտանքների, ծեծ ու ջարդի ենթարկող «բանտի հրէշ» Գուրգէն Մուրատեանը որպէս հանրապետական անհատական կեանսագրական չափչփում էր երեւանեան մայթերն ու թաքնուում բռնութիւնների ենթարկուած եւ ստալինեան համակեդրոնացման ճամբարներից հրաշքով փրկուած Գուրգէն Մահարու, Վահրամ Ալազանի, Վաղարշակ Նորենցի, Մկրտիչ Արմէնի... եւ մի բանի տասնեակ հալածուած ու տուժած գրողների տեսադաշտից»:

Հայաստանի մէջ, Ա. Բակունցի ծննդեան հարիւրամեակը կը նշուի զանազան ձեռնարկներով. թէեւ դժուար է ըսել որ հայաստանեան ներկայի հոլովոյթին մէջ, այդ նշումները կը յաջողին մղում տալ բակունցեան արեւելահայերէնին ընթերցումին մեծ վայելքին: Թէ՛ լեզուն, թէ զայն այսօր գործածողներու լուրջ տոկոս մը անհունօրէն հեռացած են այդ գեղեկութենէն ու բնականաբար անոր վայելքը ունենալու կարողութենէն: Արեւելահայութեան մտաւորական ընտրանիին Բակունցի նման զոհերուն քով նոր անուններու յայտնութիւնը հարստացնող ազդակ է: Ո՛վ գիտէ իր՛նչ մութ անկիւններու մէջ տակաւին անդիտացուած քանի՛ դէմքեր թաղուած են:

Սասուն Գրիգորեանի յօդուածին ընկերացած են երկու լուսանկարներ. մէկը երիտասարդին սովորական դիմանկարն է: Միւսը ցոյց կուտայ պատանութեան – երիտասարդութեան տարիներու Ս. Տէր – Գրիգորեանը մօրը հետ: Նիհար, փոքրամարմին դեղջկուհի մըն է ան, գլուխը ամուր կապուած, հեռուն մտահոգիչ բաներ նկատած մէկուն վհեհերտ ու թախծոտ նայուածքով: Ցայտնի չէ թէ նստա՞ծ է ան, թէ կանգնած: Ենթականերուն կեցուածքով, մանաւանդ աչքերուն արտայայտութեամբ, դարասկզբի այդ լուսանկարը կրկնօրինակը ըլլալ կը թուի դրեթէ նոյն տարիներուն, աշխարհի նոյն այդ անկիւնին մէջ քաշուած ուրիշ լուսանկարի մը. անոր որ ցոյց կուտայ նկարիչ Արշիլ Կորքին մօրը հետ եւ որ նախանիւթ եղած է արուեստագէտին կարեւորագոյն գործերէն երկու պատառի:

Լուսանկարներու նմանութենէն ճակատագրի նմանութիւն գացող թէ՞լ մը կայ արդեօք մեզի անծանօթ զուգահեռներու աշխարհի մը մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՑԱԹ-ՆՈՎԱՑԻ ՋՈՒՐՆ ՈՒ ԳԻՐՔ

Եթէ խօսինք աչուղներու ու աչուղականի մասին, մեզմէ չատերու ականջնեերուն մէջ յանկարծ հնչել կը սկսին քամանչայի մը հեծեծանքները: Աչուղներու աչուղ Սայաթ Նովան է որ կը հնչեցնէ այդ քամանչան, իր դեղեցիկ դէմքով, սուր մօրուքով, երկար մազերով, ան որ իր հաւատքին համար զոհուեցաւ «հեղեղիէն դուրս չեմ ելլեր, Ցիսուսէն չեմ հրաժարիր» պոչելով: Բայց ի՛նչ հոգեւորական էր որ անդերազանցելի մնաց մեր ժողովրդական սիրոյ ու աչուղական զրականութեան մէջ:

Սայաթ Նովան մե՛րն է, հակառակ որ ան գրեց, արտասանեց ու երգեց երեք լեզուներով, հայերէն, վրացերէն ու ազըրպէյջաներէն: Ան մերն է եւ մե՛ր եկեղեցիին ներս է որ իր վերջնական հանդիստը գտած է Թիֆլիսի մէջ: Եւ մենք այսօր ժողովրդական երաժշտութեան համերդ մը կրնա՞նք արդեօք սարքել առանց Սայաթ Նովայէն երգ մը արձակելու մեր ջերմաչունչ թոքերէն:

Բայց դիւրին չէ հասկնալ Սայաթ Նովան: Լեզուներու խառնուրդ մըն է անոր բարբառը: Դիւրին չէ նաեւ երգել Սայաթ Նովա: Կոկորդի շատ մեծ վարպետութիւն կը պահանջէ ատիկա: Սայաթ Նովան տարբեր է: Ինք ալ դիտէ: Եւ որքան լաւ դիտէ: Իր սա տողերը իր ամէնէն ծանօթ տողերը չե՞ն.

Ամէն մարդ չի կանա խմի՝ իմ
ջուրն ուրիշ ջրէն է,
ամէն մարդ չի կանա կարդայ՝ իմ
գիրն ուրիշ գրէն է:

Ամէն մարդ չի կրնար խմել անոր ջուրը, չի կրնար կարդալ անոր գիրը, անոր ջուրն ու գիրը տարբեր է: Այսպէս կ'ըսէ ինքն իր մասին: Քիչ մը ճիշդ է: Բայց կրնանք նաեւ ըսել որ սխալած է Սայաթ Նովան, որովհետեւ ինք այս աշխարհէն իրը նահատակ մեկնեցաւ առանց գիտնալու որ օր մը ամէն հայ մարդ, կամ ամէն հայ երգիչ ու նուագածու, դիւրին կամ դժուար, պիտի խմէր անոր ջուրէն, պիտի կարդար անոր գիրը, պիտի երգէր անոր երգը, ականջ պիտի տար անոր նշանաւոր քամանչային:

Ամէն սազի մէջն գոված, դու մէկ չես, տա՛սն ես, համանչա,
Նաֆագ մարդը ճեզ չի տեսնի, դուն ևրա պա՛սն ես, համանչա:
Ջանիճ արա, Է՛լ լաւ օրերի ետեւից հասնես, համանչա,
Քեզ ինձնից ո՞վ կարա խլի, աշուղի մասն ես, համանչա:

Եւ այս նշանաւոր տողերը, որոնք այստեղ տրուած են քիչ մը պարզաբանուած ձեւով, կը վերջանան դնցիչ մէկ տողով.

Քնի ողջ է Սայաթ–Նովէն, շատ բան կը տեսնես, համանչա:

Սայաթ – Նովայի բազմաթիւ տողերը անմահացած են մեր ժողովուրդին յիշողութեան մէջ, թէեւ չատ ալ հասկնալի չեն այդ տողերը: Հայաստանի մէջ գիտնականներ աւելի պարզաբանուած ձեւով հրատարակեցին անոր ամէնէն նշանաւոր տողերը, որպէսզի զանգուածին համար հասկնալի դառնան, բայց այդ պարզաբանուած ձեւերը այնքան համով չեն որքան Սայաթ–Նովայի չրթներէն ու դիչէն ելած բնագիրը.

Մի խօսք ունիմ իլթիմասով, անկան արա, ո՛վ աչքի լուս,
սրտումս ինքիզար ունիմ, բու տիսրն բարով, աչքի լուս:

Պարզաբանուած ձեւով դարձեալ կարդանք մեր սիրելի աչուղին այս անմահացած տողերը.

Մի խօսք ունիմ պաղատանքով, ականջ արա, ո՛վ աչքի լոյս,
Սրտումս մեծ կարօտ ունիմ, բո տեսքն բարով, աչքի լոյս:

Մոռնանք որ ան նահատակուեցաւ իրբեւ Ցիսուսի հաւատարիմ ծառայ, եւ յիշենք թէ Սայաթ–Նովա հոգեւորականի աքեմ կրելէ առաջ աշխարհականի աչքերով սիրեց կեանքը ու սիրեց եարը, իր քամանչան թրթռացուց իր սիրելիին գեղեցկութիւնը գովելու համար: Իր տողերուն մէջ միչտ ալ սիրահար մարդու կարօտով նայեցաւ իր սիրածին: Գրեց՝ «Աչխարհը աչխարհով կչտացաւ, իմ սիրտս քեղնից սով մնաց»: Իր սիրելիին նայելով ըսաւ. «Կարմրագոյն՝ դաշտի ծաղիկ, հովտաց շուշա՛ն ես ինձ համար»: Ի՛նչ կոկորդի ուժ պէտք է երգելու համար անոր հրաչալի սա տողերը.

Աշխարհումս ախ չիմ քաշի, քանի վուր ջա՛ն իս ինձ ամա: (Այս աշխարհի մէջ ախ չեմ քաշեր որբան ատեն որ դուն սիրելիս ես իմ):

Ամէն անգամ որ մէկը բեմին վրայ, աչքերը փակելով, կոկորդին թափ տալով, ձայնը դողդողացնելով երգ մը կ'երգէ Սայաթ–Նովայէն, անպայման ես ինձի կը հարցնեմ. «Ո՞ւրկէ կու գայ Սայաթ–Նովայի այս հմայքը, այս խորհրդաւոր դեղեցկութիւնը, մարդուս սիրտը բզկտող դեղեցիկ տխրութիւնը»:

Ես դեռ պատասխան չեմ կրցած գըտնել այս հարցումին: Սայաթ–Նովայի սիրահարներէն ո՞վ կրցած է գտնել:

Ռ. Հ.

ԱՓՈՐԵԱԼ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Իրանի վերջին չահին գահաժառանգը՝ Ռըզա Բ. որ կեանքէն կէտը անցուցած է հօրը գահուն վերահաստատելու երազով, այսօր այնպէս կը թուի որ մաս կազմած է աքսորեալ մենաստերերու չարքերուն, ան կը չրջի ամբողջ աչխարհը յոյս ներչնչելու իրանեան ափիւնքին: Հակառակ որ իր երկրին իսլամական հանրապետութիւնը հօրը տապալումի, կամ Խոմէյնիի մահուան օրերուն եղածին չափ հեռու է քայքայման հեռանկարէ մը, Փահլաւի իչխանը կը հաւատայ որ փոփոխութեան հոլովոյթը հզօրացնելու վրայ է: Ժամանակ մը ան Իրանի համար յարմարագոյնը կը նկատէր սահմանադրական միանամիրութիւնը. հինգ տարի առաջ որպէս իր միակ կարելիութիւնը, կը խօսէր պինեալ պայքարի մասին: Այսօր աւելի կողմնակից կը յայտնուի համերաշխութեան եւ դէպքերու զարգացումին: Չի գործածեր «թագաւոր» եւ «դեկավար» բառերը: Իր հօրը չրջանը «անցեալ վարչակարգն» է իրեն համար: Միչտ չափաւոր բառեր կ'ընտրէ սահմանելու համար ժողովրդավարութեան հաստատման մէջ իր դերը:

Թաւ յօնքերով ու հօրմէն ժառանգուած տափակ քիթով խիստ արտայայտութիւն մը ունի Ռըզա Բ., նաեւ նոյնքան անվըրդով կեցուածք մը: Հօրմէն աւելի յաղթանդամ է ու աւելի իրատես: Մօտ տասնէն 40 տարեկան պիտի ըլլայ ու կը ծրագրէ «Հայրենիք» կոչուած հիմնարկութիւն մը որ տեղեկատուութեան ու կրթութեան ծաւալուն ցանց մը պիտի ըլլայ մեկուսացած Իրանի ու արտաքին աչխարհին միջեւ: Համացանցի չնորհիւ կարելի պիտի հաստատուի երկրաբնակ ու դուրսը ապրող Իրանցիներու միջեւ: Ան կը հաւատայ որ այդ նախաձեռնութիւնը կրնայ օգնել Իրանի արդիականացման: Մեծագոյն նպատակն է աչխարհին մէջ վերահաստատել Իրանի պատկերը, ո՛չ որպէս ահաբեկչութեամբ ու կրօնամոլութեամբ յատկանչուող ազգ մը, այլ որպէս ազգ որ եղած է քաղաքակրթութեան օրրանը եւ որ կարող նրբակենցաղ ընկերութեան մը վերածուելի:

Երբ հարց կուտան թէ կը փափաքի արդ գահաժառանգ մը ունենալ, կը պատասխանէ. «այրերէ տիրապետուած ընկերութիւն մը կը բաւէ այլեւս: Արդէն աղջիկ զաւակ մը ունիմ: Կը յուսամ որ ան օր մը Իրանի թագուհին պիտի ըլլայ, աւելի չուտով, քան ԱՄՆ–ու նախագահական աթոռին վրայ նախագահուհի մը»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԽՈՐԷՆ ԱՐԱՄՈՒՆԻԻ ՀԵՏ

Կլենտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յունիս 2–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը արձակագիր Խորէն Արամունիի հետ: Հեղինակը ընթերցումներ կատարած է իր նոր գործերէն: Սարգիս Մաճեան ներկայացուցած է հեղինակին գրականութիւնը, վեր առնելով անոր լաւագոյն վիպակներն ու պատմուածքները: Խօսք առած են Վահրամ Համեան, Գէորգ Քրիստինեան, Անահիտ Երեմեան եւ Արմենդ Ադամեանեան: Եզրափակիչ խօսքով հանդէս եկած է Գրիչ Դաւթեան:

*
**

ՎԱՀԷ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սանթա Մոնիքայի Պերկամօ կայանին մէջ, Յունիս 18 – 27, տեղի ունեցած է Վահէ Պէրպէրեանի գործերուն ցուցահանդէսը: «Կորսուած եւ գտնուած» անուան տակ երկու ցուցադրասրահներուն մէջ ներկայացուած են արուեստագէտին գործերը:

*
**

ՌՈՒԲԷՆ ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ ԵՒ ԼԻԼԻԹ ՊԻՊՈՑԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Սթարզ վալաս»ի մէջ, Յունիս 12–ին, տեղի ունեցած է Ռուբէն Հախվերտեանի եւ Լիլիթ Պիպոյեանի երգահանդէսը: Ցայտադրի Ա. մասին հանդէս եկած է Ռուբէն Հախվերտեան իր հին ու նոր երգերու մեկնաբանութեամբ, իսկ երկրորդ մասին՝ Լիլիթ Պիպոյեան, որ կ'ներկայացուցած է երգեր Կոմիտասէն, Համբարձում Պէրպէրեանէն եւ այլ երգահաններէ:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՍԱՆԵՐՈՒ ՀԱԻԱՔՈՑԹԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 10–ին, տեղի ունեցած է Անթիլիասի Դպրեվանքի սաներու անդրանիկ հաւաքոյթը: Բացումը կատարելով առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, նշած է իւրայատուկ ընոյթը հաւաքոյթին, որ «սքանչելի առիթ է ոչ միայն քով – քովի գալու, ոչ միայն վերյիշելու անցեալը, այլեւ մտածելու ապագայի իրագործումներու մասին»: Տեղի ունեցած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան կազմակերպական աշխատանքներուն չուրջ զրոյց մը: Ներկաները փափաք յայտնած են Դպրեվանքը ինքնաբաւ զարձնելու միջոցներ ստեղծել, հեռզհետէ ամող կարիքներուն հասնելու համար: Այդ նպատակով որոշուած է կազմել յանձնախումբ մը: Միութեան առաջին ձեռնարկը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերին:

*
**

47 ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐ ՄԻԱՑԱՒ ԵՆ Հ. Ե. Դ.Ի ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ

Թորընսի մէջ, Յունիս 20–ին, Հարաւային Գալիֆորնիոյ շրջանէն 47 երիտասարդներ իրենց երդումը կատարելով միացած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան շարքերուն: 16 – 26 տարեկան 47 նորագիրները 3 ամիս հետեւած են դաստիարակչական ծրագրի մը, կազմակերպուած Հ. Ե. Դաշնակցութեան Կեդր. Վարչութեան կողմէ: Նորագիրներու կնքահայրը՝ Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ Պետիկ Գազանճեան, խօսք առնելով նշած է թէ «Հ. Ե. Դ. այն վայրն է, ուր երիտասարդներ կուգան աշխատելու»:

*
**

ՍԱՑԱՔ ՆՈՎԱՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կլենտէյլի Հանրային գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած երեկոյթ մը, հովանաւորութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ «Վարք» երաժշտական ընկերակցութեան: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է Գէորգ Պետիկեան: Դասախօսը՝ Գրիգոր Շահինեան (Պէյրութէն հրաւիրուած), ներկայացուցած է Սայաթ Նովայի կեանքը, երեք լեզուներով անոր գրած երգերը, կարդացած եւ գրական վերլուծումի ենթարկած է կարգ մը ուշագրաւ երգերու բառերը: Մէջընդմէջ «Վարք» ընկերակցութեան ժողովրդական նուագախումբին համոյթը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մանդակունեանի, մեկնաբանած է Սայաթ Նովայի գործերը, ընկերանալով մեներգիչ – մեներգչուհիներու:

*
**

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կլենտէյլի «Վարք» ընկերակցութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Յունիս 16–ին, տեղի ունեցած է ժողովրդական բանահիւսութեան նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարելով Լօժէնի Պետրոսեան նշած է թէ «մեր ամբողջ բանահիւսութիւնը, մի՛ընդադարեան տաղերը՝ հայրէնիր եւ անտունիներ՝ ժողովրդական ստեղծագործութիւններ ըլլալով հանդերձ, փոփոխութիւններու ենթարկուած են եւ հասած այսօրուան իրենց ընդհանրական բիւրեղ վիճակին»: Օրուան դասախօսը՝ Գրիգոր Շահինեան, ներկայացնելով իր նիւթը՝ «Ժողովրդային բանաստեղծութիւնը», իրրեւ սահմանում ըսած է թէ «Ժողովրդային բանաստեղծութիւնը անանուն ստեղծագործութիւն մըն է, որ մեր պատմութեան արշալոյսէն կ'ընկերանայ մեր ժողովուրդի կեանքին եւ կ'արտայայտէ անոր զանազան երեւոյթները»: Ապա դասախօսը անդրադարձած է ժողովրդային երգերու հիմնական ձեւին՝ քառեակին, չեչտելով անոր լեզուական, յատկանշական ասոյթներուն եւ պատկերներուն արժէքը: Դասախօսութեան ընթացքին մերթ ընդ մերթ հանդէս եկած է երգչուհի Անահիտ Ներսիսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԻԿՈՍԻԱՅ մէջ տեղի ունեցած պաշտօնական ճաշի մը ընթացքին, Յունիս 2–ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Կաթողիկոսութեան Մեծ Խաչի բարձրադասն չքանշանով պարգեւատրած է Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ղլաֆկոս Կլերիտէսը: Ներկայ եղած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ աւելի քան 300 պզտկիններ: Արամ Ա. այս առթիւ, չեչտած է հայ եւ յոյն ժողովուրդներու դարաւոր բարեկամութիւնը: Ճաշի ընթացքին խօսք առած են նաեւ Կաթողիկոսութեան Փոխանորդ՝ Վարուժան Եպիսկոպոս Հերկելեան, Թեմական վարչութեան ատենապետ՝ Տոքթոր Կարօ Գազանճեան եւ զգուխին պետական ներկայացուցիչ՝ Պետրոս Գալայճեան:

*
**

ԿԻՊՐՈՍԻ առաջնորդարանի Վահրամ Իւթիւճեան սրահին մէջ, Մայիս 28–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 81–րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ ՀԵՄ–ի եւ Հ.Ց.Դ.Ի: Նախքան հանդիսութիւնը բացումը կատարուած է Լեւոն Թաչճեանի արեւմտեան Հայաստանի լուսանկարներու ցուցահանդէսին: Երեկոյթին պաշտօնական քաժինին բացումը կատարած է Ժան Իփճեան: Հ. Ց. Դ. ԿԵՄ–ի կողմէ ուղերձ մը կարդացած է Մարալ Որսկանեան, որու յաջորդած է Մարի – Լուիզ Թուլումճեանի խօսքը, յանուն Պատանեկան Միութեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Պէյրութէն, Համազգայինի կեդր. վարչութեան անդամ՝ Ցոլհաննէս Թասլաքեան: Պաշտօնական մասը փակուած է Պատանեկան Միութեան Կրասերներու ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Այս պաշտօնական քաժինէն ետք տեղի ունեցած է ճաշ եւ խրախճանք:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Արամեան – Ունճեան վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 12–ին, տեղի ունեցած են տարեվերջի ցուցահանդէս եւ հաւաքոյթ ծնողներու եւ աշակերտներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են աշակերտութեան ձեռային աշխատանքները, ապա տեղի ունեցած է հանդէսը, որու բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Շուշան Մուրատեան: Մասնակցած են բոլոր դասարանները: Գ. դասարանի աշակերտները թատերգութիւն մը ներկայացուցած են:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

– Այդ դուռերէն հինգ տակի մեր ձեռքը չմնար, – բացատրեց երիտասարդը, – ասոր – անոր պիտի բաժնենք:

– Այն առեն ես կը նախընտրեմ իմ ձեռքովս տեսնել գործը, – բսաւ Բարսեղ աղա:

– Ինչպէս որ կ'ուզէք, – պատասխանեց երիտասարդը, – բայց ձեզի ըսեմ, որ պիտի չկրնաք ընել կամ պիտի ստիպուիք առնուազն երկու ամիս աշխատելու... եւ երկու ամիս արդէն Դաշնակիցները հեռացած կ'ըլլան Պոլսէն: Գիտցէք, որ Պոլսոյ մէջ յիսուն հազար հոգի անցագրի եռեւէ ինկած է այս միջոցին:

– Գոնէ այդ 150 տակիով ամէն բան լմննար, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, – բայց իրրեւ կանխաւճար կ'ուզէք կոր այդ գումարը:

– 150 տակիով հինգ հոգիի անցագի՛ր, երե՛ք օրուան մէջ...

Ու Շաւարշ Մոսկենց կոկորդալից քահքահ մը թողուց:

– Ուրեմն քանի՞ տակիով պիտի լմննայ ամէնը:

– Դուք մինէ՛ էք, Բարսեղ էֆէնտի, օսմանական մը չէք, հետեւաբար պիտի չկարենամ նուազագոյն ծախքով գործը տեսնել ... ես այս գործէն որեւէ չահ պիտի չառնեմ, վստահ եղէք: Միայն թէ գիտցած ըլլաք, առ նուազն 400 տակի պիտի վճարէք:

– Զո՛րս հարիւր տակի, – գոչեց Բարսեղ աղա՝ աչքերը խոշոր բանալով, – ի՞նչ կ'ըսես բարեկամ, անկարելի բան է, այդքան գումար երբեք չեմ վճարեր:

Երիտասարդը ձեռքերովը չարժում մը ըլաւ, որ կը նշանակէր՝ «ինչպէս որ կ'ուզէք՝ այնպէս ըրէք»:

Բարսեղ աղա տոքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Ելը նէրէք, որ ձեզի պարապ տեղը ժամանակ մը կորսնցնէք:

– Քաւ լիցի, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Հոգ չէ, թող քանի մը օր ուշ մնայ մեր համբորդութիւնը, – չարունակեց Բարսեղ աղա, – ուրիշ միջոցով մը գործս կը կարգադրեմ:

– Ինչպէս ըսի, ոչ թէ քանի մը օր, այլ քանի մը ամիս պիտի ստիպուիք երթալ – գալու, մինչեւ որ անցագիրները ձեռք ձգէք:

– Ինչ որ ալ ըլլայ՝ չորս հարիւր տակի չի տրուիր: Մնաք բարով:

Եւ Բարսեղ աղա քայլ մը առաւ դէպի դուռը:

– Ներեցէք, ո՞ւր պիտի երթայիք, – հարցուց Շաւարշ զայն կեցնելով:

– Ցունաստան, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

Երիտասարդը պահ մը մտածեց, քանի մը տետրակներ բացաւ, թղթատեց, յետոյ մատիտով թուանշաններ գրեց, բազմապատկեց, բաժնեց, գումարեց եւ ի վերջոյ ըսաւ.

– Քանի որ Ցունաստան կ'երթաք, խընդիրը կը փոխուի, երեք հարիւր տակիով կրնամ ձեր գործը լմնցնել:

– Դարձեալ չատ է:

– Անկէ պակաս կարելի չէ, մենք մէկ մարդու համար այդչափ գումար կ'առնենք, իսկ դուք հինգ հոգի էք:

– Ուրիշները թերեւս կրնան այդչափ գումար վճարել, բայց ես չեմ կարող... ներեցէք, մնաք բարով:

Եւ Բարսեղ աղա նորէն երկու քայլ առաւ դէպի դուռը:

– Եթէ 250 տակիով գործը լմնցնեմ, ալ ըսելիք չունի՛ս, – գոչեց երիտասարդը:

– Շնորհակալ եմ ... այդ ալ չատ է ինձի համար:

– Միմիայն բարեկամութեան համար այդ ծառայութիւնը պիտի ընեմ, ես տասը փարա չհ չունիմ:

– Գիտեմ, բայց...

– Թերեւս դրպանէս ալ վրայ տամ:

– Այդ քանը ընաւ չեմ ընդունիր:

– Եկէք համաձայնինք, ինձի համար պզտիկութիւն պիտի ըլլայ, որ իմ գրասենեակս զաք ու ես ծառայութիւն մը չկրնամ մատուցանել ձեզ:

– Պզտիկութեան բան չկայ:

– Պարզապէս պատուոյ խնդիր մըն է այս ինձի համար, մանաւանդ, որ դուք բարեկամի մը կողմէ յանձնարարուած էք ինձի:

– Կարեւորութիւն չունի:

– Ես ձեր անցագիրները պիտի հանեմ ու դրամ ալ պիտի չառնեմ ... ասոր ըսելիք չունիս, ա՛...

– Այդ ինչ խօսք է, ինչո՞ւ դրամ պիտի չառնես:

– Լաւ, ուրեմն, ինչ որ կ'ուզես, ան տուր:

– Ըսի արդէն, որ եթէ 150 տակիով ամէնը բան լմննայ՝ ինչ որ է, տանք:

– Հարիւր յիսունը չատ քիչ է:

– Մարդ գլուխ երեսուն տակի կ'իյնայ, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա:

– Հաւատա, որ բաւական չէ:

Բարսեղ աղա գլխու տարտամ չարժում մը ըրաւ եւ բարեւելով՝ դէպի դուռը ուղղուեցաւ.

– Կեցէ՛ք, – գոչեց Շաւարշ, – թոյլ պիտի չտամ, որ դրասենեակէս դուրս ելլէք առանց համաձայնութեան մը գալու: Տուէք երկու հարիւր տակի եւ երկու օրէն անցագիրները առէք:

Բարսեղ աղա տեսնելով, որ երիտասարդը հետզհետէ զիջողութիւններ կ'ընէ, անդրդուելի մնաց ու մերժեց 150–էն աւելի վճարել: Երիտասարդը քիչ մըն ալ պնդեց եւ վերջապէս տեղի տուաւ:

Բարսեղ աղա իրրեւ կանխավճար 75 տակի տուաւ:

– Վաղը առտու, ժամը տասին ամէնքդ ալ հոս դրասենեակս գտնուեցէք, – ըսաւ Շաւարշ, – միասին բերէք ձեր թուղթերը եւ լուսանկարները:

– Ե՞րբ անցագիրները պատրաստ կ'ըլլան:

– Երկու օրէն:

Բարսեղ աղային մեկնելէն ետքը Շաւարշ ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ ձեռքերը չփեց եւ ինքնիրեն ըսաւ.

– Վերջապէս յաջողցուցինք... ի՛նչ քանչելի գործ, իսկ թէ քանի մը ամիս տեւէր, չնորհքով դրամի տէր կ'ըլլամ եւ ես ալ կ'ելլեմ Եւրոպա կ'երթամ... բայց սա Մոլլան ո՞ւր մնաց, մինչեւ հիմա գալու էին, անիկա իւղոտ պատառ մըն է, հարուստ է եւ դրամ չի խնայեր...

Այն, որուն Շաւարշ կ'ակնարկէր, նախկին դատական խորհրդական մըն էր ու ծանօթ փաստաբան մը, քաղաքական կեանքի մէջ կարեւոր դերեր կատարած էր եւ կը նկատուեր իրրեւ կատարի հակառակորդ մը Միլլի կառավարութեան եւ համակիր Անգլիոյ: Այլ Քէմալի առեւանգումէն ու եղերական մահէն ի վեր խեղճ Մոլլան, սարսափահար, տունէն դուրս ելլելու չէր համարձակեր, վախնալով, որ միլիճիները, որոնց գործունէութիւնը օրէ օր սանձարձակ կը դառնար, հակառակ Դաշնակիցներուն ներկայութեան, զինքն ալ կը բանեն ու Այլ Քէմալի գոմ կը ղրկեն:

(Շար. 56)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԴԱԴԱՐ ՏԱԼ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼ

Հինգշաբթի, Յուլիս 8–ին,
Երբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ կը կատարուի

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ.
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

յուղարկաւորութիւնը՝ պատարագի մատուցմամբ, Վերջին Օծման եւ Թաղման Արարողութիւններով։

Նոյն առեն, ժամը ճիշդ 10–ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի։

«Հսկեցէք եւ կացէք Յաղօթս»

Կը հրաւիրուին Հայ Եկեղեցւոյ զաւակները յանուր աչխարհի դադար տալ իրենց զբաղումներուն եւ այս օր փութալ եկեղեցի աղօթակից դառնալու խոկմամբ եւ աղօթիւք։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Ներկայիս կը յայտնենք բոլորին, թէ Սուրբ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշմամբ ստեղծուած է վեհափառին յիշատակը յաւերժացնող

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ մը՝
«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ընդհանուր խորագրին տակ՝ կրօնական եւ հայագիտական գործեր հրատարակելու նպատակաւ։

Կոչ կ'ընենք ամէնուն, որպէսզի վեհանձնաձեռնութիւններու իրենց նուէրները ղրկեն այս Հիմնադրամին Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջտեղաւ։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՁԵՌՆՈՒՄ

Ղարաբաղի նոր վարչապետը՝ Անուշաւան Դանիէլեան ծնած է Պոլնիս (Վրաստան), ինչպէս յայտնած էր մեզի 1990 Յուլիս 13–ին տուած հարցազրոյցի ընթացքին, երբ խմբագրատուն կ'այցելէր։ Ապաւինելով Արմէնփրէսի տեղեկատուութեան, մեր նախորդ թիւին մէջ, սխալմամբ է որ ծննդավայրը տրուած էր Ակերանի Մէյսափչէն գիւղը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. – Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 250 ֆրանք։

C. O. P. E. A.
Centre d'Orientation Pour Etudiants Arméniens

Communiqué de Presse

Le décès de Sa Sainteté Karékine Ier, Catholicos de tous les Arméniens a profondément touché la communauté arménienne et ses étudiants.

Dans ces moments difficiles, COPEA réaffirme son attachement culturel aux valeurs de l'Eglise Arménienne, que Sa Sainteté parvenait à transmettre à la jeunesse arménienne à travers un discours moderne.

Marqués par cet événement, nous avons décidé de reverser une partie des bénéfices de notre soirée annuelle organisée le Samedi 3 juillet à une œuvre caritative, à défaut de pouvoir l'annuler pour des raisons de survie de notre jeune association.

«Je me souviens de l'un de nos Catholicos qui, arrivé à l'âge de quatre-vingts ans et presque mourant, avait tellement d'initiatives et d'idées que si on lui souhaitait de vivre encore dix ans il répondait que cela ne suffirait pas... Il finit par dire aux étudiants [...] "Si je ne parvenais par à réaliser tous mes projets, c'est vous qui continuerez"».

Karékine Ier,
Catholicos de tous les Arméniens

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի
Կրքնոպլի Հայկական Դպրոցի
Տարեշրջանի Աւարտին Առիթով
եւ
Խաճասարի Արշաւաճիի
Կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը իրենց բարեկամներով, հաճելի օր մը անցընելու
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
Կիրակի, Յուլիս 11
Parc de l'Ovalie–ի *մէջ։*
Ամէրեւի պարտպային,
Gymnase des Pies *սրահը,*
SASSENAGE

Հայկական ճաշեր, խորոված, անուշեղէններ, վիճակահանութիւն եւ անակնկալներ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օղափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :
01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE (Jura)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août :
Dates : du 29 juillet au 20 août
Prix : 3 400 + 450 F (transport Paris et Marseille)
Ages : enfants nés entre le 01/01/84 et le 31/12/92
Veuillez contacter la section la plus proche de votre domicile ou téléphoner au Conseil d'Administration de la CBAF au : 01. 48. 24. 46. 57.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 12h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie

MARTEN YORGANTZ
et Surprise!

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 6
MARDI
6 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·677 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.677

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՏԵՂԱՊԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱԻ ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՊՈՉԱՊԱԼԵԱՆ

Յուլիս 4–ին, Մայր Աթոռի մէջ, ժամը 20–ին գումարուած է Գերագոյն հոգեւոր Մարմնոյն եւ եպիսկոպոսներու համատեղ ժողով որու օրակարգն էր Կաթողիկոսական տեղապահի ընտրութիւնը: Ժողովին նախագահած են Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Թորգոմ Արք. եւ Պոլսոյ Հայոց պատրիարք Մեսրոպ Արք.:

Հրաւիրուած 53 իրաւասու ձայներէն ներկայ եղած են 36 անդամներ, գաղտնի քուէարկութեամբ Կաթողիկոսական տեղապահ ընտրուած է Մայր Աթոռի դիւանապետ՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեան: Մայր Աթոռի մամլոյ դիւանը կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնը. –

Ներսէս Արք. Պոզապալեան 24 ձայն,
Գարեգին Արք. Ներսիսեան 10 ձայն,
վիգէն Եպիսկոպոս Այֆագեան 1 ձայն
եւ մէկ ձեռնպահ:

Նորընտիր տեղապահը ծնած է 1937–ին Գըրըզ Ման (Թուրքիա), աւազանի անունով՝ Յակոբ: 1939–ին ընտանեօք գաղթած են Պէյրութ, 1951–ին մտած է Անթիլիասի Պզեւմանքը մինչեւ 1955, 1955 – 1957 ուսումը չարունակած է Էջրէֆիէի կեդրոնական բարձրագոյն վարժարանը: 1957–ին ծնողքին հետ անցած է Հայաստան եւ ընդունուած հոգեւոր ճեմարան: 1957–ին ձեռնադրուած է սարկաւագ, 1960–ին, Մոսկուայի մէջ տարի մը յաճախած է Ջաղորսկի հոգեւոր ակադեմիան: 1961–ին կուսակրօն վարդապետ ձեռնադրուած է ձեռամբ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի: Կրօնական ուսումներու, հետեւելէ եռք Անգլիա 1963 – 1965 չրջանին, վերադարձած է Էջմիածին եւ վարած հոգեւոր ճեմարանի տեսուչի պաշտօնը: 1969–1970 յամախած է Ժընեւի Էքիւմէնիք հիմնարկը և 1969–1972 եղած է տեղւոյն Ս. Յակոբ Եկեղեցիին հոգեւոր հովիւը: 1972 – 1974 եղած է Լոնտոնի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ 1974–ին ընտրուած է տեղւոյն առաջնորդ, Եկեղեցական Խորհուրդի կողմէ: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Վազգէն Ա.ի: Նշանակուած է Հայրապետական Պատուիրակ Քէնթբըրըրիի Արք.ի մօտ: 1982–ին Վազգէն Կաթողիկոսի հրաւէրով վերադարձած է Մայր Աթոռ, որպէս դիւանապետ: 1983–ին, ընտրուած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդր. Կոմիտէի անդամ: Եղած է Հայաստանի Աստուածաչնչային ընկերութեան հիմնադիր եւ ցարդ կը շարունակէ ծառայել որպէս առենապետ նոյն հաստատութեան անօրէններու խորհուրդին: 1998 Նոյեմբերին ընտրուած է Ռուսաստանի Մարզասիրական Ակադեմիայի ակադեմիկոս: Հեղինակ է բանասիրական եւ քարոզչական հատորներու:

ՅԱՒԱԿՅԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Յաւակցական գիրերը այնքան չատ են որ կ'արձագանգենք գլխաւորներուն: Անոնց կարգին կ'իջենք հետեւեալները. –

կարդինալ Լիւսթիժէ. –

Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ Ժերմանեւոր Ժան – Մարի Լիւսթիժէ նամակով մը Գարեգին Եպիսկոպոսի կը նշէ թէ չատ ազդած էր Գարեգին Կաթողիկոսի սրտի եւ մտքի ազնուութենէն և հաւատքի հանդէպ անոր քաջութենէն:

Գերպ. Լուի – Մարի Քիլ (Ֆրանսայի Եպիսկոպոսներու ժողովի նախագահ). –

Նամակով մը, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին, կը յիշէ Գարեգին Կաթողիկոսի Ֆրանսա այցելութիւնը 1997 Յունուարին եւ ունեցած բազմաթիւ հանդիպումներն ու չխոսմները: Գնահատած էինք, կ'ըսէ, անոր խմացականութիւնը, զարգացումը, լայնախոհութիւնը, աղօթքի պահերը անոր հետ մեր յիշողութեան մէջ մնացին:

Ալեքսի Բ. (Ռուսաստանի պատրիարք). –

Յաւակցական իր պլրին մէջ, պատրիարքը կը չեշտէ որ կը բաժնէ Հայ ժողովուրդի ցաւը:

Ձորն Քերի (Քէնթբըրըրիի Արք.). –

Քէնթբըրըրիի Արքեպիսկոպոսը, յանուն Անգլիքան Եկեղեցւոյ ցաւակցութիւն կը յայտնէ եւ կ'ոգեկոչէ Գարեգին Կաթողիկոսը, բայն հորիզոնի տէր եւ եռանդուն անձնաւորութիւն մը: Դեռ կը չեշտէ. – «Թէ որպէս կիլիկիոյ Կաթողիկոս եւ թէ որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա. յայտնուեցաւ ամէնէն ակնառու եկեղեցականներէն մէկը: Անոր բացակայութիւնը աչքառը խորապէս կը զգայ:

Թորգոմ Պատրիարք. –

Ամբողջ միաբանութիւնը եւ Հայ հանրութիւնը, կ'ըսէ պատրիարքը, խորապէս կ'ողբան անդարմանելի կորուստը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Գոնրատ Ռայզեր (Քարտուղար Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի). –

Ան կը յիշէ նաեւ անձնական կապերը այն տարիներէն, երբ ան (Գարեգին Ա.) Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդր. Կոմիտէի փոխ – նախագահ էր: Էքիւմէնիք գործակիցներէն չատերու համար ան եղած էր հոգեւոր հայր մը:

Բէյք Բլեմենցի (Եւրոպայի Եկեղեցիներու Ժողովի գլխաւոր քարտուղար). –

Ան ալ կ'ոգեկոչէ անձը, անզուգական չնորհով օժտուած մէկը:

Վերապատուելի Ժ. Լէռնեան (Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի). –

Վերապատուելին կը յիշէ բացառիկ անձ մը որ տպաւորած է իր կեանքի հատատքով, խմացականութեամբ, մեծ զարգացումով:

Շառլ Ագնաւուր. –

Գարեգին Եպիսկոպոսի ուղղած իր ցաւակցականին մէջ, Շ. Ագնաւուր կ'ըսէ թէ կը միանայ անոահման տխրութեան, որ նաեւ իրն է եւ դաղութինը:

Ժան – Փօլ Պրէք (Երեափոխան, փոխ – քաղաքապետ Վիլէօրպանի). –

Յաւակցական երկտող մը ղրկած է Նորվան Եպիսկոպոսի, ուր կը յիշէ Գարեգին Ա.ի այցելութիւնը, տաղանդաւոր ճարտասանը, լայնախոհ, երկխօսութեան եւ մշակոյթի անձը: Յաւակցական դիր մըն ալ ղրկած է Հայաստանի դեսպանին:

***

Փարիզի Կաթողիկոսական պատուիրակութեան դիւանը Յուլիս 4 Թուականով կը հաղորդէ որ Գարեգին Ա.ի վախճանման առթիւ ստացած է բազմաթիւ հեռագրեր, հեռաձայններ եւ ընդունած է այցելութիւններ: Յաւակցական տոմսերը ստորագրողներու կարգին կը յիշուին Փարիզի քաղաքապետ՝ Ժան Թիպէրի, Պիւլլիէքեան Հիմնարկի նախագահ Փիէր Մարիոն, էթոտալ – Շան դ'Էլիզէի էքիւմէնիք ընկերակցութեան նախագահ Քրիսթիան Լըկէ, Ֆրանսայի բազմքական համագործակցութեան նախագահ պատուելի Ժան Թարթիէ, Իւնիթէ Քրէթիէնի ընդհ. քարտուղար՝ Քրիսթիան Ֆորթէր եւ հայկ. կազմակերպութեանց նախագահներ, ներկայացուցիչներ Փարիզէն թէ գաւառէն:

***

Ցիշենք նաեւ որ Պոլսոյ պատրիարքութիւնը յատուկ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է: Հոն կ'ըսուի որ վախճանման լուրն առնուած պահուն, տիեզերական պատրիարք՝ Բարթողիմէոս, Անտիոքի Իգնատիոս Դ. պատրիարքը, Վատիկանի Արտաքին նուիրակը եւ Մեծի Տուն Սուրբ Էջմիածնի Առաքելական Աթոռի Գահակալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրենց ներկայութիւնը բերած են Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

Պոլսոյ պատրիարքը, նոյն օրը ժամը 19–ին, Մուսա լերան Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցանած է, որու մասնակցած են Մուսա լերան երեք գիւղերէն մեծ թիւով հաւատացեալներ:

***

Յաւակցական հեռագրեր ղրկած են Ատէնքի եւ համայն Յունաստանի Խրիսթոտուլոս Արքեպիսկոպոսը, Անտիոքի եւ համայն Արեւելքի Մարոնի եկեղեցւոյ Պատրիարքը՝ Սֆէյր Արքեպիսկ., ԱՄՆ–ու Օրթոտոքս Եկեղեցիին Առաջնորդը՝ Թէոտոսիոս Մեթրոպոլիտը, Ֆրանսայի Ա. Առաքելական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան նախագահը, Մերձաւոր–Արեւելքի եկեղեցիներու Խորհուրդի դործադիր տնօրէնը:

***

Յուլիս 2–ին, Մայր Աթոռ յաւակցութեան այցելութիւն տուած են նախկին նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ՝ Բարգէն Արարքցեան:

***

Երկուշաբթի, Յուլիս 5–ին, էջմիածին կը ժամանէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը իր պատուիրակութեամբ:

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ
ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՓԱՒ
ՅԱՅՏՆԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան խօսելով Հայաստանի հեռատեսիլէն, փափաք յայտնած է որ վերսկսին Ադրբեջանի հետ խղուած բանակցութիւնները: Ան հակամարտութեան խաղաղ լուծումին միակ ճամբան նկատած է բանակցութիւնը, յոյս յայտնելով որ Բաքու եւս կը բաժնէ նոյն տրամադրութիւնը, քանի որ ատիկա այլընտրանք չունի: «Մենք կ'ուզենք մասնակցիլ բանակցութեան, պահպանելու համար մեր անկախութիւնը: Փափուկ հարց է երկխօսութեան սկիզբ տալ, բանի որ ատիկա փոխադարձ զիջում կը պահանջէ. բայց մենք պատրաստ ենք այդ հանգրուանին» ըսած է Ա. Ղուկասեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 5)

ԼՂՀ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՆԳ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան նչանակած է նոր կառավարութեան առաջին հինգ նախարարները. Տնտեսութեան եւ կառուցածքային բարեփոխումներու նախարարն է Բենիկ Բաբայեան, Մչակոյթինը՝ Արմէն Սարգսեան, Արտաքին գործերու նախարարը անփոփոխ կը մնայ յանձին Ն. Մելքումեանի, Ֆինանսներու նախարար նչանակուած է Սպարտակ Թեւոսեան, Ազգային ապահովութեան վարչութիւնը կը գլխաւորէ Դաւիթ Օհանեան:

***

ԲԱՔՈՒԻ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտնած է թէ Ռուսաստան մօտ օրէն Միկ – 31 տեսակի տատը լինքնաթիռ կուտայ Գիւմրի գտնուղ օդուժի խմբաւորումին: Ըսուած է նաեւ թէ այդ հզօրացումը տեղղուած է Ադրբեջանի եւ մարտական պատրաստութիւն կը մատնէ: Հայաստանի Պաշտպանութեան փոխ – նախարարը անհիմն համարած է Բաքուի պնդումները:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՄԱԿ–Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

1994–ի ազգաբնակչութեան ու զարգացման միջազգային ժողովէն 5 տարի ետք, արդիւնքներու քննարկումին համար Յուլիս 30–ին գումարուած է ՄԱԿ–ի 21–րդ յատուկ նստաչրջանը: Յաջորդ օրը ելոյթ ունեցած է Հայաստանի մչտական ներկայացուցիչը Մովսէս Աբէլեան: Ան ներկայացուցած է Հայաստանի մէջ ընտանեկան առողջութեան ծրագրով կատարուածը, արդիւնքները նաեւ լուծումի սպասող մարզերը:

***

ԲՆԱԿԱՆ ԱՂԻՏ

Տատչի մարզին մէջ բնութիւնը կը չարունակէ կարեւոր վնասներ հասցնել չրջանի անտեսութեան: Գանճաքար գիւղի ընակչութիւնն ու գիւղատնտեսութիւնը այսպէս քանիերորդ անգամն է որ կը տուժէ այս աղէտներէն: Յուլիս 2–ին, ժամը 18–ի չուրջ զօրաւոր փոթորիկով տեղացած կարկուտը ամբողջութեամբ փճացուցած է դեռնախնձորի, եգիպտացորենի ցանքերը, լինչպէս նաեւ պտղատու այգիներ, բանջարանոցներ: Կարկուտի մեծ սառնատունները ջարդուփշուր ըրած են նաեւ բնակարաններու ապակիները ու քանդած տանիքներ: Աւելի վերջ ալ ողողումներ պատահած են ճամբաները, չինութիւններու մէջ: Վնասներու տարողութեան ուսումնասիրութիւն կը կատարուի:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՒՑԻ նախկին նահանգապետ՝ Պերնար Պոնէ ազատ արձակուեցաւ Յուլիս 2–ին, բայց կը մնայ դատական հրսկողութեան տակ: Բանտէն ելած պահուն իսկ բուռն յայտարարութիւններ ըրաւ նախ «դատական դաւ» մը մատնանչելով իրեն դէմ, ապա ծանր ամբաստանութիւններ ընելով Արդարադատութեան նա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՈՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ «ՓՐԿԵԼՈՒ» ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Անցեալ Մայիս 8–ին, Պէյրութի «Կանչ» շաբաթաթերթը հրատարակած է հալէպահայ մատենագրական Ռոպէր Ճէպէճեանի յօդուածը՝ «Հնչական ուղղագրութիւնը փրկարար պիտի ըլլայ սեփական գիրէն հեռացած Սփիւռքի նոր սերունդի համար» երկարաչունչ խորագիրով: Արեւելահայերէն լեզուական ազդով (ու գրաշարական թաթախումներով) յօդուածը առաջին անգամ լոյս տեսած էր Երեւանի «Հայաստան» թերթին մէջ, 1998 Յուլիս 11–ին, արտատպած է «Պատմա–բանասիրական հանդէս»ը 1998–ի թիւ 1 – 2–ի «Հայերէնի ուղղագրութիւնների մասին» տասը էջնոց թղթածրարին մէջ: «Կանչ» որեւէ ձեւով չէ բացատրած ինչո՞ւ յօդուածը կ'արտատպէ (առանց աղբիւր յիշելու) տարի մը ետք:

Հանրային ու զրական – հրատարակչական ասպարէզի զուգահեռ, կ'ըսէ ծանօթութիւնը, Ռ. Ճէպէճեան «տարիներ շարունակ զբաղուած է նաեւ հայերէնի [sic] ուղղագրութեան հարցերով, որոնց նուիրել է մի չարք հետազօտութիւններ եւ մենագրութիւն»: Վերջինս չենք տեսած, թէեւ պիտենք որ հրատարակուած է 1970–ին («Մեր իմ զրոյց ուղղագրութեան հարցի շուրջ»): Յօդուածը խորագիրէն սկսեալ այս հատորի չարունակութիւն մըն է: Նախաւերջին պարբերութեան մէջ, իր իսկ ընդգծումով, հեղինակը յստակացուցած է իր միտք բանին.–

«Մենք կը խորհիմք, որ ազգային գոյատեւման տեսակէտէ մեկնած, աւելի շահաւէտ ու ճիշդ պիտի ըլլար Աբեղեան հնչական ուղղագրութիւնը որդեգրել ըՍփիւռքի մէջ, քան թէ Մաշտոցի սկզբունքէն շեղուած դժուարին հին ուղղագրութիւնը պարտադրել Հայրենիքի մէջ՝ անհիմն ու անարդարացնալի պատճառաբանութիւններով: Այդ կերպ հասած կ'ըլլանք մէկ ժողովուրդ մէկ ուղղագրութիւն ընդպատակակէտին, միանգամայն հեշտացուցած ըլլալով հայերէն սորվելու լըծուած երիտասարդի ջանքերը հիւծուող ըՍփիւռքի մէջ»:

ԱՆԴԱՄԱԶՆՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէ՞ս կը հասնի յօդուածագիրը այս չնաչխարհիկ եզրակացութեան: Փորձենք տարրալուծել իր մտածումի համակարգը՝ բերելով մեր դիտողութիւնները.–

Ա) – *Մեսրոպ Մաշտոց հնչական սկզբունքի վրայ այբուբեն մը յօրինած է:*

(Հիմնուելով կեդրոնական վայրի՝ «ոստանիկ» լեզուի վրայ: Այդ լեզուն ալ պիտի ունենար փոփոխութիւններ, բնականաբար: Արեւելահայերը այսօր «աղճիկ» չեն հնչեր, օրինակ):

Բ) – *Երբ Ղ. Ալպեան կ'որդեգրէ աշխարհաբարը որպէս գրական լեզու, յայտնուած է ուղղագրութեան եւ հնչիւնաբանութեան անհամապատասխանութիւնը՝ լեզուի կրած փոփոխութիւններու հետեւանքով:*

(Անհամապատասխանութիւնը գոյութիւն ունէր անկէ շատ առաջ, բնականօրէն):

Գ) – *1911–էն սկսեալ, Մ. Աբեղեան ձեռք առած է ուղղագրութեան հարցը, որուն եղած էին անդրադարձողներ: 1915 – 1920–ի ազգային տագնապը կանխած է հարցի քննարկումը:*

(Մանուկ Աբեղեանի հակաճառողներ ալ եղած են, դեռ 1892–էն):

Դ) – *Արեւմտահայերէնի հաստատումը ուղղագրութեան առկախուած հարցը վերատին սեղանի վրայ դրած է. «Առաջնահերթ պայման էր անդրադարձութեան դէմ պայքարը: Կ'ակնկալուէր, որ անոր վերացումը մեծապէս պիտի սատարէր տիրող դժնդակ պայմաններէն դուրս գալու համար ճեռք առնուելիք միջոցառումներուն: Կասկածից [sic] դուրս էր, որ «հնչիւնական ուղղագրութիւն մը» յատկապէս պիտի դիւրացնէր ընթերցանութեան ուսուցումը զանգուածներուն մօտ»:*

(Կարելի է մտածել, որ առանց ուղղագրութեան փոփոխութեաց անգրագիտութիւնը կ'անհետանար: Արժանթինի բնակչութեան կէսը 1870 – 1914–ին օտար ներգաղթողներ էին, սպանիերէնի անտեղեակ, յաճախ՝ իրենց լեզուով անգրագէտ (ներառեալ՝ Հայերը), չհաշուելով տեղացիներու անգրագիտութեան մակարդակը: Կրթական բաղաճականութիւն մը լեզու եւ գրագիտութիւն տուաւ, առանց սպանիերէնի ուղղագրութիւնը փոխելու: Տարբերութիւնը այն էր, որ դրամատիրական օգտապաշտութիւնը ըստ երեւոյթին աւելի կը յարգէր մշակութային աւանդութիւնը, քան համայնավար «յեղափոխականութիւնը»):

Ե) – *Ուստի, որդեգրուած է Մանուկ Աբեղեանի առաջարկած «մեսրոպեան հընչական այբուբենին» վերահաստատումը: Պարտադրելով այս որոշումը, քանի մը տարիէն անդրագիտութիւնը ջնջուած է Հայաստանի տարածքին. «Ապագային տարողութիւն ունեցող այդ մէկ նուաճումը առանձինն բաւ է, որ մենք արժանի տեղ տանք Մ. Աբեղեանին Խաչատուր Աբովեանի կողքին՝ որպէս բարեկարգիչ ըրատուր հայերէնի»:*

(Որդեգրուած է 1922–ին ու փոխուած՝ 1940–ին, ինչ որ կը նշանակէ որ բնաւ կատարեալ չէր – ու չէ – եւ որ 1940–ին մարդիկ ստիպուեցան ուղղագրական նոր օրէնքներ սորվիլ):

Զ) – *Նոր ուղղագրութիւնը «անհամեմատ աւելի է դիւրին իւրացնելու համար»: Իր կիրառութեան օրով լոյս տեսած հրատարակութիւններու «հսկայ այդ պաշարը կը դերազանցէ հայերէն նախորդ ողջ տպագրուած գրականութեան տպաքանակը»:*

(Անգլերէնի, ֆրանսերէնի կամ սպանիերէնի ուղագրութիւնը, օրինակ, դասական հայերէնի ուղղագրութենէն պակաս «դըժուար» չէ: Եւ այդ ուղղագրութիւնները չեն փոխուած: Իսկ ի՞նչ ըրած են Ազերիները խորհրդային շրջանի հրատարակութիւններու «հսկայ պաշարով», երբ 1993–ին կիւրեղեան թրքերէնէ վերադարձած են լատինատառ թրքերէնի):

Ո՞Վ ՀԱՄԱԿԱՇԻԿ Է

Այս բոլորի կողքին, Ճէպէճեան անդրադարձած է «նոր» ուղղագրութեան ընդդիմադիրներու միայն մէկ փաստարկին՝ «հինին դառնալով՝ մենք վերահաստատած կ'ըլլանք ազգային միասնական ուղղագրութիւն»: Ըստ իրեն, անոնք համոզուած են, որ «արտասահմանի մէջ նկատին ճեռնհաս բոլոր անձինք միահամուռ կողմնակից են, որ անհրաժեշտ է հին ուղղագրութիւնը վերականգնել Հայաստանի մէջ: Սա շատ հեռու է ճշմարտութենէն»: Ըստ յօդուածագրի համաձայն, Սփիւռքի մէջ «հին» ուղղագրութեան կողմնակիցներու մեծամասնութիւնը կը խօսի «մաշտոցեան ուղղագրութեան վերադառնալու մասին... զգայական [sic] մղումներէ տարուած», իսկ անոնց կողքին կան «սովորամոլներ» (միայն հինը սորվածներ), ինչպէս եւ «աւելի չըՀայեաց ու հեռատես» մտածողներ, որոնք կրնան պատկերացնել նման քայլի մը «բացառական արդիւնքները»:

Մէկ խօսքով, եթէ դումարենք առաջին երկու խումբերը, դուրս կուգայ, որ յօդուածագրին իսկ պնդումով, Սփիւռքի մեծամասնութիւնը կը կարծէ, որ պէ՛տք է վերադառնալ մեսրոպեան ուղղագրութեան: Կամ եթէ կ'ուզէք՝ «արտասահմանի մէջ նկատին ճեռնհաս» մարդոց մեծամասնութիւնը: Որո՞նք են այլ կարծիք ունեցող մտածողները, ի՞նչ տոկոս կը կազմեն, չենք գիտեր: Այլ հարց, որ այսօր ուղղագրութեան խնդիրը կարծես, ըՍփիւռքին դուրս, քանի մը պատնեակ հայատառցի մտաւորականներ կը չահագրգռէ:

Այնուհետեւ, Ճէպէճեան կ'անցնի արագ տեսութեան մը՝ Սփիւռքի մէջ գրաւոր հայերէնի վիճակի մասին: Ու կ'եզրակացընէ, ինչպէս վերեւ անդրադարձանք, որ եթէ «Աբեղեանի հնչական ուղղագրութիւնը ընդունուէր նաեւ Արտաքին Սփիւռքի մէջ, վիրկարար պիտի ըլլար այնտեղ վերջալոյսին մօտեցող հայ դպրութեան: Հին ուղղագրութեան բարդութիւններուն [sic] այդքան դժուարութեամբ հետեւող փոքրաթիւ աշակերտութիւնն ալ Մերձաւոր – արեւելքում [sic], յանկարծ պիտի դըադնէր, որ յատկապէս հեշտացած է իր մայրենի լեզուի ուղղագրութիւնը», եւ «Պարսկաստանի մէջ ապրող 150·000 հայութիւնը, այսպիսով, ինքզինք պիտի դըտնէր յանկարծ նոյնացած հայրենի բնակչութեան հետ եւ՛ բանաւոր եւ՛ դրաւոր հայերէնի արտայայտութեամբ»:

Անկախ այն բանէն, որ Սփիւռքի մէջ մարմին մը չկայ որ նման փոփոխութիւն պարտադրէ ամէնուրեք, որամաբանութեան պակաս մը կայ այստեղ: Ուղղագրական սխալ դործողները (եւ աղքատ հայերէն խօսողները) ո՛չ իրենց լեզուն ճոխացնելու ինքնուրոյն միջոցներու կը դիմեն եւ ոչ ալ չահագրգռուած են «խոհանոցային հայերէն»է մը վեր բարձրանալու: Քիչ մը ամէն տեղ կը հանդիպինք մարդոց որոնք ծնած ու ապրած են հայախօս ու հայապիր, բայց լեզուն չգործածելու, ամէն օր չզարգացնելու հետեւանքով, տարիներ ետք դժուարացած են դըրելու ու խօսելու մէջ, եթէ ոչ՝ մոռցած:

«ՄԷԿ ԼԵԶՈՒ, ՄԷԿ ՀՆՉԻՒՆ» Ա.ՅՍՕ՞Ր

Հոս կ'ուզենք անդրադառնալ հարցի մը, որ ուղղագրական մեծօրեայ բանավէճերուն մէջ յաճախ անտեսուած է. «Հնչիւնային ուղագրութեան» փեթիշացումի խնդիրն է: Մեսրոպ Մաշտոց «մէկ տառ, մէկ հնչիւն» հիմքով այբուբենն ստեղծած է Ե. դարուն, Մանուկ Աբեղեան փորձած է այդ սկզբունքը վերականգնել Ի. դարուն: Արդեօք ճի՞շդ էր ասիկա:

1879 – 1912–ին, ալպանիերէնը օգտագործած է լատինատառ «Իսթանպուլ այբուբենը», որ փոխարինած է օսմանեան այբուբենը նախ քան այժմու «Պաչքիմի» այբուբենը, որ նաեւ լատինատառ է: Ստեղծողը՝ Շեմսէտտին Սամի պէյ, մահմետական ալպանացի յառաջադէմ մտաւորական մը, նոյնպէս կառչած էր «մէկ տառ, մէկ հնչիւն» սկզբունքին, զոր «դիտական» կը համարէր: Ան քննադատած է օսմաներէնը, որ ունէր «մէկ դիր, բազմաթիւ հնչիւն» ու «մէկ հնչիւն, բազմաթիւ դիր» սկզբունքները:

Ամերիկացի հետազօտող Ֆրենսիս Թրիքս, վերջերս ուսումնասիրելով Սամի Պէյի այբուբենի պատմութիւնը, կատարած է չատ կարեւորը ու նուրբ դիտողութիւն մը:

«Արդի եզրերով, պիտի ըսէինք որ Սամի պէյի «գիտական» համարածը այբուբենի հնչիւնա – գրական հիմքն էր: Այժմ գիտենք, որ բազմաթիւ գրային համակարգեր ճեւա – գրական են եւ հակում ունին ժամանակի ընթացքին աւելի՛ն ըլլալու: Այսինքն ճեւոյթները (morpheme), ինչպէս անգլերէնի յոգնակին, արդիւնաւէտ կերպով կը խորհրդանշուին իրենց հընչիւնեներէն պահանջած պակաս ճեւոյթներով (անգլերէնի յոգնակի ճեւոյթը կը նշանակէ թէ՛ s ու թէ z): Գիտենք որ ճեւոյթային հիմքով այբուբենները առաւելութիւններ ունին խիստ հնչիւնային հիմք ունեցողներուն վրայ (տե՛ս Richard Venezky, *Principles for the Design of Practical Writing Systems*, «Anthropological Linguistics», 12, 7 (1970): 256-70), եւ որ գոնէ յառաջացած ընթերցողներու համար ճեւա – գրական համակարգերը աւելի արդիւնաւէտ են: Գիտենք նաեւ որ ընթերցումը բարդ հոլովոյթ մըն է եւ որ հնչիւնային համապատասխանութիւններէ որոշ չեղումներ կրնան օգնել իմաստներ գտնագտնելու, ինչ որ կը ընդհակառակը հայերէնագէտներու աչխատանքով՝ համախորհուրդ քննարկումի մը ընդմիջէն, որ պաչտօնական ուժ ունենայ ամէնուրեք:

Եթէ 1922–ի փոփոխութիւնը վատաբաս ըլլար գոնա գրական – լեզուաբանական մակարդակի վրայ, հեղինակաւոր անձերու հաւաքական կարծիքի հիմամբ, հաւանաբար ընդունուած ըլլար ամբողջ հայութեան կողմէ ու ի գօրու ըլլար մինչեւ օրս: Այդ փոփոխութիւնը չընդունուեցաւ ո՛չ թէ որովհետեւ պաչտօնական բաւարար կապ չկար, այլ որովհետեւ իր մէջ անտրամաբանական որոչ հիմքեր կային ու կան:

Պնդել, որ մխակոմանի ուղղագրական «ռեֆորմ» մը այսօր ընդունուի Սփիւռքի կողմէ, այդ ալ յօդուտ իբրեւ թէ «դժուարութիւններ» յաղթահարել չդիտցող «նոր սերունդ»ի սիրոյն, ոչինչով կը տարբերի այն պնդումէն, որ Հայ Եկեղեցին օտար լեզուով պատարագէ ու քարոզէ, որպէսզի մարդիկ հասկնան ու խոնարհաբար դան անոր պատգամը ունկնդրելու:

Արդիւնքը՝ ինքնախարխուխին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՍՈՒՐՃԻՆ ԿԱՐՃ ԲԱՅՑ ԻՄԱՍՏԱԼԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւթը Տրամադրեց՝ ԱՐՍԷՆ ԵԱՐՄԱՆ *Պատրաստեց՝* Ռ. ՀԱՍՏԷՁԵԱՆ

Թուրքիոյ մէջ ժողովրդական ասացուածքը կ'ըսէ որ «Սուրճը եմէնէն կուգայ», բայց սուրճին բուն հայրենիքն է Եթովպիան: Սուրճը իր անունը առած է Քաֆֆա չրջանէն, ուր կը հասնէր: Եւ անկասկած ասիկա արաբական ծագումով բառ մըն է:

Սուրճի սեռակիները երեք են.

■ *Արաբական սուրճ, եւ անոր նշանակեալ Եթովպիական սուրճ, նաեւ Սանթոս, Մոքա եւ Հայթիի կոչուած սեռակիները:*

■ *Ուժեղ սուրճ, այսինքն՝ քաֆէ Ռոպիւստա, Անկոլա, Քոնկօ եւ Ինտոնեզիա չրջաններու սուրճը:*

Սուրճը տաք կլիմայի մէջ հասնող բոյս մըն է: Անոր ծառը մօտաւորապէս երկու կամ երկուուկէս մեթր կը բարձրանայ, եղանակին ծաղիկ կը բանայ: Ցետոյ, ծաղիկները կը սկսին հունտ տալ: Կօրկոները կը չորնան եւ գործածուելու պատրաստ վիճակ կը առնեն: Այդ չոր հատիկները թեթեւ կրակի վրայ կը խորովուին եւ հին օրերու ձեւով որոչ սանդի մը մէջ կը ծեծուին եւ փոչիի կը վերածուին: Աւելի վերջ, երբ մեքենայ մը ստեղծուեցաւ որ օսմաներէնի բնաձգութիւնը, գոնէ այս տեսանկիւնէն, պէտք է իր բուն ծիրին մէջ դրուի: Սակայն, ասիկա առհասարակ յայտնի չէր 19–րդ դարուն» («International Journal of Middle Eastern Studies», May 1999, p. 271. ընդգծումը մերն է. Վ. Մ.):

Եթէ Մեսրոպ Մաշտոց ճիշդ էր Ե. դարուն (ու զայն դնահատած են օտար առաջնակարգ հայերէնագէտներ եւս), չի նչանակեր որ Աբեղեան անպայման իրաւունք պիտի ունենար Ի. դարուն: Ջենք կասկածիր իր գիտական մօտեցումին վրայ, բայց ասիկա չսել չէ որ միակ մօտեցումն է(ր): Տասնըհինգ դարերու ընթացքին տեղի ունեցած ուղղագրական խմբագրումները ցոյց կուտային ո՛չ միայն լեզուական ճեւագեղծում, այլեւ մանաւանդ՝ լեզուական փոփոխութիւն: Եթէ ամէն լեզուական փոփոխութեան դիմաց «ուղղագրական ռեֆորմ» ընելը պարագիր ըլլար, ուրեմն աչխարհի բոլոր այբուբենները պէտք է մէկ կամ երկու դարը անպամ մը փոխուէին:

ՍԱՄԱԼ ՀԱՍՑԷՈՎ ՊՆԴՈՒԽ

Երբ մարդիկ թուաբանական բանաձեւեր գոց կ'ընեն կամ սովորութեան ուժով կը սորվին, ուղղագրական կանոններ սորվիլ, ինչպէս ամէն լեզուի պարագային, դերմարդկային ճիգ մը չենթադրեր: Ի վերջոյ, աւելի դժուար հարց մըն է ց–ձ, չ–ջ, բ–փ, դ–թ զոյգերու ուղղագրութիւնը – որոնք արեւմտահայերէնի մէկ նոյն հնչիւնը ունին – քան Աբեղեանի փոխած պարագաներու «դասական» ուղղագրութիւնը: Եթէ ճէպէճեանի հետեւիլնք, կարելի է մտածել, ենթադրենք, ց, չ կամ բ պատմութեան պամբիւղը նետելու մասին, քանի որ արեւմտահայերէնի հընչիւնական սկզբունքներու համաձայն... աւելորդ են:

Այս նոյն էջերէն («Յառաջ», 1997 Դեկտեմբեր 19), յայտնած էինք այն տեսակէտը, որ հայերէնի ուղղագրութեան զոյգ խնդիրներ ունինք. առաջինը՝ մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձը եւ երկրորդը՝ այդ ուղղագրութեան մանր բարեփոխումի խնդիրը, եւ որ երկուքը պէտք է լուծել Սփիւռքի եւ Հայաստանի հեղինակաւոր հայերէնագէտներու աչխատանքով՝ համախորհուրդ քննարկումի մը ընդմիջէն, որ պաչտօնական ուժ ունենայ ամէնուրեք:

Եթէ 1922–ի փոփոխութիւնը վատաբաս ըլլար զուտ գրական – լեզուաբանական մակարդակի վրայ, հեղինակաւոր անձերու հաւաքական կարծիքի հիմամբ, հաւանաբար ընդունուած ըլլար ամբողջ հայութեան կողմէ ու ի գօրու ըլլար մինչեւ օրս: Այդ փոփոխութիւնը չընդունուեցաւ ո՛չ թէ որովհետեւ պաչտօնական բաւարար կապ չկար, այլ որովհետեւ իր մէջ անտրամաբանական որոչ հիմքեր կային ու կան:

Պնդել, որ մխակոմանի ուղղագրական «ռեֆորմ» մը այսօր ընդունուի Սփիւռքի կողմէ, այդ ալ յօդուտ իբրեւ թէ «դժուարութիւններ» յաղթահարել չդիտցող «նոր սերունդ»ի սիրոյն, ոչինչով կը տարբերի այն պնդումէն, որ Հայ Եկեղեցին օտար լեզուով պատարագէ ու քարոզէ, որպէսզի մարդիկ հասկնան ու խոնարհաբար դան անոր պատգամը ունկնդրելու:

Արդիւնքը՝ ինքնախարխուխին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ցաւ, մարդիկ սկսան սուրճը աղալ յատուկ ջաղացքի մէջ: Բայց սուրճի սիրահարները մինչեւ այսօր, կը սիրեն զործածել նախկին մէջ ծեծուած սուրճը:

Առաջին չրջաններուն մարդիկ սուրճի փոշին հային կը խառնէին, բայց սուրճին հինալի բուրմունքը պատճառ դարձաւ որ ան առանձինն բաղմի իր այսօրուան դահին վրայ:

Սուրճը եթովպիոյ մէջ ինքն իրեն բուսնող եւ հասնող բոյս մըն էր: Աւելի վերջ, մարդիկ սկսան եմէնի մէջ յատուկ կերպով հասցնել սուրճին բոյսը: Հոսկէ է որ առեղծուեցաւ «Սուրճը եմէնէն կուգայ» ասացուածքը:

Երբ Ամերիկայի հողամասը գտնուեցաւ, Սպանացիները սուրճին հունարը տարին Ամերիկա եւ Պրազիլիոյ մէջ սկսան սուրճ մշակել: Այսօր աշխարհի ամէնէն լաւորակ եւ ամէնէն առատ սուրճը կը մշակուի Պրազիլիոյ մէջ:

Որքան որ ալ առաջին սրճարանը բացուեցաւ եմէնի մէջ, վերջին ալ Մէքքէ, շուտով սրճարանները փակուեցան այն պատճառաբանութեամբ թէ սուրճը գինիի նըմանի հաճոյքի եւ արբեցումի միջոց էր:

Իսկ Գահիրէի մէջ առաջին սրճարանը բացուեցաւ 1510 թուականին: Ուխտաւորներուն, մահմետական գնացութեան չրջաններուն, ուխտաւորները, որոնք Մէքքէ կ'երթային, ծանօթացան սուրճին եւ այնուհետեւ, սուրճը տարին իրենց երկիրները, ինչպէս՝ Իրան, Աֆղանիստան, Լիբիա, Մերզաղեք եւ Սուրիա: Այս կերպով այս երկիրներն ալ զարձան սուրճ զործածող երկիրներ: Տոքթոր Ռովոլֆ, որ 1573 – 1578 թուականներուն Միջին – Արեւելքի մէջ գտնուեցաւ, կը գրէ որ այդ երկիրներու մէջ ժողովուրդը սուրճ կը խմէր: Նոյն թուականներուն սուրճը, Գահիրէէ եւ Դամասկոսէ ետք, եկաւ Պոլիս:

ՍՈՒՐՃԻՆ ՕԳՈՒՏՆԵՐՆ ՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Կ'ըսուի որ սուրճը, եթէ չատ զործածուի, կը նիհարցնէ, սակայն ասիկա պարզապէս հէքեաթ մըն է: Միայն թէ յայտնի է որ սուրճը քունի եւ սեռային ախորժակի թշնամի է:

Գիտութեան մարդիկը երկու խմբակի բաժնուած են: Մէկ մասը կը պնդէ թէ սուրճը վնասակար է, մէկ մասն ալ օգտակար կը նկատէ սուրճը: Ամէն պարապմունքի, չափաւոր զործածուելու պարագային, սուրճը անպայման ունի իր օգտակար կողմերը: Ան կուտայ մտքի պայծառութիւն եւ ուժ: Նոյնիսկ Անատոլուի մէջ, առանձնաձեւ անգլոնդներուն լիզել կուտային սուրճի մրուրը: Գլխու պտոյտ ունեցողներուն, նոյնիսկ դինովներուն կուտային զառն սուրճ:

ՍՈՒՐՃԻՆ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ ԳԱԼԸ

Մօտաւորապէս 460 տարի առաջ, Քանունի Սուլթան Սիւլէյմանի չրջանին է որ սուրճը առաջին անգամ Պոլիս հասաւ եւ առաջին սրճարանը բացուեցաւ Թահթաքալէի մէջ: Միայն թէ կրօնամոլները պնդեցին որ սուրճը «հարամ» է, այսինքն՝ կրօնքով արգիլուած, ուստի այդ սրճարանը փակուեցաւ, սուրճ խմողները պատիժ ենթարկուեցան: Բայց աւելի վերջ, սրճարանները զարձեալ բացուեցան եւ բազմացան:

Սուրճը առաջին անգամ Պոլիս բերուեցաւ երկու Հալէպցիներու կողմէ: Առանց բացած առաջին սրճարանը մեծ յաջողութեան արժանացաւ, եւ այդ սրճարաններըը լեցուեցան նշանաւոր մարդոցմով, դիւանականներով, ընթերցողներով, եւ զրուցակիցներով, որոնք սրճարանի մը մէջ քով քովի կուգային եւ սուրճ խմելով կը զրուցէին իրարու հետ: Էվլիա Չէլէպի կը պատմէ որ իր չրջանին Պոլսոյ մէջ 55 սրճարաններ կային եւ մօտաւորապէս 300 սրճավաճառ խանութներ:

Միայն իսլամները չէն որ պնդեցին որ սուրճը օրէնքներու եւ չէբլեթի դէմ է: Հռոմի Պապն ալ սկզբնական չրջաններուն սուրճին դէմ դիրքորոշում ունեցաւ: Առաջին չրջաններուն անգլիական լչխանութիւնները եւ աւելի ետք 1732–ին՝ Մեծն Ֆրէտէրիկ իր երկրին մէջ սուրճի զործածութիւնը արգիլեց: Միայն թէ սուրճի արգելքը այնքան երկարատեւ չեղաւ, որքան եղած էր ոգելից ըմպելիի դէմ արգելքը: Բազմաթիւ երկիրներ աւելի վերջ, նախընտրեցին, փոխանակ սուրճը արգիլելու, սուրճը ազատ ձգելով անկէ տուրք գանձել: 1716–ին Իսթանպուլի մէջ Աղղլոյ դեսպանին կինը կը գրէր որ Օսմանեան Պալատին մէջ ճաշերէն ետք, մարդիկ սուրճ կը խմէին:

Մէջոց մը, երբ սուրճը հազուագիւտ զարձաւ, ոմանք սկսան անոր խառնել ցորդ, սիսեռ եւ այլն: Սակայն իշխանութիւնները չուտով պատժեցին այսպիսի խարդախութեան մը դիմողները:

1683–ին, Վիէննայի չրջապատման ընթացքին, Օսմանեան բանակը, ուրիշ սըննդամթերքի կողքին ունէր 500 պարկ սուրճ: Երբ Օսմանեան բանակը պարտութեան մատնուեցաւ եւ նահանջեց պննդամթերքը հոն ձգելով, այդ պննդամթերքը մնաց Աւստրիացիներու մօտ: Աւստրիացիները մտածեցին սուրճը թափել Դանուբ զետի մէջ, սակայն Քոլշիցքի անուն Լեհ մը, որ աւելի առաջ Պոլիս գտնուած էր եւ որ գիտէր թէ սուրճը որքան թանկագին ապրանք մըն է, արդելք եղաւ, փրկեց սուրճը եւ այս կերպով Աւստրիացիներու ծանօթացուց սուրճը:

Բայց որոշ աղբիւրներու համաձայն, Աւստրիացիները Վիէննայի չրջապատումէն առաջ ալ բոլորովին անծանօթ չէին սուրճին: Ժան Տիօտաթօ եւ Իսահակ Տը Լիւքա անուն երկու Հայեր, արդէն բաւական երկար ժամանակէ ի վեր իրենց հաւատարիմ յաճախորդներու գանգուածի մը սուրճ կը մատակարարէին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԻՆԶՊԷՍ ԾԱՆՕԹԱՑԱՆ ՍՈՒՐՃԻՆ

Մէհմէտ Դ. Սուլթան, Ֆրանսայի հետ ցրտացած յարաբերութիւնները բարելաւելու համար Սատրազամ Ֆազըլ Ահմէտ Փաչայի առաջարկով 1669–ին Սիւլէյման Ազան (Միւթէֆէրրիքա Սիւլէյման Ազա) իբր դեսպան ղրկեց Լուի 14–րդ թագաւորի մօտ: Սիւլէյման Ազա, այդ թուականին Ֆրանսական նաւով մը եւ 20 հոգի անձնակազմով մը ճամբայ ելաւ եւ հասաւ Թուլոնի նաւահանգիստը: Քանի հոգիէ բազկացեալ այդ անձնակազմին մէջ կը գտնուէր նաեւ Փասքալ անուն Հայ սրճեփ մը: Սիւլէյման Ազա Փարիզի Իսի թաղամասին մէջ զեղեցիկ տան մը բնակիչն էր: Իր սրճեփին չնորհիւ սկսաւ Փարիզի բարձր դասուն հրամցնել եւ բաժնել սուրճը: Շուտով այս տունը դարձաւ Փարիզի բարձր դասակարգի հանդիպավայրը: Այցելուները սուրճ կ'ըմպէին եւ կը համայուէին: Այս դէպքը Փարիզի ընկերային կեանքին մէջ նոր մթնոլորտ մը ստեղծեց: Այս կերպով նշանաւոր դարձան թէ՛ Սիւլէյման Ազան եւ թէ անոր սուրճը:

Տիկին Տը Սէվինիէ, որ իր նամակներով մատնաւոր տեղ մը ունի Ֆրանսական դրականութեան մէջ, ըստ աւանդութեան, առաջին անգամ սուրճին հետ ծանօթացաւ Սիւլէյման Ազայի բնակարանին մէջ: Այս կերպով սուրճը նորաձեւութիւն մը դարձաւ Փարիզի մէջ: Եւ երբ Սիւլէյման Ազա Փարիզէն բաժնուեցաւ, իր անձնակազմէն Փասքալ անուն Հայը (բուն անունով Խաթարեան), Փաչայի յատուկ արտօնութեամբ չարունակեց մնալ Փարիզի մէջ: Եւ այս Հայը Ֆրանսայի ամբողջ ժողովուրդին ծանօթացուց սուրճը:

17–րդ դարու վերջերը, Փարիզի մէջ այլեւս յայտնուած էին սուրճի հայ վաճառորդներ, որոնք Թրքական տարազներով, իրենց զլուխներուն վրայ մէկ – մէկ փաթթոցով, եւ իրենց ափսէներուն մէջ ունենալով սրճեփ մը, փոքրիկ կրակարան մը եւ սուրճի սկահակներ, կը պտըտկէին եւ սուրճ կը վաճառէին: Փասքալն ալ սկզբնական չրջաններուն չրջուն վաճառորդի ձեւով սուրճ ծախեց, սակայն աւելի վերջ բացաւ առաջին սրճարանը: Միայն թէ Փասքալ այդ սրճարանով չկըրցաւ իր սպասածը չահիլ: Մալթայի Ասպետները, որոնք կը յաճախէին սրճարանը, չէին վճարեր իրենց ըմպած սուրճին փոխարժէքը եւ այս պատճառաւ ալ սըրճարանը չկրցաւ դառնալ չահաբեր ձեռնարկ մը: Գրիգոր անուն ուրիշ Հայ մը զարձաւ Փասքալի գործընկերը եւ Փասքալ աւելի վերջ սրճարանը փոխանցեց Գրիգորին: Երեք տարի վերջ ալ օսմանեան հպատակ Հայ մը, Մալիսան, մեծ ձեռնարկին եւ այնուհետեւ սրճարանը սկսաւ գործել արդիւնաւոր կերպով:

Մալիսան այնուհետեւ, երկրորդ սըրճարան մըն ալ բացաւ եւ իր առաջին սրճարանը փոխանցեց Պարսկաստանէն եկած Հայու մը՝ Գրիգոր Մարզարին: Յայտնի կը դառնայ որ այս Գրիգորը սովորական մէկը չէր, չատ աչքառու զաղափարներով մտաւորական մարդ էր, որ կրցած էր լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի նչանաւոր անձնաւորութիւններու հետ: Օրինակ՝ ան կը զրուցէր Ռասինի եւ Գորնէյի նման նչանաւոր զրողներու հետ, կը բարեկամանար քաղաքագէտներու եւ համայնագիտարաններու հեղինակներու հետ: Անոր սրճարանէն անպակաս էին Վոլթէր, Պալզաք, Տանթոն, Ռուսէսփիէր, նոյնիսկ՝ Պոնափարթ: Կ'ըսուի որ երիտասարդ Պոնափարթ իր զայլի ակռաները հոս է որ սրեց առաջին անգամ:

Հաստատութիւնը այսօր ալ ի պատուի է, սակայն քանի հոգի՞ արդեօք դիտէ կամ կը յիշէ որ այս հաստատութեան առաջին հիմնադիրը Հայ մըն է:

1690–ին Կրետոսի Գանտիէ թաղամասէն մարդ մը Փարիզ եկաւ եւ ան ալ սկսաւ չրջուն կերպով սուրճ վաճառել: Կը պըզտուի որ անոր կը պատկանի նչանաւոր զարճած սա քառեակը.

Է՛յ պաշտելի սեւ ըմպելի,
Կը մաղթեմ որ տիրապետես ամբողջ աշխարհին,
Հրաժարեցնես խաղողի ջուրի սիրահարները,
Որովհետեւ դուն գինիէն աւելի սիրուն ես:

Ինչպէս աւելի առաջ ալ դրած էինք, Աւստրիացիները Վիէննայի չրջափակումէն ետք, այսինքն 1693–ին լայն չափով ծանօթացան սուրճին: Հունգարիա, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա եւս սուրճը ճանչցան Վիէննայի չրջափակումէն ետք: Վենետիկ, որքան ալ 1624–ին առաջին անգամ ճանչցաւ սուրճը, այնուհանդերձ, սուրճը 1640–էն վերջ է որ տարածում գտաւ այդ քաղաքին մէջ:

Անգլիա 1652–ին առաջին անգամ ճանչցաւ Թուրքիայէ բերուած սուրճը: Գերմանիոյ մէջ առաջին սրճարանը բացուեցաւ 1683–ին:

Սպանիա առաջին անգամ սուրճը համտեսեց 17–րդ դարուն եւ 1670–ին զայն տարաւ նաեւ Ամերիկա:

19–րդ դարուն սուրճը անցաւ Պրազիլիա եւ հոն ալ լայն չափով սկսաւ սուրճի մըշակումը:

Եւրոպացիները նախապէս սուրճը կ'ապահովէին Պոլիսէն, սակայն աւելի վերջ սկսան սուրճ ներածել Եզիպտոսէն եւ Եմէնէն: Այս պատճառաւ Թուրքիոյ մէկ եկամուտը նուազեցաւ:

1713–ին Մէքքէի եւ Ճիթթէի կուսակալութիւններուն հրահանգուեցաւ որ արգիլուի սուրճի վաճառքը: Սակայն այս հրահանգը արդիւնք չտուաւ:

Այսօրուան վիճակագրութիւններուն համաձայն, ամէնէն չատ սուրճ ապսպռող երկիրներն են հետեւեալները.

Հոլանտա, մարդ գլուխ տարեկան 9 քիլօ,
Պելժիա, մարդ գլուխ տարեկան 6 քիլօ,
Գերմանիա մարդ գլուխ տարեկան 4 քիլօ,
Ֆրանսա մարդ գլուխ տարեկան 3·5 քիլօ:

Իսկ ամէնէն քիչ սուրճ սպառող երկիրներն են Անգլիա եւ Ռուսաստան:

Սուրճը ծխախոտ զործածող մահմետականներու քաղաքավարութեան եւ հիւրասիրութեան հիմն է:

Իսկ Հայերու եւ Յոյներու տուներուն մէջ սուրճը հիւրերուն կը հրամցուէր տան աղջկան կամ տանտիրուհիին կողմէ: Սուրճ հրամցնողը խոնարհաբար իր աջ ձեռքը կը դնէր իր սրտին վրայ: Սուրճը կ'եփէին վոքրիկ սրճեփներով եւ կը լեցնէին սկահակներու մէջ: Յոյներու եւ Հայերու բնակարաններուն մէջ սուրճին քով կը հրամցուէր նաեւ գլիքօ կոչուած անուշը, որ պատրաստուած կ'ըլլար վարդի, լեմոնի, պէրկամոյի, մանիչակի նըման բուրմունքներ բոյսերէ: Այս կերպով սուրճը կ'ունենար նաեւ քաղցր համ մը:

Սուրճի սիրահարները ումպ առ ումպ կը համտեսեն սուրճը եւ երկու ումպի մէջեւ կը ծխեն հիւրերու հրամցուած ծխախոտը: Երբ սուրճը կը խմուի, հիւրը թէեւ խոնարհումով մը չնորհակալութիւն կը յայտնէ հրամցնող ծառային, ան ալ նոյն կերպով կը փոխադարձէ հիւրին:

Հին չրջաններուն սրճարաններուն մէջ արտասանողներ ալ կը գտնուէին: Անոնք արտասանողները, որոնք զպրոցներէ ալ չրջանաւարտ չէին, արտասանութիւններ կ'ընէին: Առանց նչանաւորներն էին՝ Հրաչեայ Հալիլ, Թուլումաճաճը Ճիտաֆ, Հայ Յոյդիւզցի՝ Համբար, Սկիւտարցի՝ Կարապետ, Պալաթի բաղնիքչի Անտոն եւայլն: Ինչպէս առաջ ալ ըսինք, սրճարանները մասամբ զարճած էին նաեւ ընթերցարաններ, հոն այցելուները թերթ ու դիրք կը կարդային, իրարու հետ կը զրուցէին: Սրճարաններու մէջ կը գտնուէին գանազան լեզուներով թերթեր: Թրքերէն՝ Թաքվիմ–ի Վէքայի, Ճէրիտէ–ի Հաւադիս, իսկ Հայերէն՝ Մէճմուա–ի Հաւադիս, Վարագա–ի Հաւատիս, Ժամանակ եւայլն:

Պատրաստութեան եղանակի համաձայն, սուրճերու տեսակները հետեւեալներն են.

1· – Թրքական սուրճ: Լաւ քաչուած սուրճը տաք ջուրի մէջ կ'եփուի եւ կը հրամցուի առանց չաքարի կամ չաքարով:

2· – Հաստ քաչուած սուրճ: Կ'եփուի, կը մղուի եւ կը հրամցուի քաֆէ ֆիլթր):

3· – Կոչտ քաչուած սուրճ: Այս սուրճը ջուրի չոզիէն կ'անցնի, կը խառնուի տաք ջուրին հետ եւ կը հրամցուի (էսփրէսօ):

4· – Նէսքաֆէ: Սուրճը յատուկ կերպով կը խորովուի, կը տաչուի եւ տաք ջուրի մէջ կը լուծուի, կը խմուի առանց մրուրի աւելցուկի:

5· – Մուրրա կոչուած սուրճը: Փոչի սուրճը կ'եռացուի, առնուազն երկու ժամ վերջ, քանի մը ումպի չափով կը լեցուի փոքրիկ սկահակներու մէջ կը խմուի առանց չաքարի (Տիյարպաքըր, Ուրֆա):

Մինչեւ 1954, Անատոլուի յունական ափի վրայ սրճարան չկար: Հալէպցի Հաքէմ եւ Դամասկոսցի Շէմս անուն երկու անձեր, ըստ աւանդութեան, այդ ափին վրայ բացին առաջին սրճարանը:

Պարահանդէսի ընթացքին եղան նուիրատուութիւններ, որոնք անխտիր յատկացուեցան Ակումբի Ֆոնտին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Հ.Մ.Մ.-Ի ԵՒ «ԿԱՅԾ»Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Շաբաթ, Յունիս 19–ին, ՀՄՄ Ֆրանս եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնները միասնաբար, օժանդակութեամբ Տիկնանց ՄԱՐՕ մասնաճիւղին, կազմակերպեցին ճաշ – պարահանդէս, Իսի լէ Մուլինօ քաղաքի (փարիզեան չրջան), Փալէ ոէ դ'Ա է ոէ Գոնկրէ Փասիլ:

Այս պարահանդէսը հովանաւորուած էր Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի դեսպան Պր. Է. Նալպանտեանի եւ իր կնոջ, ինչպէս նաեւ Իսի լէ Մուլինոյի Երեսփոխան – քաղաքապետ Հայտէր Պր. Անտրէ Սանթինիի կողմէ:

Տիկին Ճամիկ Մեհրաբեանի բացման եւ «բարի եկաք»ի խօսքերէն ետք, բեմ բարձրացաւ Տիկին Վիպի Սվաճեան, որ հայերէնով արտայայտուեցաւ:

Ան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ միութեան աչխատանքներուն, քաղաքական, մչակութային, զեղարուեստական եւ ընկերային մարզերու մէջ: Ցիչեցուց թէ Հայեր գաղթօճախներուն մէջ կարողացած են մերուիլ առանց ձուլուելու: Պահած են իրենց մչակոյթը, համակերպելով հիւրընկալ երկրի կենցաղին ու բարքերուն: Ստատացաւ, միութեան անունով, ինչպէս միչտ, զօրավիգ կանգնիլ դեսպանին ու գեսպանատան, որ Հայաստանի ու անոր պետականութեան ներկայացուցիչն է:

Տիկին Թագուհի Տուզեան արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէնով: Ան յիչեցուց ներկաները եւ մանաւանդ Քաղաքապետին, թէ միութիւնը իր անդամներով միչտ աչխատած է Ֆրանսայի անունը բարձր պահելու, ծանօթացնելով անոր մչակոյթը Ֆրանսա գտնուղ Հայութեան, ուղղահայեացներ ընելով Ֆրանսայի եւրոպական եւ երեքհազարամեայ հայկական մչակոյթներուն միջեւ:

Ներկայացուց Ժողովրդավարութիւնը, իբր անհրաժեչտ հանգրուան Հայաստանին, հասնելու համար յառաջադէմ երկիրներու մակարդակին: Ան բաւ թէ Հայաստանի խորհրդարանական վերջին ընտրութիւնները ցոյց կուտան թէ ան կը գտնուի ժողովրդավարութեան ուղիին վրայ: Եւ թէ միութիւնը պիտի հսկէ անոր կերամանը:

Պր. Անտրէ Սանթինի, իր խօսքին մէջ զգուչացուց Հայերը, Թուրքիոյ վարած քաղաքականութենէն, ուր տնտեսական եւ առեւտրական համաձայնութիւնները կը պերազանցեն մարդկային իրաւանց հարցերը:

Պր. Է. Նալպանտեան, չեչտեց Հայաստանի ընտրութեանց արդիւնքները եւ մեզի յիչեցուց Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան գիծերը: Անդրադարձաւ Հայաստան / Սփիւռք / Արցախ համաժողովին եւ անոր անհրաժեչտութեանը Հայաստանի յառաջադացքին համար:

Ատիս Հարմանտեան, որ ի մասնաւորի ժամանած էր Գալիֆորնիայէն, իր խոտրով ճոխացուց երեկոն որ տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամերը:

Պարահանդէսի ընթացքին եղան նուիրատուութիւններ, որոնք անխտիր յատկացուեցան Ակումբի Ֆոնտին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Ձեր գործը ձեզ համար կը խօսի

Ձեր գործը ձեզ համար կը խօսի, եթէ ան կը կրէ ՀՄՄ Ազգային Գործակալութեան կնիքը: Ան կը նշանակէ որ ձեր գործը կատարուած է ամենայն պատասխանատուութեամբ, ամենայն ազնուութեամբ եւ ամենայն ճշդութեամբ:

ՀՄՄ Ազգային Գործակալութիւն

(Շար. Ա. էջէն)

խարար էլիզապէթ կիկուի դէմ, ինչ կը վերաբերի անմեղութեան կանխավարկածին: Նախարարը այդ մասին արտայայտած էր եւրոպա Մէկ ձայնատիւրի կայանէն եւ զարմանք յայտնած որ կարելի է վրդովիլ նահանգապետի մը առժամեայ արձակման առթիւ: Պ. Պոնէ որոշած է յարձակման անցնիլ եւ ըսաւ որ զգայացունց յայտնութիւններ ունի ընելիք: Ներքին նախարար՝ Ժ.-Փ. Շեվէնմանն ըսաւ թէ նահանգապետը պարտականութիւն ունի վերապահ ըլլալու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ ոճրափորձերը չարունակուեցան չարաթաւերջին: Յուլիս 3–ին, էլազիղի մէկ սրճարանին դէմ գործուած ահաբեկչական արարքէ մը 7 հոգի մեռած են եւ ինը ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Յուլիս 4–ին ալ, Պոլսոյ մէկ հանրապարէզին մէջ ռումբ մը պայթած է, 1 մեռեալ կայ եւ 24 վիրաւոր, որոնցմէ հինգը ծանր վիճակի մէջ են: Լօճալան հրահանգած է իր պնակալ տարբերուն որ բերա արարքներ չգործեն, որպէսզի թուրք իշխանութիւնները մահապատիժը չգործադրեն:

ՔՈՍՈՎՈՑի կառավարիչ նշանակուեցաւ, ՄԱԿ–ի կողմէ, Ֆրանսայի Առողջապահութեան նախանախարար՝ Պ. Քուչնէր: 59 տարեկան, Քուչնէր հիմնադիրներէն էր «Առանց Սահմանի Բժիշկներու», ինք ալ բժիշկ, մեծ աշխատանք տարած է մարդասիրական գետնի վրայ, երբեմն առիթ տալով նաեւ քննադատութիւններու՝ մեախաներու հանդէպ իր ունեցած մեծ համակրանքին համար: Քուչնէր լայն գործունէութեան դաշտ մը ունի իր առջեւ: Պարտի հաշտեցնել թշնամի եւ վրէժխնդրութեամբ լեցուած քոսովոյի եւ սերպ համայնքները, խաղաղութիւն վերահաստատել եւ հսկել կարգ ու կանոնին: Ռուսերն ու Զինացիները չատ համամիտ չէին այս նշանակումին: Անոնք կ'ուզէին որ այդ պաշտօնին կոչուի մէկը որ ՕԹԱՆ–ի անդամ Պետութիւններէն չէ: Դեռ գործի չանցած, Քուչնէր խնդիր ունի ՈՒ. Զ. ՔԱ.–յի հետ: Այս վերջինը կ'ուզէ ոստիկանութիւն մը ստեղծել իր ուժերով եւ Քուչնէր բոլորովին դէմ է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջեւ մթնոլորտը լարուած է վերջին օրերուն: Նախ Մոսկուայի իշխանութիւնները արտաքսած են Միացեալ–Նահանգներու դեսպանատան դիւանագործական կցորդը, ապա խնդիր ունեցած են Քոսովօ ղրկուելիք ռուսական զօրքերու պատճառաւ: Այս զօրքերը կարելի չէ եղած ղրկել որովհետեւ Հունգարիա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա ենթարկուելով ամերիկեան հրահանգի, մերժած են տրամադրել իրենց օդային սահմանները: ՕԹԱՆ–ի Սպայակոյտը պատուիրակութիւն մը ղրկած է Մոսկուա, Յուլիս 4–ին, կարգադրութիւններ ընելու համար:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նորընտիր նախագահը՝ Պութեֆլիքա ապատ կ'արձակէ հազարաւոր իսլամապաշտոներ, բացի անոնցմէ որոնք ոճիրի եւ բռնաբարումներու յանցագործներ են: Այս ներումը չնորհուեցաւ Ալժերիոյ անկախութեան տօնին առթիւ, Յուլիս 5–ին: Բայց եւ այնպէս, հաշտութեան այս արարքը արգելք չեղաւ որ Յուլիս 4–ին քանի մը հոգի մեռնին ոճրափորձի մը պատճառով՝ գործուած Ալժէէն 50 քմ. հեռու ծուխի մը: Յուլիս 4–ին, Շէպ Մամի, Ռայ երաժշտութեան «փոքրիկ իշխանը» ինչպէս մկրտուած է, Ալժէ գնաց 10 տարուան բացակայութենէ ետք, երգելու համար 100 հազար հոգիի առջեւ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԼՊԱԼ

«ԷՆԹԷՐԹՕԹՕ» ԲԱԺԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

«Էնթէրթօթօ» Բաժակի Բ. Ընդանի մըրցումներու չարքին, Յուլիս 3–ին, Երեւանի մէջ Արարատ 0 – 2 պարտուած է պելժիացի իր մրցակից Սէն–Թրուէնէն: Դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 10, ժամը 20–ին Սէն–Թրուն (Պելժիա):

Նշենք որ այս մրցաշարքի ապրեցնականեր «Ղարաբաղ – Ադամ» խումբն ալ իր դաշտին վրայ 0 – 3 պարտութիւն մը կրեց Ֆրանսական Մոնփելիէ խումբէն:

*
**

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԻՏՆ

ԱՂԱՍԻ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԲԱՑՁ...

Յուլիս 4–ին, Ուիմպլըտընի աւարտականին Անտրէ Ագասի 6–3, 6–4, 7–5 սէթերու արդիւնքներով 3 – 0 պարտուեցաւ Փիթ Սամփրասէ, անոր թողլով բաժակը: Սակայն, Ագասիի համար մեծ մրցախթանք կարելի է համարել ընդհանուր դասաւորման գլուխը անցնիլը: Արդարեւ ծագումով հայ մարզիկը համաշխարհային թիւ 1–ը դարձաւ չնորհիւ վերջին շրջանի իր յաջորդական յաջողութիւններուն:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 11, Վարդավառ: Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30–ին: Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 12, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայր Աբգաս Վ. Քէսէճեանի Թարմ յիշատակին Մարի եւ Շարթ 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթոր Աւետիս Իյնէճեանի *մահուան առթիւ Յովհ. Տօնէլեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Շէնին (ատանայ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին:*

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱԻ

«ԾԻՏ ՈՒ ԾԻՒ»

«Ո՞ւր է, Ո՞ւր»ին դրքի արձագանգէն քաջալերուած Ծիտ ու Ծիւը հրատարակեց իր երկրորդ թիւը, որուն անունն է՝ Լուսինին շապիկը: *Այս դիրքերուն նպատակն է՝ երախային հայերէնի աշխարհը դուռնատոր զարձնել, զարդացնել անոր բառամթերքը, լեցնել զայն խաղ ու ծիծաղով, որ արդիւնքն է տարիներու ընթացքին երախաներու հետ խաղացուած խաղի մը: Ուրեմն՝ յաւտահեսութեամբ կը յուսանք, որ Ծիտ ու Ծիւը երկար պահէ խաղընկերը իր դունատոր աշխարհին մէջ:*

Գիրքին արժէքն է 60 Ֆր., (12 տոլար)

Դիմել. –

Dzid ou Dziv publication
Tebrotzassère
1, Boulevard du Nord —
93340 Le Raincy

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէյնի

օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԴԱԴԱՐ ՏԱԼ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼ

Հինգշաբթի, Յուլիս 8–ին,

Երբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ կը կատարուի

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ.

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

յուղարկաւորութիւնը՝ պատարագի մատուցմամբ, Վերջին Օծման եւ Թաղման Արարողութիւններով:

Նոյն ատեն, ժամը ութին 10–ին

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

«Հակեցէ՛ եւ կացէ՛ ցաղօթս»

Կը հրաւիրուին Հայ Եկեղեցւոյ զաւակները յանուր աշխարհի դադար տալ իրենց զբաղումներուն եւ այս օր փութալ Եկեղեցի աղօթակից դառնալու խոկմամբ եւ աղօթիւք:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Ներկայիս կը յայտնենք բոլորին, թէ Սուրբ Էջմիածնի Գերապոյն Հոգեւոր Որոշումի որոշմամբ ստեղծուած է Վեհափառին յիշատակը յաւերժացնող

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ մը՝

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ընդհանուր խորագրին տակ՝ կրօնական եւ հայագիտական գործեր հրատարակելու նպատակաւ:

Կոչ կ'ընենք ամէնուն, որպէսզի վեհանձնակներու իրենց նուէրներն ընեն այս Հիմնադրամին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ միջոցաւ:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :

01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի
Կրօնապետի Հայկական Դպրոցի
Տարեշրջանի Աւարտին Առիթով
եւ
Խաչասարի Արշաւանքի
Կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը իրենց բարեկամներով, հաճելի օր մը անցընելու
Մեծ Դաշտահանդէսին
Կիրակի, Յուլիս 11
Parc de l'Ovalie–ի *մէջ:*
Անձրեւի պարագային,
Gymnase des Pies *սրահը,*
SASSENAGE

Հայկական ճաշեր, խորոված, անուշեղէններ, վիճակահանութիւն եւ անակնկալներ:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 12h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
MARTEN YORGANTZ
et Surprise!

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE (Jura)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août :

Dates : du 29 juillet au 20 août
Prix : 3 400 + 450 F (transport Paris et Marseille)
Ages : enfants nés entre le 01/01/84 et le 31/12/92
Veuillez contacter la section la plus proche de votre domicile ou téléphoner au Conseil d'Administration de la CBAF au : 01. 48. 24. 46. 57.

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅՐԱՏ

«ԹՐՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԱՐԻՒՆԱՓԱՄ ԿԸ ԴԱՐՁՆԷ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ»

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հայկական մամուլը հաղորդեց լուրը: Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Աբգ. Մութաֆեան Յունիս 6-ին պատուիրակութեամբ մը գացած է Անդարա, շնորհաւորական այցելութիւն մը տալու համար վարչապետ Պիւլէնթ Էճեվիթի նոր կառավարութեան կազմութեան առթիւ: Պատրիարքը, որ տեսակցած է նաեւ Սղպայլին Ժողովի նախագահին եւ նախկին վարչապետ Մեսուտ Եըլմազի հետ, պարզած է համայնքին հարցերը եւ ակնկալութիւնները նոր կառավարութենէն:

Միայն արագ նայուածք մը ներկայացուած հարցերուն՝ մեզ ետ կը տանի երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի օրերուն, եւ դեռ անկէ աւելի առաջ՝ 1960 թուականին, Խաչատուրեան Աբգ.ի պատրիարքութեան շրջանին:

1987 Յունուարին Թուրկութ Էօզալի Պոլիս այցելութեան առիթով, Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան կը տեսակցէր վարչապետին հետ, որուն հայ համայնքին «երախտիքը եւ շնորհակալութիւնը» արտայայտելէ ետք՝ կը ներկայացնէր համայնքին առկախ մնացած կենսական հարցերը, ամփոփուած վեց կէտերու շուրջ.- «Հայ հայրենակիցները» կը զրկուին իրենց անշարժ կալուածները իրենց համայնքային հաստատութիւններուն նուիրելու կրօնական եւ բարոյական մխիթարութենէն. 1936–էն ետք նուիրուած կալուածները հետզհետէ ետ կ'առնուին. համայնքապատկան բաց հողերու վրայ նոր չէնքեր չինելու իրաւունքէն զրկուած են. գոյութիւն ունեցող կալուածներու նորոգութեան ընթացքին զանոնք աւելի ընդարձակելու եւ աւելի եկամտաբեր վիճակի մէջ դնելու արտօնութիւն չունին: Եկեղեցիի վարչութեան ընտրութեան ընթացքին կառավարութիւնը կը պահանջէ որ թէ՛ ընտրողներ եւ թէ ընտրուողներ եկեղեցիի շրջանակէն ըլլան:

Կային նաեւ ուրիշ հարցեր. նկատի ունենալով որ այլեւս հին դրութեամբ եկեղեցիին անմիջական շրջանակին մէջ բնակողներ քիչ մնացած են, ու նաեւ ընտրուելէն ետք անձեր բնակարանային տեղափոխութեան պատճառով հեռացած կ'ըլլան իրենց շրջանակէն, դիմումնագրերին մէջ կ'առաջարկուէր որ իւրաքանչիւր եկեղեցի ունենայ իր արձանագրեալ պաշտօնական անդամները, անկախաբար՝ իրենց բնակութեան շրջանակներէն, որպէսզի անոնց մէջէն ընտրուին Թաղային Խորհուրդները: Հինգերորդ կէտով կ'արծարծուէր հայ համայնքին հաստատութիւններուն վրայ դրուած 5% յաւելուածական տուրքը, որ ծանօթ է «հակակըռուածի տուրք» անունով: Այս տուրքը, հակառակ անոր որ վերցուած էր Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին որոշումով, եօթը տարիներէ ի վեր կը չարունակուէր պահանջուիլ ազգային հաստատութիւններէն: Միւս կողմէ, համայնքին կալուածներուն վարձքերը չատ ցած էին: Թրքական վաքըֆներու մէկ անգամ արտօնուած էր դիներու բարձրացումը, մինչ արդիլուած՝ հայկական կալուածներուն պարագային:

Թուրքիոյ հայ համայնքը ունէր նաեւ կրթական եւ կրօնական մարզի վերաբերեալ հարցեր, որոնք նոյնպէս զրաւոր ուշադրութեան յանձնուած էին վարչապետին, – զժուարութեան յարուցում՝ որ հայ ընտանիքին աչակերտը չաճախէ հայկական դպրոց, երբ աչակերտին անձնագրին վրայ նշուած կ'ըլլար միայն «քրիստոնեայ» բառը, առանց «հայ»ի: Հայերը զրկուած են կրօնական պատրաստելու կրթական հաստատութենէ, իսկ արտասահմանէն պաշտօնավարելու նպատակով հոգեւորականներ հրաւիրելը հակառակ է երկրին կանոններուն: Կը խնդրուէր որ կա՛մ նախկին Ս. Խաչ Դպրեվանքը վերստին վերածուի կրօնական վարժարանի, կա՛մ արտօնուի որ Պատրիարքարանը իր միջոցներով կրօնական դասընթացք մը բանայ՝ եկեղեցական ըլլալու փափաքը կամ կոչումը ունեցողները պատրաստելու իրենց ասպարէզին համար:

***

Աւելի քան տասնեւերեք տարի անցած է այդ օրէն: Այսօր նորընտիր Պատրիարք Մեսրոպ Աբգ.ն է որ կը ներկայանայ վարչապետին զրեթէ կէտը կէտին վեց էջերը դրաւող համայնքին նոյն անլոյծ մնացած հարցերուն ցանկով, – Հոգեւորականներ հասցնելու զժուարութիւններ, պատրիարքարանի կանոնադրութեան մը պակասը, 1936–ի պէյանկամէներու անիրաւ դրծածութիւնը, համայնքին մարմիններու ընտրութեան մէջ զժուարութիւնը, համայնքին հաստատութիւններէն պահանջուած 5% տուրքը, Ս. Խաչ Դպրեվանքի ընտրութիւններուն վրայ դրուած արգելքը:

«Պէյաննամէ»ներու հարցը կը կարօտի բացատրութեան: 1936–ին վաքըֆներու վարչութիւնը ուզած էր համայնքին կալուածներու ցանկը: Պետական պատկան բաժինն ալ ճանչցած էր օրինականութիւնը եզած նուիրատուութիւններուն եւ տրուած էր սեփականութեան օրինական թուղթ՝ նոր նուիրուած կամ ծախու հանուած կալուածներուն համար: Այդ ինչ չըլլուեցաւ 1970–ական թուականներուն, երբ վաքըֆներու վարչութենէն նոր հրահանգով – «Գարար»–, առանց որեւէ օրինականութեան հիմքի, կ'որոշուէր որ փոքրամասնութիւններու «վաքըֆ»ները իրաւունք չունին նոր կալուածի տիրանալու 1936–էն ասդին: Կը հրահանգուէր այդ կալուածները վերադարձնել իրենց տիրոջ, որ ընդհանրապէս մեռած կամ երկրէն զաղթած անձ մը կ'ըլլար: Հետեւաբար անոնէր մնացած կալուածը կը նկատուէր որպէս «լքեալ» գոյք եւ կը սեփականացուէր պետութեան կողմէ: Պետական զողութիւնը եւ յափշտակութիւնը կը կատարուէր «օրինական» դեռնի վրայ:

Քաղաքականօրէն «հետաքրքրական» են Թուրք երկու տարբեր վարչապետներուն պատասխանները երկու կրօնապետութեան: Վարչապետ – ապա Հանրապետութեան նախագահ – Թուրկութ Էօզալ Շնորհք Պատրիարքին հետ քառասունհինգ վայրկեան տեսակցութեան ընթացքին «հետաքրքրութեամբ» հետեւած էր հարցերուն ներկայացումին, զանոնք յանձնելով ներկայ եղող մասնագէտներուն նկատառումին: Ապա հաւաստիացուցած Շնորհք Աբգ.ը թէ «ինչ հակառակ է ամէն տեսակ խտրականութեան Թուրք հայրենակիցներու եւ հաստատութեանց միջեւ», ուզելով որ «ամէն քաղաքացի եւ հաստատութիւն վայելեն նոյն քաղաքացիական իրաւունքները՝ երկրին օրէնքներու չրջանակին մէջ»: Իսկ վարչապետ Էճեվիթ հայ խնդրարկուներու ներկայութեան «ուշի ուշով կարդացած է թղթածրարը», յայտնելով թէ «ինք բացարձակապէս տեղեկութիւն չունէր անոնց մասին եւ լրջօրէն պիտի զբաղի այդ հարցով», երկու առթիւ ալ հայ քաղաքացիները արժանացնելով «հայ եղբայրներ» կոչումին...:

Էօզալէն Էճեվիթ Թուրք վարիչները ի՛նչ ընդունելութիւն ալ տուած ըլլան Հայ Պատրիարքներուն, ներառեալ վախճանեալ Գարեգին Աբգ. Գալանճեանին, ի՛նչ փաղաքչական ածականներով ալ անուանած իրենց հայ «վաթանտաչ»ները, ակնկալուած բարեփոխումները կը մնան սառած, խոստումները՝ դիւանագիտական սուտեր, եւ հետեւաբար ժամանակի ընթացքին կացութիւնը կը վատթարանայ տարուէ տարի: Երբ կ'արդիլուի անհետացող սերունդը փոխարինող ուժերուն պատրաստութիւնը եւ կը չարունակուի կալուածներու զանազան որոշումներով յափշտակումի քաղաքականութիւնը, համայնքը կը զրկուի զինք ոտքի պահող կենարար աւիշէն, հոգեկան թէ նիւթական: Թրքական քաղաքականութիւնը կը չարունակէ իր հարթիչ զլանը զլորել հայ համայնքին վրայ: Թուրք մը կրնայ իր կալուածը նուիրել Բարոյական Ամենատուրութեան մը, այս պարագային՝ թրքական վաքըֆին, տակաւին Հայը չի կրնար նուիրել հայկական «վաքըֆ»ին: Հայ համայնքը չի կրնար զարդացնել, աճեցնել իր հաստութաբեր կալուածները, որոնք ժամանակի ընթացքին կը կծկուին, կը փոքրանան՝ աստիճանական անհետացումով:

Հոս կ'արժէ յիշել Շնորհք Պատրիարքին մէկ բնութագրումը այս ընդհանուր յուսահատեցուցիչ կացութեան մասին: «Պայքար» չարաթաթերթը հարցազրոյց մը ունեցած էր իրեն հետ 1986–ին, Նիւ – Եորք իր այցելութեան ընթացքին: Պատրիարք Հայրը, իսկական հովիւ քաջ մը, կը յայտնէր իր խոր մտահոգութիւնը իր հօտին կեցութեան մասին, ըսելով. «Թուրք պետութեան ծրագիրը արիւնաքամ կը դարձընէ հայ համայնքը»: Կը խօսէր նաեւ թուանշաններու լեզուով. «Վերջին տասը տարիներուն յափշտակուած են 50 միլիոն տոլարի արժողութեամբ 15 համայնքապատկան կալուածներ, իսկ նոյն ճակատագրին ենթակայ են 25 ուրիշ համայնքային սեփականութիւններ»: Այն ատեն հասկնալի պատճառներով չէր նշած այդ ծանրակչիռ ամբաստանութիւններուն հեղինակին անունը:

Թուրք պետութիւնը կը չարունակէ հայ համայնքը «արիւնաքամ» դարձնելու իր ծրագիրը, նաեւ տարսափի տակ պահելով անոր եկեղեցական թէ աշխարհական զեկավարութիւնը: Նչմարելի է որ ամէն անգամ որ Անդարա ուզէ նոր ճնշում մը բանեցնել հայ համայնքին վրայ, իր տեղեկատու սպասարկութիւններով, իր մտիաններով բանսարկու «լխպար» մը կը սպրդեցնէ, վարկաբեկիչ զրպարտութիւն մը՝ երկրին հայ քաղաքացիներուն դէմ, սկսեալ անոնց Հոգեւոր Պետէն: Թուրք իշխանութիւնները այդպէս չարժեցան հանդէպ իրենց պատրիարքին՝ Գարեգին Աբգ. Խաչատուրեանին, Շնորհք Աբգ. Գալուստեանին, Գարեգին Աբգ. Գազանճեանին: Բնականաբար բացատրութիւն պիտի չկարմէր ներկայ նորընտիր Պատրիարքը՝ Մեսրոպ Աբգ.:

Սարսափի մթնոլորտ մը մէջ է որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները չառաջ կը տանին համայնքի իրենց գործունէութիւնը: Մնայուն վախ մը կը պատէ անոնց պատասխանատուները ազգային զծով առնուած ամէն նախաձեռնութեան առթիւ: Պերճախօս օրինակը կուգայ Պատրիարքին այս վերջին տեսակցութենէն, երբ Մեսրոպ Աբգ. վարչապետին կը յայտնէ իր չուար կացութիւնը: Որպէս Հայոց Պատրիարք ան բազմաթիւ հրաւէրներ կը ընտանայ արտասահմանէն, սակայն այդ հրաւէրներուն ցարդ ընթացք չէ տուած, որովհետեւ կարգ մը հարցերու պարագային կ'ուզէ դիտնալ թէ պետութիւնը ի՛նչ կը մտածէ անոնց մասին, կամ թէ «ի՛նչ հեռապատկերներ ունի»:

Ինչպէ՞ս չյիշել եկեղեցւոյ կացութիւնը Սաալինի սարսափի օրերուն: Այդ ընդարձակ երկրին կրօնական պետերը նաեւ պէտք է դիտնային թէ պետութիւնը «ինչ կը մտածէր հարցերու մասին» իրենց քայլը ըստ այնմ ճշդելու համար: Հոս ո՛չ միայն դէմ յանդիման կը զտնուինք կրօնապետի մը զործունէութիւնը կաչկանդելու իրողութեան, այլ նաեւ քաղաքացիի մը ազատ չրջադայութեան սեղմումներուն:

Թուրք պետութեան կամայական եւ խտրական քաղաքականութիւնը՝ Հայ համայնքին իրաւունքներուն առընչութեամբ, բռնաբարումն է նաեւ 1923–ի Լօզանի Միջազգային Դաշնագրի տրամադրութիւններուն, որոնք երաչխաւորուած էին տասրագիր պետութիւններուն կողմէ: Այդ նոյն պետութիւններուն՝ որոնք այսօր այնքան փափկանկատ եւ զգուչաւոր են չսրդողեցնելու համար Ատաթուրեան Ուխտի իրենց թանկագին դաշնակիցը:

Թուրքիոյ հայութիւնը եւ անոր պատասխանատուները՝ դլխաւորութեամբ իրեւայջորդ պատրիարքներուն՝ անվեհատ ոգիով կը չարունակեն պաշտպանել իրենց առնակոխուած էական իրաւունքները եւ կը ճգնին վերջնական կործանումէ փրկել ազգային սեփականութիւնները, որոնց օրինական իրաւատէրերն են: Մեսրոպ Պատրիարքի տեսակցութիւնը վարչապետին հետ մաս կը կազմէ ընդհանուր փրկութեան այդ ճիգին, երկրի մը մէջ, ուր ժողովրդավարութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները կը գտնուին իրենց ամենատար աստիճանին:

Պոսթըն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՍՄԻԹՆԵՐ
ՃՄՃԻԿՆԵՐ
Հատոր Ա. եւ Բ.

Գ. ՉՕՐԵՆՑ

Լոս – Անճըլըս, 1998, 1999

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆՍՏԷ ԿԱՐԴԱ՛, ՍԱՑԱԹ-ՆՈՎԱ

Սայաթ – Նովան ալ, Թումանեանի ու Կոմիտասի նման եղաւ ներչնչումի մնայուն ու յորդահոս աղբիւր մը մեր բանաստեղծներուն համար: Ես կը յուզուիմ մեր պաշտելի այս անուններուն մասին զըրուած քերթուածները կարդալով, հակառակ որ անձնապէս բնաւ չեմ սիրեր անձերու համար զրուած քերթուածները: Օ՛, յիշենք թէ Մորմրդահայ չրջանի զըրականութիւնը ինչպէս լեցուն է այդ չըրջանի դեկավարներուն համար զրուած բանաստեղծութիւններով, որոնք այլ օրերուն, թերեւս բան մը կը չահեցնէին իրենց հեղինակներուն, որոնք սակայն այսօր նոզկանք կը պատճառեն բոլորին: Այնպան անձի պաչտամունքի այդ չրջանները: Մորմրդային հանրապետութեան մասնակից երկիրներու լեզուով միա՛յն Լենինի մասին, Մարքսի մասին, Ստալինի մասին զրուած քերթուածները եթէ այսօր հաւաքէինք ու զամբիւղ նետել ուզէինք, այնքան ընդարձակ զամբիւղ մը չէինք կրնար զտնել: Բայց մոռցանք զամբիւղը անասհմանօրէն խոչոր է եւ բոլորն ալ իր մէջ կրնայ առնել ու տանիլ: Եւ արդէն առած – տարած է: Մերիններն ալ տուրք տուած են այդ տարկական ու ապազրածոյ զրականութեան: Բայց մեր տրամադրութիւնը որքա՞ն կը փոխուի երբ յանկարծ կը կարդանք Սայաթ Նովայի կամ Կոմիտասի մասին զրուած բանաստեղծութիւն մը: Ասոնք ապսպըրուած քերթուածներ չեն, ասոնք զարպասելու, վարկ ու պաչտօն չահելու համար զրուած չեն, ասոնք կուգան ուղղակի սրտի խորերէն, ու ա՛յդ է քառաղուը որ զեղեցիկ են:

Զահրատ Սայաթ Նովայի մասին զրած է բանաստեղծութիւն մը որ քսան տողերու մէջ ամբողջական պատկեր մը կ'ընէ Սայաթ Նովայի ամէնէն նչանաւոր տողերուն մէջ: Եւ եթէ Սայաթ – Նովա ըսած էր որ իր ջուրը ուրիչ ջուրէն է, իր գիրը ուրիչ գիրէն է, Զահրատ ալ պիտի զար ըսելու, նոյն ոճով.

Թէ խորիմ – ձեզի պէս խորհելու համար չէ – իմ միտքն ուրիշ միտքէն է
Թէ խօսիմ – իմ միտքն ըսելու համար չէ – իմ խօսքը ուրիշ խօսքէն է
Թէ լուս սէրերով այս սիրտն է յորդել – աշուղ ես Սայաթ – գիտես դուն,
Թէ մերժումներով խոցուեր է – հալումաշ – աշուղ ես Սայաթ – գիտես դուն
Մէջլիսի լոյս – մէջլիսներն էֆմանչիդ ծառայ ես ըրեր – բաւական չէ եղեր
Եարս մէկ է ըսեր – ելեր թագուրի էոյրն սիրեր ես – բաւական չէ եղեր
Քուրմն հազեր – տէրտէր ես դարձեր – ախ ախ – իմ վախս ուրիշ վախէն է
Թէ գանգատ ունիմ նորէն – ատիկա ձեզմէ է – շէն մնաք – դուռ դրացիներ
Թէ հինը մոռցեր, նորն եմ սիրեր – իրար էք անցեր – դուռ դրացիներ
Թէ Զահրատն անօրէն այ նորէն վայ նորէն – կը դատէք դուք դուռ դրացիներ
Ձեր օճախն եմ ինկեր – աչք զոցեցէք բիչ մը – իմ սիրտն ուրիշ սիրտէն է:

Կ'ուզէի քերթուածը ամբողջութեամբ արտագրել, առանց տողեր ցատքելու, բայց տեղ չունիմ, որովհետեւ քանիներ կան տակաւին որոնք Սայաթ Նովայի մասին իրենց սրտի խօսքը քերթուածի վերածած են: Շիրազ մէկն է անոնցմէ եւ ան ալ, Զահրատին նման, մոտած է Սայաթ Նովայի մթնոլորտին մէջ:

Ես էլ աշխարհ տաղով եկայ, բայց դու իմ սար Սայաթ – Նովա,
Դու մատանի անգին բարը, Հայոց ճնար Սայաթ – Նովա,
Ախ թէ գայիր, ճեզ կուտայինք փառի հազար դարեր վրան՝
Մասիս սարը՝ ճեզ համանչա, ձիւնը՝ սատափ բարեր վրան,
Չարենցի պէս Շիրազն ասաւ՝ խելք ու միտս տարել ես դուն,
Կովկասն առել, երգ ես դառել վէրճովդ անմար, Սայաթ – Նովա:

Վարդեր(ես) Գարակէօզեան երբ տակաւին մեր քաղաքի բնակիչ էր, արդէն իր տուրքը վճարած էր Սայաթ Նովային, անոր ծննդեան 250–ամեակին առթիւ: Բայց ան ինչպիսի հակադրութիւն մը կը

ԼՈՒԱՆՁԼԵՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ինչպէս յանօթի է, Սեպտեմբեր 22 – 24, Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Հայաստան - Սփիւռք Համահայկական Խորհրդաժողովը, որուն նախապատրաստական աշխատանքներու շրջագիծին մէջ Հայաստանի Արտաքին Նախարար Վարդան Օսկանեան խորհրդակցական հանդիպումներ կ'ունենայ Սփիւռքի զանազան գաղութներու ներկայացուցիչներուն հետ: Պուէնոս Այրէսէն, Փարիզէն, Պէյրութէն, Ատլանթայէն եւ նախարարը հերթական հանդիպում մը ունեցած է Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութի ներկայացուցիչներուն հետ, Յունիս 26–ին, Վերահսկիչներու վարչութեան սրահին մէջ: Առաւօտեան ժամը 10–էն մինչեւ կէսօրէ եւք ժամը 4, տեղի ունեցած խորհրդակցական հանդիպումին ներկայ եղած են կրօնական, կուսակցական, միութենական, կրթական, լրատուական միջոցներու ներկայացուցիչներ, շուրջ 250 հոգի:

Բացումը կատարած է Հայաստանի ատենապետ Արմէն Մկրտչեան, ջերմօրէն Համահայկական Խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը: Ապա առնելով Հայաստանի Արտաքին Նախարարը ներկայացուցած է առարկայական եւ ենթակայական այն պայմանները, որոնք անկախութենէն եւեթ պէտք եղած են ենթահողը չեն կրցած պատրաստել Հայաստան – Սփիւռք առողջ յարաբերութեան համար: Շեշտած է թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ իսկապէս կը զգան պահուն կարեւորութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը, ապահովելով որ Սփիւռքի կազմակերպութիւնները եւս նոյն մօտեցումը ցուցաբերեն եւ համագործակցին: Բացատրելով Խորհրդաժողովին նպատակը, Վարդան Օսկանեան նշած է՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ աշխատանքներու համագրում, հարցերու եւ ծրագիրներու առաջադրում եւ հասարակական լուծման եւ իրականացման կազմակերպչական մեքենայի ստեղծում, ինչպէս նաեւ քննարկում համայն հայութեան համար առաջնահերթ նշանակութիւն ունեցող հարցերու:

Անդրադարձած է 0–ԷՍ–Սէ–Ը–ի մօտ Հայաստանի դեսպան Ճիվան Թաւդէրդի հետ տեղի ունեցած հանդիպումին, որ անդրադառնալէ եւեթ Հայաստանի եւ Սփիւռքի տարբերութիւններուն եւ նոյնութիւններուն, որոնց համատեղ գիծը Հայ ըլլալն է, ըսած է թէ Սփիւռքի կապը Հայաստանի հետ ցարդ եղած է զգացական եւ այժմ ժամանակն է որ այդ կապը ըլլայ կառուցային:

Ապա, առիթ տրուած է ներկաներուն ազատ արտայայտութեան:

*
**

Նախարար Վարդան Օսկանեան օր մը առաջ հանդիպում մը ունեցած է ժողովուրդին հետ, Կլենտէյլի Սիվիք հանդիսարահին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉԻՆՈՎԻԵԻ՝ «ԻՆՉՈ՛Ւ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ»

Մոսկուայի համալսարանին նախկին դասախօսներէն Ալ. Չինովիեւ իր գաղափարներուն պատճառով 1978–ին վտարուած էր թէ՛ Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութենէն, թէ՛ երկրէն: Այդ թուականէն ի վեր հաստատուած էր Գերմանիա: Վերջերս որոշած է վերադառնալ Ռուսաստան: Յօդուածով մը «Լը Մոնտ»ի կը բացատրէ այդ վերադարձին պատճառները որոնք անձնականէն անդին, ուշագրաւ մտածանշումներ կ'ընեն արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն քաղաքական ու ընկերային ներկայ հոլովոյթին մասին:

Չինովիեւ նախ կը բացատրէ երկու տատամսեակէ ի վեր Արեւմուտք գտնուելուն պատճառը. Կ'ըսէ թէ տարիէ գլխատորաբար իր գրական ու գիտական աշխատութեան, շրջապատէն որուած մերժողական հակազդեցութեան հետեւանք էր: Զինք կը նկատէին խորհրդային ընկերութեան անյարիր, օտար տարր մը:

Շրջանը բուռն ջլամարտի շրջանն էր: Արեւմուտքի մէջ կը ծաղկէին ժողովրդավարութիւնը, ազատականութիւնը, մարտնծումի ազատութիւնը, ստեղծագործ բարմատարրութիւնը: Այս բաները կը յատկանշէին արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը:

90–ական թուականներուն սկիզբը Խորհրդային Միութեան քայքայումը Ռուսաստանին պատճառեց բոլոր մարդերուն մէջ – քաղաքական, անտեսական, գաղափարական, ընկերային, բարոյական – չեչտուած վատթարացում մը: Այդ կացութիւնը յանուն ճշմարտութեան դրելու, ներկայացնելու Չինովիեւի կեցուածքը այս անգամ Արեւմուտքին հակազդեցութեան թիրախ ըրած է զինք: Կը դրէ թէ չօշափելի փորձառութիւնը ապրած է նեղմտութեան, կամայականին, ստեղծագործութեան ազատութեան արեւմըտեան կողմնակալ բնոյթին: Այս փորձառութիւնը ղեր ունենալով հանդերձ, որ չիչ աղղակը չէ եղած մտաւորականին Ռուսաստան վերադարձին: Ան մեծ մասով արդիւնքն է Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ջլամարտի աւարտով ու Խորհրդային Միութեան քայքայումով սկսած փոփոխութիւններու: Անոնց հիմնական առանցքը կը կազմէ Արեւմտեան Եւրոպայի ամբողջական ամերիկանացումը որուն պատասխանատուն էր Խորհրդային Միութիւնը աշխարհի Բ. մեծագոյն ուժին հանդամանքով: Իսկ ամերիկանացումը մահացու է, ըստ ռուս մտաւորականին, Եւրոպայի լաւագոյն իրագործումներուն համար ինչպէս՝ ազատականութեան, ստեղծագործութեան բազմատարրութեան, մտածումի ազատութեան: Այս հանդամանքը իրեն ըսել կուտայ թէ ներկան ոչ միայն յեա–խորհրդային որակումով կը յատկանշուի, այլ նաեւ յետժողովրդավարական: Ամերիկա, Արեւմուտքի մէջ ապրիլը անհիմնաւորած է իրեն համար: Ու ատով՝ Ռուսաստան վերադարձին մէջ հայրենիք երթալու հիմնական պատճառին չափ տեղ ունի իրեն հակառակորդ Արեւմուտք մը բաժնուելու, հեռանալու մղումը:

Այս մասին սկսած է մտածել քանի մը տարիէ ի վեր, յատկապէս այն պահէն երբ իրեն յստակ դարձած է որ Արեւմուտքի մեծերը կը ձգտին Ռուսաստանը ծունկի բերելու այնպէս մը որ չկարենայ կրկին մեծ հզօրութեան տիրանալ եւ որպէսզի անոր տարածքը արեւմտեան գաղութատիրութեան զօտի դառնայ: Իսկ ռուս ժողովուրդը անոնք կ'ուզեն վերածել 30 – 50 միլիոնանոց նախնական ցեղային հաւաքականութեան մը որ անկարող ըլլայ նոյնիսկ ինքզինքը կառավարելու: Վերադարձին մասին Չինովիեւի այս մտածումները զգծնական վտանգ կը մտնեն ԱՄՆ–ու եւ ՕԹԱՆ–ի Սերպիոյ դէմ ծածկամիտ ու անակնկալ միջամտութեամբ: Ատիկա իրեն կը յիշեցնէ իր հայրենիքին դէմ հիթլէրեան ներխուժումը: Յատակօրէն կը նշմարէ թէ նոյն ճակատագիրը վերապահուած է Ռուսաստանի, թէ համաշխարհային գերհզօրութեան զգացումով կուրացած ամերիկայի մեծերը որոնք տէրն ու տիրականն են արեւմտեան աշխարհին ու անոնց արեւմըտեան եւրոպացի փոքրաւորները ոչ մէկ բանի առջեւ պիտի նահանջեն անէացնելու համար ռուսական ամէն դիմադրութիւն եւ այդ երկիրը աստիճանաբար ջնջելու համար աշխարհի երեսէն ու մարդոց յիշողութենէն:

Չինովիեւ կը դրէ թէ որպէս ռուս չի կրնար պարզ դիտող մը ըլլալ իր երկրին մահուան: Կը հաւատայ որ բարոյական պատասխանատուութիւնը դինք կը կանչէ իր ժողովուրդին քով գտնուելու անոր պատմութեան ողբերգական այս շրջանին եւ բաժնեկից ըլլալու անոր ճակատագրին:

Մեկնելէ առաջ կը կրկնէ թէ Արեւմըտեան Եւրոպայի անճնատուր կեցուածքը ամերիկացումի հոլովոյթին առջեւ անվճռելի հետեւանքներ պիտի ունենայ, նման Ռուսաստանի պարագային: Այսինքն՝ պատճառ պիտի ըլլայ իր քաղաքակրթութեան հիմերուն քանդումին, անոր ժողովուրդներուն ազգային դերիչխանութեան կորուստին: Եւ որպէս իր սերունդին պատկանող չատերու նման նաեւ եւրոպացի անհատ մը, Չինովիեւ կը զգայ թէ Ռուսաստանի մէջ համայնավարական արժէքներու հետ Արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքակրթութեան արժէքներն ալ կորուստի մատնուած են: Զանոնք պաշտպանելու միակ կարելիութիւն կը նկատէ մեկնիլ այն Եւրոպայէն որ զոհը կ'ըլլայ ամբողջատիրական համաշխարհայնացած ժողովրդավարութեան մը, կամ ամերիկանացումին:

Կը խորհի որ Ռուսաստան տակաւին այդ երեւոյթին դէմ խաղալիք կարեւոր դեր ունի, ինչպէս եղած է Ֆաշիզմի համաշխարհային սպառնալիք դարձած շրջանին: Ռուսաստան վերադառնալով, մտաւորականը կը հաւատայ թէ հաւատարիմ կը մնայ նոյնինքն Արեւմտեան Եւրոպայի սկզբունքներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

տեսնէր իր եւ Սայաթ – Նովայի յաւերման միջեւ.

Տղերդ որ միտքս ինկան
Ես ալ սիրտս բանամ ըսի,
դուն ալ այրեր, եար ես երգեր,
Ես չերգեցի – Սայաթ Նովա
Դուն ֆու եարիդ սիրով վառուած
մաճ ես եկեր Հինդ ու Հապաշ,
ես իմ հողիս կարօտովը
կը թափառիմ – Սայաթ Նովա
Վարդե՛ր ըսի – քանդ բուրդ է
Բրջդ միայն վարդ չէ՝ փուշ է
Հանի եարդ էեզ մոռցեր է
Ետդէ կարդա՛ – Սայաթ Նովա

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Իր տան մէջ ծածկուած՝ յարաբերութեան մտած էր Շաւարշի հաստատած գործակալութեան հետ: Այժմ ամէն բան կարգադրած էր եւ նոյն օրն իսկ Մոլլան պաղտնաբար չոգենաւ պիտի դնէին ու ղրկէին Ռումանիա: Գործակալութիւնը իր մտնաւոր նաւակը եւ վստահելի անձերը ունէր այս տեսակ գործողութիւններու համար:

Շաւարշ Մոսկենց, անհամբեր ու ջղայնոտ, բաւական ժամանակ ժուռ եկաւ սենեակին մէջ, սիկառէթ ծխելով.

– Զարմանալի՛ բան... ո՞ւր մնացին, ինչո՞ւ չեկան, – կը մտածէր, – արդեօք ճամբան փորձա՞նք մը պատահեցաւ... բայց չեմ կարծեր, մեր օթօմօպիլովը պիտի բերէին հոս ու զարտուղի ճամբանէրչ, ամէն բան մանրամասնօրէն կարգադրուած է... բայց կրնայ անակնկալ մըն ալ պատահիլ... եթէ օձիքնիս ձեռք տան, գործերնիս չատ դէշ կ'ըլլայ... ամէնքս ալ չունչերնիս էնկիւրի կ'առնենք ու անկէ ալ մինչեւ կախաղան կը բարձրանանք... չատ վտանգաւոր խաղ մըն է մեր խաղացածը...

Շաւարշ այս խորհրդածութիւններուն մէջ թաղուած էր, երբ դուռը բացուեցաւ եւ անսովոր ղիրութեամբ խշոր մարդ մը հեւ ի հեւ ներս մտաւ: Իրեն կը հետեւէին ուրիշ երկու անձեր, երկուքն ալ Շաւարշի ընկերները:

Երիտասարդը զանոնք տեսնելով՝ ուրախութեան ճիչ մը արձակեց.

– Վերջապէ՛ս եկաք զոչեց, – չիտակը սկսած էի մտահոգ ըլլալ:

– Փառք Աստուծոյ, մինչեւ հոս բան մը չպատահեցաւ, – պատասխանեց դէր մարը, որ նոյն ինքն Մոլլան էր:

– Ասկէ ետքն ալ բան մը չի պատահիր եւ ձեզ ապահով չոգենաւ կը դնենք, – ըսաւ իրեն ընկերացողներէն մին:

– Իշալլահ...

Յետոյ Մոլլան փռուեցաւ խշոր թիկնաթոռի մը մէջ, սիկառէթ մը վառեց եւ ըսաւ.

– Ե՞րբ պիտի երթանք չոգենաւ:

– Հիմա անմիջապէս:

– Իսկ կինս, աղջիկս ու տղա՞ս:

– Անոնք արդէն տեղաւորուած են իրենց խցիկը:

Մոլլան ձեռքը դանուած պարուէթան բացաւ, թղթադրամներու ծրար մը հանեց եւ 500 ոսկի դրաւ դրասեղանին վրայ:

– Համբեցէք, – ըսաւ՝ դրամները Շաւարշի առջեւ քշելով:

Երիտասարդը անտարբեր ձեւով մը դրամները համրեց, դրպարկին մէջ դրաւ եւ ըսաւ.

– Ճիշդ է... հինգ հարիւր ոսկի:

– Ուրեմն հինգ հարիւր ոսկի եւս պիտի տամ, երբ որ անվտանգ դիս չոգենաւ դընէք... այսպէս չէ՞ր մեր պայմանը:

– Այո՛, այդպէս էր, – հաստատեց Շաւարշ:

– Եթէ ես ապահով կերպով հասնիմ չոգենաւ ու ճամբայ ելլեմ, վստահ եղէք, որ իմ ընկերներէս չատերը ձեզի պիտի դիմեն վախչելու համար:

– Մենք ալ մեր ձեռքէն եկած ծառայութիւնը կը մատուցանենք իրենց:

Նոյն միջոցին դուռը բացուեցաւ եւ մարդ մը ներս մտնելով ըսաւ.

– Նաւակը պատրաստ է:

– Հրամմեցէք, երթանք, – ըսաւ Շաւարշի ընկերը Մոլլային դառնալով:

Այս վերջինը դժուարաւ կրցաւ իր մարմինը թիկնաթոռէն դուրս հանել եւ ոտքաւոր ու ֆչալով հետեւիլ իր առաջնորդին:

Երկու ժամ յետոյ Շաւարշի ընկերը առանձին վերադարձաւ յաղթական:

– Ո՛ւֆ, – դոչեց, – վերջապէս չոգենաւ դրինք:

– Առանց որեւէ միջադէպի՞:

– Չէ, բան մըն ալ չպատահեցաւ... միայն թէ չոգենաւին մէջ Մաքսուտը մեզ տեսաւ...

– Մաքսուտը ի՞նչ բան ունի հոն, ինքն ա՞լ կ'երթայ կոր:

– Չէ, տեղ մըն ալ երթալու միտք չունի, կ'երեւայ, որ եկած էր ճամբորդները քննելու:

– Իրաւցնէ այդ մարդը ոստիկանութեան կողմէ ամասականաւոր լրտե՞ս է:

– Չեմ դիտեր, թէ ամասականաւոր է թէ ոչ, բայց սա պիտեմ, որ այս օրերս չատ գործի վրայ է ու ամէն տեղ կը մտնայ, կ'ելլայ կոր:

– Քեզի հետ խօսեցա՞ւ:

– Անուշա՛ւ, նոյնիսկ խնդալով ըսաւ՝ աչքովը Մոլլան ցոյց տալով. «Այս անդամ խշոր պատառ մը ձեռք ձգեր էք»:

– Այ անպիտան, այդ հանդիպումը լաւ չէ եղեր, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Չեմ կարծեր, որ հետեւանք մը ունենայ... ես արդէն բայէ ի բայ ուրացայ եւ ըսի, թէ Մոլլան ինք իր ձեռքով յաղթած է չոգենաւ գալ:

– Բայց անիկա ըսածիդ չհաւատաց:

– Կ'ուզէ հաւատայ, կ'ուզէ չհաւատայ: Մոլլան չոգենաւին մէջն է, ալ բան մը չեն կրնար ընել ո՛չ անոր, ո՛չ մեզի, ուստի պատ չունին ձեռքերնին, որ մենք դինքը փախցուցած ենք:

– Իսկ մնացած դրամը վճարե՞ց:

– Հարկաւ... մարդը արդէն այնքան գոհ էր մորթը ազատած ըլլալուն... նոյնիսկ ինծի բացէն՝ տասը ոսկի նուէր տուաւ:

Այս ըսելով Շաւարշի ընկերը հինգ հարիւր ոսկի եւս յանձնեց երիտասարդին ու յետոյ մեկնեցաւ:

Շաւարշ դրասեղանին առջեւ նստած կը ծխէր, նոր որսի մը սպասելով: Պղտոր Լուրի մէջ ձուկ որսալու վարժուած՝ Պոլսոյ Հայերուն այս խուճապային փախուստը իրեն համար չահու հրաշալի աղբիւր մը եղած էր, չնորհիւ յոյն եւ հրեայ մէկ քանի վարպետորդի ընկերներու, որոնց հետ կազմած էր այս գործակալութիւնը:

(Շար. 57)

(Շար. Ա· էջէն)

Աքլիթէնի եւ այլ առընչութեամբ 275·50 միլիառ ֆրանք կ'առաջարկէ (42 միլիառ եւրօ) եւ այդ պարագային չորրորդ տեղը կը գրաւէ աշխարհի մէջ: Ֆրանսայի ելմտական նախարարութիւնը պէմ չէ այս գործողութեան: Էլֆ չատ համամիտ չէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ նոր յարձակման անցած է Չէչէնիա: Ներքին նախարարը յայտարարած է որ ռուս զօրքերը, Յուլիս 5–ի վաղ առաւօտեան, յարձակած են 150–200 հոգինոց չէչէն խումբի մը վրայ, որ կը պատրաստուէր յարձակում գործել ռուսական կայաններու վրայ Չէչէն – Տաղըստան սահմանին վրայ: Մեռեալներ կան: Ներքին նախարարը ըսած էր որ Ռուսաստան ապգարարիչ հարուածներ պիտի տայ եւ Չէչէնիոյ նախագահին բանբերն ալ անմիջապէս պատասխանած էր «Չէչէնիա պայթող ամէն մէկ ռումբի, տասնեակ պայթումներ կը պատասխանեն Ռուսաստան»: Աւելցուցած էր որ Չէչէնները ռուս 273 սպաներու գանկ մը ունին իրենց հասցէներով: Ասոնք չարդերու պատասխանատու են: Չէչէնիա, սակայն, կը հերքէ ռուսական որեւէ յարձակում:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ գլխաւոր ընդդիմադիրներէն մէկը՝ Զորան Ձինճիչ, երեք ամիս Մոնթենեգրօ անցընելէ ետք, վերադարձած է Պելկրատ եւ Յուլիս 6–ի իրիկունը, մայրաքաղաքէն 200 քիլոմեթր հեռու, Ուզիչէի մէջ հանրաժողովի մը ընթացքին Միլոսեւիչի հրաժարումը կը պահանջէր: Հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի ուր կ'ըսէ թէ Միլոսեւիչ պէտք է պատասխանատու նկատուի Պոսնիոյ բոլոր վայրագութեանց:

ԺԱՆ – ՓԻԷՐ ՏԱՌԱՍ, չարժանկարի եւ թատրոնի լաւագոյն դերասաններէն մէկը, մեռաւ 71 տարեկանին խլիրդի հետեւանքով: Աչխատած է Ժան Վիլարի հետ, փառաւորներ պատրաստած (Ալենեռն): Վերջերս ալ տառնճնած է Գարփանթբայի Ամառնային յայտագրերը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մերձաւոր լիճերուն եւ գետակներուն մէջ 20 հոգի մեռած է Յուլիս 3 – 4–ին, ինչ որ 171–ի կը բերէ ամբան սկիզբէն ի վեր ջրահեղձներու թիւը: Անասնոր տօթ մը կը տիրէ եւ յաճախ մարդիկ կը լողան արգիլուած տեղեր, չատ անգամ դինով վիճակի մէջ:

50 ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՆԵՐՈՒ միջազգային խումբ մը կը պատրաստուի բարձրանալ Տաճիկստանի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան բարձրադոյն գագաթը (7495 մեթր) հանելու համար այն յուշատախտակը ուր արձանագրուած է «Համպյնաւարուեթեան գագաթ» եւ զայն փոխարինել ուրիշով մը՝ Իմամլի Սամոնիի նուիրուած, պարսիկ տոհմի հիմնադիրը: Գագաթը այլ յուշատախտակներ ալ ունեցած է նուիրուած Ստալինի, Խրուչչովի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԴԱԴԱՐ ՏԱԼ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼ

Հինգշաբթի, Յուլիս 8–ին,
Երբ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ կը կատարուի

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ.
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

յուղարկաւորութիւնը՝ պատարագի մատուցմամբ, Վերջին Օծման եւ Թաղման Արարողութիւններով:

Նոյն ատեն, ժամը ճիշդ 10–ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

«Հակեցէք եւ կացէք Յաղօթս»

Կը հրաւիրուին Հայ Եկեղեցւոյ զաւակները յանուր աչխարհի դադար տալ իրենց զբաղումներուն եւ այս օր փութալ Եկեղեցի աղօթակից դառնալու խոկմամբ եւ աղօթիւք:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Ներկայիս կը յայտնենք բոլորին, թէ Սուրբ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշմամբ ստեղծուած է Վեհափառին յիշատակը յաւերժացնող

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ մը՝

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ընդհանուր խորագրին տակ՝ կրօնական եւ հայագիտական գործեր հրատարակելու նպատակաւ:

Կոչ կ'ընենք աչխոյն, որպէսզի վեհանձն ձեռնհասականներու իրենց նուէրներն ընեն այս Հիմնադրամին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ միջոցաւ:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

MESSE DE REQUIEM

en la mémoire de

Sa Sainteté
KARÉKINE Ier

Célébrée par l'**Abbé Boyer**

Lundi 12 Juillet à 11 heures

en la Chapelle St-Jean
du Home Arménien
107, avenue Mal. Lyautey - ST-RAPHAEL

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՋՈՂՈՒԹ

Տեղւոյն վրայ ձոխ խաթպոկ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :

01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 11, Վարդավառ: Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐՈՅՐ Ծ· Վ.Ր.Դ· ԹՈՇԱՆԵԱՆ
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 12, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Վ.Ր.Դ· ԳԼՎԼԳԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 11, տօն է Վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 12 Մեռելոց: Ժամը 11ին Հոգեհանգիստ:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի
Կրքնոպլի Հայկական Դպրոցի
Տարեշրջանի Աւարտին Առիթով
եւ
Խանասարի Արշաւանքի

Կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը իրենց բարեկամներով, հաճելի օր մը անցընելու

Մեծ Դաշտահանդէսին
Կիրակի, Յուլիս 11
Parc de l'Ovalie–ի մէջ:
Անձրեւի պարագային,
Gymnase des Pies սրահը,
SASSENAGE

Հայկական ճաշեր, խորոված, անուշեղէններ, վիճակահանութիւն եւ անակնկալներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ!

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի
օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE (Jura)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août :

Dates : du 29 juillet au 20 août
Prix : 3 400 + 450 F (transport Paris et Marseille)
Ages : enfants nés entre le 01/01/84 et le 31/12/92
Veuillez contacter la section la plus proche de votre domicile ou téléphoner au Conseil d'Administration de la CBAF au : 01. 48. 24. 46. 57.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8
JEUDI
8 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·679 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.679

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հովիւ քաջ Այլ՝ տարաբախտ

Երջանկայիշատակ Վազգէն Կաթողիկոսի Պրիւսէլ արտասանած խօսքերը դեռ 1990-ին եւ աւելի ուշ, կաթողիկոսական ընտրութեան նախօրեակին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի արտայայտած նախապահպանական նախընտրութիւնը Գրիգոր Լուսաւորչի Աթոռին բերին Գարեգին Բ· Մեծի Տանն կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, 1995 Ապրիլին։

Վազը, անկասկած, մեր տարաբախտ Հայրապետը պատմութեան փայլուն էջերը, առաւելաբար, պիտի դրաւէ որպէս կիլիկեան քան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս։ Արդարեւ նախախնամութիւնը այնպէս անօրինեց որ Ամենայն Հայոցին գոյղն իսկ ժամանակ չտրուի մնայուն գործ մը ստեղծելու, ծրագիրներու գոնէ հնչին մաս մը իրագործելու, երբ ինք էր ոչ միայն յարմարագոյնը, այլեւ ամէնէն արժանաւորը գլուխը հանելու համար այդ աթոռը։

Մտաւորական եկեղեցականն էր ան։ Ազնականին ամէնէն հարազատ և ամէնէն ազնիւ լմաստով։ Տէր՝ փայլուն լմացականութեան, իսր զարգացման, լայնախոհ ըմբռնումի, ողջամիտ կեցուածքի, ան քաջ դիտէր, երբ կ'ընդունէր Աթոռ փոխել, թէ ի՜նչ դժուարութիւններ ու խոչընդոտներ կը սպասէին իրեն։ Գիտակից էր թէ առանձին պիտի ըլլայ իր այդ մեծ առաքելութեան գլուխը, ինչպէս առանձին կը մնան բոլոր իշխանաւորները։ Խայտ, չվարանեցաւ, չընկրկեցաւ, պարզապէս, որովհետեւ ի սրտէ կ'ուզէր ա՛լ աւելի ծառայել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, մեր պատմութեան ճգնաժամային շրջանի մը, ուր այնքան ընելիք կար։ Հսկայ աշխատանք մը ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ։ Ու իր բազում առաջադրանքներէն ոչ մէկը կրցաւ գործադրել։ Եւ կաթողիկոսութեան երեք տարիներու – վերջինը անցաւ ծանր հիւանդութեամբ – շրջանին չեզան նաեւ իր դրծը դիւրացնողները։ Ընդհակառակն։ Ու դեռ, յետ մահու հաշուեյարդարներ կատարողներ ալ կան, թաղումին իսկ չսպասած։ Այդ չէր վայելեր հայ մամուլին, ինչ հասանքի ալ պատկանի։

***

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ու «Ցառագ»ի կապերը հինէն կուգան։ Սկսած են Գարեգին վարդապետով եւ ինք էր արդէն որ Թերթիս 70-ամեակին նուիրած իր «Հայրապետական օրհնութեան խօսք»ին մէջ կը յիշէր· – «Մեր վարդապետական օրերէն սկսեալ շատ մօտէն հետեւած ենք անոր յարատեւողական հրատարակման եւ բազմարդիւն քարերար գործունէութեան։ Ուրախութիւնն ունեցած ենք նոյնիսկ աշխատակից ըլլալու մեր վարդապետութեան եւ եպիսկոպոսական շրջանին» (1995, Սեպտեմբեր 5)։

Վարդապետութենէն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւն, կապը միշտ սերտ մնացած է։

Ու այսօր, երբ կ'երթայ կանխահասօրէն վերջին հանգիստը գտնելու կողքին Անոր որ այլ հեռանկար ունեցած էր իրեն համար, չենք կրնար դառն յուզումով չհարցապալ, կրկին ու կրկին, մեզի ուղղած իր վերջին նամակին (1999, Փետ·ր 26) սա հատուածը։–

«Այս տարին ամբողջ առողջական տեսակէտէ, տառապալից տարի մը եղաւ։ Երեք վիրաբուժական գործողութիւններ, վերջին երկուքը շա՛տ ծանր, ամէն մէկը 12 ժամ տեւողութեամբ։ Դարմանման ընթացքն ալ դիւրին չէ։ Բայց յոյսով կը տոկամ։ Աստուծոյ շնորհիին եւ զօրութեան կողքին եւ բժշկական խնամքի արդիւնքներ՝ բարեկամներու հոգեկան զօրակցութիւնը ներքին դիմացկութեանս կարեւոր աղբիւրներէն մէկն է»։

Ձիւղ է, գիտցաւ տոկալ։

Ի՞նչպէս կրցաւ համակերպիլ ու լռութեան տոկալ մեր ոսկեբերան Կաթողիկոսը։

Հովիւ քաջ այլ՝ տարաբախտ։

«ՑԱՌԱՋ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 6 / 7)

ԼՂՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ Երեւանի ներկայացուցչութիւնը յայտարարութեամբ մը դժգոհած է վերջին օրերու կարգ մը «մտացածին եւ հակասական» տեղեկութիւններէ որոնք կը վերաբերին ԼՂՀ-ի քաղաքական զարգացումներուն։ Այդ տեղեկութիւնները թիւրախ ունեցած են նոր վարչապետ Ա· Դանիէլեանը, նոր Ներքին գործերու նախարարը։ Ըսուած է թէ այս վերջին նշանակումը պատճառ եղած է 2 տեղականներու հրաժարելուն, մինչդեռ յայտարարութիւնը կ'ըսէ որ անոնցմէ մէկը կը չարունակէ պաշտօնավարել, իսկ միւսին գործին վերջ տրուած է վարչապետին հրամանով։ Յայտարարութիւնը ցաւ յայտնելով ԼՂՀ իշխանութիւններու վսրիպեկումին ուղղուած նման ապատեղեկութեան, կոչ կ'ընէ այսուհետեւ միայն ճշդրիտ և առոյգ լրատուութեամբ առաջնորդուելու։

***

ԱՄՆ-ՈՒ ՀՐԷԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ

ԱՄՆ–ու հրէական յանձնախումբի պատւիրակութիւնը Երեւանի ԱՄՆ–ու դեսպանին ընկերակցութեամբ հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի, վարչապետ Վ· Սարգսեանի հետ։ Նախագահին հետ զրոյցին քննարկուած են հայ-եւամերիկեան յարաբերութիւնները, զարգացման խնդրին կարգաւորումը, ջրջանի ապահովութեան, գործակցութեան հարցերը։ Ռ· Քոչարեան ներկայացուցած է ատոնց մասին Հայաստանի մօտեցումները։ Հիւրերը հարկաւոր նկատած են հայկական եւ հրէական կազմակերպութիւններու համագործակցութիւնը եւ հայեւիսրայէլեան յարաբերութիւններու զարգացումը։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Աստրիոյ փոխ – վարչապետ ու Արտաքին Գործերու նախարար Վ· Շիւսէլ չորս օրուան այցի մը ձեռնարկած է դէպի Հայաստան, Վրաստան ու Ազրբեջան։ Ասիկա կ'ընէ որպէս նախապատրաստութիւն Օ – ԷՍ – Մ – Ը–ի յաջորդ տարուան աւստրիական նախագահութեան։ Շիւսէլ ըսած է որ այցը իրեն առիթ պիտի տայ լաւագոյնս ըմբռնելու ջրջանի կարեւոր կնճիռները՝ Ղարաբաղի եւ Արխազիոյ, Օսէթիոյ հարցերը։ Շիւսէլ Երեւան կը գտնուէր Յուլիս 7–ին, անկէ կ'անցնէր Վրաստան, ապա Ազրբեջան։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(7 JUILLET)

LES TRESORS D'ARMENIE, PHARE DU CHRISTIANISME

ROMA — ARMENIA

Թերթին Հռոմի թղթակիցը՝ Լուտովիքօ Փրաթէզի յապաղումով կ'արձագանգէ Հռոմ – Հայաստան յուցահանդէսին որ բացուեցաւ Մարտ 24–ին եւ կը փակուի Յուլիս 16–ին։

Ան, զրութեան սկիզբը, կը յիշէ որ 2000 տարիներ անցած են Հայերու եւ Հռովմէացիներու առաջին հանդիպումէն ի վեր, երբ կայսրութիւնը կը տարածուէր Փոքր Ասիա, Ս· դարուն Ն· Ք·։ Յարաբերութիւնները այնքան ալ դիւրին չեն եղած։ Հռոմէական ջոկատներուն յառաջխաղացումը բախեցաւ Հայաստանի թագաւոր, Մեծն Տիգրանի դիմադրութեան։ Երբ նուաճումը վերջ գտաւ, Հռոմ յարգեց Հայաստանի հոգեմտաը, որ ե· դարու սկիզբը պիտի դառնար Արեւելքի մէջ, քրիստոնէութեան վարոսը, հմմնական դեր մը, այսօր տօնախմբուած առաջին անգամ ըլլալով այս վայրերուն մէջ, Հռոմ – Հայաստան յուցահանդէսով Սիքստինեան սրահը։

Պահու մը, կ'ըսէ յօդուածագիրը, երբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կապը կը վերահաստատէր Ս· Աթոռին հետ եւ Յովհ· Պօղոս Բ· այցելութիւն պիտի տար Գարեգին Ա·ի, որ մեռաւ Յունիս 29–ին, այս յուցահանդէսը վկայութիւնն է յարաբերութիւններու վերահաստատման Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, խորապէս կապուած այս ժողովուրդին մշակութային ճակատագրին, եւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջեւ 1996–ին։

Գաղափարը յղացած է Գլօտ Մութաֆեան եւ կազմակերպուած Վատիկանի Մատենադարանին գործակցութեամբ, յուցահանդէսը կը ներկայացնէ դեղարուեստական ուղեղիծ մը հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը։ Որակաւոր 500 յուցանմոյշներ, որոնց մէջ բազմաթիւ անակնկալներ։

Ու լրագրողը մանրամասնութիւններ կուտայ այդ յուցանմոյշներուն մասին, կը գրէ թէ անոնք որոնք առաւելաբար իր ուշադրութիւնը գրաւած են, ինչպէս Լեւոն Ա· թագաւորին նամակը Ինոսվկենտիոս ԺԳ· Պապին, 13–րդ դարուն սկիզբը։ Իտալիոյ մէջ, սակայն, կը գրէ, հայկական բերդը Վենեսիկն է ու կը յիշէ Հոն հրատարակուած հայերէն առաջին հատորը, (Ուրբաթագիրք), Ս· Ղազարր եւ Մխիթարեանները։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՔՐՏԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ՉԷ ՓԱԿՈՒԱԾ

Լօճալանի մահապատիժին դործադրութեան արդելք ըլլալու համար ՓՔՔ–ի կողմէ զանազան արարքներ կը գործուին Թրքական իշխանութիւններու դէմ։ Անձնասպանական, ահաբեկչական գործողութիւններու զուգահեռ բողոքի ցոյցեր տեղի կ'ունենան զանազան մայրաքաղաքներու մէջ։ Յուլիս 6–ին ՓՔՔ–ի խումբ մը համակիրներ գրաւած են Հռոմի Թրքական առեւտուրի գրասենեակը ու պատանդ առած պաշտօնեաները։ Անոնք պահանջած են որ քիւրտ ղեկավարը ազատ արձակուի։ Պատահարը խիստ հակազդեցութեան մըդած է Անգարան որ բողոքագիր մը տուած է Իտալիոյ Արտաքին Գործերու նախարարութեան, պահանջելով որ նման արարքներու առիթ չտրուի։

***

Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց հարցերու պատասխանատու նախարարը՝ Մէհմէտ Իրթեմչելք Լօճալանի մասին ըսած է· – «Եթէ մահապատիժը գոյութիւն չունենար, հարկ էր հնարել իր պարագային համար եւ նոյնիսկ անբաւարար պատիժ մըն է»։

***

Քրտական օրաթերթը (Յուլիս 7) կը տեղեկացնէ թէ Լօճալան բանտէն Թուրքիոյ ղեկավար դէմքերուն ուղղուած նամակ մը յանձնած է դատախազութեան։ Հոն կ'ըսուի· «Թուրքիա պէտք է հարմարակի իրտական նոր բաղաքականութիւն մը մշակելու· ան պէտք է զերծ ըլլայ ամէն Լօզարկումէ։ Սխալ է պնդել թէ քիւրտ–թուրք նոյն բաներն են ու տարբերութիւն չկայ։ Նմանութիւնները պէտք չէ ուրացումի պատճառ ըլլան»։ Լօճալան կը թելադրէ որ քաղաքական դէմքերը կուսակցական մօտեցումէն աւելի լայն տեսանկիւն ունենան ու բոլոր կողմերը մէկդի ձգեն յամառութիւնն ու վրէժը։ Իր համոզումով, հզօր ապագայ մը ժողովրդավարական հիմերու վրայ միայն կարելի է կառուցել ու այդ նպատակին համար ամէնքը պէտք է իրենց պարտքը կատարեն։

Թուրք մամուլը ակնարկելով նոյն նամակին կ'ըսէ թէ Լօճալանի նոր մէկ նամաձեռնութիւնն է իր կեանքը փրկելու համար։

***

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը լայն տեղ կուտայ «նոր վտանգ»ի մը որ կը սպառնայ Թուրքիոյ հարաւ – արեւելեան ջրջանին։ Կրօնամոլ–յեղափոխական չարժում մըն է որ գլուխ կը բարձրացնէ այդ գօտիին մէջ, տեղը գրաւելով ՓՔՔ–ին որ արդէն սպառած կը նկատուի։ Հեզպոլլահի այդ կազմակերպութիւնը նպատակը կը հետապնդէ քրտական–կրօնական պետութեան մը հիմնումին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մէջ կատարուած վերջին մարդահամարէն կը պարզուի որ բնակչութեան թիւը 60 միլիոն 82 հազար է։ Փարիզի եւ իր փոքր շրջապատի բնակչութիւնը կը նուազի։ Ընդհակառակն ալ բնակչութիւնը աւելցած է Նանթ, Թուլուզ, Մոնփելիէ եւ Լիոն, նաեւ մասամբ՝ Լիլ, Սթրազպուրկ եւ Ռէն։ Ժողովուրդին 80%–ը քաղաքներու մէջ կ'ապրի։

ԻՍՐԱՑԻԼԻ նոր վարչապետը՝ Եհուտ Պարաք, որ Քնէսէթի վստահութիւնը ստացաւ, իր ելոյթին մէջ խաղաղութիւն առաջարկեց դրացի բոլոր Արաբներուն։ Խօսքը ուղղեց Արաֆաթի, բայց նաեւ Հաֆիզ Էլ Ասատի եւ Լիբանանի նախագահին։ Վստահեցուց որ Ուայ Փլէնթէնի համաձայնագիրը որ իսրայէլեան 13%–ը նահանջ մը կը նախատեսէ Այսրյորդանանին պիտի գործադրուի։ Յայտնեց նաեւ թէ մինչեւ մէկ տարի իսրայէլեան զօրքերը պիտի քաշուին Լիբանանէն։ Անդիջող կը մնայ սակայն Երուսաղէմի մասին, չեչտելով· – «Վերամիացուած Երուսաղէմը Իսրայէլի մայրաքաղաքը կը մնայ յաւիտենութեան համար»։ Իր կառավարութիւնը 18 նախարարներէ բաղկացած է։ Ընդհանրապէս Պարաքի խօսքերը լաւ ընդունելութիւն գտած են, եզիպտոսի նախագահը կը գտնէ որ Իսրայէլի նախարարապետը խոստմնալից անձ մըն է։ Պարաքի ելոյթին յատկանշական կէտը կը նկատուի ան որ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումին։

ՔՈՍՈՎՈՑԻ կացութիւնը չատ պղտոր է եւ Պ· Քուչնէր բաւական դժուարութիւններու պիտի բախի։ Գլխաւոր վտանգը կու գայ ալպանական մաֆիայէն որ արդէն խոշոր սարսափ կը տարածէ։ Ըստ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ ՄԷՋ ՅԻՇՈՒԱԾ ՉԷ

Անկախութեան առաջին օրերէն իսկ Հայաստանի ժողովուրդին գլխուն թափած բարի պատուղներէն եղան ազանդները: Անոնք թափանցեցին մինչեւ ամէնէն հեռաւոր շրջաններու ծակն ու ծուկը, աւելի անարգել, քան՝ տափարակ գետնի վրայ պայթած ջրատարէ մը դուրս ծորող ջուրը: Շուտով մատղաշ դրիչներ սկսան ուշադրութեան յանձնել այդ երեւոյթը, ժամուլին մէջ սիւնակներ լեցնելով: Մատնանշեցին վտանգը որ այդ չարժումը կըրնար ներկայացնել 70 տարի կրօնքի ամէն փշուրէ ղրկուած ժողովուրդի մը: Մանաւանդ երբ ան ունէր 1990-ական թուականներու սկիզբի Հայաստանցիին պայմանները: Կարեւոր տոկոսով մը քանդուած երկիր, աներդիք բարմութիւններ, պատերազմ, գաղթականներ, չրջափակում. բաներ որոնք հազուագիւտօրէն իրար կուգան, դժոխքի վերածելով ժողովուրդի մը կեանքը: Եւ տակաւին ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել մուխը, ցուրտը, առանձին ու լքուած ըլլալու զգացումը: Այս ամբողջը Հայաստանի ժողովուրդը ազանդներու համար չատ հետաքրքրական ու դիւրին որսի վերածող անդամանելի ազդակներ էին անտարակոյս:

Պէտք է ըսել որ «կամքէ անկախ» այս ազդակներուն քով, թերեւս անուղղակի, բայց անգամեան անոնց գործը դիւրացնող քայլեր ալ առնուեցան. անոնց առաջիններէն էր խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին օրէնքը որ ընդունուեցաւ 1991 Յունիսին իսկ, երկրին դուռները լայն բանալով ազանդներու ու նման այլ ախորժակներու առջեւ: Պատճառ մը կա՞ր այդ փութիկոտութեան, կամ արդարանալի՞ էր վտանգներու անդիտացումը:

Նման հարցականներ ժամանակավրէպ են այսօր, մօտ տասնամեակ մը ետք երբ դժուար չէ նշմարել որ այդ օրէնքէն ամէնէն քիչ նպաստաւորուողը եղած է Հայաստանեայց Եկեղեցին. ան տակաւին չէ յաղթած առողջ, ամուր կապ վերահաստատել 70 տարի անաստուածութեան պարտադիր վարժընթացի ենթարկուած զանգուածներու հետ: Այս մարդին դարման բերելու բարդ, այլ անյետաձգելի պարտականութիւնը առաջնահերթ առաքելութիւն պէտք է նկատէ նոր ընտրուելիք կաթողիկոսը:

Բազմաթիւ անդամներ նիւթ եղած այս հարցը արծարծելու պատճառ եղաւ «Ազգ»ի (Յունիս 23) «Աղանդաւորներ» սիւնակին մէջ Հենրիկ Բարսեղեանի «Փողոցով չրջում են անցաւ, ուրիչի «մեղքերը» գաւազարտող քարոզիչներ...» յօդուածը: Հոն բաւական երկիւածական ոճով կը պատմուի «Եհովայի վկաներ»ու գործունէութիւնը:

Առաջին ըսուածը այն է որ «այսօր ընդյանիր Հայաստանեաց շատ են, ամենուր»: Ուշադրութիւն կը դրաւեն զրուցելու իրենց փափաքով. առաջին ակնարկով անմեղ, մարդամօտ, մարդավարի զրոյց մըն է առաջարկուածը: Ընդհանրապէս զրոյց առաջարկող այդ մարդուն հետ կին մը կը գտնուի. անոնք կը յայտնուին յատկապէս երբ երկրի մը անտեսութիւնը անկայունացած է, աղքատութիւնը՝ տարածուն եւ զժգոհութիւնները՝ բազմաթիւ: Այլ խօսքով՝ յարմարագոյն դեպքերը կը կապուին կաթոլիկութեան մէջ բազմութիւններով հարուստ չրջանակ մը: Ինչպէս է Հայաստանը ներկայիս:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ հայանուն Հայեր են այդ մարդիկը, «բայց դա միայն առաջին հայեացքից»: Վկայակոչելով Եհովան, անոր վկայութենէն հատուածներ կը կարդան «միայն իրենց Աստուածաշնչից»: Նման զրոյցի մը ընթացքին Հ. Բարսեղեան կը վկայակոչէ Նարեկացին, անոր մատեանէն տողեր յուշելով: Եհովայի վկան կ'ընդհատէ խօսքը, ըսելով որ Նարեկացի անուն մէկը չի ճանչնար, քանի որ անոր անունը չի յիշատակուիր Աստուածաշունչին մէջ...: Յօդուածագիրը երբ կը յամառի թէ Նարեկացին ժխտելու պատճառ չկայ, թէ ան Աստուածոյ պատուիրանները կատարած դէմք է, «վկան» արհամարհական չեչտով կը բացատրէ թէ իրենք կը հաւատան Աստուածաչունչի անուններով եւ իրենց ունեցածը միակ դիրքն է իրենց համար:

Այս բացատրութիւնը Հ. Բարսեղեանի կը յիշեցնէ խորհրդային ռազմական նախարար Եազովի մէկ պատասխանը երբ իրեն ըսուած էր որ Զարգացնել դիւղին մէջ քանդած են Խորհրդային Միութեան հերոս մառեչալ Բաղրամեանի արձանը: Եազով իրեն դիմող միամիտին ըսած է. «Այդ խնդրով դիմեցէք յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէին»: Յօդուածագիրը այդ պատասխանը կը մեկնաբանէ Եազովի յայտնի արհամարհանքով. երբ անցեալ է Բաղրամեանի պատերազմին ներդրումը, որո՞ւ պէտք է մեռած մէկուն արձանը:

Եհովայի վկային հետ իր խօսակցութիւնը նիւթ կ'ընէ Քրիստոսի աղգութեան հարցը: Վկան որոշակի դժկամութեամբ կը խոստովանի անոր հրեայ ըլլալը, անմիջապէս աւելցնելով որ հոն ազգութիւնը տեղ չունի, քանի որ ան Աստուծոյ որդին է: Հ. Բարսեղեան ատոր վրայ հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Հրեաները անտարբեր են հայկական ողբերգութեան, ցեղասպանութեան ճանաչումին: Կրնա՞յ Աստուած անխոթ դանուիլ աւելի քան կէս միլիոն մխայն երախայի չարդին: Եհովայականը «Աւելի բան անտարբեր, քացարձակ զուրկ կարեկցանքից» կ'ըսէ. «բայց չէ՞ որ Յիսուս ասել է՝ սիրի՛ր թշնամուդ»:

Այս կարգապար – պատասխանը անմիջապէս միտք կը բերէ նման քարոզիչներու եռանդուն նոյնիմաստ գործունէութիւնը Ղարաբաղի պատերազմին տարիներուն: Երեւոյթը եւ անոր չարաբաստիկ հետեւանքներուն մասին մտահոգիչ տեղեկութիւններ տեղ գտած էին հայաստանեան մամուլին մէջ: Թշնամին սիրելու աստուածային պատգամը զէնք չվերցնելու թելադրանքի կը վերածուէր երբեմն, ինչ որ բուսական թափանցիկ նպատակն էր նորօրեայ պատգամաբերներուն:

Սակայն, այս կամ նման մտահոգիչ ելոյթներ պատճառ կ'ըլլան որ վկաները անմիջապէս այլ կողմ ուղղեն խօսակցութիւնը: Վերոնշեալ հանդիպումին ալ նոյն բանը կը պատահի. Հ. Բարսեղեանի խօսակիցը յանկարծ հարց կուտայ. «դուք ազգամո՞ւ էք»: Պարզ է որ հարցումին մեղադրական ոճը ոչ ոքի ուշադրութենէն կրնայ վրիպիլ: Ու այդ մեղադրանքը մեկնաբանելով, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ այդ վկային բուն նպատակը ապազգայնացնող գործունէութիւն տանիլն է. մարդոց թօթափել ազգային պատկանելիութեան ամէն զգացում ու Աստուածաշունչը գործիք ըրած ճնշել որ ինքնութիւնները սրբուին, մարդը դառնայ անհայրենիք, ազգային սովորոյթէ զուրկ ննթակայ մը:

Հ. Բարսեղեան հարցուցած է իր խօսակիցը վկային, թէ որքա՞ն վճարում կը ստանայ այդ քարոզչութեան համար: Այդ կէտին ան երկարօրէն նայած է քովի կնոջը, այլեւս ո՛չ Աստուծոյ առաքեալի հոգնապանդ, խոնարհ աչքերով: Այլ, հաւանօրէն, իր տաքուկ ապուրին մէջ անակընկալ կերպով փարչ մը սառ ջուր լեցնող մը զգեանելու կիրքով:

Հ. Բարսեղեանի փողոցային այս հանդիպումը վստահաբար չատ – չատերու համար ընթացիկ բան է երեւանեան, կամ այլ անկիւնի մը առօրեային մէջ: Յօդուածագիրը որ օգտակար գործ տեսած է իր քաղաքացիները զգուշացնելու համար փորձառութիւնը դրի առնելով, կը մատնանշէ այդ քարոզչութեան իրեն թաքնուած որջը ուր կը ծրագրուի հետեւելի քաղաքականութիւնը. միշտ ժողովուրդները մոլորեցնելու, դիմազրկելու, կամակոր արարածներու վերածելու դերադոյն նպատակով: Կը տրուի դեղագիրն ալ. «խաչի փոխարէն ցոյց տուր ազգիդ դիմանկարը, եւ ևս կ'անհետանայ»: Գրութիւնը կ'աւարտի վերջին զգուշացումով մը. «բայց հաշուի առնելով մեր զգօնութիւնը, նրանք կարող են ընտրել նաեւ այլ տարբերակ. չէ՞ որ սատանան ի վիճակի է անընդհատ փոխել դիմակը»:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«ՅԱԻԻՐ ՀԱՄԵՄՆ Է ԿԵԱՆՔԻՆ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Առաջին դիչերս՝ հիւանդանոցին մէջի պատրաստութիւն թարդ ու լուրջ չարք մը վիրահատական զործողութիւններու: Այս անդամ պարագան քիչ մը աւելի մտահոգիչ է ինծի համար, որովհետեւ երբ դիմադրականութիւնս որոշ չափով նուազած է անցնող ժամանակին բերումով, միւս կողմէ անբացատրելի տեղատուութիւն մը կը զգամ, քիչ մըն ալ տրուած հոգեբանական պայմաններուն կապուած: Անչուչտ որ անխուսափելիօրէն երազներն ալ կ'զդուին տակէ, էնթադիտակցութեան մէջ կուտակուած անհամար ժխտական զգացումներով, որոնք կարծէք զարանակալ կը սպասեն, քանի որ ժողովրդական առածն ալ կ'ըսէ թէ «Ինկած եզան դանակ քաշողները չատ կ'ըլլան...»:

Այդպէս կ'ըլլայ իմ առաջին դիչերս հիւանդանոցին, ուր օդնութեան կը կանչեմ սիրելիներս, ես դիս տակաւ եւ անկարող զգալով դիմակալելու այն ցաւերն ու տագնապները, որոնք անխուսափելիօրէն կը սպասեն ինծի այդ վայրկեաններէն սկսեալ:

Իսկապէս պայմա՞ն է ցաւ քաչել ու տագնապիլ, կեանքը ապրելու համար: Ուժերս անբաւարար կուգան նեռուելու համար մարտադաշտ ու դիմակալելու այն բոլոր ցաւերը, որոնց ինծի կը սպասեն: Գրեթէ ապերասիրու նայուածքներով չուրջս կը դիտեմ, օդնութիւն խնդրելու պէս բոլոր անոնցմէ, դոս սիրած եմ ու կը սիրեմ, բայց ցաւս ալ աւելի՛ կ'աւելնայ, երբ անոնցմէ ոմանք կը խուսափին, խարուսիկ տատերներու պէս աներեւութանալով աչքիս առջեւէն: Դառնօրէն կը չիշեմ Պէյրութի մէկ ընկերս. որ ինքնայատուկ կեանքի փիլիսոփայութիւն մը ունէր, Առաջին Աչխարհամարտի որբերէն, դոր անապատի աւազներուն վրայ դաներ էին «մարդասիրական կազմակերպութեան մը» անդամները, մահացած մօրը տակինքին պինդ կառչած... կարենալ ապրելու համար: Ամբողջ կեանքը անցած էր ցաւերու, վիչտերու տառապանքներու մէջ եւ երկրորդ Աչխարհամարտին ալ դարձած Ֆրանսական Լեգէոնի զինուոր, կուտած՝ բազմաթիւ ճակատներու վրայ, Մերձաւոր – Արեւելքէն եւ Հիւսիսային – Աֆրիկէն օդանաւով Ֆրանսա փոխադրուած վիրաւոր ու չեռոյ կրկին ճակատ վերադարձած, չարունակելու համար կեանքի եւ մահուան բախտախաղը, ամէնէն անոդորմ պայմաններու տակ, քանի որ լացող մը պիտի չունենար իր եռեւէն: Մեր ծանօթացման օրերուն, պատերազմը վերջ դտած, ինքը Լեգէոնէն հրաժարած էր: Կ'ապրէր Պուրճ – Համմուտի մէջ, հաւերով ու նապաստակներով չրջապատուած: Սակաւախօս մէկն էր. բարեկամներ չունէր: Մենք, պաչտօնի բերմամբ բարեկամներ եղած էինք աւելի: Օր մը իր կեանքի պատմութիւնը պատմեց ինծի: Պատերազմի աւարտին՝ եկեր էր Պուրճ – Համմուտ, ապրելու համար հայաչատ չրջանի մը մէջ: Իրեն պէս որբ եւ անտէր աղջիկ մը սիրեր էր ու մօտ օրէն պիտի ամուսնանան եղեր, եթէ ան համաճարակի մը զոհ չերթար:

Ամէն ինչ փրթեր էր այլեւս պինդը կեանքին կապող: Մնացեալը ի՛նքն էր որ կը պատմէր. «Ելայ Պուրճ – Համմուտի հրապարակը: Աչխարհի բոլոր այն լեզուներով զոռս ճանչցած էի, լիարերան հայհոյեցի Աստուծոյ, որ ամէնէն նուիրական զոյութիւնը նախանձելով խլած էր ձեռքէս: Չիս բանեցին ու չիմարանոց տարին: Մինչդեռ ես կը հաւատամ որ ամբողջ կեանքիս մէջ միակ ճիշդ խօսքն էր տակա, որուն համար առին – տարին իրրեւ խենթ»:

Չեմ դիտեր թէ ընկերս ինձմէ երջանի՞կ մեռաւ արդեօք, կամ ես անկէ աւելի երջանի՞կ կ'ապրիմ: Քանի՞ հոգի յացաւ անոր եռեւէն. ես սիրածներէս քանի՞ յոգ պիտի թողում օր մը եռեւէս եւ քանի՞... խնդացողներ, նոյնիսկ սիրածներէս: Արդեօք խակապէս իմ ալ կեանքիս համե՞մն են այս սէրերը:

Գոնէ առաջիններուն թիւը աւելի ըլլար միւսներէն եւ անով մխիթարուէր հոգիս, որովհետեւ անհաչիւ սիրեցի, անսահմանկ սիրեցի:

«Ակօս»
Յունիս 16, 1999

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՊՈՄՊԷՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

Հայկական երբեմնի չէն, հարուստ եւ պատմութեան մէջ կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած գաղութներէն է Հընդկաստանի Պոմպէյ քաղաքի գաղթօճախը, ուր Հայեր գացած բնակութիւն հաստատած են ժէ. դարուն եւ իրենց ներդրումը ունեցած են քաղաքին բարգաւաճման մէջ:

Պոմպէյի գաղութը արագօրէն բարգաւաճեցաւ, տնտեսական փայլուն դիրքերու տիրացաւ եւ մչակութային բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ. բայց ԺԹ. դարուն սկսած կառուցումներուն չնորհիւ անոնք մխացած են իրարու, կազմելով Պոմպէյ կղզին եւ անոր արեւելքը՝ նաւահանգիստը:

Պոմպէյ կղզին գածրազիր է եւ մեծ մասամբ ծովու մակերեսէն գած: Քաղաքին երկու կողմը, իրարու զուգահեռ փոքրիկ բլրաչարքեր կան. արեւմտեան կողմը՝ Մալաբար բլուրը 55 մեթր բարձրութիւն ունի եւ քաղաքին բարձրադոյն կէտն է: Քաղաքը ընդարձակուելով 1950-ին դէպի հիւսիս տարածուեցաւ՝ ընդդրկելով Սալսէթ մեծ կղզին, որ միացաւ Պոմպէյ կըղզիին. չրջկայ դիւղեր եւ արուարձաններ եւս միացուեցան Մեծն Պոմպէյի՝ ընդդրկելով 603 քառ. քմ. տարածութիւն մը:

Պոմպէյ յարաբերաբար արդիական ոճով կառուցուած քաղաք է, ուր կ'իչխեն անգլիական նոր դասական, նոր գոթական եւ հնդկական դասական ոճով կառուցուած չինութիւնները: Քաղաքին յատակագիծը կանոնաւոր է, փողոցները՝ լայն ու կանաչազարդ, որոնք հնդկական ընկոյզի (fոfոնաթ), մանկակի, հնդկամասի (թեմէրինտ) եւ հնդկական թուզի (որուն ճիւղերը գետին խոնարհելով կ'արմատաւորուին եւ նոր ծառեր կը գոյացընեն) ծառերով զարդարուած են: Պոմպէյ նչանաւոր է իր թանգարաններով, դրադարաններով, թատրոններով եւ մչակոյթի կեդրոններով:

Հոչակաւոր է Քրիչնակիրի անտառը՝ Մեծն Պոմպէյի հիւսիսը, որ ազգային արգելանոց է եւ Պոմպէյցիներուն արձակուրդի նախասիրած վայրը: Քաղաքին մօտակայ Էլեֆանթա (Կհարապուրի) կղզիին վրայ կան հարիւրէ աւելի ժայռափոր տաճարներ, կառուցուած՝ Բ.–ժ. դարերուն. այդ քարայրներուն մէջ պուտտայական հին համալսարան եղած է:

Պոմպէյ առեւտրական եւ ելեմտական մեծ կեդրոն է. կ'արտադրէ բամպակէ դործուածքներ, բամպակ, կաչի, մորթ, մետաղեայ իրեր, ինքնաչարժներ, ելեկտրուժ եւ քիմիական նիւթեր: Կան հրատարակչատուներ, մեծ թիւով դրամատուներ եւ աւելի քան հարիւր հիւանդանոցներ: Համալսարանը հիմնուած է 1857-ին, որ 130 քոլէճներ եւ քանէ աւելի ուսումնական կեդրոններ ունի:

Քաղաքը ներկայիս ութուկէս միլիոն բնակչութիւն ունի, որուն կէսը Հինուներ են, մնացեալները՝ իսլամներ, քրիստոնեաններ, պուտտայականներ, ճէյներ, սիխեր, կան նաեւ զրադաչտականներ եւ Հրեաները. տիրող լեզուն մարաթին է, տարածուած են նաեւ կուժարաթին եւ հինտին. կը խոսուին նաեւ պենկալի, ուրտու, արաբերէն, փարչի, հինարէն եւ անգլերէն լեզուները:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՊՈՄՊԷՅԻ ՄԷՋ

Պոմպէյի հին բնիկները՝ քոլիները ձկնորսներ եղած են. չրջանը Հեփթանեսիա անունով ծանօթ էր հին Յոյներուն, ն. թ. հազար տարի առաջ: Անիկա Ասոքա կայսրութեան կազմին մէջ մաս ն. թ. գ. դարուն, Յ. Ք. Չ.–Ը. դարերուն գայն կառավարեցին Չալուքիանները, յետագային՝ Սիլահարաները, Եատաւները եւայլն: 1348-ին իսլամներ գրաւեցին Պոմպէյը եւ գայն Կուժարաթի թագաւորութեան կցեցին:

Փորթուգալցիք 1507-ին յաղթեցին չրջանի ցեղերուն, որմէ ետք կուժարաթի

ութիւնը Պահատուր Շահ 1534–ին կղզին փորթուգալցիներուն յանձնեց: Երբ Անգլիոյ Զարլզ Բ. թագաւորը ամուսնացաւ փորթուգալի թագաւորին քրոջ՝ Քաթրին Պրականզայի հետ, 1661–ին, Պոմպէյ կղզին եւ նաւահանգիստը ամուսնութեան պայմանագիրով Անգլիացիներուն փոխանցուեցան:

Սկզբնական այդ շրջանին աւելի կալկաթան ու Մատրասը բրիտանական Արեւելեան հնդկական ընկերութեան ուշադրութեան առարկայ էին, իսկ Պոմպէյի եւ շրջակայքին մէջ աւելի ազդեցիկ էին Մոնղոլները, Մարաթհաները եւ կուժարաթի տեղական իշխանները: Նոյնիսկ բրիտանական ծովային ուժը Մոնղոլներէն, Մարաթհաներէն, Փորթուգալցիներէն եւ Հոլանտացիներէն նուազ էր: Բրիտանական արքունիքը 1668–ին քաղաքը Արեւելեան հնդկական ընկերութեան յանձնեց:

Այս ժամանակը Հայերը տարածուած էին Հնդկաստանի տարբեր քաղաքներու մէջ եւ առեւտուրը մեծ մասամբ իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած էին. ան ալ աւելի ազդեցիկ էին մանաւանդ Սուրաթի հայ առեւտրականները:

Այս պայմաններուն տակ, Անգլիացիք, որոնք տակաւին նոր կ'ամրապնդէին իրենց տիրապետութիւնը Հնդկաստանի վրայ, անմիջապէս որ Պոմպէյը իրենց ենթարկեցին, անոր աշխարհագրական դիրքը նկատի ունենալով աշխատեցան զայն առեւտրական կեդրոնի վերածել: Այս նպատակով ալ Արեւելեան հնդկական ընկերութեան առաջին գործը եղաւ Սուրաթի Հայերը Պոմպէյ հրաւիրել, որպէսզի հոն բնակութիւն հաստատեն:

Պոմպէյի անգլիացի կառավարիչը՝ սըր Համֆըլի Քուք անձնապէս Սուրաթէն Պոմպէյ հրաւիրեց հայ առեւտրականներու պետ մեծահարուստ Խոճա Մինասը, փառաւոր ընդունելութեան արժանացուց զայն եւ յայտնելէ ետք, թէ Պոմպէյը կ'ուզէ առեւտրական կեդրոնի վերածել, խնդրեց, որ հայ առեւտրականները Սուրաթէն փոխադրուին եւ Պոմպէյի մէջ հաստատուին:

Խոճա Մինաս անգլիացի կառավարիչին տրաւերը եւ կատարած խոստումները Սուրաթի Հայերուն փոխանցեց: Այս պայմաններուն տակ, եւ մանաւանդ նկատի ունենալով, որ Սուրաթ այլեւս կորսնցուցած էր առեւտրական կեդրոնի իր հանգամանքը, Սուրաթի Հայերուն մէկ մասը, որոնց մէջ՝ Խոճա Մինաս, որոշեցին Պոմպէյ փոխադրուիլ:

Երբ անոնք իրենց տրամադրութիւնը անգլիական իշխանութեան փոխանցեցին եւ սկսան փոխադրուիլ, Անգլիացիք անոնց հողամաս մը տրամադրեցին եւ կատարած ընտանիքներուն ալ փոխադրութիւնները կատարեցին տուներ կառուցելու համար: Բրիտանական իշխանութիւնը նաեւ առանձին հողամաս մը տրամադրեց Հայերուն՝ եկեղեցի կառուցելու համար, եւ հաւանաբար Արեւելեան հնդկական ընկերութիւնը ինք Հայոց համար միայն մատուռ մը կառուցեց, Խոճա Քալանթարի հետ կայացած պայմանագրութեան համաձայն:

Հայերու յատկացուած հողամասը արտօրէն չէնցաւ եւ բարեկեցիկ թաղի վերածուեցաւ. այս թաղը Արմինիըն Լայն (Armenian Line – հայկական թաղ) կոչուեցաւ, իսկ անոր գլխաւոր փողոցը՝ Արմինիըն Սթրիթ (Armenian Street՝ – հայկական փողոց):

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱՐԱԳ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

Պոմպէյ հաստատուած հայ գաղթօճախը արագօրէն սկսաւ բարգաւաճիլ ու տնտեսական փայլուն դիրքերու տիրանալով՝ քաղաքին ամէնէն ազդեցիկ տարրը դարձաւ Անգլիացիներու կողքին: Արդէն անոնց մէկ կարեւոր մասը առեւտրականները ըլլալով՝ քաղաքին առեւտուրին մէջ տիրական դերակատարութիւն ըստանձնեցին:

Այս ժամանակ Պոմպէյի Հայերուն ղեկավարը Խոճա Մինաս էր, եւ արդէն ան էր մղիչ ուժը Հայերուն հոն հաստատման: Խոճա Մինաս ամբողջ Հնդկաստանի ևրեւելի եւ մեծահարուստ առեւտրականներէն էր եւ «Օֆսէյնտէն» անունով ովկիանոսային մեծ նաւու մը սեփականատէրն էր ,որուն միջոցով առեւտրական մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէր:

Պոմպէյ փոխադրուելէն ետք Խոճա Մինաս երկրորդ մեծ նաւ մըն ալ գնեց եւ անոր անունը «Յոյս» դրաւ:

Խոճա Մինասի առեւտրական ամէնէն յանդուգն եւ չհաւատար նախաձեռնութիւնները կարելի է յիշել հետեւեալը. ան, Պոմպէյ հաստատուելէն տարի մը ետք, Անգլիայէն տասնըհինգ հազար անգլիական ոսկի արժողութեամբ կերպասեղէն բեռնած եւ Մատրասի նաւահանգիստը ժամանած երկու նաւերու գրեթէ ամբողջ ապրանքները գնեց եւ իր սեփական երկու նաւերով Փիլիպպեան կղզիները ղրկեց ու հոն ալ վաճառեց. այս գործառնութենէն ան չատ մեծ չահ ապահովեց:

Խոճա Մինասի կողքին, այդ ժամանակ Պոմպէյի Հայութեան մէջ ամէնէն աւելի ազդեցիկ էին Խոճա Դիլսուն եւ Խոճա Կիրակոս, որոնք 1676–ին Պոմպէյ հաստատուած էին եւ նոյնպէս երեւելի առեւտրականներ էին:

Պոմպէյի Հայերը գրեթէ բոլորն ալ անտեսական չատ լաւ եւ բարօր վիճակի մէջ կը գտնուէին, եւ արդէն անոնց մեծամասնութիւնն ալ հարուստ վաճառականներ էին. համայնքը հետզհետէ աւելի բարգաւաճեցաւ եւ 19. դարուն արդէն Պոմպէյի հայ առեւտրականներէն չատեր ամբողջ Հնդկաստանի առեւտուրին մէջ տիրական դերակատարութիւն ունէին:

Պոմպէյի հայ ամէնէն հին եւ համբաւաւոր ընտանիքներէն էր Աղազար ընտանիքը, որ մեծ հեղինակութիւն ունէր քաղաքին եւ երկար ժամանակ յաջողեցաւ պահել իր հեղինակութիւնը:

Քաղաքին Պիքուլթա արուարձանին մէջ, Աղազար ընտանիքին բնակավայրին մօտ փոքր դերեզմանատուն մըն ալ եղած է, ուր հինգ դերեզմանքարեր դտնուած են, որոնց հնագոյնը 1767 թուականը կը կրէ: Այս ժամանակաշրջանին տակաւին հայ քահանայ չկար Պոմպէյի մէջ եւ հաւանական է, որ ննջեցեալները առանց եկեղեցական արարողութեան կը թաղէին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ

Վերջին տասնամեակին ամբողջ աշխարհի մէջ աւելի քան 600 լրագրողներ մահացած են աշխատանքի ընթացքին: Շատեր սպանութեան զոհ եղած են: Եւ անոնց մեծ մասը պատերազմական թղթակիցներ չէին: Կը գործէին իրենց իսկ երկրին մէջ, հարցազրուցելով, գրելով, լուսանկարելով: Գոլոմպիոյ մէջ թմրեցուցիչի կազմակերպուած վաճառքն էր նիւթը, Ռուսաստանի մէջ կաշառակերութիւնը, Ալժերիոյ մէջ զինուորականներու եւ իսլամականներու պայքարը, եւայլն:

Առանց հակառակը ըլլալով պատերազմական արհեստավարժ թղթակիցները կատարելապէս գիտակից են աշխատանքին վտանգներուն: Մանաւանդ որ մամուլի աշխատակիցի պատասխանատուութիւն մը կամ արձանագրութիւն մը վտանգաւոր չրջաններու մէջ ոչինչով իրենց ապահովութիւնը գործնապէս կ'երաշխաւորէ: Տեղւոյն վրայ ընդհանրապէս կ'աշխատին հակամարտութեան կողմերէն մէկուն արտօնութեամբ ու պահպանութեան տակ: Անմիջապէս որ լրագրող մը կը սկսի աշխատիլ կողմերէն մէկուն քով, միւս ճակատին հակառակորդը կը դառնայ:

80–ական թուականներէն ասդին կրնային փոփոխութիւններ տեղի ունենալ: Ծոցի պատերազմը որուն ընթացքին ԱՄՆ մենաշնորհը ունէր լուսանկարներու, ամբողջ աշխարհին հասկցուց թէ հանրային կարծիքը ո՛ր աստիճանի կրնար ազդեցութիւն կրել: Այդ թուականներէն է նաեւ որ ՍԻ–ԷՆ–ԷՆ–ի նման կայաններ չատ մը տահոյ չէին ովկիանոսէն անդին իրենց գործած տպաւորութեամբ: Այսօր ան եւ ուրիշներ ունին այդ մտահոգութիւնը: Անոնք կը ջանան տեղեկատուութիւնը միակ կեդրոնի մը մէկ կուտակել ու տեսական կերպով նորոգել պայն: Այժմէական նշանակութեան ճնշումը մեծցած է դրաւոր մամուլին ալ վրայ: Համացանցին վրայ տեղեկութեան փնտռտուքը լուրջ մրցակցութեան մղած է խմբագրութիւնները:

Եուկոսլաւիոյ հնճիոը նկատելի դեր ունեցաւ պատերազմական թղթակիցներու աշխատանքին փոփոխութեան մէջ: Գերմանական թերթի մը թղթակից է. Սքոթլանտ որ զերմանացի առաջին լրագրողը եղաւ որ սպանուեցաւ 1991–ին Խրուաթիոյ մէջ հակառակ որ «մամուլ» գրուած հսկայական պաստառ մը ունէր իր կռքին վրայ: Զինուորականին, ղուգահեռ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԻՄՊՐԻՃի (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 31–ին տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 81րդ տարեդարձը: Բացումը կատարուած է կենդանի պատկերով մը, որու յաջորդած է փառերգներու ունկնդրութիւնը: Ծօսք առած է վերապատուելի Յովհ. Սարմազեան: Օրւան գլխաւոր բանախօսը եղած է Թորոնթոյի Հ.Ց.Դ. Ս. Թէվլիրեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Մհեր Աճաքեան: Դորձադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ՆԱՒԼԸԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, Յունիս 24–ին տեղի ունեցած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի աւարտական հանդէսը: Դպրեվանքը կը բոլորէր իր 46–րդ տարին: Հանդիսութեան առաջին մասին մէջ, Պատրիարքը ներկայ եղած է ու բաշխած վկայականներ: Ելոյթներ ունեցած են վարժարանի տնօրէն՝ Հայկ Նշան, հիմնադիր՝ տոքթոր Պետրոս Թիւրապիճ, Սանուց Միութեան առենապետ Ասատուր Մեծատուր որոնք անդրադարձած են Դպրեվանքի կատարած դերին:

միաւորներու բազմացումով որոնք չեն ուզեր լսել անգամ ժընեւի համաձայնութեան մասին, լրագրողներու սպառնացող վտանգները աւելցած են: Անոնք որոնք քաղաքացի հաւաքականութիւններ պատանդ կ'առնեն, դանդուածային սպանութիւններու կը դիմեն, պարզ է որ պիտի չվարանին լռեցնելու այն մարդիկը որոնք ականատես կ'ըլլան իրենց արարքներուն: Այս պայմաններուն մէջ փամփուչտարդել բաճկոնակներ ու դրահապատ կառքեր կրնան հեռուէն եղած կրակոցներու դէմ պահպանող դեր մը կատարել, բայց եթէ կայ սպանելու մտադրութիւնը, ոչինչ կրնայ արդելք ըլլալ:

Այսօր արհեստավարժ բոլոր լրագրողները կը յարդեն նոր կանոնը. ոչ ոք քայլ մը կ'առնէ առանց թարգման առաջնորդ մը ունենալու: Ինչ կը վերաբերի գլխաւոր խմբագիրներուն, անոնց պատասխանատուութիւնը կը պահանջէ որ վտանգաւոր չրջաններ չզրկեն անփորձ լրագրող մը: Բայց անկէ ետք, աշխատանքի վայրին մէջ որոշումները կախում ունին ենթակայէն: Ինչ է որ կը կրէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը զինուորականներու հակակշռած գօտիէն հեռանալու, ատոր վտանգը նկատի առնելու:

«Առանց սահմանի թղթակիցներ»ու տեղեկագրին համաձայն, 1999–ի սկիզբէն ի վեր 18 լրագրողներ սպանուած են. մէկը Լիբանան, երկուքը Նիժերիա, ինը Սիէռա Լէոնէ, վեցն ալ նախկին Եուկոսլաւիոյ տարածքին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Ժամ առաջ Պոլսէն հեռանալու տեսակ մը հիւանդագին մարմաջը այնպէս վարակած էր ամէնքը, որ ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընէր գրամին, բաւ էր, որ կարելի եղածին չափ չուտ անցագիր մը ձեռք ձգէր: Հոգեկան այս անսովոր տագնապը չարաչահութեան անասելի ասպարէզ մը բացած էր բախտախնդիրներու առջեւ:

– Սա Մոլլային պէտ եթէ 8 – 10 հատ ձեռք ձգենք, գործերնիս եղած է, – մտածեց ինքնիրեն Շաւարշ, – այս տեսակ գործերը թէեւ վտանգաւոր, բայց նոյն համեմատութեամբ չահերն ալ մեծ են... 1500 ոսկի չորս հոգի փախցնելու համար ... իրաւ Թղթադրամ, բայց վերջապէս գրամ է...

Ցանկարծ դուռը զարկին:

– Մտէք, – ըսաւ Շաւարշ:

Դուռը բացուեցաւ եւ ներս մտաւ Մաքսուտ: Քառասուն տարեկան մարդ մըն էր, թուխ, երկայնահասակ, հաստամարմին, թաւ պեխերով ու դուրս դարձած վաւաշոտ չրթունքներով: Ընդհանուր պատերազմի չրջանին Պոլսոյ մէջ վատ համբաւ մը ստացած էր իրրեւ ոստիկանութեան մարդ ու լրտես: Զինադադարին կարելի եղածին չափ ինքզինք ծածկած էր եւ նոյնիսկ առաջին ամիսներուն հեռացած Պոլսէն: Հիմա կրկին երեւան եկած էր, յոխորտ, ամբարտաւան, մեծախօս:

Շաւարշ գինքը տեսնելուն դժգոհութեան չարժուամ մը ունեցաւ, բայց չուտով զսպեց ինքզինքը եւ կեղծ ժպիտով մը ըսաւ.

– Հրամմեցէք, Մաքսուտ էֆէնտի, աս ո՞ր հովը փչեց:

– Ռումանեական չոպենաւը գացած էի, դուրս ելլելուս մէյ մը հանդիպիմ՝ ըսի:

– Ճամբորդ ունէի՞ք:

– Այո՛, ազգական մը, որ Գոստանցա ճամբեցինք:

– Շոպենաւը ճամբայ ելա՞ւ:

– Ոչ տակաւին ... ժամէ մը ճամբայ պիտի ելլէ:

– Շատ ճամբորդ կա՞ր, – հարցուց Շաւարշ անտարբեր ձեւով մը:

– Լեցուն էր, – պատասխանեց Մաքսուտ, – Սայիտ Մոլլան ալ հոն էր... ընտանիքով... վայ սարսափելի. վաղը եթէ մխիճիները իմանան, թէ Սայիտ Մոլլան փախեր է, չատ իրար պիտի անցնին... մարդիկը թերեւս քանի մը հազար ոսկի կուտային զայն ձեռք անցնելու համար... ինչպէս ալ առանց բռնուելու կրցաւ չդենաւ մտնել, չիտակը մեծ յաջողութիւն ... կեցցէ, պռաւօ...

– Այդ Սայիտ Մոլլան ո՞վ է որ, – հարցուց Շաւարշ անտարբեր ձեւով մը, – այդչափ կարեւոր մէ՞կն է:

– Ինչպէս, Սայիտ Մոլլան չե՞ս ճանչնար, – ըսաւ Մաքսուտ քմծիծաղով մը:

– Առաջին անգամն է, որ իր անունը կը լսեմ:

Մաքսուտ առանց պատասխանելու քաթին տակէն խնդաց:

– Ինչո՞ւ կը խնդաս, – հարցուց Շաւարշ:

– Կը խնդամ, որովհետեւ ծիծաղելի բաներ կ'ըսես:

– Ծիծաղելիք ի՞նչ կայ ասոր մէջ:

– Ի՞նչպէս չես ճանչնար Սայիտ Մոլլան, երբ քու ընկերդ ինքզինք չոպենաւ բերաւ:

– Ո՞ր ընկերս...

– Գոչոն, քու հաւատարիմ ընկերդ եւ գործակիցդ:

– Լուր չունիմ եւ չեմ կարծեր ... Գոչոն քիչ մը առաջ հոս էր եւ բան մը չըսաւ ... անկիւտ ուրկէ ուր Սայիտ Մոլլան պիտի ճանչնայ:

– Ես տեսայ, որ միասին չոպենաւին մէջ կը տեսնուէին:

– Առկէց բան մը չի հետեւիր:

– Ինծի նայէ, պարոն Շաւարշ, ես ձեր բարեկամն եմ եւ անկեղծ բարեկամը, դուք դիս մօտէն չէք ճանչնար, դիս չճանչցողները եռեւէս չատ բաներ կ'ըսեն, կը տեմ, բայց կարեւորութիւն չեմ տար, ո՛վհետեւ դիս մօտէն ճանչցողները գիտեն, թէ ես ինչ մարդ եմ ... ես, կը կրկնեմ, իրրեւ ճշմարիտ բարեկամ եկած եմ հոս եւ կ'ուզեմ, որ դուք ալ հաւատաք, որ ես ձեր բարեկամն եմ:

– Կը հաւատամ, – պատասխանեց Շաւարշ, – ինչո՞ւ չհաւատամ, արդէն իրաւ թշնամի ըլլալու պատճառ մը չունինք, իրարու հետ յարաբերութիւն մըն ալ չունինք, կարծեմ հազիւ քանի մը անդամ առիթ ունեցած ենք իրար տեսնելու, այն ալ պատահաբար...

– Այնպէս է, բայց ես ձեր գովեստը լսած եմ միշտ եւ ձեր ազէկ ըլլալուն փափաքող եմ:

– Շնորհակալ եմ:

– Հիմա կ'ուզէ՞ք, որ անկեղծօրէն խօսիմ:

– Խօսեցէք:

– Այդ Մոլլան փախցնելով չատ մեծ վտանգ մը բերիք ձեր գլխուն:

– Ես Մոլլա փախցուցած չեմ, բանէ մը լուր չունիմ:

– Կը տեսնամ, որ միշտ կասկածով կը վերաբերուիք ինծի հանդէպ:

– Կասկածի բան չկայ, ճշմարտութիւնը կը խօսիմ:

– Բայց ես աչքովս տեսայ, որ Մոլլան Գոչոյին հետ նաւակ նստած եկաւ չոպենաւ, իրմէ առաջ ալ նոյն նաւակով Մոլլային կինը եւ զաւակները եկան ձեր միւս ընկերոջ հետ:

– Լուր չունիմ, – պատասխանեց Շաւարշ՝ սիկառէթ մը վառելով:

(Շար. 58)

(Շար. Ա. Էջէն)

Ինտըփէնտընք անգլիական օրաթերթեր, բրիտանական զօրքերը վախն ունին պոռնիկներու եւ թմրեցուցիչի ժամանումին: Բազմաթիւ ալպանացի «աւազակներ» որոշած են Հեռանալ Ալպանիայէն եւ Քոսովօ հաստատուիլ: Գալով Քուչնէրի, Թիրանի է մանաւանդ բրիտանական մամուլին որ չի խնայեր: «Կուարտիրնը» կը յիշէ որ ՄԱԿ-ի նախորդ քարտուղարը՝ Պութրոս-Պութրոս Ղալի «չըհետաքննուած հրթիռ» որակած էր Քուչնէրը, որ երբ դէմ յանդիման է թըշնառութեան, իր դիմաւոր մտահոգութիւնն է ներկայացում մը տալ՝ ինքզինք յուցադրելով: «Թայմզ»ն ալ նուազ խիստ չէ: Ան կը գրէ «Քարիսմաթիք ընկերվարական մը որ մեծ ընդունակութիւն ունի ծանուցումի համար, որ ոչ մէկ փորձառութիւն ունի ՄԱԿ-ի գործերուն»:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը արգիլեց որ Ռուսերը անջրպետային թռիչքներ կատարեն Բայկոնուրէն, իբրեւ հետեւանք հրթիռի մը որ ինկած էր, Յունիս 5-ին, տունի մը վրայ. թէեւ մեռեալ չկար: Այս արգելքը հաւանաբար առժամեայ բնոյթ ունենայ:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ սահմանագլուխին վրայ ռուս զինուոր մը սպաննուած է եւ չորս ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Ըստ տաղստանցի պատասխանատուներու, յարձակողները Չէչնիոյ կողմէն կրակած են ռուս զինուորական կայանին վրայ:

ԵԼՑԻՆ յայտարարած է որ միտք չունի որեւէ աշխատանք տանելու բարելաւելու համար իր ժողովրդականութիւնը, որովհետեւ թեկնածու պիտի չըլլայ 2000-ին: Այս յայտարարութիւնը լոյս տեսած է «Իզվեստիա»յի մէջ: Մինչ այդ, Ելցին պիտի ապահովէ բնականոն փոխանցում մը:

ՀԻԼԱՐի Գլինթըն պաշտօնապէս թեկնածու է ծերակուտական ընտրութիւններուն Նիւ-Եորքի նահանգէն: Հարկ եղած փաստաթուղթերը յանձնած է Դաշնակցային Յանձնախումբին որպէսզի հետապօտական կոմիտէ մը կազմուի պատրաստելու համար իր ընտրապայքարը:

ՍԵՐԳԻՈՑ մէջ, ամբակոծութիւններու հետեւանքով անձնասպանութիւններու թիւը մրցանիշ կոտրած է: «Փոլիքիֆա» թերթին համաձայն 96 անձնասպանութիւն գործուած է եւ 19 փորձեր:

MESSE DE REQUIEM

en la mémoire de

Sa Sainteté
KARÉKINE Ier

Célébrée par l'**Abbé Boyer**

Lundi 12 Juillet à 11 heures

en la Chapelle St-Jean
du Home Arménien
107, avenue Mal. Lyautey - ST-RAPHAEL

PARIS — FOOTBALL — A. S. H. F.

Ecole de football pour les jeunes Arméniens

L'Association Sportive HOMENETMEN-FRANCE ouvre, début septembre, une école de football pour les jeunes Arméniens nés en 1988, 1989, 1990 et 1991.

Il est prévu, outre les entraînements, de les faire participer à des championnats officiels.

N'hésitez pas à inscrire vos enfants qui deviendront peut-être un jour, des nouveaux Djorkaeff ou Boghossian.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

***

RECHERCHE ATTAQUANT(S) D'ORIGINE ARMENIENNE

L'A. S. HOMENETMEN-FRANCE, en vue de renforcer sa ligne d'attaque, recherche des joueurs d'origine arménienne, jeune ou moins jeune mais expérimenté, pouvant jouer soit 7 ou 9 ou 10 ou 11, et surtout sachant marquer des buts.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :

01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN

Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 11, վարդավառ: Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ե. ՎԻԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 12, Բ. օր վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու ատարտին՝ Հոգեհանգիստ «վառն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 11, տօն է վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 12 Մեռելոց: Ժամը 11ին Հոգեհանգիստ:

ՄԵԾ ԳԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի
Կրքնոպլի Հայկական Դպրոցի
Տարեշրջանի Աւարտին Առիթով
եւ
Խանասարի Արշաւանքի

Կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը լրջոց բարեկամներով, Հաճելի օր մը անցընելու

Մեծ Դաշտահանդէսին
Կիրակի, Յուլիս 11
Parc de l'Ovalie-ի մէջ:
Անձրեւի պարագային,
Gymnase des Pies սրահը,
SASSENAGE

Հայկական ճաշեր, խորոված, անուշեղէններ, վիճակահանութիւն եւ անակնկալներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեհօ - Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէյնի
օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE (Jura)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août :

Dates : du 29 juillet au 20 août
Prix : 3 400 + 450 F (transport Paris et Marseille)
Ages : enfants nés entre le 01/01/84 et le 31/12/92

Veuillez contacter la section la plus proche de votre domicile ou téléphoner au Conseil d'Administration de la CBAF au : 01. 48. 24. 46. 57.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՄՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տպակոխած 50-ամեայ հատորը) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 9
VENDREDI
9 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԴՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·680 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.680

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՒՆԱՑԻ նախկին նահանգապետը՝ Գ. Պոնչ բնաւ միտք չունի լռելու եւ խեղճ կենալու, ընդհակառակն, յարձակման կ'անցնի, ինչպէս յայտարարած էր բանտէն ելած օրն իսկ: Նախ փաստաբանը փոխեց եւ ճամբու դրաւ մէթր Ժորժ Քիժմանը, անոր տեղը նշանակելով Ֆրանսիս Շէվինէրը (Էլիզէի հետ կապ ունեցող անձ մը): Ապա, թէլադրեց հարցաքննիչ դատաւորին որ իր հետապնդումները կատարէ Մաթիւնեոնի կողմերը, ժոսփէնի թեքնիք խորհրդական Տիկին Վալթէրի մօտ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նոր վարչապետը՝ Եհուտ Պարաք խօսքէն զործէ անցնելով, բազմաթիւ չինովնիները արար ղեկավարներուն հետ եւ կը ձեռնարկէ կարգ մը այցելութիւններու: Նախ կ'երթայ (Յուլիս 9) Ալեքսանդրիա ուր կը հանդիպի նախագահ Մուպարաքի, ապա, Կիրակի օր Արաֆաթի, էրէգի մէջ: Նախատեսուած է նաեւ տեսակցութիւն մը Յորդանանի թագաւորին հետ ուրկէ պիտի անցնի Ուաշինկթըն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) համաձայնաւար երեսփոխանները կարմիր հրապարակի հսկայ չէնքէն դուրս չեն ելլեր եւ որոշած են ամբողջ ամառն ալ հոն անցընել հակելու համար Լենինի դամբարանին: Իրենց վախն այն է որ Լենինի զմռսուած մարմինը անհետանայ իր դամբարանէն դէպի անծանօթ ուղղութիւն:

ՉԷՉԻՆԻՈՑ ՄԻՋ մթնոլորտը լարուած է եւ սպառնալիքներն ալ կը տեղան: Այսպէս, նոյնինքն՝ նախագահը Մասխադով չէ վարանած յայտարարելու՝ «Ան որ փորձէ խաղալ Չէչէնիոյ հետ, ատամները կը կոտրէ»: Ան դեռ աւելցուցած է՝ «Այն ապստամբութիւնը կայ որ պատերազմի կողմնակիցները եւ խաղազութեան գործընթացին թշնամիները դործի դլուխ են, Մոսկուա»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ վարչապետութիւնը (նախարար եւ ութ նախարար) Յուլիս 7–ին, կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ ընտանիքներու ի նպաստ: Դպրոցական վերամուտի նպաստը չի փոխուիր, կը մնայ 1600 Ֆր.: Յաւելուածական նպաստը որ կը վճարուէր 900 հազար համեստ ընտանիքներու որոնք երեք զաւակ ունին (3–էն 20 տարեկան) կ'երկարաձգուի 21 տարեկանի. ամսական 890 Ֆրանք է: Նաեւ 21 տարեկանի երկարաձգուած է 175 հազար ընտանիքներու զաւակներուն տարիքը, իրենց չնորհուած բնակութեան նպաստին համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արդարադատութեան նախկին նախարարը Օլիվիէ Կիշար (Կօլիաս) քննութեան տակ առնուած է: Կը մեղադրուի ապօրինի դործունէութեան համար դոր ունեցած է, երբ նախագահ էր Լուարի շրջանի Շրջանային Խորհուրդին:

ՔՈՒՇՆԷր, նախքան Քոսովօ երթալը, յայտարարած է Լիոնի մէջ որ «Եւրոպան փրխթինա ծնաւ», այսինքն՝ Քոսովոյի մայրաքաղաքը: Ան դեռ ըսած է.– «Ինչ որ կատարուեցաւ Քոսովօ, այսինքն՝ վոքքամասնութեանց պաշտպանութիւնը Եւրոպայի ծոցը, կարելի չէր երեւակայել 1945–ին: Ատոր համար է որ Եւրոպան, մարդկային իրաւանց, եղբայրութեան Եւրոպան, այն զոր կը սիրենք, Քոսովօ ծըննաւ»: Երբ մամուլը կը նկարագրէ Քոսովոյի պարզած պատկերը, ալպանական մաֆիային առթած սարսափը, գործուած ահերը, առնուազն տարօրինակ կրնան թուիլ ՄԱԿ–ի բանագնացին խօսքերը...:

ՄՈՆ ՊԼԱՆԻ փոպուլիին մէջ Մարտ 24–ին պատահած հրդեհին զոհերու պարագաները դժդոհ են պատրաստուած տեղեկագիրէն: Անոնք կը պնդեն որ տեղեկագիրը չատ դիւանագիտական մօտեցումով չարադրուած է, յատուկ ուշադրութիւն ընելով որ թէ՛ Ֆրանսական, թէ՛ իտալական կողմին պատասխանատուութիւնը կարելի չափով նուազ ցոյց տրուի: Զոհերու ընտանիքներուն փաստաբանը յայտարարած է թէ տեղեկագիրը ոչինչով նկատի առած է ողբերգութեան մարդկայնական չափերը, կատարեալ արհամարհանքի ենթարկելով զոհերը:

ՍՊԱՆԻՈՑ ոստիկանութիւնը մեծաքանակ թմրեցուցիչ զրաւած է Ալանտեանի վրայ նաւարկող նաւէ մը: Ձերբակալուած են սպանացի եւ գոլոմպիացի մաքսանենգներ: Գրաւուած բեռը տասը թոն դոգայինէ եւ 208 քկ· հեռոյինէ կը բաղկանայ ու այս մարզին մէջ այս քանակը մըցանիչ կը նկատուի: Թմրեցուցիչը գոլոմպիական էր ու պէտք է մատակարարէր եւրոպական չուկան:

ԱՄՆ Ռուսաստանի ազդարարած է դէնք չծախել Սուրիոյ, սպառնալով զադրեցնել իր օժանդակութիւնը: Ուաշինկթըն կը չարունակէ ահաբեկչութեան զօրակից երկիրը նկատել Սուրիան որուն նախագահը երկօրեայ այց մը կատարեց Մոսկուա: Ռուսաստան երկու միլիառ տոլարի իր պարմանագրութեան համաձայն կը պատրաստուի ՄԻԿ–29 հալածիչներ տալ Դամասկոսի:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմածովային զօրամասերէն մէկը անծանօթ դիմեալներու յարձակմանն ենթարկուած է: Ցարձակողներուն եւ հաքուի Զիխ արուարձանի զօրամասին մէթերանոցին պահապաններուն միջեւ հրաձգութիւն տեղի ունեցած է չուրջ քառորդ ժամ, ապա անարիւն աւարտած:

ԿՐԵՄԼԻՆԻ մեծ պալատին վերանորոգումը աւարտած է ու հաչուեցոյցը երկու միլիառ ֆրանքի չափ է: Կառոյցը որ փակ էր աշխատանքներու ընթացքին, կը վերաբացուի Օգոստոսին: Վեց դարու անցեալի տէր չէնքը, ըստ պատասխանատուներու, տառացիօրէն փլչելու վտանգին ենթակայ էր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ – ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՓՈԽՈՒՄԸ

Վարչապետ Ա. Դանիէլեանի որոշումով Յուլիս 7–ին պաշտօնազրկուած է հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի վարչութեան պետ Ռազմիկ Ղեւոնդեանը: Անոր տեղ նշանակուած է Գարիկ Գրիգորեան: Որոշ աղբիւրներու համաձայն Ռ. Ղեւոնդեանի պաշտօնազրկումը կապուած է նախորդ օրը Սեւծովեանակերտի քաղաքապետ Կարէն Բարայեանի ելոյթին: Ան քննադատած է նախագահ Ա. Ղուկասեանը: Թէեւ նախագահի մամուլի քարտուղար Ժաննա Կրիկորովա ըսած է թէ Ռ. Ղեւոնդեան նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի նշանակած օրէն չէր ընդունուած հեռատեսիլի աշխատակազմէն որ մասնագիտական անոր տուեալները անբաւարար կը նկատէր այդ պաշտօնին համար:

***

ԼՂՀ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ

Յուլիս 6–ին ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան ընդունելով արդարադատութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատար Ռ. Հայրապետեանը տեսակցութիւն մը ունեցած է դատախրատական յետագայ բարեփոխումներուն մասին: Բարեփոխումները կ'ընդդրկեն վաստաբանական գործունէութեան, դատարաններու, դատաւորներու, դատախազներու աուընչուած մարդերը: Ներկայ շրջանային ժողովրդական դատարանին եւ Գերագոյն դատարանին փոխարէն կը կազմուի եռատիճան համակարգ մը Առաջին ատեան, Վերաքննիչ ու վճռաբեկ դատարաններու օղակներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7 / 8)

ԱՐԱՄ Ա. ԵԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ա-րամ Ա. եւ Ա.Թոռին թեմական առաջնորդները ցաւակցական այցելութիւն մը տուած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Արամ Ա. կաթեւոր նկատած է էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ Ա.Թոռին գործակցութիւնը որ դրական աղդեցութիւն կ'ունենայ ըմփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն զարգացման վրայ: Հանդիպումին նիւթ եղած է Սեպտեմբերին ծրագրուած Հայաստան – Սփիւռք համաժողովը:

Նոյն օրը նախագահը ընդունած է Կաթողիկոս–Պատրիարք Յովհ.–Պետրոս ԺԲ· Գասպարեանի գլխաւորած հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պատուիրակութիւնը: Յովհաննէս–Պետրոս ԺԲ· ցաւակցութիւն յայտնելով չեչոտած է Գարեգին Ա.ի մեծ հեղինակութեամբ միջեկեղեցական կապերու զարգացման տրուած թափը: Ցեղասպանութեան ճանաչման կացութեան, զարաբաղեան խնդրին չուրջ:

***

ԱԻՍՏՐԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՕՐԸ

Աւստրիոյ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Շիւըսէլի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յուլիս 7–ին ընդունուած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի, նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Վ. Օսկանեան ծանրացած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ներկայի կացութեան վրայ. Նիւթ եղած են Կովկասի ու Եւրոպայի Միութեան գործակցութեան հեռանկարները: Կ. Դեմիրճեան ներկայացուցած է Հայաստանի քաղաքական իրավիճակը, ըսած է թէ քաղաքական ուժերու նպատակն է ժողովրդավարութեան խորացումը, չուկայի յարաբերութիւններու զարգացումը: Քննարկուած են Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութիւնը, Ղարաբաղի հարցը: Ռ. Քոչարեան եւս չեչոտած է Հայաստանի եւրոպական հակումը, ապա խօսելով Ղարաբաղի մասին, ներկայացուցած է Հայաստանի կեցուածքը: Աւստրիացի նախարարը ըսելով որ Ղարաբաղը Օ – ԷՍ – ՍԷ – Բ–ի կարեւորագոյն գործունէութեան մաս կը կազմէ, յոյս յայտնած է որ իր պաշտօնավարման օրով կը յաջողի բոլոր կողմերէն ընդունելի փոխադարձ դիջումի տարբերակը գտնել:

ՊՈԼԻՍ

Ս. ՅԱԿՈԲ ՀԻԱՆԴԱՆՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

Պոլսոյ Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը Յունիս 29 թուակիր որոշումով Ս. Յակոբ կաթողիկէ հիւանդանոցի վարչական կազմը պաշտօնազրկած է: Պատճառաբանութիւնը այն է որ վարչութիւնը առանց վաքըֆներու տնօրէնութեան վաւերացումին գործադրութեան դրած է կեդրոնական ջեռուցման նորոդութեան ծրագիրը: Նաեւ կայ պնդումը թէ հիւանդանոցին կալուածներէն մէկը վարչականներուն մէկուն եղբօրը վարձու տրուած ու վարձքը չէ դանձուած, պատճառ ըլլալով որ հիւանդանոցին վաքըֆը վնաս կրէ: Այս բոլորին համար հիւանդանոցի վաքըֆը երկու միլիառ թրքական ոսկի (30 հազար ֆրանք) տուգանքի դատապարտուած է. վարչութիւնը բողոքած է ատոր դէմ, սակայն դատարանը եթէ հաստատէ տուգանքը, ան պիտի դանձուի վարչութեան անդամներէն ու որպէս եկամուտ յատկացուի վաքըֆին:

Ս. Յակոբ հիւանդանոցի վարչութիւնը «Ակօս» շաբաթաթերթին յայտարարութիւն մը ընելով վերապրումները մերժած է, ըսելով նաեւ թէ իրենք իրենց տեսակէտը դրաւոր յայտնած են, սակայն ցաւով կը նշմարեն որ ան նկատի չառնուիր: Վարչութեան անդամները կը պատրաստուին նաեւ իրենց իրաւունքը պաշտպանել օրինաւոր ճամբաներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԻՍԻ 14· ԲՌՆԱԴԱՏՈՒԱԾՆԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1920-1953 ԹԹ.

Հայաստանում ստալինեան բռնութիւնների ուսումնասիրութիւնը կրկին վկայում է այն իրողութիւնը, որ ցանկացած բռնապետ իր իշխանութիւնը պահելու նպատակով առաջին հերթին աշխատում է թուլացնել հասարակայնութեան մտաւոր ներուժը եւ, բնականաբար, կրթութեան համակարգը:

Դարեր ի վեր տարբեր հասարակարգերում մտաւոր ոլորտի ներկայացուցիչները բացայայտ կամ թաքուն հակամարտութեան մէջ են գտնուել իշխանութիւնների, յատկապէս բռնատիրական իշխանութիւնների հետ, եւ կրել վերջիններիս հալածանքներն ու բռնութիւնները: Նոյնպիսի դրսեւորումներ են տեղի ունենում նաեւ ստալինեան բռնապետութեան տարիներին ԽՍՀՄ-ում: Ճիշդ է, խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ նկատելի է իշխանութիւնների ուշադրութիւնը կրթական ոլորտին: Մասնաւորապէս Հայաստանում 1920 – 1940 թթ. հսկայական դրական քայլեր են արւում դպրոցական շինարարութեան ոլորտում, ստեղծւում են առաջին բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները եւ այլն:

Ըստ էութեան, իշխանութիւնները հասկանում էին կրթութեան անհրաժեշտութիւնը տնտեսութեան վերականգնման ու զարգացման համար, ուստի եւ բաւականին յաջող աշխատանք էր կատարւում գրեթէ համատարած անգրագիտութիւնը վերացնելու ուղղութեամբ, եւ արդէն 1933–34 ուսումնական տարում անցնում ընդհանուր եօթամեայ կրթութեան:

Զուգահեռաբար նկատելի է, որ ուսուցչական կազմը գտնւում էր քաղաքական մարմինների ուշադրութեան տակ: Ճիշդ է, 1920–ական թուականներին քաղաքական հետապնդումները Հայաստանում զանգուածային չէին, սակայն 1920–1929 թթ. այս կամ այն ժամկէտներով դատապարտուած ուսուցիչների թիւը, ըստ ՀՀ ՆԳ եւ Ա.Ն Ա.Մ. արխիւի կարճուած փոնտի տուեալների, կազմում է 26 մարդ, որոնցից 5 տարի ազատազրկման են ենթարկուել 7–ը, 3 տարի՝ 5–ը, 1 տարի՝ 2–ը եւ այլն:

Սակայն 1930–ականներին ձեւաւորուեց ստալինեան մենատիրութիւնը, որը փաստօրէն հաստատուեց նաեւ զանգուածային հալածանքների, բնականաբար եւ մտաւոր ներուժի ներկայացուցիչների նկատմամբ բռնութիւններ իրագործելու ճանապարհով: Մենատիրութեանը յարմար լսող եւ ենթարկուող սեբռնդ դաստիարակելու համար անհրաժեշտ էր համապատասխան մանկավարժական կազմ, ուստի ենթադրելի էր, որ մենատիրութեան գնացող Ի. Ստալինը յատուկ ուշադրութիւն պէտք է դարձներ նաեւ մտաւորականների այդ շերտի վրայ: Ինչպէս ուսուցանում է պատմութիւնը, նման ձգտումներն անիրական են: Կարելի է ժամանակաւորապէս առերեւոյթ ճնշել ազատ միտքը, սակայն հնարաւոր չէ վերացնել: Պատահական չէ, որ ձախողուեց նաեւ Ի. Ստալինի ծրագիրը, եւ առաջին հերթին կրթական համակարգում դաստիարակուեց մի սեբռնդ, որը յայտնի է 60–ականների սեբռնդ անուանումով, որը եւ ըմբռնում անձի պաշտամունքի դէմ, դատապարտեց՝ ապահովելով «ձնհալի» տարիները ԽՍՀՄ-ում:

Հայաստանում 30–ականների ստալինեան բռնութիւնների առաջին զոհերի մէջ էին տարբեր բարձրագոյնման ուսման հիմնարկների դիտնական – մանկավարժները:

Այդ դժնի տարիների համար բնական էր, որ բռնութիւնների արիւնախում մեքենան չչրջանցեց նաեւ դպրոցը, որտեղ կենսարոնացուած էր հանրապետութեան մտաւոր ներուժի բաւականին ըստ ւար հատուածը:

Ինչպէս յոյժ տուեցին մեր ուսումնասիրութիւնները ՀՀ ՆԳ եւ Ա.Ն Ա.Մ. արխիւում, 1930–1939 թթ. Հայաստանում բռնադատուել են դպրոցի 8 տնօրէն եւ 255 ուսուցիչ:

Նրանց հիմնական մասը մեղադրւում էր դաշնակցական գործունէութեան մէջ, իսկ այլ դէպքերում, որպէս կանոն, նշւում էր հակայեղափոխական, հակախորհրդային գործունէութիւնը: Մինչեւ 1930–ական թուականների կէսերը առաւել չատ է զիւղական դպրոցների ուսուցիչների թիւը, որը կարելի է բացատրել անցկացուող համատարած կոլեկտիւացման ժամանակ կիրառուող բռնութիւններով: Այդ տարիներին աւելի մեծ է 2–5 տարի ազատազրկման ենթարկուածների թուաքանակը, որը կարուկ փոխւում է 1937–1938 թթ., երբ գնդակահարւում են 54–ը, 10 եւ աւելի տարիների ազատազրկման են ենթարկւում 52–ը, 8 տարի՝ 8–ը, 5 տարի՝ 17–ը եւ այլն:

Ըստ բնակութեան վայրերի 57 ուսուցիչ բռնադատուել են Երեւանից, 26–ը՝ Լենինականից, 6–ական՝ Աշտարակից եւ Արտաշատից, 5–ական՝ Կիրովականից եւ Գորիսից եւ այլն:

Աւելորդ է յիշատակել, որ բռնութիւնների ալիքը հայ մանկավարժների նկատմամբ ներառել է նաեւ ԽՍՀՄ-ի այլ հանրապետութիւններում դասաւանդողներին: Այսպէս, յայտնի է, որ թիֆլիսում 1937–ի զոհերը դարձան պրոֆեսորներ, փիլիսոփայ Յակոբ Էլիբեկեանը, մաթեմատիկոս Յարեթ Խաչատրեանը, բնագէտ Նիկողայոս (Նիկոլ) Սարգսեանը, մանկավարժ, դրականագէտ Կարօ Ա.ղաբաբեանը, միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ, դրող Գարեգին Սէյրանեանը եւ ուրիշներ:

Ինչպէս արդէն նշեցինք, Հայաստանի ուսուցիչներին այդ տարիներին տրուող հիմնական մեղադրանքներն էին դաշնակցական, տրոցկիստական, հակախորհրդային եւ հակայեղափոխական գործունէութիւնները, սակայն ՆԳ ԺԿ մարմինները նաեւ նրանց մէջ «գտնում» եւ դատապարտում են մէկ լրտեսի:

Որպէսզի ամբողջական լինի 1930–ական թուականներին Հայաստանում ուսուցիչների նկատմամբ կիրառուած բռնութիւնների պատկերը, մի քանի օրինակ ներկայացնենք սկզբնական տարիների գործերից, ապա անդրադառնանք 1936 թ. կէսերից սկսուած առաւել լայնածաւալ եւ դաժան փաստերին:

Այսպէս, 1929 թ. Դեկտեմբերի վերջին Ղամարլուի (այժմ՝ Արտաշատ) շրջանի մի մեծ խմբի անդամների հետ ձերբակալւում է նաեւ Դուբնի զիւղի ուսուցիչ Վարոս Ասլանեանը: Նրանց մեղադրում էին որպէս ընդյատակեայ դաշնակցական կազմակերպութեան անդամներ: 1930 թ. Վ. Ասլանեանը դատապարտւում է 3 տարի ազատազրկման:

1931–ին հակակոլտնտեսային եւ ընդյատակեայ դաշնակցական գործունէութեան մեղադրանքով 3 տարով ազատազրկում է Մուսլուղլի զիւղի ուսուցիչ Ա.լեքսան Կարապետեան – Փիլոսեանը եւ այլն:

30–ական թուականների սկզբնական շրջանում բռնութիւնները հիմնականում կապուած էին համատարած կոլեկտիւացման հետ: 1936 թ. կէսերից դրանք այլ բնոյթ էին կրում, եւ սեպտեմբեր ամսին եօթը հոգու հետ ձերբակալուած Կոտայքի շրջանի ուսուցիչ Արիստակէս Գալստեանն արդէն մեղադրւում էր ընդյատակեայ հակայեղափոխական տրոցկիստական խմբի անդամ լինելու մէջ: Նրան դատապարտում են 3 տարի ազատազրկման:

1936 թ. Յուլիսի 22–ին ձերբակալուած Վաղարշապատի միջնակարգ դպրոցի տնօրէն Գէորգ Մրմեանի մեղադրական եզրակացութեան մէջ կարդում ենք, որ նա «...մեղադրւում է նրանում, որ անվստահութեամբ է վերաբերուել կուսակցական, խորհրդային մարմիններին, թերթերին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի կոմերիտմութեան ԿԿ–ի քարտուղարի զեկոյցին՝ ՀԿ/բ/ Կ ԿԿ նախկին քարտուղար Ա. Խանջեանի ինքնասպանութեան առթիւ, իբրեւ ուղղորդուած հարցերում ակտիւում կասկածի տակ է դրել Խանջեանի ինքնասպանութիւնը Վրաստանում եւ հակառակ՝ ակնարկել է վրացական ազգի վրայ...»: Այդ «մեղքերի» համար Գ. Մրմեանը ազատազրկւում է 10 տարի ժամկէտով:

1937 թ. Մայիսի 29–ին ՆԳ ԺԿ մարմինները ձերբակալում են նաեւ Գնդեւազ զիւղի միջնակարգ դպրոցի տնօրէն Յովհաննէս Աբրահամեանին, որը մեղադրւում է ուսուցիչների չրջանում կուսակցութեան զեկավարների, խորհրդային մարմնի եւ զրողների հասցէին պարբերաբար տրոցկիստական – ազգայնամոլական արտայայտութիւններ անելու մէջ:

Յ. Աբրահամեանը դատապարտւում է 5 տարի ազատազրկման եւ մահանում աքսորավայրում:

1937 թ. փետրուարին ձերբակալուել էր նաեւ Երեւանի Նար-Դոսի անուան թիւ 23 միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ, Ֆրանսիայից հայրենադարձուած Լիւդվիգ Դեմիրճեանը, որին մեղադրում են «հակայեղափոխական – տրոցկիստ» լինելու մէջ:

Առաւել մանրամասն են տրուած Շամչաղիկի չրջանի եօթամեայ դպրոցի ուսուցիչ Արամ Ղազարեանի «յանցագործութիւնները» մեղադրական եզրակացութեան մէջ: Այսպէս՝ նա «...1936 թ. օգոստոսի 26–ին Կուլափ զիւղի կոլտնտեսութեան ակումբում կարդալով «Զարեան Վոստոկա» թերթը, որտեղ զետեղուած էր Խորհրդային Միութեան աչխատաւորների պահանջը հակայեղափոխական, տրոցկիստական – զինուորական, ահաբեկչական կենտրոնի (անդամների –Ա. Մ.) գնդակահարութեան մասին՝ յօդուածի վերջում գրեց. «Զզնդակահարել, նրանց ազատել»:

Այդ կենտրոնի դատավարութեան օրերին Ա. Ղազարեանը բերել եւ զիւղացիներին ցոյց էր տուել Տրոցկու նկարը եւ յօդուածը, թոյլ է տուել հակայեղափոխական արտայայտութիւններ՝ պնդելով, որ ոչ մի տարբերութիւն չկայ կոմունիստների եւ ֆաչիստների տեսութիւններում, թէ պատերազմի դէպքում ֆաչիստները կը յաղթեն եւ այլն:

Ա. Ղազարեանին դատապարտում են 5 տարի ազատազրկման, սակայն 1949 թ. կրկին յիշում են եւ վճռաօրէն նոյն մեղադրանքներով աքսորում:

Հայաստանում բռնութիւնների ենթարկուած մանկավարժների մէջ կային նաեւ Ռուսներ, Ասորիներ եւ այլ ազգերի ներկայացուցիչներ:

Հայրենական պատերազմի տարիներին որոշ դադարից յետոյ, 1949 թ. տեղի ունեցաւ ԽՍՀՄ պատմութեան հերթական ողբերգական արարը: Հայաստանից Յունիսի 14–ին զանգուածային աքսորի ենթարկուեցին 13 հազարից աւելի մարդիկ (2935 ընտանիք): Աքսորուած ընտանիքների գլխաւորների մէջ 66–ը ուսուցիչներ էին. 10–ը՝ Երեւանից, 6–ը՝ Մարտունու, 4–ը՝ Արտաշատի, 4–ը՝ էջմիածնի, 3–ը՝ Դիլիջանի, 3–ը՝ Բայազէտի, 3–ը՝ Գորիսի, 2–ական ուսուցիչ Սեւանի, Միկոյեանի, Կոտայքի, Սպիտակի եւ այլ չրջաններից:

Այժմ ներկայացնենք նրանցից մի քանիսի գործերը:

Երեւանի երկաթուղային կայարանի թիւ 49 դպրոցի ուսուցիչ Կ. Սերոբեանը աքսորւում է իր ընտանիքի հինգ անդամների հետ այն մեղադրանքով, որ նա 1942 թ. կերչում գերի է ընկել, ապա մտել «Հայկական լեգէոն», որտեղ «հատուկ մօրչն ծառայել է Գերմանացիներին. ունեցել է սպայական կոչում, սերտ կապերի մէջ է եղել գերմանական բարձր հրամկազմի հետ», սակայն, ինչպէս նչուած է 1992 թ. Նոյեմբերի 12–ի ՀՀ դատախազութեան դրութիւնում, «ինչ վերաբերում է նրա կնոջը եւ երեխաներին, նրանք պատասխանատու չեն Սերոբեանի կատարած յանցանքի համար»:

Նման մեղադրանք է տրուած նաեւ Սպիտակի չրջանային կոլտնտեսական պարի խմբակի ուսուցիչ Վ. Աւագեանին, որը, գերի ընկնելով, 1942 թ. մտել է «Հայկական լեգէոն», որտեղ զեկավարել

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՊՈՄՊԷՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ս. ՊԵՏՐՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Պոմպէյի Հայերը մինչեւ ԺԲ. դարու վերջերը իրրեւ ապօթատեղի վայրաչէն տնակ մը կամ փոքրիկ մատուռ մը ունէին: Նոր եկեղեցիի մը կառուցումը թէեւ անհրաժեշտութիւն դարձած էր, բայց ԺԲ. դարու կէսերուն Պոմպէյի չորս Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ մղուող կռիւները հատանաբար դիմադրը պատճառը դարձան այդ ծրագիրի յետաձգման:

Այնուհետեւ, բնիկ համատանցի վաճառական Յակոբ Պետրոսի նուիրատուութեամբ քաղաքին կեդրոնական, առեւտրական կարեւորութիւն ներկայացնող մէկ չրջանին մէջ, Միտաուս (Meadows) փողոցին վրայ 1796–1797–ին կառուցուեցաւ քարակերտ Ս. Պետրոս եկեղեցին: Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարուեցաւ Էջմիածինէն Հնդկաստան հովուական այցելութիւն կատարող Յակոբ Արքեպիսկոպոսին ձեռամբ, 1796 Հոկտեմբեր 12–ին:

Եկեղեցին միշտ ալ մնայուն քահանայ ունեցած է, եւ հետաքրքրական է յիչել, որ անոր ծուխին մաս կը կազմէին, Հայերու կողքին, նաեւ քաղաքին միւս քրիստոնեաներէն չատեր. հատանաբար առնուազն չատեր հարաւային Հնդկաստանի բնիկ քրիստոնեայ Մալաբարցիները էին, որոնք Հայերուն դաւանակից են՝ իրրեւ միաբնակ ուղղափառներ, եւ Պոմպէյի մէջ եկեղեցի չունենալով՝ Հայոց եկեղեցւոյ կապուած էին:

ՊՈՄՊԷՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒՈՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽՈՅԺ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

Հնդկաստանի մէջ ԺԹ. դարուն սկիզբը քաղաքական նոր իրավիճակ ստեղծուե-

է ինքնուս պարի խումբը: Նրա հետ աքսորուել են կինը եւ տղան, որոնք արդարացուել են 1992 թուականի Հոկտեմբերի 13–ին:

Լենինական քաղաքի 10–րդ դպրոցի ուսուցիչ Դ. Դանիէլեանն իր կնոջ եւ աղջկայ հետ աքսորուել է նոյնպիսի մեղադրանքով: Նրանք եւս արդարացուել են 1964 թ. յունուարի 9–ի որոշմամբ:

Սիսիանի չրջանից ուսուցիչ Ս. Խաչատրեանն իր կնոջ, երկու աղջիկների եւ տղայի հետ աքսորւում է «Հայկական լեգէոն»ում որպէս էֆրէյտոր ծառայելու համար եւ արդարացուել է 1964 թ. յունուարի 9–ի որոշմամբ:

1941 թ. գերի է ընկել եւ մտել «Հայկական լեգէոն» նաեւ Լենինականի մանկատան տնտեսական գծով վարիչ Բ. Թորոսեանը, որն արդարացուել է 1992 թ.:

Մեղրիի Շահումեանի անուան միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ Գ. Փարսադանեանը եւ էջմիածնի Շորբուլախ գիւղի ուսուցիչ Գ. Բգնունին արդէն մեղադրւում են, որ նախկինում եղել են դաշնակցական կազմակերպութեան ակտիւ անդամներ, սակայն առայժմն ազատ է արձակուում 1954 թ. փաստերը չհամարձակուում 1954 թ. փաստերը չհամատուելու հիմքով, իսկ երկրորդը՝ 1955 թ., որպէս պատերազմի մասնակից, որ կռուով հասել է մինչեւ Պէռլին:

Այսպիսով, 1920–ականի վերջերից մինչեւ 1953 թ. պարբերաբար կրկնուող ստալինեան ճնշումների տարիներին Հայաստանում բռնութիւնների ենթարկուեցին 355 ուսուցիչներ:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Ազգ», Յունիս 15

ՀԱՅ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Կարդալ է, որ մեր հրատարակությունները, հիմնուած ձեր նուիրատուութեան վրայ, ամէն տեսակ ձեռնհասութիւն են ցոյց տալիս, ամենից առաջ՝ ընտրութեան մէջ։ Ուրեմն, ինչպէս կարելի է, որ ձեր նուիրատուութիւնը ոչ ընտրեալ ձեռքերի մէջ ընկնի։

– Վերջին հարցի մասին ես, որ ինձ համար ամենից կարեւորն է, ասաց Ռուբէն, ես ինքս ինձ համար ոչինչ չեմ ուզում, ոչ էլ ինձ մօտ հարազատներ ունեմ, որոնց համար ինձ հոգալ հարկաւոր լինի։ Ես ուզում եմ միայն, որ մեր գործը ընթանայ ուղիղ ճանապարհով, որ մեր ընտրած գրքերը ոչ միայն ընթերցանութեան արժանի լինեն, այլ եւ ընթերցողին ինչ որ օգուտ տան։ Ես ուզում եմ, որ մեր գրքերը ոչ միայն ընթերցողի ձեռքը ընկնեն, այլ եւ նրա սրտին մօտենան։ Ես ուզում եմ, որ մեր գրքերը ոչ միայն ընթերցողի ձեռքը ընկնեն, այլ եւ նրա սրտին մօտենան։

– Ես էլ ուզում եմ, որ մեր գրքերը ոչ միայն ընթերցողի ձեռքը ընկնեն, այլ եւ նրա սրտին մօտենան։ Ես էլ

GRENOBLE

Fête annulée

La Fête Champêtre de la Croix Bleue de Grenoble qui devait avoir lieu le 11 juillet n'aura pas lieu **en mémoire à sa Sainteté Karékine Ier** et elle est reportée au mois de septembre.

Merci de votre compréhension.

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԱՐԱՐ

Անահիտ Զարդարեանի եւ Անոյշ Զուբարեանի գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Յուլիս 17

Cité Internationale des Arts
18, rue de l'Hôtel de Ville — 75004 Paris

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1999 – 2000 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 73 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական երկսեռ, դիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարբրլուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:*

● *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային:*

● *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անդրաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:*

● *Ուսումնական ծրագիրը միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ հիմնուած է՝ անգլիական GCE "O" Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ "A" Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT 1-ի եւ SAT 2-ի պատրաստութեան:*

● *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:*

● *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:*

● *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:*

● *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի եւ...)*

Աւելցնել տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A. G. B. U. —

Melkonian Educational Institue
Admission Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514 Nicosia, Cyprus
Tel. : +357-2-422195 / 422204
Fax : +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

MESSE DE REQUIEM

en la mémoire de

Sa Sainteté KARÉKINE Ier

Célébrée par l'**Abbé Boyer**

Lundi 12 Juillet à 11 heures

en la Chapelle St-Jean
du Home Arménien
107, avenue Mal. Lyautey - ST-RAPHAEL

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարարութեան սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանուխ	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 12h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
MARTEN YORGANTZ
et Surprise!

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 11, վարդավառ: Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԻՒՍԱՓ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 12, Բ. օր վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 11, տօն է վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 12 Մեռելոց: Ժամը 11ին Հոգեհանգիստ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :

01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN

Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible

à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 10
SAMEDI
10 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Աբտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

74e ANNEE — N° 19.681

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·681

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ՎԵՐՋԻՆ ՕԾՈՒՄ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆՆԵՐ ԽՕՍԱԾ ԵՆ ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ., ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, ԹՈՐԳՈՄ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ՆԱԵԻ ԻԼԻԱ Բ. ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Յուլիս 8–ին, Երեւանի ժամով 10–ին կը սկսէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին վերջին օծման եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը: Ներկայ էին պետական թէ եկեղեցական բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները, նախագահ Ռ. Քոչարեան, նախարարներ, Ազգային Ժողովի նախագահը եւ վարչապետը, նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Բագրէն Ասրաքցեան, Արցախի վարչապետ՝ Անուշաւան Դանիէլեան, վարիվանքն կարդինալ Գասիտի, բազմաթիւ պատուիրակութիւններ, Վրաստանէն, Ռուսաստանէն, Պոլսէն, դեսպաններ եւ Սփիւռքէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ծանօթ բարերարներ եւլն., եւլն.:

***

Օրուան պատարագը մատուցանած էր նորընտիր տեղապահը՝ Ներսէս Արք., որու սկիզբէն եւ մինչեւ ողջոյնի պահը գաւիթէն Կաթողիկոսին մարմինը տեղափոխուած է Դասի մէջ, ապա դեռեղուած խորանին վրայ, ուր միւռոնով օծուած է անոր ճակատն ու ամբ ձեռքը: Օծումը կատարած են Արամ Կաթողիկոս եւ տեղապահ Ներսէս Արքեպիսկոպոս:

Պատարագի աւարտին ժամը 11–ին յաջորդաբար դամբանականներ խօսած են Ներսէս Արք., Արամ Կաթողիկոս, Թորգոմ պատրիարք, Մեսրոպ պատրիարք:

Տեղապահը վեր առած է Կաթողիկոսին կատարած գործը, չեշտելով թէ ան իր յաղթանակին մէջ ինքզինք զոհած է իր հօտին, Էջմիածնի եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Հայ ժողովուրդին համար: Արամ Ա. Կաթողիկոս ընդգծած է հաւատքի այն առաքելութիւնը որուն հաւատարիմ ուղեւորը եղած է Գարեգին Ա.: Իրեն յաջորդած է Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք՝ Թորգոմ Արք.: Ան ծանրացած է Կաթողիկոսին կատարած հակայ գործին վրայ թէ՛ Ազթիլիաս, թէ՛ Էջմիածին: Դամբանախօսած է նաեւ Պոլսոյ պատրիարքը որ վեր առած է Հայրապետին փայլուն անձնաւորութիւնը եւ տարած աշխատանքը: Ժամը 11·45–ին, դագաղը իջեցուցած են խորանէն եւ դեռեղած Մայր Տաճարի կեդրոնը ուր չարունակուած է արարողութիւնը:

Այնուհետեւ չարականներու երգեցողութեամբ եւ սաղմոսներու ընթերցումով, դագաղը հանդրուաններով դուրս հանուած է տաճարէն եւ առաջնորդուած դէպի պատրաստուած փոսը: Հոս դամբանական խօսած են վրաց պատրիարք՝ Իլիա Բ. եւ Ռուպէր Քոչարեան: Հայաստանի նախագահը ընդգծած է որ Գարեգին Ա. այն բացառիկ բախտաւոր Կաթողիկոսներէն մէկն եղած է որ Լուսաւորչի գահին բազմած է հայկական անկախ պետականութեան պայմաններու մէջ եւ իր առաքելութեան ծնուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գահակալի 18 տարիներու հարուստ փորձառութեամբ, միջազգային լայն ճանաչումով եւ բարձր հեղինակութեամբ: Ան իր խօսքը եզրափակած է ըսելով. – «Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Կաթողիկոս մեծ դիտանկ, աստուածաբանի, հայրենասէրի բարձր նկարագիրը յաւերժ կը մնայ Հայ ժողովուրդի յիշողութեան մէջ»:

***

Նախագահ Քոչարեան ընդունած է Իրանի նախագահին անձնական ներկայացուցիչը որ իրեն յանձնած է Մ. Խաթամիի ցաւակցական դիրը:

Վրաստանի նախագահ Շեվարնաձէ ցաւակցական այցելութիւն մը տուած է Թիֆլիսի հայկական դեսպանատունը:

***

Ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայանը, Յուլիս 8–ին ժամը 20–ի լրատուութեան ընթացքին կարճ պատկեր մը տուաւ Գարեգին Ա.ի յուղարկաւորութենէն:

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ» Յուլիս 9–ի իր թիւին մէջ, կարճ խմբագրութիւն մը հրատարակած է, Գարեգին Ա.ի նկարով եւ որու խորագիրն է՝ «Հարցական է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ապագան»: Թղթակիցը Ժանն Ուալէն կ'անդրադառնայ Գարեգին Ա.ի յուղարկաւորութեան եւ այդ առթիւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ որ չէ կրցած խուսափիլ կովկասեան չրջանը դարերէ ի վեր անկայունացնող արեւելք–արեւմուտք մրցակցութենէն ու հարց կուտայ ապագայի մասին: Կ'ըսէ թէ տեղապահին համաձայն յաջորդ Կաթողիկոսը պէտք է ընտրուի աւելի հոգեւոր քան քաղաքական առաքինութեանց համար:

***

ՓԱՐԻԶԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Հինգշաբթի, Յուլիս 8–ի առաւօտեան 10–ին, ծայրէ ծայր լեցուած էր Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուր հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանուէր երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի յիշատակին: Նոյն ժամուն վերջ կը գտնէր, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ, վերջին օծումը եւ թաղմանական արարողութիւնը:

Փարիզի եկեղեցին փութացած էին նաեւ բազմաթիւ հայ թէ օտար անձնաւորութիւններ: Ասոնց կարգին յիշենք. – Պաշտպանութեան նուիրակութենէն՝ Թոմ Եպիսկոպոս, Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Ազատագրական համայնքի պետ՝ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպան՝ Է. Նալպանտեան, հիւպատոս Տիկին Ն. Սողոմոնեան եւ անձնակազմէն Համլէթ Գասպարեան, եւ Վահագն Աթաբէկեան, Բողոքական դաշնակցութենէն՝ պատուելի Տը Թիւրքէմ, Էթուալ – Շան գ'Էլիզէի Էվիւմենիք ընկերակցութեան նախագահ՝ Քրիսթեան Լըկէ, Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ՝ Ռընէ Ռուքէ, Փարիզի քաղաքապետի ներկայացուցիչ՝ Գլօտ – Ժերար Մարքիւս եւ քաղաքապետարանէն՝ Տիկին Նելլի Թարտիվիէ, Գլամարի փոխքաղաքապետ՝ Յակոբ Արթինեան, Իսիի քաղաքապետութեան կողմէ Տիկին Նիքոլ Եսայեան եւ հայկական կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Պատարագը մատոյց Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ՝ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեան, մասնակցութեամբ Քահանայից դասին: Իր խօսքին մէջ, Ներսէհ Ծ. վարդապետ ոգեկոչեց Գարեգին Ա.ը, յիշելով անոր կենսագրական դիծերը, տարած աշխատանքը Անթիլիասէն Էջմիածին, անցնելով Պարսկաստանէն եւ Միացեալ – Նահանգներէն: Շեշտեց մանաւանդ երջանկայիշատակ Կաթողիկոսին աստուածաբանական խոր զարգացումը, նուիրումը՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Հայ մշակոյթին:

Հոգեհանգստեան պահուն խորան բարձրացան նաեւ հայ թէ օտար հոգեւորականները:

Արարողութեան աւարտին, ներկայ հիւրերը Առաջնորդարան փութացին, ուր Ներսէհ Ծ. Վրդ., այս անդամ Ֆրանսերէն, հակիրճ ոգեկոչումը ըրաւ Գարեգին Ա.ի:

***

Յուլիս 7 Թուականի նամակով մը ուղղուած Գիւտ Արք.ի, Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ ծիրանաւոր Ժան – Մարի Լիւթիժէ կը յայտնէ թէ պօօթակից է:

***

Հայաստանի դեսպանին եւ Նորվան եպիսկոպոսի ցաւակցական դիր մը ղրկած է Լուառի երեսփոխան Ֆրանսուա Ռոճըլուան: Ան, յիշելով, իր հանդիպումը Գարեգին Ա.ի հետ, կ'ըսէ թէ կրցած է դնահատել մարդուն կերպարը, իմացականութեան ճառագայթումը եւ հոգեւոր առաքելութեան զօրութիւնը:

***

Ծերակոյտի նախագահ Քրիսթեան Փոնսըլէ նամակով մը դեսպանին իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ: Կը չեշտէ որ հաւատքի, քաջութեան եւ հնակայ զարգացման տէր մարդ, Գարեգին Ա. իր ղրկեալը ղրած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ վրայ:

***

Փարիզի Կաթողիկոսութեան Պատուիրակութիւնը կը չարունակէ ցաւակցական դիրեր առանալ, վերջիններու կարգին՝ Օրլէանի Եպիսկոպոս՝ Ժ. Տոքուը, Սուրբ Եղիա վանքի քոյրեր, Կրընոպլի քաղաքապետ՝ Միշէլ Տէսթօ, Արնուվիլի քաղաքապետ՝ Մ. Օմաս, Տիկին Ն. Թարտիվիէ, Իսիի քաղաքապետ՝ Ա. Սանթինի, Բողոքական դաշնակցութեան նախագահ՝ պատուելի՝ Ժան – Արնոլտ ոը Գլերմոն եւ բազմաթիւ հայ անձնաւորութիւններ եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՒԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (250) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Գոհանա՞մ	Ա. ԱԼԻՓԵԱՆ
Հարցազրոյց Ա. Քերովբեանի հետ	Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ
Մոնէի ճկարչական պարտէզը	ՇԱ.ՀԱՐԱՋ
Կազմախօսութիւն «Հարուածը» վէպին Karékine	ԴՐ. ՇԱ.ՀԻՆԵԱՆ F. CHIOVARO

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ»

(Յուլիս 8 / 9)

ԼՂՀ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐԸ ՁՕՐԱԿԻՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Վերջին օրերուն նախագահ Ա. Ղուկասեան խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցած է պետական տարբեր դէմքերու հետ, որոնց կարգին նաեւ բանակի հրամանատար Ս. Բաբայեանի: Յուլիս 7–ին Ա. Ղուկասեան զինեալ ուժերու հրամանատարներու խնդրանքով հանդիպում ունեցած է անոնց հետ եւս, բացատրելով որ անհրաժեշտ է երկրին մէջ կարգ – կանոն, օրինականութիւն հաստատել, ինչ որ կարելի է միայն իշխանութիւններու լիազօրութիւններու յստակ տարանջատումով: Հրամանատարները պաշտպանած են նախագահին ուղեգիծը, նչելով որ խնդիրները պէտք է յաղթահարել միասնական ջանքերով: Ա. Ղուկասեան նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Ստեփանակերտի քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի հետ:

***

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԻ

ԼՂՀ նախագահի մամուլի քարտուղար Ժաննա Կրիկորովան զրգռութիւն համարած է ԼՂՀ բանակի հրամանատարներու եւ Ա. Ղուկասեանի Յուլիս 7–ին ունեցած հանդիպումին մասին ԼՂՀ բանակի բարձրաստիճան սպաներէն մէկուն յայտարարութիւնները: Արդարեւ, յիշեալ սպան «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի Յուլիս 7–ի հաղորդումներուն առանց յայտնելու իր անունը, մասնաւորապէս ըսած է թէ բանակի հրամանատարական կազմը մտահոգուած է մինչ այդ դործող քաղաքական ուղեգիծէն Յունիս 24–ին հրաժարումէն, եւ թէ նախագահ Ա. Ղուկասեան քարտային ճիշդ քաղաքականութիւն չի վարեր ու այդ ամբողջը ուղղուած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի եւ բանակի դիրքին տկարացման: Մեկնաբանելով վերոյիշեալ յայտարարութիւնները, Ժ. Կրիկորովա ըսած է թէ Ս. Բաբայեանի հետ նախագահին հանդիպումը անցած է փոխադարձ յարգանքի մթնոլորտի մէջ եւ ամբողջական համաձայնութիւն գոյացած է բոլոր հարցերուն մէջ: Աւելցուցած է նաեւ որ անհասկնալի կը դանէ արտայայտուած մտահոգութիւնը. «Իր բոլոր վերջին ելոյթներուն նախագահը յստակ յայտարարել է, որ տնտեսական բարեփոխումներից հրաժարում չի լինելու, եւ շուկայական տնտեսութեանը միտուած ուղեգիծը մնում է անփոփոխ, ինչպէս անփոփոխ են մնում ԼՂՀ արտաքին քաղաքականութեան դիրքորոշումները» չեշտած է ան, եզրակացնելով որ հարցը կը վերաբերի միայն օրինականութեան հաստատման եւ իշխանութեան բոլոր ճիւղերու գործունէութեան յստակացման:

***

ՌՈՒԶԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Զ. Ժվանիա որ Երեւան կը գտնուէր մասնակցելու Գարեգին Ա.ի յուղարկաւորութեան, Յուլիս 8–ին ընդունուած է Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Զրոյցին ղլխաւոր

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՄԻՋԱԳԻՒՂ (ՕՐԹԱԳԻՒՂ)

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԽՄԲ.– Շաբաթ, Յունիս 19–ին, Օրթագիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ բակին մէջ, հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Յակոբ Պարոնեանի կիսանդրիին: Բացման իր խօսքին մէջ, Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Մարգար Արսլանեանց յայտնած է որ Յ. Պարոնեան թէեւ թաղուած է Օրթագիւղի գերեզմանատան մէջ, բայց, ցարդ անոր շիրիմը անյայտ կը մնայ: Այս առթիւ, էջ մը Յակոբ Պարոնեանէն Օրթագիւղի ծուիրուած:

Նախ եւ առաջ հարկ է դիտնալ, որ այս դիւղը մտնելու համար քանի մը դժուարութիւններ կան – խօսքս պատուաւոր մարդերու համար է եւ ոչ դողերու համար – իսկ անկէ ելլելու համար դժուարութիւնները աւելի մեծ են. արեւելեան խնդրին ձեւով չինուած դիւղ մըն է: Եթէ նահանապետին ճամբային մտնել ուզես՝ վեց հոյակապ ճեմիչներու հոտը քթիդ ուշադրութիւնը կը գրաւեն, եւ անմիջապէս կը համոզուես, որ Միջագիւղ բնակուղի մը համար պզտիկ քիթ մը մեծ փորձանք է: Եթէ լեռան կողմէ իջնել փորձես՝ փըրկանքդ հետդ տանելու ես, որ եթէ դողերէ բռնուիս՝ կարենաս օձիքդ ազատել: Իսկ եթէ Պէչիկթաշի կողմէն դաս՝ աչքերդ թաչկինակով մը կապելու ես, որ հովը անցեալ տարուան հրդեհէն մնացած մոխիրները աչերուդ չխիչէ: Այս դիւղին մէջ մտնելու ապահով ճամբան օդապարիկով հոն իջնելն է, կ'ըսեն, իսկ ինծի համար հոն մտնելու ամէնէն ապահով ճամբան հոն բնաւ չմտնելն է:

Այս դիւղին մէջ 520 տուն կայ հայու. սակայն ասոնց մէջ կան տուներ, որոնք երկու եւ երեք ընտանիքներէ բնակուած են. եթէ գործերը այսպէս չարունակուին՝ քանի ընտանիք մէկ տան մէջ պիտի բնակի եւ վիճակագիրները տուն համրելու տեղ սենեակ պիտի համրեն:

Երկու եկեղեցի կայ. մէկուն անունը Աստուածածին է, իսկ միւսինը՝ Լուսաւորիչ: Գիւղիս Աստուածածինը սահմանադրական չէ, ամէն այցելուները միեւնոյն եղանակով չընդունիր. հարուստ այցելու մը տաճարէն ներս մտնելուն պէս՝ ժամակոչ եղբայրները իրար կ'անցնին առթոռ մը գտնելու եւ հիւրին քովը դնելու համար. իսկ երբ այցելուն աղքատ է՝ հրաման կ'ընդունի գետնի վրայ աղօթելու: Հարուստները Ս. Զատկին կամ Ծնունդին միայն կուգան եկեղեցի, եւ չատ անգամ ալ անձամբ չկարենալով ներկայ գտնուիլ՝ իրենց այցետոմսը կը դրկեն եկեղեցի:

Այս եկեղեցիին վերնատունէն ամէն տարի տեղ կը ծախուի կամ վարձու կը տրուի – թէպէտեւ լրագիրներու մէջ ծանուցում չըլլար – արդէն հարուստ տիկիններ ամբողջ վերնատունը ծախու առած են, եւ ոտնի օրերը մէկմէկ պահապան կնիկ կը դրկեն հոն, որպէսզի իրենց տեղը պաշտպանեն օտար կիներու յարձակումներու դէմ: Արդեօք ժամանա՞կն է յիշել Աւետարանին այս խօսքը. Տան իմ տուն աղօթից կոչեցի. եւ դուք արարիք զսա այրս աւազակաց: Լուսաւորիչը ժողովրդական է, այր եւ կին՝ իրարու կը մրցնեն տաճար, բայց Լուսաւորիչը, այրերուն վրայ վստահութիւն չունենալուն համար թերեւս, եկեղեցիին աջ կողմը այրերուն տուած է եւ ձախը՝ կիներուն... Ո՞վ կրնայ պնդել, թէ մեր երեսփոխանական ժողովն ալ այնպէս վարուած չէ. Թող չարամիտները պարզամիտ ժողովուրդին հաւատացնել ուզեն, թէ երեսփոխանական ժողովը միայն կիները ներս առած է եւ այրերը դուրս ձգած է. ես չեմ հաւատար:

Ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին դէմն է Թարգմանչաց վարժարանը, որ չատ կանոնաւոր խեղճութեան մէջ կը գտնուի, եւ եթէ ոչ իր խեղճութեամբը, գոնէ իր կանոնաւորութեամբը կրնայ Ազգային Վարչութեան նախանձը շարժել: Շատերը կը զարմանան թէ ասանկ հարուստ թաղի մը վարժարանը ինչո՞ւ աղքատ մնայ: Ես չեմ զարմանար: Վարժարանը անոր համար աղքատ է, որովհետեւ թաղին մէջ հարուստներ կան:

Գիւղիս մէջ կայ Հոխիսխմեանց վարժարան մը, որ խնամակալուհի տիկիններու անօրէնութեան տակ կը կառավարուի եւ յոյս կուտայ, որ օր մը ուսեալ եւ կրթեալ աղջիկներ դուրս պիտի տայ: Այս վարժարանին տանուհիները բաւական յաջողութեամբ կը թարգմանեն դրաբարէ աշխարհաբար, եւ եթէ Սովելոց Յանձնաժողովոյ տաճնապզիրին դրաբար նամակները չեն կրնար լուծել՝ յանցանքը իրենց չէ, վասնզի իրենց դասատուն անգամ չատ անգամ ուղեղը կը պատռէ՝ այդ նամակներէն իմաստ հանելու համար:

– Պ. Շաչեան, որ Հայաստանի մէջ սովու պատճառած աղէտներուն վրայ ժողովուրդին դութը չարժելու եւ անկէ նըւէր հաւաքելու նպատակաւ նամակներ կը հրատարակէ լրագիրներու մէջ՝ հասարակութեան անհամակնալի լեզուով կը խմբագրէ իր տաւտամաթեւ նամակները, որպէսզի մեր ազգայինները իրենց եղբայրներուն տառապանքները իմանալով չտըխրին եւ չլան: Այս տեսակէտէ Պ. Աստեղպիրը ազատ էր լսիներէն ալ խօսելու ժողովուրդին...:

Աղջիկներու վարժարան մըն ալ կայ, զոր Ազգանուէր Հայուհեանց ընկերութիւնը բացած է՝ աղքատ աղջիկներու ձրի դաստիարակութիւն տալու համար: Կարողութիւն եւ չքաղութիւն կը մաղթենք սոյն ընկերութեան ազնուասիրտ տիկիններուն, որ ամէն չանք ի գործ կը դնեն իրենց նպատակին հասնելու համար...: Եթէ այս կիները այր, եւ իրենց այրերը կիներ ըլլային՝ անշուշտ Թարգմանչաց վարժարանը այսպէս դժբախտ տեսնելու դըժբախտութիւն չէինք ունենար:

Լուսաւորչեան վարժարանը գոհացուցիչ է առ այժմ, սակայն միշտ հակումի պէտք ունի, որ անընդհատ չարաչեւ իր կանոնաւորութեանը մէջ:

Հայկական Կրթարան անունով դիւերօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան մը, որու տնօրէնն է Պ. Գուրգէն, ամէն արդելքներու եւ ձախորդութիւններու դէմ դնելով՝ այսօր խիստ կանոնաւոր վիճակի մէջ մըտած է: Ահա գիւղիս ամէնէն մեծ չէնքը եւ մարդը:

Հոս է Բարեսիրաց ընկերութեան թատրոնը, որու անունը անչուշտ հատար անդամ կարդացած ես վաղուոյ պատերուն վրայ: Այս թատրոնի մէջ կը ներկայացուէին ժամանակաւ անմահ Պէչիկթաշլեաններ եւ մահկանացու Հէքիմեանի ողբերգութիւնները, որոնց նմանները այժմ պարզեւաբաշխութեան օրերը վարժարաններու մէջ կը ներկայացուին ի մեծ ճանճրութիւն հանդիսականներու: Այս թատրոնին մէջ է, որ այժմ չատերը աւետարանութիւններ կ'ընեն ժողովուրդի օգտակար նիւթերու վրայ: Անուրանալի ճըշմարտութիւն մըն է, որ Միջագիւղ ամէն թաղէ առաջ սկսած է լուսաւորեալ ազգերու նմանիլ աշխատելու եւ ... չյաջողելու ... քանի որ նմանիլը՝ ըլլալ չէ, միշտ պիտի յիշեմ կապիկին առակը:

Այս թաղը խաղաղասէր է. պատրիարքներու փոփոխութիւններու ժամանակ բըռնաւ կարծիք յայտնած չէ: Օր մը եկեղեցւոյ մէջ ըսուած չէ. յիշուի չյիշուի: Կ'երեւի, որ միջագիւղցին եկող պատրիարքէն ալ զոհ է, գացողէն ալ, կամ ոչ եկողէն զոհ է եւ ոչ ալ գացողէն: Նոյնիսկ թաղային գործերուն մէջ ալ չէզոքութիւն կը պահէ. ուրիչ թաղերու մէջ չարաթը մէկ անգամ թաղականի կռիւ կը ծագի, հոս մինչեւ հիմա առանկ բան մը պատահած չէ: Հոդ եկող թաղականներէն հաչիւ փնտռելու դէշ սովորութիւն ալ չկայ, դիւղին բնակիչները իրարու վրայ մեծ վստահութիւն ունին:

Պզտիկ երիտասարդութիւն մը կայ, որ ընկերութիւններ կազմելով լուծելով՝ ազգին իրական ծառայութիւնները կը փափաքի մատուցանել: Մինչեւ հիմա հարիւր ընկերութիւն կազմուած եւ հարիւր յիսուն ընկերութիւն լուծուած է. իսկ հիմա կայ Աբհեսական ընկերութիւն մը, որ հաստատ քայլերով ճամբայ կ'առնէ եւ որուն նպատակն է Հայաստանի մէջ արհեստ տարածել:

Գիւղիս ազգայինները քանի մը դասերու կը բաժնուին:

Դաս մը կայ, որ միայն դիւանագիտական խնդիրներով կը զբաղի: Այս դասը երբ դիւնեաւն մտնէ եւ իր առջեւ ունենայ օղիի չիշը՝ կը փափաքի դիտնալ, թէ Կլատսթընի ի՞նչ խօսած է Արեւելեան խնդրին վրայ, թէ Պիսմարք ի՞նչ ընթացք պիտի բռնէ, թէ Քուամանտուրիոս ի՞նչ ըրած է Ղէորղիոսին, եւ մինչեւ որ ասոնց գոհացուցիչ պատասխանները չառնէ՝ դինեամունէն դուրս չելլեր:

Միւս դասը դիւանագիտական խնդիրներէ ձանձրոյթ կը զգայ. իրեն համար դիտնալու առաջին խնդիրն այն է, թէ օղիի վրայ աղած ձո՞ւկ ուտելու է, մի՞ս թէ պատուղ. ահաւասիկ իրեն համար բարենորոգման խնդիր...:

Դաս մըն ալ կայ, որ ամբողջ օրեր վարսամիրայի խանութներու առջեւ կը պտըտի, որոշում տալու համար, թէ ի՞նչ ձեւ տալու է մազերուն, որ օրիորդին հաճելի երեւի եւ անոր առջեւէն չվռնտուի:

Թեթեւ դաս մըն ալ կայ, որու վրայ թեթեւութիւնը ծանրացած է. երբ ծանրացած է, կ'ըսեմ, թեթեւութեան քանակութիւնը կ'երեւակայէք անչուշտ. այս դասը կիրակի օրերը նահանապետին վրայ կը սպասէ, որ օրիորդ կամ տիկին...ին հետ բարձրաձայն երկու բառ Ֆրանսերէն խօսի:

Դաս մըն ալ կայ, որ առեւտուրի մէջ կորսուածը դիւղին մէջ վաստկելու համար, խորամանկութիւն կը խորհի, հրուտաններն ալ ունին այս ախտը, բայց անոնք բամբասանքէ զերծ են, վասնզի, ինչ որ ախտ է աղքատի համար՝ անմեղ պրօսանք կը համարուի հարուստի համար:

Պզտիկ բացառութեամբ, թէ՛ այրերը եւ թէ կիները պճնասէր են: Զատիկն աւելի կարեւորութիւն կուտան հագուստներու, հետեւաբար ան որ չքեղ հագուած է՝ կատարեալ մարդ է, իսկ ան որ պարզ հագուած է՝ մարդ կոչուելու արժանի չէ: Ուր որ ալ ըլլայ, երբ կը տեսնես կին մը, որ հովահարով մը դէմքը կը հովահարէ, նոյնիսկ ձմրան ամենասաստիկ ցուրտ օրերուն մէջ, որ երեսները մէյ մը ալ մէյ մը ձախ կը դարձնէ կէս ծիծաղով, որ մէջքը միշտ կը կոտրտէ եւ երկու րոպէն անգամ մը գլուխը կը չտկէ, որ ձեռնոցները կը հանէ, նորէն կը դնէ, չըջազգեստը կը չտկէ, չի հաւնիր, կը կանգնի, նորէն չտկելու չանք կ'ընէ, երբեմն բերանը բանալով դիտմամբ կը խնդայ, որ ակռաները ցոյց տայ –եթէ չի խնդար՝ գիտցիր, որ բերանին մէջ ակռայ չկայ– հասկցիր, որ այդ կինը միջագիւղի է. իսկ երբ անոր քովը աղէկ հագուած երիտասարդ մը դտնուի ու հետը խօսակցի, երբեմն ֆրանսերէն բառեր գործածելով, այդ կնկան սիկառա հրամցնէ եւ քթին մէջ մտնելու չափ մօտենայ անոր՝ հազար ոսկիի դրաւ դիր, որ անոնց երկուքն ալ միջագիւղցի են. եթէ կորսնցնես հազար ոսկին՝ եկուր ինձմէ առ:

Արեւէն չայրելու համար՝ իգական սեռը, քիչ բացառութեամբ, երեսը բրինձի փոշի կը քսէ. բայց միջագիւղի լուսինը արեւու չափ կիզիչ ըլլալուն պատճառաւ՝ դիւերներն ալ կը գործածէ այն փոշին, որուն սկանք սկսած են հիմա թոմաթէս խառնել:

Սիրասուն օրիորդները կամ տիկինները երբ տուն մը այցելութեան երթան՝ սանդուխին երկրորդ աստիճանէն կ'երկնցնեն իրենց ոտքերն ու սպասաւորներու քաչել կուտան իրենց կօշիկները, որպէսզի իրենց պզտիկ ոտքերը ամէնուն ցոյց տան. իսկ երբ ոտքերը մեծ ըլլան՝ սպասաւորներուն քաչել կուտան իրենց ձեռնոցները. չատ մը կիներ ալ իրաւամբ քաչել տուած են իրենց ակռաները, որովհետեւ մեծ էին անոնք եւ մեծ ցաւ կը պատճառէին... դեղեցկութեան:

Տիկիններէն սանանք կոմսուհիներու կամ մարքիզուհիներու նմանելու համար ամէն հնարք ի գործ կը դնեն: Երբ գաւակ մը բերեն աշխարհ՝ իսկոյն սանտուկ մը կը յանձնեն գայն, վասնզի ազնուականութեան դէմ է, որ կին մը իր գաւկին կաթ տայ: Արդեօք պիտի գա՞յ այն օրը, ուր սպասուհիները բերեն իրենց տիկիններուն բերելիք գաւակներն ալ, որպէսզի փափկասուն տիկինները ծննդաբերութեան ծանր գործէն ալ փրկուին...:

Միջագիւղին ուրիչ թաղեցիներու բազդամամբ աւելի քաղաքավար է: Ինծի մէկ երես ունի. եթէ երբեմն տխուր տեսնես դինք, պատճառը թաղին ազգային վարժարանն է:

Գիւղիս կլիման չէզոք է. ոչ բարիք կը գործէ եւ ոչ չարիք. բնակիչներն ալ իրենց կլիմային պէս են:

Կան երիտասարդներ, որ ինքզինքին միչտ բարձր կը դասեն. եթէ ասոր պատճառը փնտռուի՝ դիւրին է համոզուիլ, որ այդ երիտասարդները այդչափ բարձր պիտի չկարծէին զիրենք՝ եթէ օդէն աւելի թեթեւ չըլլային: Դժբախտաբար մեր աշխարհին մէջ չատերու բարձրանալուն պատճառը քնական օրէնքով միայն կը լուծուի: Ծանրերը միչտ գետնաքարշ կը մնան եւ թեթեւները վեր կ'ելլեն: Այս գիւղին մէջ կան երիտասարդներ՝ որոնց գլուխը եթէ չուան մը անցընենք՝ կրնանք զանոնք Թուուցիկի պէս բարձրացնել ... օդին մէջ:

Աչերորդապաչտութիւն չկայ այս գիւղին մէջ. (ոսկին այս հաչիւէն դուրս է). մանաւանդ թէ պակասապաչտութիւնը կը տիրէ հոս: Ամէնէն աւելի պաչտուող կուռքը նորաձեւութիւնն է:

Զբօսանքը չատ կը սիրեն հոս. եթէ տան մը մէջ պար սկսի՝ առնուազն վեց օրէն կը վերջանայ, իսկ երբ ազգային խնդրի մը վրայ խօսք բացուի՝ կէս ժամէն աւելի չի տեւեր:

Ներքին բերքն է – ելակ եւ բամբասանք: Ելակը ամէն տարի առատ չըլլար. իսկ բամբասանքը, որ չատ անձրեւէն կամ չատ երաչտէն վախ չունի՝ ամէն տարի առատ հունձք կուտայ: Շատ տեղերէն հոս կուգան՝ այս ապրանքին գնելու համար:

Արտաքին բերքն է – դողեր եւ ծոլեղերքին վրայ չուներու դիակներ:

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԱԼԻԿ ՉԷ

Գիտութիւնը հիներու այս խմաստութիւնը ժխտելու բազմաթիւ փորձերու լծուած է: Գիտնականները բնութեան վրայ հակակչիռ հաստատելու, զայն իրենց նպատակներուն ենթարկելու զանազան միջոցներու տէր ըլլալ կը կարծեն: Լրատփուռները ամէն օր էջեր կը յատկացնեն այդ մարդի նորութիւններուն որոնք իրենց հետ կը բերեն անխուսափելի փորձանքներ ալ: Այժմէականութիւնը կորնչուցած չեն ո՛չ կենդանական անունդով կերակրուած կովերու, ոչխարներու, նաեւ հաւերու խնդիրը, ոչ ալ ծիներու վրայ կատարուած պատչաճեցումներով ստացուած եգիպտացորենին վէճերը: Իրենց անձնական համակարծը մարդոց կողմէ խանգարուած խոտահերները «հակազդեցին» հիւանդանալով ու հիւանդացնելով մարդիկը. իսկ եգիպտացորենը վրէժը լուծեց նոր խնդիրներ յարուցանելով երր կը կարծուէր թէ լուծուած է վինք փճացընող ճճիներէն փրկուելու խնդիրը, բոյսին ծիներուն վրայ գիտնականներու կատարած միջամտութեամբ:

Այս վտանգաւոր ու ըստ երեւոյթին առայժմ ապարդիւն փորձերուն նորագոյնը կը պատկանի մեղուներու աչխարհին: Արեւմնայի մէջ անցեալ Մայիսին սարսափ սփռած են մեղուներու անհամար պարսեր, խայթելով իրենց հանդիպած մը կիներ ալ իրաւամբ քաչել տուած են իրենց ակռաները, որովհետեւ մեծ էին անոնք եւ մեծ ցաւ կը պատճառէին... դեղեցկութեան:

Տիկիններէն սանանք կոմսուհիներու կամ մարքիզուհիներու նմանելու համար ամէն հնարք ի գործ կը դնեն: Երբ գաւակ մը բերեն աշխարհ՝ իսկոյն սանտուկ մը կը յանձնեն գայն, վասնզի ազնուականութեան դէմ է, որ կին մը իր գաւկին կաթ տայ: Արդեօք պիտի գա՞յ այն օրը, ուր սպասուհիները բերեն իրենց տիկիններուն բերելիք գաւակներն ալ, որպէսզի փափկասուն տիկինները ծննդաբերութեան ծանր գործէն ալ փրկուին...:

Միջագիւղին ուրիչ թաղեցիներու բազդամամբ աւելի քաղաքավար է: Ինծի մէկ երես ունի. եթէ երբեմն տխուր տեսնես դինք, պատճառը թաղին ազգային վարժարանն է:

Գիւղիս կլիման չէզոք է. ոչ բարիք կը գործէ եւ ոչ չարիք. բնակիչներն ալ իրենց կլիմային պէս են:

Կան երիտասարդներ, որ ինքզինքին միչտ բարձր կը դասեն. եթէ ասոր պատճառը փնտռուի՝ դիւրին է համոզուիլ, որ այդ երիտասարդները այդչափ բարձր պիտի չկարծէին զիրենք՝ եթէ օդէն աւելի թեթեւ չըլլային: Դժբախտաբար մեր աշխարհին մէջ չատերու բարձրանալուն պատճառը քնական օրէնքով միայն կը լուծուի: Ծանրերը միչտ գետնաքարշ կը մնան եւ թեթեւները վեր կ'ելլեն: Այս գիւղին մէջ կան երիտասարդներ՝ որոնց գլուխը եթէ չուան մը անցընենք՝ կրնանք զանոնք Թուուցիկի պէս բարձրացնել ... օդին մէջ:

Աչերորդապաչտութիւն չկայ այս գիւղին մէջ. (ոսկին այս հաչիւէն դուրս է). մանաւանդ թէ պակասապաչտութիւնը կը տիրէ հոս: Ամէնէն աւելի պաչտուող կուռքը նորաձեւութիւնն է:

Զբօսանքը չատ կը սիրեն հոս. եթէ տան մը մէջ պար սկսի՝ առնուազն վեց օրէն կը վերջանայ, իսկ երբ ազգային խնդրի մը վրայ խօսք բացուի՝ կէս ժամէն աւելի չի տեւեր:

Ներքին բերքն է – ելակ եւ բամբասանք: Ելակը ամէն տարի առատ չըլլար. իսկ բամբասանքը, որ չատ անձրեւէն կամ չատ երաչտէն վախ չունի՝ ամէն տարի առատ հունձք կուտայ: Շատ տեղերէն հոս կուգան՝ այս ապրանքին գնելու համար:

Արտաքին բերքն է – դողեր եւ ծոլեղերքին վրայ չուներու դիակներ:

անձերը որոնցմէ մահացողները եղած են:

Ինդիրը ծագած է 1956-ին երբ Պրազիլիոյ կառավարութիւնը երկրին լաւագոյն ժնաբանին կը դիմէ, ակնկալելով որ լուծում մը գտնուի եւրոպական մեղուներուն համար որոնք չեն կրնար պատշաճիլ արեւադարձային կլիմային ու չեն ունենար մեղրի լաւագոյն արտադրութիւն մը: Եւ րնտասրող գիտնականը որոշ աշխատանքը կը վայելէ ամերիկեան բազմաթիւ հիմնարկներու, ամէն բան կարելի կը նկատէ: Մեղուներու աշխարհին իր խոր ծանօթութիւնը գինք կը տանի Ափրիկէ, հոն ապրող մեղուները ուսումնասիրելու: Ցորս ամիս եռք կը վերադառնայ, 75 թագուհի մեղու բերելով. անոնք կը պատկանին այդ տեսակին ամենէն կատաղի ցեղին: Գիտնականը գոհ է իր ընթացքէն ու անտեղեակ որ աղէտի մը պատասխանատուն պիտի ըլլայ:

Մեղուները հսկողութեան տակ կը փոխադրուին Սան Փաւլոյի մէջ ծննարանական փորձարկումի աշխատանոց մը: Ուրուքը ինչ մարի մը կը ջանայ մեղուներու յեղափոխական նոր խումբ մը ձեռք ձգել որ արդիւնքը պիտի ըլլայ ափրիկեան թագուհի մեղուներուն եւ տեղականներուն խառնուրդին: Մինչ ան կը սպասէ փափաքելի արդիւնքին, չրջանին մէջ անսովոր քանակ կը պատահին: Աչխատանոցին գտնուած Ռիօ Գլարօ քաղաքին բնակիչները որոնք վարժուած են մեղուներու համակեցութեան, յաճախ փեթակներ ունին իրենց բնակարաններուն չուրջը, կը նկատեն թէ միջատներուն մօտ վերաբերումի փոփոխութիւններ կան: Մեղուները չարացած են, կը խայթեն երախաները, շուները, անասունները:

Գիտնականը կ'ըսէ թէ գինքը տեղեակ պահած են խայթուած կիներու, այրերու, երախաներու պարագաներուն: Փողոցին մէջ մարդիկ սկսած են գինքը ցոյց տալով փսփսալ: Ցայտնի դարձած է որ բերած ափրիկեան մեղուներէն մէկ քանին խոյս առած են ու տեղականներուն հետ խառնածիներու ծնունդ տուած: Մեղուներու այդ նոր ցեղը մեղրի բացառիկ արտադրիչ է, կլիմային չատ լաւ յարմարած, սակայն նոյն ատեն ամբողջովին անհակակռելի ու մահացնող:

Բացատրելու համար այս վերջին յատկանիշը, մեղուաբոյծները միլիոնաւոր տարիներ ետ կ'երթան երբ մեղուն Ասիայէն գաղթած էր դէպի Եւրոպա, Ափրիկէ: Ասոյինները Եւրոպայի չափաւոր կլիմային մէջ մեղմ բնաւորութիւն զարգացուցած են. բայց անոնք որոնք մղուած են դէպի Ափրիկէ, աւելի խիստ կլիմայի մը դէմ – անդիման գտնուած են. տաք ու չոր: Այդ մեղուները զարճած են թափառաչրջիկ: Տեղ փոխած են եղանակներու համաձայն, բոյն դնելով երբեմն ժայռի մը խոռոչին, կամ ծառի մը բունին մէջ: Իրենց բացառիկ մեղրը միշտ պատճառ եղած է որ հալածուին, կողոպտուին ու ափրիկեան մեղուները հետզհետէ աւելի չղային ու չատ յարձակողական բնաւորութիւն ունեցած են:

Երեւոյթով տարբեր չեն մխաներէն. գիրենք կը զանազանէ կուռելու սուր բնազդը: Երբ կը խայթեն, թոյնի պարկ մը կը ձգեն զոհին մորթին տակ, ապա միջատը կը մեռնի քանի մը վայրկեան եռք: Անոնք զարմանալի կարողութիւնը ունին ամենափոքր վտանգի մը պարագային անդամ չարժման անցընելու ամբողջ պարսը որ կը գործէ մէկ մարմնի պէս:

1986-ին այդ մեղուները ամբողջ Պրազիլը եւ կեդր. Ամերիկան նուաճելէ եռք ներխուժած են Մեքսիքա: Այս յառաջխաղացքէն մտահոգ ԱՄՆ ուզած են յատուկ գօտի մը ստեղծել, կենսաբանական պատնէչ մը հաստատելով: Ծրագիրը 10 միլիոն տոլարէն աւելի արժած է, հարիւրաւոր մարդիկ զործի լծուած են միլիոնաւոր մեղու սպաննելու համար, բայց չուտով յայտնուած է որ ամէն միջոց ապարդիւն մնալու դատապարտուած է ու ոչինչ կրնայ կասեցնել մեղուներու սարսափ առթող յառաջրնթացը: Այսօր անոնց ոտքնուներորդ սերունդն է եւ միլիոնաւոր մեղուներ կը չարունակեն յառաջանալ դէպի հիւսիս: Գրեթէ հասած են Լոս – Անճըլըսի, Լաս – Վեկասի, Սան – Տիէկոյի գոներուն:

Անոնց յարձակումը սարսափելի կ'ըլլայ: Ատոր մը ամերիկացի մը կը նըշմարէ որ Վաուսաուները մէջ մեղուներու պարս մը հաստատուած է. անոր ղեկավարը յետոյ պատմած է զարհուրած, թէ ան հազիւ քանի մը մեթր վազած է դէպի ելքը ու հոն ինկած, մահացած: Դիաղնուելէն ամուզուած է որ ան ութ հազար խայթոցի զոհ եղած է: Նման պարագաներ խուճապի մթնոլորտ մը ստեղծած են ԱՄՆ-ու մէջ: Հրչէջները օրը չուրջ 15 ահազանգ կը ստանան: Մեղուներու պարսերը կը գտնուին քաղաքին որեւէ անկիւնին մէջ. մեծ զգուշութեամբ պէտք է վարուիլ անոնց հետ որոնք կրնան իսկական ռումբերու վերածուիլ:

Այդ պատուհասին դէմ ամենէն քիչ վնասով դուրս եկան Պրազիլցիները. այդ երկրին մեղուաբուծութեան մարզի ծանօթ անուններէն մէկը նոյնիսկ բարիք կը տեսնէ հոն: Կ'ըսէ թէ նոյնիսկ երբ չատ մարդոց մահուան պատճառ եղած են կատաղի մեղուները, երկրին մեծ բարիք գործած են, 70-ական թուականներու սոսկալի տոկալու միջոց ընծայելով: Այսօր Պրազիլը մեղրի աչխարհի 5-րդ արտադրողն է Չինաստանէն, ԱՄՆ-էն եռք: Ատկէ զատ, ուշագրաւ է մեղուներուն բնապահական դերը: Անոնք առատ քանակութեամբ մեղր արտադրելէ զատ, 80% համեմատութեամբ կը մասնակցին բեղմնաւորիի փոխադրութեան միջատներու կատարած գործին: ԱՄՆ-ու մէջ այդ բոլորը կը համապատասխանեն տարեկան աւելի քան վեց միլիառ տոլարի: Ուստի մասնագէտները սկսած են մեղմաճայն ըսել թէ պէտք է վարժուիլ այդ սարսափազդու միջատներուն հետ համակեցութեան, խուսափելով յոռետոյնէն: Արդէն գրեթէ որոշ է որ հինգ տարիէն մահացու այդ միջատները հասած պիտի ըլլան Գատնատայի սահմանը: Եւ ըսել որ ոչինչ կը բացառէ ակամայ արտածում մը դէպի Եւրոպա: Կը բաւէ որ պարս մը երթայ տեղաւորուիլ օդանաւի մը բեռնամասին մէկ անկիւնը...

ԳԱՂՀԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՆՀԱՍԿՆԱԼԻ ԲԱԺԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պասքէթպոլի Եւրոպայի ախոյենութիւնը վերջ գտաւ Շաբաթ, Յուլիս 3-ին, Փարիզ, Իտալիոյ անակնկալ յաղթանակով: Կազմակերպիչ Ֆրանսան ալ գրաւելով 4-րդ տեղը հասաւ իր նպատակին, որ իրաւունք ստանալ էր 2000 թուականի Ատլանտայի ողիմպիականներուն մասնակցութեան:

Բայց ո՞ւր էր Հայաստանը:

Անկախութենէն առաջ Հայաստան ունէր մասնաւորաբար աղջկանց խումբ մը՝ Աբովեանի «Հատիս»ը, որ չատ լաւ արդիւնքներ ձեռք կը ձգէր թէ Խորհրդային Միութեան ախոյենութիւններու մէջ: Տղոց խումբերուն մասին, նոյնիսկ խորհրդային չրջանին, վերջին տարիները չեն հասած:

Անկախութենէն եռք, «Հատիս»ի լաւ մակարդակ ունեցող աղջիկները արտասահմանի հայկական (Լիբանան) եւ ոչ հայկական (Ֆրանսա, Ռուսաստան, եւայլն) խումբերուն մաս կազմելու սկսան եւ երբեմն ալ, կամայ թէ ակամայ, համապատասխան երկրին հպատակութիւնը առնելով խաղային այդ երկիրներու հաւաքականներուն մէջ, այսպէսով կորսընցնելով Հայաստանի հաւաքականին մաս կազմելու իրաւունքը:

Այսօր Հայաստան ոչ աղջիկներու եւ ոչ ալ տղոց պասքէթպոլի հաւաքական ունի եւ հետեւաբար չի մասնակցիր միջազգային՝ եւրոպական կամ համաչխարհային ախոյենութիւններուն, ոչ իսկ ողիմպիականներու գտումի հանգրուաններուն:

Այս անբնական վիճակը կրնայ լուծում մը գտնել, եթէ Հայաստանի թէ մարզական եւ թէ քաղաքական ղեկավարները ստանձնելով իրենց պատասխանատուութիւնները, պատրաստակամութիւն յայտնեն սփիւռքածին Հայերէ բաղկացած հաւաքականներ ունենալու:

Այսօր, Սփիւռքի մէջ, մասնաւորաբար Ամերիկա, Գանատա, Աւստրալիա ու նաեւ Լիբանան եւ Սուրիա, համազգութային ներկայութիւն ունեցող հայկական մարզական միութիւնները (Հ.Մ.Ը.Մ., Հ.Մ.Մ., Հ.Ե.Ը.Մ.) չատ որակաւոր պասքէթպոլի –թէ՛ պատանիներու, թէ՛ աղջկանց, եւ թէ տղոց- խումբեր ունին, որոնց մարզիկները, վստահ ենք, սիրայօժար եւ հաճոյքով պիտի ընդունէին մաս կազմել Հայաստանի հաւաքականին:

Կը մնայ լուծել երկքաղաքացիութեան հարցը եւ գլխաւոր մարզիչի մը նչանակումը որ պէտք է տեսնէ եւ զոհ անոնց- մէկ լաւագոյնները:

Հայաստանի նախագահին պասքէթպոլի հանդէպ սէրը եւ կարելիութեան սահմաններուն մէջ գոնէ չաբաթէ անգամ մը պասքէթպոլ խաղալը մեզի յոյս կը ներչնչէ թէ այս հարցը կրնայ լուծուիլ: Գանի Հայաստան պարտաւոր է, նաեւ մարզական գետնի վրայ, իր միջազգային ներկայութիւնը ապահովելու իր չահերը լաւագոյնս պաչտպանելու համար:

Շ. Ո.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐԻԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

– Վա՛յ, դո՞ւն ալ կ'երթաս կոր...

– Ի՞նչ ընեմ, եղբայր, դեռ Տէր Զօրին համը բերանս է:

– Դէպի ո՞ւր:

– Չեմ գիտեր, առայժմ Ռումանիա: Շոգենաւը հոն կ'երթայ կոր:

–Եկուր նստինք, մէկմէկ օղի խմենք:

– Ունի՞ս...

– Շիշ մը առի հետս:

– Ես այնչափ աճապարանքով ճամբայ ելայ, որ մինչեւ իսկ ուտելիք չկրցայ առնել:

– Հոգ մի՛ ըներ, ես հաց ալ ունիմ, ուտելիք ալ ունիմ:

Ու այսպէս չոգենաւին վերնայարկը փոքրիկ խումբեր կը կազմուէին, խօսակցութիւններ կը սկսէին, նոյնիսկ երգեր կը լսուէին:

Շոգենաւը քանի կը հեռանար Վոլգոգրի ափերէն, ուղեւորները թեթեւացում մը կը զգային, հակառակ որ գրեթէ ամէնքն ալ դէպի անատուգութիւն կ'երթային առանց նիւթական միջոցներ ունենալու: Անմիջական վտանգէն խուսափիլը իրենց համար ամենէն կենսականն էր այդ վայրկեանին:

Ճամբորդներուն մէջ կային բաւական թիւով գաւառացի արհեստաւորներ, կօշկակար, դերձակ, գորգագործ, երկաթագործ եւ այլն: Ամենէն անհոգ ու զուարթ ներն էին անոնք: Գիտէին, թէ ուր որ բախտը նետէր զիրենք, պիտի կրնային ապրիլ իրենց արհեստին չնորհիւ:

Շոգենաւը Սեւ ծով մտած էր ու արագ կը յառաջանար դէպի Գոստանցա, երբ վերնայարկին վրայ երեւցաւ Սամի Մոլլա (*) հայ ծանօթի մը ընկերակցութեամբ:

Դանդաղօրէն եկաւ կեցաւ կամրջակին մէջտեղը, բարեմիտ ժպիտ մը դէմքին վրայ: Ճամբորդները, հետաքրքիր, ակնսան դիտել այդ մարդկային զանգուածը, մինչ իրենց ընկերացող Հայը, որ ծանօթ վաճառական մըն էր, ըսաւ՝ խօսքը ամէնուն ուղղելով.

– Բարեկամներ, ձեզի կը ներկայացնեմ Սամի Մոլլան, որ կը փափաքի մէկ քանի խօսք ըսել ձեզի: Ինչպէս կը տեսնաք, ինք ալ ձեզի նման ստիպուած է հեռանալ Պոլսէն իր անձնական ապահովութեանը համար: Մոլլան գարգացած անձնաւորութիւն մըն է, որ մեծ համակրութիւն ունի Հայերուն հանդէպ եւ միշտ չանացած է ձեռքէն եկածը օգնութիւնը ընել...

Այս ներկայացումէն յետոյ Մոլլան ինք խօսք առաւ.

– Հայ եղբայրներս, ճակատագիրը անդամ մըն ալ մեզ կը ստիպէ հեռանալ մեր հայրենիքէն, բայց մաղթենք, որ մեր այս բացակայութիւնը կարճատեւ ըլլայ ու չուտով վերադառնանք մեր տուները...

Մոլլան յետոյ սկսաւ յարձակիլ օրուան թուրք կառավարութեան վրայ, զոր դաւաճան ու ոճրագործ որակեց, ըսաւ թէ ինք միշտ հիացում ունեցած է իր հայ սիրելի եղբայրներուն հանդէպ, որոնք իրենց հաւատարմութեամբ, աչխատասիրութեամբ, պարկեչտութեամբ եւ ուչիմութեամբ թուրք պետութեան մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցած են ու սատարած երկրին յառաջդիմութեան: Անիծեց բոլոր անոնք, որ պատճառ եղած են թուրք եւ հայ տարրերու միջեւ խրամատ մը բանալու եւ զանոնք իրարու թշնամի դարձնելու:

– Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, – եզրակացուց, – թուրք եւ հայ իրարու թշնամի չեն կրնար մնալ, թուրքը եւ Հայը ստեղծուած են իրարու հետ իրերու եղբայր ապրելու համար, թէ հինգ հարիւր տարիներ չ'ի վեր այդպէս ապրած են եւ այլն:

Ի վերջոյ իր կոկորդին բոլոր ուժովը պոռաց.

– Կեցցե՛ն մեր հայ սիրելի եղբայրները...

Այդ խօսքերը սակայն ոեւէ ազդեցութիւն չդործեցին, համակրական ոեւէ ցոյցի տեղի չտուին եւ նոյնիսկ երիտասարդ մը պոռաց.

– Այդ կեղծաւորը ո՞րկէ եկաւ մեր գլուխը ուռեցնելու, այս տեսակ խօսքեր չատ լսեցինք...

Վաճառականը յարմար դատեց Մոլլային թեւը մտնել եւ հեռանալ:

– Կարծեմ իմ չոսքերս լաւ տպաւորութիւն չըրին, – դիտել տուաւ Մոլլան:

– Այսինքն լիասիրտ չկրցին ըմբռնել, – պատասխանեց վաճառականը:

– Բայց ես դիտմամբ պարզ խօսեցայ, որ հասկնան...

– Առանց չատերը ռուսահայ են, թըրքերէն չեն հասկնար:

– Իմ գաղափարս այն է, որ արտասահմանի մէջ թուրք եւ հայ պէտք է միանան ու միասին պայքար մղեն միլլիճիներուն դէմ:

– Գէչ գաղափար չէ, – պատասխանեց վաճառականը:

– Այս կերպով միայն կրնանք յաղթել հասարակաց թշնամիին եւ ասոր համար ալ պէտք է, որ իրարու վրայ վստահութիւն ունենանք:

– Շատ ճիշդ է:

– Ես երբ որ Ռումանիա երթամ, անդործ պիտի չնստիմ եւ չատ բաներ ունիմ ընելիք ... այդ արիկաներուն ցոյց պիտի տամ, թէ Սամի Մոլլան ի՛նչ տեսակ մարդ է: Երթալուս պէս ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը պիտի կազմեմ եւ յայտարարութիւններ պիտի հրատարակեմ ... այդ էնկիւրիի մարդիկը խայտառակ ընելու համար բաւական պաչար ունիմ քովս: Ամենքն ալ մօտէն կը ճանչնամ, ամէնուն ալ պատառութիւնները դիտեմ ... միայն թէ, ինչպէս ըսի, որպէսզի մեր մղելիք պայքարը յաջողի, պէտք է, որ Հայերն ալ մեզի միանան:

– Ինչո՞ւ չմիանան, քանի որ իրենց չահն ալ այդ կը պահանջէ, – պատասխանեց վաճառականը, որ իր մասնաւոր չահը տակնուվրայ Մոլլային հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելու:

(Շար. 60)

(*) Տպագրական վրիպակ մը մեր վիպական անձը փոխած էր Սայիտ Մոլլայի, որ իրական ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է, եւ եթէ չեմ սխալիր այս միջոցին եգիպտոս կը գտնուի: Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար պարտք կը զգամ յայտարարելու, թէ Սամի Մոլլան բոլորին մտացածին անձ մըն է եւ կը ներկայացնէ քրէական մտայնութեան մէկ նըմոյշը: ԾԱՆ. ՀԵՂ.

(Շար. Ա· էջէն)

նիւթը եղած է հայեւվրացական յարաբերութիւններուն զարգացման հեռանկարները:

***

ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յուզարկաւորութեան ներկայ գտնուելու համար Հայաստան ժամանած օտար պատուիրակութիւնները կարգ մը հանդիպումներ ունեցած են երկրին պետական առաջնակարգ դէմքերուն հետ: Այսպէս, Յուլիս 8–ին Լիբանանի Խորհրդարանի եւ քաղաքական ուժերու ներկայացուցիչներու պատուիրակութիւնը ընդունուած է Ազգ· Ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեանի կողմէ: Հիւրերու ցաւակցական արտայայտութիւններէն ետք արծարծուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, մանաւանդ տնտեսական գործակցութիւնը զարգացումով ամրապնդելու հարցերը: Կ· Դեմիրճեան փափաք յայտնած է նաեւ երկու երկիրներու օրէնսդիր մարմիններու միջեւ առաւել սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու եւ փոխադարձ այցելութիւնները բազմացնելու:

***

Վարչապետ Վազգէն Սարգսեան ալ ընդունած է Վրաստանի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Խորհրդարանի նախագահ Զ· Ժվանիա: Քննարկուած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններու ներկայի մակարդակը· հոս եւս վեր առնուած է տնտեսական գործակցութեան զարկ տալու կարեւորութիւնը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱԳ ԳՐՈԶՄԱՐԻ, ԱՐՔ·ի (Ալիրզի դէմ Հետազօտական Միութիւն) նախկին նախագահին դատը վերջ գտաւ Յուլիս 8–ին եւ վճիռը պիտի արձակուի Հոկտեմբեր 19–ին: Դատախազը հինգ տարի բանտարկութիւն պահանջած էր: Իր վերատարանները փորձեցին հերոսի վերածել ան, որ որոշ մեզսակիցներու հետ, հաւաքուած նուէրներուն 80%–ը իւրացուցած էր եւ փառաւոր կեանք մը վարած:

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ երկու Ֆրանսացի անդամները նշանակուեցան: Միշէլ Պարնիէ եւ Փասքալ Լամի կը փոխարինեն Էտիթ Գրէսոնը եւ Իվ Թխլօ տը Սիլկին:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱԽԱՆՑ ԵԻՐՈՊԱՑԻ առեանը աւարտելով Թուրքիոյ դէմ Թուրք եւ քիւրտ մտաւորականներու բացած 15 դատերը, Անդարան դատապարտած է մօտ 2 միլիոն Ֆրանք վճարելու որպէս վնասներու հատուցում: Մտաւորականներուն մէջ կարեւոր թիւ կը կազմեն մամուլի մարդին պատկանողները: Թուրքիոյ դէմ նոյն առեանին առջեւ մինչեւ 1999 Յունիս 16 բացուած դատերուն թիւը 2115 է:

ԾԽԱԽՈՏԻ ամերիկեան հինգ ընկերութիւնները որոնց կարգին Ֆիլիփ Մորիս (Մարլպորօ) եւ Ռէյնոլտս (Գամէլ) պատասխանատու նկատուեցան Ֆլորիտայի դատակազմի մը կողմէ, Յուլիս 7–ին, կարգ մը հիւանդութիւններու, ինչպէս խլիրդը: Դատակազմը ամբաստանեց նաեւ ընկերութիւնները որ քօղարկած են ծխամոլութեան վտանգները: Այս որոշումը դուռ կը բանայ երկրորդ դատավարութեան մը, զոր բացած են 9 դանգատաւորներ: Վնասուց հատուցումը կրնայ հասնիլ 500 միլիառ տոլարի:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, ուր կացութիւնը միշտ խառնակ է, Միլոսեւիչի ընդդիմադիրը՝ Զորան Ճինճիչ Սերպերու սուլոյններուն թիւրախ եղած է եւ «դաւաճան, Ալպանացիներու լրտես» որակումներուն: Քոսովօ դացած էր Միլոսեւիչի դէմ կոչ ընելու օրթոտոքս եկեղեցւոյ հետ, բայց, սպասուհիներն իսկ մերժած էին եկեղեցի իր մուտքը իր ժամանման պահուն:

ՌՈՒԱՍԱՏԱՆԻ ՄԷՋ միայն տօթը չէ որ կը սպաննէ (արդէն 172 մեռեալ ամսուան մը ընթացքին) այլեւ ճճիի մը (թիֆ) բազմացումը: Այս միջատը վիրուս մը կը փոխանցէ որ տեսակ մը մահացու մենինժիթ կը պատճառէ: Տասնեակ հազարաւոր անձեր խայթուած եւ արդէն 20–է աւելի մեռած են:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԷՕՃԱԼԱՆ ԱՍԱԼԱ-ՑԻ ՄԱՍԻՆ

Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը կը հրատարակէ Ա· Էօճալանի խոստովանութիւնները, կատարուած իր ձերբակալութեան վաղորդայնին: Քիւրտ պարագլուխը մէկ – մէկ բացատրած է Եւրոպական երկիրներու, ԱՄՆ–ու, Գանատայի, Լիբիոյ, Սուրիոյ, Եգիպտոսի ու այլ երկիրներու մէջ իրենց ունեցած գործունէութիւնները, չիրամները: Յուլիս 9–ի թիւին մէկ պարբերութիւնը կը վերաբերի դանազան կազմակերպութիւններու հետ մշակուած կապերու: Այդ շարքին մէջ կը յիշուի նաեւ ԱՄԱԼԱ–ն: Էօճալան կ'ըսէ թէ 1982–ին Պէյրութի մէջ հանդիպում ունեցած է այդ կազմակերպութեան հետ ու կը չարունակէ. «Հայերը այն պատճառաբանութեամբ որ Քիւրտերը իրենց հողերուն կը տիրանան, մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց չտուին: Սահմանները ընդհանրացուած ըլլալով, ներկայիս կարելի չէ սահմանները գծել, ըսի: Մամուլը չափազանցեց ԱՍԱԼԱ–յի հարցին մէջ: Ճիշդ չէ այն պնդումը թէ ես շարունակեցի անոր առաքելութիւնը: ԱՍԱԼԱ–ն իր արաբներուն վերջ տուաւ որովհետեւ 1983–ին տրոհուեցաւ: Տրոհումէն ետք երբ Աքեճի ու Ֆրանսայի պատասխանատուները սպանուեցան, կազմակերպութիւնը բայթայուեցաւ»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան – Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները զպրոցի բարգաւաճման համար:

Հանգուցեալ Սիլվէն Պօյաճեանի մահուան առթիւ· – Տիկին Տիրուհի Զարուքեան 2000 Ֆր·, Տիկին Մարկրիտ Գասպարեան 1250 Ֆր·, Տիկին Սիւզան – Արփինէ Տիւմճեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Տէմիրճեան 700 Ֆր·, Տիկին Իսկուհի Մարանճեան 600 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կրկուար Փափազեան, Պր· Ժակ Տողրամաճեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 500–ական Ֆր·, Տիկին Մաուէն Պասմաճեան 400 Ֆր·, Տիկին Ասէլ Վարդանեան, Օր· Քրիստեան Քէօսէեան, Պր· Փօլ Պոզոյեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աքթարլեան 200–ական Ֆր·:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ· – Շերվենեան – Տակառեան ընտանիքը 1000 Ֆր· Վարդավառի առթիւ:

HAMASKAÏNE
Ecole Privée
MARSEILLE

Année scolaire 1998/1999

Communiqué concernant les résultats des examens nationaux

BACCALAUREAT
8 succès, dont 3 avec mention, sur 10 candidats, soit un taux de réussite de 80%.

BREVET DES COLLEGES
7 sur 7, soit un taux de réussite de 100%.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Hamaskaïne tient à féliciter les lauréats et à remercier la Direction ainsi que le corps enseignant pour les résultats obtenus.

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Կիրակի, Յուլիս 11, վարդավառ: Պատարագը կը մատուցուի Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ· Վ/Պ· ԹՈՇՃԵԱՆ
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 12, Բ· օր վարդավառի: Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Վ/Պ· ԴՐՎԸԳԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 11, տօն է վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Երկուշաբթի, Յուլիս 12 Մեռելոց: Ժամը 11ին Հոգեհանգիստ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մանուճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Կոլոտեան ընտանիքին եւ զաւակներուն Մանուկ Կոլոտեանի եղերական մահուան առթիւ, Յուլիս 5–ին:

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN
Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;
— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :
01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
DIMANCHE
11 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 250

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

7ԴՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·682 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.682

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ

ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆԻ

ՀԵՏ

ՏԵՍԱԿՑԵՑԱԻ՝ ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Ֆրանսահայ մշակութային մարզի «ըստացուածք»ին մաս կը կազմեն երաժշտական երկու խումբեր· «Կոչնակ»ը եւ «Ակն»ը: Նոյն մարզին բաւական դունատ խաճանկարին մէջ երկուքին ալ առաջին յատկանիշը իրենց ինքնատիպ, այժմու հայ իրականութեան մէջ գրեթէ լուսանցքային բնոյթն է: Այդ խումբերուն ելոյթներուն, միջազգային փառատօններու բերած մասնակցութիւններուն ընդհանրապէս հայկական փառաբանութեան սովորական բառապաշարը գործի չի լծուիր· ոչ ալ Հայեր ակներեւ ներկայութիւն կ'ըլլան անպայման այդ սրահներուն մէջ: Բայց ամէն անգամ տրուած արձագանգներու մէջ կը չեշտուի խումբերուն ստեղծած խոր ապաւորութիւնը որ արդիւնք է ծրագրուած լուրջ աշխատանքի, ազգային արժէքներ մոռացումի, աղաւաղումի ճիրաններէն փրկելու ջանքին ու այդ բոլորին տուած գոհունակութեան: «Կոչնակ»ը եւ «Ակն»ը որպէս «առաջ» ընտրած են հայկական ժողովրդական ու եկեղեցական երաժշտութիւնը, երգերը:

Այս ընտրութիւնը պարզ է որ պրպտումի, ուսումնասիրութեան ընդարձակ ապարիզ մը բացած է հազիւ աւելի քան տասնեակ մը անձերու առջեւ որոնք կը կազմեն երկու խումբերը: Այս ապագիին սահմաններուն ու պահանջելի աշխատանքին մասին դադափար մը կարելի է ունենալ երբ մտածենք թէ նըշած «առաջ»ը ազգեցութիւններու, աղաւաղումներու, կորուստներու որքա՜ն բաց դռնուած է դարերէ ի վեր: Եւ երբ նկատի առնուին «հարազատ»ի ըմբռնումին, կիրարկուած չափանիշներուն հետզհետէ լայնցող տարբերակումները, աւելի հասկնալի կ'ըլլայ նման գործի ծնուած խումբերու առջեւ ծառացող հարցերու, դժուարութիւններու տարողութիւնը: Եւ մտածել որ տասնց վրայ պէտք է աւելցնել ժամանակի, նիւթական միջոցներու եւ այլ ազդակներու կողմէ բերուած անխուսափելի սահմանափակումներ:

Այս ու յարակից բարդութիւններու ամբողջութեան մը մէջ աշխատանքը չափնակելու յամառութեան գլխաւոր «պատասխանատու»ն կը նկատուի Արամ Քերովբեան: Պոլսեցի է· ոչ թէ երաժշտանոցէ, այլ Պոլսոյ Ճարտարապետական Ակադեմիայէն ելեկտրագէտ վկայուած է եւ 1977–ին փոխադրուած՝ Փարիզ: Հոս, այդ ուման զուգահեռ տարած սիրողական աշխատանքն է որ յայտնուած է առաջին գծին վրայ, տարուէ տարի աւելցնելով հմտութիւնը եւ խորացնելով կատարելիին սահմանները:

Ա. Քերովբեանի հետ զրոյցը նպատակ ունի քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալու իր, ապա երմով՝ «Կոչնակ»ի ու «Ակն»ի նախաձեռնութիւնները, կատարուած աշխատանքը, ներկայացող հարցերը, եւայլն:

*
**

Հ.– Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչի՞ մասնագիտութեան մը եւ այս կարգի նախաձեռնութեան մը համակեցութեան պարագան ձեր մօտ· մանաւանդ որ նախաձեռնութիւն նկատուածը գրաւած է ամբողջ միջոցը:

Պ.– Ծանօթ երեւոյթ է՝ ճշգրիտ գիտութիւն կոչուած, կամ անոնց առընչուող մարզերուն մէջ արուեստով, յատկապէս երաժշտութեամբ հետաքրքրուողները շատ են: Բազմաթիւ պատճառներ կան անշուշտ, նաեւ «ամբողջնալու» ձգտում մը, որ կը չեշտուի յետպատանեկան տարիներու հոգեբանութեամբ: Ելեկտրական ճարտարագիտութեան ուսումին զուգահեռ, քանոնի դասերու կը հետեւէի, աւանդական ձեւով, վարպետ–երաժիշտի մը մօտ: Այդ ձեւի ուսուցումը կը միացնէ երաժշտական դիտելիքներու փոխանցումը եւ մարզկային յարաբերութիւններու մշակումը: Ատով՝ ոչ թէ միայն երաժշտական թէքնիքը եւ տեսութիւնը, այլ նաեւ որոշ տըրամադրութիւն մը, ոգի մըն ալ կը փոխանցուի: Նաեւ, Պոլիս, ինչպէս յաճախ կը պատահէր շատ մը երախաներու, դիս ալ փոքր տարիքէն եկեղեցի տարած են, տաեն մը չափիկ հազուած եմ: Այդ անցեալը, ինչպէս կ'ըսեն՝ «խունկ կլլելը», կարեւոր է ոչ թէ երաժշտական պիտելիքներ տանալու տեսակէտէն, այլ՝ երաժշտական մթնոլորտ մը դրոշմուելու· մթնոլորտ մը, որ տարիներ ետք կը վերայայտնուի:

Հ.– Երբ Փարիզ եկաք···:

Պ.– Նախ ուզեցի ուսումս չարունակել, բայց անմիջապէս սկսայ աշխատիլ որպէս երաժիշտ, և արհեստագիտական ուսումս մէկդի մնաց: Ելեկտրագէտի մասնագիտութենէս այսօր շատ բան չէ մնացած, բացի սորվելու, պրպտելու մեթոտներէն: Տարիներ վերջ, հիմա է որ կը վերադառնամ «գպրոց», երաժշտական տօքթորայի մը պատրաստութեան համար: Այն ժամանակ աշխատեցայ մերձաւոր արեւելքի՝ պարսիկ, արաբ, թուրք երաժիշտներու հետ: Կարեւոր փորձառութիւն մը եղաւ մերձաւոր արեւելեան միւս երաժշտական ճիւղերուն ծանօթանալու տեսակէտէն:

1980–ին Վերժինին (Վիրճինիա Փաթթի) եւ Ռուբէն Յարութիւնեանին ծանօթացայ· անոնց միջոցաւ ալ՝ հայկական ժողովրդական երաժշտութեան: Մշոյ, Վանայ երգեր չէին լսուեր Պոլիս: Սկսանք միասին աշխատիլ: Մեզի համար փոխանակութեան ինքնատիպ չըրջան մը սկսաւ· ես կը ծանօթանայի հայկական ժողովրդական երաժշտութեան, անոնք ալ Մերձաւոր Արեւելքի երաժշտական համակարգին: Այդ ընթացքին գլխաւորը եւ մէջս հակասութիւն ստեղծողը եղաւ նկատել որ հայկ· գեղջուկ երգի մը լեզուէն եւ ղանակային կմախքէն զատ, աշխարհի ո՛ր անկիւնէն գալը յայտնի չէր: Ինծի համար տրամաբանական էր որ Հայաստան եթէ կը գտնուէր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, երաժշտութիւնը չէր կրնար ըլլալ մեզի ներկայացուածին պէս· այսինքն՝ մեկնաբանութեամբ եւ տեսութեամբ հիմնուած՝ արեւմտեան երաժշտութեան սկզբունքներուն վրայ:

Այս հակասութենէն սկսաւ փնտուտուք մը զոր մինչեւ այսօր կը չարունակենք, յատկապէս Վերժինը, որպէս «Կոչնակ»ի եւ «Ակն»ի մեներգչուհի՝ կատարողական մարզին մէջ: Հիմնական սկիզբ կը նկատեմ առաջին երկու երեք տարիներէն ետք սկսած չրջանը երբ չկրցայ տեսնել թէ ո՛ւր են հայկական երաժշտութեան եւ մերձաւոր արեւելեան այլ երաժշտութիւններու հասարակաց կէտերը տեսանական մարզի մէջ: Մեր նպատակը այդ երաժշտութիւնը առնել ու մեր ուզած ձեւին վերածել չէր, այլ՝ ենթարկուիլ անոր: Մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկայ էր ժողովրդական արուեստ մը ուր կայ դարերու բիւրեղացումը, կ'ուզէինք թափանցել անոր, առանց որ մենք անպայման մեր գործին եկածը հասկնալ ուզենք անկէ:

Հ.– Նման աշխատանքի մը մէջ ի՞նչպէս կ'որոշուին չափանիշները:

Պ.– Անոնք տարիներու ընթացքին կը յատականան: Առաջ սկսանք ձայնեղանակային համակարգին վրայ աշխատիլ: Յետոյ հասարակաց կէտերուն յայտնաբերումով նչմարուեցան իւրայատկութիւնները: Այսուհանդերձ, «մաքուր» եւ «անաղարտ» յղացքները քիչ մը վերացական կը մնան: Որքան ալ պրպտենք, երդ մը՝ կատարուած պահուն յատուկ երեւոյթ մըն է: Տարբեր էր երէկ, վաղն ալ տարբեր պիտի ըլլայ: Կարեւորը անցեալին ապագայ տանող թելին հետ յարաբերութիւն հաստատելն է· այսինքն՝ չափանիշները ճիշդ է որ ճկուն են, բայց նաեւ՝ յատակ:

Հ.– Երբ «մենք» կ'ըսէք, հաճիակաո՞ հոգի պէտք է հասկնալ երկու խումբերուն մէջ:

Պ.– «Կոչնակ»ի պարագային, Վերժինին եւ Ռուբէնին միացայ 1980–ին: Ցաջորդ տարին հինգ հոգի եղանք: Անկէ ի վեր անդամներուն թիւը զանազան փոփոխութիւններ կրած է ու այսօր կրկին հինգ հոգի ենք, Մաջիդ Խալաջի եւ Անոյշ Տօնապետեանի հետ:

Իսկ «Ակն»ի առաջին դադափարը ծագեցաւ 1985–ին, փառատօնի մը առթիւ: 1990–ին, նոյն տարին երբ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երաժշտապետ նչանակուեցայ, քանի մը բարեկամներ աշխատանք մը տանելու փափաք յայտնեցին: Սկսանք կանոնաւոր ձեւով հանդիպիլ եւ յատկապէս չարականներու վրայ աշխատիլ: Թէ՛ ձայնեղանակներու տեսութեան եւ թէ բնագիրներու: Փորձառական այս աշխատանքէն մէջտեղ ելաւ եկեղեցական երաժշտութեան ուսուցման մեթոտ մը: 1998–ի Յունուարին հիմնեցինք «Հոգեւոր Երաժշտութեան Ուսմանց Կեդրոն»ը որ քանիէ աւելի անդամ ունի եւ որոնց հետ չարաթը երկու անգամ կ'աշխատինք:

Հ.– Ի՞նչպէս պէտք է բացատրել շրջանակներու յայտագրով ձեր երգահանդէսներուն յաջողութիւնը, երբ այդ շրջանակներուն բուն շրջանակին՝ եկեղեցիին մէջ ոչ ոք կ'երթայ գանոնք մտիկ ընելու, մանաւանդ որ այս երեւոյթը կ'ապրինչուի ժամանակի ազդակին:

Պ.– Մարդիկ երբ կու գան երաժշտական երեկոյթի մը, չարական մտիկ ընելու, կը նչանակէ թէ ատոր պահանջը ունին: Ճիշդ է որ ժամանակի հարց մը կը ներկայանայ: Եկեղեցական ծիսակատարութիւնը նախօրօք պէտք է ընդունուի որպէս մեր առօրեայէն դուրս պահ մը: Օրինակով խօսելու համար, յիշենք որ տարուան կիրակիներուն մեծ մասը նուիրուած է Քրիստոսի յարութեան: Այլ խօսքով՝ այդ օրերը Զատիկ է: Աւետիկա կը նչանակէ որ ամէն կիրակի, սահմանուած ժամերգութեան և պատարագի միջոցով մենք ետ կ'երթանք երկու հազար տարի, եւ վերստին կ'ապրինք Քրիստոսի յարութիւնը: Կրկնութեան այս երեւոյթը կայ բոլոր հին ժողովուրդներուն մօտ: Կրկնուող այդ պահերը մեր առօրեայ ժամանակի հասկացողութենէն դուրս են: Երբ ծիսակատարութեան մասնակցող անձերը, նեղառեալ ներկայ ժողովուրդը, չեն ընդունած այս իրողութիւնը, ոչ ալ անոր կապը՝ հոգեկան բարօրութեան հետ, այդ պահը ապրիլ, վերապրիլ կարելի չըլլար: Զենք կրնար մեր տաղտկալի առօրեային չափանիշներով դատել ծէսի մը տեւողութիւնը:

Հայաստանեայց Եկեղեցին յատկապէս ա՛յս իմաստով վերանորոգումի կարօտ է: Նաեւ երբ չեն յարգուիր ղպայրանքներու դիմող հասարակաց տարրերուն կազմած համակարգը, –լուսաւորում, հոտեր, գոյներ, չարժում, խօսք, երաժըշտութիւն–, մթնոլորտի փոխանցումը տեղի չունենար: Այդ տարրերը իրենց նախանչուած գործառնութիւնները կը կորսնցնեն եւ տարբեր չափանիշներու կ'ենթարկուին· վաղանցուկ, փոփոխական չափանիշներու:

«Ակն»ի եւ «Կոչնակ»ի ներկայացումները կը ձգտին, ի միջի այլոց, ունկնդիրը իր առօրեային դուրս հանելու, առանց սակայն ներկայացումը ծէսի նըմանցնելու միտումին: Պարզ արարք մը չէ մարդկային հոգեբանութեան առումով, որովհետեւ անկեղծութեան եւ ինքնաճանաչումի անվերջանալի ընթացք մը կ'ենթադրէ բոլոր անդամներուն համար: Այդ ձգտումը պատճառներէն մէկն է, որով մեծ թիւով ոչ Հայ ունկնդիրներ ունինք, եւ որոնց համար երաժշտութեան «ազգային» յատկանիշները հաղորդակցութեան արգելք չեն հանդիսանար: Դարձեալ նոյն պատճառով, այն երգերը որոնք դրեթէ քսան տարիէ ի վեր մեր երգացանկին մէջ են, ամէն անգամ կը նորոգուին, կարծէք թէ առաջին անգամ ըլլալով է որ կ'երգուին: Իսկ ծէսի պարագային, որպէս Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երաժշտապետ, պիտի ուզէի որ աշխարհիկ ժամանակէն դուրս ելլելու ձեռնտու մթնոլորտը վերահաստատուէր մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Հ.– Երկու խումբերով ալ ձեր եղբայրները կը մատնեն պրպտումի աշխատանքի մը ենթախորքը: Ի՞նչ հիմերով ու միջոցներով կ'ըլլայ ատիկա:

Պ.– Երաժշտական եւ անոր յարակից հետազօտութիւններս հետզհետէ կը զետեղուին «Ակն»ի չրջանակին մէջ: Անձնական պրպտումներս եւ «Ակն»ի փորձառական աշխատանքները զիրար կ'ուղղեն եւ կը լրացնեն: Ունինք նաեւ դիւանններու կազմութեան ծրագիր մը որ կ'ընթանայ զլխաւոր երկու ճիւղերով: Առաջինը վաւերագրութիւններու փնտրտուքն է, երկրորդը՝ աւանդական երգիչներու:

Հազարաւոր էջերով հայկական եկեղեցական երգացանկի արձանագրութիւններ դոյութիւն ունին: Անոնց մէջ կան քանի մը ինքնատիպ դպրոցներու եղանակաւորումներուն արձանագրութիւնները: Եղածը ամբողջ աշխարհով մէկ ցրուած է· գրադարաններու մէջ, անհատներու մօտ են անոնք· պէտք է գտնել, քննել, դասաւորել: Կան նաեւ ԺԹ· դարու Բ· կէսէն մինչեւ Ի· դարու առաջին տասնամեակները մամուլի մէջ չարունակուած եկեղեցական երաժշտութեան բանավէճեր· անոնք կը մատնանչեն փոփոխուող մտայնութիւնները, խնդիրները ու կը տեղեկացնեն կարեւոր դէպքերու մասին, կը ծանօթացնեն ճակատագրական չրջանները:

Հ.– Իսկ երգիչնե՞րը:

Պ.– Հոս ու հոն կան տակաւին լաւ եւ ճաչակաւոր դպրոցներու մէջ հասած ե-

ԿԱԶՄԱԿԱՕՍՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՐՈՒԱԾԸ» ՎԷՊԻ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գր. Պըլտեանի Հարուածը 276 էջնոց խիտ եւ բազմատարր վէպ է: Ան բոլորովին նոր հուն մը կը բանայ մեր վիպական դրականութեան մէջ:

Մանկութենէն պատանութիւն անցնող տղայ մը կայ Պէյրութի թաղերէն մէկուն մէջ, որուն անունը չի տրուիր թէեւ, բայց որ ճշդութիւն կը համապատասխանէ Հայաշէնին: Ապազայ մտաւորականն է, որ թերթ կը կարդայ խմբուած թաղեցիներուն համար, պատուէրներ մը-տիկ կ'ընէ կամ խոստովանութիւններ կը լսէ, աչքն ու ականջը կը դառնայ թաղին: Ան է վէպին պատմողը:

Ցխտունական թուականներուն անսովոր դէպք մը կը ցնցէ թաղը· երիտասարդ մը կը սպաննէ իր հայրը: Դատավարութիւն տեղի կ'ունենայ և հայրասպանը կը բանտարկուի: Ան երեք տարի եօք ազատ կ'արձակուի չնորհիւ մօրը ջանքերուն: Եղբայրը եւ անոր կինը կը հեռանան թաղէն եւ կ'երթան բնակելու կեդրոնական թաղ մը Պէյրութի մէջ: Բանտէն ելլելէ եօք երկար չապրիր հայրասպանը: Կը մեռնին նաեւ մայրը եւ եղբայրը, ինչպէս նաեւ ուրիշ ժամանակակիցներ: Իրրեւ վկայ կը մնան մանաւանդ հարսը եւ արդէն երիտասարդ դարձած պատմողը, որոնք կարեւոր դեր կ'ունենան վէպին մէջ:

Այս է կորիզը պատմուող եղելութեան, որուն չուրջ կը հիւսուին նկարագրութիւններ, խորհրդածութիւններ, վերլուծումներ, մօտաւոր անցեալի դէմքերու եւ դէպքերու ոդեկոչումներ, որոնք իրականութենէն ներշնչուած բայց վիպական աշխարհ մը կը ստեղծեն իր ուրոյն մթնոլորտով:

Այս աշխարհի մէջ կը գործեն երեք սեռակի անձեր: Փոապան Համբարձումը եւ իր ընտանիքին անդամները նախ· կինը՝ Մայրենին, զաւակները՝ Մխքայէլը եւ Յովհաննէսը, հարսը՝ Թեփորան: Ասոնք կեդրոնական դէմքերն են դիպաշարին: Զայն ներկայացնողը պատմողն է, որ իր կողքին ունի եղելութիւնը ոդեկոչողներու խմբակ մը: Երրորդ խումբը կը կազմեն թաղի ներկայացուցչական դէմքերը, որոնք իրրեւ քովընտի տիպարներ կը յիշուին գործողութեան մէջ, բայց կը ծառայեն նաեւ ու մանաւանդ կենդանի կերպով պատկերացնելու դարձին ու ջարդէն ազատած Հայերը իրենց նոր կայքին մէջ:

Առաջին խումբի տիպարները, բացի Թեփորայէն, կը ներկայացուին պատմողին ու երկրորդ խումբի անձերուն կողմէ, որոնք իրար խաչաձեւող, իրարու հակադրուող եւ իրար լրացնող կարծիքներով ու տեղեկութիւններով կը դծեն անոնց կենդանապիրները: Թեփորան կը ներկայանայ նաեւ անձամբ, եթէ կարելի է ըսել, պատմողին հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, միշտ վերջնի հայեացակէտէն, բայց ուղղակիօրէն:

Երկրորդ խումբի տիպարներուն մէջ ուրոյն –եւ յատկանշական– տեղ մը կը գրաւէ պատմողին հայրը: Ան ներկայացուած է տղուն կողմէ՝ իր անցեալ կեանքի դէպքերուն ոգեկոչումով, վէպի ժամանակի իր խօսքերով ու արարքներով եւ մանաւանդ լռութեամբ: Կարելի է ըսել թէ գործող անձէ աւելի «չգործող» անձ է, որովհետեւ չուզեր որ խօսուի դէպքին մասին, մասնակցութիւն չի բերեր անոր բացատրութեան ծառայող նախաձեռնութիւններուն, նոյնիսկ յաւակնութեան չերթար զոհին տունը եւ չի մասնակցիր անոր թաղումին, հակառակ անոր որ անոր մօտիկ բարեկամը եղած է երիտասարդութեան չրջանին: Եթէ կարենար, պիտի ուզէր պարզապէս ջնջել դէպքը իր կեանքէն եւ իրականութենէն:

Այս խումբին կը պատկանին դունագեղ ու կենդանի տիպարներ, որոնք վկաներն են դէպքին և իրենց վարկածը ունին անոր մասին: Նաեւ կեդրոնական դէմքերուն:

Անթիքան լաւ կարծիք ունի թէ՛ Համբարձումի, թէ՛ Յովհաննէսի մասին, պարզապէս չի կրնար պատկերացնել որ այս վերջինը հայրասպանութիւն գործած ըլլայ: Գեղամը նոյնպէս լաւ կարծիք ունի Համբարձումի մասին, Մխոն յանգուր կը գտնէ, որովհետեւ չէ կրցած իր ամուսնութենէն եօք ստեղծուած կացութեան տիրապետել եւ կը հաստատէ թէ Յովհաննէսը կը նախանձէր եղբօրը: Նշանը բոլորովին ուրիշ կարծիք ունի, ըստ իրեն Համբարձումը աւելի իրե՛ն համար բերած էր հարսը քան տղուն, Յովհաննէսն ալ իր կարգին «աչք տնկած է» անոր: Վարսոն անվերապարձ կերպով կը դատապարտէ Թեփորան, զայն «պելա» կը նկատէ պարզապէս: Մեխակ Հայկուհին ալ կ'այպանէ Թեփորան, «ջլթիկ» կ'որակէ զայն եւ կ'ըսէ թէ անո՛ր համար Յովհաննէսը սպաննեց իր հայրը:

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Պատմողը կը հաւաքէ, կը համադրէ այս բոլոր կարծիքները եւ անոնց կը միացնէ իր խորհրդածութիւնները: Կ'երեւակայէ ու կը նկարագրէ նաեւ տոհմապղծութեան ու սպանութեան տեսարանները, հոգեբանական վերլուծումներով կը փորձէ բացայայտել հօր եւ զաւակի յարաբերութիւնները:

Քովընտի տիպարներ են Տաճատը՝ ուսուցիչ, Ագըվարդ Միսաքը՝ դերասան ու բեմադիր, Օրիորդ Մարին ու Տոպրին՝ թաղային դերասաններ, նկարիչ Հայկազը, Հազրվարդը, Փիլիպպոսը, Ըռուս Սամսոնը, Կանաչ Յակոբը, եւայլն: Ասոնցմէ ոմանք պահած են իրենց իրական անունները, ուրիշներ՝ որոշ ծպտուած են ենթարկուած, բոլորն ալ իւրայատուկ են, բնորոշ, կենդանի:

Կարելի է ընդհանրացնել «երկրորդական տիրապարներ»ու մասին արտայայտուած կարծիքը վէպին մէջ –էջ 224– եւ ըստ ամենայնի ճիշդ. Սփիւռքի նման, ուժերը եւ միջոցները ընդհանրապէս կը վատնուին մեծ ծրագիրներու համար, որոնք ուղղուած են կամ «մեր մշակոյթը օտարներուն ծանօթացնելու», եւ կամ «զոյատեւելու»: Իսկ մեր հրատապ հարցն է՝ մեր մշակոյթով մարդու պէս ապրիլը: Կան բաներ, որոնք կարելի չէ եղած պահել երկրին մէջ, եւ որոնք դեռ կենդանի են Սփիւռքի զանազան անկիւնները: Տակաւին հարցական է՝ թէ ե՞րբ պիտի կարենանք անցնիլ անկեղծ փոխանակութեան հանդրուանին: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ պիտի յարատեւեն՝ առանց աղմուկի պըրպտումը, փոքր ծրագիրները, անկաշկանդ ստեղծագործութիւնը: Երբ ետ կը նայինք պատմութեան, ասոնք են որ կը դանենք որպէս բաղադրիչ այն ամբողջութեան, զոր կը կոչենք մշակոյթ:

■

սել թէ իրականին մէջ անկարեւոր տիպարներ չկան, «բոլորն ալ ապրած են մէկը միւսին հանդէպ ազդումով ու հակազեցութեամբ», բայց նախանձամոլական դեր ունի պատմողը: Կը մտնէ անոնց թուող մարդերու եւ կիներու ներաշխարհը, «կ'երեւակայէ [անոնց] տեղ», ինչպէս ըսուած է էջ 233–ի մէջ, կը պեղէ անոնց հոգին եւ մարդկային յատկութիւնները ապրումներ կը հանէ լոյս աշխարհ:

«Նախանձամոլական դեր»ի տեղ կարելի է նաեւ ըսել «նախանձամոլութեան դեր»: Որովհետեւ պատմողը տիպարներուն ճակատագիրը տնօրինողի պաշտօն մը ունի վէպին մէջ, անոնց դերաբաշխումը կատարողի և գործունէութեան չափը ճշդողի: Միաժամանակ գործող է եւ գործել տուող, խօսող ու խօսիլ տուող:

Բարդ էութիւն մը ունի ան· տիպարաստեղծ է ու տիպար, պատմող ու մանանկից, դրող ու գրածը վերլուծող դրութեան իսկ մէջ: Կրկնակ, նոյնիսկ երրեակ դոյավիճակ մըն է իրը· նախ տեսնող ու լսող վկայ է, ապա՝ հետախուզող - մանանկից, յետոյ՝ ժամանակագիր-վիպագրող: Աւելին· ինքն իր հետ եւ ինքն իր մասին խօսող անձ մըն է, առանցքը ամբողջ վէպին:

Կը վերլուծէ ու կը մեկնաբանէ իւրաքանչիւրին հոգեբանութիւնը, կը բաշխուի տիպարներուն ու կը բաշխէ անոնց իր տեսնելու եւ լսելու, ինչպէս նաեւ յուշնելու եւ լսել տալու կարողութիւնը: Կու տայ անոնց մտածումները, արարքները, մանաւանդ խօսքերը: Ըսուողի, ըսուածի վկան է Հարուածը: Կը նոյնանայ նաեւ իր տիպարներուն հետ որոշ ապրումի մը կամ արարքի մը ներկայացումի պահուն, ուղղակի կը չփոթուի անոնց հետ: Այս է յատկապէս պարագան Յովհաննէսի ներկայացումին վէպի վերջերուն, երբ հմայական արարքով մը կարծես Համբարձումը եւ իր հայրը կը չփոթուին հոգեբանական տիպարին հետ, մինչ ինքը Յովհաննէսին ընդմէջէն կը նոյնանայ պատկի կերպարին հետ:

ԽՈՐԷՈՒՐԴ ՎԻՊՈՒՄԻ

Վէպը ունի բնորոշ կառոյց: Կը բաղկանայ այբուբենով դասաւորուող վեց հատուածներէ, որոնք իրենց կարգին կը բաժնուին թիւերով նշուող մասերու: Այս վերջիններն ալ ունին ենթամասեր, որոնք պարապ տողերով անջատուած են իրարմէ: Որոշ համաչափութիւն կայ հատուածներուն միջեւ թէ՛ մասերու համրանքի եւ թէ էջերու մօտաւոր թիւի տեսակէտէն· առաջին եւ վերջին հատուածները համապատասխան են իրարու, երկրորդ եւ նախավերջին հատուածները՝ նոյնպէս: Կեդրոնական երկու հատուածները ամէնէն մեծ թիւը ունին մասերու, իննսնական, բայց ամէնէն երկարները չեն:

Այս կառոյցը կարելի է բոլորաճեւ նկատել իր ընդհանուր ձեւին մէջ: Վէպը կը բացուի թաղի մուտքին խմբուած ու Համբարձումի մահուան լուրը դիմակալող մարդոց տեսարանով և պատմողի հօր լռութեան սաստով, եւ վերջին հատուածը կը սկսի վերադարձով նոյն տեսարանին ու նոյն սաստին: Իսկ գործողութիւնը չի զարգանար մխրճիծ ձեւով: Պատմութիւնը կը սկսի, կ'ընդհատուի տեղ մը, յետոյ կը վերսկսի էջեր անդին, բայց խորանալով ու տարածուելով: Քեղիկոնային զարգացում մը կ'ունենայ ան: Մէջանկեալ նկարագրութիւններ, ոդեկոչումներ կը գրաւեն տարածքը, մթնոլորտ կը ստեղծեն, միջավայրը կը բնորոշեն, մանրամասնութիւններ կ'աւելցնեն պատմութեան: Ու վկաները տարբերակներով կը բացայայտեն դէպքերը, իրենց սեփական մեկնաբանութիւնը կու տան անոնց, իրենց հայեացքով կը նեղկայացնեն նաեւ դէմքերը, անձնական չափանիշներով կը գնահատեն: Նոյնիսկ անձնական ձեւով կ'անուանեն դանոնք· վերապահ մէկուն համար Համբարձ է, միւսին համար՝ Համբիկ, Յովհաննէսը՝ Օհան, Յուան, եւայլն:

Ու մասերը եւ մանրամասերը, որոնք տրուած են հետ ու առաջ ոստումներով տեւողութեան մէջ, կը յարդարուին կ'աղուցուին իրարու, կը կազմեն մանրապատումներու խճանկար մը, որ ժամանակագրական ու տրամաբանական իր զարգացումը կը գտնէ ընթերցողներու մտքին մէջ: Յաճախակարի կազմութեան «օրէնք»ը նոյնը չէ միշտ· երբեմն պատմութեան տրամաբանական ընթացքն է, ուրիշ մի տրամաբանական ընթացքն ալ, ուրիշ տեսնելու՝ ժամանակը, յաճախ մանաւանդ կապակցում մը, որ յարաբերութեամբ, հակադրութեամբ կամ զուգորդութեամբ կը գործէ: Անցումները անչուշտ ուսումնասիրուած ձեւով կը կատարուին հեղինակին կողմէ, բայց

կեղեցական երգիչները: Անոնց մօտ կարելի է հանդիպիլ այն ամբողջութեան, որ կազմուած է առողանութեամբ, ձայնի արտաբերումի ոճով, ձայնեղանակներու ճշդրիտ գործածութեամբ: Նշած երգիչներուս մէջէն որպէս օրինակ կրնամ յիշել երկուքը, որոնք տարբեր միջավայրերէ կու գան եւ տարբեր դպրոցներու կը պատկանին, սակայն լաւագոյնս կը ներկայացնեն հայկական երգեցողութիւնը՝ Վենետիկի Մխիթարեաններէն Հ. Վրթանէս Ոլուհոճեան, եւ նախկին եպիսկոպոս, ներկայիս պանտատաբնակ Արթօ Նշանեան: Կը չանանք անոնց նման աւանդական երգիչներ գտնել եւ իրենց երգեցողութեան դիւանները կազմել: Այդ ուղղութեամբ կը գործակցինք նոյն մատենադարանի եւ նման հաստատութիւններու հետ, ինչպէս՝ Վենետիկի «Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրման կեդրոն»ը:

Հ.– Դիւրի՞ն է այդ կարգի անձեր գտնել:

Պ.– Ոչ· ընդհանուր առմամբ դժուար գործ է: Քանի որ եկեղեցական աւանդական երգիչներ են անոնք, այսինքն ոչ միայն պատարագը դիտեն, այլ նաեւ բոլոր ժամերգութիւնները՝ անոնց մանրամասնութիւններով, կը տառապին մեր եկեղեցւոյ ծիսակատարութեան մէջ տիրող խառնաշփոթ վիճակէն եւ հեռացած են: Այսուհանդերձ, բոլոր այն երգիչները որոնց հետ կրցած ենք կապ հաստատել, ոգեւորուած են «Ակն»ի ուսումնական եւ վաւերագրական ծրագրերով եւ կը խրախուսեն մեզ:

Հ.– Ձեր տարած աշխատանքին հիման վրայ, ի՞նչպէս կը բացատրէք «ժողովրդական» կոչուած երաժշտութեան ազդեցութիւններու նիւթը:

Պ.– Այդ նիւթը չօշափելու համար նախ պէտք է մէկդի ձգել տիրող կարգ մը մտայնութիւններ, ինչպէս՝ ազգային դիմադիծի պահպանման մտահոգութեամբ բացարձակ հարազատութեան ձգտումը որ կաշկանդիչ է· յետոյ, ժողովուրդներու բարեկամութեան ցանկալի զգացումին վրայ հիմնուելով ամէնէն պարզ չափանիշներն անգամ անտեսող «ճկունութիւն»ը· պէտք է աւելցնել նաեւ արեւմտեան մշակոյթը որպէս համաշխարհային զարգացման խարիսխ ընդունող քաղաքական միամտութիւնը:

Ճիշդ է որ ազգային երաժշտութեան դաշտիարը նոր է եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ առաւելագոյնը մէկ ու կէս դարու պատմութիւն ունի, այն ալ մեծ քաղաքներու պարագային միայն: Աւանդական երաժշտութիւններու, կամ այստեղ կարելի է ըսել՝ տոհմիկ երաժշտութիւններու պարագային միշտ բնական եղած է՝ նոյն ժողովուրդին երաժշտութեան չրջանային տարբերակներու, ինչպէս նաեւ տուեալ չրջանի մը տարբեր տոհմիկ երաժշտութիւններուն միջեւ հաստարակաց կէտերու գոյութիւնը: Ասոնք ոչ կը նոյնացնեն երաժշտութիւնները ոչ ալ իրարմէ կ'անջատեն, այլ որոշ սահմաններ կը դնեն անոնց միջեւ: Ամէն մէկուն իր սահմաններուն մէջ անդրադառնալու լաւագոյն միջոցն է երգի քննութիւնը, քանի որ ամէն ժողովուրդ ունի իր լեզուն եւ ան կը պարտադրէ որոշ մեկնաբանութիւն մը, եւ մանաւանդ երաժշտական ներքին չափի հասկացողութիւն մը: Ամէն ժողովուրդ ունի նաեւ նախընտրած տիպար եղանակներու պաշարը զոր կը գործածէ անդադար տարբերակելով: Ասոնք պարզագոյն չափանիշներն են բազմաթիւներուն մէջ, որոնց սակայն սահմանումը լուրջ հետազօտութեան կը կարօտի: Երաժշտութիւնը Հայոց սիրելի եւ մաւչելի մարզ մըն է, որ դիւրին ընդհանրացումներու կը մղէ: Ցաճախ կը լսուին զգացական արտայայտութիւններ, որոնք կ'ընդունուին որպէս գիտական տուեալներ: Սակայն կարծուածէն աւելի բարդ է այս նիւթը:

Հ.– Մեկնաբանութեան առընչութեամբ, երբ ինչ առաջ կը խօսէիք երաժշտութեան «ենթարկուելու» մասին, ի՞նչպէս կը զանազանէք մեկնաբանութիւնը եւ առնոր հիման վրայ կատարուած երաժշտական յարդարումը (արանժըման)։ Կը մերժէ՞ք այս երկրորդը, թէ երկուքը կը տարբերէք իրարմէ: Հարստացնող չէ՞ ներգաւումը կարելի ընդոդ յատկանիշը, ինչպէս կոմիտասի ըրածին օրինակով:

Պ.– Երգի մը ենթարկուիլ կը նշանակէ՝ առեն մը անոր հետ ապրիլ, թոյլ տալ որ անոր ոգին թափանցէ մեր մէջ: Մեծ–մայրս ճաշ եփելու մասին կ'ըսէր՝ «հեռը պիտի էփիս»· ա՛յս է, եւ այսպէս է որ աւելորդ ամէն բան կը թափի ճամբուն վրայ եւ հաղորդակցութեան դըռները կը բացուին: Ցետոյ ինքնաբերաբար կու գայ արդէն նորացումը, հարըստացումը: Կոմիտաս Վարդապետի պարագային, նախ անհրաժեշտ է զինք իր ժամանակաշրջանին մէջ տեսնել, երբ իր գործածած արտայայտչական ձեւը միակ ընդունելին էր Արեւմուտքի մէջ: Բայց ինչ կը վերաբերի իր գործին խորքին, տարակոյս չկայ որ Կոմիտաս Վարդապետ «էփած է» այդ երգերուն հետ:

Հ.– Պրպտումի գործին առընչութեամբ ի՞նչ կարելի է ըսել Հայաստանի մասին:

Պ.– Կան դրական գործունէութիւններ,

այնքան բնական են, որ ընթերցողը կը-նայ չնկատել իսկ զանոնք, առանց անդրադառնալու անցնիլ մէկ մանրամասէն մինչեւ, մէկ տեսարանէն կամ մանրապէ-պէն յաջորդին: Այսպէս, օրինակ, ու-ղղափառ հարուածներէն կ'անցնինք եկեղեցիի զանգի զօղանջներուն, անոնց-մէ ալ՝ թաղումի տեսարանին:

Մխոռոմի ընդան մը կը կանխէ վի-պումի տեղծագործական արարքը, կը պատրաստէ ու կը պայմանաւորէ զայն: Կ'իմանանք որ պատմողը կ'ըսէ թէ նո-թեր առած է դէպքին եւ վկաներու մեկ-նարանութիւններուն մասին: Հաւանօրէն նօթեր կ'առնէր նաեւ ուրիշ առիթներով: Բայց այս եղելութիւնը աւելի խոր կեր-պով տպաւորած է զինք, քան ուրիշներ, ինչպէս մտածել կու տան հետեւեալ տո-ղերը.

> Պատմութեան մէջ եմ, կ'ըսէ, եւ այլեւս չեմ կրնար զերծիլ անկէ: Թերեւս սկիզբէն անիկա կը հաշէր զիս իր ցանցերուն մէջ, չէի նշմարած (էջ 153):
>
> Անկարելի էր ձերբազատիլ անկէ եւ մեկնիլ, անվնաս· ո՛ւր ալ երթայիր չէիր կրնար զերծիլ անոր ճիշումէն, կարծես բռնօրէն ամրացած էր մըտ-իդ վրայ, ուրիշ բան կարելի չէր ը-նել եան տեղ տալ անոր, մխրճուիլ ա-նոր մէջ (էջ 202):

Բայց կը խոստովանի թէ չի գիտեր՝ ինչո՞ւ կը յիշէ դէպքը: Ան կը յառնէ են-թագիտակցութեան խորերէն, կը զա-նայ մեկնակէտը միաժամանակ հոգեբա-նական եւ գեղարուեստական աշխատան-քի մը: Պատմողը կ'ուզէ յիշել ո՛ւր եւ ինչպէս կ'ապրէր, ուրկէ՞ մեկնած է: Եւ իր պարտականութիւնը կը նկատէ ը-սել ինչ որ հայրը լուած էր, «վերջա-պէս խօսիլ»: Զի գոհանար նաեւ գրելով, վէպին մէջ իսկ կը վերլուծէ իր գրա-ծը, դէպք մը պատմող վէպը կը դարձնէ նաեւ գրութեան, վիպումի վէպ:

Իսկ վիպումի գործընթացը կը պատ-պաստուի երկու հանգրուանով: Նախ վիպողը կը վերականգնէ իր հին տպաւո-րութիւնները, ապա՝ փաստագրութեան տարօրինակ որոնումով մը՝ մարդիկ կը հարցաքննէ, փաստաթուղթեր աչքէ կ'ան-ցընէ, տեղերու վերայցելութեամբ հին յուշեր կը թարմացնէ: Ու կը վերակեն-դանացնէ անցեալը ճչգրիտ եւ վաւերա-կան մանրամասնութիւններու վիպակա-նացումով: Իրապաշտութիւն չէ փորձա-ծը, Պըլտեան չատ հեռու է իրապաշտ գեղագիտութենէն, այլ տեսակ մը ար-հեստավարժ բծախնդրութիւն, որ ճըշ-մարիտը կը հետապնդէ: Իսկ ճշմարիտը անդայտ ու խուսափուկ:

> Տեսակ մը տեւական հոսք զիրար հըր-մըշտկող, պատռտող ու ֆայֆայող պատկերներու, գոյներու, ձեւերու, խօսքերու, հակասական դրուագներու որոնք կ'երթան միեւնոյն յայտնակեր-պումի ու անյայտացման ուղղու-թեամբ (էջ 202):

Այս հոսքն է որ կը ջանայ ներկայացնել գինք:

Իր մէջ կատարուած խմորումը մեկնա-բանող եւ գրելու արարքը վերլուծող պատմող–վիպողը չի բացայայտեր սա-կայն վէպին վերնագիրը եւ բնաբանը, որոնք խորհրդաւոր կը մնան մինչեւ վերջ, մինչեւ վէպին վերջը: Ինչո՞ւ Հարուածը: Որո՞ն կողմէ արուած, որո՞ն կողմէ ստացուած: Եւ ինչո՞ւ այս բնաբանը Ար-տաչէսի աւանդավէպէն՝ Անդ կացցես եւ պոյս մի՛ տեսցես: Պըլտեանի գործին մէջ ոչ մեկ մանրամասնութիւն պատահական է, աւելի եւս՝ այս երկուքը, որոնք խոր-հըրդանշական նշանակութիւն ունին: Բա-ցայայտ ակնարկութիւններու բացակա-յութեան՝ կարելի է գոնէ տրամաբանա-կան ենթադրութեան մը դիմել:

Վէպին վերջին հատուածը եւ յատկա-պէս վերջին էջը որոշ չափով կը դիւ-րացնեն այս ենթադրութիւնը: Հոն «հար-ուած» բառը երկու անգամ կը գործած-ուի պատմողի հօր կապակցութեամբ: Կ'ըսուի թէ ան «անկարող էր դիմադրե-լու հարուածին առանց լռելու», եւ թէ կրնայ «անհասկնալի հարուածը» եղած ըլլալ իր մահուան պատճառը: Կարելի է եղրակացնել թէ հարուածը հօր կրած ցնցումն էր պատահած դէպքէն, բայց յաւելեալ բացայայտում կարելի չէ ընել միայն այս տուեալներով:

Նոյնն է պարագան բնաբանին: Նոյն վերջին էջին մէջ խօսք կ'ըլլայ վրիպած որդիի եւ հօր նզովքի մասին: Ուրեմն երկու հայրերու եւ երկու որդիներու խորհրդաւոր նոյնացումէն եառք հօր եւ զաւակի կերպարներուն հետ՝ խորհրդա-ւոր ակնարկութիւն մը տոհմապղծու-թեան, հայրասպանութեան եւ հայրական նզովքի: Այս ձեւով կ'արդարացուի բնա-բանի զործածութիւնը, բայց լրիւ կեր-պով չի բացայայտուիր: Թերեւս լրիւ բացատրութիւնը պիտի գայ աւելի ուշ՝ վիպական եռապրութեան երրորդ հատո-րին հետ:

Հարուածը մանրապահերու չարք մըն է, որոնք միաժամանակ կու տան անձ մը, անոր խօսքն ու չարժումները, արտա-քին տեսքն ու հոգեբանութիւնը, չուրջի առարկաներն ու բնութեան երեւոյթնե-րը, ձայներ, ձեւեր, գոյներ, հոտե՛ր նոյնիսկ, բեմայարդարում ու բեմական տարածք, որոնք կեանքի մէկ կտորակը կը կենդանացնեն մեր աչքերուն եւ միւս զգայարանքներուն դիմաց: Թատրոնի խս-կական տեսարաններ կամ չարժանկարի փլանները, որոնք, տեսողական արուեստ-ներու յատուկ արհեստագիտութիւնն ալ կ'օգտագործեն ի նպաստ վիպումի բարդ արարքին:

Այս մանրապահերը պատմողական են միաժամանակ ու նկարագրական, վեր-լուծական ու խորհրդածական: Վիպո-ղը չի գոհանար պատմելով պատահար-ները, նկարագրելով վայրերը· կը մաս-նակցի դէպքերուն, կը կենդանացնէ մի-ջավայրը: Ու միաժամանակ պատահար-ներու անցեալին մէջ կ'ապրի ու գրու-թեան ներկային: Եւ որովհետեւ գրու-թեան ու տպագրութեան աւանդական ձե-ւերը բաւարար չեն բարդ ու բազմատարր այս իրականութիւնը հաւատարմօրէն ներկայացնելու, Պըլտեան կը ստեղծէ ու-րոյն գրելաձեւ ու տպելաձեւ, որոնք ան-խուսափելիօրէն կ'առաջացնեն ընթերցու-մի նոր սովորութիւններ:

Այսպէս, հեղինակային բացատրու-թիւն, գործող անձերու խօսակցութիւն եւ արարք, չրջապատի նկարագրութիւն եւ այս բոլորի մասին խորհրդածութիւն կը տրուին միասին, հեւտսած իրարու: Եւ իրրեւ հետեւանք այս մօտեցումին, կը ջնջուին չակերտները, խօսակցութեան գծիկները, կը փոխուին պարբերութեան կառուցումի կերպերը: Նոր տողը ան-պայման գլխագիրով չի սկսիր, որովհե-տեւ կը պատահի որ չարունակէ նախորդ տողի մէջ ըսուածը պարագայի մը յաւե-լումով. եւ պարբերութիւնները հարթ կերպով իրարու չեն յաջորդեր միշտ, կը պատահի որ փակագծուած ամբողջ պար-բերութեամբ մը ընդմիջուին, կամ էջի լայնքին կէսը գրաւեն՝ միւս կէսը ձգե-լով բացատրական տողերու, որոնք նա-եւ ուրիշ տառատեսակով տպուած կ'ըլ-լան: Համակարգիչի գործածութիւնը մեծ հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ նման գրելաձեւի համար:

Ընթերցողը կրնայ երկու տարբեր կեց-ուածք ունենալ այս իրողութեան դիմաց: Կրնայ պարզապէս նկատի չունենալ այս նորութիւնները եւ աւանդական ձեւով տարուիլ ընթերցումով՝ «տարուիլ» բա-յի կրաւորական հասկացողութեամբ: Կըր-նայ այն տեղ հետաքրքրութեամբ կար-գալ պատմութիւնը, վերանալ նոյնիսկ անոր որոշ մասերու խորհրդաւոր կամ բանաստեղծական մթնոլորտէն: Բայց կրնայ նաեւ կարդալ լարուած ուշադրու-թեամբ, գտնելով՝ ամէն նշանի, փո-փոխութեան կամ նոր զգացումի:

Երբ այսպէս կը կարդանք, իսկապէս մասնակցութիւն կը բերենք վէպի լինե-լութեան, մեղսակից, նոյնիսկ ստեղծա-կից կը դառնանք հեղինակին: Ու մաս-նաւոր հաճոյք մը կը զգանք այս խոր-հըրդաւոր կապէն: Այն տեղ զժուա-րութիւն չենք ունենար մտնելու այս բարդ գործի կառոյցին մէջ, համակուե-լու անոր խորհուրդով ու դեղեցկու-թեամբ: Հեղինակին պէս մենք ալ կը տը-րտհունք, մեր մեկ մասը կ'ըմբոշխնէ վէպը, միւսը կը գնահատէ զայն վեր-լուծող ընթերցասէրի դատումով:

Կը գնահատէ նաեւ ճկուն, ճչգրիտ, արտայայտիչ արեւմտահայերէնը, որ հեղինակը կը գործածէ: Պէտք եղած ժա-մանակը անոր կը խառնուին տարբեր էր-ըրումի, Սեբաստիոյ բարբառէն, կամ ալ զարձուածքներ Լիբանանի մէջ գոր-ծածուող եւ արաբերէնի կամ թրքերէնի ազդեցութիւնը կրող արտայայտութե-նէն: Անթիլքան ու Գեղամը բարբառ կը գործածեն, Նշանը, Վարսօն իրենց ու-րոյն խօսելաձեւը ունին, Մայրենին «թրքերէնէն նոր զարձածի երանգով» կը խօսի, բոլոր կերպարները ունին իրենց ուրոյն արտայայտութեան կերպը, որ դովական բառով մը, անէծքով մը, հայ-հոյանքով մը կամ սովորամոլութիւն արտայայտող բառով մը կը յատկանչուի, կը նպաստէ անձի անհատականացումին: Երբեմն, երբ հեղինակը անոնց մասին կը խօսի, իւրայատուկ այս տարրերը կը մտնեն նաեւ հեղինակային լեզուին մէջ, տեղային ու ժամանակային գոյնով կ'օժ-տեն զայն, կը զարձնեն միաժամանակ ներկայացուցչական ու իւրայատուկ:

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Բարդ այս գործը կը հետապնդէ բարդ նպատակներ՝ միաժամանակ ազգային, անհատական, գեղարուեստական:

Վէպին սկիզբները, էջ 92–93, հետա-քրքրական հատուածում մը կ'ընէ կեր-պար–պատմողը.

> Ուզած եմ պատմութիւնը փրկել մո-ռացումէն, ինչպէս կ'ըսէին ատենին: (···) Ապրեր եմ կարծես առասպելոյ մը, այդ մարդոց պէս ես ալ մնացեր եմ երկրի մը մէջ որ վիպումի երկիրն է:

Եկեղեցական պատմութեան մէջ խմորուող պատմութեան մասի՞ն է խօսքը, թէ՞ հայ-րենի զանազան մարզերուն, որոնցմէ ն-կած են վէպի մարդիկը նոր կայք մը, Հայերու նոր չէն մը հիմնելու: Հաւան-օրէն երկուքն ալ: Որովհետեւ Պըլտեան, կամովին թէ ակամայ, գիտութեամբ թէ ենթագիտակցութեամբ, կ'ուզէ վերա-կենդանացնել ու դիրով սեւեռել հայրենի հողին կապուած պատմութիւնները, որ իր հերոսները բերած են միասին գաղ-թի ճամբաներէն մինչեւ «բլուրը», բայց նաեւ վկայաբերել այն հաւաքականու-թեան ու վայրերու մասին, որոնք Սփիւռ-քի կեանքին սեմը կը կազմեն:

Պատմութեան ընթացքին, իւրաքանչիւր կերպարի առիթով, ան յետադարձ ակ-նարկ մը կը նետէ անցեալին վրայ, կ'ո-գեկոչէ ծննդավայրի, բայց մանաւանդ աքսորի կապուած յուշեր, գեղարուես-տական պատմութիւնը կը գրէ երկիրէն ելքին եւ նոր կայք հաստատումին՝ կէլիկ-եան ներգաղթի միջանկեալ եւ ազէտալի արարով: Այս մարդիկը ամբողջովին բը-լուրին վրայ չեն ապրիր, անոնց «սիր-տը լեռներն է», Սարոյեանի հերոսին սիրտին պէս: Պըլտեան ժամանակագիրն է մեր կեանքի գաժան այդ հատուածի ե-ղելութիւններուն:

Վկան ու վկայագրողն է նաեւ տարա-գրութեան մէջ վերընձիւղող կեանքին, իր դովելի, յուզիչ, ծիծաղելի, քննա-դատելի մանրամասնութիւններով: Իր լսած պատմութիւններուն մէջէն կը տես-նենք Հայաչէնի հիմնումը, նոր կեանքի կազմակերպումը կուսակցական պայքար-ներու մթնոլորտին մէջ, թաղային սո-վորութիւններու արմատաւորումը: Ցե-տոյ արդէն իր աչքերով կը տեսնենք խեղճ բայց մնայուն կերպարանք ստա-ցած նոր կայքին կենցաղը՝ իր դպրոցով, եկեղեցիով, ակումբով: Ու կեդրոնա-կան պատմութեան կողքին կ'իմանանք թաղային մանրապատումներ, հասու կ'ըլ-լանք թաղի բարքերուն ու սովորութիւն-ներուն. հանդիսաւոր պատարագ ու թա-տերական ներկայացում, կամխոէի հըս-կողութեան տակ թաւալող առօրեայ կեանք, «քաղաքէն թաղ ժամանած կոկո-զավիզ» ճառախօսներու վերամբարձ բա-նախօսութիւն: Մեր դիտացած Սփիւռքն է, որ ձեւ կ'առնէ Պըլտեանի գրիչին տակ:

Այս բոլորը՝ դիրքի մը մէջ, որ ամէն բանէ առաջ ու եառք արուեստի ստեղծա-գործութիւն է մանաւանդ: Ինչպէս կեն-դանագիր մը մարդու մը նկարը ըլլալով մէկտեղ առարկայացումն է արուեստա-գէտի ստեղծագործ խանդին, այսպէս ալ հաւաքական կեանքի այս պատկերը բա-ռաչէն արտայայտութիւնն է Պըլտեանի ստեղծագործ տենդին, ինքնաբաւ ար-ուեստի գործ մը՝ իր ուրոյն ու խորհուր-դաւոր գոյութեամբ:

Անկէ լաւ բան չէր կրնար պատահիլ մեզի յամի Տեառն 1998:

Գ. Շ.

KARÉKINE

CATHOLICOS DE TOUS LES ARMÉNIENS

par Francisco CHIOVARO

Parmi les chances qui m'ont été offertes par mon séjour parisien, je compte toujours la cohabitation avec des frères arméniens. J'ai appris à les connaître et à les aimer. Connaître d'abord. Car, que savons-nous, catholiques occidentaux, de nos frères d'Orient, arméniens ou autres, de leur foi, de leur histoire. de leurs problèmes? Avouons-le, presque rien. Dans le monde de la communication globale, c'est scandaleux. Il est vrai que l'accès à certains de ces mondes orientaux était un domaine presque réservé à des spécialistes. Maintenant, ce n'est plus le cas. Le livre qui vient de paraître : *Karékine Ier, catholicos de tous les Arméniens. Entretiens avec Giovanni Guaïta*, Nouvelle Cité 1998, 318 pp., met à la portée de tous l'histoire et l'actualité de l'Eglise arménienne. Un livre à lire et à relire pour connaître l'histoire merveilleuse d'une nation chrétienne dès la fin du IIIe siècle. C'est dire l'importance de ce livre qui ouvre nos horizons et témoigne d'autres solutions données à certains problèmes qui angoissent le Christianisme occidental.

Le livre est une longue interview, il vaudrait mieux parler d'entretien du professeur et journaliste Giovanni Guaïta avec l'actuel catholicos (patriarche) de tous les Arméniens, Karékine Ier. Il en résulte une exposition à trois niveaux : une autobiographie condensée du catholicos, (CC.I.III); un résumé de l'histoire de l'Eglise arménienne (CC.IV-VI); un regard sur le christianisme dans le monde moderne (CC. VII.IX). Les deux derniers chapitres (X.XI) donnent l'interprétation chrétienne des événements les plus récents qui ont touché l'Arménie et les Arméniens et s'ouvrent sur les perspectives que l'avenir semble réserver à l'Eglise arménienne et au Christianisme en général. Ces quatre blocs donnent au livre un métier solide; mais n'enlèvent rien à la vivacité du dialogue. Le catholicos nous surprend plus d'une fois par ses ouvertures que nous croyons impensables chez nos confrères d'Orient, par exemple quand il relate la présence massive des laïcs dans l'élection des responsables de l'Eglise arménienne (pp. 181.187). D'autres fois, il semble très loin de notre culture occidentale, par exemple quand il parle de la place faite ou à faire aux femmes dans l'Eglise (pp. 189.196). Mais on sait bien que l'Eglise arménienne est une église particulière, avec une histoire particulière qui s'est forgée à partir du IIIe siècle et qui est intimement mêlée à l'histoire et à la culture de tout un peuple.

Le point d'orgue du livre est l'œcuménisme. C'est la préoccupation majeure de Karékine Ier. Dès 1955 (il avait alors vingt-quatre ans) Karékine Ier fut un œcuméniste militant. Il l'est resté quand il fut élu, successivement, à la tête des églises arméniennes en Iran, à New-York et au Liban, avant d'être élu «catholicos de tous les Arméniens» en 1995 avec résidence à Etchmiadzine. Au chapitre IX, il livre sa conception de l'œcuménisme et c'est un point de vue étonnement moderne: il ne faut pas tendre à supprimer nos différences, mais les assumer dans un dialogue permanent qui doit s'instaurer entre les différentes confessions chrétiennes: «Saint Pierre et Saint Paul sur les mêmes questions ne pensaient pas de la même manière, et le Concile de Jérusalem en 49 dut résoudre leur dispute... Ensuite, les querelles théologiques des premiers siècles ne furent nullement moins difficiles que les problèmes qui se posent aujourd'hui au mouvement œcuménique». Cela implique avant tout une vision optimiste du mouvement œcuménique jusqu'à faire de l'œcuménisme une des composantes essentielles du Christianisme. Cette vision positive ne cache nullement les difficultés que le mouvement rencontre spécialement ces derniers temps. Karékine Ier en a vu d'autres dans sa vie et il garde l'espoir.

En terminant ma lecture, j'aurais voulu en savoir plus sur cette personnalité attachante. Bien sûr, le livre ce n'est pas une biographie; néanmoins, j'aurais aimé savoir: mais comment s'appelait-il le petit-fils de paysans de Kessab (en Syrie)? Et son père? Et sa maman qui vit encore avec lui?

Paris, le 16 Décembre 1998 ■

ՄՈՆԷԻ ՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

Միշտ մեծ թիւով անձեր կ'այցելեն Գլօտ Մոնէի (1840 – 1926) նուիրուած ցուցահանդէսները: Ամիսներ առաջ, Լոնտոն կայացածին վերջաւորութեան, ցուցահանդէսը բաց մնաց 24 ժամ 24-ի վրայ: Կը թուի թէ այս իրողութենէն մեկնելով, այժմ Փարիզ Օրանժըրիի Թանգարանը տեղի ունեցողին այցելութեան ժամերը սկիզբէն իսկ երկարաձգուած են:

Ի՞նչն է Մոնէն այսքան սիրելի դարձընողը: Առանց վարանումի կարելի է պատասխանել՝ իր արուեստը, քանի որ իր կեանքն ու տիպարը որպէս յաւելեալ ազդակները, չունին հասարակութեան ետեւակայութիւնն ու հետաքրքրութիւնը դրգռող այն բնոյթը՝ որ կը յատկանշէ, օրինակ, Վենսան վան Կոկը կամ Փապլօ Փիքասոն: Մոնէ իր արուեստով կը պատկերէ աշխարհ մը, դունագեղ, զուարթ, երջանիկ, ինչ որ երանելի դրախտ մը կը վերածէ երկիրը: Կը բաւէ աչքն ու տրամադրութիւնը ունենալ զայն, դրախտը տեսնելու: Եւ որովհետեւ Մոնէ իր տեսակին մէջ միակն է որ ունի նման աչք մը (բնութեան իր մէջ առթած զգայութիւնները եւ տպաւորութիւնները անբաղդատելի կարողութեամբ նկարչական անվերջ մեկնաբանութեան վերածելու), իր աչքին ընդմէջէն է որ հասարակութիւնը պահ մը բնութիւնն ու կեանքը կը դիտէ, այդ աչքին հետ նոյնանալով, ինչպէս եւ Մոնէի: Այսպէս, Մոնէ կը դառնայ աշխարհին աչքը: Բայց ոչ միայն ասիկա: Արդարեւ, Մոնէ աւելի քան լոկ տարրալուծող աչք մըն է, եզակի: Այդ աչքը նաեւ առանցքն է ուրկէ տեսարանները մուտք կը գործեն դէպի միտք, դէպի ներաշխարհ ու յետոյ անոնցմէ դուրս կու գան, պաստառին վրայ դրոշմուելով, նոր երեւոյթով եւ դուրսնաւորումով, իւրաքանչիւր անգամ նկարիչին ստացած տպաւորութիւններն ու զգայութիւնները արտայայտելով, մէկը միւսէն տարբեր: Այսինքն Մոնէի գերադոյն յատկութիւնն է, որ կը կայանայ տպաւորութեան ընկալման եւ զայն արտայայտելուն մէջ՝ անոր համապատասխան երանդաւորումով եւ նկարչական բաղադրութեամբ, անմիջականութեամբ օժտուած, զգայութիւններու եւ տպաւորութիւններու թարմութիւնը փոխանցելու համար:

Օրանժըրիի ցուցահանդէսը կը համախմբէ Մոնէի կեանքի վերջին երեք տասնամեակներու ընթացքին նկարուած քանի մը տասնեակ իւղանկարներ, ժխլերնիի իր պարտէզին տեսարաններ ներկայացնող, որոնք մեծ մասով նունուֆարներ կը պատկերեն: Շարքը կազմող պաստառներուն ընդհանուր թիւը կը հասնի չուրջ 300-ի, որով ան կը դառնայ ամէնէն ընդարձակը զոր Մոնէ երբեւիցէ նկարած ըլլայ:

Եթէ նախորդ կամ միւս շարքերուն մէջ (յատկապէս Սէն-Լազար կայարանին, Էթրըթային, Ռուանի կաթողիկէին, Լոնտոնի եւ ցորենի հասկերուն նուիրուած) Մոնէ տպաւորութիւններու դրոյթով կը գործէ աւելի, այս նորին մէջ այդ սահմանը կ'անցնի՝ ստեղծելու համար անհատնում «ամբողջութիւն մը» ինչպէս եւ «առանց հորիզոնի եւ ափի» տարածութեան մը, միջոցի մը խաբկանքը: Այս ձեւով, տեսողական հեռակէտի սովորական դրոյթը կը չրջուի ու փոխարէնը կը ստեղծուի տարածք – միջոց մը, որ թէ՛ ուղղահայեաց է եւ թէ՛ անյատակ խորութիւն՝ դիտողին դիմաց: Աւելին, միջոցային այս երկդիմի համակարգին կ'ընկերանայ միւսը, տեսողականը, երբ Նուրին մակերեսը կը ցոլացնէ իրմէ վեր գտնուող ծառերը, երկինքն ու ամպերը: Այսպէս, Նուրին մէջ ցոլացած ու չրջուած տեսարանը աչքով կը տեսնենք, իսկ միտքով՝ Նուրէն անոր վեր գտնուելու վիճակով, մինչ Նուրի մակերեսին սահող նունուֆարները այլ մակերես մը կը դառնան, ցոլացած տեսարանը «ծածկող»: Մակարդակներու եւ տեսադաշտերու այս խաղը առեղծուածային բայց հանդիսաւոր պահ մը, վիճակ մը կը ստեղծէ, զոր որքան դիտենք եւ ապրինք, նոյնքան կը խորանանք պարզուած տեսարանին մէջ, իրեւ թէ անհուն խորութիւն մը դիտողը դէպի գինք քաշէ, անտեսանելի ուժի մը նման, որ ուրիշ բան չէ քան տիեզերական խորհուրդը: Այստեղէն, այն մեծ թելադրականութիւնը զոր նունուֆարներու չարքը կը տածէ: Մոնէ ցոյց կու տայ թէ կախարդական պարտէզի մը մէջ, բոյսերէն, ծաղիկներէն, ծառերէն եւ ջուրէն անդին, բանաստեղծական ամբողջ տիեզերք մը կայ, երազային դրախտ մը: Եւ զարմանալի չէ որ այս չարքէն պաստառներու առաջին ցուցադրութիւններէն իսկ, դարասկիզբին, ամանք վերլէնի, Մեթերլէնքի եւ Տեպիւսիի անունները արձարձած ըլլան, որպէս հանգիսութիւններ՝ Մոնէի առաջադրածին:

Նունուֆարներու չարքը կը պարունակէ նաեւ խորհուրդ մը որ, իր կարգին, տպաւորապաշտութենէն անդին կ'երթայ: ոգեկանութիւն մը, բնութենական սկզբնական անաղարտ վիճակ մը կայ անոր մէջ, երբ երկիրի վրայ ժամանակի զգայողութիւնը տակաւին գոյութիւն չունէր, քանի որ մարդ էակը դեռ անպոյ էր: Շարքէն կարգ մը պաստառներուն մէջ, միակ ակնարկութիւնը մարդու գոյութեան, ճափոնական կամուրջն է, որ իրեւ թէ երբեմն լուսեղէն էութիւն մը ըլլայ, միջոցին մէջ առկախուած՝ ինչպէս ամպերը, նունուֆարները: Ան ոչ միայն երկու ափերու միջեւ առանցքն է, այլ նաեւ՝ ժամանակին անցքը մարմնաւորող մը, երբ նկատի առնենք անոր վրայէն անցնելու տեւողութիւնը: Նոյնն է պարագան նունուֆարներուն: Ասոնք, հանդարտ ջուրի մակերեսին իրենց սահումով (ինչպէս ամպերը երկինքին մէջ) իրենց կարգին ժամանակի սահքը կ'արտայայտեն եւ նոյն ատեն երկու տեւողութիւնները կը թելադրեն, մին՝ իրենց սահումին վերաբերող, իսկ միւսը՝ ջուրին մէջ ցոլացող ամպերուն, որոնց հետ կը գոյակցին պաստառ-ջուրի մակերեսին: Երկուութեան եւ խորհուրդի յաւելեալ պարագայ մը կը ներկայացնեն 1907-ի ուղղահայեաց պաստառներէն ոմանք, այլ ձեւի տակ: Ասոնց մէջ, ջուրին խորքը ցոլացող երկինքին հատուածը, երկու ծառակոյտերու միջեւ, պաստառի կեդրոնին, լոյսի ջրվէժի մը կը նմանի, որ ոսկեայ կամ ձերմակ վարսերու նման կը տարածուի դէպի վար: Ասով, չրջուած ցոլացում մը կը դառնայ այլ էութիւն, իր չրջուած վիճակէն անջատուելով ու նոր կերպարանք ստանալով: Այսպէս, խաբկանք, տարբերու եւ պատկերումներու անվերջ յարակցութիւն (բացայայտ կամ ներքին), բազմիմաստութիւն, իրարու կը ձուլուին եւ սահմանները իրականին եւ ոչ-իրականին միջեւ կը չքանան: Բնութեան այս միութիւք ինչպէս եւ վիպապաշտ ընկալումով (որմէ Մոնէ խորքին մէջ երբեք չէր հեռացած), ինք իրականութիւնը կը վերացնէ, տեսանելիին ընդմէջէն անտեսանելիին եւ անյայտին ակնարկելով: Այլեւս, անմիջական տպաւորութիւններու արձանագրումը չէ որ կ'ընէ Մոնէ այլ՝ նոյն նկարելակերպը պահելով հանդերձ եւ զայն աւելի ընդլայնելով, կ'արծարծէ գոյութենական հարցեր, ժամանակին, անհունին, անվերջին, կեանքի եւ տիեզերքի խորհուրդին վերաբերող:

Նունուֆարներու չարքով, Մոնէ կը հասնի իր նկարչական կարելիութիւններու գագաթնակէտին: Արարումը այնքան յախուռն է, տիրական եւ նկարելու չունէը այնքան ընդարձակ որ, այս պաստառներուն դիմաց, չենք անդրադառնար թէ երեսուն տարիներ անցած են առաջիններուն եւ վերջիններուն միջեւ: Գոյներու եւ երանդաւորումներու անսովոր այլայլանութիւնը, անոնց յարաբերումներուն փոփոխութիւնը, մէկ պաստառէն միւսը (մանաւանդ նոյն համադրումը ներկայացնող տարբերակներուն մէջ), անդամ մը եւս կը յայտնեն թէ Մոնէ այդ մարզին մէջ կը մնայ անդերազանցելի: Իր կիրարկած թանձրաթխիս նկարչութեամբ, վրձնահարուածի գերադոյն ազատութեամբ եւ որոշիչ յատկութեամբ (ինչպէս բնութենէն կատարուած մեծածաւալ նախապատրաստներուն եւ տեսարաններուն մէջ), Մոնէ նկարչական նոր կարելիութիւններու հանդրուան մը կը թեւակոխէ, որոնք իրենց չարունակութիւնը գտան յետպատերազմեան վերացապաշտութեան մէջ:

Սակայն, այս տուեալներէն անկախ, Մոնէ կը մնայ նախաքանչերորդ դարեան նկարիչ, քանի որ իր նկարած տարածքը միջոցը եռատարածական է, իրական, մինչ քառերորդ դարեանը՝ մտածական, բազմատարածք Իսկ մինչ նունուֆարներու չարքը կը ներկայանայ որպէս իր արուեստին լրումը՝ իրական եւ տեսանելի աչխարհին առընչուող, անոր գոյնային դաշնութիւնները (նոյնիսկ վերջին տարիներու քանի մը պաստառները նկատի առած, որոնք վառ գոյներով իրագործուած են) հեռու են գտնելի այն պոռթկումէն որ մեր դարու սկիզբներուն կիրարկուեցաւ արտայայտապաշտներու, վայրենապաշտներու եւ ապա վերացապաշտներու կողմէ: Այս իմաստով, Մոնէ դասական մըն է եւ թերեւս առարկայական դասականութեան վերջին ներկայացուցիչը՝ դէպի Ի. դար ուղղուած:

Շարքեր նկարելու հարցով, Մոնէի մօտ գարդ իր ամէնէն լայն կիրարկումը գտած, կարելի չէ նկատի չունենալ իր բարեկամը, Փօլ Սէզանը որ, տասնամեակներու երկայնքին, երկու կարեւոր չարքերու վրայ գործեց, լուղորդ-լուղորդուհիներու եւ Սէն-Վիքթուար լերան: Անկասկած, երկուքն ալ իրենց աչքին առաջ ունէին իրենց այնքան սիրած ճափոնական տպաւորները եւ յատկապէս Հիրոշիկիի չարքերը: Գլխաւոր տպաւորապաշտներուն մէջ, Մոնէ եւ Սէզան միակն են որոնց համար չարքը ամբողջութիւնը, ուստի բացարձակը կապելու միջոց մըն էր, նոյն ատեն «տարրալուծարան»ը, նկարչական յղացքի ընդլայնման եւ նոր կարելիութիւններու ընտրութեան: Վերջերուն, երկուքն ալ մինչեւ իսկ հասան նախավերացական յղացած գոման. Մոնէ՝ միայն գունային քսումներով ծածկուած հորիզոնական երկայն պաստառով մը, նունուֆարներու չարքէն, իսկ Սէզան՝ «Լօվերու պարտէզը»ով: Առանց այն արդիւնքներուն գոյս ձեռք բերին, դժուար է ըսել թէ ինչ կերպարանք պիտի ստանար Ի. դարու նկարչութիւնը:

Այս օրերուն, ուրեմն, անփոխարինելի փորձառութիւն մըն է ինքզինք դէմ յանդիման դնել Մոնէի նունուֆարներու չարքին մեծ թիւով պաստառներու: Անկէ ետք կարելի չէ պարտէզ մը նոր կամ տարրեր աչքերով չդիտել ու չմտածել թէ՝ նկարչութեան մահը ծանուցանողները որքան պարզամիտ են:

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱԶ

Ա Բ Ր Ա Հ Ա Մ Ա Ն

ԳՈՀԱՆԱ՞Մ...

ՏԷ՛Ր, Բանաստեղծն հայցեց էեզմէ պաղատանօք,
Որ սեփական իր մահը տաս ամէն մարդուն:
Ա՜հ, չեմ գիտեր՝ երկինքիդ մէջ տեղ մը արդեօք
Ինծի համար պահեստի ի՞նչ մահ ունիս դուն:

Բայց գոհանա՞մ զէէն, ՏԷ՛ր, ՏԷ՛ր ամենաձիր՝
Տարերքներու կանխիչ, կասկիչ չարիքներու,
Որ ցարդ վախնան մը ինձ բաժին չհանեցիր,
Ուր կան միայն ժուռ ու ազոխ ատամնառու:

Գոհանա՞մ, որ չեղայ առնէտ փորձառական
Վրան նոյնիսկ անմահ մտքի սեղաններուն,
Որ չարքցուց կացինիս թինդը խուլ տայգան,
Եւ չզգայուեց կուրծքըս անպարտ որսի արիւն:

Գոհանա՞մ, որ չըրիր կենսուր զիս բարձրակերտ
Շէնքերու, ուր մերթ հուրն, իրմով խցանելով
Ելքերն ամէն, բարկ ձաղկեր զիս գտնելու գէթ
Ճեղք մը՝ մայթէն կեանք հայցելու համար մահով:

Գոհանա՞մ, որ վիշապ հողմի երախին մէջ
Չփշուեցայ անապատով ու ապատով
Ո՛չ իսկ ինչպէս սրափուշի հունտ մը կուէն,
Եւ գիտցայ լոկ ահեղ անունն իր՝ *Թոռնատո*:

Գոհանա՞մ, որ ցայգուն, լուսնի տակ անվրդով,
Երբ ջուրերն են կանթեղ, հնձան՝ հողի գինին,
Լաւաներու եւ հեղեղման շոգ մակարդով
Չզօդուեցաւ յանկարծ էունն իմ անզարթ Էունին:

Գոհանա՞մ, որ իմ սաւառնակն իր գենիթէն
Այլոց հետ զիս ալ չտուզեց ովկիանի տակ,
Ինչպէս փակչէ կատուածագերը կը խեղդեն,
Կապուած պարկով շպրտելով զանոնք լճակ:

Եւ գոհանա՞մ զէէն, որ մահն իմ սեփական
Չեղծուեցաւ վթարներուն մէջ դեռ արդի,
Եւ որ ան հոն է՝ երկինքիդ մէջ, ուր այնքա՞ն
Խաղաղական մահեր ունիս դուն պահեստի:

ՍՐԲԱՑՈՒՄ

ՏԷ՛Ր, նայէ՛ սա արանց՝
Սեւերու մէջ համբուն·
Ի՞նչ են անոնք առանց
Քու շնորհիդ ճամբուն,
Ուրկէ պէտք է մագլին
Եւ ուր տնքան անահ,
Որ իրենց աւելի՛ն
Տաս դուն՝ Մարդկայնանա՛լ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
MARDI
13 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաման : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74e ANNEE — N° 19.683
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
7ԱՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·683

ԱՐՁԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԸՄԲԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 9 / 12)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀ – ԲԱՆԱԿ ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ

Պաշտպանութեան նախարարութեան Յուլիս 9 թուակիրը հաղորդագրութեամբ կ'ըսուի որ նախարար Ս. Բարսեղեան ու խումբ մը բարձրաստիճան հրամանատար– ներ նախագահ Ա. Ղուկասեանի վերա– դարձուցած են իր կողմէ նուիրուած բոլոր զգեստները, որպէս բողոքի եւ զայրոյ– թի նշան «որևէց զինուորական եւ մարդ– կային պատիւը ոտնահարելու դէմ»։

Հրամանատարները կը ժխտեն նաեւ նա– խագահութենէն կատարուած տեղեկա– տուութիւնը թէ Ա. Ղուկասեանի ու 11 հրամանատարներու հանդիպումին վեր– ջիններէն զօրավիգ կանգնած են իրեն։

Նոյն օրը նախագահին մամուլի ծառա– յութիւնը եւս յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է ուր կ'ըսուի թէ նախա– գահ Ա. Ղուկասեան մեծ յարգանք կը տածէ զինուորականներուն եւ յատկապէս այն հրամանատարներուն որոնք ներկայ էին Յուլիս 6–ի հանդիպումին։ Ինչ կը վերաբերի չգանչանքներուն եւ տրուելուն, նախագահը այդ մէկ–մէկ կը նկատէ «մէկ մարդու կողմից սադրած գործողու– թիւն երբ փորձ է արւում սեպ խրել նա– խագահի եւ բանակի, բանակի եւ ժողո– վրդի միջեւ»։

*
**

ԼՂՀ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ նոր վարչապետ Ա. Դանիէլեան Յուլիս 9–ին հանդիպում ունեցած է Հա– յաստանի նախագահին ու Ազգային ժող– ովի նախագահին հետ։ Կ. Դեմիրճեան հա– մոզում յայտնած է որ նոր նշանակուած վարչապետը իր գործունէութեամբ կը նպաստէ երկրին անտեսութեան զարգա– ցումին, ժողովուրդին բարեկեցութեան։ Իսկ Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումը տեղի ունեցած է Հայաստան – Ղարաբաղ համագործակցութեան խնդիրներու շուրջ։ Նախագահը ապահովութիւն տուած է որ Հայաստան գործօն աջակցութիւն կը ցուցաբերէ Արցախի տնտեսական բարեվո– խումներու իրականացումին։

Յուլիս 9–ին, Երեւանի մէջ նաեւ վար– չապետ Վ. Սարգսեան ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակից՝ Անուշաւան Դանիէլ– եանը։ Հայաստանի վարչապետը չնոր– հաւորելէ եաք զինքը այդ պաշտօնին նը– շանակումին համար, չէշտած է թէ այ– սուհետեւ Հայաստան – Ղարաբաղ յա– րաբերութիւնները կ'ունենան արդիւնա– ւէտ չարունակութիւն եւ նոր որակ՝ ի շահ ու բարօրութիւն հայ ժողովուրդին։ Հանդիպումին կողմերը քննարկած են ղարաբաղեան անտեսութեան հեռանկար– ները, ներքին քաղաքական վերջին զար– գացումները։ Վ. Սարգսեան իր անխախտ զօրակցութիւնը յայտնած է ղարաբաղ– եան իշխանութիւններուն։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԳՆԱՑ

Ինչպէս նախատեսուած էր, Հայաստանի նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 10–ին Սեւանի վանական համալիրին մէջ վիճաբանած Ա. Խաչատրեանի վստահուած անձերուն հետ, որու հետեւած են հրապէնի կրակոցներ։ Արդիւնքը այն եղած է որ հիւանդանոց փոխադրուած են Ա. Խաչարեանի եղբայ– րը, քեռին ու անոր տղան։ Քուէարկու– թեան վերջ արուած է այս դրամենեակին մէջ։ Նման մթնոլորտ պատահած են նաեւ այլ դրամենեակներու մէջ ալ ու հինգ քաղաքացի հիւանդանոց փոխադ– րուած են։

Իրիկուան, Սեբաստիա պանդոկի մօ– տակայքը բողոքի ցոյց մը ըրած են Ա. Խաչատրեանի վստահուած անձերը եւ համակիրները, որոնց հետ հանդիպում մը ունեցած է Ներքին նախարար Սու– րէն Աբրահամեան։ Ի տես այս ամբող– ջին, Մարզային Ընտրական Յանձնաժո– ղովը անվաւեր նկատած է ընտրու– թիւնները համայնքին մէջ։

Համայնքապետի ընտրութիւն տեղի ու– նեցած է նաեւ Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքին մէջ ուր միակ թեկնածուն էր Հանրապետական Կուսակցութեան ներ– կայացուցիչ Աղուան Գրիգորեան։ Այս– տեղի ընտրական 35 դրամենեակներուն մէջ եւս մասնակցութեան չատ ցած հա– մեմատութիւն արձանագրուած է։ Ինչ կը վերաբերի արդիւնքին, «Արմէնփրէս» կը յիշեցնէ թէ ըստ Ընտրական Օրէնսգիրքին «եթէ քուէարկուել է մէկ թեկնածու, ա– պա նա ընտրուած է համաբուժ, եթէ ստացել է մասնակիցների ձայների կէսից աւելին»։

*
**

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մայր Աթոռի եպիսկոպոսական դասուն ընկերակցութեամբ տեղապահ Ներսէս Ա բ ք· , Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Ա բ ք· եւ Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Ա բ ք· այցելած են նախագահ Ռ. Քոչարեանին, շնորհակալութիւն յայտնելու այս ախուր օրերուն եկեղեցիին բերած օժանդակու– թեան։ Ռ. Քոչարեան չէշտած է հայ ժո– ղովուրդին կեանքին մէջ եկեղեցիին դերը ու մաղթած որ նոր կաթողիկոսի ընտրու– թեամբ ժողովուրդը աւելի միասնական դառնայ։ Զրոյցին նիւթ եղած են պետու– թիւն – եկեղեցի յարաբերութիւնները, կաթողիկոսական ընտրութեան տարին– չուած կազմակերպչական հարցեր։ Նա– խագահը նչած է որ մշտական հետաքրքը– րութիւն կը պահէ եկեղեցիի հարցերուն նկատմամբ, չմիջամտելու բացարձակ տրամադրութեամբ։ Նոյն օրը Մայր Ա– թոռի պատուիրակութիւնը այցելած է Խորհրդարանի նախագահ Կ. Դեմիրճեա– նին ու վարչապետին։

*
**

ԴԵՂԱՐԱՆԷՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 10–ի դիշերը անծանօթներ Ի– ջեւանի հիւանդանոցի բակի դեղարա– նը կողոպտած են։ Ականատեսներու վը– կայութեամբ, աւազակները կոտրտելէ եաք հակահրդեհ պահարանի դուռը, հոն–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

ՀԵՏ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՍԵՐՊԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ

«Մոնտ»ի թղթակիցն է որ կը նկարագրէ Քոսովոյի Սերպերու թափառումն ու յու– սալքութիւնը։ Մէյ նոյն պատմութիւնն է զոր կը պատմեն. – «Կէս ժամ տրամա– դրեցին որպէսզի մեկնինք։ Տունս այրե– ցին»։ Կը թուի որ կ'ըսէ Ժոզէ – Ալէն Ֆրալոն, տարօրինակ համբորդութիւն մըն է զոր կ'ընենք ժամանակին մէջ։ Կարծես Մարտի վերջին օրերն են, Ալպանիոյ եւ Քոսովոյի սահմանին վրայ եւ ալպանացի դաղթականներն են խօսողները։

Ո՛չ։ Յուլիս է, Քոսովօ, Փրիսթինայի մէկ արուարձանը, Ս. Սաւա դպրոցը որ 270 Սերբերու ապաստան կուտայ։ Հոս հասած են ամէն կողմէ։ Թասիք Պոզիտար– քա, օրինակ։ 57 տարեկան է, աւելի ցոյց կուտայ եւ հոս ինկած է ամուսնոյն եւ կեսրոջ հետ, երեք չարաթ առաջ։ Կը պատմէ. – Ալպանացի մեր դրացիները, զորս պաշտպանած էինք ամբոխածութիւն– ներու առեն, մեզի ըսին որ ՈՒ–Չէ–Քա–ն սարսափ կը տարածէր գիւղերուն մէջ եւ աւելի լաւ կ'ըլլար որ մեկնէինք։ Հեռացող սերբ զինուորներուն ըսինք՝ «հոս էք մեզ պաշտպանելու համար եւ հիմա մեզ կը լքէք... այն առեն բաներ մը ժողվե– ցինք եւ ճամբայ ելանք դէպի Սերպիա»։

Ուրիշ մը, Թատոս Սթանքովիչ, 42 տա– րեկան, որ հինգ տարու աղջնակը ցոյց կուտայ. – «Եթէ չըլլար, հոս չէի կրնար ձեզի հետ խօսիլ»։ Բանուոր մըն է, Ցու– նիս 28–ի իրիկունը չորս այր եւ կին մը, զինուած եկան։ Շեչէն չայրնի էր որ ալպանացի էին։ Տունս խուզարկեցին, քանի մը հարուած տուին ինծի, դանակ մը դրին կոկորդիս։ Սղոց մը առին եւ ուզեցին հարուածել զիս։ Աղջնակս, այն առեն, սկսաւ ճչալ. Թերեւս այդ էր պատ– ճառը որ զացին, հրահանգելով որ հեռա– նամ տունէս, թէ ոչ կրկին կուզային յա– ջորդ օրը զիս սպաննելու»։

Սթոսքովիչ, 21 տարեկան է, զինուո– րական ծառայութիւնը կ'ընէր, երբ ՕԹԱՆ սկսած էր ռմբակոծել։ Ցունիս 10–ին, զինուոր չէ այլեւս, բայց, անկարելի է որ տուն վերադառնայ Փրիզրէն, վանդա– ւոր է։ Ինք ալ Սերպիա կը մեկնի։ Դաղ– թականներու պանդոկը լեցուն է, մայրը կը փնտռէ որմէ լուր չունի։ Քոսովօ վե– րադարձած է որ զայն գտնէ։

Ու լրագրողը դեռ ուրիշ պարագաներ ալ կը պատմէ։ Անոնցմէ մէկը, ուրիշ Սերպերու նման, ՔՖՕՐ–ին դիմած է որ իրենց ապահովութիւնը երաշխաւորեն ու անոր անդամները պատասխանած են – «անկարելի է»։ Քովի դիւղին ալպանացի զինուորները եկած են, ՈՒ–Չէ–Քա–ի հա– մաղգեստով եւ կէս ժամ պայմանաժամ տուած են որ մեկնին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԱՍՆԱԿԻՑԻԼ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԱԿ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ» (Յուլիս 12) Երե– ւանի աղբիւրով կը տեղեկացնէ թէ Ա– տանաքին գործերու նախարար Վ. Օսկան– եան յայտնած է որ Հայաստան չի ծրա– դրեր միանալ Իրանի եւ Յունաստանի հետ պաշտպանական երրեակ դաշինքի մը։ Երեւան այդ երկիրներուն հետ տնտեսա– կան գործակցութեան համաձայնագիր ըս– տորագրած է ու յարաբերութիւնները կը պահէ այդ չրջանակին մէջ։ Թերթը ըսելէ եաք թէ նման դաշինք մը կրնար կասպեան չրջանին մէջ մահմետական եր– կիրներու, յատկապէս Թուրքիա – Ադըր– բէյճան դաշինքին հակակչիռ մը կազմել, Հայաստանի վերոյիշեալ կեցուածքը կը կապէ ԱՄՆ–ու հայ ստուար զաղութին։ Անոր ներկայութիւնը ենթադրել կուտայ որ Հայաստան ԱՄՆ–ու ճնչումով Իրանի հետ զինուորական որեւէ ուխտի համա– ձայն չի գտնուիր։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ ԳՐՈՒԱԾ ԲԱՆԵՐ

ԱՌԼԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ.– 1984 Յուլիս 11–ի առաւօտն էր: Իր կինն է հեռաձայնողը՝ «*Arlen, c'est fini*»:

Այսքան: Ու անկէ ի վեր տասնեւհինգ տարիներ անցեր են: Ե՞րբ: Ի՞նչպէս: Չզգացիմ: Մեզի համար, դեռ երէկ էր, ոչ իսկ առջի օր: Եւ սակայն, ոչ երէկ էր, ոչ ալ առջի օր, այլ՝ տասնեւհինգ տարիներ առաջ, երբ Առլէն Փափազեան հրաժեշտ կու տար կեանքին, 58 տարեկանին, զոհ սրտի սուր տագնապի մը:

Ժամանակը, կ'ըսեն իմաստուններըը, ամէն բան կը դարմանէ: Իրա՞ւ: Ո՞ւր է այդ դարմանը: Անհրաժեշտ է, թերեւս, համակերպիլ մահուան, բայց, կարելի չէ համակերպիլ բացակայութեան: Տասնեւհինգ տարի է, միշտ կը սպասենք, միշտ կը յուսանք որ Առլէն խմբագրատան դուռը բախելու տեղ, ըստ իր սովորութեան պիտի «բերէ» ու իր անոյշ ժպիտով ըսէ՝ «Եկայ կարօտս առնելու»:

Իսկ մենք, Առլէն, ի՞նչպէս պիտի առնենք մեր կարօտը…

*
**

Իր յիշատակին, էջ մը իրմէ ուր կան դառն խորհրդածութիւններ որոնք աւելի բան բսան տարի է, չեն կորսնցուցած, դժբախտաբար, իրենց այժմէականութիւնը:

Լուսանցքը, մանկութիւնը յիշեցնող, տետրակներու ձախ կողմը ուղղահայեաց վիճակ մը սահմանուած միջոցն է, ուր կարմիր մատիտով կը մատնանշուէին էջին ալ կողմը երեւցած սխալները: Բնական է նաեւ որ փոխաբերական ձեւով գործածենք այդ միջոցը ի տես մեր հանրային կեանքին մէջ նշմարուած թերիներուն:

«Յոռետեսներ կրնան առարկել որ եթէ նոյնիսկ ամբողջ էջը լուսանցքի վերածենք … եւայլն»: Բայց լաւ է պահել ընկալեալ միջոցը եւ ջանալ պզտիկ բայց կարմիր գիրերով լեցնել այդ լուսանցքը այն յոյսով որ կարմիրը քաչոզական է եւ ընթեռնլի:

«Քննադատութիւնը դիւրին է, արուեստն է՝ դժուար» կ'ըսէ Ֆրանսային. եւ պարզ է որ նման վարկած մը կը դոհացնէ բոլոր անոնք որոնք դժուարաւ կը հաշտուին քննադատութեան հետ:

Փորձեցէք մեր թերթերուն մէջ քննադատել հայկական ներկայացում մը, – երգահանդէս կամ թատրոն – դժգոհութիւն չէ, այլ փոթորիկի մը ահազանգը հնչեցուցած կ'ըլլաք ու հասցէագրուած նամակը չուշանար. – «Ձեր քննադատութեան համաձայն չըլլալով, կը խնդրուի դադրեցնել թերթին առաքումը»: Ահա նմոյշ մը մեր եւրոպականացած բարքերէն:

Գրիչի մէկ հարուածով ուրանալ ըմպիւրքի մէջ տասնամեակներու ընթացքին կատարուած աշխատանքները, անչուշտ լուրջ մերձեցում մը չէ: Իսկ նարսիսական ինքնագոհացումով մօտենալն ալ մեր հանրային կեանքին մէջ կատարուած բոլոր գործունէութեանց, ախորժակի հարց է:

Պարզ է որ ժամանակները տարբեր են եւ հայկական ներկայ Սփիւռքը չունի նախորդին հոգեկան ապրումները: Ընկերավիլիսոփայական վերլուծումներու պէտք չկայ հաստատելու համար որ երէկ, ըմպիւրքը՝ ապաման սրահ մըն էր ղէպի հայրենիք տանող կարաւաններուն սպասող անհանդիստ զանգուած մը. այսօր թիկնաթոռներու մէջ բազմած ծագումով Հայ օտար քաղաքացիները են: Հասարակաց յայտարար մը գտնել այդ ամբոխին ապրումները համադրելու համար վերացական եւ ազնիւ զգացում մըն է ու իրը այդպիսին անիրականանալի պատրանք մը:

Մեր ազգային կեանքի տարապայման այս հոլովոյթը իր կարգ մը ընկերային եւ անհատական մարզերուն մէջ յառաջ բերած առաւելութիւններուն, առընթեր, ունեցաւ նաեւ իր բացասական եւ ժխտական երեւոյթները: Սպասման սրահները վերջնական կայաններու վերածելով անհատապէս յաղթանակներ տարինք· բայց հասարական կեանքին մէջ Հայութիւնը կրեց դառն պարտութիւն մը: Մէկ խօսքով, մեր ազգային եւ քաղաքական ձգտումները փոլիէսթրի վերածուեցան: Անհերետոյթ պարտութիւն մը քօղարկուած դեղեցիկ պատմուճանով: Քաղքենի նոր եւ ամուլ բարքերուն մակրնթացութիւնը կատեցուց հոգեկան ազնիւ թռիչքներու թափը: Այսպէս է Սփիւռքը 1975–ին, հակառակ իր հարիւրաւոր եկեղեցիներուն, ակումբներուն, դպրոցներուն եւ հանրային բոլոր բեմերուն:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ հաստատելու համար այս իրողութիւնը: Ինչ որ չփոթութիւն կը յառաջացնէ կարգ մը միտքերու մէջ, այն է որ տատանուող Հայրենասիրութեան արտաքին չափերը չատ չէ փոխուած, ոչ ալ իր հայրենաշունչ արտայայտութիւնները: Պակսողը թեթմորն է: Կար ժամնակ երբ Արարատ եւ Հայաստան բառերը ազդային – քաղաքական պահանջներու եւ առաջադրանքներու խորհրդանշաններ էին, մէկը միւսով ամբողջացող: Ժողովուրդի մը հոգեկան եւ նիւթական պահանջները խտացնող հարազատ արտայայտիչներն էին: Հիմա, նոյն բառերը կը գործածենք մեր հոգեկան ահաւոր տեղատուութիւնը պարտկելու համար եւ ոչ իբրեւ օրկանական պահանջ· այլ իբրեւ թըմբեցուցիչ, իբրեւ խարկանք մեր Փոլքլորիք հայրենասիրութեան: Ծափչիկը դաբերով կրած իր սարկութեան ցաւերը երբով վերածեց ու զայն աչխարհին պարտադրեց: Մենք մեր ազդային ահաւոր աղէտին ցաւերը ամոքեցինք եւ դեռ կ'ամոքենք իննդրյքներու անվաղորդային դինովութեանց մէջ:

Ու հանդէսը կը չարունակուի իր աղօտ եւ դոլորշապատ պատկերներով եւ ոչ ոք կը մտածէ վերջ դնել այս խեղկատակութեան: Եւ ինչո՞ւ վերջ դնել երբ՝ մուտքը ազատ է եւ սեղանները՝ ճոխ:

Հեթանոս քաղաքակրթութիւնը անդրադարձած մեռաւ իր լիակ հրահրած խորշկներուն մէջ: Այսօր մեր սարքած բարեկենդանի հանդէսներուն, աղաւնիները փոխարինած ենք թուքակներով եւ հոգեպարար խարոյկներու բոցերուն եւ խանդավառ երգերուն ջերմութեան մէջ, անդրադարձաբար զոհ կ'երթանք հեչտանքին յառաջացուցած ամուլ թմրութեան:

Ուեէ գիտակից Հայ ծանօթ է այս իրողութեան: Կը դիտէ ու կը լռէ: Ջինուորագրեալ Հայը չի կրնար կրաւորական մնալ ի տես տարերային այս թմրիրին: Լռութիւնը այս պարագային ոսկի չէ: Պէտք է ըսել ու գրել: Քօղերը պատռել եւ տեսնել իրականութիւնը թէկուզ եթէ ան վերջ դնէ մեր երազանքներուն:

Եթէ Սփիւռքը պատմութիւն դառնայ, ապագայ սերունդները պէտք է դիտակցին թէ որքան պակաս է լրջութիւնը իր նախորդներուն մէջ: Գուցէ այս վկայութիւնը ուրիշ վկայութիւններու կողքին, նիւթ մը եւս աւելցնէ վաղուան դատաստանին համար: Կամովին զանց առինք պատկերին դրական կողմերը: Եթէ մեղանչեցինք առարկայութեան դէմ, այդ ըրինք այն հաստատ համոզումով որ լրբականն տեղեկագիրները աւելի դիւրութեամբ կ'անցնին պատմութեան մաքառատունէն ու կը հասնին ապագայ պատմագիրին:

Այս տողերը կը գրուին որպէսզի պատահական յաղթանակները չմոլորեցնեն մեզ եւ աւելի համեստութեամբ ըմբռնենք զանոնք ի տես ընդհանրական նահանջին, որուն ենթակայ ենք ազդովին: Կը գրուին այս տողերը որպէսզի վաղուան Սերունդը զգայ թէ Թրքական ցեղասպանութիւնը ոչ միայն կոտորեց ժողովուրդի մը կէսը այլեւ կոտորակեց մնացորդացը, զայն արմատախիլ ընելով իր հողէն, պակասցուց անոր էութենէն հայկականութեան երբեմնի վեհ ու ազնիւ ստորոգելիները: Թող դիտնայ վերջապէս որ հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն չկրցանք մեր վիշտը յաղթութեան երգի վերածել եւ որ մեծով – պզտիկով իմաստութիւնը արուեստի վերածեցինք, եթէ ոչ՝ արհեստի· որ մեզի ժառանգ մնացած մշակոյթն ու հերոսական պատմութիւնը չարաչար գործածեցինք մեր զալկոտ առօրեան պարուրելու համար· որ մենք Դանիէլ Վարուժան եւ Վահան Թէքէեան արտասանեցինք· ու դեռ զովքը հիւսեցինք Գէորգ Զաւուշներու եւ Անդրանիկներու, ու երգեր երգեցինք եւ երգը միայն նպատակ դարձուցինք: Այո, մենք հայրենիքի կարօտը երգեցինք Սիամանթոյով եւ Իսահակեանով բայց եւ նոյնքան յափշտակութեամբ ճաշակեցինք խնջոյքներու մէջ առատօրէն բաշխուած ապուխտն ու երշիկը: Ու դեռ թող դիտնայ որ մեր սերունդը՝ իրերամերժ երեւոյթներու համադրութիւն մը դարձաւ, միլիոններու արժէքով մտքեր հալեցուց մեր եկեղեցիներու գոյատեւման համար բայց անոնց խորանը անտեսեց:

Այո՛, այս տողերը կը գրուին այն համոզումով որ պատմութիւնը նուազ անողոք կ'ըլլայ մեր հասցէին եթէ մենք ուենանաք չափին եւ ծիծաղելիին զուգադիպումը եւ չանցնինք Ռիւպիէոնի գիծէն անդին: Ազգերու պատմութեան մէջ երկու կամ երեք դարը անդամ մը մեծութիւններ կը ծնին ու հերոսական դրուագներ կ'արձանագրուին: Միլիոնաւոր անհատներ հաշուող ժողովուրդներն ալ դերծ չեն մնար այս օրէնքէն: Եւ ոչինչով այսպանելի է այս երեւոյթը: Այսպանելին աչքկապուկն է, որ դժբախտաբար միայն մանուկներուն չենք վերապահած մենք: Մենք պէտք է դիտակցինք որ աներկրայ նահանջն է որ դարանակալ կը սպասէր մեր ամբոխներուն այս ճակատագրական ուղիներուն վրայ: Որ անապատի աւազը իրրեւ անկողին ու մահուան երկիւղը իրրեւ խաղընկեր ունեցող մանկութիւն չտեսած մեր հայրերը, եթէ ազատեցան իսկ ստոյգ մահէն իրենց եռանդը պիտի մաչեցնէին հանրային բեմերու եւ խնջոյքներու տաք բայց եւ ամուլ մըթնոլորտին մէջ: Եթէ իրատեսութիւնը պակասած չըլլար մեզի նուազ պիտի ըլլար Միսաք Մէրզէնեանց յուսախաբութիւնը որ կը պարզուի «Յառաջ»ի մէջ գրած իր տողերով, ուր լսպաերով կը փնտռէ պայքարի երբեմնի իր հին ընկերները, աւազ մեկնած, մեկուսացած կամ կորսուած: Որքան մեծ եղաւ իրենց հաւատքը հայկականութեան վառ ապագային հանդէպ, նոյնքան մեծ է այսօր հիասթափութիւնը ի տես ներկայի քաղքենիացած եւ նոր բարքերու անձնատուր Հայութեան:

Ճակատագիր է, կ'ըսենք ու կ'անցնինք: Տկար ազգերու վերապահուած բառ մըն ալ այս, ճակատագիրը՝ զոր կը գործածենք իրրեւ արդարացում: Վա՜յ այն ժողովուրդներուն որ իրրեւ վահան կը գործածեն այս նպաւեալ բառը: Ըստ իս այն ինչ որ պակսած է մեզի, լրջութիւնն է: Լրջութիւնը մտածելու, թէ ինչ պիտի մտածեն մեր յաջորդները մեր կատարած գործունէութեան մասին: «Երբ պատմութիւնը կը սկսի գրուիլ», կ'ըսէ Ա. Ծառուկեան իր Նայիրիին մէջ ու հարց կու տայ թէ «…մարդիկ օր մը ի՞նչ պիտի գրեն քու մասիդ…»: Լուրջ մտահոգութիւն մը որ վայել է ծանօթ գրադէտին եւ պարտաւոր բոլոր հանրային գործիչներուն:

Ինչ լուրջ բառ էր լրջութիւնը Հայերուս համար: Լուրջ չըլլալ, համադօր է ամօթի: Ամօթ, ահա բառ մը եւս որ իր իմաստը սկսած է կորսնցնել:

Ոմանք կրնան առարկել որ ամէն ճըշմարտութիւն ըսելը բարիք չէ անպայման: «Չէ որ Խորենացին եւ Հոմերոսը անմահացուցին իրենց հերոսները ընդգծելով նախընտրաբար այն ինչ որ վեհանճն էր անոնց մէջ, ինչ որ ազնիւ, զեղեցիկ»:

Թող վաղուան Հոմերոսը եւ Խորենացին մտածեն այդ մասին ու եթէ յարմար դատեն թող մեր ողբերգութիւնը յաղթանակի վերածեն: Մեր զրածը վկայութիւն մըն է եւ ոչ՝ աւետարանի խօսք:

Լուսանցքին վրայ գրուած բաներ ահա, որոնք յաւակնութիւնը չունին կոչկոռ կապած մտայնութիւններ յեղաշրջելու: Եւ եթէ կան խօսքի վրիպումներ եւ վերլուծումի կարգ մը անխուսափելի սխալներ, ընթերցողին կը մնայ սրբագրելու իրաւունքը:

Կարմիր գիրերով գրուած այս սեւ բաները կլինային եւ գրուած չըլլալ: Եթէ մեղանչում մըն է մեր կեանքին թերի կողմերը մատնանշելը, այսպանելի պիտի չըլլա՞ր սիրամարգի պէս յոխորտալը ի տես Սփիւռքի հոգմատատան մեր իրականութեան:

Եզակականանալու ո՛չ փափաք ունինք եւ ոչ ալ տրամադրութիւն: Եւ արդէն բընական է որ ոչ մէկ արդարացում զերծ կը պահէ հանրային գործիչ մը ընդհանրական բնոյթ կրող երեւոյթներու դատապարտութեան մէջ: Ան մեղսակից է եւ դոհ միանգամայն: Այս պարագային գոնէ, չուգեր եւ պիտատոս ըլլալ:

20 – 2 – 1975

ԹԵՐԱՀԱՒԱՏՈՒԹԻԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Լիբանանի նոր նախագահը կարելի է ըսել որ պաշտօնին սկսաւ ձեռնարկելով մաքրագործումի մը որուն առաջին զոհերը բանտարկուեցան, հակոզութեան տակ առնուեցան: Այս սկիզբը մէկ կողմէն զոհունակութիւն պատճառած է, միւս կողմէն կան սկեպտիկներ. ասոնք համոզուած են որ մանակի ու կողմնակալ հաւատաքննութեան կարզեր կը հաստատուին երկրին մէջ ու սանձերը կը գտնուին զինուորականներու ձեռքը: Այլ խօսքով՝ կաշառակերութեան դէմ պայքարը վրդովումի պատճառ դարձած է երկրին մէջ:

Այս մասին յօդուած մը ստորագրած է Մունա Նաիմ («Մոնտ», Յուլիս 3). այնպէս կը թուի որ ինք ալ մաս կը կազմէ թերահաւատներու խումբին:

Ան կը թուէ նոր քաղաքականութեան առաջին զոհերը. մէկը քաբիւղի նախկին նախարար Շահէ Պարսումեանն է որ արդելափակուած է ու դատավարութեան կը սպասէ: Ամբաստանուած է քաբիւղի վաճառքէն մաս մը իւրացուցած ըլլալու յանգքով: Հնութիւններու նախկին տնօրէն Գամիլ Ամար դիպած է, այն ամբաստանութեամբ որ տունը հին քարերով կառուցել տուած է: Աներ դէմ կատարուած հետապնդումը մաս կը կազմէ պատմական արժէք ներկայացնող իրերու գողութեան կամ իւրացումին: Կանխազգուշական արգելափակման ենթակայ է Պէյրութի նաւահանգիստին տնօրէնն ալ: Կան բարձր պաշտօնատարներ որոնք հարցաքննուած են դատաւորներու կողմէ ու նոյնպէս կանխազգուշական արգելափակման դատապարտուած: Իւրաքանչիւր պարագայ այն արձագանգ կը գտնէ լրատուիւնեըէն. այն աստիճան որ կարգ մը դէմքեր մամուլէն կը տեղեկանան իրենց դէմ ձեռնարկուած հետապնդումին:

Բազմաթիւ երեսփոխաններ գոհունակութիւն կը յայտնեն նախագահին նախաձեռնութեան համար: Անոնց մէջ կան զանազան հոսանքներու պատկանողներ: Կան նաեւ ըսողներ ալ որ չափազանցութիւններ կատարուած են, համ պահանջողներ որ կաշառակերութեան դէմ պայքարը անցողիկ բան չըլլայ ու անոր տըրուի մնայուն բնոյթ:

Քաթայէպներու կուսակցութեան Բ. գումար Քարիմ Բագրատունի դատաւորներու պետութեան մը հիմնադրում կը տեսնէ կատարուածին մէջ, նախընտրելով որ իրաւական պետութիւն մը ունենալու համար նախ հարկ է համապատասխան հիմնարկները ստեղծել, ակնկալ արդարադատութեան համակարգին բարեփոխումով: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ առանց ատոր ու նաեւ առանց անտեսական բարգաւաճումի, այն ապաւորութիւնը կը ստացուի որ անհեռանկար ծրագիր մը կը կիրարկուի: Կ'ընդունի թէ նախագահ Լահուտ ունի իր դաշտփարները, բայց անոնք կիրարկումի չօչափելի մակարդակի չեն հասած եւ կառավարութիւնն ալ այդ կարողութիւնը չունի: Ձիշդ է որ ազդային պարտքը 18 միլիառ տոլար է, բայց եթէ աոիկա նուազեցնելու ճարը չգտնուի, պիտի բարձրանայ 20–ի: Եւ ատոր ու իսրայէլի միջեւ, երկիրը պէտք ունի կառավարութեան մը եւ քաղաքական ծրագրի մը:

Մեծ է Լիբանանցիներու թիւը որոնք կը հաւատան թէ Լահուտ չըլլալով ուրիշ ոեւէ նախագահ մը նոյնպէս պիտի չկարենար դեկավարել: Անոնց գործը կը նկատեն նախկին դեկավարներու, ինչպէս՝ նախարար Ճումպլաթի եւ վարչապետ Հարիրիի դէմ ձեռնարկուած անուանարկումները, վարկաբեկումները:

Բաւական յստակ է որ գլխաւոր թիրախ են Հարիրիի գործակիցները: Աոիկա հաշուեյարդարի մը բնոյթը կուտայ մաքրագործումի չարժումին. մանաւանդ որ նախագահ Լահուտի կողմէ նոր կառավարութիւն կազմելու հրաւէրը մերժուած էր Հարիրիի կողմէ:

Ներկայի նախագահին համակիր երեսփոխաններ ակնարկելով նախկին վարչապետին չբջանակի դէմքերուն հետապնդումին, կ'ըսեն թէ ճիշդ էր ատիկա, քանի որ պէտք էր կաշառակերութեան ժամանակակից պարագաներէն սկսիլ ու դիմել դէպի աւելի հեռու անցեալը: Անոնք համոզում կը յայտնեն թէ նախագահը վճռակամ է մինչեւ ծայրը տանելու մաքրագործումի ալիքը: Մինչդեռ սկեպտիկները կը պնդեն որ այդ ալիքը պիտի չյաջողի բարձրանալ մինչեւ հոն ուր հարկ է:

ՔՂՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ՅՈՒԼԻՍ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ՄԱՐՍԷյԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷյԼ («Յառաջ»). –

Հրաւէրովը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահելու համար հաստատութեան հիմնադրութեան 23–րդ տարեդարձի հանդիսութիւնը, Շաբաթ, Յունիս 26–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի լիազօր եւ արտակարգ դեսպանը՝ Յուլիս Նալպանտեան, ընկերակցութեամբ Ա. քարտուղար՝ Վահագն Աֆտալեանի եւ Մորհրդական՝ Համլէթ Գասպարեանի, ժամանեց Մարսէյլ, Յունիս 24–ին:

Իր անդրանիկ այցելութիւնը ըլլալով, Հայաստանի դեսպանը ուզեց հանդիպիլ տեղական իշխանութիւններուն եւ ծանօթանալ գաղութին իր դիւրաւոր հաստատութիւններու ընդմէջէն:

Յունիս 24–ի երեկոյեան, Փրովանս – Ալփ – Քոթ – ա'Ազիւրի Շրջանային Մորհուրդի նախագահը՝ Միշէլ Վօդէլ ընդունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանը՝ Յուլիս Նալչանտեան որուն ընկերակցեցան Տարօն Եպիսկոպոս ձէրձեան՝ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներ: Նախագահին դրասենեակին մէջ տեղի ունեցան անձնական խօսակցութիւններ եւ ապա Շրջանային Մորհուրդի պատուոյ դահլիճին մէջ, ուր հրաւիրուած էին հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները նախագահը եւ դեսպանը փոխանակեցին պաշտօնական ճառեր, նուէրներ: Երեկոն չարունակուեցաւ յատուկ հիւրասիրութեամբ: Միշէլ Վօդէլ բարեկամական վերաբերմունք ցոյց տուաւ դեսպանին հանդէպ:

Յունիս 25–ին, դեսպանը նախաճաշի հիւրը եղաւ Պուչ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ՝ Ժան–Նոէլ Կէռնիին: Շատ ջերմ եւ սրտաբաց ընդունելութիւն մը: Գաղութը, Հայաստանը, ազէտի գօտին, Պուչ – տիւ – Ռոն նահանգի համակամութեան գործողութիւնները եւ նախագահ Կէռնիի Հայաստան այցելութիւնը աչքէն, եղան փոխանակութեան նիւթ: Երեկոյեան Մարսէյլի Հայ Առաքելական Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն՝ Տարօն Եպիսկոպոս ձէրձեանի գլխաւորութեամբ, ներկայութեամբ Հայրապետական Պատուիրակի, Հայաստանի դեսպանին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներուն, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւներուն եւ Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Հոգեւոր Հովիւին, Հանգուցեալներուն յիշատակին:

Յունիս 26–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանը Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Հովուական ու Մշակութային Ս. Գրիգոր կեդրոնը: Դիմաւորեցին Ժողովրդապետ՝ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, եկեղեցւոյ վարչական անդամներ եւ երիտասարդներ: Եկեղեցիէն ներս երգուեցաւ «Հայր Մեր» եւ հիւրասրահը «Մեր Հայրենիք»: Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան բարի գալուստ մաղթեց եւ ներկայացուց ներկաները: Դեսպանը չնորհակալութիւններ յայտնեց իրեն վերապահուած ընդունելութեան համար: Խօսեցաւ սիւնեաբեան եւ հայաստանեան այժմէական հարցերու մասին եւ պատասխանեց կարգ մը հարցումներու՝ լեզուի եւ ուղղագրութեան հարցը, Սեպտեմբերի համազումարը, ցեղասպանութեան ճանաչումը, երկքաղաքացիութիւնը եւայլն...:

Յունիս 26–ին, առաւօտեան Հայաստանի դեսպանը այցելեց Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Հովուական ու Մշակութային Ս. Գրիգոր կեդրոնը: Դիմաւորեցին Ժողովրդապետ՝ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, եկեղեցւոյ վարչական անդամներ եւ երիտասարդներ: Եկեղեցիէն ներս երգուեցաւ «Հայր Մեր» եւ հիւրասրահը «Մեր Հայրենիք»: Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան բարի գալուստ մաղթեց եւ ներկայացուց ներկաները: Դեսպանը չնորհակալութիւններ յայտնեց իրեն վերապահուած ընդունելութեան համար: Խօսեցաւ սիւնեաբեան եւ հայաստանեան այժմէական հարցերու մասին եւ պատասխանեց կարգ մը հարցումներու՝ լեզուի եւ ուղղագրութեան հարցը, Սեպտեմբերի համազումարը, ցեղասպանութեան ճանաչումը, երկքաղաքացիութիւնը եւայլն...:

Յունիս 26–ին, առաւօտեան Հայաստանի դեսպանը այցելեց Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Հովուական ու Մշակութային Ս. Գրիգոր կեդրոնը: Դիմաւորեցին Ժողովրդապետ՝ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, եկեղեցւոյ վարչական անդամներ եւ երիտասարդներ: Եկեղեցիէն ներս երգուեցաւ «Հայր Մեր» եւ հիւրասրահը «Մեր Հայրենիք»: Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան բարի գալուստ մաղթեց եւ ներկայացուց ներկաները: Դեսպանը չնորհակալութիւններ յայտնեց իրեն վերապահուած ընդունելութեան համար: Խօսեցաւ սիւնեաբեան եւ հայաստանեան այժմէական հարցերու մասին եւ պատասխանեց կարգ մը հարցումներու՝ լեզուի եւ ուղղագրութեան հարցը, Սեպտեմբերի համազումարը, ցեղասպանութեան ճանաչումը, երկքաղաքացիութիւնը եւայլն...:

Յունիս 26–ին, առաւօտեան Հայաստանի դեսպանը նախաճաշի հրաւիր

(Շար. Ա. Էջէն)

կէ զոլցած են Թմբաւելերու ամբողջ պահեստը: Իսկ ապահովութեան մարմինները ահազանգը առացած են միայն առաւօտեան: Հետաքննութիւն բացուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆԸ Դ�ժԳՈՀ Է «ՓԻԿԱՌՕ»ԷՆ

Անգարայի Ֆրանսայի դեսպանը՝ Սէօնմէզ Ֆէօքսալ դոհ չէ մնացած «Փիկառօ»ի Ցունիս 30–ի համարէն, զոր առաքած էր Շառլ Լամպրոսքինի եւ ուրան, «Թուրքիոյ չահը» խորագրին տակ, կ'անդրադառնար քրտական հարցին և վերլուծելէ եաք կացութիւնը Էօճալանի մահապատիժէն եաք, կը գրէր ի մէջ այլոց.–

«Եւրոպացիք, այնքան պահանջկոտ Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ, եւ Ամերիկացիները որոնք մարդկային իրաւունքները իրենց «նոր համաշխարհային կարգ»ին հիմը ըրած են, բացարձակապէս անկապակից են: Ամերիկեան օգնաւերը կը ամբակոծեն Սատամ Հիւսէյնը, երբ ան կը չարչարէ Քիւրտերը եւ Ատանեան Ուխտի օդանաւերը կը հարւածեն Ս. Միլոսեւիչը, երբ Սերպերը կը մաքրադործեն Քոսովոյինները: Բայց, Թուրքիոյ նկատմամբ, հակազդեցութիւնները միայն բերանացի են: Ճիշդ է որ Թուրքիա ՕԹԱՆ–ի անդամ է»:

Թուրքիոյ դեսպանը դիտել կուտայ որ ամբաղիրին մեկնակէտն իսկ սխալ է, երբ ան կը խորհի որ ՓՔՔ–ի գործողութիւնները քրտական ըմբոստութեան մը արտայայտութիւնն են եւ թէ Աֆթիւրք սա կամ նա բաները մերժած է Քիւրտերուն: Ցեղի մը պատկանիլ Թուրքիոյ մէջ, կ'ըսէ ան, խտրականութեան պատճառ չէ: Ոչ ոքի արգիլուած է գրել կամ խօսիլ իր լեզուն: Քոսովոյի կացութիւնը ոչ մէկ կապ ունի, պատմականօրէն, մշակութային դեռնի վրայ թէ քաղաքականօրէն Թուրքիոյ հետ: Ու իր նամակին վերջաւորութեան, դեսպանը կ'օգտագործէ Ֆրանսայի չրջանային լեզուներու հարցին ընդդիմադիրները զուգահեռ մը ընելու համար եւ մէջբերելով Պ. Ռուարի առարկութիւնները կը կրկնէ որ չրջանային բարբառի մը ճանաչումը ինքնավարական պահանջներու կը տանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի ուսանողները չեն հանդարտիր եւ Ցուլիս 9–էն ի վեր կը չարունակեն ցոյցերը Թեհրանի մէջ: Ամէն ինչ սկսած էր նախորդ դիշերը, երբ ոստիկանութիւնը ներխուժած էր ուսանողական դամփիւս եւ բախումներու հետեւանքով մեռեալներ կային (ոստիկանութեան համաձայն միայն մէկ մեռեալ): Այս ներխուժումը եղած էր որովհետեւ ուսանողները ցոյցով մը կը բողոքէին «Սալամ» թերթի փակման դէմ, պաշտպանելով արտայայտութեան ազատութիւնը: Թերթը մօտ էր բարեռորդիչներուն: Ուսանողներու (աւելի քան 20 հազար ցուցարար, ամէն օր) լոզունգն է՝ ազատութիւն կամ մահ: Շատեր զօրավիդ են իրենց, դժգոհ ըլլալով նախագահին բարեռորդումներու կիրարկումին դանդաղութենէն: Երկու ոստիկաններու պաշտօնազրկումը չէ բաւած կացութիւնը բարելաւելու համար, ուսանող մը կը թացագանչէ.– «Հեզպոլլահը ռճիրներ կը գործէ Անաջնորդին պիտակին տակ: Պիտի ըսեմ չարչարանքի տակ ալ»: Պարսկաստան քանի տարի է, այսինքն խամէական յեղափոխութենէն ի վեր, նման բան չէր տեսած: Յուլիս 12–ին հասած լուրերու համաձայն, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են նաեւ Թաւրիզ, ուր 10–էն 15 ուսանող վիրաւորուած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած:

Վանի մէջ ոճրափորձ մը գործուած է, կիրակի, Ցուլիս 11–ի իրիկունը: Ռումբ մը նետուած է սրճարանի մը վրայ եւ ըստ աղբիւրներու 7 կամ 14 վիրաւորներ կան: Շէնքին մէջ կը գտնուէր քաղաքապետին դրասենեակը: Էօճալանի մահապատիժէն ի վեր, ոճրափորձերու հետեւանքով 10 մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան, բայց, ՓՔՔ–ն միայն էլաղզի արարքը առանձնած է:

ՊԱՐԱՔ Ցուլիս 12–ին տեղունեցաւ Արաֆաթի հետ եւ ապահովութիւն տուաւ որ Ուայ Փլէնթէյշընի համաձայնագրերը պիտի գործադրուին: Այլ խօսքով Այալըյորդանանէն Իսրայէլացիք պիտի քաշուին, նոր տեղաւորումներ պիտի չըլլան, բայց, հինները պիտի մնան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն «Մոնտ»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ցուլիս 11 / 12) կը յանձնարարէ Շիրաքի որ հնգամեայ նախագահութեան դրութիւն հաստատէ եւ նախագահական ընտրութիւն ընել տայ 2000–ին: Կը մեղադրէ նախագահը իր համաձայնական համակեցութեան համար եւ «անհասկնալի ազէտ» կ'որակէ ընդդիմութեան համար եւրոպական ընտրութիւնները:

ԺՈՍՓԷՆ Ցուլիս 12–ին բացումը կատարեց ԷՒ–Ը–ԷՒ (Փապուղիի Շրջանային Էքսփրէս ցանց) 5–րդ գիծին, մկրտուած Էոլ կամ է որ պիտի բանի Ցուլիս 14–էն եւ Սէն – Լազարը կապէ Մաժենթայի (Կառ տիւ Նորտ եւ Էսթի միջեւ) արեւելեան արուարձաններու բնակիչներուն երթեւեկի մեծ դիւրութիւններ չնորհելով: Արժած է ութ միլիառ ֆրանք:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ մէջ, 650 առեւանդուած անձերու ընտանիքները ապառնացած են կառավարութեան որ գինեալ զօրախումբ մը պիտի կազմեն, չուրջ 6500 հոգինոց, եթէ նախաձեռնութիւններ չառնէ մինչեւ երկու չաբաթ ազատ արձակել տալու համար պատանդները:

ՔՈՍՈՎՈՑԻՆ հասած լուրերը կը չարունակեն ստոյգ չըլլալ, ինչպէս էր ամբաստանութեանց առեն: Մինչ Ցուլիս 9–10–ին նոր դիակոյտերու յայտնաբերման մասին կը խօսուէր եւ նախ 250, ապա 350 դիակ երեւան հանուած էին, Ցուլիս 12–ին, այդ թիւը 5–ի իջած էր: Միւս կողմէ, Քոսովոյի Սերպերը որոշեցին խզել ՔՖՈՐ–ի եւ ՄԱԿ–ի պատուիրակութեան հետ, Սերպերու դէմ Ալպանացիներու գործած բրտութեանց պատճառով:

ՄԱՐՈՔի Հասան Թագաւորը, 3 տարուան մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով փարիզ կուգայ պաչտօնական այցելութեամբ եւ պատուոյ հիւրն է Ցուլիս 14–ի տողանցքին: Այս տողանցքին կը մասնակցին նաեւ արքայական պահակազօրքին 550 անդամները: Մարոքի գործազուրկերու թիւը 30% համեմատութեան հասած է, ժողովուրդին 40%–ն ալ բժչկական խնամքէ զուրկ է, միայն 53% ելեկտրական հոսանք ունի:

ԱԲԽԱԶԻՈՑ հիւսիսը, Ցուլիս 9–ի առաւօտը աւելի քան 30 հոգի որոնց մէջ վրացի նախարար մը եւ հինգ լրագրողներ պատանդ բռնուած են: Թիֆլիսէն հասնող թռանը, յարձակման ենթարկուած է խումբ մը ծպտուած անձերու կողմէ: 1993–ին է որ Աբխազիոյ հակամարտութիւնը քանի մը հազար մեռեալներու պատճառ եղած էր: Անջատողական չրջանի չուրջ տարուած խօսակցութիւնները անել կացութեան մէջ են, բայց վերոյիշեալ չրջանէն որ Վրացիներու հակակչռին տակ կը մնայ:

ՖՐԱՆՍԱ. Ցուլիս 12–ին, առաջին տարեդարձը տօնեց Ֆութպոլի Համաչխարհային Բաժակի իր յաղթանակին (Պրազիլի դէմ՝ 3 – 0) եւ մարզիչին՝ Էմէ Ժաքէի ծննդավայր գիւղն ալ ուխտավայրի վերածուած է: Չբօսաչրջիկներ կուգան «Էմէ Ժաքէ» թանգարանը այցելելու կամ ծնողքին մօտ ճաշատուն տեսնելու:

ՓՈՒԹԲՈԼ

«ԼՆԹԷՐԹՕԹՕ» ԲԱԺԱԿԻ ԱՐԿԱԾԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆ–ԹՐՈՆ — ԱՐԱՐԱՏ 3 – 1

Շաբաթ, Ցուլիս 10–ին, Երեւանի «Արարատ»ը «ԼՆԹԷՐԹՕԹՕ» բաժակի Բ. չըրջանի դարձի մրցումին համար կը հիւրընկալուէր Պելժիոյ Ֆլաման համայնքի Սէն–Թրոն (Սին–Թրիւիտէն) խումբին կողմէ: Երթի մրցումի 0 – 2 պարտութենէն եաք հայ մարզիկները մեծ ակընկալութիւններով չէին գացած հոն ու պիրենք քաջալերելու եկած քանի մը տասնեակ Հայեր ալ բան չկրցան փոխել խաղին տրամաբանական արդիւնքէն: Արդարեւ տեղւոյն խումբը 3 – 1 յաղթելով Հայաստանի ներկայացուցչին իրաւունք ձեռք ձգեց իր ճամբան չարունակելու եւ պիտի մրցի Աւստրիոյ Վիէննային դէմ: Հայկական խումբը սակայն ճակատը բարձր կը հեռանայ այս մրցաչարքէն քանի որ խաղարկութեան դեռնի վրայ բաւական պատուաբեր ելոյթ ունեցաւ եւ գոնէ այս խաղին արդիւնքը կրնար տարբեր ըլլալ եթէ առաջին վայրկեանին փէնալթիով կոլ մը չստանար եւ փէնալթի մըն ալ, որ իրեն չնորհուեցաւ, դիտնար կոլի վերածել:

Գալով Ադրբէջանի ներկայացուցչին՝ «Ղարաբաղ–Ադդամ»ի, որ երթի մրցումը իր դաշտին վրայ 0 – 3 կորսնցուցած էր ընդդէմ Ֆրանսական Մոնփելիէ խումբին, այս անգամ ալ այս վերջնոյն դաշտին վրայ 6– 2 արդիւնքով պարտութիւն մը կրեց:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 12h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
MARTEN YORGANTZ
et Surprise !

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

DATE A RETENIR

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Voyage dans le Jura

CBAF «AGNOUNI» D'ASNIERES

17-18 Juillet

Si vous voulez participer à **la fête champêtre du 18 juillet à la Colonie de Bellefontaine,** vous pouvez vous joindre au voyage organisé par la Section «Agnouni» d'Asnières.

Départ :

— 6h : Mairie d'Asnières;

— 6h15 : Porte d'Orléans, devant le Café «La Rotonde»;

— 6h30 : Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Retour Dimanche soir 18 Juillet.

Participation 550 F comprenant le voyage en car, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner, l'excursion au lac des Rousses.

Inscriptions :

01 40 11 19 33 ou **01 47 99 92 35**
ou **01 42 42 85 87**

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14
MERCREDI
14 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·684 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.684

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՐՈՒԲԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12 / 17)

ԼՂՀ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՒ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի որոշումով պաշտօնազրկուելէ ետք ԼՂՀ վարչապետ փրոֆ. Պօղոսեան Յուլիս 9–ին ձերբակալուած է, ապօրինի զէնք կրելու մասնաւորութեամբ: Գլխաւոր դատախազ Մ. Ղուկասեան հերքած է անոր բնակարանին մեծ դումարներ գտնուած ըլլալու պնդումը: Ենթական որպէս բողոքի նշան, մեկուսարանին մէջ հացադուլի դիմած է: երեք օր դիպուկ մնալէ ետք, վարչապետը պատ արձակուած է, բայց մեզադրանքի տակ է:

***

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՒՍ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Յուլիս 12–ին նախագահ Ա. Ղուկասեան նոյն հրամանագրերով հարկային պետական վարչութեան պետ Սերժ Առուչանեանի պաշտօնին վերջ արուած, տեղը նշանակուած է Յակոբ Ղահրամանեան: Իսկ Վահէ Թանիէլեան կրկին նշանակուած է վիճակագրութեան, պետական արձանագրութեան եւ վերլուծումի պետական վարչութեան պետ:

***

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԼՂՀ Ազգային ժողովի երեսփոխանները քաղաքական տագնապը արժեւորելով դրական կարեւոր դեր վերապրած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի Ստեփանակերտ այցին: Պետախրատական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Ա. Մարգսեան անդրադարձած է մեքենաներու օրով ներքին պայքարին որուն հետեւանքով Շուշին կորսուած էր: Իսկ այսօր կայ դիտակցութիւնը թէ մեր հարցերը օտարը պիտի չլուծէ: Ազգ. ժողովի նախկին նախագահ Ա. Թովմասեանի կարծիքով հարցերը դրեթէ լուծուած են եւ յառաջիկային համատեղ յայտարարութիւն կը տրուի: Մ. Պետրոսեան ալ ըսելէ ետք թէ Ռ. Քոչարեանի այցով չատ բան յառաջացաւ, յարմար դատած է որ Ս. Բաբայեան մնայ քաղաքական բեմին վրայ. յատակ գործէն օրէնքները:

***

ԼՂՀ ԿԻՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԱՆԴԱՐՏԻՆ

Նախագահին մամուլի գրասենեակէն յայտնած են որ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեան կը ստանձնէ բանակի գլխաւոր հրամանատարութիւնը: Իսկ Պաշտպանութեան նոր նախարար կը նշանակուի յառաջիկային:

Ղարաբաղի տագնապին մասին որուն հարկաւոր եղած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանի միջամտութիւնը, յայտարարութիւն մը կատարած է այս վերջինին մամուլի քարտուղարը Վ. Գաբրիէլեան: Ըսուածը այն է որ զինադադարի սկիզբէն ի վեր անհրաժեշտութիւն կար իշխանութեան տարբեր ճիւղերու եւ կառոյցներու միջեւ յարաբերութիւնները կանոնակարգելու. անուշադրութեան մատնուած այս հարցն է որ որոշ խնդիրներ արծարծած է: Իսկ նախագահ Ռ. Քոչարեան պարզ է որ չէր կրնար Ղարաբաղ չմեկնիլ: Ան հոն հանդիպում ունեցած է նախագահին, վարչապետին, Ազգ. ապահովութեան նախարարի պաշտօնակատարներու, երեսփոխաններու, զինեալ ուժերու հրամանատարական կազմին հետ: Ռ. Քոչարեան չեչատած է ժողովրդավարական գործընթացը զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը: Համաձայնութիւն գոյացած է ձգնաժամուն յառաջիկայ տասը օրուան ընթացքին լուծումներ գտնելու: Ռ. Քոչարեան չատ յատակօրէն ըսած է թէ ոչ ոքի թոյլ չի տար որ կացութիւնը պահպանուածմէն ուղին մտնէ եւ եթէ միջամտութեան հարկ ըլլայ, ան պիտի չուշանայ:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Յուլիս 13–ին պաշտօնական այցով Լեհաստան մեկնած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Իրեն կ'ընկերանան Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, Ազգ. ապահովութեան նախարար Ս. Սարգսեան, Ֆինանսներու նախարար Լ. Բարխուդարեան եւ այլ պաշտօնատարներ: Ծրագրուած են Լեհաստանի նախագահին, այլ գերկամարներու հետ հանդիպումներ: Կ'ակնկալուի որ առորագրուին առեւտրական համաձայնութիւններ:

***

ՍՊԻՏԱԿԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Յուլիս 10–ին Սպիտակի քաղաքապետ ընտրուած է Համլետ Սարդարեան, յաղթելով միակ մրցակիցին՝ Վլադիմիր Բունիաթեանին: 9705 ընտրողներէն քուարկած են 5115 հոգի:

***

ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ր. Յովհաննիսեան Յուլիս 9 – 10–ին մասնակցած է նախկին արտաքին նախարարներու Մոսկուայի համաժողովին, ներկայացնելով Հայաստանը: Քանի մը ելոյթ ունեցած է անդրադառնալով եւրոպային, ՀԱՊ–ին, միջերկրականեան եւ մերձաւոր արեւելեան խաղաղութեան խնդիրներուն ու Ղարաբաղի հարցին: Նաեւ հանդիպումներ ունեցած է ռուս, ֆրանսացի, Թուրք, իտալացի, հնդիկ, իրաքցի ու այլ պաշտօնատար դէմքերու հետ:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Կոնստանդին Խուդավերդեանի մահէն ետք «Հայկական Հանրագիտարան»ին գլխաւոր խմբագիրը ընտրուած է Յովհ. Ա.յվազեան: Ան քիմիագէտ է, 51 տարեկան եւ արդէն վարած է գլխաւոր խմբագրի փոխ տեղակալի պաշտօն: Ծնած է Վրաստանի մէջ, Ջաւախք: Վեց տարիէ ի վեր նախագահն է նոյնանուն միութեան եւ մեծ ջանք կը թափէ Ջաւախք–Հայաստան կապերը ամրապնդելու:

ՅՈՒԼԻՍ 14–Ի Ազգային Ծօնին առթիւ, «Ցարաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի, օր (Հինգշաբթի, Յուլիս 15–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Յուլիս 16:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԱՐԴԻԼՈՒԵՑԱՆ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թեհրանէն ետք, ուսանողական յոյցերը տարածուեցան գաւառ գաւառ եւ մեծ համեմատութիւններ առին, բայց, իշխանութիւնները որոշեցին խիստ միջոցներու դիմել եւ Յուլիս 13–ի յոյցերը արդիւնաւէտ եղան: Նախորդ օրը, ըստ ուսանողական աղբիւրներու, վերջին օրերու բախումներու հետեւանքով հինգ ուսանող մեռած է, մինչ իշխանութիւնները միայն մէկ մեռեալի մասին կը խօսին: Թաւրիզի մէջ, աստուածաբանութեան հետեւող ուսանող մըն է որ սպաննուած է: Յուլիս 12–ին, Թեհրանէն եւ Թաւրիզէն ետք, յոյցեր եղած են նաեւ Եազտ, Քորամապատ, Համատան, Շահրուտ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են: Իսլամական Հանրապետութեան կառոյցը այնպէս է որ զինեալ ուժերը, պատահական իշխանութիւնը, Ջայն – հետախոյզը, Յեղափոխութեան պահապանները Այաթոլլահ Խամէնէիի հակակշռին տակ են: Այս վերջնոյն համար, ծագած բոլոր յոյցերը Ամերիկացիներու դրդումով եղած են: Ջախտաւոր տարրերը կ'ուզեն որ Այաթոլլահ Խամէնէին իր լիազօրութիւնները փոխանցէ Ներքին նախարարին, բայց կը մերժէ: Նորընտիր նախագահէն չատ բան կ'ակնկալուի, բայց, երկու տարի է բարենորոգումները չատ դանդաղ կ'ընթանան եւ Խամէնէի եւ կրօնաւորները դործը չեն դիւրացներ, ընդհակառակն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏ, Նիչ եւ Եուկոսլաւիոյ այլ քաղաքներու մէջ Միլոսեւիչի ընդդիմադիրները սկսած են ստորագրութիւններ ժողվել փողոցէ փողոց պահանջելով անոր հրաժարումը: Կ'ըսեն թէ արդէն 180 հազար ստորագրութիւն հաւաքած են: Ոստիկանութիւնը կը ցրուէ նախաձեռնողները, բայց ցարդ ձերբակալութիւն չէ կատարուած:

ԻՐԱՆի 13 Հրեաներու լ պաշտպանութիւն (անոնք ամբաստանուած են որպէս լրտեսներ Իսրայէլի հաշուոյն, այսինքն Մոսատի գործակալները) կմխիէ կազմըւած է Փարիզի մէջ, բայց վերջին ծանուցումը որ թերթերու («Լը Մոնտ) կէս էջը կը գրաւէ եւ որ կ'ըսէ «բոլորս ալ Մոսատի գործակալներ ենք» սուր բանավէճի մը առիթ տուած է եւ Գրիֆ–ը (Ֆրանսայի Հրեայ Կազմակերպութեանց Ներկայացուցչական Կոմիտէ) յայտարարեց թէ ոչ հեռուէն, ոչ մօտէն կապ ունի այդ լրտեսութեան հետ: Մոսատի անունը կապուած ըլլալով արաբ – իսրայէլեան «ազատ պատերազմին» արիւնալի դրուագներուն, չատեր կը նկատեն որ լաւ ընտրութիւն մը չէր կատարուածը:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի բանբերը յայտնեց, ձախնամիւռ Եւրոպա Մէկ կայանէն, որ Շիրաք թելադրանքներ պէտք է ընէ Յուլիս 14–ին, եթէ նոյնիսկ իրաւարար է եւ ոչ ընդդիմութեան պետը: Կրնայ, ըսաւ, Ազգային Ծօնին առթիւ այլընտրանքի ծրագիր մը ներկայացնել:

ՊԵԼՃԻԱ նոր կառավարութիւն մը ունի, բազմազոյն, զոր կը ղեկավարէ ազատական Ֆլեման մը՝ Կի Վերհոֆշթատ: 56 նախարարներ կը ներկայացնեն բազմաթիւ հոսանքներ, եթէ նոյնիսկ համամբուռմը ազատական – ընկերվարական – բնապահական ընոյթ ունի:

ԱՆԶՐՊԵՏՑԻՆ ռուսական Միր կայանը վանդուած է որովհետեւ կարելի չէ պարենաւորել Ղազախստանի արդելքին պատճառով: Առջի չաբթուան արկածին հետեւանքէ, Ղազախստան թոյլ չի տար այլեւս որ Ռուսերը օգտագործեն Բայկոնուրի կայանը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱ, ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԷՆ ՎԵՐՋ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ ԱԼ ՁՆՇՈՒՄ Ի ԳՈՐԾ ԿԸ ԴՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎՐԱՑ

«Ձումհուրիյէթ»ի Թղթակից Սէրքան Տէմիրթաչ, Յուլիս 12–ին Անդարայէն ունի Թղթակցութիւն մը, ուր կը տեղեկացնէ թէ Ամերիկա, Կիպրոսի ու Իրաքի հարցէն վերջ, Հայաստանի հարցով ալ ճնշում կը բանեցնէ Թուրքիոյ վրայ: Ամերիկա ցարդ բազմաթիւ արարքներով զօրակցեցաւ Թուրքիոյ, Քենիայի մէջ Ա. Իօճալանը ձերբակալելով Թուրքիոյ յանձնեց, յետոյ Մէրվէյ Դավաքճըի Ամերիկեան քաղաքացիութեան մասին դաշնի տեղեկութիւնները հաղորդեց Թրքական իշխանութիւններուն: Ամերիկա, էճէվիթի վարչապետութեան ներքեւ հիմնուած նոր կառավարութեան ալ նեցուկ կանգնեցաւ: Ասոր փոխարէն Կիպրոսի հարցին մէջ պահանջներ դրաւ Թուրքիոյ վրայ ու ապահովեց որ Թուրքիոյ ու Ցունաստանի Արտաքին նախարարները հանդիպում մը ունենան Ամերիկայի մէջ: Ամերիկա ակընկալեց որ Թուրքիա Ամերիկայի օգնէ Իրաքի մէջ Սատամ Հիւսէյինը տապալելու համար: Իսկ հիմա Ամերիկա ճնշումներ ի գործ կը դնէ որպէսզի Թուրքիա վերջ տայ Հայաստանի նկատմամբ գործադրուած շրջափակումին, սահմանները բանայ ու դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակէ:

Վարչապետ էճէվիթ չատ գոհ էր Ամերիկացիներու ցուցաբերած զօրակցութենէն եւ ըսած էր որ «Ամերիկա մեզ Եւրոպայէն աւելի լաւ կը հասկնայ»: Գլինթըն Ուաչինկթըն հրատարած է էճէվիթը, որ Սեպտեմբերին ընթացք պիտի տայ այդ հրաւէրին: Այժմ Ամերիկացիները կը պատրաստեն այդ հանդիպման օրակարգի նիւթերը եւ այս նիւթերուն մէջ Հայաստանի հարցն ալ կայ:

Ամերիկա դիտել կուտայ որ երկու երկիրներու տեսակէտէն ալ վնասակար են այն շրջափակումն ու տնտեսական պատժամիջոցները, զորս Թուրքիա կը դրծադրէ Հայաստանի դէմ: Թուրքիա, Հայաստանի դէպի Արեւմուտք բացուելուն արդելք հանդիսանալով, պատճառ կը դառնայ որ յապաղումի ենթարկուի տարածքաշրջանի ժողովրդավարական ու տնտեսական զարգացումը: Այս պատճառաւ Ամերիկա կը ցանկայ որ Թուրքիա մեղմացնէ Հայաստանի նկատմամբ իր քաղաքականութիւնը: Ամերիկա Թուրքիոյ ապահովութիւններ կուտայ որ Հայաստան – Ադրբեջան հակամարտութիւնը մշնայուն լուծումի մը պիտի յանգի ու մինչեւ տարեվերջ արդէն չօշափելի քայլ մը առնուած պիտի ըլլայ այդ ուղղութեամբ:

Հայաստանի նկատմամբ Ամերիկայի այս հոգածութեան ետին, 2000 Թուականի նախագահական ընտրութիւնը կայ: Հայկական ուժեղ լոպին կը ցանկայ որ Հայաստան ձերբազատի շրջափակումէ: Իսկ Ամերիկա կը վախնայ որ Ռուսաստան հետզհետէ աւելի լայն ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայաստանի վրայ: Արդէն վերջին տարիներու ընթացքին Ռուսաստանի ու Հայաստանի միջեւ պինուորական ուժեղ զօրակցութիւն կայ: Հայաստան յայտնած է որ Ռուսաստանէ գնուած զէնքերը Թուրքիայէ ու Ադրբեջանէ գալիք վտանգներուն դէմ պիտի գործածուին:

Բայց Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը բնաւ ալ միտք չունի դրական ընթացք տալու Հայաստանի մասին Ամերիկայի այս ճնշումներուն: Հայաստանի նկատմամբ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը արդէն ճգնած է կառավարութեան յատակին մէջ եւ որքան ատեն որ Հայկական ուժերը դրաւուած ադրբեջանական հողամասերէն չեն քաշուիր, Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը կարելի չէ: Թուրքիա կ'առաջարկէ որ Ամերիկա, ընդհակառակն ճնշում ի գործ դնէ Հայաստանի վրայ, այլ ոչ թէ Թուրքիոյ:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆԸ ԱՌԱՆՑ ԼՈԶՈՒՆԳԻ

«Հայրենասիրական» որակուած ճառերու, քարոզներու, լոզունգներու հարուստ պաշարի տէր են բոլոր ժողովուրդները: Ազգային հպարտութեան, արժանաւորութեան զգացումը դաստիարակչականէն մինչեւ ինքնապահպանութիւն՝ զանազան սահմանումներու եւ ձեւերու գործածութիւն ունի թէ՛ մեծերուն, թէ՛ փոքրերուն մօտ: Կարեւորը պահելն է տրամաբանականին, հարկաւորին սահմանազիծը ու չինուած չափազանցութեան լարած ծիծաղելիին ծուղակին մէջ: Կայ համեմատութեան խնդիրն ալ: Հայրենասիրական ճառերը, լոզունգները նպատակը կը հետապնդեն գործնականին: Հայրենասէրը լաւ քաղաքացին է, պարտաճանաչ, օրինապահ եւայլն: Զանազան ժողովուրդներու մօտ ի՞նչ է արդեօք այդ մարզի խօսքին ու գործին համեմատութիւնը: Ան է նաեւ որ լրջութեան սահմանազիծ մը կը դնէ հայրենասիրութեան մարզին չուրջ:

Ինչ կը վերաբերի մեզի, անկախութենէն սկսեալ բոլորովին ծայրը կորսնցուցած ենք այդ կծիկին: Մանկապարտէզի երախաներէն մինչեւ գիտնական ու ղեկավար, մտաւորական ու մարզիկ, ամէնուն արտայայտութեան մէջ հայրենասիրականը ոչ միայն անչրջանցելի, այլ նաեւ տիրական ներկայութիւն է: Այդ հանգամանքով ալ յղդնեցնող, ճանճրացնող. թէեւ միշտ կը գտնուին ունկնդիր բազմութիւններ, նոյնիսկ խանդավառուողներ: Իսկ ինչ որ այդ որակումին իսկապէս արժանի քիչն է, յաճախ կը մնայ լռութեան մէջ թաղուած, հեռաւոր, անծանօթ:

Այս ընդհանրացումին բացառութիւններէն է «Հայոց աշխարհ»ի (Յունիս 29) ներկայացուցած մէկ պարագան: Զայն կը մարմնաւորէ զօրավար Նարեկ Աբրահամեան. Լիբանանի բանակի զօրավար է, տարիէ մը ի վեր Հայաստան կ'ապրի: Ստանձնած է սահմանամերձ շրջաններու վերաբնակեցման նման ռազմավարական ծանր պարտականութիւն մը: Նոյն ծրագրին լծուած երիտասարդներու խումբ մը 1998 Մայիս – Յունիս շրջանին Քաջարանի (Լաչին) Դիլմայրի կոչուած գիւղին մէջ սկսած է առաջին բնակարաններ կառուցել:

Պատասխանելով Անահիտ Եսայեանի հարցումներուն, զօրավար Աբրահամեան կը բացատրէ իր գործունէութեան մեկնակէտը. հզօր հայրենիք ունենալու համար բաւարար չէ զինուորական յաղթանակը. կարեւորը զայն պահպանելն է. **իսկ ատոր** նախապայմաններէն է պետական սահմաններու ամրապնդումը, ինչ որ կարելի է այդ շրջաններուն բնակեցումով: Ինք ու գործակիցներու խումբը ընտրած են հարաւային ծայրամասի այդ շրջանը, որովհետեւ համոզուած են որ Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի հարաւային եւ հիւսիսային գօտիները պէտք է հզօրանան: Ատկէ կախում ունի վաղուան նոր կորուստներուն կանխումը: Ուսումնասիրութիւններէ ետք ընտրած են Ծաւ գետի ափին գտնուող Դիլմայրի գիւղը որուն վերաբնակեցումը կը նշանակէ ոչ միայն մարդոց հոն հաստատուիլ, ապրիլը, այլեւ շրջակայ բնակավայրերու ընկերային, տնտեսական կացութեան բարելաւումը, հաղորդակցութեան միջոցներու, աշխատանքի, առողջապահական համակարգի ստեղծումը:

Գիւղին առաջին բնակիչները կ'ըլլան պէյրութցի չորս երիտասարդներ. անոնց կ'աւելնան Երեւանէն, Էջմիածնէն, Վանաձորէն եկողներ: Սկսած է բնակարանաշինութեան գործը: Այսօր 14 ընտանիք կ'ապրի գիւղին մէջ, մօտ 60 հոգի որոնց 23–ը երախաներ են: Շուտով հոն ծնողներ ալ պիտի ըլլան, քանի որ արդէն ծրագրուած ամուսնութիւններ կան:

Զօրավարը չի մոռնար ծրագրին օժանդակողները յիշել. տեղւոյն իշխանութիւնները՝ յանձին գլխաւոր դէմք Ալեքսան Ճակոբեանի, տարածքային կառավարման նախկին նախարարը՝ Դաւիթ Զադոյեան եւ ուրիշներ որոնք նիւթապէս, այլ ձեւերով օժանդակած են: Գիւղին մէջ 50 հեկտար ցորեն ցանուած է ու կը սպասին հունձքին:

Դիլմայրին 100 ընտանիք եւս կրնայ ընդունիլ. բայց ծրագիրը կիրարկողները գլխաւոր մտահոգութիւնը քանակը աւելցնէ առաջ մթնոլորտ ու անտեսական բնականոն պայմաններ ապահովել է: Ատիկա կը նշանակէ արդիւնաբերութեան հիմնում, առողջապահական կարելի բարեւոք պայմաններ, նաեւ կրօնական բացի լրացումը: Այս վերջին նշումը բացատրութիւն մը ունի. «Ձիշդ է, Դիլմայրիում դեռեւս տղաները մուտք չեն գտած, բայց յարակից քնակավայրերում մոլեգնում են եհովայի վկաները»:

Արդէն բաւական աշխոյժ է ընկերային մարզի գործունէութիւնը որ կը տարուի Վարսենիկ Մկրտչեանի կողմէ: Ան կը պատմէ թէ Յունուարին ինչպէս Սիւնիքի ու Քաջարանի գիւղերուն մօտ 550 երախաներուն հետ Նոր Տարի տօնած են, ապա զարնան հաւաքական մկրտութիւն կատարած: Մկրտուած են 1800 երախաներ: Վ. Մկրտչեան ծրագիր ունի մանուկներուն համար սկաուտական խմբակ ստեղծելու, կիներու առանձին միութիւն հիմնելու որ յետագային ըլլայ ՀՕՄ–ի մասնաճիւղ մը: Նոր դպրոց կառուցելու հարց չունին, որովհետեւ դրացի գիւղինը բաւարելով ամէնէն յարմարը նկատած են: Գիւղը ունի խմելու ջուրի բնապահական խնդիր, քանի որ շրջանակին մէջ գիւղեր կան որոնք կը գործածեն թափօններով աղտոտած Ծաւ գետին ջուրերը:

Գիւղապետը կը վստահեցնէ թէ կարճ ժամանակի մէջ գիւղը ելեկտրականութիւն կ'ունենայ: Սան – Ֆրանսիսքոյի համագործակցութիւնը այդ նպատակին համար յատկացուած է, իսկ Լոս – Անճըլըսէն հայեր հանրակառք նուիրած են, գիւղերու միջեւ կապը ապահովելու համար:

Զօրավարը, յայտնի կը զառնայ զրոյցէն որ փոքր գործերը չարհամարհող մէկն է, ունենալով այն համոզումը թէ փոքր գործէն սկսելով կարելի է մեծ գործերու յաջողութեան հասնիլ: Ան քաջածանօթ է հայկական խառնուածքին ալ, քանի որ կ'ըսէ. «Կենացներով ու երգերով հեռու չենք գնայ: Ինչպէս Լեւոն Շանթն է ասում՝ ծիծաղելի ազգայնամոլութեամբ գործ չենք կարող անել»:

Երեւանեան, Ստեփանակերտեան քաղաքական յաճախ ոչ խանդավառիչ զարգացումներուն մէջ զրեթէ միշտ լուսանցքի վրայ կը մնան այլ մարզեր. մինչդեռ անոնց մէջ կան շատ աւելի մնայուն իմաստ ներկայացնողներ, քան՝ քաղաքականը: Այս վերջիններէն է սահմանամերձ շրջանները վերաբնակեցման, հզօրացման խնդիրը: Բարեբախտաբար կան այս իրողութիւնը ըմբռնած անձեր, կազմակերպութիւններ, ինչպէս է «Շէն»ը որ անկախութենէն ի վեր միջոցներ կը/ճարէ սատարելու համար Հայաստանի ու Ղարաբաղի սահմանային բնակավայրերուն: Լա՛ւ է որ դոնէ երբեմն զօրավար Աբրահամեանին հետ կատարուածին նման զբոյցներով ուշադրութեան յանձնուին ռազմավարական նման նիւթեր: Ինչպէս կ'ըսէ զօրավարը, «Հայաստանում շատ գործ կայ, սահմանամերձ շրջաններում՝ աւելի շատ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՍՈՒՐԲԻՆ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Ամիսներ առաջ, երբ «Ակօս»ի երիտասարդ աշխատակից Ակսել Զիլտէմ այնքան սրտաճմլիկ եւ ինքնեկ կերպով իր յոյզերն ու տպաւորութիւնները դրի կ'առնէր Հայկական Այբուբենին մասին, ակամայ կ'անդրադառնայի տոհմիկ ինքնադիտակցութեան զարթնումին, անդրադարձելի խորհուրդ մը, նախախնամական դաղտնիք մը տեսնելով այս երեւոյթին մէջ բնիկ Անգարացի այդ երիտասարդին մերձեցումէն խորապէս ազդուած:

Այս օրերուն, երբ Թարգմանչաց տօնակատարութիւնները տեղի կ'ունենան եւ մեր վարժարանները ամավերջի հանդէսներով կը փակեն ուսումնական շրջան մը եւս, անտարակոյս ամէն գիտակից Հայ կը տարուի նաեւ կարդ մը արդար խորհրդածութիւններով, երբ անուրանալի տեղատուութիւնը կը չարունակուի եւ դժբախտաբար ոմանք ալ կը չարունակեն իրենց թմբիրը, անտեղեակ այնքան լուրջ ու վերահաս վտանգներէն:

Աչխարհի վրայ դրեթէ չկայ ուրիշ ժողովուրդ մը, որ սուրբերու դասէն նկատէ իր Այբուբենը ստեղծողները եւ անոր տարածման աչխատողները, ինչպէս չկայ նաեւ ազգ մը, որ այնքան գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ գրէ իր այբուբենին համար, պաշտամունքի չափանիշին հասցընելու ասպիճան: Հաւանաբար սովորական պատահականութեան մը արդիւնքը չէր նաեւ մեր անմահ երգիծաբանին ինքնանդրիին գետեղումը ճիշդ ուսումնական տարեշրջանի վերջաւորութեան պատմական Օրթագիւղի եկեղեցիին մուտքին, դարաւոր Թարգմանչաց Վարժարանին մօտ, դարձեալ Թարգմանչաց տօնակատարութեան օրերուն, կարծէք ջրդեղելու համար մեր տոհմիկ գիտակցութիւնը, որուն իսկապէս այնքան պէտք ունինք այս օրերուն, ծանօթ պայմաններու բերումով:

Օրթագիւղ, պատմական Իսթանպուլի նշանաւոր Միջագիւղը, որ այսօր մեր վերջին բերդն է Իսթանպուլահայութեան Վոսփորի Եւրոպական ափերուն, առանց երդի ապրուած նահանջի տխուր շրջանի մը: Ու խորհիլ պահ մը, որ այս ժողովուրդը ոչ միայն ստեղծած է իր ուրոյն Այբուբենը, այլ նաեւ ստեղծած է դրացի ժողովուրդներու համար, անոնց գոյատեւման սատարելով եւ այսօր այդ պայքարը կը տանի իրեն համար, քիչ մը ամէն տեղ, բայց մեծ հաւատքով եւ ինքնավստահութեամբ, որովհետեւ Օրթագիւղ նաեւ այն պատմական թաղն է, ուր հաստատած է առաջին Հայ տպարանը, բացուած է առաջին Հայ թատրոնը, հոն է որ Հայ ընտրանին զարկ տուած է լեզուի զարգացման ու գեղեցկացման, ուր ոչ քան հազորդակցութիւն մը գոյութիւն ունի հիներու եւ նոր սերունդի ներկայացուցիչներուն միջեւ: Մեր դասագիրքերուն մէջ ի զուր չի պատմուիր լեզուի հրաչքի մասին, Ալտվեանէն մինչեւ Իսահակեան, Ագայեանէն մինչեւ Զարենց ու Կապուտիկեան:

Երբ կը խօսէինք Օրթագիւղի մասին, զարմանալի հանդիստութեամբ մը յիշեցի հիւանդանոցի դիշերային ծառայողի մը պատմած պատմութիւնը, Թոխատի իրենց այդիին մէջ գտնուած խորհրդաւոր քարի մը մասին: Գիշեր մը ան ինծի պատմեց պատմութիւնը այն խորհրդաւոր քարին, որուն տակէն պաղուկ ջուր մը կը հոսի եղեր անվերջ, աներեւոյթ ակէ մը, բայց սառի պէս եւ անով կ'ոռոգուին եղեր այդիներն ու պարտէզները, ինչ որ անղնահատելի օրհնութիւն մըն է եղեր Նիքսարի դիւղերուն համար: Ես զարձեալ այդ քարը յիշեցի երբ Յակոբ Պարոնեանի անդրին գետեղուեցաւ Օրթագիւղի Եկեղեցիի մուտքին եւ օրհնեցի բոլոր անոնք, որոնք իրականացուցին այդ գեղեցիկ գործը եւ աղօթեցի յիշատակին բոլոր անոնց, որոնք այդ մշտածոր ակը հաստատած են մեր ժողովուրդին սրտին ու հոգիին մէջ:

Ուսումնական տարեվերջի այս օրերուն, ի սրտէ կը մաղթեմ որ բերքը առատ ըլլայ մեր բոլոր վարժարաններուն եւ Սուրբ Մեսրոպի տուները անպակաս ըլլան մեր մանուկներուն չրթներէն:

«Ակօս»

ԺԱՄԱՀԱՐԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ճարտարապետական հարազատ ոճին հետեւողութեամբ, իւրաքանչիւր աղօթատուն պարտի ունենալ իր սեփական ու յարակից զանգակատունը: Եկեղեցին սովորական անթաօս, անջիղ ու անհաղորդ հաստատութիւն մը չէ. եկեղեցին ապրող ու շնչող կենդանի իրականութիւն մըն է. եկեղեցին մարդկութեան գորովադութ մայրն է, որ իր քաղցրաձայն զօդանջով կը հրաւիրէ իր սիրեցեալ զաւակները աղօթքի: Հայ ժողովուրդը, անցեալի ժամանակներէն մինչեւ այսօր, միշտ յատուկ ուշադրութեամբ ու երկիւղածութեամբ ականջ տուած է ժամահարի ձայնին: Գեղջուկ հայ մշակն ու խաչնարածը իւր կոչնակի կանչին, պահ մը մկկդի ձգելով բահ, արօր ու նախիր, երեսնին խաչակնքելով, արագաքայլ փութացած են եկեղեցի...

Կիրակի, Յունիս 27–ին, Շաւիղի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ուխտն էր: Պատարագը կը մատուցանէր Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազդաչեան, առընթերակայութեամբ Յարութիւն Քահանայ Թաչճեանի: Ներկայ հաւատացեալներուն ուշքը կեդրոնացած էր բեմին ալջակողմը տեղադրուած նորաձոյլ ժամահարին վրայ, հարանցուլի նման զարդարուած սպիտակ հանդերձանքով ու գունագեղ ծաղիկներով: Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեանի բարեպարութեամբ եկեղեցին օժտուեցաւ ուժեղաձայն կոչնակով մը, որ պիտի օրհնուէր ու օծուէր ձեռամբ Առաջնորդին:

Եկեղեցւոյ երախտաւորներուն հոգիները ի հանգիստ տեղի ունեցած հոգեհանդիսաեան պաշտօնէն անմիջապէս ետք, սկսաւ օրհնութեան արարողակարգը, համաձայն Մայր Մաշտոցի մէջ գտնուող համապատասխան Կանոնին: Նախ քան օրհնութիւնը, ազգմոսի արտասանութեամբ Յարութիւն Քահանայ Թաչճեան կատարեց ժամահարի լուսացումը ջուրով եւ դինիով, որմէ ետք Սրբազան Հայրը կատարեց հետեւեալ դրաբար աղօթքը, որ թարգմանաբար համառօտագրելով կուտանք. «Տէր չնորհք տուր այս ձայնին, որպէսզի անոնք որոնք լսեն ասոր հնչումը, զղջան իրենց չար գործերը եւ դառնան իրենց չար խորհուրդներէն եւ անօրէնութիւններէն եւ խնդրեն ներում եւ մեղքերու թողութիւն եւ Քուն բարութեամբդ լսես եւ ողորմիս իրենց... Տէր չնորհք տուր այս ձայնին, որպէսզի անոնք որոնք վշտի եւ նեղութեան մէջ են, լսեն ասոր հնչումը եւ յիշեն քու Սուրբ Եկեղեցիդ, եւ ջերմէ զօրութիւն խնդրեն եւ Քուն լսես զերենք ու փարատես անոնց նեղութիւնները ու տրտմութիւնները...»: Ապա Գիւտ Արք. առնելով մխիթարեան աղանին «Առաքելոյ Աղանոյ» չարականի երգոցողութեամբ սրուակին մէջ միւռոն կաթեցուց ու օծեց կոչնակը երգելով. «Օրհնեսցի, օծցի եւ սրբեսցի ժամահարս Ս. Գրիգորոյ Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ»: Հասած էր պահը լսելու ժամահարին ձայնը. «Էջմիածին ի հօրէ» չարականի երգիցողութեան առեն Սրբազան Հայրը երեք անգամ մրճակը քաշելով հնչեցուց զօդանջը նորօծ ժամահարին: Այնուհետեւ մխանարար երգուեցաւ «Հայրապետական Մաղթերգ»ը, առողջութեան եւ արեւշատութեան որպէս աղօթք մեր սիրելի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի:

Ցաւուր պատշաճի քարոզելով Գիւտ Արք. ըսաւ. «Այսօր, բացառիկ արարողութիւն մըն է որ կատարուեցաւ: Այսուհետեւ պէտք չէ որ զանգակ կոչենք այս նիւթեղէն առարկան, այլ ժամահար. ոլորհետեւ ժամահարը ժամու զանգակն է, որ բարձր ձայնով կ'արձագանգէ երաշխաւորելով առողջութիւնը եկեղեցւոյ հոգեւոր ընտանիքին: Հայ ազգը եկեղեցապաշտ ժողովուրդ է: Անցեալին երբ Շահ Աբբաս բռնագաղթել տուաւ հայ ժողովուրդը իր պապենական հողերէն, էջմիածնէն քարեր տեղափոխել տուաւ, որպէսզի անոնցմով Հայեր եկեղեցի կառուցեն եւ մոռնան իրենց Սրբութիւն Սրբոցն եւ մոռնան իրենց Սրբութիւն Սրբոցը. սակայն աքսորական Հայը միշտ կարօտի խոնաւ աչքերով նայեցաւ Ս. Էջմիածին: Ժամահարին ձայնը երբ հնչեցուցինք «Էջմիածին» չարականը երգիցողութեան, որովհետեւ Աստուծոյ այդ Ձեռակերտը մեզ մեր արմատներուն տանող բարձր զրաւականն է»:

Այս եզակի արարողութենէն ետք ներկաները միաձնաբար մեկնեցան վերոգիչէ

«Parc de Bon Repos»ի սրահը, բոլորուելու համար սիրոյ սեղաններու շուրջ: Բարի գալուստի խօսքով ելոյթ ունեցաւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեան եւ ընդհատուելէ ետք Գիւտ Արք.ը այս գեղեցիկ արարողութեան համար, յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց ժամահարի մեկենասներուն աւելցնելով որ այսուհետեւ իրենց նուիրած կոչնակին զօդանջները միշտ պիտի հնչեն մեր եկեղեցւոյ զանգակատունէն ուրախ եւ տխուր առիթներով:

եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն ֆռանոյ Թաշճեան խօսք առնելով ըսաւ. «Այսօր մեծ ոգեւորութեան եւ ուրախութեան օր մըն է: Նոր ժամահարին օծմամբ կը նորոգուի ու կ'երիտասարդանայ նաեւ դպրոցը: Մենք ամէն օր պիտի հնչեցնենք այս ժամահարը, քայ հաւատալով թէ այդ ձայները պիտի արձագանգեն մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն հոգիէն ներս, զանոնք հրաւիրելով առաւել պատասխանատուութեան եւ ինքնագիտակցութեան: Ուրախ բնորոշումը գեղեցկօրէն կը յարմարի այսօրուան խորհուրդին: Ուրախանք հաւատարիմ ժառանգորդները դառնալ այն երախտաւորներուն, որոնք առենօք հպարտօրէն ու արժանաւորապէս հնչեցուցին այս եկեղեցւոյ հին ժամահարը»:

«Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Գիւտ Արք. ըսելով. «Այս իւրայատուկ օրհնութեան արարողութենէն ետք, որպէսզի ժամահարը իր հրաշքը գործած ըլլայ, ուր որ ալ գտնուինք, մենք սրտագին պէտք է փնտռենք անոր ձայնը, որուն արձագանգով պիտի նորոգուինք եւ պիտի երթանք ժամ աղօթելու»:

Հոգեբոյժի աւարտին, սիրուած երգիչ՝ չաւիլարնակ Վիգէն Դարբինեան իր նոր ձայնապնակէն (ժպիտ եւ արցունքներ) մի քանի երգեր մեկնաբանելով ա-ռաւել եւս քաղցրացուց ջերմացած մթնոլորտը:

***

Այսօր, երկու օրեր անցած են այդ «ուրախ» Ուխտի օրէն: Մեր սրտերը մռայլ են ու մեր աչքերը թաց: Կը բարձրանամ զանգակատուն որպէսզի առաջին զանգը հնչեցնեմ եկեղեցւոյ բարձունքէն: Երկու օր առաջուան սոփիտակզգեստ հարսնացուն արդէն այրիացած է սեւ չորեր հագած: Կը քաշեմ պարանը ու հաստատմամբ մին ժամահարը կը տատանի յամրօրէն. սարսռացող էութեանս մէջ երկար կը յամենայ ժամահարին մեռելահնչէ ողբաձայն արձագանգը ... Տինկ տանգ... Տինկ տանգ...

«Յոգնատանջ ոսկորներուդ հանգիստ իմ սիրելի ու պաշտելի Վեհափառ Հայր»

Ց. Ք. Թ.

Յունիս 29, 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ· Մ· Ը· Մ·–Ի
ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ
ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ

Ամենայն Հայոց Հայրապետի վախճանման առիթով, Հ· Մ· Ը· Մ·–ի Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու Շրջանային Վարչութիւնը, իրրեւ սուգի արտայայտութիւն, 40 օրով յետաձգած է Հ· Մ· Ը· Մ·–ի Նաւասարդեան 24–րդ մարզախաղերու աւարտական մրցումները եւ այդ առիթով կազմակերպուած բոլոր ճեռնարկները, որոնք տեղի պիտի ունենային Յուլիս 2 – 4, Լոս – Անճըլըսի մէջ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՏԱՆԻ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Հայ Սքաուլ»ի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 20–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի պատանի 8 տաղանդներու նուագահանդէսը, հոծ բազմութեան ներկայութեան: Խումբը Լոս – Անճըլըս հրաւիրուած էր «Վարք» երաժշտական ընկերակցութեան կողմէ: 11 – 16 տարեկան պատանիները հանդէս եկան դաշնակով, սրինգով, ջութակով, չէլով, թաւջութակով եւ սաքսաֆոնով, իւրաքանչիւրը մեկնաբանելով հայ եւ օտար երաժիշտներէ երկու գործեր, իրենց թէքնիքով ու բարձր մակարդակի մեկնաբանութեամբ արժանանալով ներկաներու հիացումին: Խումբին ղեկավարն է մանկավարժ – երաժիշտ Սիլվա Մեքինեան:

***

Կլենտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 27–ին, տեղի ունեցած է քսան կախաղանեներուն նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ս.Դ.Հ.Կ. Վարիչ Մարմնին: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Շուշանիկ Մոլոյեան. Առաջին բանախօսը՝ Մուրատ Մուրատեան (Ուաշինկթընէն), ներկայացուցած է ազատագրական պայքարը եւ քովս եւ պատուիրեց, որ քեզի Սամի Մոլլային ղրկեմ:

– Ի՞նչ գործ ունի լինձի հետ:

– Յարաբերութեան մտնել կ'ուզէ եղեր նշանաւոր գործիչներու հետ:

– Ես ատանկ մարդոց հետ տեսակցիլ չեմ ուզեր, – պատասխանեց Թաթուլ արհամարհոտ չեշտով մը:

– Անպատճառ փափաք յայտներ է:

– Եթէ այդչափ կը փափաքի, թող հոս գայ, տեսնուինք:

– Թերեւս առանձին խօսք մը ունի ընելիք:

– Ես չեմ երթար...

– Գնա, մէյ մը հետը տեսնուէ, ի՞նչ կը կորցնես, – խորհուրդ տուաւ իր ընկերներէն մին:

– Մակարեան էֆէնտին կ'ըսէ, որ շատ չնորհքով ու զարդացած մարդ է, – աւելցուց Տրդատ:

– Ես Թուրքերէն գրուած եմ, – գոչեց Թաթուլ:

– Շատ ալ հարուստ է եղեր:

– Ինծի ինչ, եթէ հարուստ է:

– Քանի որ հարուստ է եղեր, լաւ կ'ըլլայ, որ երթաս տեսնես, – խորհուրդ տուաւ ընկերը, – թերեւս գան մը կ'ելլայ:

– Մակարեան էֆէնտիին ալ գաղափարը այդ է, – երկրորդեց Տրդատ:

– Այո, այո, երթալ տեսնելու ես:

Վերջապէս այնչափ ստիպեցին, որ Սաքօ Թաթուլ տեղի տուաւ:

– Երթա՛նք, – ըսաւ ոտքի ելլելով ու պեհերը ոլորելով:

Եւ դանդաղաքայլ ուղղուեցաւ առաջին կարգի յարկաբաժինը:

Իր ընկերները չարունակեցին օղի խմել եւ ստիպեցին Տրդատը, որ մանակայի իրենց:

Ժամ մը յետոյ Թաթուլ վերադարձաւ

ՄԱՄՈՒԼ

«LA CROIX»

(1er JUILLET)

Une rupture sur le génocide arménien

Alexandre COUYOUMDJIAN

«Ազատ կարծիք» ղլուխին տակ «La Croix»ի մէջ լոյս տեսած է մէթր Ալեքսանտր Գոյումճեանի, նախագահ Հայ Փաստաբանները եւ Իրաւագէտները Միութեան (ԱՅԱԺՄ) վերյիչեալ խորհուրդը կրող յօդուածը: Ան կ'անդրադառնայ Ազգային Ժողովի կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին 1998 Մայիս 29–ին եւ տարի մը ետք Լ· Ժոսփէնի կառավարութեան մերժումին հարցը արձանագրելու Մերակոյտի օրակարգին: Յօդուածագիրը կը թուէ այդ մերժումին տեղի տուող պատճառները, Վեսթրնի յայտարարութիւնը այդ առընչութեամբ, Թուրքիոյ ճնշումները ու իր եզրակացութեան մէջ կը չեշտէ որ Ֆրանսահայերու մտքին մէջ արձանագրուած պիտի մնան այն արհամարհանքը եւ սինիզմը որոնք արտայայտուեցան իրենց նկատմամբ եւ լռութեան այս ոճիրը որու մեղսակցութիւնը ստանձնեցին Ֆրանսական իշխանութիւնները:

Թրքական ոճիրը, չեչտը դնելով հնչակեան դաշտափարագրանութեան վրայ: Երկրորդ բանախօսը՝ Ոսկան Արք. Գալփաքեան, ծանրացած է Սոցիալ Դեմոկրատ կարգախօսքին վրայ, որով առաջադրուած են հնչակեանները մինչեւ այսօր: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան՝ հիւպատոսութեան եւ Հայաստանի Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի ղոյդ դնահատագիրները յանձնած է Ս· Դ· Հ· Կ· Վարիչ Մարմնի առենապետ Գրիգոր Խոտանեանի, որ խօսք առնելով անդրադարձած է կուսակցութեան հայոստանեան եւ սփիւռքեան գործունէութեան: Խօսք առած է նաեւ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեան եւ ներկայացուցած Արցախի մէջ եղած չինարարութիւնները, նորոգութիւնները եւ ծրագիրները, կոչ ընելով զօրավիգ կենալ Արցախին: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ «ՖԼՈՐԻԱՆ» ՍՐՃԱՐԱՆԸ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՁՍՕՐ

12–րդ դարէն սկսեալ, Կիլիկիոյ Հայերու եւ Վենետիկի դքսութեան միջեւ գոյութիւն ունեցած են առեւտրական եւ քաղաքական յարաբերութիւններ: Ցայտնի է նաեւ որ սերտ յարաբերութիւններ գոյութիւն ունեցած են 16–րդ դարէն սկսեալ Հնդկաստան գաղթած Հայերուն եւ Եւրոպայի միջեւ: Մանաւանդ Վենետիկ հայկական առեւտուրի եւ դրամատնային գործողութիւններու դրախտ մըն է: Այնքան որ, Վենետիկի մէջ հայկական թաղամաս մը կայ եւ մեծ թիւով Հայեր իրենց մականուններուն ետին, «եան» մակդիրէն վերջ, աւելցուցած են նաեւ իտալական «ի» կամ «օ» մակդիրները, ինչպէս «եանո» կամ «եանի»:

«Ֆլորիան» անուն սրահաբանը 1720 Դեկտեմբեր 29–ին Ֆրանչէսքոնի (Յովհաննէս) անուն հայկական ծագումով դաղթականի մը կողմէ հիմնուած է: Ցետագայ տէրերը 1800–ի երկրորդ կէսէն վերջ ամբողջովին փոխեցին սրճարանին զարդարանքը եւ զայն վերածեցին այսօրուան ժամանակակից, արդիական եւ շատ յառաջադէմ վիճակին:

Հիւրասիրութիւնը այդ սրճարանին մայր սկզբունքն է: Գլխաւոր մասնայատկութիւնն ալ այն է որ կը նայի Վենետիկի նշանաւոր «Սան Մարքօ» հրապարակին վրայ: Իր այս դիրքը ամբողջ Իտալիոյ եւ աշխարհի մէջ նշանաւոր դարձուցած է զայն:

Ֆլորիան սրճարանը, երեք դարեր շարունակ դարձած է արուեստագէտներու, բանաստեղծներու, գրողներու, քաղաքագէտներու համար զրոյցի եւ վիճաբանութեան վայր մը: Անցեալն ու ապագան մխամին են այստեղ, այս սրճարանին մէջ: Նկարիչ՝ Ֆրանչէսքօ Կուարտի, քանդակագործ՝ Անթոնիօ Կանովա, բանաստեղծ՝ Կէօթէ, Կոլտոնի նշանաւոր արկածախնդիրը Գազանովա, նաեւ Լորտ Պայրըն (որ հայերէն սորվելու համար Ս· Ղազար գացած էր), նաեւ նշանաւոր դրագէտներ՝ Անրի տը Ռենիէ, Զարլզ Տիքընզ, Մարսէլ Փրուսթ եղած են այս սրճարանին մնայուն յաճախորդները: Ֆլորիան սրճարանին մէջ աւանդութիւնը այսօր ալ կը յարգուի: Որակաւոր համերգներ կը սարքուին այստեղ Մայիսէն մինչեւ Հոկտեմբեր: Այս բոլորը վառ կը պահեն այս նշանաւոր սրճարանին հիմնադիրին անունը:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Վաճառականը իր գործը աւարտած նըկատելով՝ բաժնուեցաւ երիտասարդին քովէն, իսկ այս վերջինը փութաց երթալ Սաքօ Թաթուլը գտնելու:

Սաքօ Թաթուլ քանի մը ընկերներով տեղաւորուած էր խահուէչիին խցիկին քով եւ օղի կը խմէր իր չհատակութիւնները պատմելով:

Տրդատ մօտեցաւ իրենց, բարեւեց ու սրճեղէն փոքրիկ աթոռ մը առնելով՝ բարմէցաւ Սաքօ Թաթուլին քով եւ երկիւղած հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրաւ հեռուն պատմութիւնը: Երբ խօսքը աւարտեց ու պահ մը լռութիւն տիրեց, Տրդատ ըսաւ.

– Ձեզի կարեւոր լուր մը ունիմ տալիք:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թաթուլ:

– Քիչ մը առաջ մեզի խօսող Մոլլան իմացեր է քու չոգենաւին մէջ ըլլալդ եւ փափաք յայտներ է հետդ տեսնուելու:

– Իմ անունս ուրկէ՞ իմացեր է:

– Ձեմ գիտեր ... միայն սա գիտեմ, որ քիչ մը առաջ Մակարեան էֆէնտին եկաւ երեւար:

– Գոնէ յոյս կա՞յ, որ նիւթապէս օգտուիս ըրմէ, – հարցուց Տրդատ:

– Ձեմ գիտեր, – պատասխանեց Թաթուլ կարուկ չեչտով մը:

Ընկերները հասկցան, որ կարելի պիտի չըլլար աւելի խօսեցնել զինքը ու ալ դադրեցան նոր հարցումներ ուղղելէ եւ չարունակեցին օղի խմել:

Հետեւեալ օրը, առտուն կանուխ չոգենաւը մտաւ Գոստանեցայի նաւահանգիստը ու մատչեցաւ քարափին:

Վաթը՝ քարափին վրայ, չարուած էին շատ մը Հայեր, ամէնքն ալ նորէկ փախստականները, որոնք եկած էին ճամբորդները դիմաւորելու՝ անոնց մէջ ազգականներ կամ ծանօթներ գտնելու յոյսով ու մխիթարն առնելու համար Պոլսոյ կացութեան մասին:

Ելնարանը տակաւին չէին իջեցուցած ու չոգենաւը յարաբերութեան չէր մտած ցամաքին հետ՝ կանոնական ձեւակերպութիւնները աւարտած չըլլալով: Բայց քարափի Հայերը արդէն խօսակցութեան սկսած էին կամրջակի ուղեւորներուն հետ:

– Շատ ճամբորդ կա՞յ չոգենաւին մէջ:

– Լեցուն է, չարժելու տեղ չկայ:

– Ամէնքն ալ Հա՞յ են:

– Մեծ մասը Հայ է, թէեւ Թուրքեր եւ Յոյներ ալ կան:

– Կանոնաւոր անցագիր ունի՞ք:

– Բնականաբար ... առանց անցագրի չոգենաւ չէինք կրնար մտնել:

– Թումանեական հիւպատոսարանէն վիզէ ընել տուի՞ք:

– Անշուշտ:

– Մենք լսեցինք, որ հրաման գացած է, որպէսզի ամէն եառքը Թումանիոյ համար վիզէ չընեն:

(Շար· 62)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՓԵՓԻՐՈՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ 1999 Յուլիս 11–ին, 95 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 10·30–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Cimetière Communal de Bagneux:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Հ.Բ.Ը.Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1999 – 2000 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 73 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։*

● *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային։*

● *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անթաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։*

● *Ուսումնական ծրագիրը միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ հիմնուած է՝ անգլիական GCE "O" Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ "A" Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT 1–ի եւ SAT 2–ի պատրաստութեան։*

● *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։*

● *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները։*

● *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։*

● *Հաստատութեան վկայականը ստացող չրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ։ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի եւ...)*

Ցանկալի տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A. G. B. U. —
Melkonian Educational Institue
Admission Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514 Nicosia, Cyprus
Tel. : +357-2-422195 / 422204
Fax : +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շէյխէքեան ընտանիքները եւ քոլոր պարագաններն ու խնամիները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 18–ին Մարսէյլ – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ–մօր եւ ազգակիցին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՇԷՅԽԷՔԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Տէր Մելոեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

INFORMATIONS ARTISTIQUES

HAROUTYUN YEKMALKAN
vous invite à l'exposition
PEINTRES EN LIBERTE
du 12 juillet au 28 août
Galerie **«Georges Darvill»**
54, Faubourg St-Honoré — 75008 Paris
Du mardi au samedi de 13h30 à 18h30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DATE A RETENIR

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե'ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

Les Voyages de l'UGAB
Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Serguei Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia·2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ք **«ՅԱՌԱՋ»**Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՔ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթալոկ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 16
VENDREDI
16 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·685 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.685

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14, ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՋԱՆԱՋԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ֆրանսան այն երկիրն է որու մեքենաները դլխաւոր, եթէ ոչ միակ, մատակարարութիւնը ընտրութիւններու կը վերաբերի: Նախագահական, երեսփոխանական, եւրոպական, թաղապետական եւայլն, եւայլն, անկախ թուականէն: Այսպէս, Ժ. Շիրաքի եւ երեք լրագրողներու Յուլիս 14–ի աւանդական ղրոյցէն, բոլոր մեքենաները առաջնահերթութիւնը տուին մէկ պատասխանի՝ հնգամեայ նախագահական չրջանի դէմ է, սխալ մը կը նկատէ եղած առաջարկը (ժիսքար տ'Էսթէն) ինք պիտի մնայ մինչեւ 2002, անկէ ետք ալ կ'ուզէ մնալ անկասկած, բայց, առայժմ չըսեր թէ թեկնածու է կամ ոչ:

Յիսուն վայրկեանի ընթացքին, Շիրաք չօշափեց այլ բազմաթիւ հարցեր, թէեւ ընդհանուր ձեւով, զգայացունց ոչինչ ըսաւ: Համակեցութիւնն ալ «չինարար» որակեց անգամ մը եւս, այն ապաւորութիւնն ալ թողլով թէ աւելի լաւ կը հասկըցուի ընդդիմադիր վարչապետի մը քան իր հոսանքին պատկանող մէկուն հետ:

Հարցումի մը պատասխանը չատ մակերեսային եւ անբաւարար եղաւ, բայց ոչ հարցումը ընող լրագրողը աւելի պնդեց, ոչ ալ դրաւոր մամուլը, յաջորդ օրը, ընդհանրապէս անդրադարձաւ:

Լրագրողուհին հարց տուաւ Քոսովոյի առթիւ, որ ինչո՞ւ նոյն մօտեցումը չըլլար Բիւրմաներու նկատմամբ, երբ Թուրքերը կ'ընեն անոնց հանդէպ ինչ որ Սերպերը Քոսովոյիներուն: Շիրաք ըսաւ թէ բաղդատութեան ոչ մէկ եղր կայ: Եւ այսքան:

Ինչո՞ւ: Հարկ է քաջութիւնն ունենալ խոստովանելու որ Թուրքիոն ՕԹԱՆ–ի անդամ է եւ ուրեմն ՕԹԱՆ չի ռմբակոծեր իր անդամները, աւելին Թուրքիան զօրք ալ կը տրամադրէ պաշտպանելու համար ուրիշ երկիրներու փոքրամասնութիւնները...:

Շիրաք ըսաւ նաեւ թէ Ֆրանսայի արձանագրած ամբ պէտք է ծառայէ տուրքերու նուազումին, անհրաժեշտ նկատեց որ թոշակառուներու համար խնայողութեան անտուկ մըն ալ հաստատուի: Շատ համաձայն չէ 35 ժամերու դրութեան քաղաքականութեան, ձախը եւ աջը տարբեր կը մտածեն, ըսաւ:

*
**

Նոյն առաւօտը տեղի ունեցած էր Շանզէլիզէի տողանցքը, որու կը մասնակցէր Մարոքի թագաւորին պահակազօրքը: Համանն ալ պաշտօնական հիւրն էր Ժ. Շիրաքի:

ԻՐԱՆ

ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՅՈՅՑ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՅԱՐԱՐՆԵՐԸ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐ ԿՈՐԱԿՈՒԻ

Յուլիս 14–ին, քանի մը հարիւր հազար էր, եթէ ոչ աւելի, Թեհրանի պահպանողական ցոյցին մասնակցողներու թիւը: Անոնք փողոց լեցած էին իրենց զօրակցութիւնը արտայայտելու համար Այաթոլլահներուն, նախորդ իրիկունը, նախագահ Խաթամի, որ բացակայ էր այս ցոյցէն, դատապարտած էր ուսանողական չարժումը, մեծ յուսախաբութիւն պատճառելով, քանի չատ ժողովրդական էր երիտասարդներու մօտ, որոնք մեծ յոյսեր դրած էին իր վրայ եւ հիմնական բարենորոգումներ կ'ակնկալէին:

Այժմ, իշխանութիւնը ոչերն է կացութեան եւ այլեւս ապստամբ կ'որակէ ուսանողները, որոնք ցարդ ցուցարար էին միայն: Կը խոստանայ նաեւ մաքրադործումի դիմել, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են եւ վախ կայ նոյնիսկ որ ոմանք մահուան դատապարտուին: Պարզ է որ զգալիօրէն անհնայ պիտի ըլլայ: Ուսանողները, իշխանութեան համար, դրդուած էին սատանային, այսինքն Ամերիկային եւ Իսրայէլին:

Մորհրդարանի փոխ – նախագահ եւ Ազգային Մորհուրդի քարտուղար՝ Հոճաթոլեսլամ Հասան Ռուհանի յայտարարած է. – «Կը սպասէինք Միացեալ–Նահանգներու եւ Իսրայէլի սիոնական վարչակարգին հակազդեցութեան, բայց կարգ մը ուրիչ երկիրներ սխալեցան անխորհուրդ զօրակցութիւն մը բերելով ցուցարարներուն»: Ան դեռ ըսած է. – «Անոնք որոնք մասնակցեցան վերջին օրերու խռովութիւններուն, հանրային ինչքերու քանդումին եւ վարչակարգին յարձակումներուն, պիտի դատուին եւ պատժուին որպէս մոհարայէպ (հայհոյող) եւ մոֆսէտ (փտած անձ): Բարեբախտաբար մեծ մասը ձերբակալուած է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ պայթումի մը հետեւանքով երեք հոգի վիրաւորուած են: Ձերբակալուած է արարքին երկու պատասխանատուներէն մէկը որ համալսարանական քիւրտ երիտասարդ մըն է, ըստ Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան: Պայթումէն ինք եւս վիրաւորուած է: Ձերբակալուած են նաեւ ՓՔՔ–ի 15 չարքայիններ որոնք կ'ըսուի թէ պատասխանատուներն են վերջերս կատարուած նման արարքներու: Հարցաքննութեան ընթացքին խոստովանած են թէ Իրանի եւ Ցունաստանի մէջ մարզուած են:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ եւ Ռուսաստան համաձայնութեան եկան եւ կարելի պիտի ըլլայ Բայկոնուրէն արձենաւորել Միր կայանը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(15 JUILLET)

Un «antinationaliste arménien menacé de cinq ans de prison

Այս խորագրին տակ, Սոֆի Շիհատ կ'անդրադառնայ Աչոտ Բլէհանի պարագային, զոր անձամբ ալ կը ճանչնայ:

Բոլոր անոնց համար, կը դրէ, որոնք տասը տարի է կը ջանան տեւական խաղաղութիւն մը պարտադրել իր ազդայնական կիբքերուն չուքին տակ ապրող Անդրկովկասի մը մէջ, ան (իմա՝ Աչոտ Բլէհան) հաղուադիւտ թռչունին դիմագիծը ունի: Եւ որովհետեւ ոչ ոք մարդարէ է իր երկրին մէջ, քարի կամեցողութեան հեռատեսական այցելութիւնը զոր Ա. Բլէհան կատարեց Բաքու, 1992–ին, այսինքն ազերի – հայ տաք պատերազմի օրերուն, մեծածաւալ դայթակղութիւն պատճառած էր երեւան: Իր քաջ նախաձեռնութիւնը ոչ մէկ արդիւնք տուած էր: Բայց, ազատական համոզումներու տէր այս զինուորականը, որ Հայաստանի խաղաղ ներդրումը կը քարոզէ իր մերձ – արեւելեան չրջապատին մէջ, տեղի տուած չէ:

Կրթական նախարար նչանակուած նախադահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի կողմէ, պարտք սեպեց այնպէս ընել որ իր երկրին երիտասարդութիւնը այլ հորիզոններ ունենայ քան անոնք որոնք պինք միշտ կը տանին, 1915 Ապրիլ 24–ին: Բայց, դիմադրութիւնները չատ ուժեղ էին: 1998–ին, երբ Ղարաբաղէն եկած վարչապետ Ռ. Քոչարեան նախագահական ատեանին յաջորդեց չափաւորական Լ. Տէր – Պետրոսեանի, Կրթական եւ Մշակութային նախարարութիւնները կը յանձնուին դերազդայնական Դաշնակցութեան, որ, կը անանէ քիչ չատ գաղտնապար «Մեծ Հայաստանի» մը եւ Թուրքերէն վրէժ առնելու դաղափարները:

Աչոտ Բլէհան, կը չարունակէ Ս. Շիհատ, նախարարական ընտրութեան ներկայացած էր (մէկ ձայն առնելով 1000–ի վրայ), որովհետեւ քաջ էր ի չարաչարս Մոնթէն, որպէսզի բեմ ունենայ մեքենաներուն մօտ: Իր կուսակցութեան չարաթաթերթը՝ «Նոր Ուղի», հաղուագիւտանէրէն մէկը որ կ'ընդունի միջազգային հաւաքականութեան լուծումը Ղարաբաղի համար, քիչ կը գրուի: Ա. Բլէհան կրցաւ նաեւ ստեղծել Երեւանի երկրորդական դլխաւոր վարժարաններէն մէկը՝ Մխիթար Սեբաստացի, որու արդիական մեթոտները հաղարաւոր աչակերտներ քաշեցին:

Հո՛ս է, «իր աչակերտներուն եւ դասատուներուն» առջեւ, ըստ ատենցմէ մէկուն, որ Աչոտ Բլէհան ձերբակալուած է Մայիս 14–ին: Անկէ ի վեր բանտն է «քննութիւնը խոչընդոտելու» մեղադրանքով: Հանրային ինչքերու իւրացումի ամբաստանութեան տակ է: Իր պաշտպանութեան համար կազմուած կոմիտէն, ուր ընդդիմադիր կուսակցութիւնները ներկայացուած են, ամբողջովին կը հերքէ եւ կը դատապարտէ «քաղաքական դպրումը» ճչդելով որ Աչոտի վարկեր խոստացուած էին Պետութեան կողմէ որոնք չվճարուեցան, ինչ որ պարտադրեց իրեն փոխառութիւն ընել դասատուներէն կամ աչակերտներու ծնողքներէ, որոնք երբեք չեն դանդատած:

Իր ձերբակալութենէն առաջ, Բլէհան երթալով աւելի որոշակի յարձակումներ գործած էր լրագրող իր բարեկամներուն հետ, «Ղարաբաղցիներու խմբակ»ին դէմ, այլեւս իշխանութեան դլուխ եւ իրենց կաչառակերութեան գործերուն: Յատկապէս թիրախ եղած էր Ազահովութեան նախարարը՝ Սերժ Սարգսեան, զըլխաւորաբար հայկ տաղնապի հարցով, որ դալիք ամիսներուն, պէտք է ծանր կացութեան մատնէ արմատական ազդայնականներէ կազմուած նոր կառավարութիւնը: Արդարեւ, նախարարը արտօնած կ'ըլլայ, ընկերութեան մը՝ Միքա – Արմինիա մենաչնորհի դիրք մը ամերիկեան ցորենի գնման համար, որմէ կախում ունի երկիրը 2/3–ի համեմատութեամբ, բայց, որ այլեւս չահ չունի վաճառելու:

«Օրագիր» օրաթերթը որ արձագանգած էր հարցին, ստիպուեցաւ դադրեցնել իր հրատարակութիւնը: Կիրքերը աւելի հրահրուեցան, կասկածելի թուացող կաքի արկածին պատճառով, որու զոհ պնաց քանի մը ամիս առաջ, Տիգրան Հայրապետեան, ընդդիմութեան ամէնէն յարձակողական լրագրողներէն մէկը, Ա. Բլէհանի բարեկամ: Յուլիս 15–ին, դատարան մը պիտի որոչէ, կամ՝ դատ քաչել յամառ դատաւոր մը, որ 5 տարի բանտարկութեան կընայ դատապարտուիլ, կամ ազատ արձակել, կամ երկարաձգել իր ժամանակաւոր արդելափակումը:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԺԸՆեՒԻ ՄԷՋ

Մամուլի գործակալութիւններէն ետք, Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ալ հաստատեց Յուլիս 15–ին, թէ Ժընեւի մէջ դռնփակ հանդիպում մը կ'ունենան Հայաստանի եւ Ազրբէջանի նախագահները:

Քոչարեան եւ Ալիեւ Ժընեւ կը ժամանէին Յուլիս 15–ին եւ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար յաջորդ օրը, Յուլիս 16–ին: Մամուլի ասուլիս ալ պիտի չտրուէր:

Այս հարցին կապակցութեամբ, առաջին լուրը հաղորդողը եղած էր Ռոյթըրս գործակալութիւնը, որու աղբիւրն էր Ալիեւի մամուլի սպասարկութիւնը: Հինդչաթի առտու, լուրը հաստատեցինք Ժընեւի մեր թղթակից Արման Գասպարէն:

համար կազմուած կոմիտէն, ուր ընդդիմադիր կուսակցութիւնները ներկայացուած են, ամբողջովին կը հերքէ եւ կը դատապարտէ «քաղաքական դպրումը» ճչդելով որ Աչոտի վարկեր խոստացուած էին Պետութեան կողմէ որոնք չվճարուեցան, ինչ որ պարտադրեց իրեն փոխառութիւն ընել դասատուներէն կամ աչակերտներու ծնողքներէ, որոնք երբեք չեն դանդատած:

Իր ձերբակալութենէն առաջ, Բլէհան երթալով աւելի որոշակի յարձակումներ գործած էր, լրագրող իր բարեկամներուն հետ, «Ղարաբաղցիներու խմբակ»ին դէմ, այլեւս իշխանութեան դլուխ եւ իրենց կաչառակերութեան գործերուն: Յատկապէս թիրախ եղած էր Ազահովութեան նախարարը՝ Սերժ Սարգսեան, զըլխաւորաբար հայկ տաղնապի հարցով, որ դալիք ամիսներուն, պէտք է ծանր կացութեան մատնէ արմատական ազդայնականներէ կազմուած նոր կառավարութիւնը: Արդարեւ, նախարարը արտօնած կ'ըլլայ, ընկերութեան մը՝ Միքա – Արմինիա մենաչնորհի դիրք մը ամերիկեան ցորենի գնման համար, որմէ կախում ունի երկիրը 2/3–ի համեմատութեամբ, բայց, որ այլեւս չահ չունի վաճառելու:

«Օրագիր» օրաթերթը որ արձագանգած էր հարցին, ստիպուեցաւ դադրեցնել իր հրատարակութիւնը: Կիրքերը աւելի հրահրուեցան, կասկածելի թուացող կաքի արկածին պատճառով, որու զոհ պնաց քանի մը ամիս առաջ, Տիգրան Հայրապետեան, ընդդիմութեան ամէնէն յարձակողական լրագրողներէն մէկը, Ա. Բլէհանի բարեկամ: Յուլիս 15–ին, դատարան մը պիտի որոչէ, կամ՝ դատ քաչել յամառ դատաւոր մը, որ 5 տարի բանտարկութեան կընայ դատապարտուիլ, կամ ազատ արձակել, կամ երկարաձգել իր ժամանակաւոր արդելափակումը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 13/15)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Վարչապետի մէջ Յուլիս 14–ին, Լեհաստանի նախագահի պաշտօնավայրին մէջ տեղի ունեցած է երկու երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը: Նախագահական պալատին առջեւ առաւօտեան տեղի ունեցած արարողութենէն ետք սկսած են հայ – լեհական բանակցութիւնները երկու կողմերու պատուիրակութիւններուն եւ նախագահներուն մասնակցութեամբ: Անոնց յաջորդած է փաստաթուղթերու ստորագրութեան արարողութիւնը: Նախագահները ստորագրած են բարեկամական յարաբերութիւններու եւ համագործակցութեան մասին հռչակագիրը: Կրկնակ հարկերէ խուսափելու մասին համաձայնագիրն ալ ստորագրած են Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան եւ լեհ իր պաշտօնակիցը: Իսկ երրորդ՝ զբօսաչրջութեան բնագաւառէն ներս համագործակցութեան համաձայնագիր մըն ալ ստորագրած են Արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի փոխ–նախարար Մ. Զաւարեան եւ Մարմնամարզութեան եւ մարզանքի վարչութեան պետ Ե. Տեմպակի:

Կէսօրէն վերջ Ռ. Քոչարեան, միչտ իր այցելութեան չրջանակներուն մէջ, հանդիպումներ ունեցած է Մորհրդարանի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն հետ: Ապա, նախագահը նաեւ ելոյթ մը ունեցած է Վարչապետի Արեւելեան Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկին մէջ: Աւելի քան 10 վայրկեան տեւած իր զեկուցումին մէջ Ռ. Քոչարեան յատկապէս ծանրացած է կովկասեան հարցերուն վրայ, յոյս յայտնելով թէ պալքանեան տագնապին որոչ չափով մեղմացումով, ներկայիս կովկասի հարցերը առաւել ուչադրութեան կ'արժանանան:

Ռ. Քոչարեանի այս այցելութեան չրջանակին մէջ կազմակերպուած է նաեւ հայ – լեհական գործարարութեան համաժողովը, որուն բացման արարողութեան, Յուլիս 14–ին, ներկայ եղած են երկու երկիրներու նախագահները, պատուիրակութիւնները, գործի մարդիկ: Լեհաստանի Առեւտուրի Պալատին մէջ բացուած է հայկական ապրանքներու ցուցահանդէս մըն ալ:

*
**

Ա. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ ԵՒ ՄԻ ՔԱՆԻ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Յուլիս 14–ի առաւօտեան, «Հրազդան» մարզաձաչի մօտակայքը իրաւապահ

(Շար·ը Գ· էջ)

ԽԱՂԱՏՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ՀՈԳԱԾՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻՆ

Վերջին տարիներուն Երեւան այցելողներու ուշադրութիւնը չուտով կը գրաւեն խաղատունները իրենց կարեւոր ներկայութեամբ: Կեդրոնական փողոցներուն մէջ շրջազայութեամբ մը մարդ ամէն քայլի խաղատան մը հանդիպելու տպաւորութիւնը կ'ունենայ: Այդ երեւոյթը կրնա՞յ մեկնաբանուիլ թէ անհրաժեշտութիւն էին անոնք: Ո՛չ, բնականաբար: Այլ, աւելի համոզիչ բացատրութիւն է այն որ անոնք արդիւնք են դիւրին ու չատ չահելու մըտազրութիւն ունեցողներու եւ ամէն յայս բախտին կապած զանգուածի մը համակեցութեան: Ո՞վ չի փութար թէ խաղատուն ամէն մտնող լեցուն դրպաններով դուրս չելլեր անկէ. իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է: Սակայն, հազարաւորներու մէջ մէկ քանի բախտաւորներէն ըլլալու երազն ալ արդիլուած չէ: Ու երազին եւ իրականութեան հանդիպումէն լեցուղը, ինչպէս աշխարհի ամէն անկիւնի մէջ, կ'ըլլան խաղատուն բանեցնողներու քակնները: Պատահական չէ հարկաւ որ այս չուկային «մեծ»երուն կարդին պարբերաբար կը նշուին նախորդ իշխանութեան դէմքերու, կամ անոնց մերձաւորներու անունները:

Ինկախութեան շրջանի այս պատուին մասին նկարագրական, տեղեկատուական բնոյթի էջերու տեղ տուած է հայ մամուլը: Սակայն, «Ազգ»ի Յունիս 30–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցը աւելի մօտէն կը ծանօթացնէ այդ աշխարհը, նաեւ երեւութականին եաին զանուղ ենթախորքով: Զրոյցի հրաւիրուած է Արմէն Սաթեփանեան: Ան «խաղային պիզնէսի ասոցիացիայի նախագահն» է: Պատասխանելէ առաջ խաղատուներու թիւին անընդհատ աճին պատճառներուն մասին հարցումին, կ'ըսէ թէ պէտք է զանազանել խաղատուն, խաղասրահ, պինկօ հաստատութիւնները: Խաղատունը տեղանի վրայ խաղերու վայրն է, խաղասրահը այն ուր խաղի մեքենաներ դրուած են: Ցեսոյ կուտայ թիւեր. Հայաստանի մէջ արտօնութեան տէր 17 խաղատուն եւ 53 խաղասրահ կայ: Ցեսոյ կը զանգատի հարկերու անհամեմատական կայունքենէն: Պետական օրէնքը խաղասրահ կը նկատէ այն հաստատութիւնը ուր ինքնաչխատ գործիքներու թիւը 20–էն նուազ է, իսկ խաղատուն՝ երբ 20–էն աւելի է: Խաղատան արտօնագիր ունենալու համար պէտք է վճարել վեց հազար տոլար, իսկ խաղասրահի համար՝ վեց հարիւր: Կայ ուրիշ տարբերութիւն մըն ալ. խաղասրահներու համար տարիքի սահմանափակում չկայ, մինչդեռ խաղատուն մտնելու համար առնուազն 21 տարեկան պէտք է ըլլալ:

Ինչ կը վերաբերի հարկերուն, խաղատան մը ամէն մէկ սեղանին համար տրուած օրէնսդրութիւնը ամսական երեք հազար տոլար կը վճարէ: Այսինքն՝ չորս սեղանի տէր խաղատուն մը ամիսը 12 հազար տոլար կ'երթայ պետութեան: Խաղային առեւտուրի ընկերակցութեան նախագահը լուրջ զանգատ կը յայտնէ այս հարկերէն որոնք խաղատուներու «իրական շահոյթին անհամապատասխան, կամայական թուեր են»: Ու անոնց պատճառով չատ հաստատութիւններ չեն տոկար. «ցաւալի փաստ է. խաղատուներին այսօր վտանգ է սպառնում» կ'ըսէ Ա. Սաթեփանեան: Որքան ալ որպէս այս մարզի ճակատագրով պատասխանատու մը ցաւ յայտնէ ան, այդ ցաւը բացառաբար չի կրնար վարակէ ըլլալ «առեւտուր»ի այս մարդին առընչութեամբ: Արդէն քիչ մը տարօրինակ է «առեւտուր» որակումն ալ գործունէութեան մը համար որ հիմնուած է գրեթէ միայն «տուր»ին վրայ:

Յայտնուած ցաւին վրայ զրուցավար Անոյշ Բարայեան հարց կուտայ թէ այդ կառոյցները փո՞ք եկամուտներով կ'աշխատին: Դրական է պատասխանը. կամ գրեթէ դրական: Ա. Սաթեփանեան կ'աւելցընէ թէ պետական մարմինները կը մոռնան որ խաղատուներու եկամուտը ոչ միայն պիւտճէին մասնակցութիւն է, այլ նաեւ անոնք բարձր աշխատավարձով գործի տեղեր կ'ապահովեն, քանի որ ամէն խաղատուն 30 – 40 հոգիոց անձնակազմ կ'ունենայ: Այդ առումով, կ'ուզէ որ չուկայի այս մարզը անտեսութեան զարգացող ճիւղ նկատուի ու հոգածութիւն ցոյց տրուի:

Ան ղժդոհ է նաեւ որ կը քննադատուին վիճակախաղերը. կ'ըսէ թէ օրինակ՝ պինկօն, խորհրդային ժամանակներուն ալ գոյութիւն ունեցող լոթոյին նոյնն է, այն տարբերութեամբ որ առաջ ընդհանրապէս տարեցներու ժամանց էր, այսօր «երիտասարդացած է»:

Ինչ կը վերաբերի խաղատուն կանոնաւոր կերպով այցելողներու տոկոսին, Ա. Սաթեփանեան «չնչին ու ծիծաղելի» կը նկատէ ատիկա, ըսելով որ Երեւանի մէջ 40 – 50 մշտական այցելու ունին. այդ տեսմանումը կը նշանակէ մարդիկ որոնք արհեստավարժ խաղացողներ են ու խաղն է իրենց ապրուստի միջոցը: Մշտական այցելուներու Բ. չերտ մըն ալ կայ որ բաւականաչափ հարուստ անձերէ կը բաղկանայ. անոնք աւելորդ դրամ ունին խաղի յատկացնելու:

Խաղատունները անհրաժեշտ են վերջապէս զբօսաշրջիկներու համար որոնք չեն գոհանար ճաշարաններով, մշակութային գործունէութեամբ ու անպայման կը փնտռեն խաղատան զուարճութիւնը:

Ա. Բարայեան զրոյցը կը փորձէ տանիլ այլ բեւեռի մը վրայ յիշեցնելով որ տրածուն կարծիք կայ թէ խաղամոլներու ընտանիքներ կը քայքայուին խաղատուներու պատճառով: Ասոնք չի ժխտեր ըսուածը. սակայն, կը բանայ ուրիշ դիտանկիւն մը. խաղամոլութեամբ ընտանիք քայքայողները «նոյնպիսի յաջողութեամբ կարող էին ձախողուել առեւտրով կամ որեւէ այլ գործով զբաղելիս»: Ի վերջոյ, ճիշդ է այդ տրամաբանութեամբ մտածելը նշումը թէ խաղին օրէնքը միայն չահելու վրայ հիմնուած չէ, այլ նաեւ կորսնցնելու:

Նոյն կտրուկ չեշտով պատասխան կ'ուղղէ այդ վայրերուն մէջ աշխատութեան վտանգներուն ակնարկող հարցումը. կիներ ու աղջիկներ զրաւեն եակ ու խանութներու մէջ աշխատողներէ աւելի ապահով պայմաններ ունին, քանի որ խաղատուներու անօրէնութիւնները բծախնդիր են իրենց հաստատութեան հեղինակութիւնը պահպանելու:

Ի՞նչ գործունէութեան կոչուած է խաղային առեւտուրի ընկերակցութիւնը: Ա. Սաթեփանեան կը բացատրէ որ գլխաւոր նպատակներէն է թէ՛ այդ չուկային, թէ՛ անով զբաղողներու եւ թէ խաղացողներու չահերուն պաշտպանութիւնը: Այդ ընկերակցութենէն ունին միւս հանրապետութիւններն ալ. բոլորը կը գործակցին ռուսականին հետ: Իսկ հայաստանեանը նոր պիտի սկսի այդ ընթացքին հետեւիլ:

Զրուցավարը որ հեղինակն է նոյն նիւթով յօդուածի մըն ալ ուր զժդոհութիւն յայտնուած է թէ բազմացող խաղատուները յարիր չեն բնակչութեան ընկերային վիճակին, Երեւանի տեսքին վրայ խաղատուներու ունեցած ազդեցութեան մասին ալ կարծիք կը հարցնէ իր խօսակիցին: Ան կ'ըսէ թէ կայ քաղաքին դուրս խաղային համալիր ստեղծելու գաղափարը, բայց տակաւին չեն հասած Լաս – Վեկաս ըլլալու մակարդակին եւ կը վախնան այցելու կորսնցնելէ:

Իր նախագահած ընկերակցութիւնը ծրագրած է աշխատող պատրաստելու ուղղութեամբ ալ: Դպրոց պիտի բացուի արհեստավարժներ հասցնելու համար: Մօտ առենէն լոյս պիտի տեսնէ պաշտօնաթերթն ալ: Ան պիտի կոչուի «Ողիմպոս»: Պիտի ծառայէ խաղային չուկային տարածումին ու խնդիրներուն լուսաբանումին: Նպատակը ջնջել է հանրութեան մօտ ձեւացած ժխտական տրամադրութիւնը ու առողջացնել տիրող մթնոլորտը: Նաեւ թոյլ չտալ որ խաղատուները քաւութեան նոխազի վերածուին այն մարդոց կողմէ որոնք հանրութեան ուշադրութիւնը անոնց վրայ կեդրոնացնելով կը քօղարկեն անտեսական ու ընկերային խնդիրները:

Շատ յաճախ զրուած, ուշադրութեան յանձնուած են հայաստանեան ժխտական ու դրական մարզեր: Առաջին անգամն է որ ատոնց վրայ կ'աւելնայ խաղերու չուկան իր մտահոգութիւններով: Բարեբախտաբար կազմուած է վերոյիշեալ ընկերակցութիւնը եւ մօտ ատենէն մարզը պիտի բարեփոխուի, հաստատ բռնած Լաս – Վեկասի ուղղութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

Հայ ժողովուրդի արժանայիչատակ առհմերէն են Լազարեանները: Հլլալով ազնուական ու մեծահարուստ՝ Լազարեաններդ մօտ դիրք ունէին ռուսական արքունիքին եւ բեղուն ու հայանպաստ գործունէութիւն կը ծաւալէին, կը նպաստէին հայ – ռուսական բարեկամական կապերու ամրապնդման:

Մեծ եղած է Լազարեաններու դերը հայ մշակոյթի եւ լուսաւորութեան զարգացման մէջ, առանձնապէս յիշատակելի է եկեղեցաշինութեան անոնց ասանդը: Զբկայ հայաշատ վայր մը, ուր Լազարեաններդ կառուցանած չըլլան հայկական եկեղեցի: Այսօր, սակայն անդրադառնանք Ռուսաստանի երկու մայրաքաղաքներուն մէջ անոնց կառուցանած հայկական եկեղեցիներուն:

Մոսկուայի մէջ առաջին հայկական եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին անունով, կառուցուած է Բրեանիա, Ժէ. դարուն: Հայ առեւտրականները որոնք յաճախ Ռուսաստան կու գային, փափաքն ունեցան մայրաքաղաքին մէջ հայկական եկեղեցի կառուցանելու, ուր թէ՛ իրենք եւ թէ՛ հայազգի բոլոր մոսկուաբնակները Աստուծոյ հետ հայերէն առընչուելու տեղ կ'ունենան:

Ժէ. դարու երկրորդ կիսուն, երբ Լազարեանները հաստատուեցան Մոսկուա, որոշեցին հայկական եկեղեցիներ կառուցանել թէ՛ Մոսկուա եւ թէ՛ Ս. Պետերբուրգ: Լազարեաններէն առաջինը տոհմի աւագ Աղաղար Լազարեանն էր, որ ձեռնամուխ եղաւ 1779–ին Մոսկուա կառուցանելու Ս. Խաչ եկեղեցին: Նոյն ժամանակ, միւս եղբայրը՝ Յովհաննէս, Ս. Պետերբուրգի Նեւսկի պողոտային վրայ կը կառուցանէ Ս. Եկատերինէ եկեղեցին, որ Ս. Պետերբուրգ կառուցուած առաջին հայկական եկեղեցին էր: Զբաւականանալով կառուցանած եկեղեցիով, Յովհաննէս Լազարեան ձեռնամուխ կ'ըլլայ այլ մէկ եկեղեցիի եւս կառուցման: Երկրորդ եկեղեցին՝ Ս. Խաչ, կը կառուցուի դարձեալ Ս. Պետերբուրգի մէջ, 1791–ին, Վալսիլեւեան կղզիին վրայ, հայկական գերեզմանատան կից:

Լազարեաններու միւս եղբայրները՝ Մինասը եւ Յովակիմը, եւս չմոռցին մեծ եղբայրներէն: Անոնց օրինակին հետեւելով՝ Մոսկուայի մէջ, Վազանովօ գերեզմանատան մօտ, կը կառուցանեն Ս. Յարութիւն եկեղեցին: Ի դէպ, Մինաս Լազարեան միայն եկեղեցւոյ կառուցման հարցով չէ որ զբաղած է, այլ նաեւ հայ եկեղեցւոյ կառավարման բարեփոխման նպատակով մշակած է սինոդի կանոնադրութիւնը, զոր 1808–ին վաւերացուցած է կաթողիկոսը:

Կառուցանելով եկեղեցիներ՝ Լազարեանները աշխատած են նաեւ անոնց գործունէութեան համար միջոցներ ապահովելու: Անոնք եկեղեցիներուն մօտ ստեղծած են այնպիսի կառոյցներ, որոնցմէ ստացուած նպաստները ըլլան բարեխառնական նպատակներու համար օգտագործելի մնայուն աղբիւրներ: Եկեղեցական անչարժ գոյքին հասոյթով կը պահէին հոգեւորականները, Լազարեան ճեմարանի աղքատ երախաները եւլն.:

Երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, հայկական եկեղեցիներ կառուցանողները փափաքած են անձնական ղեկավարութեամբ օգտակար ըլլալ անոնց բարեկարգումին: Այդ նպատակով անոնք հոգեւորականօրէն ստանձնած են պարտականութիւններ. գարձած են եկեղեցիներու հոգաբարձուներ: Լազարեաններուն մնայուն հոգաբարձուին իրաւունք չըլլորհուած է նաեւ Լազարեան ճեմարանէն ներս՝ սերունդէ սերունդ: Լազարեաններու առաջին հոգաբարձուն եղած է կոմս Յովհաննէս Լազարեան, երկրորդը՝ Մինաս, երրորդը՝ Յովակիմ: Երբ վերջինը՝ Յովակիմ Լազարեան, 1826–ին կը մահանայ, եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնը կը տրուի անոր մեծ տղուն՝ պետական խորհրդական Յովհաննէս Լազարեանին:

Այսպէսով՝ Լազարեանները հաստատուելով Ռուսաստանի մայրաքաղաքը, կը կառուցանեն հայկական եկեղեցիներ՝ սատարելով օտարութեան մէջ ապրող Հայերուն, դանոնք փրկելով ուծացումէ:

ՃՈՒԼԻԻՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 1
(արեւմտահայերէնի վերածուած)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ՓՐԱՆՍԱ ԴԺԲԱԽՏ ՍԻՐՈՑՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Օպչայա գազեթա»ն յետխորհրդային շրջանի ռուս մամուլին ծանօթ չարաթաթերթն է: Անոր մնայուն քրոնիկագիրներէն Վիկտոր Երոֆէյեւ հեղինակն է «Ռուսական հոգիին համամոլեզիտարանը» չարքին: Անկէ էջ մը արտատպած է «Գուտիկ էնթէրնասիոնալ». հոն ծուռ քրոնիկագիրը նիւթ ըրած է Ֆրանսայի, Ֆրանսականին հանդէպ Ռուսերու անցեալի մեծ սէրը, հիացումը, հաւատարմութիւնը:

Ռուսաստանի մեծ սիրոյն առարկան եղած է Ֆրանսան: Անոր նուիրած է սլաւական ամբողջ իր հոգին ու մեծարած, պատուած բարձր դասուն գաւակներուն Ֆրանսացի խնամատարները, կամ խոհրարները: Ռուսաստան Ֆրանսան սիրած է իրենց միջեւ գտնուղ անհուն տարբերութիւններուն պատճառով, նաեւ այն բոլոր բաներուն որոնց տէր է Ֆրանսան, բայց ինք չի կրնար ունենալ: Անոնցմէ են օրինակ՝ ռնդային երկրաբորբոսներու քաղցրութիւնը, քարթէզեան ոգին, յառաջդիմութիւնը, «ռ»երը արտասանելու կերպը:

Ֆրանսայի պաշտամունքին մէջ Ռուսաստան ոչ մէկ ժամադրութիւն տուած է ուրիշին. Հոլանտացին, Գերմանացին, Շուէտացին մնացած են համբուն եղերքը, զրկուած՝ ամենափոքր ուշադրութենէ: Ռուսաստան ոչ միայն ռուսերէնէն լաւ Ֆրանսերէն կը խօսէր, այլ նաեւ այդ լեզուով կը մտածէր, կը գրէր, կը խմէր, կ'ապրէր ու կ'երազէր: Ֆրանսուհիի մը հետ անկողին մտնել, ռուս որեւէ այր մարդու գերագոյն երջանկութիւնը կը նշանակէր: Ֆրանսան այնպիսի պատուանդանի մը վրայ գետեղուած էր որ, «Ֆրանսացի» եղրը արեւու չողով կը լուսաւորուէր. Ֆրանսացիները սիրոյ արքաներն էին, հոգիի իշխանները:

Ռուսաստան անխոհեր կը սիրէր Ֆրանսական ամէն բան. նոյնքան ժաքոպէնները, որքան՝ թագաւորականները, վէպերը, նորոյթը, անդիր գիտէր Ֆրանսական պատմութիւնը: Կը սիրէր Նափոլէոնը որ բռնի ուժով փորձած էր զրաւել գինքը: Մէկ անգամ միայն այդ սէրը տատանում ունեցած է Տանթէսի պարապային երբ մենամարտի մը մէջ ան սպաննած է Պուշկինը (1837): Սակայն, Ռուսաստան ներած է երէն, ինչպէս սիրող կին մը: Սիրած է նոյնիսկ Գիւսթին մարքին որ «1839–ի Ռուսաստանը» հատորին մէջ վարկաբեկած է գինքը, կամ Փիքասոն որ երկար կեանքին ընթացքին ժամանակ չէ գտած Մոսկուա այցելելու: Սիրած է Փարիզը որպէս քաղաքակրթութեան գեղեցկագոյն գոհարը, աշխարհի առաջին քաղաքը, որպէս անվախճան Լուվրը մը, որպէս համաշխարհային սրճարան մը:

Ռուսաստան արեւու լոյսնք առնելու Նիս կ'երթայր, Թոքսիսը դարմանելու՝ Մանթոն, ովկէանոսի օդը չնչելու՝ Պիարից ու ճարտարապետութիւն կ'ուսանէր Լուառի դղեակներուն մէջ:

Ֆրանսան է եւ ո՛չ Կ. Մարքսը որ ընկերվարութեան մանրէն փոխանցած է Ռուսաստանի: Ան զգլխած է Ֆրանսա, իր տունը վերադառնալու պէս: Նոյնիսկ խորհրդայնանալէ ետք չէ փոխուած կեցուածքը: Ճամբորդել արգիլուած ըլլալով, սկսած է թարգմանել Ֆրանսացի բոլոր հեղինակները: Սիրած է Փուֆը, Մոնթենը, արճարանի սպասեակները, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը – որովհետեւ Ֆրանսական էր–, ոսարէն, սոխի ապուրը, Լիւքսանպուրկի ճեմապարտէզին ծաղկած մարգերը, Մուլէն Ռուժը, վէրսայը, գոյութենապաշարները, կաթով սուրճը, տպաւորապաշտութիւնը, Տիկին Սթայլը, Պարոն, շամփաւներ, յախթիւնը կը տրուի անոր մեծ ժպտն՝ պետական խորհրդական Յովհաննէս Լազարեանին:

Այսպէսով՝ Լազարեանները հաստատուելով Ռուսաստանի մայրաքաղաքը, կը կառուցանեն հայկական եկեղեցիներ՝ սատարելով օտարութեան մէջ ապրող Հայերուն, դանոնք փրկելով ուծացումէ:

ՃՈՒԼԻԻՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 1
(արեւմտահայերէնի վերածուած)

...ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՆՈՑՆԻՍԿ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԶՈՒՐԿ ԵՆ ԲԱՒԱՐԱՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԷ

Մասաչուսէթի նահանգապետութիւնը վերջերս կազմակերպած է քննութիւն մը ուսուցչական տեղարէզի այն թեկնածուներուն համար, որոնք կը յուսան պաշտօնավարել պետական վարժարաններու մէջ: Քննութիւններուն արդիւնքները զարմանք եւ զայրոյթ յառաջացուցած են:

Թեկնածուներուն չուրջ 60 առ հարիւրը ձախողած է: 30 առ հարիւրը ձախողած է դրելու եւ կարդալու հիմնական քննութեան մը մէջ: Դասանիւթի առընչուած ձախողութեան համեմատութիւնը կը տատանուի 63 առ հարիւրի (ուսողութեան մէջ) եւ 18 առ հարիւրի (մարմնակրթանք) միջեւ:

Երբ արդիւնքները հրապարակուեցան, հակազեցութիւնները նախատեսելի էին:

Պետական վարժարաններու ուսման մարզական անկումով մտահոգ քաղաքացիները հասատաեցին իրենց կասկածները, իսկ արհեստավարժ ուսուցիչները դժգոհութեան ալիք մը բարձրացուցին:

Տարակարծութիւնները ամէնէն աւելի կեզրոնացած էին գրելու եւ կարդալու քննութեան վրայ, որովհետեւ դրաճանաչութիւնը որեւէ նիւթ դասաւանդելու նախապայմանն է:

Աւելին, քննութիւնները այնքան ալ ծանր չէին: Անոնց բաժիններէն մէկը կ'ընդգրկէր երեք անգամ բարձրաձայն եւ դանդաղ կերպով ընթերցուած կարճ հատուած մը ամերիկեան դաշնակցային օրինադիրքէն: Թեկնածուներ պարտաւոր էին ճշգրիտ կերպով գրի առնել իրենց լսածը: Անոնց մեծամասնութիւնը կիսատ նախադասութիւններ արձանագրած է ուղղագրական ահաւոր սխալներով:

Գրելու վերաբերող քննութիւնը ի յայտ բերած է նաեւ քերականական չարահիւսութեան եւ տրամաբանութեան աղէտալի սխալները:

«Պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ գործող ռեւէ տնօրէն ռեւէ ծնողի զաւակը պիտի չյանձնէր նման ուսուցիչներու», ըսած է քննութեան հարցարանները պատրաստողներէն մէկը:

Ուսուցչութեան թեկնածուներու համար պատրաստուած քննութիւնները վաւերացուած էին ուսուցիչներէ, կրթական պատասխանատուներէ եւ համալսարանի դասախօսներէ բաղկացած մարմիններու կողմէ, որոնք վերանայած են հարցումները եւ համաձայնութիւն կայացուցած են անցման նուազագոյն նիշեր ճշդելու առընչութեամբ: Կարդալու եւ գրելու քննութեան յաջողելու համար թեկնածուները պէտք էր ճիշդ պատասխաններէն հարցումներուն 71–էն 78 առ հարիւրին:

Կարգ մը քննադատութիւններու համաձայն, քննութիւնները ցեղային խտրականութեամբ կատարուած են: Սակայն վիճակագրութիւնները այլ տուեալներ ցոյց կուտան. յաջողած անձերուն 21 առ հարիւրը սերամորթ է, 23 առ հարիւրը ասիացի, 24 առ հարիւրը սպանախաօս, իսկ 31 առ հարիւրը սպիտակամորթ: Անոնք աւելի քան 89 առ հարիւր համեմատութեամբ ճիշդ պատասխանած են հարցումներուն: Այս համեմատութիւնները այնքան ալ կարեւոր չեն նկատուիր, եւ սպիտակամորթներու արձանագրած յաջողութեան աւելի բարձր համեմատութիւնը յայտնապէս արդիւնք է ընկերատնտեսական ազդակներու:

Ուրիշներ կ'առարկեն, թէ ոչ մէկ քննութիւն կրնայ ապացուցել, որ մէկը լաւ ուսուցիչ կրնայ ըլլալ: Սակայն քննութեան մը ձախողութիւնը կրնայ փաստել, թէ մէկը ուսուցանելու առակ չէ:

Այլ առարկութիւն մըն է քննութեան պատրաստուելու ծառայող ուղեցոյցները, *չդոյութիւնը*: «Սակայն արդեօք արհեստավարժ ուսուցիչի անհրաժեշտ վկայականներով օժտուած անձեր կարիքը ունի՞ն նախօրօք պատրաստուելու անգլերէն լեզուի ճիւնութեան կամ այն դասընթացին, որուն մէջ մասնագիտացած են», *հարց կուտայ քննադատ մը*:

Մասաչուսէթի մէջ կատարուած քննութեան արդիւնքը այնքան ալ զարմանալի չէ, որովհետեւ յար եւ նման է այլ նահանգներու մէջ կատարուած նոյնանման քննութիւններու արդիւնքին: Մասաչուսէթի մէջ ծագած տարակարծութիւնները չուքի մէջ ձգած են բուն հարցը. այսինքն՝ այն իրողութիւնը, որ պետական վարժարաններու մէջ դասաւանդելու հեռանկարով վկայեալ ուսուցիչներ ձախողած են քննութեան մը մէջ, որ 10–րդ դասարանի աշակերտ մը յաջողութեամբ պիտի անցընէր:

Ասիկա Միացեալ – Նահանգներու տարածքին բարձրագոյն կրթութեան դիմադրաւած հարցերէն մէկն է: Դասախօսներ տեւաբար կը պժգոհին համալսարանի փրեշմէն մակարդակի ուսանողներուն անդրաճանաչութեան մասին: Կարգ մը դասախօսներ աւելի կը վատթարացնեն հարցը, երբ առաւտեան օրէն նիշեր կը չռայլեն: Նիշերու մագլցումը այնպիսի անտրամաբանական սահմաններու հասած է, որ նոյնիսկ բարձրագոյն նիշերը ունեցող աշակերտներ յաճախ գրել չեն դիտեր:

Իսկ չափանիշները ամէնէն աւելի խախտած են կրթական մարզի վերաբերող համալսարանական բաժանմունքներու մէջ: 1997–ին Միացեալ – Նահանգներու տարածքին համալսարանի մուտքի քննութիւններու արդիւնքը միջին հաշուով 1016 էր: Ներկայիս անոնք, որոնք կը ձգտին ուսուցիչ դառնալ, 964 կէտ ապահոված են, մինչ որ ընդհանուր միջինին 5,1 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազ է:

Ապագայ ուսուցիչներու մակարդակը բարձրացնելու համար Ամերիկացիք պէտք է վերատեսութեան ենթարկեն իրենց կրթական չափանիշները: Սակայն այս նախանձախնդրութիւնը հաղուագէպօրէն առկայ է ուսուցիչներու պատրաստութեան հիմնարկներու մէջ, որոնք արդէն սկսած են վանողական թուիլ բարձր մակարդակ փնտռող ուսանողներու:

«Ամերիկան գրաճանաչ երկիր մը դարձած էր նախ եւսն մանկավարժական դրպրոցներու հաստատումը: Արդարօրէն կը պահանջենք, որ նման դպրոցներ բարձրացնեն իրենց մակարդակը կամ փակեն իրենց դուռերը», *կը գրէ Պոսթընի համալսարանին նախագահը, որ մասնակցած է Մասաչուսէթի ուսուցչական քննութեան պատրաստութեան:*

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

Հայ լեզուագիտութեան միջազգային 6-րդ համաժողով

ԻՆԱԼՔՈյի (Արեւելեան Քաղաքակրթութեանց եւ Լեզուներու Ազգային Հիմնարկ) կազմակերպութեամբ եւ գործակցութեամբ Բարձրագոյն Ուսմանց Դպրոցի պատմական եւ լեզուաբանական ճիւղին ու Հայկական ուսմանց ընկերութեան, Յուլիս 5–էն 9, Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ լեզուագիտութեան միջազգային 6–րդ համաժողովը զեկավարութեամբ Անահիտ Տօնապետեանի:

Այս համաժողովին մասնակցեցան հարիւրին մասնագէտներ զանազան երկիրներէ Ծրանսայէն պատ, լինչպէս Հայաստան, Միացեալ – Նահանգներ, Իտալիա, Ռուսաստան, Զուիցերիա, Հոլանտա, Աւստրիա: Ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը կուգար Հայաստանէն (20 հոգի):

Զեկուցումները խիստ մասնագիտական բնոյթ ունէին, վերաբերելով լեզուագիտական հետազօտութեանց, գրաբառի, դաւառաբարբառներու, օտար լեզուներու ազդեցութեանց, արեւմտահայ – արեւելահայ տարբերակներու յատկանշական կէտերուն եւայլն, եւայլն:

ԳԼՈՒԽՑԱՒ ՄԸ

Ուսումնասիրողներ Ֆինլանտայի մէջ նկատած են, թէ նոր դպրոց յաճախել սկսող մանուկներ աւելի յաճախ կը տառապին գլխացաւէ, քան որ դեռլարուածութեան հետեւանք կրնայ ըլլալ:

Ուսումնասիրութիւնը կատարուած է 6–էն 7 տարեկան 1433 մանուկներու վրայ:

«Ցարդ չէր ուսումնասիրուած գլխացաւի եւ դպրոցական տարեշրջանի միջեւ կապը: Մեր ուսումնասիրութիւնը հիմնուած էր այն վարկածին վրայ, որ դպրոցը ճնշիչ փոփոխութիւն մը կը յառաջացնէ մանուկներու կեանքին մէջ եւ դպրոցական առաջին տարիներուն կ'աւելցնէ գլխացաւի յաճախականութիւնը: Փաստեցինք, որ վարկածը ճիշդ էր», *կ'ըսէ Ֆինլանտայի համալսարանին կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեան պատասխանատուն:*

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Թ.

– Հոս հիմակ, քանի մը օրէ ի վեր չատ խոտութիւն կայ դուբսէն եկողներուն մասին ... չըլլայ որ դորդ դանուի քովերնիդ, կը դրաւեն:

– Մէկերնիս դորդ ունեցող չկայ կարծեմ:

– Պոլսոյ կացութիւնը ի՞նչպէս է:

– Շատ դէշ, կրցողը կը հեռանայ կոր:

– Ջարդի վախ կա՞յ:

– Եթէ այդ վախը չըլլար՝ ինչո՞ւ պիտի ելլէինք, պայինք:

– Ծանօթ անձեր կա՞ն ճամբորդներուն մէջ:

– Հապա՛...

Եւ անունները կը սրուէին վերէն, մինչ վարէն զարմացական բացագանչութիւններ կ'արձակուէին:

– Վա՛յ այնինչ ալ եկեր է...

Վերջապէս սանդուխը լչցեցուցին, եւ խումբ մը ոտիկանները վեր ելան, մինչ ուրիշներ սանդուխը կը պահպանէին ու թոյլ չէին տար վարը գտնուղներուն չոգենաւ մտնել:

Անցագիրները մանրազնին քննութենէ անցան եւ պահուեցան խոշոր պայուսակի մը մէջ: Ոստիկանները անոնց փոխարէն մէկմէկ ճերմակ թուղթ կուտային ուղեւորներուն:

– Իսկ մեր անցագիրնե՞րը:

– Անոնք եաքէն ձեզի կը ղրկուին:

Վերջապէս չոգենաւը սկսաւ պարպուիլ, եւ ճամբորդները խառն ի խուռն իրարանցումով ցրուեցան այդ օտար քաղաքին մէջ:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Բարեղ աղա, ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան, հետեւեալ առտու, ժամը տասնին եկաւ Շաւարշ Մոսկենցի դրասենեակը իր կնոջ եւ երեք աղջիկներուն հետ:

Երիտասարդը ժպտերես ընդունեց զիրենք, մի առ մի քննեց թուղթերը եւ լուսանկարները եւ ըսաւ.

– Բաւական դժուարութիւն պիտի կրենք անցագիրները հանել տալու համար:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Որովհետեւ երեկուընէ ի վեր կացութիւնը տարբեր հանգամանք առաւ:

– Ի՞նչ կայ որ...

– Ասօք կայ, թէ Ցունաստան այլեւս Հայերը պիտի չընդունի: Բայց, տեսնանք, պիտի ջանամ գոնէ ձեր գործը կարգադրել, որովհետեւ խօսք տուի ... բարեբախտաբար հիւպատոսարանի պաշտօնեաները իմ բարեկամներս են ... առայժմ երթանք նախ հայկական անցագիրը առնելու...

– Անոր համար դժուարութիւն չկայ կարծեմ:

– Չէ, բայց պէտք է ժամերով սպասել, այնչափ բազմութիւն կայ ... եթէ դուք առանձին առնել ուզէիք՝ օրերով պիտի երթայիք, գայիք ... երթանք, ժամանակ չկորսնցնենք:

Արդարեւ, Շաւարշի ներկայութիւնը իր ազդեցութիւնն ըրաւ:

Դռնապանը, որ երիտասարդէն միշտ առատ նուէրներ կը ստանար, գայն տեսածին պէս դրան առջեւ խռնուղները մէկ կողմ հրեց եւ ճամբայ բացաւ: Այս առաջին յաջողութիւնը գոհ թողուց Բարսեղ աղան:

– Աղէկ ըրի, որ անցագիրներուն գործը իրեն յանձնեցի, – խորհեցաւ:

Վերը, հիւպատոսին դրասենեակին դրան առջեւ, ուր ուրիշ յաղթանդամ պահապան մը կեցած էր, նոյն դիւրութիւնը ընծայուեցաւ իրենց: Դուռը իսկոյն բացուեցաւ, եւ փոքրիկ խումբը Շաւարշի առաջնորդութեամբ ներս մտաւ:

Հիւպատոս եւ քարտուղար ուրիշ մէկ քանի անձերու գործերով զբաղած էին: Հարկ եղաւ սպասել, մինչեւ որ կարգը իրենց գայ:

– Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն Շաւարշ, – հարցուց հիւպատոսը՝ երիտասարդին դառնալով:

– Պատիւ ունիմ ձեզի ներկայացնելու Բարսեղ էֆէնտին, իր տիկինը եւ օրիորդները, – պատասխանեց երիտասարդը:

Այս ներկայացումէն եաքը ըսաւ, թէ անցագիր առնելու եկած էին:

Հիւպատոսը ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ:

– Այսօրուան համար անկարելի է... դիտէք, որ մինչեւ ժամը տասնըմէկ անցագիր կուտանք...

– Բայց դեռ տասնըմէկին քառորդ կայ, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

– Քառորդուան մէջ կարելի չէ հինգ հոգիի համար անցագիր պատրաստել:

– Կը խնդրեմ, որ բացառաբար մեր գործը տեսնէք:

– Կարելի չէ... օրէնքը ամէնուն համար է: Վաղը հրամմեցէք ժամը տասնին միջոցները:

Շաւարշ ոտքի ելաւ, մօտեցաւ հիւպատոսին սեղանին, ծռեցաւ դէպի անոր ականջը եւ սկսաւ բաներ մը փսփսալ: Ի վերջոյ՝ հիւպատոսն ալ բաներ մը փսփսացաւ եւ այդ խորհրդաւոր բանակցութենէն եաքը քարտուղարին դառնալով ըսաւ.

– Ինչ կ'ըսէք, բացառաբար լմնցնե՞նք այս պարոնին ու տիկինին գործը:

– Դուք ինչպէս որ յարմար կը տեսնէք, – պատասխանեց քարտուղարը:

– Ըստ օրինի՝ դուք իրաւունք ունիք ժամը տասնըմէկին ձեր աշխատութիւնը դադրեցնելու, հետեւաբար չեմ կրնար ձեզ աշխատութեան մը պարտադրել, մանաւանդ որ չորս ժամէ ի վեր անընդհատ դիր դրեցիք:

– Եթէ դուք կը փափաքիք, որ այս անցագիրները անմիջապէս տանք, ես պատրաստ եմ իմ հանդիստի իրաւունքէս հրաժարելու, – պատասխանեց քարտուղարը՝ նշանակալից ակնարկ մը ուղղելով հիւպատոսին:

– Այո, կը փափաքիմ, – ըսաւ հիւպատոսը, ոչ նուազ նշանակալից ակնարկով մը:

– Ուրեմն, անմիջապէս գործի սկսինք:

Գործողութիւնը հաղիւ կէս ժամ տեւեց եւ հինգ անցագիրները յանձնուեցան Շաւարշի:

(Շար. 63)

(Շար. Ա. էջէն)

մարմիններու կողմէ ձերբակալուած են Ա. Աղաբաբեան եւ մարզադաշտի քանի մը պաշտօնեաներ: Անոնց վերագրուած մեղադրանքները կը վերաբերին Յուլիս 11–ին Ալֆաւիլեակի համալիրքաղաքի ընտրութիւններու ընթացքին քաղաքացիներու հանդէպ ահաբեկչութեան, բռնութեան, հրազէնի գործածութեան, ազատ քուէարկելու իրաւունքի ոտնահարման եւլն.:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԵՊՊԱՆԸ ԱՋԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 14–ին, Կ. Դեմիրճեան ընդունած է Հայաստանի մօտ Եւրոպայի Միութեան դեսպան Տրնի Գորպոն: Ազգ. Ժողովի նախագահը չեչոր դնելով Հայաստանի համար Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններուն կարեւորութեան վրայ, նշած է թէ այս վերջին կառոյցներուն համարկուելու նպատակով Հայաստան ընտրած է ժողովրդավարական զարգացումներու, իրաւական պետութեան ըստեղծման, ազատ շուկայական յարաբերութիւններու արմատաւորման ճամբան: Դեսպանն ալ դիտել տուած է որ երկու կողմերուն միջեւ վերջերս ստորագրուած համաձայնագիրը գործընկերութեան եւ համագործակցութեան նոր հորիզոններ կը բանայ եւ յարաբերութիւններու մակարդակն ալ կը բարձրանայ: Տ. Գորպօ աւելցուցած է որ կը նախատեսուի նոր հիմնարկներու ստեղծում, քաղաքական խնդիրներով զբաղող կեդրոնի հիմնարկութիւն: Եւրոպական Նորընտիր Խորհրդարանը ունի Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու յանձնաժողով, որ կը գործակցի Հայաստանի Խորհրդարանին հետ: Հանդիպումին քննարկուած են նաեւ չրջանային հարցեր:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԱՄՈՒԼԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Յուլիս 14–ին, վարչապետ Վազգէն Սարգսեան հանդիպում մը ունեցած է մամուլի ղեկավարներուն հետ: Վարչապետը ներկայացուցած է կառավարութեան առջեւ ծառացող ընկերա-տնտեսական խնդիրները, արդէն կատարուած եւ ծրագրուած միջոցները. ընդգծած է լրատուութեան միջոցներու կարեւոր դերը այդ խնդիրներու արդիւնաւէտ լուծման գործին մէջ: Երկրին մէջ ստեղծուած բարոյա-հոգեբանական մթնոլորտը բարելաւելու առընչութեամբ Վ. Սարգսեան ըսած է՝ «Սեւն ու սպիտակը խառնուել են իրար. պէտք է լինի՞ հինգվեց թեմա, որոնց դժուար լինի "դիպչելը". եթէ կարողանաինք այդ թեմաների շուրջ պայմանաւորուածութիւն ձեռք բերել, կարծում եմ ձեր առաքելութիւնը երկրի նկատմամբ կատարած կը լինէք»: Ան պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն:

*
**

ԵԴ. ԽՈՋԱՅԵԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՄՕՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 12 թուակիր հրամանագրով Եդուարդ Խոջայեան Սպանիոյ եւ Փորթուկալի մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան նշանակուած է, որպէս նստավայր ունենալով սակայն Երեւանը: Ծնած է 1938–ին Երեւան, աւարտած է Հոմմէլ-գերմանական լեզուներու Հիմնարկի Ֆրանսերէնի բաժինը: Խորհրդային չրջանին դիւանագիտական զանազան պաշտօններ վարելէ ետք 1992–ին նշանակուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցչութիւններու հետ կապ բաժնի վարիչ, ապա, եւրոպական երկիրներու վարչութեան պետի պաշտօն վարած է: 1997–98 եղած է Գանատայի ՀՀ դեսպանութեան խորհրդական եւ այդ թուականէն այսօր ալ Արտաքին գործերու նախարարութեան մօտ խորհրդականի պաշտօն կը վարէր: Կը տիրապետէ ռուսերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, անգլերէն լեզուներուն:

*
**

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Արդածոտնի մարզպետարանին մէջ Ֆրանսական Պուա-լէ-Վալանս եւ Թալին քաղաքներուն միջեւ համագործակցութեան պայմանագիր մը կնքուած է: Ան կը նախատեսէ երկու քաղաքներու կապերու ամրապնդումը կրթութեան, մշակոյթի, երիտասարդութեան, մարզանքի եւ այլ բնագաւառներուն մէջ: Պուա-լէ-Վալանս Տրոմ նահանգի չորրորդ կարեւորագոյն քաղաքն է 19·000 բնակիչներով:

*
**

ՁԻՒՆ ԵՒ ՍԱՌՆԱՄԱՆԻՔ

Յուլիս 12–էն 13–ի գիշերը, օդին չերմաստիճանի յանկարծակի անկումը Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար գիւղի 90 հեկտար դեռնախնձորի ցանքը փճացուցած է սառեցնելով: Յուրտի նոյն ալիքը նաեւ պատճառ եղած է որ ձիւնէ Գեղամայ եւ Վարդենիսի լեռնաշղթաներու բարձր հատուածներուն վրայ: Նաեւ կրուստներ արձանագրուած են անասուններու հօտերուն մէջ:

ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ

ՏԻԿԻՆ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՇԷՀԷԼԷՓԵԱՆԻ

հոգեհանգիստը, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի, Յուլիս 18–ին, Սէն – Լուի Սուբբ Գէորգ եկեղեցին, կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգուած է կիրակի, Յուլիս 25–ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազատուհի Տէր – Վարդանեանին, Ժագի Տէր – Վարդանեանին եւ Անիին իրենց չատ սիրելի զաւկին եւ Թոռան վաղահաս կորուստին համար:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐԸ ԱՄՆ–ԷՆ ՄԵՏԱԼՆԵՐՈՎ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

ԱՄՆ–ու ձիւրճիա նահանգին մէջ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան երիտասարդական համաշխարհային ախոյեանութեան մասնակցած Հայաստանի մարզիկները յաջող ելոյթ ունենալով փայլուն արդիւնքներ ձեռք ձգած են: Անոնք ընդամէնը ութ մետալ խլած են, հակառակ անոր որ փոխանակ ութի, միայն հինգ հոգինոց խումբով մը ներկայացած են, եւ դեռ հինգերորդն ալ վիրաւորուելով, մասնակցած են չորս հոգինոց ներկայացուցչականով մը: Հայ երիտասարդները նուաճած են երկու արծաթէ եւ երեք պրոնզէ մետալներ, իսկ մնացածը չհաած են առանձին մրցաձեւերուն եւ երկամարտին: Այսպէս, Հայաստանի խումբը ընդհանուր դասաւորման մէջ խմբովին գրաւած է պատուաբեր վեցերորդ տեղը:

*
**

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ՑԵՄԵՆՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Եւրոպայի Ախոյեաններու Լիկայի զբաստման Ա. հանդրուանի երթի մրցումին, Յուլիս 14–ին, Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ «Ցեմենտ» Լիտուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիուսի մէջ տեղւոյն «Ժալգիրիսին» 0 – 2 պարտուած է: 570 հանդիսատեսներու առջեւ տեղի ունեցած մրցումին, հայկ. խումբը 45–րդ եւ 88–րդ վայրկեանին կոլեր ստացած է: Դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 21–ին, Երեւան:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL
Dimanche 15 Août
10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*
ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles
Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Փոխան Ծաղկեպսակի. –

Գարեգին Ա. կաթողիկոսի վախճանման առիթով Պր. Սրա Արտաչէսեան 500 Ֆր.:

Թագուհի Մանուկեանի մահուան առիթով Պր. Հանրի Զաքարեան 400 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին առթիւ. –

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւն, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1000 Ֆր. (Դպրոցին), Պր. Անարէ Եոիքարտաչեան 1000 Ֆր., Պր. Յակոբ Կէվրէկեան, Պր. Ակօ Գաւուքճեան, Օր. Վերժին Նազդալեան 500–ական Ֆր., Պր. Մկրտիչեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան, Օր. Դանիա Եաբար, Օր. Ժապլին Լըպլան 200–ական Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. –

Տոքթոր Պէրնար Անդրէասեան, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժերար Ժանտէլ 300 Ֆր., Պր. Արմէն Նորսիքեան 250 Ֆր., Տիկին Լուիզ Տորա, Տէր եւ Տիկին Այդրանիկ Ալթունեան 200–ական Ֆր., Տիկին Էլիզ Գոչեան 100 Ֆր.:

Վարուժան Քիւլէճեանի եւ Սեպա Մանուկեանի Ս. Պատարին ուրախ առիթով Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 200 Ֆր.:

Դպրոցին. –

Տէր եւ Տիկին Մեղու Փանոսեան 400 Ֆրանք, Տիկին Նիքոլ Հանչէրեան 500 Ֆրանք:

«Թերթիկ»ին. –

Պր. Ռուժէ Գազեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·686 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.686

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ· ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

Յուլիսի 9 եւ 12–ը Մայր Աթոռ Սբ· Էջմիածնում կաթողիկոսական տեղապահ Տ· Ներսէս Արք· Պողոսեանի նախագահութեամբ, երեւաղէմի Հայոց պատրիարք Տ· Թորգոմ Արք· Մանուկեանի եւ կ· Պոլսոյ Հայոց պատրիարք Տ· Մեսրոպ Արք· Մուրադեանի առենապետութեամբ գումարուեց Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի նստաշրջան։

Ժողովի ընթացքում քննարկուեցին Ամենայն Հայոց 132–րդ կաթողիկոսի ընտրութիւններին վերաբերող հարցեր։

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի որոշմամբ կաթողիկոսական ընտրութիւնները կը կազմակերպուեն Ազգային եւ Եկեղեցական ժողով գումարելու գործող կանոնադրութեան համաձայն (Յունիս 19, 1945 թ·)։ Ըստ նախնական որոշման Ազգային եւ Եկեղեցական ժողովը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերի 26 եւ 31–ը։

Ազգային եւ Եկեղեցական ժողովի նախապատրաստական աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի կողմից ընտրուեց նաեւ ընտրական յանձնախումբ Ամն Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Տ· Վաչէ Արք· Յովսէփեանի նախագահութեամբ։ Յանձնախմբի անդամներ ընտրուեցին Հարաւային Ռուսաստանի եւ Ուկրանիայի Հայոց թեմերի առաջնորդներ Տ· Եղնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանը եւ Տ· Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանը։

*
**

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ· ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

Յուլիսի 9–ին Մայր Աթոռ Սբ· Էջմիածնում գումարուեց Եպիսկոպոսական Ժողովի հերթական նիստ՝ նախագահութեամբ կաթողիկոսական տեղապահ Ամենապատիւ Տ· Ներսէս Արք· Պողոսեանի, առենապետութեամբ՝ Երուսաղէմի եւ կ· Պոլսոյ Հայոց պատրիարքների։

Նիստի սկզբում ընտրուեց Եպիսկոպոսական Ժողովի նոր դիւանը։ Ի պաշտօնէ դիւանին նախագահում է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը կամ կաթողիկոսական տեղապահը, առենապետում՝ Երուսաղէմի եւ կ· Պոլսոյ պատրիարքները։ Առենադպիրներ ընտրուեցին Տ· Եղնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանը եւ Տ· Արրահամ Եպիսկոպոս Մկրտչեանը։

Ժողովը ընտրեց նաեւ Եպիսկոպոսական Ժողովի օրակարգը կարգաւորող յանձնաժողով, որի կազմում ընդգրկուեց Եգիպտոսի Հայոց առաջնորդ Տ· Զաւէն Արք· Չինչինեանը, Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Տ· Գարեգին Արք· Պեքճեանը եւ Լիոնի Եպիսկոպոս Տ· Նորվան Զաքարեանը։

Ժողովը քննարկեց Հայ Եկեղեցու առջեւ ծրուած մի շարք հարցեր։

*
**

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ· ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

Յուլիսի 14–ին Մայր Աթոռ Սբ· Էջմիածնում Ն· Ս· Օ· Տ· Տ· Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եօթնօրեքի առիթով հանդուցեալ Վեհափառ Հայրապետի շիրիմի առջեւ Մայր Աթոռի ողջ միաբանութիւնը հանդիսաւորութեամբ կաթողիկոսական տեղապահ Ամենապատիւ Տ· Ներսէս Արք· Պօղոսեանի կատարեց եօթնօրեքի հոգեհանգստեան պաշտօն։

Արարողութեան ներկայ էին Մայր Աթոռ Սբ· Էջմիածնի միաբանները, պաշտօնէութիւնը եւ բազմաթիւ հաւատացեալներ։

Յաւարտ արարողութեան, ըստ Հայսմաւուրկի Աւագքեալեան Եկեղեցու կարգի, Սբ· Խաչով կնքուեց Վեհափառ Հայրապետի գերեզմանը։

ՄԱՄՂՈՑ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

*
**

Նախագահ Շիրաք ցաւակցական նամակ մըն ալ ղրկած է կաթողիկոսական Պատւիրակ Գիւտ Արք·ի, ուր անդրադառնալէ եւս երջանկայիշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի հոգեւոր ճառագայթումին, Գիւտ Արք·ի ու նաեւ անոր միջոցաւ բոլոր Հայերուն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ։

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱԼԻԵԻ ԺՐՆԵԻԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ժրնեւ ժամանած են, Յուլիս 15–ին, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահները, որոնք հանդիպում մը կ'ունենային յաջորդ օրը։ Ռ· Քոչարեան կուգար Գրադովիէն ուր անցած էր Վարչապետ եւս։

Նախագահները իրենց հետ տարբեր պաշտօնակներ եւ տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար իրենց տրամադրուած վիլլայի մը մէջ։

Այս ամբողջին կազմակերպութիւնը եւ ապահովութիւնը կ'երաշխաւորեն Զուիցերիա եւ Ժընեւի Գանթոնը։ Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ երկու պատուիրակութիւններու միջեւ, ուղղակի, առանց որեւէ 3–րդի մասնակցութեան։

*
**

Այս հարցին կապակցութեամբ, «Ազատութիւն» ռատիոկայանը Յուլիս 14–ին կը հաղորդէր որ մեկնելէն առաջ, նախագահ Ալիեւ յայտարարած է որ ժընեւի բանակցութիւնները չարունակութիւնն են Ուաշինկթընի հանդիպումին ՕԹԱՆ–ի 50–ամեակի առթիւ։ Ալիեւին կ'ընկերանան Արտաքին հարցերու խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ եւ Արտաքին նախարար՝ Թոֆիկ Զուլֆիգարով։

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, այս հանդիպումը ամերիկեան նախաձեռնութիւն է, մասնաւորաբար Տիկին Մ· Օլպրայթի։ Այս մասին, Ադրբեջանի նախագահին, աշխատակազմին արտաքին կապերու սպասարկութեան դեկավարը պատասխանելով «Ազատութիւն» կայանի թղթակցին ըսած է թէ Տիկին Օլպրայթ մէջտեղ դրած է Լիզպոն ընդունուած սկզբունքները։ Իր կարծիքով, հանդիպումը կարեւոր է այն պատճառով որ երկու նախագահները կը բանակցին առանձին, այսինքն ըսել կ'ուզէ առանց զարտարեղեան կողմի մասնակցութեան։ Մինչ այս հարցին կապակցութեամբ, Ղարաբաղի Արտաքին նախարարը՝ Նայիրա Մելքումեան ռատիոկայանին յայտարարած է թէ ընդհանուր հարցեր պիտի քննարկուին, այն պատճառով որ Ադրբեջան մերժած է համանախագահներու վերջին առաջարկները։ Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի բացակայութեան, այդ հարցն ալ պէտք է քննարկուի։ Իր կարծիքով Ադրբեջան ճիշդ չի դնահատեր իրավիճակը եւ կը փորձէ խնդիրը ներկայացնել որպէս Հայաստան – Ադրբեջան հակամարտութիւն։ Ինք կը յուսայ որ Քոչարեան պիտի կարենայ համոզել Ադրբեջանի նախագահը որ իր մօտեցումը ժամանակավրէպ է։

ՕՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ի՞նչպէս կ'որոշուի անձի մը ազգային պատկանելիութիւնը։ Հարցումը ոչ հոետորական է, ոչ ալ կը մեկնի գիտական տեսութիւններ, վերլուծումներ թարմացընելու տրամադրութենէն։ Հոետորները առիթի պէտք չունին այդ մասին ճառելու համար· մանաւանդ մերիններէն։ Իսկ գիտականը նման նիւթերու մշակումին համար ունի իր ամպիոնները, լսարանները։

Հոս հարցումը կուգայ ինքնութիւն որոշելու ինքնատիպ խաչաձեւումէ մը· ասոր վայր եղաւ թուրք մամուլը որուն հետեւեցաւ հանրային կարծիքը։ Այդ խաչաձեւումով՝ նիւթին հոետորական, գիտական ու այլ քնոյթներուն վրայ կ'աւելնար պարագայականը ու մանաւանդ օգտապաշտը։

Ճիշդ է որ թրքական իւրայատուկ երեւոյթ չէ համամարդկային ճանաչումի տիրացած դէմքի մը, վաստակի մը սեփականացումը։ Ամէն ժողովուրդ ունի «վիճելի» իր արժէքները։ Ինչ որ ուշագրաւ է թրքական պարագային, երկու ուղղութեամբ գործող ճախընտրութեան մը երեւոյթն է ու խնդրոյ առարկայ «ատաղձ»ին ժամանակակից հանգամանքը։

Ծանօթ է որ Ա· Էօճալանի ձերբակալութեամբ ստեղծուած խանդավառութեան մէջ ալ թրքական լրատուիւոներ, հանրային կարծիք ձեւաւորողներ չփախցուցին Հայը անարգելու առիթը։ Կրկին գրուեցաւ, ըսուեցաւ թէ «Հայու ծագ», «Հայու վիժած» մըն է ան։ Նոյնիսկ թրքական թերթեր Էօճալանի դէմ կատարուած ցասումի ցոյցերէ լուսանկարներ հրատարակեցին ուր «Հայու լակոտ Էօճալանին մա՛ հ» արձանագրութեամբ պաստառներու տակ կը տողանցէին համազգեստաւոր բարձրաստիճան զինուորականներ ալ, միացած բազմութեան։

Այս երեւոյթին մէջ բաւական պերճախօս է տուեալը որ հակառակ երկիրը հայֆոյումի եզրին հասցուցած էրտական հարցին այժմէականութեան, Թուրքին համար գերագոյն արհամարհելին, վարկաբեկելին Քիւրտը չէ, այլ՝ Հայը։

Իսկ ճանի մը օր առաջ նոյն մամուլին գլխաւոր անունը («Հիւրրիյէթ» Յուլիս 9) «Թուրք բժիշկներու մեծ յաջողութիւնը» խորագրուած էջի մը մէջ կը ներկայացնէր վիժումի դեղահատին գիւտարար «քուրֆ» բժիշկ Էտուար Սագըզը։ Անոր մեծադիր լուսանկարին ընկերացած փոռաբանական տողերուն մէջ կը շեշտուէր թէ ան 1926–ին ծնած է Պոլիս ու հոն աւարտելէ ետք ուսումը, հետազօտութիւններ կատարած ԱՄՆ–ու մէջ, ապա գլխաւորած դեղերու հանրայայտ Իւլաֆ – Ռուսէլ հաստատութիւնը, եւայլն։

Էօճալանի հայութեան դրակումներուն Պոլսոյ հայ համայնքէն պատասխանատուներ հակազդելու ջանքեր ըրին, որքան որ կարելի էր։ Իսկ նոյն համայնքէն ճանի մը տասնամեակ առաջ քաժնուած գիւտաբար բժիշկը հաւանօրէն դառն ժպիտով մը հակազդէ իր անձով կատարուած շահարկումին։

Ու Էօճալանի «հայութեան» եւ բժիշկ Սագըզի «քրէութեան» միջեւ կը շարունակէ պատասխան փնտռել հարցումը թէ իրա՛ւ, ինչո՞վ կ'որոշուի ազգային պատկանելիութիւն ըսուածը։

Թ· ԱՐՓԻ

ԱՄՆ-ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՄԷՋ

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը Ուա· Գոհէն Անգարայի մէջ, ուր գացած է Աթէնքէն, առակարկութիւններու հանդիպում մը ունենալով է վարչապետ Պ· Էճեւիթի հետ։ Գլխաւոր նիւթերը եղած են Կիպրոսի հարցը, Իրաքի չրջափակումը եւ փԿՔ–ն։ Կիպրոսի հարցին մէջ Գոհէն չեչաած է Ուաշինկթընի տեսակէտը թէ համաձայն չեն կղզիին երկու անջատ զօտիի բաժանումին ու կը նախընտրեն դաշնակցային համակարգ մը։ Իսկ Էճեւիթ պնդած է երկու պետութեամբ իրագրութեան մը վրայ։ Ան նաեւ առաջարկած է որ վերնայ կամ թեթեւնայ Իրաքի չրջափակումը, քանի որ Թուրքիա դէպի Միջին Ասիա առեւտրական կապեր ստեղծելու իր ջանքերուն մէջ միշտ այդ խոչընդոտին կը հանդիպի ու կը վնասէ ատոր պատճառով։ Ամերիկացի նախարարը պատասխանած է որ Ս· Հիւսէյնի վրայ ճնշում բանեցնելու միակ միջոցն է ան ու բնաւ համաձայն չեն վերցնելու, թեթեւցնելու· սակայն, կը մտածեն այլ ձեւերով դարմանել ատկէ Անգարայի կրած վնասները։

Ինչ կը վերաբերի փԿՔ–ին, Գոհէն զայն որակած է «ահաբեկիչ կազմակերպութիւն մը»։ Իսկ Էճեւիթ չնորհակալութիւն յայտնելէ եւս ԱՄՆ–ու այդ խընդրին մէջ իրենց տուած զօրակցութեան, դանդատած է Եւրոպայէն որ նոյն կեցուածքը չունի։ Յատկապէս ընդգծած է Յունաստանի հետ ոչ չատ փայլուն յարաբերութիւններու վիճակը։ Գոհէն խոստացած է օդնական ըլլալ Անգարա – Աթէնք երկխօսութեան մը հաստատումին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՐՆԱՐ ՔՈՒՇՆԷՐ, Յուլիս 15–ին, Քոսովօ ժամանեց բացառիկ իրաւասութիւններով, քայց եւ այնպէս իրեն կը սպասեն բազմաթիւ եւ բազմատեսակ դժուարութիւններ։ Իրմէ առաջ հասած էր քոսովոյի պարագլուխը՝ Ռուկովա որ հաղիւ ութ ժամ մնաց եւ վերադարձաւ Իտալիա։ Ժամանման առթիւ, ՄԱԿ–ի նշանակած կառավարիչը յայտարարած է.– «Շատ ուրախ եմ որ Քոսովօ եկայ, ներառեալ այս դժուար պահերուն, քայց, այսօր, տառապանքի չրջանը պէտք է վերջ դնել։ Առաջին գործս պիտի ըլլայ մարդոց տարբեր իրաւունքները յարգել տալ։ Ապա, ապահովել օրէնքի յարգանքը եւ կարգուկանոնը։ Քոսովօ պէտք է պատկանի իր բոլոր բնակիչներուն։ Կա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՈՒՀԱՒ ԼԵԳԻՈՆԻ ԱՄՊԵՏՆԵՐ

Յուլիս 14–ին, ինչպէս աւանդութիւն է, բաշխուեցան պատուոյ լեգէոնի չքանչաններ։

Ասպետներու կարգին՝ յիշենք Արթիւր Մազաքեան, Մարզանքի Ֆրանսական Դաշնակցութեան փոխ – նախագահ եւ ազգային պատուիրակ, Երիտասարդութեան եւ Սփորի նախարարութեան ճիւղէն· եւ Վահէ Դաւիթեան, պատուակալ դասատու, Կրթական նախարարութեան ճիւղէն։

ՁԱՒ Ի ՍԻՐՏ

Քանի մը օր առաջ, երբ հին թուղթերս կը դասաւորէի, աչքիս զարկաւ նախկին ուսանողի մը «Հրաժեշտի Իրիկուն» վերնագիրը կրող գրական փորձը, որու ընթերցումը զիս տասն եւ հինգ տարի ետ տարաւ եւ աչքիս առջեւ բերաւ ժպտուն դէմքը Արմէն Գէորգեանին: Իրաքէն Լոնտոն եկած էր էլեկտրական ճարտարագիտեան հետեւելու եւ առիթէն օգտուելով արձանագրուեր էր Լոնտոնի Կեդրոնական Փոլիթեքնիքի լեզուներու կաճառին հայագիտական դասընթացքին: Գեղադէմ, տաքսիրտ, իր հայրենեմբ եւ պեխով հպարտ, տարիքէն աւելի հասուն այս երիտասարդը առաջին իսկ դասին ներգրաւեց զիս իր ազնիւ բնաւորութեամբ, բարեկրթութեամբ եւ անկեղծութեամբ: Բացորոշ էր որ կուգայ հայկական տաքուկ բոյնէ մը, ուր իր հայրն ու մայրը յաջողեր էին պնել ամուր կնիքը իր նկարագրին վրայ մեր տոհմիկ բարոյական եւ ընկերային արժէքներուն: Շուտով մտերմացանք, կարծես տարիներէ ի վեր կը ճանչնայինք զիրար: Ան իմ անձիս մէջ գտաւ հօրեղբայր մը, իսկ ես կարօտն ունէի հայ ուսանողի մը որուն հետ կարենայի զոյգ մը անոյշ խօսք փոխանակել մեր Մեծաքանչով: Սահուն կը խօսէր եւ կը կարդար Մայրենին, բայց կ'ուզէր ճոխացնել իր բառապաշարը եւ զարգացնել գրական լեզուն:

Յաջորդ գասին հետը բերաւ իրաքցի իր երկու ընկերները, Ժիրայրը՝ նրբագեղ, զգայուն, վեհերոտ տղայ մը, իսկ Հրայրը՝ ճիշդ անոր հակապատկերը, ամրակազմ, վառվռուն, ինքնավստահ, յեղափոխականի չեզտ խառնուածքով հայորդին, որուն համար ամէն ինչ սեւ կամ ճերմակ էր եւ անկարող էր առանց միջեւ դնուող գորշ երանգները զանազանելու: Աչնուհետեւ Զորեքշաբթի օրերու հայերէն լեզուի մեր դասարանը՝ դասի սկիզբը առեան դարձաւ ազգային հրատապ հարցերու քննարկումին: Սովորաբար Արմէնը կ'առաջարկէր օրակարգի նիւթը իսկ Հրայրը իր մարտունակ նկարագրով կ'անցնէր յարձակողականի: Կը քննադատէր մեր ազգային կազմակերպութիւնները եւ գործիչները իրենց անմիաբանութեան եւ թմրածութեան համար եւ համոզուած էր որ միայն հայ երիտասարդութիւնն էր որ կրնար Իրաքի եւ Փիւրտիստանի վրայով հայ կամաւորական խումբերու յարձակումով վերատիրանալ մեր պապենական հողերուն: Քաղաքագէտ Արմէնը դիւանագիտական լուծում մը կը հետապնդէր մեր դատին, իսկ Ժիրայրը լուռ կը հետեւէր խօսակցութիւններուն առեղծուածային ժպիտով մը: Դասարանին միւս անդամները՝ Անգլուհիները մանաւանդ՝ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին ձեռքի խոշոր չարժումներով չեչաւորուած բարձրաձայն այս խօսակցութիւններուն: Աղջիկներէն մին, որ հիացական ակնարկներով կը գղուէր այս տաքարիւն տղաքը, երբ հասկցաւ թէ բանը ինչումն էր, քմծիծաղով «երեք հրացանակիրներ» կոչեց զանոնք:

Արմէն խորապէս կ'ապրուէր ամէն անգամ որ առնէն նամակ առանար եւ զգացած յուզումը կ'երեւար դէմքին վրայ եւ չարժումներուն մէջ: Ծնողի, քրոջ եւ եղբօր կարօտը կոտորացող ցաւի կը վերածուէր եւ պահանջը կը զգար քրքրելու անցեալի անոյշ յիշատակները եւ խօսելու իր հարազատներուն մասին, ամբողջ սիրտը դնելով իր բառերուն մէջ: Այդպիսի պահու մըն էր որ Թելադրեցի իրեն իր ապրումները թուղթին յանձնել:

Յաջորդ դասի աւարտին Արմէն անտեղացաւ սեղանիս քով եւ միւսներուն երթալէն ետք քանի մը թերթ սահեցուց սեղանի վրայ դրուած տետրակներուն դէպին տակ եւ անվստահ չեչտով մը ըսաւ «Ցուսամ ծիծաղելի չէք գտներ դրածս»:

«Շնորհակալ եմ որ առաջարկս ընդունեցար եւ ժամանակ տուիր դրելու», ըսի անմիջապէս: «Կրնաս վստահ ըլլալ որ ուսուցչի մը համար ուսանողի մը ճիշդը միշտ ալ գնահատանքի արժանի է: Շատ մեծ հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդամ գրուածդ»:

Կարճ պատմուածք մըն էր որ կը նկարագրէր ընտանիքին բաժանուելի պահը: Գրուածքը թերեւս սրբագրութեան մը ենթարկելէ ետք առաջարկեցի Արմէնին որ Հայ Տունի մէջ Գրական երեկոյթի մը առթիւ կարդար զայն: Խոստացաւ, բայց վերջին պահուն քաշուեցաւ եւ պատմուածքը քովս մնաց:

Քանի մը ամիս ետք Արմէնը, Հրայրը եւ Ժիրայրը Ամերիկա անցան Միացեալ Նահանգներու մէջ իրենց ուսումը չարունակելու համար: Արմէն գրեց երկար նամակ մը խանդավառօրէն անդրադարձաւ յաճախած համալսարանին մէջ իր հմնած Հայ Ուսանողական Միութեան հայապահպանումի եւ Հայ Դատի հետապնդումի ի խնդիր տարած անդուլ ջանքերուն: Ժիրայրէն եւ Հրայրէն՛ոչ մէկ լուր: Ո՞ւր են, ի՞նչ եղան: Արդեօք Հրայրը կը պաշտպանէ՞ տակաւին իր յանդուգն երազը: Չեմ գիտեր: Յաճախ կը մտածեմ իրենց մասին: Ահաւասիկ Արմէնին գրական փորձը:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Նստեր եմ ուսանողական խուցիս մէջ դիրքերով բեռնաւորուած սեղանիս առջեւ, պարպուած ամէն զգացումէ եւ մտածումէ, ջարդուած տրամադրութեամբ մը:

Ահագին յեռնեալ աշխատանք ունիմ հասցնելիք եւ չեմ կրնար կեդրոնանալ դասերուս վրայ եւ յուսահատութիւնը պատեր է հոգիս: Ակամայ դուրս կը նայիմ պատուհանէս և մոայլ երկինքը և թել թել իյնող անձրեւը աւելի կը խորացնէ տրտմութիւնս: Ո՞րքա՜ն մինակ, մենաւորիկ կրնայ ըլլալ մարդ այս հսկայ քաղաքին միլիոններուն մէջ, եթէ սրտակից բարեկամ մը չունենայ որուն կարենայ բանալ իր սիրտը մութ պահերուն:

Քիչ առաջ, Մայքը, անդլիացի ուսանող դրացիս, առաջարկեց որ իր բարեկամուհիին եւ Բամելային հետ քառեակ մը կազմենք եւ տիսքօ երթանք ժամանցի: Ազնիւ տղայ է Մայքը որ կը հասկնայ զիս եւ կ'ուզէ մեղմել ցաւը կարօտիս: Մանօթ է Բամելային ինծի հանդէպ տածած զգացումներուն: Յարտիչապէղ չէնչող անզլուհի մըն է ան, որուն չարժումներէն եւ ծիծաղէն կը յորդի կեանքը լիովին եւ անկաչկանդ ապրելու տենչանքը եւ հրճուանքը:

Այս իրիկուն, սակայն սիրտ չունիմ բառ մը խօսելու կամ լսելու, ոչ ալ Բամելային աչքերուն եւ մարմնին ինքնամատոյց կոտրտուքը տանելու: Հոգիս հազարաւոր մղոններ հեռու հօրենական տունն է փոխադրուեր եւ թախծոտ բայց անոյշ յիշատակներու յորձանքին յանձնուէր: Կը յիշեմ հիմա ամրան խաղաղ, սեւ սաթ գիշերը՝ տունէս բաժանուելէն: Պարտէզին մէջ նստեր էի հօրս հետ: Երկինքը մաքուր էր եւ աստղերը կախուեր էին խոշոր աղամանդներու նման, այնքա՜ն մօտ մեր երկրին:

Մեղմ զեփիւռը հաճելի զովութիւն մը կը սփռէր չորսդին: Նոր ջրեր էին պարտէզը, ծառերը, թուփերը եւ ծաղկամանները պաղատագին սովորութեան համաձայն եւ տերեւներն ու ծաղիկները ցերեկի հեղձուցիչ տապէն եւս սկսեր էին կրկին չունչ առնել:

Հայրս, լուռ, լուռ կը մտածէր, գլանիկը ձեռքին: Կրտսեր եղբայրս՝ Զաւէնը մէյ մը հօրս կողմը կը նայէր, մէյ մը իմ: Հայրս ալ չկրցաւ համբերել եւ իմ կողմս դարձաւ.

«Արմէն տղաս, այսօր հոս ես, բայց քանի մը ժամէն Լոնտոն պիտի երթաս ուսումդ չարունակելու: Ա՛յ, տղաս, պիտի թռիս երթաս նոր կեանքի մը, նոր չրջանակի մը եւ նոր դէմքերու պիտի ծանօթանաս: Տղա՛ս հայր եմ, լսէ՛ հօրդ սըրտէն բխած աղաղակը, կարկուտի չզաս, կարկուտի չզաս զաւա՛կս, այդ մեծ, ղեղեցիկ բայց անհաւատ քաղաքին մէջ»:

Պահ մը լռութիւն տիրեց, հայրս մեքենարար գլանիկը մարեց, նոր մը վառելու համար եւ յուզումէն խռպոտած ձայնով չարունակեց.

*«Տղաս, ես քեզի պատմած եմ իմ կեանքիս պատմութիւնը եւ դուն չատ լաւ գիտես թէ ինչպէս անցած են իմ մանկութիւնս, երիտասարդութիւնս եւ ամբողջ կեանքս: Տղաս, մանկութիւն չեմ ունեցած ես, իսկ երիտասարդութիւնս լեցուած է զրկանքով, ծանր աշխատանքով եւ զոհողութիւններով: Բայց միշտ պահած եմ յոյսս, հաւատքս եւ լաւատեսութիւնս կեանքի հանդէպ: Տղաս, աղքատութեան նման ահաւոր բան չկայ: Բացառիկ առիթ մըն է այս, ուսանելու եւ ապագադ չքնաղելու: Առիթ մըն է բոլոր ուսանողներուդ: Արմէն ճան, դուն հոն չատերու պիտի հանդիպիս: Առիթներ պիտի ունենաս նոր բարեկամութիւններ չինելու, նոր մտերմութիւններ հաստատելու: Տղաս, ինչպէս ըսեմ, դուն չհասատաս անոնց սէրին, խոստումներուն, համբոյրներուն: Հայ աղջկայ սէրը, իր համբոյրին պէս անարատ է եւ անխարդախ: Այս աշխարհի վրայ ոչ ոք այնքան հաւատարիմ կեանքի ընկեր կրնայ ըլլալ քեզի որքան քեզ սիրող Հայուհին, որ երջանիկ օր մը քու կինդ պիտի ըլլայ: Քեզի խօսողը քու հայրդ է, քու անկեղծ բարեկամդ եւ սրտակից ընկերդ: Երիտասարդ էք, տաք գլուխ, կրակ ու բոց, արագ որոչում կուտաք, ժամանակ չունիք հանդարտօրէն մտածելու, չափել չափչփելու: Մի մոռնար որ ես ալ անցեր եմ այս ճամբէն եւ չատ լաւ կը հասկնամ ձեզ»:

Դուռին զանգը ընդհատեց հօրս խօսքը: Զաւէնը ներս վազեց. «Արմէն, ընկերդ քեզ կ'ուզէ տեսնել»:

«Հայրիկ, վայրկեան մը կ'արտօնե՞ս, երթամ տեսնեմ ով է: Հիմա կուգամ»:

Հայրս գլխով նշան ըրաւ: Դպրոցի ատեաններէս ամէնէն մտիկ բարեկամս էր: Երեք անգամ ողջագուրուեցանք, բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն մաղթեց եւ դնաց: Պարտէզ վերադարձայ եւ հօրս մօտ նոյն տեղը նստայ:

«Տղաս, ես քեզի չեմ ուզեր դաս տալ: Բայց կ'ուզեմ, պահանջ կը զգամ որոշ բաներ ըսելու: Առաջին անգամն է որ պիտի բաժնուինք իրարմէ: Քու ներկայութիւնդ չատ անոյշ է եւ հաճելի այս տունին մէջ: Ու հիմա քանի մը ժամէն պիտի բաժնուիս ընտանիքէդ, քեզ սիրող ծնողքէդ, քոյրիկէդ եւ անուշիկ Զաւէնէն: Պիտի փնտռենք քեզ բայց պիտի չգըտնենք: Կարօտիդ ցաւը ամէն օր քիչ մը աւելի պիտի մեծնայ մեր սրտին մէջ: Բայց դուն մի մտածեր մեր մասին, սիրտդ մի նեղեր մեզի համար, խելքդ միտքդ դասերուդ...»

Պարտէզը լեցուեցաւ դուրսէն եկող մերերիմ, սիրելի ձայներով: Հօրաքենիք էին: Հօրեղբայրս պարտէզին դուռը բացաւ եւ մեր կողմը ուղղուեցաւ: Մեր դէմքերէն անմիջապէս հասկցաւ անցած դարձածը:

«Ի՞նչ է, եղբայր, նորէն քարոզ կարդացիր Արմէնի գլխուն», դարձաւ հօրս՝ քաչքչուքով: Կը կարծես՝ որ այդքան մըն ալ խելք չունի՞ Արմէնը: Քանի մը ամիսէն, համալսարան պիտի ըլլայ»:

Հայրս իր արտում աչքերը մեղմօրէն եղբօրը կողմը դարձուց եւ ցաւատանջ չեչտով մը ըսաւ. – «Գիտեմ որ Արմէնը կարիք չունի խրատիս, բայց ես չեմ կրնար իմ սիրտս չբանալ իմ զաւկին առջեւ: Հայր եմ, դուն դեռ հայր չես եղած եւ չես գիտեր թէ հայր մը ի՞նչ կը զգայ երբ իր առաջնեակը ընտանեկան բոյնէն կը թռի կ'երթայ: Սրտիս մէնակ փափաքն է որ Արմէնը հա՛յ մնայ եւ հա՛յ վերադառնայ մեզի, իր մանկութիւնը չմոռնա՛յ, իր հարազատներուն գերեզմանները չմոռնա՛յ: Տղաս, չենք ուզեր քեզ կորսնցնել այդ հեռաւոր երկրներուն մէջ: Հայրդ, մայրդ, հօրաքրդ, հօրքուրդ, քոյրիկդ, աղբարիկդ, բոլորս ալ աչքերնիս ճամբան պիտի սպասենք բարի լուրերուդ եւ վերադարձիդ:

Մայրս որ մինչեւ այն տեղն յաջողած էր զսպել յուզումը փղձկեցաւ եւ արցունքները ինձմէ ծածկելու համար ներս փախաւ, «երթամ ձեզի սուրճ չինեմ» ըսելով: «Ես ալ ընթրիքը պատրաստեմ» ըսաւ անուշիկ հօրաքրոջս եւ մօրս հետեւեցաւ:

«Արմէն ճան, լա՛ւ աչխատէ որպէսզի չտեսնես այն ինչ որ մենք ճաչակեցինք: Աղքատիկ տղաք էինք հօրաքրդ ու ես, բայց հարուստ էինք եւ ենք տակաւին մեր հայկական զգացումներով: Չմոռնա՛ս հայութիւնդ, չուրանա՛ս հայութիւնդ»:

Խեղդուելու չափ ճնշիչ էր մթնոլորտը: Հայրս լռեց եւ չարունակեց դլանիկը ծխել:

Մայրս սուրճը պարտէզ բերաւ, քոյրս դաւթիները տեղաւորեց սեղանիկներուն վրայ: Մայրս քովս նստաւ եւ իր մայրական ամբողջ սէրն ու գորովը աչքերուն մէջ կեդրոնացնելով ինծի դարձաւ եւ մեղմօրէն խօսեցաւ.

«Արմէն տղաս, հոգի՛ս, սխալ չհասկըննաս հայրդ: Դուն դինով հոգի մը ունիս, խենթ ու անսանձ զգացումներ կան քու այդ աննենգ սրտիդ մէջ: Մի նեղուիր եթէ մեր սիրտը քու վրադ կը դողայ: Անգլուհիները չատ փորձառութիւններ ունին, չատ բաներ դիտեն որ հայ աղջիկը չի դիտեր: Կեանքիդ մէջ քու երջանկութիւնդ մի միայն չէնքով չնորհքով հայ աղջկայ մը մաքուր սէրէն եւ հաւատարմութենէն կրնայ գալ: Հայրդ չատ ճիշդ խօսեցաւ: Մենք այսօր կանք վաղը չկանք: Աչխարհի օրէնքը այսպէս է: Աչքերնիս բաց չեզնդես, տղաս: Հայ աղջկայ մը սիրտը ուրախացուր եւ հայկական տաքուկ բոյն մը չինէ: Մենք օտարներուն դէմ չենք, զաւակս, բայց մենք տարբե՛ր ենք, տարբե՛ր: Ասկէ աւելին չեմ կրնար բացատրել»:

«Մայրիկ, անուչիկ մայրիկ», ըսի ճայնով մը որ հոգիիս ամբողջ խռովքը կը մատնէր: «Հարուստ է իմ այս դինով եւ խենթ հոգին, հարուստ ալ պիտի մնայ յոյսով եւ երազով: Թէեւ հայ աղջկայ սէրը դեռ չեմ ճանչցած, բայց վստահ եմ որ անոր սէրը սուրբ է եւ անոր հոգին զեղեցիկ է, հարուստ ու հպարտ: Կոյս են անոր զգացումները: Այո՛, մայրիկ, ես պիտի հաւատամ անոր խոստումին եւ անխարդախ համբոյրին: Հայրիկ, մայրիկ, կը սիրեմ ձեզ բոլորդ անչափելի, սաստիկ սիրով եւ պանդուխտի սիրտս պիտի մխայ ամէն օր ձեր եւ այս անապատին տաք աւազին կարօտով»:

Այնքան լեցուած էր սիրտս եւ այնքան զօրաւոր էր փափաքս գրկելու մայրս, համբոյրներով սրբելու արցունքները եւ պարպելու սրտիս մէջ կուտակուած զգացումները բայց բառերս կոկորդիս մէջ խցուեցան եւ անկարելի եղաւ բառ մը աւելի արտաբերել:

Հօրս դէմքը աւելի եւս մթագնեցաւ, մահուան չափ տխուր էր եւ լուռ կը տառապէր: Մայրս, հօրաքրոջս, քոյրիկս անձայն կուլային: Զաւէնիկը անմեղութեան եղնիկի աչքերով զիս կը դիտէր եւ չէր հասկնար թէ մեծերը ինչո՞ւ կուլային Լոնտոն գացող իր մեծ եղբօրը համար:

Հօրեղբայրս էր որ իր զուարճախօսութեան ուժ տալով կը փորձէր մեղմել ճնշուածութիւնը մթնոլորտին:

Ի՞նչ լաւկան մարդիկ ենք Հայերս, երբ տխուր ենք, կուլանք, երբ ուրախ ենք դարձեալ կուլանք, անվերջ կուլանք: Մենք հոս եկանք ոչ թէ լալու այլ փառաւոր քէֆ մը ընելու, Արմէնը ուրախ սըրտով ճամբայ դնելու համար: Մեղք ունի, ճանո՛ր մ, ալ կը բաւէ: Հայտէ, չուտ սեղանին չուրջ բոլորուեցէք եւ պատիւ ըրէք քրոջս պատրաստած կերակուրներուն: Արմէն ճան սա տաք քէօֆթէներուն համը նայէ: Նայինք, մէյ մըն ալ երբ առանց համով քէօֆթէ ձեռքդ պիտի անցնի: դիտցած եղիր, մայրիկիդ եւ հօրաքոյրիդ ճաչերը չատ պիտի կարօտնաս: Արդէն, ճիշդը խօսիմ, ինծի այնպէս կուզայ որ մեղմէ աւելի՝ քէօֆթէներուն կարօտն է որ քեզ եւս տուն պիտի կանչէ»:

Ականջը խօսի հօրաքրիս: Արցունքախառն ժպիտով, ճմլուած տրամադրութեամբ բաժանում մը եղաւ մեր վերջին ընթրիքը այդ գիշեր:

Այսօր, Լոնտոնի ուսանողական խուցիս պատուհանէն երբ դուրս կը նայիմ մոայլ երկնքին, մենաւորութեանս մէջ հոգիս կը մսի եւ ակամայ կը վերյիչեմ այդ գիշերը՝ Պաղտատի հազար ու մէկ գիշերներուն հէքեաթներուն խորհուրդով չզարչուած: Կը տեսնեմ սիրելի դէմքերը մօրս, հօրս, քրոջս, հօրեղբօրս, հօրաքոյրիս, եղբօրս, հայ եւ արաբ ընկերներուս որոնց հետ խաղալով երջանիկ մանկութիւնս եւ պարմանութիւնս հեզասահ առուակի մը պէս գլգլալէն անցաւ:

Վերյիչումը արցունք կը բերէ աչքերուս: Հարազատներուս կարօտը այնքան սուր է եւ սաստիկ որ կարծես անգութ ձեռք մը դաչոյն մը կ'ոլորէ սրտիս մէջ:

Ի զուր տեղ չէ ըսուած "Ամէն բաժնում պզտիկ մահ մըն է"»:

. . . . . .

Այս պատմութիւնը դրելէն տարի մը ետք Արմէն՝ Ամերիկայի մէջ ամուսնացաւ Անգլուհիի մը հետ, խորունկ ցաւ եւ վիշտ պատճառելով իր ծնողքին եւ հայրենի ուսուցչին:

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՄԵՐՕՐԵԱՑ ՏԻՊ ՈՒ ՏԱՌ

Մեր լեզուն բարեբախտաբար յետ չի մնար ճարտարարուեստի քառատրոփ յառաջադէմ ընկերութիւններ, մանաւանդ ամերիկահայ, կը ստեղծեն եւ ամէն տարի չուկայ կը հանեն համակարգիչի հայկական պիտոյքներու նորանոր ծրարներ. մեքենական սրբագրիչը, ողադարձի յարմարանքը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ եւ բազմապէս գրատեսակներ: Այդ բազմազանութիւնը, սակայն, ունի իր ժխտական երեսը: Գրատեսակներէն չառերը կը պահկին համակարգիչի տարբեր տեղերու տակ:

Ամերիկածին Դասական, Մասիս, Արտահանը, Աբարատ, Մարալը եւ Ա-րասանը արդէն իսկ չարուած են ամերիկեան տեղնաչարի դիրերուն դիմաց՝ ազգանահայ հնչումին համաձայն:

Քիչ չեն տառատեսակները, որոնք չարուած են արեւելահայ հնչումին համեմատ: Բայց եւ անոնց մէջէն կան երկու – երեք դիրի տարբերութիւններ, որոնք թէ՛ յուսահատ, թէ՛ ժամավաճառ կ'ընեն գործածողը:

Կան վերջապէս Հայաստան չինուած տասնեակ մը տառատեսակներ, որոնց լեզուքանչիւրը կը պարունակէ թէ՛ հայկական, թէ՛ լատին դիրեր:

ԳԻՐԵՐՈՒ ՉԵՏԵՂՈՒՄԸ կարեւոր հանդամանք մըն է, որ արժանացած է լուրջ գիտական հետազօտութեանց եւ յարուցած է տաք վէճեր:

Առաջին գրամեքենաներուն լատին դիրերը չափուած էին այբբենական կարգով, ինչ որ անյարմար նկատուեցաւ յետագային: Քրիստոփըր Շէօլզ անունով Ամերիկացին ստեղծած է չարուածք մը (QWERTY), որ ընդհին տարբերութիւններով կը գործածուի հիմա բոլոր ազգերուն կողմէ: Միայն Ֆրանսացիներուն, կատարած սրբագրութիւնները (AZERTY) զգալի են: Այդ չարուածքը արդիւնքը չէ որեւէ ուսումնասիրութեան. Շէօլզին միակ մտահոգութիւնը եղած է վաճառել գրամեքենաները, ատոր համար ինք ամփոփած է typewriter (գրամեքենայ) բառին բոլոր դիրերը վերի չարքին մէջ, որպէսզի խանութպանները երկար – բարակ չինուհին ապրանքը յաճախորդին ցուցադրելու առեն:

Այս մարդին մէջ իրական դիւտ մը նոյնպէս Ամերիկացին կուզար:

Ուաշինկթընի համալսարանի ուսուցչապետ Օկըտա Տվորժաքը (որդին՝ Զեկի նշանաւոր երգահան Անթոնին Տվորժաքի) տասնամեակներ չարունակ ուսումնասիրած է թէ՛ անգլերէն լեզուի գրային կառուցուածքը, թէ՛ մեքենագրուհիներու դիտողութիւնները ու փորձառութիւնը: Տվորժաքի սկզբունքն էր աւելի յաճախ գործածուած պիրերը դնել աւելի զօրաւոր մատերուն անմիջապէս տակը, որպէսզի տեղնաչարին վրայ չարքէ չարք ոստումները ըստ կարելւոյն նուազին: Ցանգուցն դիւտը արժանացած է չատերու դնահատանքին: Տվորժաք բոլոր ձայնաւորները չարած էր ձախ ձեռքին մատերուն տակ՝ մէջտեղի չարքը: Նոյն չարքին մէջ դեռ տեղուած էին ամէնէն յաճախ գործածուած բաղաձայնները: Վերի չարքը կը պարունակէր նուազ գործածական դիրերը, իսկ վարինը՝ հազուագիւտները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՍՏԵՂՆԱՇԱՐԸ ունի կարգ մը առաւելութիւններ. քովքովի են Ն եւ Ի՝ ձախ եւ աջ ցուցամատերուն տակ, վերի չարքին մէջ: Զոյգ ցուցամատերուն տակ եւ քով – քովի են նաեւ Ա,Յ,Ը եւ Ե: Սակայն չատ հեռու է՝ աջի ճկոյթին տակ՝ Ր,Ն, որ յաճախ գործածուած դիր մըն է, իսկ մէջտեղի (մայր) չարքին մէջ կան հազուագիւտ դիրեր, ինչպէս Ջ,Ն եւ Վ,Ը:

Բացի աւանդականէն, կայ հեղինակին անունով՝ Փափազեան կոչուած չարուածքը, ուր լատինական դիրին տեղ դետեղուած է համահունչ հայկականը: Այդ չարուածքը կը նախընտրեն անոնք, որոնք աւելի վարժ են անգլերէն մատնատիպին:

Քանի մը տարի առաջ Հայաստանցի մատնագէտները ստեղծած են KdWIN կոչուող եւ ստեղնաչարը մէկ լեզուէն միւսը դարձնող պիտոյք մը, որ հնարաւորութիւնը կուտայ սեւէ գրատեսակ չարելու համար դատուած ձեւով բաշխել ստեղնաչարին վրայ:

– Յարմարագոյն չարուածքին է խնդիր՝ հաշուարկներ ըրած եմ դիրերու յաճախականութեան եւ արդիւնքները բաղդատած՝ արձանագործ եւ գծագրիչ – գրչագրագէտ Օննիկ Աւետիսեանի եւ լեզուբան Արտեմ Սարգսեանի ուսումնասիրած տուեալներուն: Ապա՝ յենլով Տվորժաքի սկզբունքին՝ դիրերը չարած եմ հետեւեալ կերպ.

Մէջտեղի (մայր) չարք.
Ա, Ո, Ե, Ի, Ր, Ի, Մ, Ն, Ս, Ք,

Վերի չարք՝ նուազ յաճախականութեամբ գործածուող դիրեր.
Տ, Հ, Գ, Ճ, Է, Կ, Յ, Դ, Լ, Պ, Զ, Փ,

Վարի չարք՝ գրեթէ հազուագիւտ դիրեր.
Բ, Ժ, Ճ, Ջ, Խ, Ծ, Զ, Ղ, Շ, Վ, Ջ:

Օ–ն, Բ,Ն,Ը եւ Ֆ,Է,Ն ծուարեցան թիւերու չարքը՝ աջ ճկոյթի տակ:

Այս լուծումն ալ, ինչպէս ամէն լուծում՝ իր թերիները ունի: Սակայն, փորձը կը վկայէ համեմատաբար որոշակի օգտակարութիւնը: Միս, նաւ, սեւ, Սարեան, մսուր, սնար, արմաւենի, մասրենի, սիրուն, աբբունիէ, մեծաւոր, բիմբ, ներում, արեւ, մնամ, մնաս, մնաճ, մնաճէ, մնար, մասնաւոր, երամ, ներքին, անիրաւ, երանի, նման, սիրասուն, անասական, նաեւ, մանր, իրաւասու, մաճասաւոր, բաւարան եւ կարգ մը այլ բառեր կը գրուին առանց մատերը մայր չարքէն հեռացնելու, իսկ նարինջ, արուեստ, մաբրել, մաբրութիւն, աշխատող, Հոսանէ, անկում, մանաւանդ, Տասներեք, Զինուոր, սերունդ, կարեւոր, սեմեակ, ընդունարան, իրարանցում, երկիր, ընտանիէ, ուսումնական, ուսումնասիրել, որմնադիր եւ չա՛տ ուրիշներու մէջ մէկ անգամ միայն մատերէն մին կ'այցելէ վերի չարքը:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

(Նիկոսիա)

Ծան. – Տվորժաք. Գլխուն թռչուն մը թառած R–ը չեխերէնի մէջ Ր ի հնչում ունի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 23-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Ցունիս 26–ի, Հայ Մշակոյթի Տան տարեդարձի հանդերոյթը, 23–րդը, դարձած է աւանդական ամէն ձեւով: Սակայն, Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան համար կը մնայ կենդանի եւ զօտեպնդիչ արտայայտութիւն մը ժողովուրդի ցուցաբերած հետաքրքրութեան եւ նեցուկին: Այս տարի առաւել, ձեռնարկը ունեցաւ պաշտօնական հանդամանք ներկայութեամբը եւ նախագահութեամբը Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպան՝ Էտուար Նալպանտեանին, որ մուտք գործեց «Վասպուրական սրահ»ը հոծ բազմութեան ծափահարութիւններուն տակ եւ նուագախումբի մեկնարանած ազգային փառերգով «Մեր Հայրենիք»:

Պատուոյ սեղանին, դեսպանին շուրջ, տեղ գրաւեցին Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան՝ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար, երեսփոխան Սիլվի Ազարիէօ, Եւրոպական Խորհուրդի նախկին երեսփոխան՝ Ֆրանսուա Պէռնարտինի, Պուչ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի նախագահին ներկայացուցիչը՝ Տընի Ռոսի եւ բազմաթիւ այլ հրաւիրեալներ, հոդեւորական հայրեր, հաստատութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ անձնաւորութիւններ:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան փոխ նախագահը՝ Ժիրայր Շալճեան, (հայերէն) բարի գալուստի խօսքեր արտասանեց անձնաւորութիւններուն, հայ թէ ոչ հայ, վերյիշեց Հայ Մշակոյթի Տան կրած 23 տարիներու ճանապարհը իր տաք ու պաղ օրերով, իր մակընթացութիւններով եւ տեղատուութիւններով ու ծանրացաւ կարգ մը հիմնական իրագործումներու վրայ:

Կարօ Յովսէփեան, (Ֆրանսերէնով), առաւելաբար ընդգծեց Հայ Մշակոյթի Տան նպատակները՝ համազգայնութային կոչում եւ նկարագիր ունեցող կեդրոն, հաւաքավայր շարք մը միութիւններու համար, հանդիսավայր, մշակութային եւ գեղարուեստական գործունէութիւններու ձեռնարկում, հայ լեզուի պահպանում, յարաբերութիւններ ու փոխանակութիւններ շրջապատին հետ ... Նոյնպէս խօսեցաւ գեռնայարկի նորոգութիւններու, կատարուած աշխատանքներու վրայ որոնք նոր հեռանկարներ կը բանան նոր ծրագիրներու համար: Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը ողջունեց պատուոյ հիւրերը եւ յատկապէս երեկոյթին նախագահը Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը. Նալպանտեանը որ այս առթիւ իր առաջին այցելութիւնը տուաւ եւ՛ գաղութին, եւ՛ Հայ Մշակոյթի Տան որ միշտ իր սերտ յարաբերութիւնները կը պահէ, 1991 Սեպտեմբեր 21–էն ի վեր, Հայաստանի Հանրապետութեան յաջորդական իշխանութիւններուն եւ ներկայացուցչութիւններուն հետ:

Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան գնահատանքի իր խօսքը ըրաւ Հայ Մշակոյթի Տան ծաւալած գործունէութիւններուն եւ գրաւած դիրքին գաղութին ներս: Շեշտեց ծրագրուած, համազգայնութային չափանիշով մտածուած անհրաժեշտ ձեռնարկներու եւ հրաւիրեց ներկաները միշտ բոլորուիլ Հայ խօսքին ու Հայ դիրքը, Հայու հաւատքը պահպանող եւ յաւերժացնող հաստատութիւններուն շուրջ:

Հայաստանի դեսպանը է. Նալպանտեան չնորհակալութիւն յայտնեց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան իրեն ընծայած պատեհութեան եւ պատրաստած ու կազմակերպած այցելութիւններու յայտագրին համար: Գոհունակութեամբ եւ ջերմ բառերով արտայայտուեցաւ Մարսէյլի հայութեան մասին ուր կը գտնուին ըսաւ Ֆրանսայի հայ գաղութի արմատները: Հայաստան, աւելցուց, վաղուց դեսպաններ ունի այս հողին վրայ որոնք բարձր պահած են հայութեան պատիւը եւ արժանացած իշխանութիւններուն գնահատանքին եւ քաջալերեց միշտ զուրգուրալ գաղութը բնորոշող հաստատութիւններուն վրայ: Հայաստանի դեսպանը հպանցիկ եւ լաւատես անդրադարձ մը ըրաւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի այսօրուան իրավիճակի մասին, ինչպէս նաեւ ամիջական հեռանկարներուն: Ընդգծեց դեսպանութեան դժուարութիւնները եւ յոյս յայտնեց որ հետզհետէ լուծումներ կը գտնուին բոլորին ազգային արժանապատուութեան դիտակցութեամբը: Լաւատես ապաւորութիւններով պիտի մեկնին Մարսէյլէն, չեշտեց Հայաստանի դեսպանը, որովհետեւ գաղութը կը մնայ հայաչունչ եւ հայադրօս:

Երեկոյթը ընթացաւ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ: Եղան նուիրատուութիւններ որոնց դումարը բարձրացաւ չուրջ եօթանասունըհինգ հազար ֆրանքի: Ինքնին գնահատանք եւ քաջալերանք մըն է Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան համար:

Թ. Ղ.

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

– Գիտէք, որ մէկ անցագրի համար հինդ ոսկի տուրք մը կ'առնենք, – դիտել տուաւ հիւպատոսը:

– Այո՛, գիտեմ, – պատասխանեց երիտասարդը՝ 25 ոսկի թղթադրամ դնելով սեղանին վրայ:

Երիտասարդը անցագիրները դրպանեց եւ յաղթականօրէն դուրս ելաւ:

– Տեսա՞ք, թէ ինչպէս գործը կը յաջողցնեմ, – դոչեց, երբ փողոցը առանձին վռնուեցան:

– Շատ հնարհակալ եմ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – արդարեւ առանց քեզի ես պիտի չկրնայի այսօր անցագիրները առնել:

– Եւ ո՛չ իսկ վաղը, – աւելցուց Շաւարշ:

– Կարծեմ քու վախսուքիդ արդիւնքն էր նաեւ այս յաջողութիւնը:

–Ինակնաբար:

– Բայց ի՞նչ ըսիր իրեն:

– Այդ իմ գաղտնիքս է, – պատասխանեց երիտասարդը խորհրդաւոր ձեւով:

– Ա՛լ կարծեմ գործին դժուար մասը կատարուեցաւ:

– Երկու օրէն ձեր անցագիրները պատրաստ են, եկէք առէք, վիզէի գործողութեան համար պէտք չկայ, որ տիկինը, օրիորդները եւ դուք անհանգիստ ըլլաք, ես ամէն տեղ մարդ ունիմ, դիւրաւ կը կատարուի ամէն բան:

– Շատ չնորհակալ ենք, պարոն Շաւարշ:

– Դուք հանգիստ սրտով ձեր ճամբու պատրաստութիւնները տեսէք:

– Ամէն բաներնիս պատրաստ է, – միջամտեց Տիկին Մաննիկ, – արդէն հեռաբնիս կարասի չենք տանիր կոր, միայն անհրաժեշտ հագուստեղէն ու ճերմակեղէն, մէյ մըն ալ աղջիկներուս օժիտը:

– Աղեկ կ'ընէք, արդէն ասիկա անցաւոր բան մըն է, հաւանօրէն քիչ ժամանակէն ամէնքդ ալ տեղերնիդ կը վերադառնաք:

– Ուրեմն առայժմ մնաք բարով, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Երթաք բարով... միայն թէ ձեռնէ բան մը պիտի խնդրեմ, – պատասխանեց Շաւարշ՝ վարանոտ կերպարանք մը առնելով:

– Հրամմեցէք:

– Բայց կ'ազաչեմ, որ չբարկանաք:

– Քաւ լիցի ... խօսեցէք:

– Եթէ կարելի է, մեր հաշիւին մնայցորդն ալ կարգադրէինք:

– Ամենայն սիրով, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, որ Շաւարշի ճարպիկութեան եւ ուղղամտութեան վրայ հաւատք գոյացուցած էր:

Եւ Թղթադրամը հանելով՝ հաշիւը կարգադրեց: Ցետոյ իրարմէ բաժնուեցան:

Երկու օր եառքը, առտու Բարսեղ աղա եկաւ անցագիրները առնելու:

Շաւարշի գրասենեակը քարափին վրայ գտնուող մեծ խանի մը մէջ հաստատուած էր:

Բարսեղ աղա ուղղուեցաւ դէպի այդ խանը: Մուտքին առջեւ հանդիպեցաւ Դերկոմսին, որ տեղեակ էր իր բարեկամին մօտալուտ մեկնումին ու դիտէր նաեւ, թէ անցագիրները պատրաստելու գործը Շաւարշին վստահուած էր:

– Ո՞ւր այդպէս, – հարցուց:

– Երթամ սա անցագիրներս առնեմ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – այսօր պատրաստ պիտի ըլլային:

– Շաւարշին գրասենեա՞կը պիտի երթաս:

– Այո:

– Պարապ տեղը մի յոգնիր:

– Տակաւին չէ՞ եկած:

– Չէ եկած ու գալիք ալ չունի, – պատասխանեց Դերկոմս:

– Ի՞նչ կ'ըսես, չեմ հասկնար, – դոչեց Բարսեղ աղա չփոթած:

– Ես արդէն առաջին օրէն այդ երիտասարդին ընթացքին չէի հաւնած, ոչ ալ վստահութիւն ներշնչած էր ինծի:

– Բայց ի՞նչ պատահած է, – դոչեց Բարսեղ աղա, որուն յուզումը հետզհետէ կ'աւելնար:

– Շաւարշը երկուքնէ ի վեր անյայտացած է ու կարելի չէ եղած տակաւին հետքը գտնել, հակառակ որ խիստ կերպով կը հետապնդուի:

– Թո՞ւրք ոստիկանութեան կողմէ:

– Թուրք եւ միանգամայն միջազգային ոստիկանութեան կողմէ, – պատասխանեց Դերկոմսը՝ իր լրջութեան քանակը աւելցընելով, – պարագան շատ ծանր է եւ եթէ ձեռք անցնի, պատիժը շատ մեծ պիտի ըլլայ ... ամօթ իրեն, այսպիսի արարքներ թէ՛ անհատապէս վնաս ունին եւ թէ՛ ազգովին մեզ վարկաբեկ կ'ընեն:

– Բայց Աստուծոյ սիրոյն, ըսէ՛, թէ ինչ ըրած է:

– Ինչ պիտի ընէ, իր ընկերներով օտար հիւպատոսարաններուն վիզէները կը կեղծէ եղեր ... վերջապէս երեւան ելեր է:

– Է՛յ, ընկերնե՞ը:

– Անոնք ալ փախած են:

(Շար. 64)

(Շար. Ա. Էջէն)

րելի չէ անշուշտ պատմութիւնը անդիտանալ, բայց, պէտք չէ անցեալի գերին ըլլալ»:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ցոյցերը վերջ գտան եւ իշխանութիւնները կոչ կ'ընեն ժողովուրդին որ մասնէ անոնք որոնք մասնակցեցան ցոյցերուն: Ըստ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան կազմակերպութեան, քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան եւ հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուած են: Պարսիկ մտաւորական մը չէ վարանած յայտարարելու («Ֆիկարօ», Յուլիս 16) Խաթամի այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եւ Թայվանի (Ազգ. Չինաստան) միջեւ մթնոլորտը լարուած է Յուլիս 15-ին եւ փեքին չէ վարանած ըսպառնալէ, որ կրնայ միջամտել զինուրական դեռնի վրայ: Աւելցուցած է որ կրնայ հրթռիռներ նետել նէօթրոնի ռումբին: Այս յայտարարութիւնները հետեւանք են Թայվանի անկախապաշտ ձգտումներուն եւ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը յիշեցնէ որ Թայվան «դաւաճան» մըն է որ չի կրնար Չինաստանէն անջատուիլ: Միացեալ – Նահանգներն ալ արդէն դիրք ճշդած են ի նպաստ «մէկ Չինաստանի» եւ դէմ են Թայվանի նախագահին անկախապաշտ ելոյթին:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Լեհաստան կնոջը հետ որ ծագումով լեհ հրեայ է: Յուլիս 16-ին, կ'այցելէր Աուշվից:

ԻՍՐԱՑԷԼ կը յուսայ համաձայնութեան գալ Թուրքիոյ հետ եւ անկէ գնել իրեն պակսող ջուրը: Այս իրագործումին համար 100 քիլոմէթրնոց ընդծովեայ ջրատար մը պիտի չինուի Թրք. Կիպրոսէն, որպէսզի Իսրայէլ կարենայ քանի մը միլիոն խորանարդ մեթր ջուր ապահովել:

ՄՈՍԿՈՒԱ տօթի բոլոր մրցանիշները կոտրած է եւ ջերմաստիճանը 37-ի բարձրացած է Յուլիս 15-ին քաղաքին կեդրոնը: Շուրջ 50 հրդեհներ կը չրջապատեն մայրաքաղաքը, մինչ միջառներ (մարախ եւ խառնիճ) աւեր կը գործեն:

ԵՐԳԻԾԱՆՔԻ «Իզնօկուս» մրցանակը այս տարի տրուած է Նիքոլա Սարքոզիի: Այդ մրցանակը ամէն տարի կը տրուի հանրածանօթ դէմքի մը որ կը յաւակնի մեծ նուաճումի մը ու կատարելապէս կը ձախողի: Մրցանակին դատակարգը նախագահ ունեցած է Իսիի քաղաքապետ՝ Ա. Սանթինին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը՝ Վազգէն իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Լալիկ Կիւրճեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Հայաստան» հիմնադրամին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հեռաւեալ նուիրատուութիւնները՝ Ժոզէֆ Մարգարեանի հոգեհանդիստին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր – Վարդանեան 100 Ֆր., Պր. Աստուր Ճինճեան 150 Ֆր.:

Հայկուհի Խաչիկեանի հոգեհանդիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան (Նիս) 300 Ֆր.:

Տարաբախտ Լիտի Տէր – Վարդանեանի ի յիշատակ Տիկին Ազատուհի Տէր – Վարդանեան 200 Ֆր.:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 18 JUILLET, A PARTIR DE 11 HEURES

SPECTACLE PREPARÉ PAR LES COLONS.

Bar — Buffet — Animations.

Venez nombreux.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդարու ասկագիրը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՄԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վար չութեան:

— PARIS — FOOTBALL —

A. S. H. F.

Ecole de football
pour les jeunes Arméniens

L'Association Sportive HOMENETMEN-FRANCE ouvre, début septembre, une école de football pour les jeunes Arméniens nés en 1988, 1989, 1990 et 1991.

Il est prévu, outre les entraînements, de les faire participer à des championnats officiels.

N'hésitez pas à inscrire vos enfants qui deviendront peut-être un jour, des nouveaux Djorkaeff ou Boghossian.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

*
**

RECHERCHE ATTAQUANT(S) D'ORIGINE ARMENIENNE

L'A. S. HOMENETMEN-FRANCE, en vue de renforcer sa ligne d'attaque, recherche des joueurs d'origine arménienne, jeune ou moins jeune mais expérimenté, pouvant jouer soit 7 ou 9 ou 10 ou 11, et surtout sachant marquer des buts.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
MARDI
20 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·687 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.687

ԱՐՁԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 16 / 19)

ՔՐՆԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Յուլիս 16–ին Ժընեւ տեղի ունեցած Ղարաբաղ – Ալիեւ հանդիպումին մասին Հայաստանի նախագահին մամուլի ընդհանուր մեկնակը յայտնած է թէ հայկ· կողմը գրական ու յուսադրող կը նկատէ զայն, որու ընթացքին խաղաղ կարգաւորման գործընթացի յառաջընթաց արձանագրելու փափաք արտայայտուած է։ Հանդիպումին դլխաւորաբար քննարկուած է Մինսկի խումբի առաջարկները բոլոր կողմերուն համար ընդունելի դարձնելու հարցը։ Երկու նախագահները երկխօսութիւնը շարունակելու փափաք յայտնած են։

Նախագահ Ռ· Քոչարեան ալ, Յուլիս 17–ին Ժընեւէն վերադարձին, «Զուարթնոց» օդակայանը լրագրողներուն ըսած է թէ Ալիեւի հետ իր հանդիպումը դրական կը դնահատէ։ Նշած է որ սխալ կ'ըլլայ մտածել թէ նման կնճիռի մը լուծման եւ յարաբերութիւններու վերականգնման համար բաւարար է մէկ – երկու հանդիպում։ «Պայմանաւորուածութիւն է ձեռք բերուել եւս մէկ անգամ հանդիպիլ մօտ ապագայում» աւելցուցած է նախագահը, յայտնելով նաեւ որ բազօրէն Ղարաբաղ կը միանայ բանակցութիւններուն եւ թերեւս յաջորդ հանդիպումին իսկ։ Ռ· Քոչարեան բացառած է Մինսկի խումբի համանախագահներուն ներկայացուցած առաջարկներուն սկզբունքէն չեղումը, աւելցնելով սակայն որ կարելի է որոշ փոփոխութիւններ կատարել առանց ազդելու անոնց էութեան վրայ։ Մերժելով մանրամասնութիւններ տալ կատարուած երկխօսութեններուն, նախագահը ըսած է թէ այդ մասին պայմանաւորուած են եւ նոյնիսկ Մինսկի խումբի համանախագահները դեռ տեղեակ չեն անոր էութենէն։

***

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱՅՑԵԼԷ

Յուլիս 20–ին պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Երեւան կ'այցելէ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահը Ֆ· Փոնսըէ։ Այցը մաս կը կազմէ կովկասեան երեք երկիրներու չրջապտոյտին։ Նախատեսուած են հանդիպումներ նախագահ Ռ· Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օհանեանի հետ։ Պատուիրակութիւնը կ'այցելէ Ծիծեռնակաբերդ եւ ցեղասպանութեան թանգարանը։

***

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒԼԻԿԱՆՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

Երեւանի Աջափնեակ համայնքի պետի ընտրութեան ընթացքին տեղի ունեցած պատահարներուն որպէս պատասխանատու ձերբակալուած է 11 հոգի· անոնք բոլորն ալ «Հրաշդան մարզադաշտ» կոչուած ապահովութեան ծառայութեան աշխատակիցներ են։ Այդ ծառայութեան կեդրոնատեղին կատարուած խուզարկութեամբ մը դտնուած են ապօրինի կերպով պահուող դէնքեր։

***

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՇՈՒՇԻ ԱՅՑԵԼԱԾ

Յուլիս 16–ին ԼՂՀ վարչապետ Ա· Դանիէլեան քանի մը պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ աշխատանքի այց մը կատարած է Շուշի։ Նախ հանդիպում ունեցած է Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեանի հետ ու տեղեկանալով որ Սեպտեմբեր 26–ին, Վարագայ Խաչի օրը, պիտի նշուի արցախեան թեմին վերաբացումին տասնամեակը, յարմար դատած է կառավարական յանձնաժողովի մը ստեղծումը։ Ցետոյ Ա· Դանիէլեան հանդիպում ունեցած է Շուշիի քաղաքապետին ու այլ վարիչներու հետ ու անոնց մէկ առացած դիւղատնտեսութեան, առողջապահութեան, ընկերային ապահովութեան, կրթութեան ու պիտութեան, մշակոյթի մարզերուն կացութեան վերաբերող տեղեկութիւնները։ Վարչապետը ծանրացած է Շուշին պահելու կարեւորութեան վրայ, ատոր համար միակ ճարը նկատելով բնակեցումը, ինչ որ հարկաւոր կ'ընէ աշխատատեղիներու ստեղծում, հարկային քաղաքականութեան բարեփոխում, եւայլն։

***

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Լրագրողներու հետ հանդիպումի մը Մշակոյթի փոխ – նախարար Վիգէն Զաքարեան յայտնած է թէ որոշած է հրաժարիլ միայն չարժանկարով եւ իր ժառանգին նկարահանումով զբաղելու համար։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԱՐՕՏԵԱՒՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Վ· Սարգսեան Յուլիս 17–ին այցելութիւն մը տուած է «Դինամօ» մարզադաշտին կից հին իրերու չուկային, նպատակ ունենալով ծանօթանալ «ամենաանապահով խաւին առօրեային»։ Զրուցակիցները վարչապետին ներկայացուցած են իրենց հոգերը եւ առաջնահերթ պահանջները։ Իր կարգին Վ· Սարգսեան ալ անոնց ներկայացուցած է երկրին իրավիճակը, կառավարութեան տարած աշխատանքը, որուն մէջ գերակայ են ընկերային հարցերու առընչուող քայլերը։ Աւելի ուշ, վարչապետը գացած է նաեւ Կոնդ թաղամասը, ծանօթանալու ընկերային եւ բնակարանի հարցերուն։ Կենցաղային տարբերական պայմաններէ զուրկ բնակարաններ այցելելով վարչապետը կիսած է բնակիչներու մտահոգութիւնները միաժամանակ յանձնարարութիւններ կատարելով իրեն ընկերացող պաշտօնատար պատասխանատուներուն։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԱՐՕՏԵԱՒՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Վ· Սարգսեան Յուլիս 17–ին այցելութիւն մը տուած է «Դինամօ» մարզադաշտին կից հին իրերու չուկային, նպատակ ունենալով ծանօթանալ «ամենաանապահով խաւին առօրեային»։ Զրուցակիցները վարչապետին ներկայացուցած են իրենց հոգերը եւ առաջնահերթ պահանջները։ Իր կարգին Վ· Սարգսեան ալ անոնց ներկայացուցած է երկրին իրավիճակը, կառավարութեան տարած աշխատանքը, որուն մէջ գերակայ են ընկերային հարցերու առընչուող քայլերը։ Աւելի ուշ, վարչապետը գացած է նաեւ Կոնդ թաղամասը, ծանօթանալու ընկերային եւ բնակարանի հարցերուն։ Կենցաղային տարբերական պայմաններէ զուրկ բնակարաններ այցելելով վարչապետը կիսած է բնակիչներու մտահոգութիւնները միաժամանակ յանձնարարութիւններ կատարելով իրեն ընկերացող պաշտօնատար պատասխանատուներուն։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐԱԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԸ

Ընդառաջելով Ռուսաստանի կառավարութեան հրաւէրին, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցով Յուլիս 19–ին Մոսկուա կը մեկնէր։ Մեկնողներու կազմին մէջ էին Գիւղատնտեսութեան նախարար Գ· Շահպազեան, կառավարութեան աշխատակազմի գլխաւոր–նախարար Շ· Կարամանուկեան, Ուժանիւթի նախարար Դ· Զադոյեան, Փոխադրութեան նախարար Ե· Զախարեան, Պաշտպանութեան նախարար Վ· Յարութիւնեան, Ֆինանսներու նախարար Լ· Բարխուդարեան, վարչապետի խորհրդական Գ· Մարտիրոսեան եւ պաշտօնատար այլ անձեր։ Հանդիպումներ նախատեսուած էին երկու վարչապետներու, նախարարներու միջեւ, որոնց ընթացքին կը քննարկուին արդիւնաբերութեան, զբօսաշրջութեան, ներդրումներու, պաշտպանութեան հարցեր։ Յուլիս 22–ին հայկ· պատուիրակութիւնը կ'անցնի կիեւ մասնակցելու ՀԱՊ–ի միջպետական համագումարին։

***

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԱՄՄԱՈՑ ԴԻՒԱՆԻ ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆԸ

Կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք· Պոզապալեանի Յուլիս 17–ի հրամանով Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի մամլոյ դիւանի վարիչ–տնօրէն նշանակուած է Արսէն Արք· Պերպերեան։

ՕՐԱՏՈՒՐ՝ ԱՅՕ՛, ԱՈՒՇՎԻՑ՝ ԱՅՕ՛, ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ՝ Ո՛Չ

«ՄՈՆՏ» իսկ կը ցլէ. – «LE CONTRE-EXEMPLE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN»

Ցեղասպանութիւնը չատ աժանցած բառ մըն է որ կը գործածուի տեղի ու անտեղի մեծ դիւրութեամբ։ Յանկարծ չատ ատոր կ'արժէ, գործածութիւնն ալ կը դժուարանայ, աւելին՝ կը սակարկուի երբ հարցը կը վերաբերի Հայերուն։

Ալլեա երեւոյթը այնքան բացայայտ է ու վրդովեցուցիչ որ «Մոնտ» իսկ (Յուլիս 18 – 19) կ'անդրադառնայ եւ կ'ոչնչէ Թուրքիոյ ճնշումները որպէս բացառութիւն։

Յուլիս 16–ին, Շիրաք Օրատուր դնաց։ Նոյն պահուն, Ժոսփէն Սւէվիյ էր, ուր կը խոնարհէր նացիականութեան զոհերու յուշարձանին առջեւ, չեչտելով թէ յարգանքի իր այս տուրքը զուտ անձնական բնոյթ ունի։

Տարբեր էր Շիրաքի այցելութիւնը։ Ան կ'երթար որպէս Պիտութեան ղեկավարը։ Հոն, բացումը կը կատարէր «Ճիչդութեան կեդրոն»ի մը։ Նաեւ կը չանար հաշտեցնել տեղացիները, վերապրողները այդ դիւղին ահաւոր չարդին Ալզասցիներու հետ։ Պատմութիւնը կը վկայէ որ 1944, Յունիս 10–ին բնակիչները չարդուեցան նացիական զօրաբաժնի մը կողմէ, ուր «հակառակ իրենց կամքին» տեղ գտած էին Ալզասցիներ։ Երբ, 1953–ին Պորտոյի մէջ տեղի կ'ունենար Օրատուրի պատերազմական ոճրագործներու դատավարութիւնը, ամբաստանեալներու մէջ կային 13 Ալզասցիներ։ Տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան եւ ամբողջ Ալզասը ոտքի ելաւ բողոքելով այդ վճիռին դէմ։ Ութ օր եառ, երեսփոխանական ժողովը ներում չնորհեց Ալզասցիներուն, այս անգամ վրդովեցնելով ամբողջ Լիմուզէնը։ Այս պատճառով, Օրատուրի բնակիչները երկար ատեն մերժած են պետութեան ներկայութիւնը իրենց ողեկոչումներուն։ Շիրաքի այցելութիւնը կը ձգտէր նաեւ վերջ տալու այդ քէնին։

Ալլատչա «չահեկան» է Շիրաքի ելոյթը, այս առթիւ։ Ան կ'ըսէ· – «Օրատուրի յիշողութիւնը կը պատկանի անոնց որոնք ապրեցան իրենց մարմնին եւ հոգիին մէջ։ Բայց կը պատկանի նաեւ հաւաքական յիշողութեան։ Օրատուրն է, արձանագրուած մարզող գործած սարսափներու ցանկին վրայ։ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽ, ԱՆՇՈՒՇՏ՝ ՇՈԱՆ։ ԲՈԼՈՐ ԶԱՐԴԵՐԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ԶՈՐ ԿԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆԷ Ս· ՊԱՐԹԷԼԷՄԻՆ։ ԲՈԼՈՐ ՆԱՀԱՏԱԿ ՔԱՂԱՔՆԵՐՆ ՈՒ ԳԻՒՂԵՐԸ։ ՎԱՆՏԻ ԳԻՒՂԵՐԸ ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐՈՒՆ։ ԿԵՐՆԻՔՍ ՃԶՄՈՒԱԾ ԳՈՆՏՈՐԻ ԼԵԳԵՈՆԻՆ ՌՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՏԱԿ։ ՎԱՐՇԱՒԱՑԻ ԿԷԹՕՆ, ՓՐԱԿՑԻ ՄՕՏ ՍԱ ՓՈՔՐԻԿ ԹԱՂԸ ՔԱՐՏԷԼԷՆ ՍՐԲՈՒԱԾ ՀԻՄՂԷՐԻ ՀՐԱՇԱՆԳՈՎ 1942 ՅՈՒՆԻՍԻ ՕՐ ՄԸ։ ՍԱՊՐԱ ԵՒ ՇԱՐԹԻԼԱՆ Է։ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱԼԱՊԺԱՆ Է։ ՌՈՒԱՆՏԱՑԻ ՄԷՋ ՔԻՊՈՒԼԻՆ Է ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԳԻՒՂԵՐԸ։ ԴԵՌ ՍՐԵԳՐԻՆԻՔԱՆ Է ՈՒՐ ՀԱՋԱՐԱԻՈՐ ՊՈՄՆԵԱՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՅԱՆՈՒՆ «ՅԵՂԱՑԻՆ ՄԱՔՐՈՒԳՈՐԾՈՒՄԻ» ՔՈՍՈՎՈՑԻ ՊԱՏԻՒ ԳԻՒՂՆ Է»։ (Ընդգծումները մեր կողմէ)։

Կը տեսնուի որ Շիրաքի ցանկը բաւական ճոխ է եւ ժամանակն ալ դեր չունի (վեթրին ժամանակի հարց ալ դրած էր Հայոց ցեղասպանութեան պարագային) քանի որ մինչեւ Ս· Պարթելէմի կ'երթայ։

Մէկ բացակայ կայ՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը։

***

Այս ամբողջը էջ մը (5–րդ) կը դրաւէ «Մոնտ»ի մէջ, որ սակայն «մխիթարական» տողեր կը կցէ մեղի համար։

«Հայկական ցեղասպանութեան հակօրինակը» խորագրին տակ կարդ մը դիպուկ դիտողութիւններ կ'ընէ ու կը դրէ·–

«Սիրով կրկնուած Շիրաքի եւ Ժոսփէնի կողմէ, յիշողութեան պարտականութիւնը իր սահմանափակումները գտաւ սակայն 1915–ին Թուրքիոյ գործած Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ։ 1995–ին, նախագահական ընտրապայքարին ատեն, Շիրաք արտայայտուած էր այդ մասին ի նպաստ «պատմական վիճարկումի մը», ի չգոյէ «իրաւագիտական վիճարկումի մը»։ Գալով Ժոսփէնի, այն ատեն ի նպաստ արտայայտուած էր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման։ Ի դէպ, Ազգային Ժողովը, 1998 Մայիս 29–ին, միաձայնութեամբ հաւէարկեց օրէնքի առաջարկ մը այնքան կարճ որքան խորհրդանշական՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը»։ Բայց, մօտ տարի մը ետք, 1999 Մարտ 10–ին, կառավարութիւնը մերժեց հարցին արձանագրութիւնը Ծերակոյտի օրակարգին եւ ծերակուտականները չփափաքեցան օգտագործել նախաձեռնութեան իրենց լիազօրութիւնը հարցը բննելու համար։ Թուրքիոյ դիւանագիտական ճնշումները, այս հարցին մէջ, վճռական եղան»։

***

ՀՐԵԱՑ ՄԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԴԻՐՔԸ

«Գուտիէ Էնթերնասիոնալ» ալ իր վերջին թիւին մէջ (Յուլիս 15 / 21) հրատա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՄԱՆՍՆԵՐՈՒ

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ.– Վերջերս, Համազգայինի նախաձեռնութեամբ, Գալիփորնիոյ մէջ հրապարակ ելաւ Հայկական ռոմանսներու ուսիրուած խտացեալ սալին Բ. հատորը: Անոր կ'ընկերանայ Պետրոս Ալահայրը: Անոր կ'ընկերանայ նաեւ հինգ խմբերգներու նուիրուած խիտ ձայնադրակի երկրորդ հատորը:

Կարելի է ըսել որ այս Բ. ձայնասնակը կը չարունակէ եւ կ'ամբողջացնէ Ա. հատորի մէջ տեղ գտած դլխաւոր հեղինակներէն՝ Գուրգէն Ալէմշահի եւ Բարսեղ Կանաչեանի մեներդային ստեղծագործութիւնները: Մնացեալ հեղինակները արդէն ծանօթ են առաջին ձայնասնակէն, ի բաց առեալ Եղուարդ Յակոբեանէն, որմէ այստեղ ձայնադրուած են երկու երգեր:

Հոս ամփոփուած 21 հայկական Ռոմանսներուն մեկնաբանութիւնը վստահած ենք ներհուն եւ բազմակողմանի արուեստագիտուհի – մենակատարուհի Էլիզապէթ Փէհլիվանեանին, որուն դաշնակով կ'ընկերակցին Արփինէ Փէհլիվանեանը եւ Կլօրիա Միքայէլեանը:

Մեր առաջին ձայնասնակը կը պարունակէ, ծանօթ եւ անծանօթ մեներդներու կողքին, Պօղոս Ձեբելեանի հիւթեղ Վօքալիզները իրրեւ նորութիւն եւ առաջին հրատարակում: Այս հատորին մեծ նորութիւնը կը կայանայ՝ վազամեռիկ եւ անմահ մեր փառաւոր տաղանդներէն, Գուրգէն Ալէմշահին ընծայուած առաջնահերթութեան մէջ: Արդարեւ հոս տեղ տրուած է անոր դէչին պատկանող ութ Ռոմանսներուն որոնք, բացի Նազերէն, կ'արժանանան, իրենց ամբողջութեանը մէջ, առաջին հրատարակումի: Այսուհանդերձ, միւս երկու երգերուն հետ, Իղձ եւ Իմ երգը (տեսնել Ա. հատորը), մենք կ'ունենանք Ալէմշահի մեներդներուն ամբողջութիւնը մեր տրամադրութեան ներքեւ: Այս Ռոմանսները, որոնք ազատամոզակիր խոյրն են մեր երգարուեստի ճակատին գեղեցած, արժանի են յատուկ ուշադրութեան:

Այս հատորը կը զուգադիպի հեղինակին մահուան 50 եւ ծննդեան 90–ամեակներուն: Այս եզակի հրապարակման առիթով այժմէն յայտնենք երկու յատկանշական եղելութիւններ.

(Ա) – Ձայնասնակը կը պարունակէ Ալէմշահի Նազերուն պատմական վերարտադրութիւնը (երգ թիւ 8):

(Բ) – Սոյն ձայնասնակին նախաւերջին երգը՝ Պճիճկօն, Ալէմշահի անտիպ դրածներէն է, որուն պատճէնահանուած մէկ օրինակը այս առիթով մեր տրամադրութեան տակ դրաւ Տիկին Արփիկ Մխսաեանը՝ Փարիզէն:

Գուրգէն Ալէմշահի ինը մեներդները (երգ–դաշնակ), ինչպէս նաեւ հինգ խմբերգները, լոյս տեսած են իր մահուան տարին (1947) Փարիզ (*), ուր կ'ապրէր հեղինակը: Պճիճկօն, որ կ'արձանագրուի առաջին անգամ ըլլալով, բացակայ է այլ հատորներէն: Ալէմշահի ամբողջական Արխիւը 1977–էն ի վեր կը գտնուի Երեւանի Արուեստից եւ Գրականութեան Թանգարանը (2398 թիւի տակ):

Ո՞րն է «պատմական վերարտադրութիւնը» որուն կ'ակնարկէինք վերը: Այդ նոյն 1947–ի ամառը, Թերեւս իր ծննդեան 40–րդ տարեդարձին առիթով, Ալէմշահ արձանագրած է 78 պոտոյտ ձայնասնակի վրայ, իր ստեղծագործութիւններէն մի քանին, ի մասնաւորի Իղձ, Նազեր եւ Իմ երգը: Մեներդողն է իր ժամանակին անուանի երգչուհի Աստղիկ Առաքելեան, որուն դաշնակով կ'ընկերակցի հեղինակը: Մեր լոյս ընծայած այս ձայնասնակին մէջ նեռրիզին վրայ տեղ գտած Նազերը: Սոյն հրապարակումը վերարժեւորման ձօն մըն է միանդամայն թէ՛ նշանաւոր երգչուհիին, որուն ծննդեան հարիւրամեակին է 1998 տարին, թէ՛ մանաւանդ նոյն ինքը հեղինակին, որուն ամբողջական տասը անմահ մեներդները վերջապէս լոյս կ'ընծայուին՝ մեր յաջորդական երկու խիտ ձայնասնակներուն շնորհիւ:

Ըսինք որ առաջին անգամ ըլլալով հոս կ'արձանագրուի Ալէմշահի անտիպ դրածներէն Պճիճկօն (խօսք՝ Տիգրան Չիթունիի): Ի՞նչ բան է Պճիճկօն: Կը թուի Չիթունին ինքը գարբնած ըլլալ այս բառը, չատ հաւանաբար «պճնանք» կամ «պճինք» բառէն: Ինքնաբերաբար մեր առջեւ կը պատկերանան մեղի աւելի ընտանի միւս վաղաքչական անուննները, «Դալիլօ», «Նարօ» կամ «Մարալօ»: Չիթունիին քերթուածը նչոյլն իսկ չունի ժողովրդական կամ գեղջկական բանահիւսութեան, ինչպէս կրնայ մտածել մալ: Ան ազատ եւ անհատապաչտ բանաստեղծութիւն մըն է, չատ հեռու Մեծարենց, Տէրեան կամ Թէքէեան յիչեցնելէ:

Չիթունիի Պճիճկօն հետաքրքրութիւն, նոյնիսկ ներչնչում արթնցուցած է կարգ մը երաժիչտներու մօտ, որոնք զայն երգային բազմապիսի արտայատութիւններու արժանացուցած են: Վազաբչակ Սրուանձտեանցին Պճիճկօն լոյս ընծայեցինք առաջին հատորով, այստեղ լոյս կը տեսնեն Կանաչեանինն ու Ալէմշահինը:

Թէեւ Ռոմանսը Արեւմտեան աչխարհի գեղարուեստական սեռին կը պատկանի, այսուհանդերձ Հայ երգարուեստը հարուստ է բազմաթիթիռ եւ աւելի քան որակաւոր այս ժանրի արտայայտութիւններով:

Ռոմանսը, իր նեղ ու «գիտական» առումով, վխտապաչտ ներաչխարհի մը գերազոյն եւ գերխտացած արտայայտաձեւերէն մէկն է, որուն չնորհիւ տրուած քերթուած մը կը փոխակերպուի երաժչտական կտորի՝ մեներգի եւ դաշնակի համար: Ռոմանսի մեղեդին պատահական չի կրնար ըլլալ որուն կուրօրէն կը հետեւի դաշնակը: Բնագիր եւ մեղեդի պէտք է արտայայտեն նոյն ապրումը, գողտրիկ թէ փոթորկայոյզ: Երազ թէ ցաւուռ ու խռովք, սիրատուչոր նուիրման պահ թէ մտերմիկ մեներեթեան խոհեր, երգն ու դաշնակը ոգեղէն թարգմանը կը հանդիսանան քերթուածին խմբատին ու բովանդակութեան: Երգը կը հոսի խօսքին բացած ակօսներէն եւ կը բեղմնաւորէ մեր յուզական աչխարհը: Մեր թաքուն էութեան փոթորկալից թէ անրջային տարփանքները կարիքը ունին ազատապրուելու ընդունուած թէ պարտադրուած սահմանադիծերէ. անոնք յանկարծ կը ժայթքեն լաւանեռու նման՝ մեր բանականութեամբ զսպանակուած սահմանումներէն վեր: Ահա այս բնազանցական վիճակներու լաւագոյն թարգմանն է երաժչտութիւնը, մանաւանդ բուրումնալից Ռոմանսը իր զուսպ ու խիտ նկարագրով: Դերենիկ Դեմիրճեանի Մի լաւ քերթուածը իր միամակարդակ բնագրով, միայն ժժգոյն արտայայտութիւնն է այն խորհրդաւոր, աննախատեսելի, լռութիւններով բեղուն ցնցումներուն զոր մենք կ'ապրինք Ռոմանոս Մելիքեանի նոյն քերթուածին բերած երգային բեղմնաւորումին ընդերքներէն: Երաժչտութիւնը բերած է աւիչ եւ լոյս, փոթորկալից ապրում եւ անդսպելի յորձանք հոն ուր բառերը բաւարարուած են տակ մեղմաղճոյռ համակերպումի պահ մը պատկերելով:

Իսկ դաշնա՞կը: Ան պարտադիր եւ բազմաձիր կարողութիւններով լի ներկայութիւն մըն է Ռոմանս երգերուն ընկերացող: Ան երգին կը շնորհէ մղիչ ուժ, հոգեբանական ենթահող: Ան իր բազմաբարբառ կարելիութիւններով կ'ամբողջացնէ բնագրին երաժչտաւորումը եւ երգին զանազան հատուածներուն զօդումը կ'իրագործէ: Բարսեղ Կանաչեանի Պճիճկօյին չէնչող նկարագիրը, խայտացող հոգին եւ գլգլացող հեզասահութիւնը պիտի չկարենայինք ներզգալ եթէ դաչնակը զայն չբացայայտէր մեզի՝ երգը սկսելէն իսկ առաջ: Կոմիտաս Վարդապետ, քաջահմուտ թէ՛ Հայկական եւ թէ՛ Արեւմտեան Դպրոցի երաժչտութեանց, հրաչալի կերպով հայացուց օտարամուտ դաչնակը երբ իր մեներգուներուն համար ընտրեց անոր առանճնաչնորհակալ ընկերակցութիւնը: Այս մասին ընթերցողը կրնայ աւելի լուսարանուիլ Ռոմանսներու Ա. ձայնասնակին ընկերացող մեր ներածականէն (էջ 10 եւ 11): Ռոմանսի երեք հիմնական տարրերը կը կազմեն՝ քերթուած – բնագիրը, երգ – մեղեդին եւ դաչնակը իրրեւ մեկնիչ – նուագակից: Եթէ Պճիճկօյ արտասանելը որեւէ խմատ չունի, զայն երգով եր երգելով արտայայտելը կուտայ հոգեկան հրաչալի վայելք ուր դաչնակը ունի իր «երգ»ի բաժինը՝ թեւանցուկ ընկերակցելով հայածին մեղեդիներուն որոնց կը չնորհէ աւիւն եւ արեւ:

Վերոյիչեալ մեր ներածականին մէջ չեշտած էինք կարեւորութիւնը Կոմիտասին իրրեւ հիմնադիրը հայ բազմաձայնութեան եւ հայ երգին «երկդլխանի» բայց միաձոյլ բնոյթը յայտնագործող պիտնականը: Թէեւ ան իր հայ երգի գոհարներուն «Ռոմանս» անունը չտուաւ, սակայն անկարելի է զայն չըլլանցել երբ խօսքը կը վերաբերի Հայ Ռոմանսին, տրուած ըլլալով որ եթէ Կոմիտասը եղած չըլլար, մենք պիտի ունեցած չըլլայինք թերեւս հայօրէն ստեղծագործող երաժիչտներու այն հոյլը որոնց Ռոմանս երգերը հանրութեան ներկայացնելու գործին ձեռնարկած ենք:

Այս ձայնասնակին համար Կոմիտասէն ընտրած ենք երկու գոհարներ: Անոնցմէ մէկը, Ես Սարէն Ղազայի, պահած է ժողովրդական երգին հիմնական տարրերէն մեղեդին եւ դաւառաբարբառամերձ բառերը: Մեծ նորութիւնը, այն որ այս «խեղճուկ» երգին կը չնորհէ բացառիկ պատուանդան, անոր «հագած» արքայական զգեստն է՝ դաչնակը: Հոս ոչ միայն Կոմիտաս ճարտարօրէն խուսափած է եւրոպական նուագարանին յատուկ դասական կամ վխտապաչտ ծանօթ տարազներէն, այլ ան կերտած է բացարձակ իմաստով հարազատօրէն հայկական Հորիզոնական Բազմաձայնութիւն: Կոմիտաս օգտագործած է եղանակին ընթերցներէն կարճ եւ յատկանչական մասնիկներ, որոնք զիրար կ'արձագանգեն ալ ու ձախ ստեղնաչարերուն ընդմիչէն՝ զիրար գրկելով հանդերձ ընդելուզուելով երգին եւ վերին աստիճանի կենդանութեամբ պահելով դեղջուկ տարն ու խօսքը: Անվարան կարելի է ըսել որ դաչնակը Հայերէն կը խօսի... հայացած են նաեւ չեչտերն ու կշռոյթը, հազուագիպօրէն օգտագործուած հնդեակները (հնդաձայն) կամ չորաձայնները չափազանց նուրբ հմտութեամբ տեղադրուած են: Հայկական, ո՞ր նուագարանին կարելի պիտի ըլլար վստահիլ երգին այս բազմամեղեդիական (contrapuntal) զգեստաւորման հարցը: Սանթո՞ւրը զայն պիտի կարենար իրագործել թէ դուդուկներու քառեակ մը:

Կոմիտասի երկրորդ կտորը, Ծիրանի Ծառը, դերդատականացած հիմնաքարերէն է հայ երգարուեստին: Ծիրանի Ծառին համապատասխան գլուխ գործոցի քիչ կը հանդիպինք նոյնիսկ Արեւմտեան գեղարուեստական աչխարհի ոլորտներուն մէջ, այն պարզ պատճառով որ ժողովուրդին ծոցէն բխած երգը, եւ այն Ծիրանի Ծառի տարողութեամբ, ունի իր ուրոյն եւ բնորոչ անխախտելի յատկանիչները, օրինակ՝ մխաձայն իր սկզբնական եւ հիմնական կերպարը եւ, սկզբունքով, ան թոյլ չի տար հարազատ հնչող բազմաձայնային որեւէ կառոյց: Ծիրանի Ծառը ինքնին բաղկացած է երեք իրարայաջորդ երգամասերէ որոնք, իրենք իրենց մէջ զիրար կը լրացնեն, այսպէս՝

Ծիրանի ծառ, բար միդ տա...
(երկու հատուած)
Հա՛, տուէք, յետ տուէք...
եւ Հով, հով, հովն ընկաւ...

Վերջին երկու երգամասերը ունին միեւնոյն՝ տարածուած հնդաձայներու խաղաղ յառաջխաղաց, մինչդեռ առաջին երգամասը հատուածի երկու մասերը իրարմէ չատ տարբեր ձեւով կը բազմաձայնուին: Ոչ մէկ ձայնանիւ պատահական է հոս, այլ միայն հարկաւոր եւ ողնասիւնային:

Մեր ձայնասնակին ունկնդիրը պիտի նկատէ որ մենք չենք զոհացած երգին միայն առաջին տունով եւ երբորդ տունն ալ ներառած ենք՝ դիմադրաւելով չեչտադրութեան եւ վանկաբաժանումի դժուարութիւնները: Այսպէս «Սեւ ամպը գցել ա հով...» խօսքերը տարբեր ձեւով տեղադրեցինք ձայնանիչներուն տակ, անչուչտ երգչուհիին աչակցութեամբ, քան առաջին տան խօսքերը՝ զոհացնելու համար հարազատութեան եւ վանկաբաչխութեան գոյդ պահանջները:

Ինչպէս ըսինք, Ռոմանսներու այս Բ. հատորով կ'ամբողջանան Բարսեղ Կանաչեանի վեց մեներգներու չարքը: Օրօրը, Ուռիս եւ Յայգերգը (երկձայն) մաս կազմեցին առաջին հատորին: Ալվարդի երազը, Ծով Աչերը եւ Պճիճկօն լոյս կը տեսնեն յաջորդաբար հեղինակին Լիբանան հաստատուելէ (1934) եւ «Գուսան Երաժչտասէր Միութիւն»ը կազմուելէ (1936) ետք: Այս վեց մեներգները չէն հեռուիր իր երգչախումբի համար գրուած կտորներուն կառուցողական եւ բազմաձայնութեան ոճին: Մինչ խմբերգներուն գլխեղ բոլոր բներգները, բացի Նաւօրէն, առնուած են ժողովրդական ակունքներէ եւ ըստ այնմ կառուցուած, մեներգները գուտ անհատապաչտ եւ ազնուապետական ստեղծագործութիւններ են՝ յուզական ուրոյն ներաչխարհով եւ եւրոպական Ռոմանսներու ունկնդիր կանաչեանի տրամադրութեան ենթակայ: Մինչ դաչնակը բոլորովին բացակայ է խմբերգներէն, անոր դերը չափազանց կարեւոր է այս Ռոմանսներուն մէջ: Կանաչեան յատուկ հատառութիւն ունի քերթուածի մը տողերէն ներիմանալու հոն ծուարած եւ ցոլարձակելու առակ երգը, այսպէս՝ ան քերթուածին վերաչնորհած կ'ըլլայ հոն ներչայ կերպով զսպուած երաժչտութիւնը: Եւ վերջապէս ահնրաին է որ Կանաչեանի մեներգներուն երգ – մեղեդիները աւելի Արեւմտեան տիպի թոնալ բնոյթ ունին քան հայկական տիպի մոտալ կերպարը, եւ սակայն ամբողջութիւնը հրաչալի կերպով հայկական կը հնչէ:

Մեզի հետաքրքրող երեք մեներգները հիմնովին տարբեր են մէկը միւսէն: Պճիճկօն կենսախայտ պճնանք չողարձակող չափիւղայ մըն է, իսկ Ծով Աչերը սիրազեղ քնքչութիւն բուրող, «հեղ աչեր»ը քքուող, քիչ մը Ռոպէր Շուման պսպղացող աստղիկ մը: Ռոմանսներու զագաթը կը նուաճէ Ալվարդի երազը, ուր Կանաչեան կը հանդիսանայ ԼԻՏ–ի մեծ վարպետ մը: Այրողջ երգը խիտ, գուսպ, ամբողջապէս վանկային, խորհրդաւոր, բեմական ըսելու չափ պայթուցիկ «climax» ունեցող հոյակապ տրամ մըն է, որուն մէջ երազ տեսնող Ալվարդը կ'ապրի ցնցիչ իրական պահ մը երբ երազային պահրայինն արձակուած դնդակը «իր սրտով» կ'անցնի: Դաչնակը կ'ընդգծէ կտորին տրամաթիվ յատկութիւնները եւ ունի հատառարկըռող դերակատարութիւն: Կանաչեան կատարելապէս կը տիրապետէ իր արուեստին, կը յաջողի խուսափիլ հատարակ դեղումներէ եւ չլացնող երգային ճոպարութիւններէ (virtuosité), գիտէ ըստեղծել մթնոլորտ, դագաթում, երբ երգը կ'աւարտէ, դեռ կը տեւէ մեր ապրած վերացումի եւ յուզումի անհիմնարկելի վայելքը:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի. – Այդ սալերը լոյս տեսած են Միացեալ – Նահանգներու մէջ, յետ մահու, 1948–ին: Արձանագրութիւնը կատարուած էր իր կողմէ, Փարիզ, 1947–ին գարնան:

LIVRES REÇUS

THE CHALLENGE OF STATEHOOD
Armenian Political Thinking Since Independence

GERARD J. LIBARIDIAN

Blue Crane Books
Watertown (Mass.) 1999

(En vente à la Librairie H. Samuelian; 51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Այս տարի Փլովտիւ քաղաքը յայտարարուած է Եւրոպական մշակոյթի կեդրոն, ուր (Մայիս 28 – Յուլիս 30) նախատեսուած են հարիւրէ աւելի մշակութային ձեռնարկներ: Անոնք կ'ընդգրկեն օփերայի ու թատերական ներկայացումներ, տարբեր համերգներ քաղաքիս անթիկ ամփիթատրոնին մէջ, 2000 նստատեղինեռով: Այդ ելոյթներուն մասնակցութիւն կը բերեն միջազգային համոյթ վայելող դերասանները, երաժիշտներ, պարարուեստի ներկայացուցիչներ եւ այլն:

Մշակութային այս մեծածաւալ յայտագրին մէջ տեղ գտած էր նաեւ գիտական համաժողով մը՝ «Էթնիկ ու կրօնական համայնքներ Փլովտիւի մէջ դարերու ընթացքին» նիւթով, կազմակերպուած Պատմական Թանգարանին կողմէ: Այդ համաժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 8 – 9–ին, Թանգարանի սրահին մէջ: յայտագրին մէջ աչքառու տեղ կը գրաւէին հայկական նիւթերով զեկուցումները, որոնց երկուքը ներկայացուցին տոքթոր Գէորգ Արթինեան ու Յակոբ Կիլիկեան:

Գիտական համաժողովին բացումը կատարեց Պատմական Թանգարանի տնօրէն Սթեֆան Շեվաչեվ. ան ընթացաւ պատմական գիտութիւններու վերոֆ. տոքթոր Տիկին Անթոնինա Քուզմանովայի զեկավարութեամբ: Նախապէս պատրաստուած յայտագիրը տարբեր բնոյթով նիւթեր կը պարունակէր, ամփոփուած առաւելապէս Փլովտիւի էթնիկ ու կրօնական համայնքներու նիւթերով: Հանդէս եկան հետաքրքրական զեկուցումներով քաղաքիս ու այս երկրի պատմութեան մասնագէտներ, ճարտարապետներ, Թանգարանի աշխատողներ եւ այլն: Զեկոյցներու մէկ մասը Փլովտիւ քաղաքի հեռաւոր անցեալի հայ գաղութի հետ կապուած էր, յանձինս հայ պաղիկեաններու եւ յաջորդաբար բնակութիւն հաստատած հայ գաղթականութիւններու հետ:

Այս ուղղութեամբ Ազգագրական Թանգարանի տնօրէն Անկել Եանքով նոր մօտեցումով զարգացուցած էր իր զեկուցումը, «Պաղիկեանները Փլովտիւի մէջ» թեմային շուրջ: Ան ցոյց տուաւ Պաղիկեաններու հաստատումը քաղաքիս մէջ ու անոր ընկերային կեանքը, բիւզանդական կայսրերու կատարած բռնագաղթերու հետեւանքով Ք. – ԺԱ· դարերու ընթացքին եւ անոնց դէմ գործադրուած հալածանքները պաշտօնական իշխանութեան կողմէ: Տիկին Տօնքա Ռաեեվա իր զեկուցումին մէջ քննեց Փլովտիւի ներկայութիւնը Պաղիկեան բնակավայրերու սիստեմին մէջ· նշեալ ունեցաւ որ առանձնայատուկ տեղ մը գրաւելով հանդերձ, այս աղանդաւորական չարժումը որ ընկերա – կրօնական բնոյթ ունէր, մեծ տարածում գտած է Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ եւ անկէ դուրս, ծնունդ առած նաեւ տեղական Պոկոմիլեան աղանդաւորական չարժումին ծ· դարէն սկսեալ:

Փլովտիւի հայ համայնքին ձեւաւորման մասին խօսեցաւ փրոֆ· տոքթոր ճարտարապետ Նելի Զանեվա – Տէչեվաքա իր զեկուցումին մէջ: Ան իր նիւթին ուսումնասիրութեան համար օգտագործած էր օսմար սկզբնաղբիւրներ· առաջին հերթին բիւզանդական եւ յետագային այդ հարցին շուրջ լոյս տեսած այլ գրութիւններ: Տիկին Մարկարիթա Հարպովա, ճարտարապետ, որ իր զեկուցումին համար ընտրած էր «Եկեղեցական ճարտարապետութիւնը եւ էթնիկ համայնքներու համակեցութիւնը» թեման, ներկայացնելով ուղղափառ, կաթողիկէ, աւետարանական ու մահմետական կրօնական կառոյցներու իրարայաջորդութիւնները, անդրադարձաւ նաեւ Հայոց, «Սուրբ Գէորգ» եկեղեցիին, որուրին համապատասխան լուսանկարներով:

Բժշկութեան զարգացման մէջ Փլովտիւի դերով հանդէս եկաւ տոքթոր Նայտեն Տոտով: Ան իր զեկուցումին մէջ՝ «Բժշկական գործիչներ եւ էթնիկ համայնքներ Փլովտիւի տարածքին» նախ քան Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը», յիշելով տարբեր ազգարնակչութեանց ներկայութիւնը քաղաքիս մէջ հին դարերէ սկսեալ, յատուկ կերպով կանգ առաւ Ժե. դարուն քաղաքիս մէջ ապրած հայազգի Ամիրդովլաթ Ամասիացիի գործունէութեան եւ անոր գիտական – բժշկական ղիւրքերուն վրայ, վեր հանելով անոր նպաստը եւ ընդգծելով անոր հայու հանգամանքը:

Փլովտիւի Հայերու ամառեսական կեանքի մէջ առաջնակարգ տեղ գրաւող տոհմի մը մասին զեկուցեց Տիկին Սվոպոտա Զախրեանովան՝ «Վերածնունդ» թանգարանի աշխատակից: Ան վաւերագրերու հիման վրայ, որոնք պահպանուած են տեղւոյս պետական արխիւին մէջ, ներկայացուց Մեսրոպովիչ հայկական տոհմին անտեսական գործունէութիւնը թըքական տիրապետութեան եւ ազատութենէն վերջ քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին: Այս զեկուցաստանը եղած է քաղաքիս նոր սկզբնաւորող քաղքենիութեան ներկայացուցիչ, առանց կարենալու զարգացնել արդի դրամատիրական հոգեբանութիւն, հակառակ իր ունեցած մշակելի արտերուն, պղպեղատաններուն ու բրինձի մշակման հողերուն: Մեսրոպովիչները եղած են առեւտրական – վաշխառու ընտանիք մը, որ հետզհետէ կորսընցուցած է իր դիրքը անտեսական ասպարէզին մէջ եւ լրիւ զարգած դադրութիւն ունենալէ (1):

Գիտական համաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին տոքթոր Գէորգ Արթինեան ու Յակոբ Կիլիկեան, որոնք զեկուցուցին տարբեր հայկական նիւթերու շուրջ: Նորութիւն մըն էր տոքթոր Գէորգ Արթինեանի նիւթը՝ «Հայ բժիշկներ Փլովտիւի մէջ», որ մասամբ ամփոփումն էր իր մէկ ծաւալուն աշխատանքին, ուր ան ընդգրկած է Ամիրդովլաթ Ամասիացիէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը Փլովտիւ ապրած ու գործած հայ բժիշկներ, ատամնարոյժներ ու դեղագործներ: Իր կատարած ուսումնասիրութեան համաձայն, քաղաքիս մէջ մարդասիրական այս արհեստը գործադրած են 234 անձեր, որոնցմէ 171 բժիշկներ, 40 ատամնարոյժներ ու 29 դեղագործներ: Ան իր զեկուցումին մէջ յիշեց Փլովտիւի մէջ իրենց մասնագիտութեամբ գրաղող առաջին հայ բժիշկները ազատագրութենէն վերջ, 1880–ական թուականներէն սկսեալ Մելքոն Փափազեան, Ժաք Նուրհանեան, Սարգիս Իսաքեան, Յակոբ Նուրեան եւ այլն, որոնք իրենց բժշկութեան ուսումը աւարտած են Ֆրանսա, Զուիցերիա եւ այլուր: Որպէս առաջին ատամնարոյժներ յիշուեցան Գառնիկ ու Աբրշակ Թիւթիւնճեան, առաջին դեղագործը՝ Գաբրիէլ Թոքաթլեան:

Տոքթոր Գէորգ Արթինեան իր զեկուցումին մէջ տեղ յատկացուց նաեւ քաղաքիս մէջ 1945–ին Բժշկական Հիմնարկին բացումով գայն աւարտած հայ բժիշկներուն, որոնց թիւը կը հասնի 162–ի· 138 բժիշկներ ու 24 ատամնարոյժներ: Աւրժանի համբաւ եւ անուն չհասած են բազմաթիւ Հայեր, որոնք իրենց մասնագիտութեամբ ծառայած են բնակչութեան առողջապահութեան, իսկ միւս կողմէ պատասխանատու դիրքեր գրաւած բժշկապետութեան ասպարէզին մէջ: Ան յիշեց փրոֆ· Հիւսնիկ Պօյաճեանի, փրոֆ· Արտուշ Քըրքեսէլեանի, փրոֆ· Եղիսաբէթ Գրամսեանի անունները ինչպէս եւ տարբեր բժշկական հաստատութեանց մէջ բժանմունքներու պետերը՝ տոքթոր Միսաք Գարակէօզեան, տոքթոր Անի Էկինլիեան եւ այլն: Այս եւ այլ օրինակներով, զեկուցողը վեր հանեց Հայերու ունեցած դերը Փլովտիւի եւ շրջանին մէջ գործող հայ բժիշկներուն ու ատամնարոյժներուն:

Փլովտիւի հայկական համայնքին մասին զեկուցումով մը հանդէս եկաւ Պր· Յակոբ Կիլիկեան: Ան ներկայացուց գաղութը 1878 – 1944 տարիներուն, մասնաւորաբար ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով գաղութի ճեւաւորումէն վերջ հասարակական մշակութային կեանքին վրայ· զեկուցողը յատկապէս կանգ առաւ դպրոցական ու գրադարանային գործին վրայ, նշեց թատերական ու գեղարուեստական գործունէութիւնը, ինչպէս եւ քաղաքիս հայ պարբերական մամուլը եւ հայ գրքի հրատարակման աշխատանքները ուր իրենց դերը ունեցած են հայկական տպարանները, ինչպէս՝ Իմմիրլիեան, Գէորգ Թերզիեան, Հայկ Ասարլըքեան, եւ այլն: Յիշուեցաւ, որ հայկական ու պուլկարական տպարաններու չնորհիւ 1885–էն մինչեւ 1946 քաղաքիս մէջ տըպուած են 91 անուն հայկերէն լեզուով ինքնուրոյն ու թարգմանական գրականութիւն: Հայկական պարբերականներու թիւը եղած է աւելի քան տասը, ինչ որ համեմատած քաղաքիս միւս էթնիկ բըռնակչութեան պարբերականներուն, պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ:

Գիտական համաժողովին կարդացուեցան նաեւ այլ զեկուցումներ, ուր միայն հարեւանցի անդրադարձ մը կար հայ բըռնակչութեան մասին եւ այդ իսկ պատճառով չեմ նշեր: Նկատելի է սակայն, որ յայտագրին մէջ նշուած 26 դիտական զեկուցումներէն գուտ հայկական բնոյթ ունէին 6 թեմաներ, իսկ կողմնակիօրէն՝ 6 այլ թեմաներ. անոնք պերճախօս վկաները են որ Փլովտիւի հայ գաղութը եւ հայկական բնոյթով նիւթեր հետաքրքրութեան ոլորտին մէջ եղած են:

Զեկուցումներու չուրջ եղան որոշ արտայայտութիւններ, որոնց մասնակցեցան նաեւ հայ զեկուցողներ: Պր. Յակոբ Կիլիկեան Փլովտիւի հայկական պաղութին ճեւաւորման ու անոր եկեղեցիի նոր կառոյցին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ հաղորդեց փրոֆ· տոքթոր ճարտարապետ Նելի Զանեվա – Տէչեվաքայի զեկուցումին առընչութեամբ: Մասնաւորապէս ընդգծուեցաւ որ քաղաքիս «Սուրբ Գէորգ» եկեղեցին իր չինարարական բըռնոյթով հայկական դրօշմ կը կրէ, ուղղանկիւն քարերու օգտագործումով եւ հայ վարպետներու աշխատանքով: Այդ տեսակէտէն ան կը տարբերի ուղղափառ ու մահմետական կրօնական շինութիւններէն: Որպէս առարկութիւն Պր. Շանքովի արտայայտած մտքին թէ Պաչքովոյի հիմնադիրը վրացի է ազգութեամբ, տոքթոր Անթոնինա Քուզմանովա չեչոը դրաւ յետագայ ուսումնասիրութիւններու վրայ (2):

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

Փլովտիւ
Յունիս 18 – 22, 1999

---

(1) – Մեսրոպովիչի բնակարանը, որ կը գտնուի «Արքին Կիտիճով» թիւ 15 փողոցը, հայկական թաղին մէջ եւ հայկական եկեղեցւոյ մօտիկ, 1944–էն վերջ պետականացուեցաւ եւ նորոգութեան ու ընդլայնման ենթարկուելով վերածուեցաւ պատկերասրահի, ուր իր մնայուն տեղը ունի Մեհմեհական արուեստի նմայշներու հաւաքածոն: Տարբեր առիթներով հոն կը կազմակերպուին գեղարուեստական եւ լուսանկարչական ցուցահանդէսներ:

(2) – Թանգարանի տնօրէնութիւնը կը նախատեսէ գիտական համաժողովին զեկուցումները առանձին հատորով լոյս ընծայել պուլկարերէն լեզուով:

ACADEMIE DES SCIENCES
DE L'INSTITUT DE FRANCE

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Հիմնարկէն հրատարակութեան առաջին հատորին մէջ (1997 – 1998) տեղ գտած է նաեւ Վիկտոր Համբարձումեան (1908 – 1996) որ արտասահմանեան անդամ ընտրուած էր Գիտութեանց Ակադեմիայի 1978 Յունիս 12–ին:

Ժան – Գլօտ Փէքէր, անդամ Ակադեմիային, նախքան կենսագրական դիծերուն անցնիլը հետեւեալ վկայութիւնը կուտայ անոր մասին.–

Վիկտոր Համբարձումեան, անկասկած, մէկն է այն աստղագէտներէն որոնք ամէնէն աւելի իրենց դրոշմը դրած են դարուս աստղագիտութեան վրայ: Գիտութեանց ակադեմիայի անդամ ընտրուած, օտար հանգամանքով, 1978 Յունիս 12–ին, այս ընտրութիւնը մարդու մը որ ծանօթ էր Խորհրդային Միութեան «Նոմէնկլատուրա»յի մէջ իր ներկայացուցչական ընոյթին համար, այնքան դէշ ընդունուեցաւ հանրային կարծիքին կողմէ, երբ Ակադեմիա կ'ընդունուէր, բողոքի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քէ տը Գոնթի, խորհէս վիրաւորելով մեր պաշտօնակիցը:

***

– Հոս, փակագիծի մէջ, յիշեցնեմ թէ 1979 Ապրիլ 2–ին է որ ընդունելութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենար եւ Ակադեմիային առջեւ, փրոֆէսէօրներու, թուաբանագէտներու, հետազօտողներու կոչին ընդառաջելով 100 հոգի ցոյց մը կ'ընէին: Պաստառներու վրայ՝ «Համբարձումեան՝ զրպարտիչ» լոզունգներով: Ամէնէն վարկաբեկիչ խորագիրը կը գործածէր «Լիբերասիոն»՝ «Խորհրդային մատնիչ մը ակադեմիան»: Ծանր ամբաստանութիւններու գրութեան մը հեղինակն էր կրոնիւտ Լուբարսկի «Մոնտ»ի մէջ: Նաեւ «Մոնտ»ի Ապրիլ 8 / 9–ի թիւին մէջ էր որ Համբարձումեան արդարացուցիչ իր պատասխանը կուտար, որ թարգմանաբար լոյս կը տեսնէր «Յառաջ»ի մէջ, Ապրիլ 10–ին:

***

Ժ· Գ· Փէքէր կը չարունակէ ըսելով· – Անշուշտ կարելի էր մեղադրել Համբարձումեանի կարգ մը դիրքորոշումները Խորհրդային Միութեան մէջ, իմանալու իր մերժումը միջամտելու Սախարովի ի նպաստ: Բայց, կարելի չէ ուրանալ, որ Խորհրդային Միութեան մէջ, այս մարդը Հայերու պաշտպան եղաւ եւ դիտական աշխարհի մէջ ալ, չատ արդիւնաւոր, նոյնիսկ մարզարէական դանազան դաղափարներու հնարիչը, բնագիտութեան եւ աստղագիտութեան դանազան մարզերու մէջ: Այդ պատճառով, անհասկնալի է որ այս ընտրութիւնը արդար եւ ամբողջովին օրինաւոր ընտրութիւն մըն էր:

Անկէ ետք, կը տրուին Վ· Համբարձումեանի մանրամասն կենսագրութիւնը եւ դիտական աշխատանքներու թուումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՑ

ՍՐԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏԸ

Մոսկուայի Վնուկովօ օդանաւակայանում էի: Գիւմրեցի մի խումբ «անթրաչ խոպանչիներ» մօտեցան եւ ասացին· «Ախպեր Ջան, դու գրագէտ մարդ կ'երեւաս, քել երթանք ակրոպորտի նաչալնիկի քովը, ըսենք, թող մի դապալնիտելնի ռեյս տայ···»:

Մեծ հաւատ չունէի, բայց գնացի: Օդանաւակայանի պետը լուրջ մարդ էր, մի պահ մտախոհ յապաղեց եւ ասաց· «Ձամբան խմացող էկիպաժ չունեմ»:

Տղաները հարցրին· «Ի՞նչ կ'ըսէ»: Թարգմանեցի:

Իմ ուղեկիցները խմբովին բացագանչեցին· «Բան չկայ, մենք ճամբան ցոյց կու տանք»:

Երբ պետն իմացաւ ասածը, հինգ րոպէ անընդհատ ծիծաղեց:

15 րոպէ անց, օդանաւակայանի ռադիոն յայտարարեց, որ Մոսկուա – Լենինական մեկնող ուղեւորները հրաւիրւում են թռիչքի···

***

ՍԵՐՈՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Սերորը պահակ էր Սեւանի ճուկկոմբինատում:

Մի օր մի պաչտօնեայ գալիս է ճուկ տանելու: Որոշում է Սերորի հոգու հետ խաղալ·

– Բիճա, չահել ժամանակ մարդ եկե՞լ ես···

– Որ մարդ չեմ եկել, բա դու որտեղի՞ց ես ծնուել···, իսկոյն պատասխանում է Սերորը:

(Շար. Ա. Էջէն)

րակած էր Նիւ – Եորքի ««Թիը Նէյշըն» թերթին մէջ լոյս տեսած եօն Վինըրի յօդուածէն հատուածները։ Ան կ'անդրադառնայ այն երեւոյթին որ Ամերիկայիք չատ ուշ հակազդած են Շոային եւ այդ մասին է որ Շիքակոյի համալսարանի մկկ դասախօսը՝ Փիթըր Նովիք կը վերլուծէ այս պարագան, հարց տալով որ ինչպէս, ուրեմն, Ողջակիզումը այդքան ներկայ է այսօր ամերիկեան ընկերութեան մէջ։ Հետաքրքրականը այս կէտը չէ, սակայն, մեզի համար, այլ պատմաբանին – որ ինք ալ հրեայ է – մօտեցումը։ Ան կը քննադատէ այն պատճառաբանութիւնը որ Շոան միակ է։ Ամէն պատմական դէպք միակ է, կ'ըսէ, բայց ատիկա չարգիլեր որ բաղդատուի այլ դէպքերու ու կ'ըսէ Ստալին աւելի մարդ սպաննեց քան Հիթլէր, գնչուները, համեմատութիւնները պահելով, Հրեաներու չափ կորուստ ունեցան։

Առաւելաբար դատապարտելի կը գտնէ Հրեաներու պաշտօնական հակազդեցութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան։ Կը յիշէ Ուաչինկթընի Ողջակիզման թանգարանին հայցը, երբ կազմակերպիչները տեղի տուին Հրեաներուն որոնք չէին ուզեր վիրաւորել Թուրքիան, չատ թանկագին մահմեդական գինակից մը։ Եւ այն Հայերուն որոնք կ'առարկէին թէ իրենք ալ ցեղասպանութեան մը զոհերն են, Ողջակիզումի դլխաւոր մասնագէտներէն մէկը՝ Լիւսի Տաւիտովիչ պատասխանած էր որ Թուրքերը. – «բաւական պատճառ» մը ունէին Հայերը սպաննելու։

Նովիք չընդունիր հրէական այս տեսակէտը եւ, ինչպէս ըսինք, կը դատապարտէ Ողջակիզումի «միակնակ երեւոյթը»։

Այս ամբողջը մէկ ապեղ երեւոյթ կը հատատանէ, այն որ անտանելի եւ անընդունելի են այլեւս այս ամարկութիւնները, երբ ժողովուրդ մը մէկուկէս միլիոն նահատակ տուած է եւ 84 տարի է որոկում մը կը մուրայ աշխարհի մեծերէն։

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք մեր անդրանիկ զաւկին՝

ՇԱՀԷՒ

ծնունդը,

Փարիզ, Յուլիս 19, 1999-ին։

Մելանի Գըլըճեան և Հերվէ Ժորժըլէն

11, rue Condorcet
75009 Paris

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վահան եւ Ռոզին Նաւասարդեան սրտագին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր այն ազնիւ ազգական եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ, նամակով, հեռաձայնով, հեռագրով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ – Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին – սրտակից և բաժնեկից եղան իրենց վշտին։

Գրիգոր Խաչատուրեանի
(Յունիս 21, 1999)

Մահուան տարեդարձ։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեանի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալիէն Փափազեանի մահուան 15-րդ տարելիցին եւ իր վերահրատարակուած «Լուսաւոցիչին վրայ գրուած բաներ» յօդուածին («Յառաջ», Յուլիս 13) առթիւ Պր. Կարապետ Զրպաչեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃՈՆ – ՃՈՆ ՔԻՆԸՏԻ, Միացեալ – Նահանգներու սպաննուած (1963) նախագահին տղան անհետացաւ իր փոքրիկ օգտնաւով Ատլանտեանի բացը, երբ Նիւ – Եորքէն Մարթա՝ս Վայնեարա կղզին կ'երթար իր կնոջ եւ քեռիին հետ, հօրեղբօր աղջկան հարսնիքին։ Ուրբաթ, Յուլիս 16–ի իրիկունն է որ ՃՈՆ – ՃՈՆ ՔԻՆՆԸԻ, 38 տարեկան, կը վարէր իր իսկ օդանաւը՝ Փայփըր Սարաթոկա մը զոր նոր գնած էր։ Ինք ալ օդաչուի վկայականը միայն անցեալ տարի առած էր եւ քիչ մը դեռ կը կազար, ոտքը նոր գաճէն ելած ըլլալով։ Կ'ըսուի թէ վարժ չէր մանաւանդ դիշերը օդանաւ վարելու եւ օդն ալ մշուշոտ էր Ատլանտեանի վրայ։ Անհետացումէն 3 օր ետք, ոչ մէկ յոյս մնացած էր որ ողջ ըլլան, ծովափի մը վրայ պտնուած էին քեռիին պայուսակը եւ այլ առարկաներ։ ՃՈՆ – ՃՈՆ ՔԻՆՆԸԻ ճախողած էր իրաւաբանական իր ուսումներուն մէջ եւ ի վերջոյ հրապարակագրութիւնը նախընտրած եւ ճորճ անունով չաթաթաթերթ մը լոյս կ'ընծայէր։ Աչխարհի – կամ գոնէ ԱՄՆ–ի – ամէնէն սեխի անձը կը նկատուէր եւ ինչպէս ոեւէ Քէնըտի մաս կը կազմէ գերդաստանին հէքեաթին։ Շատեր մեռած են եղերական պայմաններու մէջ և այդ պատճառաւ է որ անէծքի մը խօսքը կը կրկնուի միշտ, երբ նոր բան մը պատահի։ Յուլիս 16–էն ի վեր ամբողջ Ամերիկան ցնցուած է, եւրոպական, գոնէ Ֆրանսական, մեհեաններն ալ ետ չեն մնար եւ չաթաթավերջին բոլոր միւս դէպքերը հպանցիկ արձագանգի արժանացան միայն։ Գլինթըն ալ Սպիտակ Տան դրօչակը կէս պարզել տուաւ։ Պէտք է ըսել որ այլեւս չափանիշ չէ մնացած եւ հարկ է համակերպիլ։

ՈՒՐԼԱՑԻ (Իզմիր) քաղաքապետը՝ Խոզման Ուզուն որոշեր է հանել տալ այն յուշատախտակը որ կը գտնուի յոյն բանաստեղծ, Նոպէլեան մրցանակաւոր՝ Եորդո Սեֆէրիսի ապրած բնակարանին վրայ եւ փողոցին անունն ալ փոխել։ Իր այս որոշումն ալ կ'արդարացնէ ըսելով.– Եթէ մեր քաղաքներուն փողոցներուն յունական անուններ տանք, անոնք դէնքերը կ'առնեն մեր երկրին վրայ յարձակելու համար։ Այս մասին, «Լիպերասիոն»ի մէջ (Յուլիս 19) յօդուած մը ստորագրած է Թուրք գրագէտ՝ Նեհիմ Կիւրսէլ, որ դիտել կուտայ թէ հաւանաբար նոր քաղաքապետը չի գիտեր որ Այնաոոլուի մէջ Թուրքերէն ուրիչ ազգեր ապրած են որոնց ձգած հետքերը կը կազմեն մեր այսօրուան հարստութիւնը։

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, Աչխատանքի եւ Ընկերային հարցերու նախարարուհին կամաւոր վիժումի վերաբերող Վէյլ օրէնքի (1975) երկու բարեփոխումներ կը նախատեսէ։ Այսպէս, նախ ծնողքին արտօնութիւնը կը վերնայ անչափահաս աղջիկներուն համար, ապա 10–էն 12 չաթաթի կ'երկարաձգուի վիժումի օրինաւոր պայմանաժամը։

ԹԵՀՐԱՆի մամուլի գործակալութիւնը յայտարարած է որ Թրքական օդուժը յարձակում գործած է Փիրանչահր սահմանային շրջանին վրայ եւ բազմաթիւ մեռեալներ կան եւ վիրաւորներ։ Մեռեալներու մէջ Յեղափոխութեան պահապան մը կայ։

ԿՋԱԻԻՆ ԹԻՊԼԻՐի, Փարիզի քաղաքապետին կինը, պարտի 268·954 ֆրանք վերադարձնել Խանի ընդհ. խորհուրդին. այսինքն այն չինծու աչխատանքի վարձատրութիւնները զոր դանձած էր ապօրինի կերպով, ութ ամիսներու երկայնքին։ Իլ տը Ֆրանսի Հաշուեսական շրջանային խորհուրդն է որ այս վճիռը արձակած է։

ԻՐԱՔի հարաւային շրջանը ամբակոծած են ամերիկեան եւ անգլիական օդանաւեր, 14 բնակիչ մեռած է, 17 ուրիշներ ալ վիրաւորուած։

ԱԴՐԲԵՋԱՆի «Ազգային ձակատը» Յուլիս 15–ին ոտնած է հիմնադրութեան տասնամեակը։ Ներկայ գտնուած են նաեւ Թուրքիայէն խորհրդարանականներ։ Նախագահը Ա. Էլչիքէյ իր ելոյթին մէջ հարկաւոր նկատած է երկրին գնկերա – տնտեսական հարցերուն լուծումը եւ բանակին հզօրացումը։ Ան ըսած է նաեւ թէ «Ղարաբաղի հարցը կարելի է հարթել զէնքի օգնութեամբ ազատագրելով գրաւեալ շրջանները»։

ՍՏԱԼԻՆի թոռը՝ Եւգէնի Ճուկաչվիլի յայտարարած է «Սիոնիստները կ'աւերեն մեր երկիրը» եւ որպէս փաստ ապելցուցած է «Գրեթէ Ռուս հրէայ կառավարութեան մէջ»։

ՓԱՐԻԶի կոմսին (Ֆրանսայի գահաժառանգ) մահէն ամիս մը ետք, իր գաւակներէն չորսը գատարան դիմած են գտնելու համար անգոյ ժառանգութիւն մը եւ այս առընչութեամբ կնքել տուած են իրենց հօր ապրած վերջին բնակութիւնները։ Փաստաբաններէն մէկը կ'ըսէ թէ ոչինչ գտած են բացի վեց թաչկինակէ եւ զոյգ մը մուճակէ։ 1996–ին արդէն կոմսը ըսած կ'ըլլայ իր զաւակներուն՝ մխայն արցունք կ'ունենաք լալու համար, երբ կը բողոքէին Օրլէանի գերդաստանին պատկանող ինչքերուն ամուրդով վաճառումին դէմ։ Ո՞ւր գացած է 40 միլիոն ֆրանք գնահատուած հարստութիւն մը։

ՊՐՔԹՈՆՑԻՆԵՐ Պրէսթի նահանգապետարանը ներկայանալով Յունիս 10–ին «M.... à l'Apocalypse» մկրտուած նոր միութեան մը ծրագիրը – կանոնադիրը յանձնած են, չիոթութեան մատնելով պաչտօնեաները։ Այս ձեւով, միութեան հիմնադիրները կ'ուզէին գատապարտել աչխարհի վախճանը նախատեսող բոլոր կեղծ մարգարէները։ Ատոնք նաեւ գաս մը կ'ուզեն տալ եւ «վերապրողներու արփերօ»ի մը կը հրաւիրեն թերահաւատները Փաքօ Ռապանի չէնքին առջեւ, Օգոստոս 11–ին։ Ծանօթ դերձակը, հիմնուելով Նոսթրատամուսի նախատեսութիւններուն մեկնաբանութեան վրայ, Փարիզի վախճանը յայտարարած է Օգոստոս 11–ի համար, Միւ անջրպետային կայանին անկումով։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդեու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինչ Չեի Մկկ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱՒ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱՒՈՒԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՔՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկահաղ 50-ամեայ հատորածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21
MERCREDI
21 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74e ANNEE — N° 19.688
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
74ԴՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·688

ԱՐԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 19/20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Աբբ. Պողպատեանը որ ներկայացուցած է Ֆեոդոյն Հողեւոր Խորհուրդի նստաշրջանին արդիւնքները: Զրուցակիցները չօշափած են Պետութիւն – Եկեղեցի յարաբերութիւններուն վերաբերող խնդիրներ:

***

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 17–ի եւ 19–ի երկու հրամանագրով Սուրէն Սահակեան Ռուսաստանի, իսկ Կարինէ Ղազինեան Ռումանիոյ դեսպան նշանակուած են: Ս. Սահակեան ծնած է 1958–ին Երեւան. աւարտած է համալսարանի ֆիզիք – մաթեմաթիքի ճիւղը, պաշտօններ ունեցած Ներքին գործերու եւ Պետական հարկային տեսչութեան նախարարութիւններուն մէջ: Կարինէ Ղազինեան ծնած է 1955–ին Երեւան, աւարտած Երեւանի համալսարանի ռոմանա–գերմանական ֆաքիւլթէին: Պաշտօններ վարած է 1977–81 Մոսկուայի Մ. Թորեզեան Մոդամպիլքի եւ Փորթուգալի դեսպանատուներուն մէջ, ապա Մոսկուա ու Երեւան անգլերէն լեզու դասաւանդած: 1997–էն ի վեր Ռումանիոյ մէջ Հայաստանի առաջին ներկայացուցիչն էր:

***

ԳԼԱՄԱՐԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Գլամար քաղաքի (Ֆրանսա) պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ քաղաքապետ Ժան–Փիէր Ֆուչէի, բարեկամական այցելութիւն մը կու տայ Արցախի: Յուլիս 19–ին հիւրերը Ստեփանակերտի մէջ ընդունուած են նախագահ Արկադի Ղուկասեանի, վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեանի կողմէ: Տեսակցութիւններու ընթացքին գլխաւորաբար չօշափուած են Լ.Ղ.Հ ներքին եւ արտաքին քաղաքական հարցերը, արծարծուած են Արցախ կատարուղ ընկերա–տնտեսական բարեփոխումները:

Նոյն օրը, պատուիրակութիւնը այցելած է նաեւ Արցախի համալսարանը, ուր ներկայ եղած են նաեւ Ֆրանսերէն լեզուի ուսուցման ընթերցասրահի բացումին: Հանդիսաւոր արարողութեան ընթացքին ժապաւէնը կտրած են Գլամարի եւ Ստեփանակերտի քաղաքապետներ՝ Ժ.–Փ. Ֆուչէ եւ Կ. Բաբայեան: Այս ընթերցասրահին ստեղծման եւ կահաւորման ամբողջ ծախքը ապահոված են Ֆրանսացի հիւրերը: Բացի այդ, 1993–էն ի վեր Գլամարի քաղաքապետարանը տարեկան 50 հազար ֆրանքի օգնութիւն մը կը ղրկէ:

Համալսարանի տեսուչ Պաւէլ Գէորգեան ողջունած է հիւրերը· ապա ելոյթներ ունեցած են Գլամարի քաղաքապետը, ԼՂՀ Մաշկոյթի նախարար Արմէն Սարդսեան, Գլամարի փոխ–քաղաքապետ Ժ.Կոր Արթինեան եւ ուրիշներ, որոնք խօսած են հայ–ֆրանսական դարաւոր բարեկամութեան մասին, որ այսօր կը հանդի մինչեւ Արցախ: Արարողութեան վերջաւորութեան համալսարանին տեսուչը յայտարարելով դիտական խորհուրդին որոշումը, Արցախի համալսարանի պատուոյ դոկտորի կոչում չնորհած է Ժ.–Փ. Ֆուչէին:

***

ՇԻՐԱԿԻ ՄԷՋ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՕԾՈՒՄ

Յուլիս 18–ին Շիրակի Ազատան գիւղին մէջ վերաբացուած է Ս. Յարութիւն Եկեղեցին. օծումը կատարած է Աբսէն Աբբ. Պէրպէրեան: 1464–ին կառուցուած եկեղեցին չէր գործեր շուրջ 70 տարիէ ի վեր: Վերանորոգումը կատարուած է Պէյրութէն Արալանեան ընտանիքի նուիրատուութեամբ:

***

ՎԱՀԱՆ ՏԻՐԱՆԻ ՏՕՆԸ

Ջաւախքի Գանձա գիւղին մերձակայ դաշտին մէջ Յուլիս 18–ին նչուած է տէր–եանական տօնը: Ջաւախքի զանազան շրջանները եւ Հայաստանէն հասած բազմութիւնը խմբուած է Տէրեանի տուն – թանգարանին մօտակայ եկեղեցին, ծաղիկներ զետեղած անոր աղբկան՝ Նուարդի գերեզմանին եւ 1915–ի զոհերու յուշարձանին, ապա հանդիսավայրը ուղղուած: Հոն խօսք առած են տուն – թանգարանի տնօրէն Վ. Ղազարեան, Ջաւախք Միութեան նախագահ Յ. Այվազեան եւ ուրիշներ: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Տէրեանի թոռը Գրիգոր Լմին եւ ծոռները Գէորգն ու Նուարդը: Օրը աւարտած է երգ – երաժշտութեամբ, բանաստեղծութեամբ ու ժողովրդական տօնակատարութեամբ:

***

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ

25-ԱՄԵԱԿ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱՒՄԱՆ

Կիպրոսի հարաւային մասը (650 հազար բնակիչ, դրեթէ միայն Յոյն) կղզին բաժանման 25–րդ տարեդարձին առթիւ (Թրքական բանակը յարձակած էր 1974, Յուլիս 20–ին) ոգեկոչած է իր մեռեալները: Այս մասը միակ օրինաւոր հանրապետութիւնն է կղզիին: 200 հազար Թուրք Կիպրացիներն ալ, հիւսիսային բաժնին մէջ, տօնած են իրենց «Հանրապետութեան» ծնունդը, ճանչցուած միայն Թուրքիոյ կողմէ:

Թուրքիոյ մէջ ալ, կը տօնուի այս 25–ամեակը եւ Թաքսիմի հրապարակը, Պոլսոյ մէջ, զարդարուած է Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» դրօշակներով: Եթէ Յոյներուն եւ աշխարհի համար Թուրքիոյ գործողութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ դինեալ բիրտ յարձակում մը, Թուրքերուն համար «խաղաղութեան գործողութիւն մըն էր»:

Այդ դրութեմբն ի վեր, բան չէ փոխուած եւ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերն ալ բարձի թողի եղած են Անգարայի կողմէ: 25 տարիներու երկայնքին դիւանագէտներ, ՄԱԿ–ի բանագնացներ գացած – եկած են Աթէնք, Նիկոսիա, Անդարա առանց ոչ մէկ դրական արդիւնքի: Թուրքերը կը պահանջեն որ նախ ճանչցուի իրենց այդ ապօրինի Հանրապետութիւնը, ապա միայն կը յօժարին բանակցութեան սեղան նստիլ: Իրենց տեսակէտն այն է որ «Կիպրոսի հարցը լուծուած է 1974–ի զինուորական միջամտութեամբ որ վերջակէտ դրաւ համայնքներու միջեւ տեղի ունեցող բախումներուն եւ հիմա, ինչ որ կ'ուզեն հաշտութեան դաշնագիր առորագրել է»: Թուրքիոյ համար, կղզիին վերամիացումը կրնայ տեղի ունենալ միայն համադաշնակցութեան մը ծիրին մէջ: «Թրքիշ Տէյլի Նիուզ»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Կիպրոսի հարցի պատասխանատու պետական նախարարը կը քաջալերէ արեւմտեանները որ «ստեղծագործական մտայնութիւն» ցուցաբերեն Կիպրոսի Թուրք բաժանմունքին ճանաչումով: Այս կեցուածքին վրայ Թուրքերը կրնան տրամադիր ըլլալ կարգ մը հողեր վերադարձնելու, օրինակ Վարոշա որ այսօր լքուած քաղաք մըն է:

Յոյն Կիպրացիներուն յոյսը Եւրոպական Միութիւնն է: Կը խորհին որ իրենց անդամակցութիւնը կրնայ նպաստել որպէսզի ՄԱԿ եւ Ուաշինկթընը չարժին, բայց, ինչպէս ամերիկացի նախարար մը դիտել տուած է «ԱՄՆ–ի համար, Թուրքիան շատ աւելի կարեւոր է քան կիպրական հարցը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԲԻՆ. հերքեց որ իր օդուժը ռմբակոծած ըլլայ պարսկական սահմանային շրջանը: Պաշտպանութեան նախարարը կը պնդէ որ պարսկական օդային սահմանները ռմբակոծուած չէ կատարուած: Իրան կը կրկնէ սակայն թէ այդ ռմբակոծութիւնները հինգ մեռեալ պատճառած են եւ ներողութիւն կը պահանջէ: Այս հարցին առիթ Իրանի զօրակցութիւնն է ՓՒՔ–ին որ խնդրոյ առարկայ է: Այս կը

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՄԷՀՄԷՏԻՆ ԳԻՐՔԸ»

Թուրքիոյ հարաւ – արեւելեան շրջաններուն մէջ մէկուկէս տասնամեակէ ի վեր կը չարունակուի պատերազմական վիճակը: Այդ դաշտէն ամէն տեղեկատուութիւն ենթակայ է խստագոյն հսկողութեան ու թրքական լրատուիւնները կը ներկայացնեն միմիայն պաշտօնական տեսակէտը:

Հրատարակիչ Թրքուհի մը պաղատելը եւ յանդգնութիւնը ունեցած է մեռայլին միւս կողմն ալ ներկայացնելու եւ վերի խորագիրը կրող հատորի մը մէջ ամփոփած է ՓՒՔ–ի դէմ կռուած 42 դինուորի պատմածները: Հատորը լոյս տեսած է Ապրիլին ու լայն ընդունելութիւն գտած· արդէն կատարուած է երրորդ հրատարակութիւնը:

Աւելորդ է ըսել որ այդ դինուորներուն պատմածները հիմնովին կը տարբերին պատահարներու պաշտօնական նկարագրութենէն ուր միշտ կը չեչտուի ահաբեկիչներու դէմ տարուած հերոսական, հայրենասիրական պայքարի նկարագիրը:

Քիւրտերու դէմ կռիւի ղրկուած դինուորները բոլորն ալ կը գանգատին անորակ աննպատակներէն, իրենց գերադասներուն կողմէ իրենց ցոյց տրուած բիրտ վերաբերումէն· բոլորն ալ կ'ըսեն թէ պատերազմին միջոցներուն եւ նպատակին տարընչութեամբ:

Վկայութիւններ կան որոնք նիւթ կ'ընեն ՓՒՔ–ի համակիր նկատուած պարզ քաղաքացիներու սպանութիւնները զինուորականներու կողմէ: Նաեւ գիւղերու բռնի պարպումը եւ հրդեհումը: Ուրիշ զինուորներ կը գանգատին որ ռազմաճակատ կը ղրկուին բանուորներու, գիւղացիներու զաւակները, մինչդեռ հարուստ եւ ազդեցիկ ընտանիքներու զաւակները ապահով վայրեր կը ղրկուին:

Ռազմաճակատի փորձառութեան տէր դրեթէ բոլոր զինուորները կը գանգատին իրենց կրած խոր հոգեբեկումէն· մէկը կ'ըսէ թէ կը ջանար ո՛չ մտածել, ո՛չ ալ քնանալ· իրենց միջս կ'ապդարարուէր· «եթէ քնանաք, կը մեռնիք»: Ուրիշ մը լսելէ ետք թէ հոգեկան հիւանդ չէ, կը խոստովանի որ միշտ սովորութիւն ըրած էր ծխած սիկառէթները մարել իր ափին մէջ:

Գիրքը որմէ երկու ամսուան մէջ 15 հազար օրինակ ծախուած է, Յունիս 23–ի դատարանական որոշումով մը արգիլուած է վաճառքէ, այն պատճառաբանութեամբ որ կ'ամարտէ Թրք· բանակը: Յանգանք որուն տէրը կրնայ 1–էն 6 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ: Հեղինակը կը Ն· Մաթէր կը տպակ որ նոյն ամբաստանութեամբ դինք ալ ձերբակալեն:

Հաղորդագրութեամբ մը անդրադարձութեան կը յանձնէ արտայայտութեան եւ տեղեկատուութեան վրայ ծանրացող ըսպառնալիքը որ թիւրախ ունի ո՛չ միայն լրագրողներն ու գրողները, այլ նաեւ ամբողջ Թուրք ժողովուրդը: Գիրքին վաճառքին արգելքը ան պաշտօնական նեզմտուութիւն կը նկատէ այն մարդոց հանդէպ որոնք առաջին անգամ առիթ ունեցած են իրենք իրենց մասին խօսելու· նաեւ իրենց կեանքին, մղած պատերազմին ու իրենց ապագային:

48 Թուրք գրագէտներ որոնց մաս կը կազմեն վիպագիրներ Եաշար Քէմալ եւ Օրհան Փամուք, դիմում ներկայացուցած են որ այդ ծանր սխալը սրբագրուի ու դիրքին արգելքը ջնջուի: Հեղինակուհին զօրակցութիւն յայտնած են զրոյցի հրաւիրուած նախկին դինուորներ ալ, աւելցընելով որ շատ ուրախ են իրենց ապրածը պատմած ըլլալով: Շատ մը օտար հրատարակիչատուներ ալ փափաք յայտնած են դիրքը թարգմանելու:

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՄԱՆՍՆԵՐՈՒ

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գուրգէն Ալէմշահի 1947–ին Փարիզ լոյս տեսած 18 էջնոց վոխտ տեսարակը կը պարունակէ ինը հրաշակերտ մեներգներ: Անոնցմէ երկուքը, Իղձ եւ Իմ երգը, արձանագրուեցան Ա. ձայնապնակին մէջ, իսկ մնացեալ եօթը եւ անտիպ Պենիկօն լոյս կ'ընծայուին հոս:

Ալէմշահի ինը երգերուն իւրաքանչիւրը կը զբաղի երկու էջ: Անոնց հիմք ծառայող քերթուածները կը պատկանին իրարմէ շատ տարբեր գրողներու գրչին: Յատկանշական է որ հոս եւս, ինչպէս Ա. ձայնապնակի երգերու պարագային, Աւետիք Իսահակեան մշտական ներկայութիւն մըն է: Անոր պարզ տողերը ներշնչանքի աղբիւր ծառայած են երաժիշտներուն: Եւրոպացիները այս կարգի գրութիւններուն սիրով տային «poesia per musica» անունը, այսինքն «երաժշտաւորուելու» յատկ քերթուածներ: Հրաչքի համազօր է օրինակ թէ Ալէմշահ ինչպիսի դիւղեցկութիւն կը յաջողի կերտել «սիրելիս, մի հատիկ ես աշխարհի մէջ, ես մեռնիմ քեզի...»ի նման տողերու վրայ: Բարեբախտաբար այդ ինը երգերուն մէջ կան նաեւ վայելուչ եւ զգայուն տողեր:

Իտալական դասական դպրոցէ տիտղոսաւոր վկայեալ, Ֆրանսական ժամանակակից Դպրոցի ուշադիր ունկնդիր եւ սիրահար, Գուրգէն Ալէմշահ, ուժի տարեկանին 1915–ի Մեծ Աղէտին ականատես, 1931–էն ի վեր երաժշտութեան եւ երգի ուսուցիչ Փարիզի հայ հաստատութիւններէ ներս, ան խոնարհաբար կը մօտենայ երաժշտութեան սուրբ խորանին՝ կոմիտասին, որ այդ օրերուն, Փարիզի ծայրամասին, հոգեբուժարանի մը մէջ, կը մխար, անկէ կ'ըմպէ հայ երգի նեկտարը եւ կը վկայէ «Ես եղայ Հայ երաժիշտ եւ ո՛չ լոկ հայ ծագումով երաժիշտ ... ես իմ երաժշտութեանս հայեցի մասը կոմիտաս Վարդապետին կը պարտիմ»:

Ալէմշահի իւրաքանչիւր մեներգ առուելազոյն չափով կը համապատասխանէ Ռոմանսի դասական կառոյցին (ընդագիրք – դաշնակ), առաւել ան կը բերէ անհատական կնիք, անխարդախ հայեցի նկարագիր եւ երգագրութեային ինքնատիպութիւն, ուրիշ խօսքով ան յաջողած է հայկական վիպապաշտ պարունակութեան չնորհել արդի երաժշտական կառոյց, զայն դրսեւորել ազգային ինքնուրոյն երանգաւորումով եւ արարել անդերազանցելի հմայք անոնցմէ իւրաքանչիւրին: Բուխուրիկին խորհրդաւոր մթնոլորտը չատ տարբեր է Աղուորիներուն երգին մէջ բացայայտօրէն լաւատես եւ հեզադնոց տրամադրութենէն: Խղճին ալեծածան, արտայայտապաշտ յուզականութիւնը չի նմանիր ես Սիրեցիին բեմականաչէշտ եւ սիրոյ առեղծուածներէն տարուբեր յուզականութեան: Նազերուն մէջ խայտացող հայկական բուրմունքը իր թարմութեամբ՝ որպէս լուսածագ, տարբեր է Իմ եարը երգին մէջէն ծորդ հայկական նկարագրէն, ուր բնութիւնը եւ սիրուհին զեղեցկութիւնը իրարու հետ կը մրցին: Այս վերջինին մէջ աստղերու լուսածիր ծփանքը եւ ծածուկ հեշտախրութիւնը կ'արտայայտուին մեղմ կրկնակորճերով (semiquaver), բայց քերթուածին երկրորդ մասին, «լռզաւում է իմ եարն այս օր պաղ ու վհիտ ջրերում», կշռոյթը յանկարծ կը կերպարանափոխուի եւ կարծես խաղաղ ջրերուն մէջ խլրտում կը յառաջանայ երբ դաշնակի մրճահարումներուն վրայ երգը կը դառնայ անհանգիստ՝ արագ թաւալող բախումներու հրմշտակումով: Բուխուրիկին ալ հիւսուած է այդ մեղմ կրկնակորճերու ցանցով, սակայն հոս անոնց հարմոնիկ տարածքը չատ նուրբ է, զրեթէ վերացական, առանց դադրելու մտերմութիւն ներշնչելէ: Այստեղ անոնք կը մատնեն տպաւորապաշտ Գլօտ Տըպիւսիի ուշադիր ունկնդիր Ալէմշահը, եւ սակայն այս մութ ու լոյս, մթնշաղային երերուն մեղամաղձոտութիւնը այնքան կը վայելէ հայրենի ծխացող բուխուրիկին, որուն «կարօտանքի ապրում»ին մէջ կը լուծուի հայրենաթաղձ պանդուխտի մենութիւնը:

Հայ հոգիի ջերմ չողերը մեղմ կը հասնին Ալէմշահեան մէկ ուրիշ ծաղիկի մը եւս՝ Սիրելիս, ուր հայկական 6/8 քիչ մը պարային կշռոյթը երբեք չէ՛յնար հասարակ եւ ծանծաղ կրկնութիւններու դիրկը, այլ կոմիտասի Հորիզոնական Բազմաձայնութիւնը հոս կը կերարկուի իր մէկ բացառիկ եւ նոր դրսեւորումովը:

Գուրգէն Ալէմշահի սոյն ինը տպագրուած երգերէն, որոնցմէ ընդհանրացած է միայն Իղձ, Նազեր եւ Իմ երգը երրեակը, յատուկ ուշադրութեան արժանի է աններմանի Ծաղիկ էի մեներգը: Ալէմշահ հեղինակն է ցարդ անծանօթ Ծովինար, մէկ արարով եւ բազմաթիւ պատկերներով օփերէթին: Ծովինար իշխանուհին արիան յար եւ նման է Ծաղիկ էի մեներգին: Ցուզիչ է վերապրիլ պատմութեան ովկէանոսին մէջ թաղուած Ծովինարը այս փառաւոր երգին ընդմէջէն:

Ալէմշահի անտիպ մեներգներէն կրցանք ձեռք ձգել միայն Պենիկօն: Երգատետրին մէջ կրկնուած «պենիկօ»ներու բաժնին վրայ գրուած է Lento (դանդաղ) ինչ որ կը ներկայացնէ հակապատկերը միւս «պենիկօ»ներու հոլանի եւ հեչտաթռիչ բնոյթին:

Եւ վերջապէս, Ալէմշահի երգերու բաժինը կը փակենք 50 տարուան անցեալ ուղեցող պատմական Նազերու մեկնաբանութեամբ, որուն դաշնակի բաժինը յանձն առած է հեղինակը: Պատմութիւնը կը խօսի եւ պահը մեր ուշադրութեան արժանի է երբ հեղինակը ինքը կը կատարէ իր երկը՝ ընկերակցելով երգչուհիին: Այսպէս՝ Գուրգէն Ալէմշահի 10 մեներգները եւ պատմական այս երգը ամփոփող մեր երկու ձայնապնակները խիստ կարեւոր հանդրուան մը կը նկատենք՝ հանճարեղ երգահանին նուիրուելիք որեւէ հրատարակչական կամ հրապարակումի գալիք իրագործումներու ծիրէն ներս:

Երկու խօսք այժմ երգացանկին ոչ երկրորդական միւս մեներգներուն մասին: Այս Բ. ձայնապնակին մէջ կարեւոր տեղ յատկացուցած ենք նաեւ Հայ Ռոմանսի հիմնադիր եւ անոր կարեւորագոյն դէմքերէն՝ Ռոմանոս Մելիքեանին: Իրմէ հրատարակուած են երկու դլխաւոր երգատետրեր՝ (1) Զմրուխտ, ութ մեներգներ, յօրինուած 1916 – 1918–ին, հրատարակուած 1928–ին եւ (2) Զառ–վառ, 20–ի մօտ երգեր իրենց վոխոխակներով, գրուած 1926–ին, հրատարակուած 1949–ին՝ երկուքն ալ Երեւան: Մի Լարը եւ Սեւ Կաֆաիկը առնուած են Զմրուխտէն, իսկ Լուսինն ելաւ՝ Զառ–վառէն:

Ըսինք թէ ինչպէս Ռոմանոս Մելիքեանի երաժշտութիւնը հիմնայատակ վերստեղծագործած է Դերենիկ Դեմիրճեանի Մի Լար քերթուածը: Հոս Մելիքեանի արուեստը առանձնապէս հայկորիզ է: Իր ստեղծագործութեան սկզբնական շրջանին մի քանի երգեր, ինչպէս Վարդը (տես ձայնապնակ Հատոր Ա.), դեռ կը կրեն Ռուսա – Գերմանական Վիպապաշտ Դրպրոցի հարմոնիկ տարածքը, սակայն 1716 – 1926–ի միջեւ յօրինուած երգերուն մէջ ան կը փայլատակէ նորատեղծ ուրոյն ոճով, ուր ի յայտ կուգան բնագիրը – երգ–նուագ երրեակի կուռ եւ միակերտ ամբողջականութիւնը, ինչպէս նաեւ ցարդ անծանօթ հնչիւններու եւ երանգներու հարուստ համայնապատկերներ: Մի Լարին մէջ ան չատ մեծ վարպետութեամբ կը գործածէ, միահնչիւնօրէն, կողք կողքի ձայնանիշեր (La/Si Flat եւ Do Sharp/Re միաժամանակ, ստեղծելով երկդիմի modal/tonal նկարագիր, ինչ որ լսողին մօտ կը ստեղծէ խորհրդաւոր եւ խռովայոյզ հոգեվիճակ: Այս նոյն Մի Լարին մէջ հեղինակը կը յաջողի մեր հոգեպրկումը իր ծայրագոյն ասպիճանին վրայ պահել չնորհիւ կարգ մը երգագրութեային անսովոր տարաձայներու, օրինակ գործածելով, իրերայաջորդաբար Fa Sharp/Mi Flat եւ Do Sharp/ Si Flat, գոյգ արեւելեան սէկունտաները, ի մասնաւորի «կ'անցնի...» բառին վրայ: Երգին յաջորդական երկու տուները չեն կրկնուած յար եւ նմանի երաժշտութեամբ: Ունկնդիրը այս երգին ընթացքին մշտականօրէն կը գըտնուի անծանօթ ոլորաններու դիրկը: Երբեմն անհեթեթութեան զգացումը այս խորութեամբ չէ արտայայտուած երաժշտական հնչիւններու բովէն:

Այս երգարուեստի կոթողին հակապատկերը կը ներկայացնէ վճիտ Սեւ Կաֆաիկը իր չմորած դնացքով եւ միամիտ սըրտբացութեամբ: Ռոմանոս Մելիքեան երբեք ինքզինքը չի կրկներ, այլ էապէս կը կերպարանափոխուի իր նիւթին հետ եւ մեղ կը տանի իր հետ հոն, ուր ինք կ'ուզէ:

Այսպէս՝ Լուսինն ելաւը մեզ կը մխրճէ մեզի ծանօթ «Արեւելք»ի մը մէջ՝ իր կըշռոյթով, թեթեւութեամբ եւ երգային կերպարով: Դաշնակին յանձնուած փոքր ու թեթեւաթռիչ խազերը կը թողուն զաւեշտախառն պարի մը տպաւորութիւնը: Անդամ մը եւս Ռոմանոս Մելիքեան կը ներկայանայ խազի, պատկերներու, կերպարներու, երանուէշտ ապրումներու մեծ կերտիչ մը:

Դանիէլ Զազարեանի Աւուշ Գարունը օրօրած է հին ոճով երգիչներու ամբողջական հոյլ մը, վկայ՝ 78 պտոյտք ձայնապնակներու վրայ անվերջ երեւցող այս դերհոդեյոյզ երգը: Հոս ակներեւ է թէ ինչպէս Զազարեանի քնարականութիւնը զգլխիչ հարազատութեամբ եւ հմայիչ պարզութեամբ յաջողած է բեզմնաւորել բնութեան եւ սիրոյ նուիրուած այս սըրտառուչ բանաստեղծութիւնը: Դժուար է դանել երաժշտութեան եւ քերթուածի միջեւ այս աստիճան մերձաւորութիւն (affinité): Խօսքերուն հոգին եւ ձայներու ու երգին ոգին ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, կերտած են անքակտելիօրէն իրար ընդելուզուած երկամիասնութիւն:

Վաղարշակ Սրուանձտեանցի Ծովը Յոգնած երգը այնքան ծանօթ է Արեւմտահայաստանի նախորդ սերունդի երգասէրներուն որքան վերոյիշեալ Աւուշ Գարունը: Դաշնակի սկզբնական չորս չափերը կը հաստատեն երգին բնոյթը, դնացքն ու նկարագիրը: Հոս չկայ ալեկոծութիւն այլ կան խաղաղ ծփանքներ, «հեւացող, յոգնած» ծովու փրփուրներ, որոնք կուգան չոյելու փոթորկոտ վերիվայրումներ ապրած մեր հոգեմտային աշխարհը եւ իրենց չքաղչային մելամաղձոտութեամբ անդորրութիւն կը պարգեւեն մեր յոգնած ներաշխարհին:

Ազատ Մանուկեան ներկայ էր Ռոմանոս ներու Ա. հատորին մէջ իր չքնաղ Ձմեռն Անցաւ երգով: Հոս, ինչ կա էրեւակ երգին մէջ, նուագ թախիծ կայ երբ ծիծեռնակն է գարունը աւետողը: Անոր «հազար տեսակ» դեղդեղանքները կը յայտնուին դաշնակի (աջ ձեռք) մեղմ, անվերջ ճոռոմիններով ու դայլայլներով, որոնք կ'ընկերակցին անպարապիծ մեղեդիին որ «չունչ չառներ» մինչեւ իր աւարտը, ինչպէս ծիծեռնակին երգը իր բոյնին վերեւ:

Վերջապէս Եղուարդ Յակոբեանի երկու կարճ կտորները կը բերեն առողջ լաւատեսութեան ցոլքեր երգացանկէն ներս: Յակոբեան նոր անուն մըն է Ռոմանս երգերու այս ընտանիքին մէջ: Ան ծնած է Եղիպտոս 1920–ին: Աւետիք Իսահակեանի երկու դեղչկատիպ քերթուածները ներչնչած են այս հիւթեղ եւ անբռնազբօսիկ երգերը որոնք նուիրուած են առաջին կատարողին՝ Գոհար Գասպարեանին: Անոնցմէ առաջինը, Սիրուն Աղջիկ, կրկին կը խօսի գարնան մասին այսպէս.

Սիրուն աղջիկ, երկիր լինիմ դու ի՞նչ կ'ընես
Սիրուն տղայ, գարնան կ'ընիմ քեզ զարդարիմ...

Այս երկխօսութիւնը կը կատարուի մէկ երգողի կողմէ, սակայն կշռոյթի յանկարծակի փոփոխութիւնը յստակ կերպով կը զատորոշէ աղջիկ / տղայ երգային զըրոյցը: Արագ, անհամբեր թաւալումով եղած տղուն հարցումին աղջիկը կը պատասխանէ դանդաղ եւ հանդարտ: Նոյնանման թարմութիւն եւ զուարթաշունչ հոգիի դայլայլ կը բուրէ Նուռ ու Խնձորը: Երկուքին ալ դաշնակի ընկերակցութիւնը ճշդրիտ կերպով կը պատշաճի խօսքերուն ոգիին ու նկարագրին: Այս երկու երգերը, ինչպէս Համբարձում Պէրպէրեանի Հայ Աղջիկը կամ Ցարութիւն Մեհրապեանի Խնձորի Ծառի Տակին երգերը (տես ձայնապնակ Հատոր Ա.) հայ դեղջուկ երաժշտութիւնը վերանորոգող եւ ազգային հարազատ քնքշութիւնն ու զուարթախոհ լաւատեսութիւնը բնութագրող գոհարներէն են մեր երգարուեստի անդաստանէն ներս:

Այո՛, մեր երգիչներն ու երգչուհիները կրնա՛ն իրենց երգացանկին մէջ ներառել, Շուպէրթի, Շումանի եւ Պրահմսի Լիտերու կողքին, սոյն 21 երգերէն մէկը կամ միւսը կամ բոլորը, ցնծալ անոնցմով եւ լուսաւորել անոնցմով Հայ թէ օտար ունկընդիրները:

ԱՐԵՒՈՒ ԽԱՒԱՐՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Գիտնականները Օգոստոս 11–ին արեւու կատարեալ խաւարում մը նախատեսած են ու նիւթը չաթաթներէ ի վեր կը զբաղեցնէ մամուլը: Կան զործը դիւցող պատեհապաշտներ ալ որոնք առիթը չեն վախցներ չահարկելու համար բնութեան երեւոյթ մը. մանաւանդ քանի դիտնալով որ զգայացոյց բաները միշտ հետեւորդներու, հետաքրքիրներու լուրջ բարմութիւններ կ'ունենան: Օգոստոս 11–ի խաւարումին առընչութեամբ ամէնէն զգայացունը այն պնդումն է որ Փարիզի կոթծանումը կը նախատեսէ. կը թելադրուի մայրաքաղաքէն հեռանալ, եւայլն: Այս կարգի տեսակէտներու ստեղծած հետաքրքրութեան քով կայ նաեւ հետաքրքրութիւնը տեսնելու թէ Օգոստոս 12–ին տեղը մնացած Փարիզին մէջ այդ չարագուշակութիւններուն ակերը ի՛նչ բացատրութիւն պիտի դտնեն իրենց ապիկարութեան:

Աւելի լուրջ մակարդակի վրայ հետաքրքրական են աստղագէտ Կոնդալէզիի տեսութիւնները. ան կ'ըսէ թէ արեւու ամբողջական խաւարումները եւ քաղաքակրթութիւնը իրարմէ անբաժանելի բաներ են: Այս պնդումը ամէնէն կանուխ ժամանակներէն կը կապուի Միխայինեան–Լիտիացիներու (Ն. Ք. 548) պատերազմին որ տեւելէ եօք վեց տարի, զարած է յանկարծ, ինչպէս կ'ըսէ Հերոդոտ երբ «օրը փոխարկուած է դիշերուան»: Երկու կռիւն ալ յանկարծական մթագնումը ազդարարութիւն մը նկատած ու վերջ տուած են կռիւներուն: Նոյն աստղագէտը կը յիշեցնէ կատարեալ խաւարումի մը պայմանները: Պէտք է որ երկնային երեք մարմիններ նոյն ուղղութեան վրայ զըտնուին ու մէջտեղինը լուսաւոր մարմինը ամբողջովին ծածկէ երրորդին վրայ գըտնուղի մը տեսողութենէն: Մեր պարագային երեք մարմինները Արեւը, Լուսինն ու Երկիրն են: Ձիշդ է որ Արեւը 400 անդամ աւելի մեծ է Լուսինէն, բայց նաեւ 400 անդամ երկրէն աւելի հեռուն կը գըտնուի: Այդ պատճառով ալ այնպէս կը թուի որ երկուքն ալ նոյն մեծութիւնը ունին:

150 միլիոն տարի առաջ, այնպէս կ'ենթադրուի որ Լուսինը աւելի մեծ էր. բայց ժամանակի ընթացքին երկրագունտէն հեռանալով փոքրացաւ: Կոնդալէզ ինք լրեն հարց տուած է թէ խաւարումներ կըրնա՞ն դիտարկուիլ արեգակնային դրութեան ուրիշ մէկ կէտէն ալ: Ամէնէն դոհացուցիչ պարագան նկատած է Սատուռնոսի Պրոմէթէոս արբանեակինը. այստեղ հանդերձ, կ'ըսէ թէ արեգակնային դըրութեան մէջ արեւու խաւարում մը դիտելու լաւագոյն դիրքը երկրագունտին վրայ կը գտնուի:

Գիտնականը արեւու խաւարումներուն համար անհրաժեշտ պայմանները կը նոյնացնէ մտաւոր կարողութեան յայտնութեան համար հարկաւոր պայմաններու հետ: Կ'ըսէ թէ մարդարակ մը բնակելի ըլալու համար պէտք է ոչ չատ տաք, ոչ ալ չատ ցուրտ կլիմայ ունենայ, այսինքն՝ արեւուն ոչ չատ մօտ, ոչ ալ անկէ չատ հեռու ըլլայ: Երկիրը կը լրացնէ այդ պայմանները, ուստի լաւագոյն դիտանկիւնը կ'ընծայէ արեւու խաւարումի մը համար:

Լուսինը եւս կարեւոր դեր ունի թէ՛ կեանքին չարունակականութեան, թէ՛ արեւու խաւարումներուն կատարեալ ըլլոյթին մէջ: Անոր մեծութիւնը երկիրը կ'արդիլէ իր առանցքին վրայ մեծ տատանումներ ունենալէ. իսկ զօրաւոր տատանումները աղբիւր են կլիմայական խոր փոփոխութիւններու, ինչ որ կեանքի զարգացած ձեւերուն անյարիր միջավայրներ կը ստեղծէ: Կ'ենթադրուի որ Լուսինը յայտնուած է երբ երկնային հակայական մարմին մը լնկած է երկրագունտին վրայ, չուրջ չորս միլիառ տարի առաջ, միջոցին մէջ մասնիկներ արձակելով որոնք յետոյ միանալով կազմած են Լուսինը: Ցետադայ միլիառաւոր տարիները որոնց ընթացքին ան երկրէն առած է ներկայի հեռաւորութիւնը, կը համապատասխանեն մոլորակի մը վրայ դիտակից կեանքի մը յայտնութեան, ըստ դիտնականին: «Դիպուածով չէ որ յարմար պահուն հոս ե՛նք դիտարկելու համար ամբողջական խաւարումները» կ'ըսէ ան, այն համոզումով որ քաղաքակրթութեան եւ արեւու ամբողջական խաւարումներուն

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԺԵՐՄԻՆԻ-ՏԷ-ՓՐԷԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

— ■ —

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ցանճնախումբի կազմակերպած օթոցարի միօրեայ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ, Չորեքշաբթի, Յունիս 23-ին: Առաւօտ կանուխ առաջին ժամերուն խանդավառ մթնոլորտ մը ըսպեղծած էր եկեղեցւոյ մուտքին առջեւ, պատրաստ մասնակիցները հասած էին ոչցուած ժամէն առաջ: Առաջին առիթով բարի գալուստի ջերմ խօսքերով դիրենք դիմաւորեց հոգեւոր հովիւ՝ Աւետիս Ա. Քահանայ Պալըզեան: Ժամը 8-ին Մայր Տաճարի մէջ Գոհաբանական պատարագ արտասանեց վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազարեան: «Եկեղեցական կարճ արարողութիւնը վերջացաւ երանաչնորհ Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի «Պահապան Ամենայնի» սրտառուչ աղօթքով, ողջերթի խօսքին մէջ Գիւտ Արք.ը մաղթեց բոլորին «Աստուծոյ օրհնականութեամբ ամէնատ ճամբորդութիւն եւ անմոռանալի յիշատակներով լեցուն օր մը»: Ժամը 9-ին օթոցարը հեռանալով փարիզէն ուղղուեցաւ Օրլէան քաղաքը, մինչ կէս ճամբան կարճ դադարի մը ընծայեցին տիկնանց ժրաջան անդամուհիները պատշաճ հիւրասիրութիւն մը կազմակերպած էին ստեղծելով պատեհութիւնը բոլոր հայրենակիցներուն իրարու ծանօթանալու, ապահովելու համար հաճելի պահեր գալիք ժամերուն: Ճամբորդութեան առաջին պահուն առիթը ունեցանք տեսաժապաւէնի վրայ դիտելու 1700-ամեակի ծիրէն ներս «Հոմ – Հայաստան» ցուցահանդէսի բացումը, որ առիթ ընծայեց ներկաներուն մասնակցելու մեր ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր դէպքերէն մէկուն:

Ժամը 11·30-ին հասանք Ժերմինի – տէ – Փրէ եկեղեցւոյ առջեւ: Մեր առաջին քայլերը ուղղուեցան դէպի եկեղեցին, ազօթքով հոգեկան հաղորդութեան մէջ մանելու հայապղծ ճարտարապետի այն հոգիին, որ 800-ական թուականներու Թէոտոլֆ Եպիսկոպոսի յանձնարարութեամբ կառուցած է պատմական այս եկեղեցին, որուն արձանագրութիւնը կը կարդանք մայր դուռին վրայ: Ֆրանսերէն լեզուով պատրաստուած եկեղեցւոյ պատմութեան բացատրականին մէջ, դժբախտաբար միայն կը յիշուի ճարտարապետին հայ ըլլալու իրողութիւնը, ինչ որ մեզի տարօրինակ թուեցաւ, մինչ այդ հայկական հանրագիտարանի եւ այլ հրատարակութիւններու մէջ կրցանք ճշդրիտ անունը դիտնալ հայ ճարտարապետին, որ կը կոչուի Օթթօ–ը–Մէտէն: Եկեղեցին փոքր է, ներշնչուած Էջմիածնի Մայր Տաճարի (կառուցուած 301 թուականին) հայկական կաթուղիկէներէն: Միաժամանակ նոյն թուականներուն կառուցուած է նաեւ Ախընի (Էքս – լա – Շափէլ)ի մատուռը հայապղծ նոյն ճարտարապետին կողմէ: Պատմութիւնը կը վկայէ թէ Ս. զարու վերջաւորութեան հրկիզուած է այդ մատուռը եւ անոր յարակից վանքը Նորմաններու կողմէ եւ այսպէս անհետացած է վանքը:

Ժե· զարուն եկեղեցին զարձեալ վերանորոգուած կը գտնենք, ապա յաջորդ դարերու ընթացքին մնացած է առանց խնամքի զառնալով աւերակ ի բաց առեալ զլխաւոր Խորանի եռեւի մասէն եւ անոր խճանկարներէն: Գտնելու համար Շարլըմանեսի շրջանի եկեղեցին պէտք է մտովի հանել եկեղեցւոյ կեդրոնական մասը եւ փոխարինել կաթուղիկէ եկեղեցւոյ: Հետաքրքրական է դիտել խորանի եռեւի մասի կամարները զարդարուած դունաւոր խճանկարներով, պատերը փորագրուած, նոյն կամարները կը գտնենք Ջ. եւ Է· դարու կառուցուած Հայկական եկեղեցիներէն ներս: Արեւելեան խորանին եռեւի մասի կամարը միակն է որ մեզի հասած է Շարլըմանեսի շրջանէն: Այնտեղ փոքր եւ զանազան գոյները, ոսկեայ արծաթեայ, կանաչ եւ կարմիր կտորները կը ներկայացնեն Մովսէս Մարգարէի Ուխտի Տապանակը, երկու Քերովբէներով, որոնց մարմինները կամարաձեւ են: Երկուքին միջեւ, Աստուծոյ ձեռքը կ'իջնէ երկինքէն:

Յուզիչ էր երբ պահ մը լռութենէ ետք միաձայնաբար երգուեցան «Տէր Ողորմեա» եւ «Հայր Մեր» Տէրունական հոգեպարար աղօթքները, որոնք բացառիկ զոհունակութեան ապրումներ տուին ներկաներուն, որոնք այդ յիշատակներով թաժնուեցան եկեղեցիէն:

Կէսօրին հասանք Պրիար քաղաքը, որ կը գտնուի եկեղեցիէն 40 քիլոմեթր հեռու: Հոն ճաշարանի մը մէջ սիրոյ սեղանին շուրջ, ազգային հայրենասիրական երգերը անմոռանալի պահեր ստեղծեցին ներկաներուն մօտ, մինչ Աւետիս Քահանան գնահատական խօսքերով արտայայտուեցաւ Տիկնանց յանձնախումբի մասին, ի մասնաւորի չէզոր դնելով անոնց արդիւնաւոր գործունէութեան վրայ: Աւետչատուեան կենաց առաջարկեց մաղթելով որ անոնք նոյն եռանդով եւ խանդավառութեամբ չարունակեն իրենց նուիրեալ ծառայութիւնը ի սէր հայ ժողովուրդի՝ եկեղեցւոյ ընտանիքէն ներս:

Ճաշին յաջորդեց Պրիար քաղաքին յատուկ նաւային պտոյտը, այնտեղ եւս հետաքրքրութեամբ լսեցինք տրուած բոլոր բացատրութիւնները, բաւարարունք յղելով անոնցմէ մէկը: Դարուս սկիզբը առաջին ելեկտրական լոյսի գործածութիւնը եղած է Պրիար քաղաքի այս քանալին վրայ, որքան որ տրուած նկարագրութիւնը փորձէ գոհացում տալ մեր ընթերցողին, ականատեսի այցելութեան տպաւորութիւնները ինքնին առաւել հետաքրքրական պատկերը պիտի տան քաղաքին: Նաւային պտոյտի աւարտին ուղղուեցանք Ժիէն քաղաքը, որ ծանօթ է յախճապակիէ զարդերէն ամաններ, ծաղկամաններ կ'արտահանուին զանազան երկիրներ:

Վերադարձին դարձեալ հաճելի պահեր եւ աչքերժ մթնոլորտ, ժամերը կը սահէին առանց անդրադառնալու: Ժամը 21-ին կը գտնուինք եկեղեցւոյ առջեւ: Հրաժեշտ կ'առնենք իրարմէ անմոռանալի յիշատակներով, մինչեւ նոր հանդիպում...

Սիրելի ընթերցող, ջերմապէս կը յանձնարարենք եթէ նման առիթներ ներկայանան, դուք եւս այցելէք պատմական այս եկեղեցին, հայ ճարտարապետին հետքերով... ի վերջոյ զգալու համար Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի քարերէն ներկայութիւնը Ֆրանսական հողի վրայ, թէ՛ւեւս Թ. զարուն:

ՄԱՐԿՈ ԳՈԳՈՐԵԱՆ
Տիկնանց Ցանչնախումբի
ատենապետուհի

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

1999-ի Մայիս 20 – 22-ին, Հայ Բժշկական Միջազգային վարչութիւնը (AMIC / CIMA) Թորոնթոյի մէջ գումարեց իր ընդհանուր տարեկան ժողովը: Ցանճնաժողովը որ կը խմբէ աշխարհի զանազան կողմերէն՝ աւելի քան 25 հայ բժշկական միութիւններ, կը կազմակերպէ նաեւ համահայ միջազգային դիտա – համաժողովներ:

Թորոնթօ իբրեւ մասնակցութիւնը բերին անդամ միութիւններու եւ Ամիք-ի մնայուն ներկայացուցիչները: Ներկաները կուգային՝ Պրազիլէն, ԱՄՆ-էն, Գանատայէն ու Եւրոպայէն: Անոնց կը միանային Երեւանի եւ Մոնրէալի Ամիք-ի կեդրոնական գրասենեակի վարիչները, յաջորդաբար պաշտօնի կանչուած 1994-ին եւ 1995-ին:

Նոր գործադիր մարմինը ընտրուեցաւ ընտրողական յանձնախումբին առաջարկութեամբ, զոր կը հովանաւորէր Ֆիլատէլֆիայէն՝ պատուոյ նախագահ Տոքթոր Վահան Թաշճեան: Նոր անդամները, Տոքթոր Անդրանիկ Պէնոհանեան՝ նախագահ, նախկին նախագահը Տոքթոր Իտուար Նալչեաեան՝ յատուկ խորհրդատու, Տոքթոր Ժան Առաքելեան՝ փոխ – նախագահ, Մեթր· Բիչըրտ Էլիըթ՝ գանձապահ, Տոքթոր Վազգէն Տէր – Գալուստեան՝ մնայուն ներկայացուցիչներու համադասող, Տոքթոր Աւետա Ամամի՝ նախագահ Զարթարաթ յանձնախումբի եւ Տոքթոր Այտա Պուճիգանեան վարչական տնօրէնուհի:

Դադրող գործադիրը բոլոր անդամներուն կողմէն՝ նախկին նախագահ Տոքթոր Իտուար Նալչեաեանին նուիրեց գնահատական յուշատախտակ մը ոգեկոչող, Ամիք-ի հիմնադրման եւ նախագահական իր 9 տարիներու բերած անճոռնի գործունէութիւնը:

Աշխատական տեղեկաբերութիւններէն եւ ընթացիկ գործունէութիւններէն զատ, յանձնաժողովը լսելիքէն խորհրդածեց զանազան կազմակերպչական եւ գիտական հարցերու շուրջ, որոնք առընչուած էին 2001-ին դոյանալիք միջազգային գիտաժողովին: Այդ գծով, հանրութիւնը տեղեակ կը պահենք տրուելիք վերջնական որոշումներէն: Զանազան կազմակերպութիւններու փափաքին (Ամիք-ին միանալու) ընդառաջելով, ուսումնասիրուեցաւ նաեւ Ամիք-ի անդամակցութեան հարցին հետ կապուած կառուցական փոփոխութիւններու կարելիութիւնը: Ամիք աստիճանաբար կը դառնայ այլեւս միջազգային իրականութիւն մը, հայ բժշկական աշխարհէն ներս:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՄԻՔ-Ի

Յուլիս 1999, Մոնրէալ

առընչութիւնը հիմնաւորած է:

Այդ առընչութիւնը չատ հաճելի կ'ըլլար Գ. Գոլոմպոսին որ անդամ մը հանճարեղ կերպով օգտագործած է խաւարում մը, իր նպատակին հասնելու համար:

1503-ին մեծ ծովագնացը ձմեռնային մէկ ծոցին մէջ ճարահատ մնացած էր· տեղացիները կը մերժէին իրեն անդորրէն տալ, սովորական ապրանքներու փոխարէն: Անօթի չմեռնելու համար Գոլոմպոս դիմեց խորամանկութեան մը: Ժամանակի օպացոյցէ մը տեղեկացաւ որ 1504-ի փետրուար 29-ին խաւարում մը կը նախատեսուէր: Տեղացիներուն հետ իր անհամաձայնութեան մասին վիճելու համար հանդիպում մը որոշեց նոյն օրը եւ ըսաւ իր խօսակիցներուն թէ Աստուած իր զբաղտոհութիւնը ցոյց պիտի տար նոյն առիթով: Երբ խաւարումը սկսաւ, տեղացիները ահարեկած պաղատեցան որ Աբեսը ետ դայ ու Գոլոմպոս ստացաւ հարկաւոր անդորրը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ը.

– Վա՛յ սարսափելի, այս ինչ դժբախտութիւն, – դոչեց Բարսեղ աղա յուսահատօրէն, – ես հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ:

–Դուն քու ձեռքովդ գործդ կը տեսնես, լաւագոյնը այն է, ես այնպէս ըրի եւ յաջողեցայ:

– Բայց մեր անցապիրները, որոնք երկու օր առաջ հանել տուինք, իր քովը մըննային:

– Այդ կարեւորութիւն չունի, քանի որ անդամ մը արձանագրուած է, դիւրաւ կրկին կուտան, դուք առանձին գացէք, խնդիրը բացատրեցէք ու առէք:

– Հապա Շաւարշի տուած 150 ոսկիս...

– Անիկա Շահուղէնի հաշուոյն անցուցէք, – պատասխանեց Դերկոմսը, թեթեւ մը ժպտելով:

– Այս ի՛նչ խաչտառակութիւն, ի՛նչ խաղքութիւն...

– Ընդհանուր պատերազմը, իր չատ մը վնասներուն հետ, խաթարեց նաեւ մարդոց նկարագիրը եւ բարոյականը, – ըսաւ Դերկոմսը, – մարդիկ հիմա կ'ուզեն կոր արագ կերպով հարստանալ առանց միջոցներու մէջ խորութիւն դնելու եւ այս պատճառաւ չարաչար կը տուժեն կոր ուղղամտութիւնն ու պարկեշտութիւնը...

Դերկոմսին այս խորհրդածութիւնը չկրցաւ մեղմել Բարսեղ աղայի յուզումն ու չփոթութիւնը:

– Մենք միտքերնիս դրած էինք վաղը ճամբայ ելլելու, հիմա անցապիրները պիտի առնէի, յետոյ երթայի չոզենաւին տոմսակները առնելու, ճիշդ վաղը աղէկ չոզենաւ մը կայ եղեր Ցունաստան դացող, եւ խօսք տուին, որ լինդի պիտի կըրնան հինգ հոգիի համար տոմսակ ճարել:

– Գալ չարթու կ'երթաք, Բարսեղ աղա, այդքան իրար մի անցնիք, հիմակուհիմա հոս վախնալու բան մը չունինք, Դաշնակիցները դեռ հոս են:

– Աղէկ, բայց խնդիրը վախնալու կամ չվախնալու վրայ չէ, անդամ մը որ ոչեցինք երթալ, պէտք է որ երթանք, ասկէ զատ, Աթէնք մեզի կը սպասեն, կըրեցինք, որ այս չարթուս ճամբայ պիտի ելլենք...

– Օրիորդին ամուսնութեա՞ն համար:

– Բնական է, կարգադրութիւնները ըրինք, հիմակ ամէն բան նորէն տակնուվրայ եղաւ:

– Անսովոր ժամանակներու մէջ կ'ապրինք կոր, Բարսեղ աղա, ասիկա պէտք է նկատողութեան առնել:

– Այս անսովոր ժամանակներուն վերջը պիտի չգա՞յ:

– Անշուշտ կուգայ:

– Երեսուն տարի է կը քաշենք կոր... երանի՛ մեր հայրերուն, որոնք հանդիստ ապրեր են:

– Մեր զաւակները աւելի հանդիստ պիտի ապրին, – դիտել տուաւ Դերկոմսը:

– Ատոր ալ չեմ հաւատար, բայց պոցենք այդ խօսքերը եւ մեր այսօրուան գործերուն նայինք, հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ ես...

– Քու ընելիքդ չատ պարզ է, անմիջապէս հայկական հիւպատոսարանը գնա ու նոր անցագիրներ հանել տուր...

– Եկուր միասին երթանք, եթէ գործ չունիս:

– Շատ աղէկ, – հաւանեցաւ Դերկոմսը, – միայն թէ լուսանկարները ունի՞ս:

– Բարեբախտաբար կայ քովս, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Ուրեմն երթանք:

Կառք մը վարձեցին ու գացին Բանկալթի, Հարպիյէ վարժարանին դէմը, ուր կը գտնուէր նոյն միջոցին հայկական հիւպատոսարանը:

Դերկոմսին ընկերակցութիւնը օգտակար եղաւ Բարսեղ աղայի, որ անոր չնորհիւ կրցաւ դիւրաւ մինչեւ հիւպատոսին քով երթալ առանց ժամանակ կորսնցնելու:

Խնդիրը բացատրեցին հիւպատոսին: Այս վերջինը արդէն տեղեկութիւն ունէր Շաւարշ Մոսկենցի եւ իր ընկերներուն վախուստին: Առանց դժուարութիւն յարուցանելու նոր անցագիրներ տուաւ:

– Ի՞նչ պիտի վճարենք, – հարցուց Բարսեղ աղա, որ արդէն պատրաստուած էր կրկին 25 ոսկի ցնծալու:

– Ոչինչ, – պատասխանեց հիւպատոսը, – քանի որ անդամ մը վճարեցիք, ալ կըրկին վճարելու պէտք չկայ:

– Շատ չնորհակալ եմ ուրեմն:

Բարսեղ աղա ուրախութեամբ մեկնեցաւ հիւպատոսին քովէն: Այս անվճար անցադիրները իրեն համար չափ մը կը նկատէր:

– Շաւարշին տուած 150 ոսկիին 25 ոսկին հանեցինք, – ըսաւ Դերկոմսին միտորէն:

– Այնպէս է, – պատասխանեց այս վերջինը՝ քթին տակէն խնդալով:

Վիզէի գործողութիւնները ալ ենթադրածէն աւելի դիւրաւ կատարուեցան, այնպէս որ երեք օր առքը ամէն բան եղած լրացած էր:

Եւ օր մըն ալ, աչնանային անձրեւոտ օր մը, Բարսեղ աղա, իր կինոջ եւ երեք աղջիկներուն հետ, մտաւ յունական չոզենաւ մը, որ փիրէա կ'երթար Սելանիկ հանդիպելէ ետքը: Շոգենաւը սարսափելիօրէն խճողուած էր: Բացի սովորական ճամբորդներէն, այսինքն Հայ եւ Յոյն վախճատականներէ, ուժ հարիւր Հայ որբեր խռնուած էին հոն՝ իրենց ուսուցիչներով, վարժուհիներով եւ ուրիշ երկրորդական պաշտօնեաներով:

Բարսեղ աղա, իր կինն ուաղջիկները թողած վարի առաջին կարգի սրահը, կամբջակին վրայ ելած էր քիչ մը օդ առնելու եւ մանաւանդ չոզենաւին մէջ պարզուած արտասովոր տեսարանը դիտելու:

Յանկարծ իր դէմը տեսաւ Դերկոմսը:

– Ի՞նչ, դո՞ն ալ մեզի հետ ճամբորդ ես, – հարցուց:

– Այնուչա, – պատասխանեց երիտասարդ զրագէտը, – երբ դուք կը մեկնիք, ես ինչո՞ւ պիտի մնամ Պոլիս:

– Իրաւունք ունիս, միայն թէ մենք պատճառներ ունէինք մեկնելու, այսինքն ո՛չ վախու պատճառներ, այլ անհատականութիւն· դիտես, որ մեր Նուարդին նչանածը, միւսիւ Տիրան, Աթէնք կը գտնուի, Սահակ էֆէնտիին ալ հոն են. մենք կ'երթանք կոր մեր աղջիկը ամուսնացնելու:

– Շատ աղէկ կ'ընէք, ես ալ կ'երթամ կոր իմ անձիս ապահովութեան համար:

(Շար· 65)

(Շար. Ա. Էջէն)

պարզուի արդէն էճէվիթի վերջերս ըրած մէկ յայտարարութենէն: Ան կ'ըսէր. – «Իրան կ'օգնէ ՓՒՓ–ի ահաբեկիչներուն եւ կը վարուի որպէս հիւրընկալող երկիր»:

Էվիճ հակայարձակման անցաւ Թոթթալի դէմ, որ երկու չաբաթ առաջ գնման հրապարակային առաջարկ ըրած էր՝ 4 Թոթթալ – Ֆինա բաժնեթուղթի առաջարկելով էվիճի երեք բաժնեթուղթի փոխարէն: Մամուլը լայնօրէն կ'անդրադառնայ այս մրցակցութեան: Անցեալ չաբթու (Յուլիս 14) «Գաւառ – Անշէնէ» ալ յօդուած մը նուիրած էր ուր կար նաեւ Փեթրոսթրաթեժիի խմբագրապետ Փիկր (Պետրոս) Թերզեանի կարծիքը այս մասին:

ՎԱՂԻՎՈՍՏՈԿի մէջ տեղի կ'ունենար Գրիգորի Պասկոյի դատավարութիւնը եւ վճիռը պէտք է տրուէր Յուլիս 20–ին: Ենթական ծովային նախկին սպայ մըն է, որու դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ պետական գաղտնիքներ յայտնարերած է ռուս ծովային մամուլին եւ ճափոնական մեթիաներու մէջ: Այդ գաղտնիքները կը վերաբերին տարիներու երկայնքին ճափոնի ծովը նետուած չողազործօն թափօններու ռուս ծովային ուժին կողմէ: Ամբաստանեալը ինքզինքը դոհը կը նկատէ «ստալինեան դատավարութեան» մը եւ կը չեռէ որ ինք միայն պարկեշտօրէն լրագրողի իր պարտականութիւնը կատարած է: Ըստ իր փաստաբաններուն ալ ամբողջ աշխատանքը հիմնուած էր հանրածանօթ տեղեկութիւններու վրայ:

ՔԻՆԸՏի ընտանիքը պաշտօնապէս ծանուցանեց ձոն – ձոն Քինըթիի, կնոջը եւ քինիին մահը: Դեռ հետազօտական աշխատանքները կը տարուին մարմինները գտնելու համար:

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Ներկայիս կը յայտնենք բոլորին, թէ Սուրբ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Մօրհուրդի որոշմամբ ստեղծուած է Վեհափառին յիշատակը յաւերժացնող

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ մը՝

«ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ընդհանուր խորագրին տակ՝ կրօնական եւ հայագիտական գործեր հրատարակելու նպատակաւ:

Կոչ կ'ընենք ամէնուն, որպէսզի վեհանձնաձեռնութիւններու իրենց նուէրներն ընեն այս Հիմնադրամին Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջտեղ:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Bd Oddo — «Lola Sassouni»

TIRAGE DE LA TOMBOLA DU 27 JUIN

1er Prix :	Voyage en Arménie	N° 00084
2e Prix :	Collier en or	N° 00514
3e Prix :	Bracelet en or	N° 00749
4e Prix :	V.T.T.	N° 00320
5e Prix :	Radio-Cassette	N° 00367

*
**

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Սեպտեմբեր 30–էն Հոկտեմբեր 12:

Արձանագրութեան համար դիմել Օր· Ժանին Թեճիրեանի:

Հեռաձայն· – 04 – 94 – 32 – 11 _ 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

ՀՌՈՄ ԱՑՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հռոմի իր Մայրավանքին կից, Մոնթէվերտէի պեղատեսիլ շրջանին մէջ, ունի հանգստատէտ պանդոկ, հիւրընկալելու յատկապէս հայ ուխտաւորները, պուսաշրջիկները, այցելուներ յարմարագոյն պայմաններով: Դիմել· –

Congregazione delle suore armene
Via Vincenzo Monti 9 00152 ROMA
Tél. : 39 (06) 583. 20. 343.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՁ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՒՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, հատոր պլուխ:

Roma – Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN
Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՒ

«ՄԻՏ ՈՒ ՄԻԻ»

«Ո՞ւր է, Ո՞ւր»ին գրքի արձագանգին քաջալերուած Միտ ու Միւը հրատարակեց իր երկրորդ թիւը, որուն անունն է՝ Լուսինին շապիկը: Այս գիրքերուն նպատակն է՝ երախտիք հայերէնի աշխարհը դուռնուռը զարձնել, զարդացնել անոր բառամթերքը, լեցնել զայն խաղ ու ծիծաղով, որ արդիւնքն է տարիներու ընթացքին եւ բախտներու հետ խաղացուած խաղի մը: Ուրեմն՝ լաւատեսութեամբ կը յուսանք, որ Միտ ու Միւը երկա՛ր պահէ խաղընկերը իր զուռնուռը աշխարհին մէջ:

Գիրքին արժէքն է 60 Ֆր·, (12 տոլար)
Դիմել· –

Dzid ou Dziv publication
Tebrotzassère
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22
JEUDI
22 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·689 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.689

ԱՐՁԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՁՄՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20/21)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՉՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Յուլիս 20–ին, նախագահ Ռ· Քոչարեան ընդունած է Ք· Փոնսըլէի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Ք· Փոնսըլէ յիշեցէ եռք հայ-ֆրանսական դարաւոր բարեկամութիւնը, գոհունակութիւն յայտնած է Եւրոպայի անդամակցելու Հայաստանի փափաքին: Ցետոյ չըջանին հակամարտութիւններուն մասին ըսած է որ եթէ կամքը եւ փափաքը կայ, լուծում մը՛ա ալ կարելի է գտնել· ինք մտադիր է Փարիզի մէջ կովկասեան երեք Հանրապետութիւններու Խորհրդարանի նախագահներու հանդիպումի մը նախաձեռնելու, որպէսզի անոնք փորձեն փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտին մէջ գտնել խաղաղ լուծումներ: Ռ· Քոչարեան ալ ըսած է թէ միջնորդներու դերը կողմերուն օգնել է որ նստին բանակցութեան սեղանը, իսկ լուծումները գտնելը այս վերջիններուն գործն է: Նիւթ եղած է ցեղասպանութեան ճանաչումն ալ: Ռ· Քոչարեանի կարծիքով այդ ճանաչումը ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է Թուրքիոյ որպէսզի այդ ծանր տեսէն ազատ: Փոնսըլէ ըսած է որ այդ խնդիրը ուշ կամ կանուխ, իր լուծումը կը գտնէ:

Ֆրանսայի ծերակուտական պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ Ազգ· ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեանի կողմէ: Ան, հիւրերուն յայտնելէ ետք թէ Հայաստան մեծ կարեւորութիւն կու տայ Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւններուն եւ գործակցութեան, հակիրճ կերպով ներկայացուցած է երկրին իրավիճակը, չեշտելով որ ան անչեզօքէն կ'ընթանայ ժողովրդավարութեան, իրաւական պետութեան եւ ազատ շուկայի յարաբերութիւններու հաստատման ուղղութեամբ: Պատուիրակութեան առաքելութիւնը գնահատելով մարզասիրական, Կ· Դեմիրճեան հիւրերուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է Հայաստանի տնտեսութիւնը խոչընդոտող չրջափակումին վրայ: Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին, ան նշած է թէ Հայաստան ընդունած է Մինսկի խումբի վերջին առաջարկները եւ պատրաստ է գտնելք գործադրելու: Կ· Դեմիրճեան բարձր գնահատած է հայ-ֆրանսական միջխորհրդարանական յարաբերութիւնները եւ յոռետեսութիւն յայտնած Ֆրանսայի Ազգ· ժողովին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան մասին փաստաթուղթի ընդունման համար: Ք· Փոնսըլէ ալ դրական կերպով արտայայտուելէ ետք երկկողմանի յարաբերութիւններուն մասին, բարձր գնահատած է թէ Հայաստան կատարուղ բարեփոխումները: Խօսելով տարածքային կնճիռներուն մասին, ըսած է թէ գտնելք պէտք է հարթել փոխադարձ վստահութեան մօտեցումով եւ այդ ուղղութեամբ կովկասեան Խորհրդարանի նախագահներու փորձեան յառաջիկայ հանդիպումը կարեւոր հնարաւորութիւն կ'ընծայէ: Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, ան ըսած է թէ հարցը պաշտօնապէս ներկայացուցած է Ֆրանսայի կառավարութեան: Ք· Փոնսըլէ աւելցուցած է նաեւ որ ապահով եւ խաղաղ Եւրոպա մը կերտելու գործընթացին մէջ Հայաստան կը ներգրաւուի գործօն կերպով:

Նոյն օրը հիւրերը ընդունուած են նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի, եւ Ազգ· ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին կողմէ: Օրուան երկրորդ կէսին, անոնք այցելած են Ծիծեռնակաբերդ ուր ծաղկեպսակներ գետեղած են եղեռնի զոհերու յիշատակի կոթողին: Այցելած են նաեւ Ցեղասպանութեան Թանգարան:

***

«ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՏԻ ՓԱՓԹՕ ԱՆԿԱԽ, ՏԻ ԵՒՐԻ ՈՉ ԱՏՐԲԵՋԱՆԻ ԿԱՋՄԻՆ ՄԻՋ»

Այս տարազով Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան ամփոփած է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման համար Հայաստանի ընդունելի ձեւը: Յուլիս 20–ին, «Ընդհանուր Պետութեան յղացքը եւ Լեռնային Ղարաբաղի խնդրին լուծումը» նիւթով դասախօսութեան ընթացքին ան ըսած է թէ եթէ Հայաստան ստորագրէ որ Ղարաբաղ Ադրբեջանի մէջ պիտի մնայ, ատիկա Ղարաբաղի վախճանը կ'ըլլայ: Վ· Օսկանեան ըսելէ ետք թէ երկուհազարամեայ պատմութեան մէջ որեւէ փաստաթուղթ չկայ Ղարաբաղը Ադրբեջանի կազմին մէջ ցոյց տուող, նշած է որ ամէնէն ցանկալին Հայաստանին հետ վերամիաւորումն է, բայց պէտք է կարելիութիւններու սահմանին մէջ չարժիլ:

Արտաքին գործերու նախարարը նշած է նաեւ որ «Ընդհանուր Պետութեան» սկզբունքի առաջարկը Մինսկի խումբի համանախագահներուն կողմէ փորձ մըն է իրարու հակադրուող տարածքային ամբողջականութեան եւ ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման սկզբունքներու զոյակցութեան: Վ· Օսկանեան աւելցուցած է թէ Ο–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի վերջին առաջարկները հակամարտող կողմերուն առանց նախապայմանի բանակցելու կարելիութիւն կ'ընձեռեն՝ որոշելու համար «Ընդհանուր Պետութիւն» գաղափարին բովանդակութիւնը· «Դա ճիշդ մօտեցում է, որն իմիջիայլոց եռթադրում է փոխզիջման ոգին» եզրակացուցած է նախարարը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Վարչապետ Վ· Սարգսեան որ պաշտօնական այցով Մոսկուա կը գտնուի, Յուլիս 20–ին հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի վարչապետ Ս· Ստեպաշինի հետ: Հանդիպումին նիւթ եղած են Մոսկուա – Երեւան չփումները կովկասի կայունացման ընթացքին մէջ, տնտեսական գործակցութեան հարցեր: Ս· Ստեպաշին ցաւ յայտնած է որ վերջին տարիներուն երկու երկիրներուն միջեւ ապրանքի փոխանակման ծաւալը կրճատուած է եւ 266 միլիոն տոլարէն իջած 222 միլիոնի:

Վ· Սարգսեանի հետ հանդիպումէն եռք Ռուսաստանի վարչապետը ըսած է թէ պայմանաւորուած են ամէն ամիս կանոնաւոր կերպով հանդիպելու որպէսզի հարցերը առանց հիննալու լուծում գտնեն: Երկու երկիրներուն միջեւ վեց համաձայնագիր պատրաստուած է որոնք հաւանօրէն Սեպտեմբերին կը ստորագրուին· համաձայնագիրները կը վերաբերին պարտքերու կարգաւորումին, ամոմային ուժանիւթին, ճամբաներու մարդի զործակցութեան: Երկու վարչապետները անդամ մը եւս ընդգծած են Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին մէջ Ռուսաստանի նշանակալից դերը:

***

ԲԱՔՈՒ ԴԻԳՈՀ Է ԱՄՆ-ԷՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը դժգոհութեամբ արձագանգած է այն լուրին թէ ԱՄՆ–ու Գոնգրէսը կը ծրագրէ 20 միլիոն տոլարի յատկացում ընել ԼՂՀ–ի: Դժգոհութեան պլխաւոր պատճառը այն է որ Լեռնային Ղարաբաղը յիշուած է որպէս ինքնուրոյն միաւոր, առանց Ադրբեջանի պատկանելիութիւն նշուելու: Ադրբեջանցի կուսակցապետ Զ· Ալիզատէ ըսած է որ ԱՄՆ–ու Գոնգրէսին անդամները կը գործեն հայկական լոպիին ազդեցութեան տակ ու չեն ուզեր նկատի առնել չրջանի կացութիւնը: Ան տակաւին չեչտած է թէ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի որ Գոնգրէսը կը ճանչնայ ԼՂՀ–ն եւ կ'անտեսէ Հայաստանի պինեալ յարձակումին հետեւանքով Ղարաբաղէն վտարուած տասնեակ հազարաւոր Ադրբեջանցիները:

***

ԲԼԻԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահին առընթեր Մարդու Իրաւունքներու Հարցերու Յանձնաժողովը Յուլիս 20–ին նիստ գումարած է քննելու համար Աչոտ Բլէեանի արգելափակումը այլ միջոցով փոխելու մասին յայտարարութիւն կատարելու խնդիրը: Նիւթը օրակարգի բերած են Յանձնաժողովի նախագահ Պ· Հայրիկեան եւ անդամ Վ· Յարութիւնեան, նկատի ունենալով քրէական օրէնսգրքի այն դրոյթը ուր կ'ըսուի թէ արգելափակումը կը կիրարկուի ծանր չարագործութեան հեղինակներու պարագային որոնք վտանգ կը ներկայացնեն հանրութեան համար եւ կը խոչընդոտեն հետաքննութիւնը: Սակայն Յանձնաժողովին անդամներուն մեծ մասը այն կարծիքը յայտնած է թէ նման քայլ կը նկատուի դատարանի գործերուն միջամտութիւն ու ի վերջոյ որոշուած է խնդրին մասին ոչ մէկ յայտարարութիւն կատարել:

***

«ՁԵՆԸԲԼ ՄՈԹԸՐԶ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ռ· Քոչարեան Յուլիս 20–ին ընդունած է ամերիկեան մեծազոյն հաստատութեան՝ «Ձենըրըլ Մոթըրզ»ի ներկայացուցիչներու պատուիրակութիւնը: Հիւրերը ծանօթացած են Հայաստանի մէջ կառքերու արտադրութեան զարգացման կարելիութիւններուն: Ամերիկեան այս հաստատութիւնը մտադիր է գործատուն հիմնելու Հայաստան եւ այս այցելութեան նպատակն ալ հայաստանեան չուկային ու անոր միջոցով ՀԱՊ–ի այլ երկիրները մուտք գործելու կարելիութեան ուսումնասիրութիւնն էր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նախագահութեան ընտրութեան, ցարդ փոխ – նախագահ՝ Նիքոլ Ֆոնթէն 555–ի վրայ 306 ձայնով: Իր գլխաւոր մրցակիցն էր փորթուկալցի ընկերվարական՝ Մարիօ Սոարէս որ 200 ձայն ստացաւ, Ֆինլանտացի կանանչ ալ՝ Հէյտի Հօթթալա՝ 49: Նիքոլ Ֆոնթէն, 57 տարեկան, ընտրուած է Ֆր· Պայրուի ցանկին վրայ: Սիմոնն Վէյլի ընտրութենէն ի վեր, քանի տարի առաջ, առաջին կինն է այդ պաշտօնին գլուխը: Պատրաստութեամբ փաստաբան, մկրտուած է «Եւրոպայի Ժանն տ'Արքը», ջերմեռանդ «Եւրոպացի» մը ըլլալով: Այս ընտրութեան առթիւ, Մարիօ Սոարէս ըսած է· – «Կը նախընտրեմ յստակ պարտութիւն մը քան երկդիմի յաղթանակ մը»: Շիրաք եւ Լ· Ժոսփէն իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին եւ չնորհաւորեցին նորընտրեալ նախագահուհին: Կան նաեւ 14 փոխ – նախագահներ որոնց մէջ՝ երկու Ֆրանսացի:

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՍԿՕ, ռուս լրագրողը որ լրտեսութեամբ ամբաստանուած էր, Յուլիս 20–ին երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ եւ անմիջապէս ներման արժանացաւ Վլադիվոստոկի դատարանին կողմէ: Պասկօ ձերբակալուած էր 1997 Նոյեմբերին այն ամբաստանութեամբ որ տեսերիզ մը յանձնած է ճափոնական հեռատեսիլին Ճափոնի ծովը թափօններ նետուելու մասին ռուսական ծովային ուժին կողմէ: Պասկօ ուրացած է այս ամբաստանութիւնները, պնդելով որ ինչ որ ըսած է արդէն ծանօթ էր:

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարութեան բանբերը ամբաստանած է Թայվանի նախագահը որ «չատ վտանգաւոր քայլ մը առած է Ջինատանի հետ անջատման ճամբուն վրայ» պահանջելով որ «պետութենէ պետութիւն» յարաբերութիւն ունենայ Փեքինի հետ: Արդարեւ, Թայվանի նախագահը յայտարարած էր որ իր երե-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ԳՆԷԼ ԳԵՒՈՆԵԱՆ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Կիրակի, Յուլիս 18ին, զբօսաչրջութեան փոքրիկ օդանաւ մը չախչախուած է Սէն-Սիբ լ'Էքըլի օդակայանին թռիչքի հարթակի եզրին: Օդաչուն՝ Ժակ Ղուվանեան, 63 տարեկան, մեռած է, իսկ իրեն ընկերացողը՝ Գնէլ Գեւոնեան, 30 տարեկան, չատ ծանր վիճակի մէջ Գլամարի զինուորական Փերսի հիւանդանոցը փոխադրուած է: Ըստ «Փարիզիէն»ի (Յուլիս 19) օդաչուն Սէն – Սիբի «Բժշկական Թեւերու Ակումբը» կը յաճախէր եւ կը թուի որ դասատուի դեր ստանձնած էր արկածին առեն:

Գնէլ Գեւոնեան զաւակն է Գեղամ Գեւոնեանի: Յուլիս 21–ին մեր առած տեղեկութեանց համաձայն վիճակը միչտ չատ ծանր էր: Ի սրտէ կը մաղթենք որ տարաբախտ երիտասարդը յաղթահարէ կեանքին սպառնացող վտանգը:

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԲԱԿՈՒԻ ՄԷՋ

Լրատուները տեղեկացուցած էին թէ Յունիսի վերջին օրերուն Հայեւադրբեջանական հակամարտութեան տասնամեակին առաջին անգամը ըլլալով հայ լրագրողներու խումբ մը կ'երթար Բաքու: Այդ վեց լրագրողներէն մէկը եղած է «Իրաւունք»ի կազմէն Վահրամ Ազատեան. ան այդ այցին ամէնէն հետաքրքրական պահերուն մասին որոնք եղած են նախագահ Հ. Ալիեւի հետ հանդիպումը եւ անոր մամուլի ասուլիսը, թերթին երկու թիւերուն մէջ (51 – 52) բաւական մանրամասն թղթակցութիւն մը տորագրած է:

Ադրբեջանի նախագահը հանդէս եկած է վերջին ծայր խազազասէր, լուծումի լուրջ ձգտում ունեցող դեկավարի մը դիրքէն: Հայ լրագրողներու պատուիրակութեան մը Բաքու գտնուելու երեւոյթն ալ կ'արժեւորէ նոյն մօտեցումով: Կ'ըսէ թէ քանի մը տարի առաջ նման բան դժուար երեւակայելի էր, իսկ այսօր ատիկա կովկասեան խաղաղութեան տանող չղթային մէկ օղակը կը կազմէ: Ուշագրաւ է թէեւ որ խաղաղութեան հաստատումին մասին Ալիեւի արտայայտութիւնները միալար չեն: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ Ադրբեջանի մէջ ամէն մարդ իրեն մօտեցումը չունի եւ «կան ուժեր որոնք կը մեղադրեն մեզ որ Ղարաբաղի հարցին մէջ այլ միջոցներու չենք ձեռնարկեր»: Կ'աւելցնէ թէ մինչեւ իսկ Ղարաբաղի դէմ արշաւանք պատրաստելու կոչ ընողներ կան: Այդ մթնոլորտին մէջ «նշանակալից անցք» կ'որակէ հայ լրագրողներու այցը որ յարիր է երկրին ռազմավարական նպատակներուն:

Այս նախաբանէն եառք Հ. Ալիեւ իր համոզումները, արժեւորումները աւելի մանրամասնօրէն արտայայտած է, պատասխանելով հայ եւ այլ երկիրներէ լրագրողներու հարցումներուն: Վ. Ազատեանի չարագրանքին մէջ հետաքրքրական առաջին կէտը կը վերաբերի Հայաստանի անկախ երկրի հանդամանքին: Այդ մասին թերահաւատ գտնուած է ադրբեջանցի խորհրդական Վ. Գուլիպաղէ, պատրուակելով Ռուսաստանի հետ Երեւանի սերտ կապը: Ինչ կը մտածէ նախագահը: Ալիեւ Հայաստանի սահմանին վրայ ռուսական սահմանապահ ուժերու, ռազմական բրիսխներու գոյութիւնը նման վարկած հզօրացնող երեւոյթ կը նկատէ: Ատոր մէկ կը նշմարէ երկրին (Հայաստանի) դէրիչխանութեան որոշ չափով խախտումը: Ան նաեւ Երեւանի կը վերագրէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կրօնական բնոյթ տալու փորձը. բան մը որուն հերքումով քանի՛ քանի անգամներ հանդէս եկած են հայաստանցի դեկավարներ երբ միջազգային հանդիպումներու, ժողովներու ընթացքին այդ ուղղութեամբ կարծիք յայտնողներ գտնուած են: Ադրբեջանի նախագահը Ռուսաստանի պատասխանատուներուն հարց տուած է թէ ի՛նչ նպատակով կը դինեն Հայաստանը, զրած են թէ Հայաստան Մոսկուայի խրիսխն է ՕԹԱՆ–ի դէմ, ինչ որ յայտնապէս անհեթեթ կը նկատէ: Նոյնն է պարագան ՕԹԱՆ–ի անդամ Թուրքիոյ համար ալ: Ռուսաստան որ այս երկրին հետ Սեւ Ծովու ընդարձակ սահմանագիծը ունի եւ արդիական իր զինամթերքով ի հարկին կրնայ առանց դժուարութեան հարուածել զայն, կրնա՞յ համոզիչ բացատրութիւն նկատել արուածը:

Ուղղակի Ղարաբաղի հարցին լուծումին ադրբեջանական կեցուածքին առընչուած հարցումը կ'ուղղէ Վ. Ազատեանին: Կը յիշեցնէ թէ Բաքուն մերժած էր Մինսկի խումբին ընդհանուր պետութեան առաջարկը: Ու անդադար կը կրկնէ թէ պատրաստ է Լեռնային Ղարաբաղին «ամենալայն ինքնավարութիւն» նուիրելու: Սակայն երբեք չի սահմաներ այդ ինքնավարութիւնը: Ինչո՞վ պիտի տարբերի ան այն ինքնավարութենէն որ պատերազմին մեկնակէտը եղաւ:

Հետաքրքրական տարրեր ունի Ալիեւի պատասխանը, երբ նոյնիսկ չատ արդար հետաքրքրութիւնը գոհացնելու բաւարար չէ: Նախ կ'ըսէ թէ չի գործածեր «ինքնավարման բարձր աստիճան» սահմանումը: Ատիկա, ինչպէս բազմաթիւ անգամներ կրկնած էինք, աշխարհի վրայ գոյութիւն ունեցող այդ կարգավիճակին ամենաբարձր մակարդակը կրնայ ունենալ: Ու անմիջապէս կը յայտարդէ էականը. այդ մասին մանրամասնութիւն բերելու համար պէտք է «համաձայն ըլլալ որ Լեռնային Ղարաբաղին անհրաժեշտ է ինքնակառավարման ամէնէն բարձր աստիճանը ունենալ Ադրբեջանի կազմին մէջ»...: Ատիկա «մեծ ազատութիւն է. անկախութեան եզրին գտնուող բան մը». իսկ այս հանդիպումին աւելին չի կրնար ըսել:

Պի – Պի – Սի–ի Բաքուի գրասենեակէն հարց կը տրուի թէ ինչո՞ւ Ադրբեջան ուզդակի կապ չի հաստատեր Լեռնային Ղարաբաղի հետ երբ ատիկա կրնայ միայն նպաստել կուտակուած խնդիրներու կարգաւորումը փութացնելու: Բացատրելու համար Բաքուի ընթացքը, Ալիեւ Ղարաբաղի ինքնուրոյն յատկանիշը մերժելու նոր տարազի մը կը մեկնի. կ'ըսէ թէ ան ինքնուրոյն միաւոր չէ, գործնապէս միացած է Հայաստանի: Անոր կազմին մէջ կը պտնուի: Ըստւածը կը հիմնէ կարգ մը տուեալներու վրայ. Հայաստանի ներկայի նախագահը Ղարաբաղի նախկին դեկավարն էր, Հայաստանի մէջ կան Ղարաբաղէն նախարարներ: «Ամէն ինչ կատարուած է»: Կ'ըսէ նաեւ թէ Ղարաբաղ Ադրբեջանի մասը չէ եւ ոչ մէկ կերպով կ'ուզէ Բաքուի հետ կապ հաստատել: Եթէ Հայաստան մասնակից եղած չըլլար այս գործընթացին, միացուցած չըլլար Ղարաբաղը, ճիշդ է որ իրենց համար անոր հետ ուղղակի շփումը միակ ելքը կ'ըլլար, բայց նշուած պայմաններուն մէջ ատիկա կարելի չէ: Այս տրամաբանութեամբ Ալիեւ բացատրած կ'ըլլայ նաեւ միչտ Հայաստանը խօսակից ունենալու իրենց կեցուածքը: Հաստատած է որ եթէ որեւէ դրական համաձայնութեան յանդին Երեւանի հետ, Ղարաբաղը գործօն կերպով կը մասնակցի անոր: Այդ պատճառով, ան Ղարաբաղի հետ բանակցելու իրենց եղած առաջարկները կը նկատէ դիրենք գործընթացէն հեռացնելու փորձ:

Վ. Ազատեանի թղթակցութեան վերջին մասը նկատի կ'ունենայ Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախագահութեան Կ. Դեմիրճեանի ընտրութիւնը: Ալիեւ այդ ընտրութեան եւ անկէ առաջ նախագահական ընտրութեան Կ. Դեմիրճեանի արձանագրած յաջողութեան մէջ ժողովուրդին կողմէ անոր վայելած վստահութեան փաստը կը տեսնէ: Ինք ալ կը բաժնէ այդ կեցուածքը: Ցետոյ կը խօսի անցեալին մասին երբ 60 – 70–ական թուականներու խորհրդային կարգերուն տակ ղեկավարները էին ինք, Շեւարնաձէն եւ Դեմիրճեանը: Լաւագոյն համագործակցութիւն ունեցած են: Կը յիշէ յարգանքի այն արտայայտութիւնները որոնք իրեն ցոյց տրուած են Հայաստանի մէջ, իսկ Դեմիրճեանին՝ Բաքու: Կ'ըսէ թէ երեց սերունդի ղեկավարներուն վստահակին չնորհիւ իրենց երկիրները ձեռք ձգած են պիտական, տնտեսական, մշակոյթի ներուժը որ այսօր անկախ ապրելու պայմանները կ'ընծայէ: Այն երեւոյթը որ 1988–ին քաղաքական ասպարէզէն հեռանալէն առաջ տարի եռք մարդիկ դարձեալ վստահութիւն կը յայտնեն Կ. Դեմիրճեանի, այդ վստահակին գնահատումին ապացոյցն է:

Հայ լրագրողներու խումբի մը Բաքու այցը, նախագահ Ալիեւի ըրած ընդունելութիւնը եւ տուած ասուլիսը ուր լայն տեղ դրուած է Ղարաբաղի նիւթը, յարաբերութիւններու ատած վիճակին մէջ յառաջընթաց մը կը մատնե՞ն իսկապէս. թէ՞ Ադրբեջանի նախագահին ընթացքին մէջ գլխաւորը լայնախոհ, գործակցութեան տրամադիր, այլ Հայաստանի վարմունքով խոչընդոտի հանդիպած դեկավար մը պատկերը տալն է: Հարցումը յատկապէս հետաքրքրական է երբ հայ լրագրողներու նոյն այցէն չուրջ երկու շաբաթ եռք Ժընեւի մէջ կ'իրականանար Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումը: Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, որոշ է որ փոփոխութիւն մը կայ, անկախ՝ հետապնդուած նպատակէն: Կրնայ ատոր մէջ դեր ունեցած ըլլալ Կ. Դեմիրճեանի ընտրութիւնն ալ որ հասկնալի գոհունակութիւն մը պատճառած պէտք է ըլլայ Ալիեւի: Կայ, չատ հաւանօրէն, բանակցութիւններու վերսկսելու ինքնեկ կամ թելադրուած տրամադրութիւն մը: Մնացեալը ժընեւի ու յետագայ հանդիպումներու ընթացքին դրսեւորկներ, խաղաթուղթեր չհարկերու յաջողութեան կապուած կ'ըլլայ: Անշուշտ, եթէ ԼՂՀ–ի մէջ վերջերս ծագած քաղաքական տագնապը ոսկիէ ափսէի մը վրայ Ադրբեջանի չմատուցանէ անոր ջանացածէն, ակնկալածէն ալ աւելին...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՐՍԱՅԻՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Ամա՛ն, հոռօ, Աստուած չկայ» կ'ըսէր Հանիս հօրքրոջս որ խստակրօն դաստիարակութիւն մը ստացած էր: Իսկ հօրքուրս «յո՛ւռ, աման Հարսայ, մեղա՛յ ըսէ» կը պատասխանէր անոր:

Հարսան, բուն անունով Պաղտատ, «Ամքըլ քուֆուսու»ենց աղջիկներէն մէկն էր. մօտ ազգական չունէր: Կ'ըսէր թէ մէկ եղբայրը Ռուսաստան գացած էր: Սակայն ո՞ւր: Ո՛չ թուղթ, ոչ լուր հասեր էր:

1915–ին յաջորդող չրջանին Հարսային աչքերը ցամքած էին արցունք հոսեցնելէ: Ան խելագարած էր ու այլեւս յուսահատ էր իր երկու կորիճ զաւակներուն ճակատագրէն. թուրք դահիճը առած – տարած էր զանոնք անդարձ:

Հարսան պարմանուհի, պարեր էր տիրապէտիրոյ գուսան Յովսէփին տաւիղին թրթռացումներուն կշռոյթով ու Մելիտինէի բարերեր չրջանակին մէջ հայկական բոյն մը կազմուած էր: Գուսան Յովսէփի եւ Հարսային զոյգը երեք զաւակով թախտաւորուած էր. Հօրքուրս Հոռօն, հօրեղբայրս եւ հայրս: Սակայն, կանուխ մահացեր էր մեծ հայրս, որպէս ժառանգ ձգելով իր տաւիղը եւ «ախթամն»ը որ բաղկացած էր պատմական անցքերու նըկարագրականներու 11 տետրակ բանաստեղծութիւններէն: Անոնք գրուած էին հայերէն, վրացերէն եւ պարսկերէն: Ես տեսած եմ անոր տաւիղը միայն:

Հարսան իր չանքով ու զոհողութիւններով մեծցուցած, ամուսնացուցած էր երեք զաւակները: Ցարգուած կին էր ընտանիքին մէջ, միչտ ուշադիր՝ իր զաւակներուն, հարսերուն ըրածին:

Հաղուադէպ անգամներ երբ քաղաքին հեռաւոր մէկ թաղը երթալ ուզէր, գիս ընկերակից կ'առնէր: Ջմեռը կրակարանին չուրջ երբ փայտերը կը ճարճատէին, անոնց կ'ընկերանար «կարկուտ տեղաց»ը երգելով:

Հարսան մահացաւ իր զաւակներուն կսկիծէն տանջահար, առանց մոմի, առանց կրօնական մխիթարութեան, չբրջապատուած այլակրօն դրացիներէ որոնք գրաւած էին մեր տունը: Առանց դամբանականի ան անցաւ դէպի ուրիչ աշխարհ մը:

Այս տողերը՝ որպէս չէթ մը յարգանք իր մէկ թոռնիկէն:

ՅՈՎՍԷՓ ԱԶԱՏԽԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՏՐԱՆԻ
ԱՄՈՑԹՆԵՐԻ ԵՒ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐԻ
Քաղուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս
Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Առաջին
Հայրապետի գրական ժառանգութիւնից

Հաւաքեց եւ կազմեց՝
Հայկանոյշ Մեսրոպեան

Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ քարոզչութեան կեդրոն:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան, 1999

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է «ՀՕՄՕ ՍՈՎԻԷԹԻՔՈՒՍ»ԷՆ

Ռուսաստանի հանրային կարծիքի հետազօտութեան կեդրոնը հարցախոյզ մը կատարած է, դիտնալու համար թէ խորհրդային չրջանի աւարտէն անցած տասնամեակէն ետք ի՞նչ մնացած է «Հօմօ սովիէթիքուս» մկրտուած արարածէն: Հատատուած առաջին կէտերէն եղած է անցեալի կարօտին ներկայութիւնը. ժողովրդավարութեան անցքը չատերու համար ցաւատիպ փորձառութիւն մը եղած է, նաեւ անկայունացնող: Միայն 25 տոկոսէնն աւելի երիտասարդներն են եւ ամէնէն զարգացածները որոնք ամբողջովին դրական պնահատում ունեցած են անցնող տասնամեակին: Ռուսերը այսօր աւելի քննադատական կեցուածք ունին արտայայտութեան ազատութեան, քաղաքական բազմատարբերութեան, Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի մերձեցումին ու կարգ մը այլ նորութիւններու նկատմամբ: Ատոր փոխարէն, աւելի կը պնահատեն նախաձեռնելու ազատութիւնը եւ գործադուլի իրաւունքը:

Տասնամեակին ուշագրաւ հետեւանքներէն է ապապետականացումի զգացումը: Խորհրդային վարչակարգը որ հիմնուած էր անհատին հոգատարութեան եւ հակակշռին վրայ, իր փլուզումով խոր փոփոխութեան ենթարկած է իշխանութեան հանդէպ քաղաքացիներու կեցուածքը: Անոնք վարժուած են աւելի չատ վստահիլ իրենք իրենց: Հաղուագիւտ են անոնք որոնք որեւէ պարագայի մէջ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն իրենց անձը զոհելու պետութեան սիրոյն: Շատ տարածուած են պետութեան նկատմամբ որեւէ պարտաւորութիւն չունենալու, ազատ անհատներ ըլլալու գաղափարները: Ատոր մէջ կարեւոր դեր ունի պետութեան անզօրութեան պատճառած զժգոհութիւնը: Ատիկա նաեւ կը քայքայէ օրէնքին անհնազանդութեան, հարկադանցութեան պարագաները:

Խնդրոյ առարկայ տասնամեակին ամէնէն ուշագրաւ փոփոխութիւնները կատարուած են 1989 – 1994 չրջանին: Հետզհետէ անհետացած է իշխանութեան եւ երկրին նկատմամբ պատասխանատուութեան դիտակցութիւնը: Կարեւորութիւն ստացած են ընտանեկան կապերը: Տեղացիութեան զգացումը հզօրացած է: Քաղաքացիութեան եւ պետութեան նկատմամբ կեցուածքն ալ փոխուած է: Տարբ տարի առաջ հարցազրուցողներու 29%–ը հպարտ էր խորհրդային քաղաքացի ըլլալով, մինչ ոչ ոք նոյն հպարտութիւնը կը յայտնէր որպէս ռուս: Այսօր 43%–ի զանգուած մը հպարտ է ռուս ըլլալով: Աւելցած է ազգային յաղորդութիւններու եւ կարեւոր պատահարներու դրաւած ուշադրութիւնը: Յաճախ կը նըշուին 1945–ի յաղթանակը եւ կախարլիի 1961–ի յաղորդութիւնը որպէս պատմական տուեալ: Ատոնց քով 25% համեմատութիւն մը կը փափաքի աւելի չարքաշ աշխատանք տանիլ ու չատ չահիլ, նոյնիսկ առանց ապագայի ամուր երաչխիքի:

1994–էն եռք քաղաքական նոր իրատեսութիւններու արթնցուցած հետաքրքրութիւնը չէչատկի կերպով նուազած է, չատ հաւանօրէն քաղաքական նոր հիմնարկութիւններուն առթած յուսախաբութեան պատճառով: Նուազած են աշխատանքի սէրը, որակաւոր զարգացում ունենալու փափաքը: Սակայն, հակառակ ընկերային ոլորտի բոլոր փոփոխութիւններուն, զրեթէ հաւասար են համեմատութիւնները իրենք զիրենք «ազատ» կամ «անազատ» զգացողներու:

Հարցախոյզը կատարողները դիտել կուտան որ 1989–ին գործած էին վերակառուցումէն ներչնչուած պատրանքները չրջանակին մէջ, 1994–ին կը տիրէր փոփոխութիւններու վերարժեւորումի եւ կայունութեան ազդակներու որոնումի մթնոլորտ մը, իսկ այս տարի զգալի էին կարօտի չունչը եւ փոփոխուած ընկերային իրականութեան յարմարելու ջանքը:

ՔԱՂՔԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հաստատութիւնս, յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանին, պիտի կազմակերպէ չարք մը գործունէութիւններ հայ ժողովուրդի արուեստը, մշակոյթը, պատմութիւնը եւ ներկան կիպրացի հիւրընկալ ժողովուրդին՝ մանաւանդ երիտասարդ սերունդին ծանօթացնել նպատակադրով:

Այս ուղղութեամբ ան պիտի գործակցի կիպրոսի կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններու, համալսարանի հետ կազմակերպելով բանախօսութիւններ, ցուցահանդէսներ, հանդիպումներ, գեղարուեստական ելոյթներ, եւայլն:

Նոյնպէս՝ Հաստատութիւնս պիտի քաջալերէ որ իր սաները աւելի լաւ ծանօթանան յոյն մշակոյթին, փիլիսոփայութեան, յունարէնին: Փոխադարձաբար, նկատի ունենալով Մ.Կ.Հ.ի ուսումնական ծրագրին լայն հնարաւորութիւնները, դասարաններուն չնորհած սահմաններուն մէջ, քննութեամբ, պիտի ընդունին կիպրարնակ աշակերտներ, որոնք պիտի փափաքին իրենց երկրորդական ուսումը կատարել հայկական հաստատութեան մը մէջ: Պիտի տեղեակ կը պահէ նոր ուսումնական տարեշրջանի համար:

Ժամանակը կը պահանջէ որ մեր նոր սերունդը դիտակցուած յարաբերութիւններ մշակէ իր դաստիարակութեան հետ: Այս՝ նոյնաժամանակ մեր կրթական քաղաքականութեան մաս կը կազմէ որ կը քաջալերուի հաստատութեան տեղական բոլոր օգակներուն կողմէ՝ ներառեալ բարձրագոյն մարմինին:

Յառաջիկայ տարեշրջանի համար կը նախատեսուի նաեւ institut-ի մը ըստեղծումը վարչարարական ձեւակերպումներու ամբողջացման պարագային: Ան նամանաւանդ պիտի ըլլայ անոնց՝ որոնք կ'ուզեն աշակերտները կը պատրաստեն GCE-ի «O» level եւ «A» level մակարդակի քննութիւններուն:

Բնականաբար վերոյիշեալ վերջին երկու նորութիւնները՝ Մելգոնեանէ ներս, պիտի ունենան փորձի շրջաններ: Շարունակականութիւնը կախեալ պիտի ըլլայ հաղորդակցութեան ներածական պարբերութեան մէջ ընդգծուած նպատակին ծառայելէն:

Հաստատութիւնս պարբերական հաղորդակցութիւններով տեղեակ կը պահէ նորութիւններու եւ գործունէութեանց ժամանակացոյցին մասին:

Մ. Կ. Հ.
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս, 1999

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԻՐԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Չինաստանի պաշտօնական շրջաթերթին մէջ, երկրին փոստ-հեռագրամիայի տնտեսական եւ քաղաքական հետազօտութեան կեդրոնի վերլուծութիւն մը կ'ըսէ թէ Չինաստան ամերիկեան տիրապետութեան դէմ ամենամեծ վտանգը կը ներկայացնէ ինտերնէթը:

Ու. Եիզու նախ կը ծանրանայ ՄԱԿ-ին դերը կրճատելու, զայն փոխարինելու եւ ամբողջ աշխարհին իր կամքը թելադրելու ՕԹԱՆ-ի նոր մարտավարութեան վրայ: Վերջին երկու տարուան ընթացքին Ատլանտեան Ուխտը ուշադրութիւն դարձուց կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ արձանագրած յաջողութեամբ. տիկա ենթադրել կուտայ որ կազմակերպութիւնը յաջորդ հանդրուաններով թիրախ պիտի ունենայ Մաղրէպի երկիրները, Մերձաւոր – Արեւելքը, կամ կեդրոնական Ասիան: Մէկ խօսքով՝ ամբողջ աշխարհը:

Քոսովոյի զարգացումներուն մօտէն հետեւող մը տեսաւ թէ որքան արդիականացած զինամթերք մը գործածուեցաւ հոն: Ամբողջ Եուկոսլաւիոյ տարածքը փորձարանի մը վերածուեցաւ արեւմտեան թէքնոլոժիին եւ ռազմավարութեան համար: Ատով ձեռք ձգուած գերակշռութիւնը հաւանական կը դարձնէ որ յաջորդ տարիներուն մեծ երկիրները լայնցնեն դինուորական իրենց պլտամճիները, յատկապէս չատ զարգացած տարքաւորումներ դնելու համար: Եուկոսլաւիոյ քանդումը վերջ տուաւ նաեւ հիւլէական դէնքերու տրպելքին ու դինաթափումի տրշաւին կատարած հեռանկարներու: Ընդհանուր է համոզումը թէ աշխարհ ԻԱ. դարուն ըստպառազինումի նոր շրջան մը պիտի ապրի:

Այսուհանդերձ, համաչխարհային չափանիշով հիւլէական պատերազմի մը վտանգէն տակաւին կարելի է խուսափիլ, քանի որ ամէն պետութիւն կը ջանայ արագօրէն զարգացնել իր անտեսութիւնը, թէքնոլոժիի ուժը եւ ենթակառոյցները: Ապահովութեան հոլովոյթին ալ բնոյթ փոխած է. նախապէս երկրի մը ապահովութիւնը միակողմանի, վակ շրջանակի հարց էր. այսօր երբ պետութիւն մը համաչխարհային չուկայի մրցակցութեան կը մղուի, պարտաւոր է իր արժեւորումները քննել նկատի ունենալով բոլոր ուղղութիւնները եւ մակարդակները:

Աշխարհի որոշ անկիւններուն մէջ զապաղեցուցիչը խորհրդաւոր չեչոով մը:

Ցետոյ աւելցուց.

– Ասիկա նոր Տիատէորա մըն է... Հայ Տիատէորան:

– Տիատէորան ի՞նչ է, – հարցուց Ստեփան Ցեսուեան, որուն պատմական հմտութիւնը չատ թերի էր:

Մանուկէտ ուսուցիչը առիթը չարմար դատեց իր պատմական պաշարը ցուցադրելու:

– Ինչ որ այսօր մեր գլխուն կուգայ, ճիշդ ու ճիշդ պատահած է ասկէ երկու հազար տարի առաջ Հրեաններուն, – ըսաւ, – Անտիոքոս Եպիփանի հալածանքները, Ամոռեաններու ապստամբութիւնը, Ներքին կռիւները կեանքը անտանելի դարձուցին Հրէաստանի մէջ, եւ այդ օրերէն է, որ Հրեաները խումբ – խումբ սկսան գաղթել եւ ցրուիլ ամէն կողմ, Եգիպտոս, Ցունաստան, Կիւրինէ, Իտալիա, Սպանիա, Ղրիմ, Կիպրոս, Փոքր Ասիա, եւայլն, եւ այլն: Ցետոյ, Քրիստոսի 70 թուականին տեղի ունեցաւ Վեսպասիանոսի եւ Տիտոսի արշաւանքը, Երուսաղէմի պաշարումն ու առումը, տաճարին հիմնայատակ քանդումը: Այս անգամ ալ գրեթէ մարդ չմնաց Հրէաստանի մէջ, հարիւր – հազարաւորներ ջարդուեցան, ուրիշ հարիւր հազարաւորներ տարուեցան Իտալիա եւ Ցունաստան իրրեւ գերի վաճառելու համար ու չատեր ալ անապատի ճամբով ապաստանեցան Եգիպտոս: Հռոմէացիներու կողմէ հալածանքը այնքան սաստիկ էր Հրեաներու դէմ որ մահուան պատիժով իրենց արգիլուած էր Երուսաղէմի կողմը դառնալ աղօթելու համար...

– Վա՜յ սարսափելի, – գոչեց վաճառականը, – գոնէ մենք ուզած կողմերնիս ալ չոզենաւին մէջ ես, – ըսաւ վաճառականը:

– Այսինքն կը կարծէի, որ դուք, կամ սանկ ըսեմ, ձեր գործերը ձեզի թող չէին տար Պոլսէն հեռանալ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա քիչ մը չփոթած կերպարանքով:

– Պարոն Դերկոմսին լսածին պէս գրօսական պատյտ մը կ'ընենք կոր, – ըսաւ Ցեսուեան հեգնական չեչոով մը:

– Ընտանիքո՞վ կը ճամբորդէք:

– Բնական է, անոնք հոս ձգելու չէի:

– Բայց դուք ձեր կարեւոր գործերը ունիք Պոլիս, կալուածներ ունիք, հազար տեսակ կապերով կապուած էք...

– Ի՛նչ ընենք, ամէնէն առաջ կեանքի ապահովութիւնը պէտք է...

– Այնպէս է, – հաստատեց Դերկոմսը:

Նոյն միջոցին նոր անձ մը մտաւ ի-րենց: Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչ մըն էր, որ երբեմն թերթերու մէջ ալ կ'երեւար իբրեւ հրապարակագիր: Վաթսուն տարեկանի մօտ, կարճահասակ, դիրուկ, թաւ պեխերով, կարմիր այտերով, խորամանկ ու ժպտուն դէմքով մարդ մըն էր: Երեք խօսակիցներն ալ բարեւեց կարգաւ, այսինքն իր ըմբռնած դասաւորումին համեմատ:

– Բարեւ ձեզ, Ստեփան էֆէնտի, բարեւ, Բարսեղ աղա, բարեւ, միւսիւ Կարպիս:

Կարպիս Լումայեան, ինչպէս ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, Դերկոմսն էր:

– Դո՞ւք ալ հոս էք եղեր, Գաղէբեան էֆէնտի, – գոչեց Դերկոմսը նորեկին դառնալով, – դէպի ո՞ւր:

– Դէպի անծանօթը, – պատասխանեց ուսուցիչը խորհրդաւոր չեչոով մը:

Ցետոյ աւելցուց.

– Աւելի՛ն, ինչպէս ըսի, կամ սանկ ըսեմ, ձեր գործերը ձեզի թող չէին տար Պոլսէն հեռանալ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա քիչ մը չփոթած կերպարանքով:

– Պարոն Դերկոմսին լսածին պէս գրօսական պատյտ մը կ'ընենք կոր, – ըսաւ Ցեսուեան հեգնական չեչոով մը:

– Ընտանիքո՞վ կը ճամբորդէք:

– Բնական է, անոնք հոս ձգելու չէի:

– Բայց դուք ձեր կարեւոր գործերը ունիք Պոլիս, կալուածներ ունիք, հազար տեսակ կապերով կապուած էք...

– Ի՛նչ ընենք, ամէնէն առաջ կեանքի ապահովութիւնը պէտք է...

– Այնպէս է, – հաստատեց Դերկոմսը:

Նոյն միջոցին նոր անձ մը մտաւ իրենց: Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչ մըն էր, որ երբեմն թերթերու մէջ ալ կ'երեւար իբրեւ հրապարակագիր: Վաթսուն տարեկանի մօտ, կարճահասակ, դիրուկ, թաւ պեխերով, կարմիր այտերով, խորամանկ ու ժպտուն դէմքով մարդ մըն էր: Երեք խօսակիցներն ալ բարեւեց կարգաւ, այսինքն իր ըմբռնած դասաւորումին համեմատ:

– Բարեւ ձեզ, Ստեփան էֆէնտի, բարեւ, Բարսեղ աղա, բարեւ, միւսիւ Կարպիս:

Կարպիս Լումայեան, ինչպէս ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, Դերկոմսն էր:

– Դո՞ւք ալ հոս էք եղեր, Գաղէբեան էֆէնտի, – գոչեց Դերկոմսը նորեկին դառնալով, – դէպի ո՞ւր:

– Դէպի անծանօթը, – պատասխանեց

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է Մուսա լերան «Յոհմիկ Օր»ը նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին: Այս առթիւ, սրահը եւ բեմը զարդարուած էին Մուսա լերան բըռնակարներով եւ մուտքէն մինչեւ բեմ վեց գիւղերուն՝ Պէթիաս, Խարպէկ, Հաճի Հապիպլի, Օլուք, Վաղըֆ եւ Քէպուսիէ ու նաեւ Ախճարի անունները աչառանակուած էին: Օրուան հանդիսավարը՝ Մուշեղ Գարագաշեան նախ Մուսա լեռի բարբառով բարի գալուստ մաղթած է, ապա խօսք առած է Յակոբ Ճանպազեան, յանձնախումբին: Ցիշած է որ 60-րդ տարեդարձն է Ախճարի հիմնադրութեան: Մուշեղ Գարագաշեան մի առ մի բացատրած է եւ ծանօթութիւններ տուած Մուսա լերան վեց գիւղերուն մասին, բնակչութեան նկարագրին, մասնաւորութիւններուն եւ արհեստներու: Այս օրուան առթիւ լոյս տեսած էր 44 էջնոց գրքոյկ մը ուր տեղ գրաւած են ողջոյնի խօսքեր, 6 գիւղերուն հակիրճ պատմականը եւ այլ տեղեկութիւններ: Ելոյթ ունեցած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան որու յաջորդած է հերիսայի սպասարկութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Նուէրներ բաշխուած են 17 հայրենակիցներու ծնած Մուսա լերան գիւղերը:

թականներու ալիքներով, կամ ընկերային ծաւալուն փոթորկումներով յայտնուած փոփուկ կէտերը ճիշդ է որ չատ անգամ արտաքին միջամտութիւններու, պատերու հետեւանք են, բայց նաեւ ունին ներքին խոր պատճառներ, կապուած՝ ցեղային քաղաքականութեան մը, կամ միջցեղային յարաբերութիւններու: Անոնք կը բացատրուին մեկուսացումի երեւոյթով ալ երբ խչխանութիւններ չեն յաջողիր արտաքին աշխարհին փոփոխութիւններուն պատշաճիլ: Կան վերջապէս ընկերային անհատատարութիւնները որոնք հետեւանք են ազգային տնտեսութեան մը լճացումին:

Զինագի լրագրողը այս մասնանշումներէն եւք կ'եզրակացնէ որ անհրաժեշտ է բացուիլ աշխարհին, հակասութիւնները մեծ տարողութիւններու չհասցնելու համար: Կ'ըսէ թէ Քոսովոյի պատահարները յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցին երկու դարերու խաչաձեւումին վրայի միջազգային բեմը: Կը թելադրէ որ ձեռնարկուի Քոսովոյի տապնային առընչուած փոփոխութիւններու, Չինաստանին յատուկ ռազմավարական երկար ժամանակի տեսադաշտի մը մէջ:

Փաստէօրեան Հիմնարկը մարժած է հետազօտել «Արմենիհուման»ը

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը (Յուլիս 8) արձագանգելով Մոսկուայի «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ին, կը գրէ թէ այս վերջինին տնօրէնութիւնը իր կողմէ սիտտյէն բուժուելու համար Երեւան ղրկուած երիտասարդին պարագան յանձնած է Փարիզի փաստէօրեան հիմնարկին ուշադրութեան: Այդ երիտասարդը որ կը կոչուի Նիքոլա Կոլեսնիկով, քանի մը ամիսէ ի վեր կը գտնուի Երեւանի մէջ, նորագիւտ «Արմենիքում» դեղով: Թերթին տնօրէնութեան Ֆրանսական հիմնարկը պատասխանած է թէ այդ դեղը զիրենք բնաւ չի հետաքրքրեր, կարգ մը պատճառներով. լսած են դեղին մասին, բայց ոչ՝ կատարուած հետազօտութիւններու, արդիւնքներու մասին. «եթէ դեղը այդքան արդիւնաւէտ է, ինչո՞ւ միջազգային լուրջ բժշկական հանդէս մը գոնէ մէկ հրապարակումի նիւթ չէ ըրած զայն» հարց կուտայ հիմնարկը, եղրակացնելով որ ուշադրաւ արդիւնքներ չկան: Երկրորդ պատճառը ժամանակին կապուած է: Ըստ ման հիւանդները ընդհանրապէս քանի մը տարի քննարկումի տակ կը պահուին: Նոյնիսկ եթէ մէկը երկու ամսուան ընթացքին կատարեալ բուժուած է, հիմնարկին համար ատիկա բան չի նշանակեր. իրենք կրնան կարծիք յայտնել միայն 10 տարի ետք:

Ռուսական թերթը հիւանդ երիտասարդը քննարկելու առաջարկ ստացած է Գերմանիայէն:

PUBLICATIONS REÇUES

CALOUSTE SARKIS GULBENKIAN
L'homme et son œuvre
1869 — 1953

(*à l'occasion du 130ème anniversaire de sa naissance*)

Fondation Calouste Gulbenkian
Lisbonne 1999

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

– Բայց դուն միշտ լաւատես էիր, պարոն Դերկոմս, եւ կը պնդէիր, որ ի վերջոյ ամէն բան պիտի կարգադրուի մեր ուզածին պէս:

– Միշտ նոյն համոզումը ունիմ, – պատասխանեց Դերկոմսը հաստատ չեչոով մը, – այս մեր ըրածը պարզապէս զբօսական պատյտ մըն է...

– Զբօսական պատյտ մը, որ քանի տարիէ ի վեր կը տեւէ, – հնչեց ձայն մը իրենց եռեւէն:

Բարսեղ աղա եւ Դերկոմսը զարձան եւ իրենց առջեւ կանգնած տեսան Ստեփան էֆէնտի Ցեսուեանը, հարուստ վաճառականն եւ կալուածատէր, վաթսուն տարեկանի մօտ յաղթանդամ եւ մօրուսաւոր անձ մը՝ հակառակ իր տարիքին կատարուն ու երիտասարդական կորովով:

– Վա՛յ, Ստեփան էֆէնտի, դո՞ւք ալ հոս էք, – գոչեց Բարսեղ աղա զարմացած ղէմքով մը:

– Ինչո՞ւ կը զարմանաս, քանի որ դուն ալ չոզենաւին մէջ ես, – ըսաւ վաճառականը:

– Այսինքն կը կարծէի, որ դուք, կամ սանկ ըսեմ, ձեր գործերը ձեզի թող չէին տար Պոլսէն հեռանալ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա քիչ մը չփոթած կերպարանքով:

– Պարոն Դերկոմսին լսածին պէս գրօսական պատյտ մը կ'ընենք կոր, – ըսաւ Ցեսուեան հեգնական չեչոով մը:

– Ընտանիքո՞վ կը ճամբորդէք:

– Բնական է, անոնք հոս ձգելու չէի:

– Բայց դուք ձեր կարեւոր գործերը ունիք Պոլիս, կալուածներ ունիք, հազար տեսակ կապերով կապուած էք...

– Ի՛նչ ընենք, ամէնէն առաջ կեանքի ապահովութիւնը պէտք է...

– Այնպէս է, – հաստատեց Դերկոմսը:

Նոյն միջոցին նոր անձ մը մտաւ իրենց: Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչ մըն էր, որ երբեմն թերթերու մէջ ալ կ'երեւար իբրեւ հրապարակագիր: Վաթսուն տարեկանի մօտ, կարճահասակ, դիրուկ, թաւ պեխերով, կարմիր այտերով, խորամանկ ու ժպտուն դէմքով մարդ մըն էր: Երեք խօսակիցներն ալ բարեւեց կարգաւ, այսինքն իր ըմբռնած դասաւորումին համեմատ:

– Բարեւ ձեզ, Ստեփան էֆէնտի, բարեւ, Բարսեղ աղա, բարեւ, միւսիւ Կարպիս:

Կարպիս Լումայեան, ինչպէս ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, Դերկոմսն էր:

– Դո՞ւք ալ հոս էք եղեր, Գաղէբեան էֆէնտի, – գոչեց Դերկոմսը նորեկին դառնալով, – դէպի ո՞ւր:

– Դէպի անծանօթը, – պատասխանեց ուսուցիչը խորհրդաւոր չեչոով մը:

Ցետոյ աւելցուց.

– Աւելի՛ն, ինչպէս ըսի, կամ սանկ ըսեմ, ձեր գործերը ձեզի թող չէին տար Պոլսէն հեռանալ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա քիչ մը չփոթած կերպարանքով:

– Պարոն Դերկոմսին լսածին պէս գրօսական պատյտ մը կ'ընենք կոր, – ըսաւ Ցեսուեան հեգնական չեչոով մը:

– Ընտանիքո՞վ կը ճամբորդէք:

– Բնական է, անոնք հոս ձգելու չէի:

– Բայց դուք ձեր կարեւոր գործերը ունիք Պոլիս, կալուածներ ունիք, հազար տեսակ կապերով կապուած էք...

– Ի՛նչ ընենք, ամէնէն առաջ կեանքի ապահովութիւնը պէտք է...

– Այնպէս է, – հաստատեց Դերկոմսը:

Նոյն միջոցին նոր անձ մը մտաւ իրենց: Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչ մըն էր, որ երբեմն թերթերու մէջ ալ կ'երեւար իբրեւ հրապարակագիր: Վաթսուն տարեկանի մօտ, կարճահասակ, դիրուկ, թաւ պեխերով, կարմիր այտերով, խորամանկ ու ժպտուն դէմքով մարդ մըն էր: Երեք խօսակիցներն ալ բարեւեց կարգաւ, այսինքն իր ըմբռնած դասաւորումին համեմատ:

– Բարեւ ձեզ, Ստեփան էֆէնտի, բարեւ, Բարսեղ աղա, բարեւ, միւսիւ Կարպիս:

Կարպիս Լումայեան, ինչպէս ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, Դերկոմսն էր:

– Դո՞ւք ալ հոս էք եղեր, Գաղէբեան էֆէնտի, – գոչեց Դերկոմսը նորեկին դառնալով, – դէպի ո՞ւր:

– Դէպի անծանօթը, – պատասխանեց

(Շար. 66)

(Շար. Ա. Էջէն)

կիրը պէտք է «հաւատարմութեան հիման վրայ յարաբերութիւններ ունենայ համախոհ Չինաստանին հետ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ խնայողութեան Ա. տեսակին տոկոսը կրնայ 1,25%-է 1,75% հասնիլ մարտ արձանագրել (1998-էն ի վեր 3% էր) եթէ կառավարութիւնը հետեւի կանոններու ենթակայ տոկոսներու խորհրդակցական կոմիտէին կարծիքին: Դեռ կրնան հասնիլ կրել Գոտեվիի կապոյտ տետրակը, Թնակարանի խնայողութեան Մրագիրը, եւայլն, եւայլն:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ համալսարանական բարենորոգիչ կլխաւոր անտիքան ամբաստանած է վարչակարգին ծայրայեղ տարրերը որ գրաւած են վերջին խոհրութիւնները, նպատակ ունենալով տապալել կամ գոնէ տկարացնել նախագահ Խաթամին: Մխութեան Ամբաստնդման Բիւրոյի քաղքական պատասխանատուն ալ պնդած է որ ամէն ինչ կասկածելի էր սկիզբէն եւ պատահածը միայն արհեստաւորներու գործ կրնար ըլլալ: Մխա կողմէ, պարսկական հեռատեսիլը ուսանողական չարժումի պարագլուխի մը «խոստովանութիւնը» սփռած է: Ան, որու դէմքը հարւածներու հետքեր կը կրէր, յայտարարած է որ չման մէջ եղած են քաղաքական արդիլուած կուսակցութեանց եւ օտար խմբակցութեանց հետ: Աւելցուցած է որ անցեալ տարի Թուրքիա եւ Ամերիկա գացած էր եւ իր գործունէութիւնը համաձրած էր «տակա - յեղափոխական գործակալի մը հետ» Թուրքիոյ մէջ եւ տարբաղրամ ստացած էր անկէ:

ՓԱՓՐԻՔ ՏԻՎԻԶԵԱՆ, էՒ - Փէ _ էՒ-ի բանբերը յայտարարած է զեկոյցով մը որ «կառավարութիւնը երթալով աւելի մը-խրճուած է Գոլոսիքայի ճաշարաններու հարցին մէջ: Փաթիներու հրդեհը միայն տեսանելի մասն է ապօրինի ծառայուն գրութեան մը զոր արդարադատութիւնը կը յայտնաբերէ եւ որ հասատատած է անգիտակից ձեւացող կառավարութեան մը կոզմէ»:

ՏԱՆԹԷի (1265 - 1321) ամիւններուն մէկ մասը գտնուած է դիպուածով Ֆիրենցէի Ազգային Գրադարանին մէկ դարանին վրայ: Երբ 1865-ին բացուած է «Աստուածային կատակերգութեան» հեղինակին գերեզմանը, ամիւնները գետեղուած են վեց փոքրիկ տոպրակներու մէջ, որոնցմէ մէկը Ֆլորանսի յանձնուած էր: 1929-էն ի վեր, հետքը կորսուած էր մինչեւ Յուլիս 19, երբ գրադարանին տնօրէնուհին յայտնաբերած է:

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION

Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Հ.Բ.Ը.Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1999 - 2000 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 73 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական երկսեռ, պիչերօթիք եւ ցերեկօթիք վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

- *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:*
- *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային:*
- *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:*
- *Ուսումնական ծրագիրը միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ հիմնուած է՝ անգլիական GCE "O" Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ "A" Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT 1-ի եւ SAT 2-ի պատրաստութեան:*
- *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:*
- *Արտադասալսանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սպառտական եւ մարզական չարժումները:*
- *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող քայլ ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:*
- *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի եւ...)*

Ձաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A. G. B. U. —
Melkonian Educational Institue
Admission Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514 Nicosia, Cyprus
Tel. : +357-2-422195 / 422204
Fax : +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Սեպտեմբեր 30-էն Հոկտեմբեր 12:

Արձանագրութեան համար դիմել Օր. Ժանին Թեճիրեանի:

Հեռաձայն. - 04 - 94 - 32 - 11 _ 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու ասկագիրը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆԶԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN

Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible

à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 23
VENDREDI
23 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·690 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.690

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԹՈՒՐՔԱԼՅԻՆԱ – ԼՂՀ

ՔԻՒՐՏ ԵՐՐՈՐԴ ԳԱՐԱԳԼՈՒԽ ՄԸ ԵՒՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Թուրք զաղանի սպասարկութեան (ՄԻԹ) ուժերը Յուլիս 21–ին Մոլտովայի մէջ ձերբակալած են ՓՒՔ–ի զեկավար դէմքերէն երրորդ մըն ալ ու փոխադրած Թուրքիա: Ան կը կոչուի Ձէվաթ Սոյսալ, կը ներկայացուի որպէս կազմակերպութեան Եւրոպայի ու Մերձին – Արեւելքի պատասխանատուն: Ան ձերբակալուած է Ա. Ջօճանի ձերբակալութեան նման գործողութեամբ մը: Իսկ ՓՒՔ–ի զեկավար կազմէն Թրքական ուժերու ձեռքը անցած առաջին զէմքը Շ. Սաքըքն էր որուն զատաւարութիւնը աւարտած է մահապատիժի վճիռով:

Թրքական մամուլը լայն տեղ տուած է Ձ. Սոյսալի ձերբակալութեան: Լրատուութեան մէջ յատկապէս կը շեշտուի թէ Ձ. Սոյսալի ձերբակալութիւնը կարելի եղած է շնորհիւ Ա. Ջօճանի հարցաքննութեան ընթացքին կատարած խոստովանութիւններուն: Ան եղած է ՓՒՔ–ի այն պատասխանատուն որ Թրքական ըսպասարկութեան ուժերու յանձնուելու նախօրեակին երկրէ – երկիր թափառումներուն ընթացքին միշտ ընկերացած է Ա. Ջօճանի:

Ձ. Սոյսալ քաղաքական ապաստան խնդրած է Գերմանիայէն ու այդ դիմումը ընդունուած է. ուստի ապաստանեալի կեցութեան թուղթ եւ անցագիրը: Այդ անցագրով ճամբորդած է Մոլտովա ուր զինքը հետապնդելով ձերբակալած են ՄԻԹ–ի պաշտօնեաները: Այս պարագան չարժման մղած է քրտական կազմակերպութիւնները որոնք անմիջապէս տեղեկանալով Ձ. Սոյսալի ձերբակալութեան, դիմած են Մոլտովայի իշխանութիւններուն որպէսզի ազատ արձակեն զայն, սակայն իրենց ջանքերը արդիւնք չեն տուած:

Գերմանական իշխանութիւններու կողմէ տրուած կեցութեան թուղթով ու ապաստանեալի անցագրով ձերբակալուած քիւրա զեկավարին պարագան զուգադիպած է Գերմանիոյ Սրտաքին Գործերու նախարար Ե. Ֆիշերի Անգարա դանուած օրերուն, ինչ որ ըստ Թրքական մամուլին «ահաճ անակնկալ» մը եղած է անոր:

Քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը լուրը տալով «Փետրուար 15–ի միջազգային դաւադրութեան չարտնաւութիւնը» կը կոչէ ձերբակալութիւնը. կ'ըսէ նաեւ թէ Ձ. Սոյսալ ոչ թէ Թրքական ոստասարկութիւններու մէկ գործողութեամբ ձերբակալուած է, այլ Մոլտովայի իշխանութիւններուն կողմէ չարաթի մը հսկողութեան տակ պահուելէ ետք յանձնուած է Թուրք պետութեան:

Թերթը այս առընչութեամբ չեշտելէ ետք թէ միջազգային օրէնքներու ոտնահարում լնդդոյ առարկայ է, հարց կուտայ թէ ի՞նչ եղած է Գերմանիոյ դերը, թէ արդեօ՞ք դերման եւ Թուրք յարաբերութիւնները բարելաւելու նպատակով կատարուած «նուէ՞ր» մըն է Ձ. Սոյսալի յանձնումը:

***

Այս ձերբակալութեան կապակցութեամբ, «Ֆիկարօ», որ լայն տեղ կուտայ լուրին, վերջը հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած է Սեմիհ Վանէրլի հետ որ կը համբաւէ «Թուրք – պարսկական աշխարհի եւ Արեւելեան Միջերկրականի Ուսումնասիրութեանց տետրակ» պարբերականը, նաեւ պատասխանատու է Միջազգային Յարաբերութեանց Ուսմանց կեդրոնի հետազօտութեանց:

Ան կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Ջօճանի կախազան հանուիլը «քաղաքական սխալ» մը կ'ըլլայ: Սոյսալի ձերբակալութեան առթիւ, ան կ'ըսէ. – «Բանակը եւ կառավարութիւնը վճռած են մինչեւ ծայրը երթալ զինուորական զեռնի վրայ: ՓՒՔ–ն չէ ընդունուած որպէս լիազօր խօսակից մը եւ ուրեմն չի կրնար քաղաքական ճակատի վրայ հակառակորդ նկատուիլ: Ան զինուորական զեռնի վրայ պայքար կը տանի, ուրեմն պատասխանն ալ նոյն բնոյթը կ'ունենայ: Նոյնիսկ եթէ այսօր չփումները ըլլային, կարելի պիտի չըլլար բանակցութեան մասին խօսիլ: Ըստ իրեն ՓՒՔ–ն դժուար չըլլան մը կ'ապրի, բայց, հեռու է անհետանալէ: Զինուորականները արհամարհելի չէ, համակրութիւն կը վայելէ քրտական Սէիւոքին մօտ եւ նեցուկը Արեւմտեան Եւրոպայի կարգ մը կառավարութիւններու, մասնաւորաբար Մասիմօ Տ'Ալեմայի: Ականատես պիտի ըլլանք չարժումին վերակազմութեան, ինչ որ չի բացառեր պայթումի մը կարելիութիւնը:

Վանէրլ Ջօճանի յայտնած ալ չի տեսներ ՓՒՔ–ի գլուխը, fարիսմաթիf դէմք մը չկայ: Գալով մահապատիժին, ան կ'ըսէ թէ անոր գործադրութիւնը քաղաքական սխալ մը կ'ըլլար եւ զինուորականներն ալ եւ ոչ – զինուորականներն ալ դիտակից ենատոր: Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան յարաբերութիւնները, կ'ըսէ, արդէն ատելի են եւ անհրաժեշտ չէ որ նոր զարգացումներ ըլլան որպէսզի ալ աւելի դէշ ըլլան: Թուրքերը մեծ պատրանքներ չունին անդամակցելու Եւրոպական Միութեան: Ի տարբերութիւն տասը տարի առաջուան, Եւրոպայի ճնշումները նոյն կշիռը չունին: Այսօր, նոյնիսկ, բացասական ազդեցութիւն ունին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱՁՈՂՈՒԹԵԱՆ Ա. տետրակի տուածը 3–էն կ'իջնէ 2,25%–ի: Այս կարգադրութեան նպատակն է, սկզբունքով, նըպաստել ընկերային բնոյթ ունեցող բնակարաններու: Ֆրանսայի մէջ 46 միլիոն է այս տետրակը ունեցողներու թիւը:

ՍՊԱՆԻՈՑ արդարադատութիւնը ազատ արձակեց ԷՏԱ–ի քաղաքական թեւը, այսինքն 22 զեկավարներ որոնք 20 ամիս է բանտն էին: Որոշումը պատմական է: Գեղրագոյն դատարանը 4–ի դէմ 8 ձայնով արձակեց այս վճիռը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Ֆրանսայի դեսպանը քննադատեց նոր վարչապետը որ արաբ երեսփոխաններու մասնակցութիւնը կ'ընդունէր Քնէսէթի Պաշտպանութեան եւ արտաքին յանձնախումբերու մէջ: Ըստ իրեն այս կարգադրութիւնը չատ դժուար հարց մը կը ստեղծէ, նկատի առած «Արաբ Միջին – Արեւելքի մը մէջ, հրեայ պետութեան մը» յատուկ կացութիւնը:

ՃՈՆ – ՃՈՆ ՔԻՆԼՏԻի, կնոջը եւ քինիին մարմինները դանուեցան ծովուն յատակը, ուր օդանաւը չախչախուած էր: Ընտանիքը որոշեց հրկիզել եւ ածխինները ցրուել ծովուն մէջ: Նիւ – Եորքի մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն մը պիտի կա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆԴԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

Հայաստանի Սահմանադրական Ատեանի նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան անդամ ընտրուած է Սահմանադրական Օրէնքի Միջազգային Միութեան Խորհուրդին: Այս ընտրութիւնը հետեւանք է Հայաստանի մասնակցութեան Միութեան 5–րդ համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Ռոթէրտամ, Յուլիս 12–16: Հայաստան նախկին Խորհ. Միութեան միակ երկիրն է որ մաս կը կազմէ 25 անդամներէ բաղկացած այս Խորհուրդին: Միութիւնը հիմնուած է 1983–ին, կ'անդամակցին շուրջ 100 երկիրներ:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 21/22)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԷՆ

Վարչապետ Վ. Սարգսեան Յուլիս 21–ին հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի «Գազպրոմ» ընկերութեան նախագահ Ռ. Վյախիրեւի հետ, գլխաւոր նիւթ ուենենալով ռուսաստանեան կազը Հայաստանի տարածքէն Թուրքիա փոխադրելու խնդիրը:

Վ. Սարգսեան հանդիպում ունեցած է նաեւ Ռուսաստանի զինեալ ուժերու սպայակոյտի պետին հետ. քննարկուած են երկու երկիրներու ռազմաքաղաքական յարաբերութիւններու հարցեր: Ռուսական մամուլը մեծ արձագանգ տուած է Վ. Սարգսեանի այցին, չեշտելով հայ-եւռուս յարաբերութիւններուն առանձնայատուկ նշանակութիւնը:

***

ԼՂՀ

Ստեփանակերտի մէջ հետաքրքրութիւն կը չարժէ Պաշտպանութեան նախարարի մը ուշացող նշանակումը: ԼՂՀ երկրապահ Կամաւորական Միութեան նախագահը այս մասին արտայայտուելով ըսած է թէ չատ լուրջ հարց է այդ նշանակումը, քանի որ ժողովուրդին, պետութեան, անկախութեան երաշխիքը բանակն է իր նախարարով: Ան անթաքար զատած է մխիթարին զինուորական փորձառութեան տէր մէկուն նշանակումը. հարկաւոր նկատած է որ ենթական ժողովուրդին վստահութեան արժանանայ: «Ես դրսից եկած ոեւէ արհեստավարժ գեներալի չեմ վստահի» ըսած է ան, աւելցնելով. «Ցա ով չի տեսել այն ինչ մենք ենք տեսել, եթէ նրա համար մեր պայքարը պարզապէս պատերազմ պիտի համարուի, մենք նրան չենք ընդունի: Ջենք ուզում Ղարաբաղը Ղարսի նահատագիրն ունենայ»:

***

ԳՈՀԱՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Եւրոպայի Միութեան ներկայի չըլլալի նախագահը Ֆինլանտիոյ մէջ հրապարակած է յայտարարութիւն մը ուր կոչ եղած է չարունակելու Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի Ժընեւի հանդիպումով սկսած երկխօսութիւնը: Այդ մէջբոցը լուծումի յանգելու յարմարադոյն ճամբան նկատուած է:

***

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑԸ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 22–ին, «Լիպերասիոն» երկար հարցազրոյց մը հրատարակած է «Փեթրոսթրաթեժի» չարաթաթերթի խմբագրապետ՝ Պետրոս Թերզեանի հետ, որուն կ'ընկերանայ ինքնատիպ նկար մըն ալ: Թերթը խորագիր զրած է նաեւ անոր մէկ արտայայտութիւնը. – «Ֆրանսա պէտք է երկու, երկաթ պահէ կրակին մէջ»:

Հարցազրոյցին դիմաւորաճառը, անշուշտ, Թոթալիֆինայի գնման առնչարկն է եղիլ եւ այդ ճուլման վերլուծումն է զոր կ'ընէ Թերզեան: Սկզբին, «Լիպերասիոն»ի խմբագրութիւնը կը ներկայացնէ սա ձեւով. – «Տնօրէն փեթրոսթրաթեժի, Թերզեան քարիւղային աշխարհի Ֆրանսայի հազուագիւտ փորձագէտներէն մէկն է»:

Հարցազրոյցը, անշուշտ, մանրազիտական բնոյթ ունի:

ԳՆԷԼ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Մեր նախորդ թիւով արձագանգած էինք այն եղերական արկածին որ պատահած էր Կիրակի, Յուլիս 18–ին, Սէն-Սիր լ'Էքոլի օդակայանը: Փոքրիկ օդանաւին օդաչու ուսուցիչը Ժակ Ղուկասեան մեռած էր, մինչ Գնէլ Գեւոնեան ծանրօրէն վիրաւորուած, մահաքնի մէջ էր: Դժբախտաբար, բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելան եւ Զորեքշաբթի, Յուլիս 21–ին, ցերեկուան մօտ, իր մահկանացուն կնքեց տարաբախտ երիտասարդը:

Այս ծանր կորուստին առթիւ, մեր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր մօր՝ Յասմիկին, հօր՝ Գեղամին, քրոջը՝ Մովինարին, ինչպէս նաեւ հօրաքրոջ եւ քեռայրին՝ Աշտհիտ եւ Լեւոն Տէր-Մինասեանի ու զաւակներուն եւ ծերունազարդ մեծ-մօր՝ Արմենուհի Գեւոնեանի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԼՂՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի Ազգ· Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեան ընդունած է ԼՂՀ Ազգ· Ժողովի նախագահ Օ· Եսայեանը որ ներկայացուցած է ԼՂՀ օրէնսդիր մարմնի կազմը, այն օրէնքները զոր պիտի ընդունի Ազգ· Ժողովը: Կ· Դեմիրճեան ըսած է որ պէտք է ընդլայնել երկու Խորհրդարաններու յարաբերութիւնները եւ աշխոյժ գործակցութիւն ունենալ: Օ· Եսայեան Կ. Դեմիրճեանը հրաւիրած է Ղարաբաղ:

ՀՈԳԻՍ ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՆՈՒԱՐԴ

Ինչպէ՞ս կը սիրեմ կորսուիլ…

Կորսուիլ հին ու աւերակ քաղաքներու փլատակ պարիսպներու լաբիւրինթոսին ներս, ուր ժամանակը պահած է իր զգուշութիւնը, կորսուիլ անտառներու կախարդանքին մէջ, վախի ու անորոշութեան զգացումով համակուած, կորսուիլ զառիթերու անսահմանութեան մէջ, ուր հովերը հեռաւոր փոթորիկներու սարսուռը կուտան քեզի ու նաեւ կորսուիլ… իմ պրազարանիս մէջ, կորսուիլ ժամերս այդտեղ, ուր անցեալն ու ներկան արհամարհելով ժամանակը, եկեր են իրար ու դարերու պատմութիւնը կեանքի են բերեր, յաճախ դեղնած էջերու մէջ, կորսուիլ հոդ, ուր կ'ապրիս ուրիշ աշխարհ մը, ու այդպէս մէկ դարէն միւսը, մէկ դարէն մինչ միւսը, մէկ հատորէն միւսը յաճախ այլեւս մոռնալով, թէ ի՞նչ փնտռելու եմ եկեր:

Ձեռքս երկարեր եմ քիչ մը բարձր դարանի մը, որ նոյնիսկ պարապ կը թուի ըլլալ _ բարձր է ու չեմ կրնար տեսնել խորը – կ'երկարիմ, ու մատներս յանկարծ հատորներ կը զրկեն, փոքրիկ, հաստլիկ հատորներ, որոնք կը չռնամ դուրս քաշել:

Զարմանքով կը դարձնեմ ձեռքերուս մէջ…

Աղօթագիրք մըն է:

Աղօթագի՞րք … ի՞նչ գործ ունիմ ես ժամերգութեան այդ գիրքին հետ … յետոյ՝ ուրիշ հատոր մը, Նարեկ մը – գրաբար. մէկ ուրիշ մը, աշխարհաբար. կը թղթատեմ _ Թորգոմ պատրիարքին թարգմանութիւնն է:

Քանի մը տող կը կարդամ փոխն ի փոխ:

Ինչպիսի մեծ տարբերութիւն կայ այդ երկուքին միջեւ:

Որքա՜ն խեղճ ու աղքատ կ'երեւի մեր ընթացիկ հայերէնը գրաբարի հարուստ ու գունագեղ լեզուին դէմ. իր բանահիւսութիւնը…

Սակայն այս գիրքը, գրաղարանիս մէջ, ուրկէ՞:

Կրկին ձեռք կ'առնեմ աղօթագիրքը ու յանկարծ հանելուկը կը պարզուի:

Կողքին անմիջապէս եաեւը ծննդեան թուականներ ու անուններ – ամուսնութեան թուականներ, կարմիր մելանով, քիչ մը անվարժ գիրով մը գրաշմուած են հոն… բոլորովին անծանօթ անուններ…

Յանկարծ խելքի կուգամ: Գիրքին մէկ անկիւնը, «Հաճի մայրիկ» գրուած է ու կը ճանչնամ փոքրիկ Անահիտին գիրը, որ արդէն իսկ գեղեցիկ է:

Այսպէս էր ժամանակին:

Աւետարանը պահպանիչն էր, աւետարանը սերունդներու անցքը կը պահպաներ ժամանակին մէջ: Հազիւ կարդալ գիտցող մեր մամիկները գրաբար գոց գիտէին էջեր ու էջեր, որոնց պահ կուտային կրուտակ աղաւեղու համար իրենց չառաւիղները:

Ցիշեցի, որ Անահիտը յաճախ պատմած էր, թէ ինչպէս Հաճի մայրիկը – իր մեծ մայրը – չարաթ իրիկուններդը մոմին եւ խունկին հետ աւետարան կը կարդար ու կը ջանար փոքրիկ Թոռնիկին հասկցնել բառեր, որոնք հաւանաբար ինք ալ չէր հասկնար:

Նարեկը, դարեր չարունակ եղած է հայ փնտռտիքին պահապանը:

Տիկին Վեհանոյշը ամէն առաւօտ նարեկ պիտի կարդար, ննջարանէն դուրս ելլելէ առաջ:

Հիւանդներու մտարին պահապան եղած է ան:

Նարեկացին կը խօսի Աստուծոյ հետ՝ «ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստծոյ», ու մարգրիտներու հեղեղ մըն է որ կը թափի, ուր Տէրը կ'անուանէ… անմերձենալի ,անըմբռնելի, անհմանալի, անճառելի, անտեսանելի, անղնելի, անչօշափելի, անորակելի, անակնկալ, անժամանակ, աներկատոյ տեսութիւն, ճշմարիտ էակնութիւն… եւ այսպէս, երկու էջ, փառաբանութիւնը Տիրոջ:

Աշակերտական գրասեղաններուն վրայ հիացեր ենք Մարգիտուհի Սեւինեանի նշանաւոր նամակներուն վրայ, որոնք 17–րդ դարու Ֆրանսական գրականութեան գոհարներէն են եւ նամանաւանդ մէկը, ուր ածականներու հիանալի չարան մը դասական գրչածուցած է կտորը:

Վանի մօտ, Նարեկ գիւղին մէջ, 10–րդ դարուն Գրիգոր Վարդապետը ինչպիսի հաւատքով, իր հոգիէն ծորացող բառերու այդ սահանքը յանձներ է փետուրէ իր գրչին, որ հասցնէ զայն Ամենակալին:

Նսաեր եմ գեահինը, գորգին ,ու կը փորձեմ թափանցել գրաբարի խմաստը, որ տարիներ առաջ Նիկոլ Ադրալեանին հետ, նախ դժուարութեամբ, ապա սիրով սորվեցանք:

Մեր դասագիրքը փոքրիկ աւետարան մըն էր: Նախ գրաբարէն աշխարհաբար թարգմանութիւններ ըրինք, որ չատ ալ դժուար չէր, ապա – հոս է որ սկսանք անճրկիլ – աշխարհաբարը վերածել գրաբարի:

Զարմանալիօրէն անդաստական կեանքիս մէջ գպրոցական օրերէն ոչինչ է մնացեր – եւ ուրկէ ուր, – գրաբարի քերականութեան տետրակս, որ ո՞վ գիտէ ինչ հրաշքով պրծեր է աւերէն, եւ որ մատունքի պէս կը պահեմ:

Նարեկացի՜… որքա՜ն կախարդանք, ինչպէ՜ս համայք ունէր աստուածային չունչով լեցուն այդ վանականը, որ գարեր չարունակ իր անմահ «Ողբերու» բանաստեղծութիւններով համակեց հայութեան հոգին:

Ու փոքրիկ գրքոյկին էջերէն դուրս, յանկարծ տարիներ ետ պացի, միչտ ընկերացած Գրիգոր Նարեկացիին:

Զորեքչարթի օր մըն էր, լաւ կը յիչեմ, Համազգայինի մեր փոքրիկ ու այնքան սիրուն սենեակը ժողովի ենք նստած, երբ կոմիտէի ներկայացուցիչը _ այդ իրիկուն չատ պաչտօնական ժողովի եկաւ:

– Գիտէք որ Կարապետ Փօլատեանը եւ Շատրչ Նարդունին հոս են, – ըսաւ: Այս տարի Նարեկացիի հաղարամեակն է ու Ֆրանսայի մէջ մեծ աչխատանք կը տարուի եւրոպական մտաւորական դասին ծանօթացնելու մէջնադարեան մեր բանաստեղծը:

Փօլատեանի ու Նարդունիի օգնութեամբ, Ֆրանսացի բանաստեղծ Լիւք – Այնարէ Մարսէլ, – որ հմայուած է Նարեկացիով, Ֆրանսերէնի թարգմանած է ոըոչ կտորներ, որոնք արդէն հրատարակուած են եւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած գրական շրջանակներու մէջ:

«Յուսաբեր մշակութային»ը անչուչա ընկեր Նաւասարդեանին ղեկավարութեամբ, որոշած է, Գահիրէ ալ փառաւոր կերպով տօնել այդ հազարամեակը ու այդ հանդիսութիւններուն համար, հրաւիրած են արդէն Փօլատեանը ու Նարդունին եւ բնականաբար, թարգմանիչ բանաստեղծ Լիւք – Այնարէ Մարսէլ եւ Ժան Պալար, որ հրատարակած է գործը:

Ուրեմն, իրրեւ մշակութային ձեռնարկ, _ ըսաւ ընկերը, – այս գործը ձեզի կը պատկանի. կազմակերպել բոլոր հանդիպումները մամուլին հետ, կազմակերպել հանդիսութիւնները ու ընդունելութիւնները:

– Ամէկս անկարելի է, – ըսինք ամէնքս մէկ, – ինչպէ՞ս կրնանք մենք այդ բոլորին մէջէն ելլել:

Ու մեծամասնութեամբ որոչեցինք մերժել: «Յուսաբեր մշակութային»ը մեր կարծիքը չէր հարցուցած երբ հրաւիրած էր զանոնք, ու հիմա զալ ու մեզի պարտադրել…

Երկու օր հազիւ էր անցեր, որ վար, լմրագրատուն, ընկեր Վահանին սենեակը կանչուեցանք:

Որոչումնիս որոշում էր ու հաստատ քայլերով, քաչարար պիտի ներկայանայինք:

Վարչութեան եօթը անդամներէն, իրեւ չարքայիններ կանչուեցանք ընկեր Գրիգոր Ալթունեանը, Գրիգոր Գաբրաչեանը ու ես:

Այսօրուան պէս կը յիչեմ:

Մուքին, ճիշդ դրան դէմ կաչիէ երկար բազմոց մը կար, ուր խելօք դպրոցականներու պէս, քով – քովի նստանք երեքս:

Մեր դէմ, լայն պրասեղանին եաին նըստած էր ընկեր Վահան, իր առիւծի գլուխը քիչ մը հակած. հաստ ապակիներով իր ակնոցին տակէն զննող նայուածքով մը ընդունեց մեզ:

– Գիտէ՛ք որ մշակութային բոլոր ձեռնարկները ձեր ուսերուն են դրուած: Գիտենք որ կարող էք գլուխ հանել ձեռնարկը: Արգէն Փօլատեան ու Նարդունին հոս են. անոնց հետ կապը կը պահէք: Կը մընան Ֆրանսացիները: Նուարդ, դուն կ'ընկերանաս տոքթոր Միսաքեանին եւ իր տիկնոջ, ու Փորթ – Սայիտ կ'երթաք կիւրակի դիմաւորելու: Տեղւոյն բոլորովին անծանօթ են: Հոս ալ, Գրիգոր, մնացած կարգադրութիւնները կ'ընէք:

– Շատ լաւ, ընկեր Վահան, – ըսաւ Գրիգոր Ալթունեանը, որ մեր մէջ ամէնէն տարեցն էր:

Շատ լաւ…

Հապա մեր ժխտական պատասխա՞նը… մեր բողո՞քը… մեր ազմուկը…

Հարցնելու պէտք կա՞ր, թէ Նուարդը կրնա՞ր այդ օրերուն ազատ ըլլալ, կամ կ'ուզե՞ր այդ ճամբորդութիւնը ընել:

– Նուարդ, գո՛ւն կ'երթաս…

Ու միայն այսքան:

Կախարդական ի՞նչ կար այդ սենեակին մէջ: Կարծես տեսակ մը հարստացած եւանք դուրս:

Այն մեծ պատասխանատուութիւնը, որ մեզի վստահուած էր, այն հաւատքը, որ մենք կրնայինք ի կատար ածել այդ գործը կարծես հպարտութեամբ լեցուց մեր հոգիները:

Ինչպիսի՛ մարդոց հետ պիտի աչխատինք:

Ուրեմն Միսաքեաններուն հետ Փորթ – Սայիտ գացի ուր դիմաւորեցինք մեր հիւրերը:

Բոլորովին անծանօթ այդ մարդոց հետ կը վախնայի որ հանդիպումը դժուար ըլլար: Սակայն, Ժան – Պալառի անսպառ ոգեւորութիւնն ու լեզուն հալեցուց տարը ու այդ գիշեր հաճելի ժամանց մը ունեցանք:

Առաւօտ մեկնեցանք Գահիրէ:

Փորթ – Սայիտ _ Գահիրէ երկաթուղագիծը երկար տաեն կ'անցնի անապատին մէջէն: Պէտք էր տեսնել մեր բանաստեղծին ոգեւորութիւնը, երբ փոթորիկը, բաց պատուհանէն ներս ատպով լեցուց մեր աչքերը, այն տաեն միայն ան պատուհանին վազեց ու ապչած, զարմացած, հմայուած մնաց հոն:

– Ժա՛ն, եկուր, Ժա՛ն, տես անապատը…

Հեռուէն հեռու, քանի մը նիհար ուղտեր ամբողջացուցին Ֆրանսացիին ափրիկեան համայնապատկերը:

Այդ քանի մը օրերը որ անցուցին Գահիրէի մէջ, պատմական չրջան մը եղաւ կարծես:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ այդ օրերուն Գահիրէ կը գտնուէր նաեւ Ժորժ Տիմէզիլ վերլիսոփայ արեւելեան լեզուներու դիտնական, որ իր մէջի այլոց նաեւ ուսումնասիրած էր հայերէն: Հայերէն չէր խօսեր, սակայն քաչածանօթ էր գրաբարին:

Տարիներ եաք, Հայաստան, Ծաղկաձորի մեր պատկին առիթը ունեցայ ճանչնալու փրոֆ. Ֆէյտին, որ նոյնպէս հայկական մըն էր, հրաչալի հայերէն կը խօսէր ու կը գրէր. տակաւին պահած եմ իր մենաթանկագին դանճը ըլլալ կը թուէր գերման բանաստեղծ Կէօթէի համար, առատօրէն տեղացած է նաեւ հայ բանաստեղծութեան պարտէզին վրայ: Լոյսը, որ կրօնական տեսակէտէ ալ այնքան մեծ իմաստ ու արժէք ունեցած է մեր ժողովուրդին համար, դարձած է մեր բանաստեղծներուն պաչտամունքին առարկան ու մնայուն ներչնչումի աղբիւրներէն մէկը: Եւ պատահմամբ չէ որ մեր ամէնէն ուժեղ բանաստեղծներէն մէկը, որ այնքան տխուր արկածով թաղուեցաւ յաւերժական խաւարի մը մէջ, կարծես կռահած էր իր մութ վախճանը ու իր ամենապղեցիկ դիրքերէն մէկը կոչած էր. «Եղիցի լոյս»:

Լո՛յս, լո՛յս գուարթ,
Լոյս գուարթ ու գերագանց՛իկ.

մէկ նամակը – ու ի՞նչ գեղեցիկ գիր: Սակայն պէտք է ըսել որ կինն ալ հայուհի մըն էր:

Նարեկացիի այս հանդիսութիւններուն, ի հարկէ գլխաւոր մասը եղաւ Լիւք – Այնարէ Մարսէլի դասախօսութիւնը:

Կ. Փօլատեանը ներկայացուց թարգմանիչը, որմէ եաք բանաստեղծ – թարգմանիչը ներկայացուց Նարեկացին ու քանի մը հատուած կարդաց իր թարգմանութիւններէն:

Դժուար բան է հարազատ ու յաջող թարգմանութիւններ ընել, նամանաւանդ երբ բանաստեղծութիւն է:

Շատեր, ինչպէս Զօպանեանը, տոքթոր Միսաքեանը թարգմանած են Վարուժանը: Երբէք չեն կրցած տալ բանաստեղծութեան պեղեցկութիւնը, որ, իրականին մէջ, պատկերներուն հետ, տեսակ մը եւրաժշտականութիւն կը պահէ, ուր արդէն լեզուն մեծ դեր ունի: Ասիկա հրաչալի գործ մըն է. երիտասարդ բանաստեղծը այնպէս թափանցած էր միջնադարեան մեր մեծ բանաստեղծին հոգիին: Բառերը չէր, որ թարգմանած էր, այլ բանաստեղծը կրցած էր կարծես ե. դարու մեր Ռոկեղնիկին ընդմէջէն գտնել Նարեկացիի հոգին:

Յուսաբերի նորակառոյց չէնքը տեսակ մը – բառը թերեւս մեծ թուի – տեսակ մը լուսաւոր օճախ դարձաւ:

Իրարու եաեւէ ձեռնարկներ, դասախոսութիւններ:

Չարկ պէտք էր տալ թատրոնին:

Պէյրութէն հրաւիրուեցաւ ամբողջ Գասպար Իփէկեան թատերախումբը. ինչպիսի ոգեւորութիւն, եռուզեռ ստեղծուեցաւ գաղութին մէջ:

Մշակոյթի պլխաւոր տարրերէն է նաեւ երգը: Այս անդամ Պէյրութէն հրաւիրուեցաւ Բարսեղ Կանաչեանը, որ երգչախումբ կազմեց ու համերգներ տուաւ:

Նարդունին, Փօլատեանը նոր չունէ բերին գրական եւ առհասարակ մտաւորական չրջանակներէն ներս:

Որքա՜ն խտացած կեանք էր Նարդունին:

Անգամ մը, Փօլատեանին հետ մեզի ճաչի էին, ի հարկէ խօսքը գարձաւ գրականութեան չուրջ ու նորելուկ գրողներու չուրջ:

_ Ես երբեք թոյլ պիտի չտամ ,– ըսաւ, որ իմ հայրենի անդաստանը ոտք կոխէ ամէն մարդ:

Իր հայրենի անդաստանը հայ լեզուն էր ու ինք՝ անոր աչարուրջ պահապանը:

Վերջին 30 տարիներուն Գահիրէն գարձած էր տեսակ մը մտաւորական կեդրոն, ինչպիսին էին ժամանակին Թիֆլիսն ու Պոլիսը:

Հիմա ինչո՞ւ են այսքան բոպիկ:

Անապատին մէջ ապրեցանք հարուստ հոգիով, հարուստ երկիր եկանք՝ անապատացան մեր հոգիները:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ամբողջ ազգ մը դառնար անդաստանական … Թափառական, կ'ըսեմ ի խորոց սրտի խօսքս ընդ Աստուծոյ:

«Հորիզոն» (Գրական Ցաւելուած)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՂԻՑԻ ԼՈՑՍ – ԼՈՑՍ ՁՈՒԱՐԹ

Գերման մեծ բանաստեղծ Կէօթէ, մահուան անկողնին մէջ, իր աչքերը վերջնականապէս փակելէ առաջ, ունեցած էր անմոռանալի աղերսանք մը.

– Լո՛յս, քիչ մը աւելի լո՛յս:

Լոյս՝ թէ նիւթական, թէ բարոյական իմաստով անչուչա: Եւ այն լոյսը, որ ամէնքս կ'ուզենք, լո՛յս գուարթ,
լոյս գուարթ ու գերագանց՛իկ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

լայս երգեցի՛կ ու նուագո՛ւն,
դու առաբեալ ամէնօրհեալ
որ բերում է միայն հաւատ:
Լո՛յս, լո՛յս զուարթ,
անձրեւի պէս
տեղա՛ այնպէս,
որ աշխարհում
լոկ մի՛ մի՛ակ ստուեր մնայ,
այն էլ միայն երկնի՛ վրայ՝
լոկ անձրեւի ստուերը կոր՝
ծիածանը:

Կ'արժէ նաեւ ու համբել թէ տասը – քսան էջերու մէջ, կամ ամբողջ դրքի մը մէջ քանի անգամ Պարոյր Սեւակ կը դիմէ «լոյս» բառին: Որովհետեւ խաւարը չի սիրեր ան: Եւ եթէ բոլոր ժողովուրդնե– րը չեն սիրեր խաւարը, Հայ ժողովուրդը առաւել եւս չի սիրեր: Շատ ապրեցաւ ան խաւարի մէջ եւ հիմա ամէն Հայ պիտի ձգտակցէր Սեւակին ու պիտի գո– չէր. «Թող լլլայ լոյս»:

Ահա ցնցիչ երեք տողեր, դարձեալ Պա– րոյր Սեւակէն: Կ'առնեմ բանաստեղծու– թեան մը առաջին երկու տողերը ու վեր– ջին մէկ տողը, այդ երեք տողերով կը չինեմ ամբողջական բանաստեղծութիւն մը, կարճ ու խորիմաստ.

երազել է տալիս մութը,
իսկ երազել մենք չենք ուզում:
– Նուտ վառեցէք լոյսերն ամէն:

Պէտք է լաւ հասկնալ թէ ի՞նչ տեսակ երազելու մասին է Պարոյր Սեւակի խոր– հրդաւոր նամանքը: Աւելա այն սին, անհիմն տեսիլներու վրայ հիմնուած խաբէական երազն է, որ մեր ժողովուրդը կրնայ ա– ռաջնորդել դէպի աղէտ, ինչպէս ասկէ ա– ռաջ քանիցս առաջնորդած է: Մենք դէմ ենք այդ տեսակ երազի, ըսել կ'ուզէ Սե– ւակ: Այլապէս ո՞ր բանաստեղծը պիտի չսիրէ երազը, արուեստի ու բանաստեղ– ծութեան առաջին այդ դուռը, որ մեզ պիտի տանի դէպի հրաշալիքներու աշ– խարհը:

Նուտ վառեցէք լոյսերն ամէն, որովհե– տեւ մենք չենք սիրեր խաւարը:

Իր «Արեւագալ»ին մէջ Մեծարենցն է որ մարդոց սիրտերը կը լեցնէ լոյսէն եկած ցնծութեան երգով.

Հորիզոնէն վար լոյսի պար մը կ'իջնէ,
ընդելուզուած՝ ճաճանչներով
ոսկեհիւս:
Նուտ կը փախչի մութը, ու խաւարն
կուտայ խոյս,
աշխարհ արփւոյն հուր գալուստը
կ'ողջունէ:
Կը սրբուին թռնուտ աչքերը տխուր,
ուրախութեան ժպիտներուն տակ
անհուն,
ցնծուն երգով կը լեցուի սիրտը
թափուր:

Խաւարը չենք սիրեր, որովհետեւ դի– տենք թէ լոյսին եղին անպայման խաւա– րը կայ, որ դարանակալ կը սպասէ: Կը սպասէ որ լոյսը մեկնի ու ինք անմիջա– պէս մէջտեղ ելլէ իր սեւ վարագոյրին պլլուած: Եւ ինչ ինչ չարիքներ կան, ինչ ինչ չարագործներ, որոնք նմանապէս դարանակալ կը սպասեն որ խաւարը իջնէ աշխարհին վրայ ու հնչէ անոնց գործելու ժամը:

Խաւարը չենք սիրեր: Բայց բոլոր խա– ւարներուն մէջ կայ խաւար մը որ աչք կը քթթէ բանաստեղծ Թրախունիին: Ա– ւստր Ուրբաթի խաւարն է ան, աւելի ճիշդ՝ Խաւարումը, որ սակայն չատ հեռու է չարագուշակ խաւարում մը ըլլալէ.

Բոլոր ջահերն ակնախտիղ
մէկիկ մէկիկ մարեցան
բոլոր մոմերն համեստունակ
մէկիկ մէկիկ մարեցան
խաւարին մէջ հասպարակաց:
Ոչ խաչ մնաց, ոչ գիրք մնաց,
ոչ ալ պատկեր ու խորան
ոչ մոմակալ, ոչ վարագոյր,
ոչ քուրվան:
Խոռվքին մէջ համատարած
միայն կէտ մը, ոսկի շիթ մը,
լոյսի հատիկ մը մնաց:
Աստուածադիր աստղիկ մը կայ –
խորհրդալոյս ու անմար:

. . . . . .

բոլոր ջահերը մարեր են,
բոլոր մոմերը մարեր,
ամէնուրեք մթութիւն է, սրբութիւն
է ամէն բան
տաճարին մէջ ոգորում է – լացի
գիշեր, խաւարում –
հոգիիս մէջ առաւօտ է, այգ ու
արեւ – արեգակ:

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻՏՆԱՅԹ ԷՔՍՓՐԷՍ»Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ ՄԸ

Թրքական «Սապար» թերթին մէջ ուրիկ արտատպած է Յուլիս 17–ի «Հիւրրիյէթ»ը, Ս. Իսիզ ուշադրութեան կը յանձ– նէ «Միտնայթ Էքսփրէս»ի կրկնօրինակ մը որուն պատրաստութեան լծուած է ԱՄՆ–ու հայ դաղութը: Խօսքը կը վե– րաբերի «Վկան» ժապաւէնին որուն նիւ– թը պիտի ըլլայ Հայերու ցեղասպանու– թիւնը: Փաստաղրական գործ մըն է ան որուն համար հարցազրոյցներ կատար– ուած են 350 վերապրողներու հետ: Գա– լիֆորնիոյ նահանգապետարանէն տըր– ւած մօտ կէս միլիոն տոլարի չափ դու– մար մը առնելէ պիտի տայ սկսուած դոր– ծը աւարտելու մինչեւ 1915–ին 85–ամ– եակը:

Յօդուածագիրը մտահոդութիւն կը յայտնէ այն պատճառով որ Ֆիլմին պատ– րաստութեան լծուած Հայերը չրջանին բարդ պատահարները պիտի չցոլացնեն, այլ՝ Թուրքերը ներկայացնեն որպէս պատմութեան մեծագոյն բարբարոսները: Ան կը դրէ. «Փաստագրական ժապաւէնը որոշ է որ ոչ իսկ խօսքը պիտի ընէ Հա– յերու կողմէ "ցեղասպանութիւն" որակ– ուած պատահարներու ընթացքին մահա– ցած, մեծ մասով թուրք երեք միլիոնի չափ մահմետականին: Թուրքիոյ համար այդ ժապաւէնին "Միտնայթ Էքսփրէս"էն աւելի սարսափելի բնոյթը այն է որ ան կը պատրաստուի դպրոցներուն եւ հե– ռատեսիլի դաստիարակչական ծրագիր– ներուն կողմէ գործածուելու նպատա– կով»:

Ս. Իսիզ կ'ենթադրէ որ ժապաւէ– նին նիւթին մասին դիտաժողովներ պիտի կազմակերպուին, ներկայի Թուրքիոյ հետ անկարելի նմանութիւններ պիտի չեշտուին, ինչ որ ձեռնարկին բուն նպա– տակն է: «Հակառակ պարագային, երբ այս դարուն մէջ մարդուն դէմ մարդու վայրագութեան բացայայտ օրինակներ կան, ինչո՞ւ օրակարգի բերել նիւթ մը որուն մասին ամերիկացի պատմաբան– ներն անգամ վճռական համոզում չեն կրցած գոյացնել» *հարցումով կը փակ– ուի էջը:*

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԷՆ

Գանատայի հիւսիս–արեւմտեան ծո– վափին մօտերը բնութեան դաժան կողմը չեչտող պատահար մը արձանագրուած է վերջերս: Շատ հաւանօրէն բրաճուկե– րու ներկայութենէն մղուած, 50–ի չափ սպիտակ կէտ ձուկեր դէպի հիւսիս ար– շաւած են, սառնակոյտին մէջ հսկայա– կան ճեղք մը դտնելով: Բայց ջերմաս– տիճանի յանկարծակի անկում մը այդ դիշատիչները որսի վերածած է, երբ սա– ռոյցին ճեղքը փակուած է եւ չեն կրցած վերադառնալ: Բեւեռային սովահար ար– ջերը այն առեն նչմարելով զանոնք, ըս– կըսած են յարձակումներ դործել, մին– չեւ որ լաւ մը տկարացնեն որպէսզի կա– րենան ջուրէն դուրս քաշել: Երբ ձուկե– րը ուժասպառ եղած են, արու արջերը ծովէն դուրս քաշած են այդ հսկայա– կան կենդանիները որոնք մինչեւ հինգ թոն կրնան կշռել: Վանքուվըրի աֆուար– իռմին կէտ ձուկերու մասնագէտը որ տե– սած է տեսարանը, ըսած է որ սարսա– փազդու էր:

Չկնորսները կէտերու առաջին խումբ մը դտած են Ապրիլի վերջերուն: Ձու– կերը բռնատարկուած էին բայց ծովէն 25 քմ. հեռու սառնակոյտով ձեւացած ա– ւազանի մը մէջ: Անոնք բայ պահելով քանի մը տասնեակ քառակուսի մեթրնոց բացուածք մը, չնչելու տեղ ունեցած են: Շրջանի տեղաբնակները չարժման ան– ցած են փրկելու համար ձուկերը: Անոնք հսկայական խցահաններով ու սղոցնե– րով 6–7 ծակ բացած են սառոյցին երե– սը, որպէսզի ձուկերը աւելի հանդիստ կարենան շնչել: Բոլոր կէտերն ալ տես– նուած է որ արջերուն չարձակումին հետ– քերը կը կրեն իրենց մարմնին վրայ. մինչեւ իսկ անոնցմէ մէկ քանին հազիւ կրնայ շնչել:

Բարեբախտութիւնը այն է որ սառերը սկսած են հալիլ ու վերապրող ձուկերը չուռով պիտի կրնան բայ ծովուն հաս– նիլ: Գիտնականներ փափաքած են երե– ւոյթին մասին ուսումնասիրութիւն կա– տարել, բայց անկարելի եղած է կարճ առենէն հարկաւոր դումարները ճա– րել:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Եւ ահա՛, երկուքին մէջեւ վիճաբանու– թիւն մը բացուեցաւ, որ բաւական երկար տեւեց:

Ի վերջոյ, վաճառականը հեռացաւ եւ երկու խօսակիցները չկրնալով պիրար հա– մոզել լռեցին:

Դերկոմսը, որ նչմարած էր պատանիին ներկայութիւնը եւ անոր հետաքրքիր ու– շադրութեամբ դիրենք մտիկ ընելը, ըսաւ՝ տղուն դառնալով:

– Եթէ չեմ սխալիր, դուն ալ որքանո– ցի աշակերտ ըլլալու ես:

– Այո՛, պարոն, – պատասխանեց պա– տանին, – Գուլէլիի որբանոցէն եմ:

– Ո՞ւր տեղացի ես:

– Խալուցի եմ, պարոն:

– Ա՛հ, ուրեմն Մելքոն Կիւրճեանին քա– ղաքէն... լաո՞ց ես իր անունը:

– Այո՛, իր զրածները կարդացած եմ հաւաքածոներու մէջ:

– Կ'երեւայ, որ մեր խօսակցութիւնը քեզ չատ կը հետաքրքրէր, ուշադիր մտիկ կ'ընէիր:

– Անշուշտ, քանի որ մեր ազգին ցաւե– րուն մասին կը խօսէիք, – պատասխանեց պատանին, – ես չատ հաճոյք կը զգամ ուսեալ անձերու խօսակցութիւնը լսելով, մարդ միշտ կ'օգտուի անոնցմէ ու բան կը սորվի:

– Խելացի տղայ մը կ'երեւաս կոր դուն, – ըսաւ Դերկոմսը ժպտելով:

– Չեմ դիտեր, – պատասխանեց պատա– նին ամչկոտ դէմքով մը, միայն սա դի– տեմ, որ բան սորվիլ կ'ուզեմ:

Դերկոմսը աւելի առաջ տարաւ խօսակ– ցութիւնը պատանիին հետ:

Իմացաւ, որ Գարեգին կը կոչուէր, թէ ունեւոր ընտանիքի մը զաւակն էր, թէ հայրն ու մայրը ջարդած էին իր աչքին առջեւ:

– Ուրիշ ազգական չունի՞ս, – հարցուց:

– Ոչ ոք ունիմ աշխարհի երեսը, – պա– տասխանեց Գարեգին, բայի լինէ 4 – 5 տարեկան փոքր քրոջմէս, որուն հետքը կորսնցուցած եմ:

– Կը կարծե՞ս, որ ողջ մնացած է:

– Այնպէս կ'ենթադրեմ ... Տէր Զօր տարուած տեսնիս Արաբները առին քոյրս եւ դիտեմ, որ անոնք իրենց քով առած աղաքը կերակրած ու խնամած են:

– Զինադադարին տեսն ո՞ւր էիր:

– Տէր Զօր էի, երբ ուրիշ չատ մը տը– ղոց հետ զիս ալ առին ու Հալէպ բերին: Բաւական ժամանակ մնացի հոն, յետոյ փոխադրուեցայ Պոլիս Գուլէլիի որբանո– ցը:

– Քոյրդ բնաւ չինտռեցի՞ր:

– Ի՞նչպէս չէ, – դոչեց Գարեգին, – թէ՛ Հալէպ եւ թէ՛ Պոլիս բոլոր աղջկանց վար– ժարանները դացի փնտռեցի, բայց չդտայ, նոյնիսկ թերթերու մէջ յայտարարութիւն– ներ ըրի, սակայն մինչեւ այսօր արդիւնք մը չունեցաւ:

– Պէտք չէ յուսահատիլ, թերեւս օր մը իր հետքը կը դտնաս, – ըսաւ Դերկոմսը:

– Չեմ յուսահատած, – դոչեց Գարե– գին, – անշուշտ պիտի դտնամ իր հետքը, բաւ է, որ մեռած չըլլայ:

Դերկոմսը, որ հաճոյք կը զդար այս մտացի պատանիին համարձակ խօսքերէն, ուզեց չարունակել իր տեսակցութիւնը.

– Բայց ի՞նչպէս կրնաս քոյրդ մասին խուզարկութիւն կատարել, երբ որբանոցի մը մէջ փակուած ես, – հարցուց:

– Ես միտք չունիմ ասկէ ետքը որբա– նոցի մէջ մնալու, – պատասխանեց Գա– րեգին:

– Ինչո՞ւ համար:

– Չեմ ուզեր ազգիս վրայ բեռ ըլլալ, բաւական մեծ եմ եւ կրնամ ես դիս ապ– րեցնել:

– Կը կարծես, որ այնքան դիւրի՞ն է անծանօթ երկրի մը մէջ ապրուստ ճարե– լը:

– Ինծու համար դիւրին է, քանի որ ար– հեստ ունիմ:

– Ի՞նչ արհեստ, – հարցուց Դերկոմսը հետաքրքրքիր:

– Կօշկակարութիւն դիտեմ:

– Իրա՞ւ ... բայց ի՞նչպէս սորվեցար:

– Ինքնիրենս ... քիչ մըն ալ վարպետի քով աշխատելով:

Դերկոմսը, որ իր պարապոյ ժամերուն սովորութիւն ունէր իր կօշիկները իր ձեռ– քով նորոգելու, քանի մը մասնագիտական հարցումներ ուղղեց, որոնց պատասխան չատ գիտակցաբար կրցաւ պատասխանել:

– Ուրեմն Յունաստան պիտի հաստատ– ւիս ու կօշկակարութի՞ւն ընես, – հար– ցուց:

– Չէ, Յունաստան հաստատուելու միտք չունիմ, – պատասխանեց Գարեգին, – Յունաստան պիտի մնամ, մինչեւ որ կա– րենամ ճամբուս ծախքի դրամը հայթայ– թել խնայողութեամբ, յետոյ պիտի մեկ– նիմ Սուրիա:

– Սուրիա ի՞նչ գործ ունիս:

– Վստահ եմ, որ քոյրս այնտեղ պիտի գտնամ ... երկու անգամ երազիս մէջ քոյրս տեսայ, որ ինծի ըսաւ. «Ես Սուրիա կը գտնուիմ, եկուր զիս գտիր»:

– Տարօրինակ բան, – դոչեց Դերկոմսը:

– Բարցարճակ ճչմարտութիւն է ըսածս, պարոն:

– Կը հաւատամ, կը հաւատամ ...

– Չէ՞ք կարծեր, որ այս երազները որոշ նչանակութիւն ունին:

– Անշուշտ, ես ալ հիմա քեզի չափ վըս– տահ եմ, որ քոյրդ Սուրիա կը գտնուի ... միայն թէ ուրիշ խնդիր մը: Քանի՞ տարիէ ի վեր բաժնուած ես քրոջմէդ:

Գարեգին պահ մը մտածեց եւ ըսաւ.

– 7–8 տարիէ ի վեր:

– Այն առեն քանի տարեկան էր քոյրդ:

– 3 – 4 տարեկան:

– Բայց այն առեն ո՛չ դուն պիտի կըր– նաս այսօր դինքը ճանչնալ եւ ո՛չ ալ ինք քեզ պիտի ճանչնայ:

– Ես չատ դիւրաւ կրնամ դինքը ճանչ– նալ, – պատասխանեց Գարեգին:

– Ի՞նչպէս:

– Քոյրս մասնաւոր նչան մը ունի, ճակ– տին ալ կողմը խոշոր պէնճ մը... հազար աղջկան մէջ կրնամ դինքը անմիջապէս որոշել:

– Այդ տարբեր, – պատասխանեց Դեր– կոմսը:

Ցետոյ ուզեց խօսակցութեան նիւթը փոխել:

– Ուսման փափաք չունի՞ս, – հարցուց:

– Չափազանց, – պատասխանեց Գարե– գին:

– Բայց երբ որ կօշկակարութեամբ ըզ– բաղիս, ուսմունքդ չես կրնար առաջ տա– նիլ:

– Ինչո՞ւ չէ, գործիքը կօշկակարութիւն կ'ընեմ, իսկ դիշերը ուսմունքով կը պա– րապիմ:

– Ատանձի՞ն:

– Անշուշտ առանձին, բաւ է, որ կարե– նամ պէտք եղած դիրքերը հայթայթել... ես ինքնիրենս կրցած եմ բաւական բան սորվիլ:

Գիշերը յառաջացած էր ու վերնայար– կին վրայ չատ ցուրտ կ'ըլլար:

– Եթէ քնանաք, վաղը կրկին կը տես– նուինք, – ըսաւ Դերկոմսը ու հեռացաւ պատանիին քովէն:

(Շար. 67)

(Շար. Ա. Էջէն)

տարեվերջ Յուլիս 23–ին, ի ներկայութեան Գլենթըն ամոլին:

ՋԻՆԱՍՏԱՆի իշխանութիւնները լայնածաւալ հալածանքի մը ձեռնարկած են, զանազան քաղաքներու մէջ, Ֆալունկոնկ ազանդին հետեւորդներուն դէմ: Ձերբակալութիւններ եղած են Փեքինի մէջ, երբ աստղմէտ հարիւրաւորներ գոյց մը կ'ընէին բողոքելու համար ոստիկանական հետապնդումներուն դէմ: Այս աղանդաւորները այնքան լաւ կազմակերպուած են, որ իշխանութիւնները մտահոգ են նոր կուսակցութեան մը ծնունդը տեսնելով: Ազանդին համաձայն, իրենց թիւը 80 միլիոն է Ջինաստանի մէջ եւ 20 միլիոն ալ աշխարհի միւս ջրջաններէն: Ապրիլ 25–ին է որ երեւան եկած է իրենց գոյութիւնը եւ կազմակերպչական տարօրինակութիւնը, երբ 10 հազար աղանդաւորներ, ամբողջ օրը, Փեքինի կեդրոնը շրջապատած են չին կարմրատաճման գեկավարներու բնակարանը, մարզկային շղթայ մը կազմելով: Պատուիրակութիւն մը ընդունուած էր նախարարապետին ապատարկութեանց կողմէ, անոր պահանջը էր աղանդին պաշտօնական ճանաչումը: Ֆրանսայի մէջ, աղանդներու դէմ կազմակերպութիւնները միայն Ապրիլի վերջ յատնաբերած են այդ աղանդին գոյութիւնը: Եւրոպական առաջին համագումարը սակայն, Յուլիս 3–ին եւ 4–ին Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ, Թոյլ տուած է որ աւելի տեղեկութիւններ կարելի ըլլայ ունենալ: Շուրջ հազար հոգի մասնակցած են: Հարց ծագած է սակայն պայն կարենալ «դասաւորելու» հարցին մէջ, որովհետեւ ոչ մէկ ծէս ունին, ոչ ալ գրամի հետ կապ ունին, բացի «ինքնաբուխ» նուէրներէ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ՅԵՄԵՆՏ» ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆ ԱԼ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ՝
0 – 3

Ախոյեաններու Լիկայի զոման մըրցումներուն Ա. շրջանին, Յուլիս 21–ին Հայաստանի ախոյեան «Յեմենտ» երեւանի մէջ դարձի մրցումին համար կը հիւրընկալէր Վիլնիուսի Ժալգիրիսը որմէ երթի մրցումին 0 – 2 պարտուած էր: Այս անգամ հաչուեցոյցը աւելի ծանր եղած է հայաստանեան ակումբին համար եւ 1·500 հանդիսատեսներու առջեւ 0 – 3 պարտութիւն մը կրած է ու դուրս մնացած մրցաշարքէն: Իսկ յաղթական Ժալգիրիս յաջորդ փուլին կը մրցի Ինտերտոյին դէմ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
23–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբ, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Ալպէռ Պօղոսեան, Տարօն Պօղոսեան, Փիէռ Ղազարեան, Անդրանիկ Փարուխեան 5000–ական Ֆր., Սեդրակ Սամուէլեան 3000 Ֆր., Ալպէռ Մխրաքեան, Ժաք Կարապետեան, Արարատ Միութիւն 2000–ական Ֆր., Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 1500 Ֆր., Շալճեան ընտանիք, Էտուար Տէրթիքեան խումբ, Սէն – Ժերմէի Կապոյտ Խաչ, Ասաֆ, Ռաֆֆի Տամլէմեան, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Սէն – Ժերմէի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի, Ալպէռ Հաբոյեան, Լեւոն Զօլաքեան, Ժան Գէորգեան, Սեդա եւ Պեռիկ Սիմոնեան, Ժիրայր Փարաքեան, Փրովանս – Ազմէնի, Վարուժան Մխիթարեան, Կարապետ Տէրտէրեան 1000–ական Ֆր., Պօմոնի Կապոյտ Խաչ 600 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օղափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin

A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION

tout au long de l'après-midi :

EVELYNE ALTOUNIAN

MARTEN YORGANTZ

Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

Bureau d'Information du Haut-Karabagh

Communiqué

Situé au 34, avenue des Champs-Elysées, le Bureau d'Information Socio - Politique du Haut-Karabagh fonctionne de manière régulière depuis mi-octobre 1998. Le travail le plus important de notre Bureau Officiel de Représentation et de l'Association de Soutien au Haut-Karabagh consiste à développer des relations permanentes avec la presse française, ainsi qu'une communication active au sein des institutions européennes et françaises. Nos contacts permanents avec la coprésdience française du Groupe de Minsk de l'OSCE et le Ministère des Affaires Etrangères facilitent l'échange d'information politique et diplomatique sur la région caucasienne, sur le conflit du Haut-Karabagh. L'Associaiton de Soutien au Haut-Karabagh s'est formée avec l'objectif de soutenir le peuple du Haut-Karabagh en général, et le Bureau de Représentation, en particulier. Le Conseil d'Administration, élu en novembre 1998, est constituée de :

M. Michel Deryeghiyan, Président, M. Alexis Govciyan, Secrétaire, M. Stéphane Papazian, Trésorier, M. Onnig Antranik Tfenkdjian, Conseiller, M. Gilbert Taros Kerkerian, Conseiller.

En adhérant à l'Association de Soutien au Haut-Karabagh, en la soutenant en tant que membre actif ou bienfaiteur, vous ferez partie de la volonté de notre communauté plus que réelle pour la reconnaissance et l'indépendance. Vous recevrez également le journal de l'Association, ainsi que des invitations à différents événements ou activités, organisés par nos soins à Paris ou en Province (conférences, colloques, concerts...).

Au nom des autorités du Haut-Karabagh, de nos membres fondateurs et de notre Bureau, nous vous remercions de vous joindre à nous.

— — — — — — — —

BULLETIN D'ADHESION

Nom : .....

Profession : .....

Adresse : .....

.....

Tél. : ..... Fax : .....

E-mail : .....

Je désire adhérer à l'Association de Soutien au Haut-Karabagh

☐ Membre actif
Cotisation annuelle : 500 FF

☐ Membre bienfaiteur
Cotisation annuelle : 5 000 FF

☐ Je fais un don de
Montant : .....

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Սեպտեմբեր 30–էն Հոկտեմբեր 12:

Ուրճանապրութեան համար դիմել Օր. Ժանին Թեհլիրեանի:

Հեռաձայն. – 04 – 94 – 32 – 11 – 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը 1999–ի Յունուարէն Յուլիս ամիսներուն ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Պր. Ժան Փէլըթիէ 10·000 Ֆր., Տիկին Ռէժին Ճէվիզեան 800 Ֆր., Իննօսանթի 500 Ֆր., Պր. Փասթոր Ջըրանքօ 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 900 Ֆր., Օր. Մարի Պօյաճեան 400 Ֆր., Պր. Շարլ Մովսէսեան 500 Ֆր., Պր. Ռոժէ Պլան 1000 Ֆր., Տիկին Գուվէլ Փօլէթ (Ապիս – Գլէօզ) 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 1000 Ֆր., Սուտքօս Հասատութիւն 9000 Ֆր., Տիկին Տիք կիւպէկեան 500 Ֆր., Պր. Ժան – Փիէռ Նիլօ 3000 Ֆր., Պր. Կարա Գրիգորեան 500 Ֆրանք, Պր. Արշակ Բաղդասեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի – Լուիզ Լը Ռուա 1000 Ֆր., Պր. Գեղամ Թորոսեան 300 Ֆր., Պր. Ստեփան Ստեփանեան 100 Ֆր., Պ.Պ. Նարանք, Պր. Ժագ Բարճեան 100 Ֆր., Պր. Հրաչեայ Զօլաքեան, Պր. Ժան Ափճեան 200–ական Ֆր., Օր. Արսինէ Հանէսեան 500 Ֆր., Տիկին Ժուաննա Գեղեան 1000 Ֆրանք:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդային առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74e ANNEE — N° 19.691

7ԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·691

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ԱՐՁԱԽ

ԼՂՀ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՈՒ ՎԱՂՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ նոր նշանակուած վարչապետը ծանօթ անուն մը չէ ընդհանրապէս հայաստանեան, կամ ղարաբաղեան քաղաքական կեանքին հետեւողներուն: Այս հանգամանքը եւ մանաւանդ տպնապալի մը պայմաններուն մէջ կատարուած նշանակումը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն Անուշաւան Դանիէլեանի անձին նկատմամբ: Հետաքրքրութիւնը ունի մտահոգութեան խորք մըն ալ, քանի որ հակառակ նշանակումին, քաղաքական կռճիռը հարթուած ըլլալ չի թուիր: Ատոր դիւրաւոր պատճառ ցոյց կը տրուի Պաշտպանութեան նախարարին նշանակումին ուշացումը: Այս կէտը կարեւոր է անով որ ԼՂՀ-ի կռճիռը Նախագահ – Պաշտպանութեան նախարար ճակատումի մը հետեւանք նկատուեցաւ, ապա ըսուեցաւ որ այդ նախարարը Ս. Բաբայեան հաւանական է որ բանակին հրամանատարութիւնը ստանձնէ, իսկ նախարարութեան պիտի կոչուէր ուրիշ մը: Այս սպասումները զուգահեռ չշուկները ալ ըրջիլ սկսան որոնք ստուեր ձգել կ'ուզէին նոր վարչապետին քաղաքական մարդու վաստակին վրայ:

Այս ըրջանակին մէջ Ա. Դանիէլեան որպէս ԼՂՀ վարչապետ առաջին հարցազրոյցներէն մէկը տուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Յուլիս 14), ըսելով երկրին լուծումի կարօտ մարզերուն, անհեռակայ հեռանկարներուն, Պաշտպանութեան նախարարին նշանակումին ուշանալու պատճառներուն եւ իր անցեալին առընչութեամբ վարկաբեկիչ տարազանգուածներուն մասին: Իր բացատրութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ որ ինք անհեռակայ բարդաւաճումին մեծ կարեւորութիւն տուող մէկն է: Այդ բարդաւաճումին հասնելու համար հարկաւոր կը նկատէ յատկապէս հարկերու քաղաքականութեան նորովի ձեւաւորումը որպէսզի մարդիկ աշխատելով արդիւնք ունենալու վստահութեամբ, պատասխանատուութեամբ չարժին ու մանաւանդ դիտակցին թէ «իրենց փոխարէն ոչ ոք այս երկիրը չի շէնացնելու»:

Արցէն առնուած քայլեր կան այս ուղղութեամբ. վերցուած են արտածուղ միսի, գարիի, ցորենի նուազագոյն գներու պարտադրանքը, նաեւ այդ ըրծունէութեան համար պահանջուած ժամանակաւոր վճարումները: Ա. Դանիէլեանի համար կարեւոր են այս բոլորը, որովհետեւ անընդունելի կը գտնէ կացութիւնը ուր «պատերազմում յաղթած Ղարաբաղցին որ այսօր արժանավայել ու բարեկեցիկ կեանքով ապրելու իրաւունքն ունի, յայտնուել է թշուառութեան մէջ ու երբեւէ նա իրեն այնքան նուաստացած ու անօգնական չի զգացել, որքան վերջին մէկ տարում»: Որպէս դարման, պէտք է արդարութիւնը վերականգնել ու օրինականութիւնը ամրապնդել:

Նոր վարչապետը համոզուած է որ իր կառավարութիւնը ամբողջ ջանքը կ'ուղղէ երկիրը ճղնաժամէն հանելու, յատակ, որոշակի ընելիքներու ծրագիրով մը: Կը նախատեսուի տարիներով անգործութեան մատնուած ձեռնարկութիւններուն, գործատուներուն եւ մարդոց աշխատելու հնարաւորութիւն ստեղծել: Դուրսէն բերուած ապրանքը կացութեան լուծում չի կրնար ըլլալ, մինչեւ որ տեղւոյն վրայ արտադրութիւն ձեռք չձգուի: Եւ Արցախը ունի՝ ատոր կարելիութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Պաշտպանութեան նախարարի ուշացող նշանակումին, Ա. Դանիէլեան կ'ըսէ թէ այդ նախարարութեան համար կառուցուածքի կարգ մը փոփոխութիւններ նախատեսուած են եւ այդ ընթացքը աւարտելէ ետք կը նշանակուի նախարարը: Այս պատասխանը անուղղակի կերպով կը յայտնէ թէ ԼՂՀ վերջին տպնապային հանդոյցը նոյն նախարարութիւնն էր, կամ անոր ու նախագահին բախումը. վարչապետին «փոփոխութիւն» կոչածը հաւանօրէն արդիւնք է նման կռճիռներու կրկնութենէն զերծ մնալու մտադրութեան: Սակայն, նկատի առնելով տեղւոյն երկրապահ կամաւորականներու նախագահին արտայայտութիւնները («Յառաջ», Յուլիս 23) թէ իրենք պահանջներ ունին այդ նշանակութեան առընչութեամբ, մտածել կուտայ որ փոփոխութիւններու զուգահեռ, նաեւ սակարկութեան մը, փոխադարձ համաձայնութեան մը վիճաուքին նիւթ է այդ հարցը: Այլ խօսքով՝ մինչեւ որ համախոհութիւն չյայտնուի անունի մը մասին, ԼՂՀ-ի կացութիւնը պիտի չարունակէ պահել մտահոգիչ բնոյթը:

Հրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի Ա. Դանիէլեանի Ղրիմի պաշտօնավարութեան տարիներուն առընչուած մեղադրանքներուն որոնք չշուկներու ձեւով ըրջան կ'ընեն, անոր նշանակումէն ի վեր: Կ'ըսուի թէ կապերը ունեցած է «յանցաւոր աշխարհի հետ» եւայլն: Ինք վճռապէս կը մերժէ այդ բոլորը, զանոնք իրադրութիւնը ապակայունացնելու, սրելու նպատակի մը հետեւանք նկատելով: Կը վստահեցնէ որ պիտի չյաջողի այդ ջանքը:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22/23)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԻԵԻԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի ղեկավարած կառավարական պատուիրակութիւնը Յուլիս 22-ին Մոսկուայէն կիեւ գացած է, մասնակցելու ԻՆՈԿԷՑԹ ծրագրի համագումարին: Ժողովի վերջաւորութեան «Ուկրանինա» պալատին մէջ տեղի ունեցած է նաեւ եւ կազի փոխադրութեան միջպետական համակարգի ստեղծման հիմքերու մասին բազմակողմանի պայմանագիրը մը: Համագումարին ելոյթ ունենալով վարչապետ Սարգսեան չեշտած է տարածքային մէջ միջազգային կազմակերպութիւններու կողմէ գործադրուող ծրագիրներու եւ Հայաստանի անոնց մասնակցութեան կարեւորութիւնը:

Նոյն օրը Վ. Սարգսեան հանդիպում մը ունեցած է ուկրանացի իր պաշտօնակիցի՝ Վալերի Փուստովոյտենկոյի հետ, զբաղուելու նիւթ ունենալով տնտեսական կապերը:

***

ՄԻՋԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Յուլիս 22-ին ՀՌԱԿ-ի գրասենեակին մէջ ստեղծուած է Միջկուսակցական Խորհուրդ մը որուն մաս կը կազմեն ՀՌԱԿ, ՍԻՄ, ՀԴԿ, Գիւմրիէմ, միութիւններ իսկ ՀՅԴ կը ներկայացուի որպէս դէտ: Խորհուրդին մասնակիցներուն նպատակն է փոխարինել նախագահին առընթեր նախկին Քաղաքական Խորհուրդը որուն լուծարումով չեն կրցած կատարուած աշխատանքը հանրութեան ներկայացնել: Նաեւ նորաստեղծ Խորհուրդը որոշած է երկրին անտեսութեան վերականգնումին համար այլընտրական ծրագիրներ մշակել որոնցմէ է օրինակ՝ Արաքսի ջուրը Մերձաւոր Արեւելքին վաճառելու նիւթը:

***

Ք. ՓՈՆՍԼԻ ԹԻՓԼԻՍԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահին դիւանատրած պատուիրակութիւնը երեւանէն անցած է Թիֆլիս ուր եւս դործակցութեան հարցեր քննարկած է նախագահ Շեվարնաձէի հետ: Յատկապէս Հարաւային Կովկասի մէջ միասնական չուկայի ծրագիրը ան հետաքրքրական նկատած է նաեւ Եւրոպայի համար: Ապա Կովկասի երեք Հանրապետութիւններու Խորհրդարանի նախագահները Սեպտեմբերին հրաւիրած է Փարիզ, «բարեկամական մթնոլորտ»ի մէջ քննելու համար չրջանի զարգացման հեռանկարները:

Նոյն ծրագիրը ներկայացուած է Թիֆլիսէն եւս ուր Խորհրդարանի նախագահ Մ. Ալեքբերով ընդունած է մասնակցիլ Սեպտեմբերի հանդիպումին:

***

ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒ ՏԽՈՒՐ ՀԱՄԱՄՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի «Կանաչներու» Միութեան Յուլիս 22-ի հերթական նիստին նիւթը եղած է երկրին անտառներուն ներկայի վիճակը: Միութեան նախագահ Յակոբ Սանասարեան նշած է որ անոնք կը գըտնուին ազէտալի վիճակի մէջ ու չուրջ 107 հազար հեկտար անտառի վրայ կատարուած մասնակի եւ ապօրինի հատումները խիստ բացասական անդրադարձ ունեցած են, յաճախակի դարձնելով հեղեղումները, հողասահքը: Ան մեղադրած է իշխանութիւնները որ յատկապէս վերջին տասը տարիներուն, անտառներու նկատմամբ քաղաքականութեան բացակայութիւնը յանդեցուցած է ներկայի այս ծանր իրավիճակին: Այլ զեկուցաբերներ ալ անդրադարձած են անտառային անտեսութեան տպնապալի նիւթական վիճակին, քատրային սըխալ քաղաքականութեան: Առաջարկ ներկայացուած է որպէսզի անտառային տնտեսութեան համակարգը անջատուելով Բնապահպանութեան նախարարութեան կազմէն, ընդգրկուի ուղղակի կառավարութեան կազմին մէջ, որպէս ինքնուրոյն միաւոր:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, Յուլիս 23-ին, կը չարունակէր ափրիկեան իր չրջապտոյտը եւ կինչէն, Թոկոյէն ետք կ'անցնէր Նիժերիա: Թոկոյի այցելութեան առընչութեամբ, Լմնըսթի Ինթերնէչընըլի թղթակիցը ժ. Շիրաքին ուղղուած բաց նամակ մը հրապարակած է, ուր կը չեչտուի որ ցնծագողաբար պէտք է վերջ դնել Թոկոյի մէջ տիրող անպատիժ դրութեան: Յուլիս 23-ին, Շիրաք Նիժերիա կ'անցնէր:

ՓՌՌ-ն կը սպառնայ ամբողջական պատերազմի դիմել եթէ իօճալան կախաղան հանուի: Ձեմիլ Պայըք, ՓՌՌ-ի մէկ բարձրաստիճան պատասխանատուն ազդարարած է. – «Իօճալանի մահը պիտի նշանակէր պատերազմ մը Քիւրտերու եւ Թուրքերու միջեւ որ դարեր կը տեւէ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՀԱՅԻՆ չրջանը, ի մասնաւորի Սէն – Ռեմի որ Փրովանս, հակայ հրդեհներ աւեր գործեցին Յուլիս 22-էն եւ 23-ի առաւօտն ալ դեռ չէին մարած: Այդ չրջանը 2000 հեկտար հրոյ – ճարակ եղած է, հրդեհներ կան նաեւ Պուչ – տը – Ռոնի, Վօքլիւզի եւ Կառի նահանգները, հովն ալ մի դիւրացներ հըրշէջներու աշխատանքը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ չատ զժգոհ է ՄԱԿ-ի աշխատանքէն Քոսովոյի մէջ եւ արդէն իսկ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ցոհէն եւ ապագայական պետ՝ Շելթըն յայտարարած են. – «Շատ մտահոգ ենք ի տես ՄԱԿ-ի անկարողութեան քաղաքական իշխանութիւն մը հաստատելու Քոսովօ»: Եւ որքան, կ'ըսեն, զինուորները աշխատանքներ տանին որոնք ՄԱԿ-ի կ'իյնան, այնքան ՄԱԿ-ը պիտի խուսափի իր պատասխանատուութիւնները ստանձնելէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախարարապետը՝ Ստեպաշին միտք ունի Սարայեւօ երթալու Յուլիս 30-ին, մասնակցելու համար Պաղքանների կայունութեան նուիրուած վեհաժողովին: Շուրջ 30 երկիրներու (Միացեալ – Նահանգներ, Եւրոպական Միութիւն, Պալքանները) պետական թէ կառավարական զեկավարներ եւ միջազգային կազմակերպութեանց պատասխանատուներ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին:

ՀԱՄԱՍԸ սպառնաց Իսրայէլի որ նոր ճգնաժամերու պիտի դիմէ եւ այդ ըրաւ հինգ այն պահուն երբ իսրայէլացի պատասխանատուներ եւ Պաղեստինեան իշխանութիւնը կը չանան զարկ տալ խաղաղութեան գործընթացին:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՑ նախագահը՝ Ալեքսանդը Լուկաչենկօ անդրդուելի կը մնայ եւ տեղի չի տար հրաժարումի կոչերուն, որոնք ծաւալած են փողոցէ փողոց, նաեւ արեւմտեան դեսպանութեանց կողմէ: Պետութեան զեկավարը որ 1994 Յուլիսին ընտրուած էր 5 տարուան համար, երկու տարի ետք հանրաքուէի դիմած էր իր պաշտօնավարութեան չրջանը երկարաձգելով մինչեւ 2001:

ԿԱՌԱՎՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ մանաւանդ ճամբորդներու վրայ չարձակումները մեծ համեմատութիւններու հասած են Ֆրանսայի մէջ, 1999-ի առաջին վեցամսեային: Գաւառներու չրջանը, ճամբորդներու դէմ չարձակումները 33,6% չափերում կրած են բաղդատմամբ 1998-ի նոյն չրջանին: Պաշտօնէութեան եւ ուղեվարներու դէմ ալ չարձակումներու համեմատութիւնը 24,6%-էն անցած է 33,4%-ի:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները, վարանումի եւ հալածանքի չրջանէ մը ետք, Յուլիս 22-ին արգիլեցին Ֆալունկոնկ աղանդը, որ մեծադոյնն է աշխարհի: Փեքինի համար, ան կը վտանգէր վարչակարգին կայունութիւնը: Աղանդին պետը –կուրուն– կոչ ըրաւ որ աղանդաւոր-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ո՛ՒՐ ՀԱՍԱԾ Է «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Հիմնուած օրերուն լայն խանդավառութեան ազբիւր եղաւ «Հայաստան» հիմնադրամը, հայութեան երկու թեւերուն հասարակաց պարտականութիւն ու հեռանկար բերելու իր յատկանիշով: Այդ շրջանին գրեթէ ընդհանուր էր հաւատքը թէ եղած միջոցները պէտք էր ծառայեցնել ամէնէն աւելի առաջնահերթութիւններուն. ու ոչ ոք զարմացաւ, կամ դժգոհեցաւ որ միջոցներուն հասցէն աւելի Սփիւռքն էր, իսկ անոնց պէտք ունեցողները՝ Հայաստանը և Ղարաբաղը: Ցետոյ, ժամանակի ընթացքին, հակառակ տեղական յանձնախումբերու լուրջ ջանքերուն, հակառակ երկրականացած ծրագիրներու կարեւորութեան, տալու եւ առնելու միակողմանի ընոյթը, Հայաստանի մէջ զգալի միշտ չարդարացնող երեւոյթներ եւ մանաւանդ Սփիւռքը միմիայն անտեսական ազդակ նկատող հայաստանեան մօտեցումը սկսան պաղ ջուրեր լեցնել խանդավառութեան վրայ: Իսկ 1997-ի քաղաքական փոթորկումին մէջ գործադիր տնօրէնը Մ. Պետրոսեանի հրաժարականը եւ անոր յաջորդ նշանակուած Ր. Յովհաննէսեանի վարկաբեկող յայտարարութիւնները բաւական զեղչեցին միանականին առաջին թափէն: Այսօր, հիմնադրամը չուրջ վեց ամիսէ ի վեր ունի գործադիր նոր տնօրէն մը որ Վահան Տէր _ Ղեւոնդեանն է. անոր գլխաւոր դրականներն են լուրջ աշխատողի և Սփիւռքը բաւական լաւ ճանչցողի յատկանիշները. այս վերջինը որպէս Ֆրանսայի եւ Արժանթինի դեսպան:

Իրեն հետ Ռամկիկ Մուրատեանի հարցազրոյցը («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Յուլիս 7) կը սկսի վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին արձանագրուած փոփոխութեամբ. գրուցավարը կը հարցնէ թէ այդ շրջանին յատկապէս արտատահմանեան մուտքին նուազումը ի՞նչպէս կը բացատրուի: Վ. Տէր – Ղեւոնդեան կ'ըսէ թէ 1998-ին երկու տնօրէն_ներուն հրաժարականները, երկուքին պատճառով ալ պաշտօնին երկար առեն թափուր մնալը եւ մանաւանդ Ր. Յովհաննէսեանի յայտարարութիւնները պատճառ եղան կառոյցին վարկաբեկման:

Ինք պաշտօնի կոչուած է անցեալ Դեկտեմբերին եւ հակառակ որ դիւանագիտական պաշտօնավարութեան շրջանին ուշադիր հետեւած է հիմնադրամի աշխատանքին, որոշ ժամանակի պէտք ունեցած է վատարելապէս ծանօթանալու համար իրեն յանձնուած պատասխանատուութեան: Անկէ ի վեր գործադիր վարչութեան աշխատանքը նոյն կազմակերպուած ձեւով չարունակելու հոգ տարուած, արտատահմանի չուրջ 20 տեղական մարմիններուն հետ կապերը նորոգուած, չինարարութեան թափին զարկ տրուած է, եւայլն: Այլրիւին հոգաբարձուներու խորհուրդին 8-րդ նիստը տեղի ունեցած է. այդ ընթացքին տրուած են կարդ մը կարեւոր որոշումներ, հաստատուած նոր կանոնադրութիւն, եւայլն: Ստեղծուած տատանումին վերջ տալու տեսակէտէն յատուկ իմաստ ունի նախորդ շրջանին հաչուետուութեան քննութիւնը զոր կատարած է միջազգային քննիչ կազմակերպութիւնը: Նոր տնօրէնը կ'ըսէ թէ այդ եզրակացութիւնը դրական եղած է ու ենթադրուած չարաչահումներու մասին բոլոր վաւերածները ցրուած:

Այսօր երբ մուտքի նուազում մը խընդրոյ առարկայ է, հետաքրքրական է տեսնել թէ ութ տարուան ընթացքին ի՛նչ եղած են թուային տուեալները: Վ. Տէր – Ղեւոնդեան կ'ըսէ թէ մինչեւ 1997, առաջին 5 – 6 տարուան տարեկան միջինը 8–12 միլիոն տոլար եղած է: 1998-ին հաւաքուած գումարները դրեթէ եռակի նուազած են: Ինք, այսուհանդերձ, կարեւոր կը նկատէ «միտումները եւ ոչ անպայման գումարները»: Ուրախ է որ միտումները դրական են: Աւելի թէեւ չի բաւեր հաստատելու թէ հիմնադրամին նկատմամբ անտարբերութիւնը, անվստահութեան զգացումը հիմնովին չքացած են: Ծրագիրներու իրականացման միակ միջոցը դրամը ըլլալով հանդերձ, կը կրկնէ թէ բոլոր արժեւորումները միայն նիւթականին կապել պէտք չէ: «Ի վերջոյ, «Հայաստան» հիմնադրամը դրամի տոպրակ չէ, այլ նախ եւ առաջ շատ վեհ մի գաղափար, ազգային միասնութեան մի հզօր գործիք» կ'ըսէ ան, անմիջական նպատակ համարելով անհատատուութեան արտայայտութիւններու որոշակի նուազեցումը. առավ միայն կարելի կ'ըլլայ վերականգնել Ազգի զօտին, Արցախը զարգացնել, եւայլն:

Հիմնադրամը, ան կ'ուզէ որ ամբողջ հայութիւնը իրը նկատէ եւ ոչ թէ իրմէ դուրս բան մը: Համազգային ու ապաքաղաքական կառոյցի մը առաջին յաջողած փորձը կը ներկայացնէ ան: Այս բնորոշումին մէջ «համազգային»ին հաւասար զօրութեամբ ներկա՞յ է «ապաքաղաքական»ը, մարդ կը տարուի հարցնել, մտաբերելով Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հրաժարականին անմիջապէս յաջորդած Մանուչակ Պետրոսեանի հրաժարականը երբ բաւական լարի զանգուածներու համար այդ անունը կը խորհրդանշէր ընդհանուր նպատակին յաջողութեան միակ հեռատեսութիւնը պահող: Վ. Տէր _ Ղեւոնդեանը անուղղակի կերպով նման հարցականի մը մէջ ալ պատասխանած կ'ըլլայ, երբ կ'ըսէ. «քաղաքական փոփոխութիւնները չպէտք է ազդեն այս կառոյցի հեղինակութեան վրայ»:

Ինչ կը վերաբերի տեղւոյն վրայ տարուած գործունէութեան, գլխաւոր դաշտերը Արցախն են ու Աղէտի գօտին: Առաջինին համար կարեւոր եւ մանաւանդ ռազմավարական արժէք կը ներկայացնէ Գորիս – Ստեփանակերտ կառուղիին վերջին հատուածին – Շուշի _ Ստեփանակերտ _ աւարտը որ կը նախատեսուի Սեպտեմբերին: Եւրոպական մակարդակի ճամբով մը Հայաստանը եւ Արցախը միացնելէ եւոք, հիմնադրամը ծրագիրը մշակած է նոր, աւելի երկար ճամբու մը որ Արցախի ներքին՝ հիւսիս – հարաւ մայրուղին պիտի ըլլայ: Այլ խօսքով՝ այն ճամբան որ Մարտակերտը պիտի միացնէ Հադրութին: Ա-նոր կառուցումէն եւոք կարելի պիտի ըլլայ դիւղական խմուղիներով որեւէ շրջան կապել մայրաքաղաք Ստեփանակերտին: Մարտակերտ _ Հադրութ մայրուղին պիտի ունենայ 169 քիլոմեթր երկարութիւն: Այս ծրագրին համար նախատեսուած գնդատան միջոցառումներու կարգին է Լոս-Անճըլըսի մէջ նոր հեռատեսիլի մարմնոն մը որուն ամբողջ հասոյթը պիտի յատկացուի «հիւսիս – հարաւ»ին:

Նկատի առած Ֆրանսայի եւ Արժանթինի պաշտօնավարութեան շրջանները, Վ. Տէր _ Ղեւոնդեանը որ նաեւ արեւմտահայ չառաւիղ է, Սփիւռքը լաւ ճանչցող մը կը նկատէ Ռ. Մուրատեան ու հարց կուտայ թէ ի՞նչ կարողականութեան տէր են գտնել այդ երկու երկիրներուն հայ համայնքները: Պատասխանը որ երկու մասէ կը բաղկանայ, արդարացնող է ըրուցավարին նկատումը: Վ. Տէր – Ղեւոնդեան նախ կ'ըսէ թէ «կարողականութիւնը աւելի մեծ է, քան հիմնադրամի մուտքը նոյնիսկ լաւագոյն տարիներուն»: Սակայն, առիկա պէտք չէ կարծել տայ որ հայրենասիրական քանի մը կոչով կարողականութիւնը մասնակցութեան կը վերածուի: Ատոր համար պէտք է «տարիների հետեւողական քարոզչական ու կազմակերպական աշխատանք»: Նաեւ կարեւոր կը նկատէ ան որ «Սփիւռքը պէտք է զգայ թէ այս կառոյցը չի ստեղծուել որպէսզի մշտապէս Սփիւռքը օգնութեան հասնի Հայաստանին ու Արցախին, այլ որպէսզի բոլոր Հայերի մասնակցութեամբ լուծում ստանայ այդ պահին առաջնահերթ ու հրատապ ցանկացած ազգային հարց, այդ թւում՝ նաեւ Սփիւռքին վերաբերող»:

Այս կարեւոր մատնանշումը որ մինչեւ այսօր անուշադրութեան մատնուած պարագայ մըն էր, ինքզինք պարտադրած է, հիմնադրամին մատնակցութեան վերջին շրջանին նուազած համեմատութեամբ: Եթէ այդ ժամանակին ալ պահպանուած ըլլար տարեկան 8 – 12 միլիոն տոլարի մուտքը, չատ զղալի պիտի ըլլար հարկը՝ չէչեռնիան թէ հիմնադրամը միայն Հայաստանին ու Արցախին համար գոյացած դրամի տոպրակ չէ: Նաեւ այդ մատնանշումը լոյսին կը բերէ հայութեան ապագային մասին լռելեայն կատարուած նախընտրութիւն մը. ու անվստահութեան բուն ազդակը հո՛ս է որ ի յայտ կուգայ: Այդ նախընտրութիւնը անատոյգ ապագայով, միշտ իր գոյութեան նկատմամբ ապահովութեան մէջ պահուած Սփիւռքի մը դէմ պետականութեան յատկանիշով Հայաստանը զետեղած է: Այս յատկանիշը լայն խաւերու համար կեղրոնացումին, տեւականութեան միակ գործականն էր եւ է, որ կը հակադրուի Սփիւռքի կատորակուած, կորուստներու արձակ բեմ իրականութեան: Այլապէս, Սփիւռքի Հայը հիմնադրամին պիտի չսպասէր օրինակ՝ ի՛ր դպրոցին, դասագիրքերուն, կամ ուսուցիչներու պատրաստութեան եւ այլ հարցերուն դարմանին համար: Ու երբ վերոյիշեալ պարագաներով որոշ տատնապի մը առարկայ է հիմնադրամին վայելած վստահութիւնը, կրնա՞յ պետութեան յատկանիշին տրուած «մնայուն»ի, «վստահելի»ի դրաւականն ալ անկէ չազդուիլ: Ու նիւթականէն աւելի, ա՛յս կէտին վրայ է որ վնասը կրնայ կրել. մանաւանդ որ ստեղծուած տատանումը չատ հասկնալի չէ որ մարդկը աւելի լրջօրէն կեդրոնանալու մղէ Սփիւռքի իրականութեան, կարելիութիւն_ներուն, հարցերուն վրայ: Ու պարզուած կ'ըլլայ հազիւ պտնուած կառոյցի մըն ալ կորուստը. ինչ որ միայն կը ծառայէ աւելցնելու կեդրոնախոյս ցրումը: Եւ ըսել որ տակաւին խուսափումի առարկայ նիւթ մըն է զանգուածային արտագաղթը. երեւոյթ որ 90-ական թուականներու ընկիզիր տարիներու դժուարութիւններով չսահմանափակուեցաւ ու կը մատնէ վառող այլ ազդակներու գոյութիւնը: Երեւոյթ որուն մասին աւելի մտահոգութիւններ նիւթ կ'ըլլան եւ որ կը ներկայանայ նաեւ որպէս հայաստանեան վաղորդայնին անվստահութեան արտայայտութիւն: Այլապէս, կարելի՞ է միմիայն արկածախնդրութեան, ամերիկեան դրախտին սիրով բացատրել յամառող մեկնումները որոնց մասին պաշտօնական աղբիւրներու տուեալները ամէն տարի կը խօսին:

Հարցազրոյցին մնացեալ մասը նիւթ կ'ընէ հիմնադրամին Ռուսաստանի կազմակերպութիւնը որ առժամապէս դադրած է գործունէութենէ եւ որուն պէտք է նոր մղում տալ: Ցետոյ Վ. Տէր – Ղեւոնդեան կը ծանրանայ ձեռնարկին զանգուածային ընոյթ տալու կարեւորութեան ու միջոցներու վրայ: Շեչտած գլխաւոր դադարներն են նախ այն որ հիմնադրամին կարեւոր – անկարեւոր գումար, կարեւորը մասնակցութիւնն է: Երկրորդ՝ «կայ մի պարզ ճշմարտութիւն. մեր տունը մենք պիտի կառուցենք»:

Ապա ըսելէ եւոք թէ սխալ է մտայնութիւնը որ միայն Սփիւռքէն հարուստներ դումար պիտի յատկացնեն հիմնադրամին ծրագիրներուն, կը շեշտէ. «ինչքան էլ որ դժուար լինի վիճակը, վստահ եմ որ մենք ի վիճակի ենք գոնէ մէկ _ երկու ծրագիր մեր ուժերով իրագործել»:

Որքան ալ հարցազրոյցը աւելի տայ ուռա էջեր քրքրելու, յատկապէս Սփիւռքի պատրանաթափութեան տեղեակ ու զգոյն նկատի առնող պատասխանատու մը տեսնել նման պաշտօնի վրայ, յուսադրող բան է: Կը մնայ մաղթել որ ան չմոռնայ տրուբջէնի իր գործունէութիւնը հետեւորդ ընկերկայի արժեւորումներուն ու հասնի նպատակին մէջ պահուած Սփիւռքի մը զգայ պետականութեան յատկանիշով Հայաստանը զետեղած է: Այս յատկանիշը լայն խաւերու համար կեդրոնացումին, տեւականութեան միակ գործականն էր եւ է, որ կը հակադրուի Սփիւռքի կատորակուած, կորուստներու արձակ բեմ իրականութեան: Այլապէս, Սփիւռքի Հայը հիմնադրամին պիտի չսպասէր օրինակ՝ ի՛ր դպրոցին, դասագիրքերուն, կամ ուսուցիչներու պատրաստութեան եւ այլ հարցերուն դարմանին համար: Ու երբ վերոյիշեալ պարագաներով որոշ տատնապի մը առարկայ է հիմնադրամին վայելած վստահութիւնը, կրնա՞յ պետութեան յատկանիշին տրուած «մնայուն»ի, «վստահելի»ի դրաւականն ալ անկէ չազդուիլ: Ու նիւթականէն աւելի, ա՛յս կէտին վրայ է որ վնասը կրնայ կրել. մանաւանդ որ ստեղծուած տատանումը չատ հասկնալի չէ որ մարդկը աւելի լրջօրէն կեդրոնանալու մղէ Սփիւռքի իրականութեան, կարելիութիւն_ներուն, հարցերուն վրայ: Ու պարզուած կ'ըլլայ հազիւ պտնուած կառոյցի մըն ալ կորուստը. ինչ որ միայն կը ծառայէ աւելցնելու կեդրոնախոյս ցրումը: Եւ ըսել որ տակաւին խուսափումի առարկայ նիւթ մըն է զանգուածային արտագաղթը. երեւոյթ որ 90-ական թուականներու ընկիզիր տարիներու դժուարութիւններով չսահմանափակուեցաւ ու կը մատնէ վառող այլ ազդակներու գոյութիւնը: Երեւոյթ որուն մասին աւելի մտահոգութիւններ նիւթ կ'ըլլան եւ որ կը ներկայանայ նաեւ որպէս հայաստանեան վաղորդայնին անվստահութեան արտայայտութիւն: Այլապէս, կարելի՞ է միմիայն արկածախնդրութեան, ամերիկեան դրախտին սիրով բացատրել յամառող մեկնումները որոնց մասին պաշտօնական աղբիւրներու

«ԳԱՐՈՒՆ»Ի ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

ՈՂՋՈՅՆ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ 205 ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ 99 ԵՒ «ԳԱՐՈՒՆ»Ի 5-ԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

1999-ին կը լրանայ հայ առաջին մամուլի՝ «Ազդարար»ի 205-ամեակը, գերմանահայ առաջին մամուլի՝ «Հանդէս Հայապիտութեան» 99-ամեակը եւ Գերմանիոյ մէջ լոյս տեսնող «Գարուն» ամսագրի 5-ամեակը:

Հայկական առաջին դիրքերը տպագրուեցան Հայրենիքէն դուրս Վենետիկ 1512-ին, տպագրուած առաջին գիրքը՝ Կիւթենպէրկի Աստուածաշունչը լոյս տեսաւ 1453-ին: Մինչեւ 1512 լոյս էին տեսած միայն լատիներէն, յունարէն, արեւմտեան լեզուներով, արաբերէն եւ երբայերէն տպագրութիւններ: Իսկ թըքական եւ պարսկական առաջին տպագրութիւնները ԺԹ. դարուն:

Հայկական առաջին թերթերը հիմնուեցան նոյնպէս Հայրենիքէն դուրս, ԺԸ. դարուն Հնդկաստանի հայ գաղութին կողմէ 1794-ին: Շուտով լոյս տեսաւ Վենետիկի Մխիթարեաններուն «Բազմավէպը», հայկական առաջին իսկական օրաթերթը՝ «Արշալոյս» հիմնուեցաւ 1840-ին Թուրքիա – Զմիւռնիոյ մէջ:

Հայ արդի գրականութեան բուն ստեղծիչը եղաւ Խաչատուր Աբովեան, առաջին հայ ուսանողը եղաւ Դորպատի համալսարանին, եղաւ նաեւ առաջին հայ հեղինակը գրաբարը լքող եւ ժողովուրդի բարբառով գրող: Աբովեան առաջին անգամ ըլլալով գործածեց աշխարհաբարը եւ այսպէսով ստեղծեց նոր հայ գրականութիւն մը, ամբողջապէս մատչելի ժողովուրդին: «Այն շրջանն էր, կը գրէ Ֆրանսայի հայագէտ Մազիէր երբ ազատութեան եւ ազատագրումի գաղափարները ծնունդ կ'առնէին Մերձաւոր – Արեւելքի եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Այս նոր գաղափարներուն համար անհրաժեշտ էր նոր լեզու եւ նոր գրականութիւն»:

Երախտապարտ հայութիւնը ուր որ ըլլայ յարգանքով պէտք է յիշէ եւ ոսկի Յարութիւն Քահանայ Շմաւոնեանի հիմնադրած «Ազդարար»ի մեծ տարեգարձը, որովհետեւ այս թերթը հայ նոր գրականութեան առաջին դպրոցն էր, եւ հայ թերթը կը չարունակէ մնալ ամէնէն կարեւոր կառոյցներէն մէկը Սփիւռքի մեր գոյութեան եւ զարգացման:

Գերմանահայ Հայերուս համար առանձնապէս չատ հետաքրքրական պիտի ըլլայ գաղափար մը ունենալ այն ուղիի մասին, զոր կտրած է Գերմանիոյ հայ մամուլը վերջին 99 տարիներուն: Երբ կը յիշենք Գերմանիոյ հայ մամուլը պէտք է նկատի առնենք թէ երկու տարբեր մարզեր գոյութիւն ունին հայ մամուլի ծիրին մէջ. այսինքն, ունինք Հայաստան հայ մամուլ եւ գերմանատառ հայ մամուլ:

Դժբախտաբար մեզի տրուած տեղեկութիւնները ամբողջական չեն, որովհետեւ մենք առիթ չենք ունեցած պրպտելու եւ ուսումնասիրելու գերմանահայ մամուլի ամբողջ հաւաքածոն Անթիլիասի, Երուսաղէմի, Վենետիկի եւ Երեւանի մատենադարաններուն մէջ:

Մեր այս ուսումնասիրութեան համար հիմնական կորիզը կազմած են Վիէննայի Մխիթարեան մատենադարանը, Պէրլինի Ազգային երկու գրադարանները, Պէրլինի Պետական երկու համալսարաններու գրադարանները, Պէրլինի Պետական մամուլի արխիւը եւ մեր անձնական հաւաքածոն, որմէ օգտուելով կ'ուզենք տալ գերմանահայ մամուլի մէկ հպանցիկ ակնարկը:

Ժ.Ը. դարուն, որոշ թիւով Հայեր հաստատուած էին Գերմանիա, նոյն դարուն հայ վաճառականներու երթեւեկը Գերմանիա աւելի կը չատնայ, եւ անոնք կը յիշուին Գերմանիոյ քանի մը քաղաքներու մէջ: 1830-ական թուականներուն թէպէտ հայ գերմանական առեւտրական կապերը բաւական զարգացած եղած են եւ սակայն Հայերը Գերմանիոյ մէջ գաղթօճախ չեն ունեցած: Այդ թուականէն վերջ է որ հայ ուսանողները կը սկսին Գերմանիա գալ բարձրագոյն ուսում առնելու, այստեղ կը մնան եւ հիմը կը դնեն առաջին փոքր հայ գաղթօճախին:

1871-ին Պէրլին կը դառնայ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը եւ հոն կը սկսին հաւաքուիլ Գերմանիոյ լաւագոյն գիտնականները. Պէրլինի համալսարանը համաչխարհային համբաւ կը ստանայ եւ կը սկսի հայ ուսանողներու հոսանքը դէպի Պէրլին: Գերմանահայ մամուլի ամբողջ հաւաքածոն Անթիլիասի, Երուսաղէմի, Վենետիկի եւ Երեւանի մատենադարաններուն մէջ:

Մեր այս ուսումնասիրութեան համար հիմնական կորիզը կազմած են Վիէննայի Մխիթարեան մատենադարանը, Պէրլինի Ազգային երկու գրադարանները, Պէրլինի Պետական երկու համալսարաններու գրադարանները, Պէրլինի Պետական մամուլի արխիւը եւ մեր անձնական հաւաքածոն, որմէ օգտուելով կ'ուզենք տալ գերմանահայ մամուլի մէկ հպանցիկ ակնարկը:

Ժ.Ը. դարուն, որոշ թիւով Հայեր հաստատուած էին Գերմանիա, նոյն դարուն հայ վաճառականներու երթեւեկը Գերմանիա աւելի կը չատնայ, եւ անոնք կը յիշուին Գերմանիոյ քանի մը քաղաքներու մէջ: 1830-ական թուականներուն թէպէտ հայ գերմանական առեւտրական կապերը բաւական զարգացած եղած են եւ սակայն Հայերը Գերմանիոյ մէջ գաղթօճախ չեն ունեցած: Այդ թուականէն վերջ է որ հայ ուսանողները կը սկսին Գերմանիա գալ բարձրագոյն ուսում առնելու, այստեղ կը մնան եւ հիմը կը դնեն առաջին փոքր հայ գաղթօճախին:

1871-ին Պէրլին կը դառնայ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը եւ հոն կը սկսին հաւաքուիլ Գերմանիոյ լաւագոյն գիտնականները. Պէրլինի համալսարանը համաչխարհային համբաւ կը ստանայ եւ կը սկսի հայ ուսանողներու հոսանքը դէպի Պէրլին: Գերմանահայ մամուլի ամբողջ հաւաքածոն Անթիլիասի, Երուսաղէմի, Վենետիկի եւ Երեւանի մատենադարաններուն մէջ:

Մեր այս ուսումնասիրութեան համար հիմնական կորիզը կազմած են Վիէննայի Մխիթարեան մատենադարանը, Պէրլինի Ազգային երկու գրադարանները, Պէրլինի Պետական երկու համալսարաններու գրադարանները, Պէրլինի Պետական մամուլի արխիւը եւ մեր անձնական հաւաքածոն, որմէ օգտուելով կ'ուզենք տալ գերմանահայ մամուլի մէկ հպանցիկ ակնարկը:

Ժ.Ը. դարուն, որոշ թիւով Հայեր հաստատուած էին Գերմանիա, նոյն դարուն հայ վաճառականներու երթեւեկը Գերմանիա աւելի կը չատնայ, եւ անոնք կը յիշուին Գերմանիոյ քանի մը քաղաքներու մէջ: 1830-ական թուականներուն թէպէտ հայ գերմանական առեւտրական կապերը բաւական զարգացած եղած են եւ սակայն Հայերը Գերմանիոյ մէջ գաղթօճախ չեն ունեցած: Այդ թուականէն վերջ է որ հայ ուսանողները կը սկսին Գերմանիա գալ բարձրագոյն ուսում առնելու, այստեղ կը մնան եւ հիմը կը դնեն առաջին փոքր հայ գաղթօճախին:

1871-ին Պէրլին կը դառնայ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը եւ հոն կը սկսին հաւաքուիլ Գերմանիոյ լաւագոյն գիտնականները. Պէրլինի համալսարանը համաչխարհային համբաւ կը ստանայ եւ կը սկսի հայ ուսանողներու հոսանքը դէպի Պէրլին: Գեր-

ՈՒՍՈՒՄԸ ՏԱՐԻՔ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ

Կը թուի թէ 96 տարեկան Թոյոքեանի Ութակառուցի համար ճափոնցի անուանի ղեկավարիչ մը ըլլալ բաւարար չէ. այժմ ան կը հետապնդէ այլ նպատակ մը եւ հաւանաբար 100 տարեկանին սեմին դոնուող առաջին անձը պիտի ըլլայ, որ պիտի սոսնայ երաժշտանոցեան դոկտորայի վկայականը կը յուսամ առնել», յայտարարած է Ութակառուս, որ իր «ուսանողութեան» տարիներուն պիտի չարունակէ գծելու եւ տպագրելու իր արհեստը:

Ութակառուս սերած է ճափոնցի գծողտպագրչներու անուանի ընտանիքէ մը եւ անոր վեցերորդ սերունդին ներկայացուցիչն է: Քանի մը տասնամեակ իբրեւ վարչական պաշտօնեայ աշխատած է առեւտրական ընկերութեան մը մէջ եւ 1972–ին վերադարձած է իր պապենական արհեստին:

Գրականութիւն մշակելու յոյսով ան տարիներ առաջ սկսած է յաճախել համալսարան մը, ուրկէ չըրնաւարտ եղած է անցեալ Մարտին: Ան արդէն հեղինակ է հրատարակուած գիրքի մը եւ յաճախ դասախօսութիւններ կու տայ առողջ ծերութիւն մը ապրելու մասին:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ

մանիոյ հայ ուսանողութեան առաջին կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1885-ին, Լայպցիկի համալսարանը «Հայ Ուսանողական Ընկերութիւն»: Իսկ Գերմանիոյ առաջին Հայ համայնքը հիմնուած է Պէրլինի մէջ 1918 թուականին:

1900–ական թուականներուն Գերմանիոյ համալսարաններէն վկայուած չարք մը ականաւոր հայ ուսանող մտաւորականներ՝ Մանուկ եւ Արտաշէս Աբեղեան, Յակոբ Մանանդեան, Ռուբէն Դարբինեան, Կոմիտաս վարդապետ, Գրիգոր Չալխակեան, Գէորգ Չահաքեան, Եղիշէ Թումիչեան, Տօքթ. Մախտեան, Լեւոն Շանթ, Կարապետ Տէր – Մկրտիչեան եւ չատ ուրիշներ, Պէրլինի, Լայպցիկի, Մարպուրկի եւ Միւնիխի մէջ գերմանահայ մտաւորականութեան առաջին հունտերը ցանեցին:

Գերմանահայ առաջին պարբերականը լոյս տեսած է 1901–ին, «Հանդէս Հայագիտութեան կամ «Zeitschrift für Armenische Philologie», Մարպուրկի համալսարանի դասախօս Տօքթոր Ֆրանց Նիքօլաուս Ֆինք, Թիֆլիսի մէջ Աբգար Յովհաննիսեանի մասնակցութեամբ եւ ֆինմիածնի ճեմարանի դասախօսներ՝ Եղնիկ վարդապետ Գեանջեցեանի եւ Յակոբ Մանանդեանի հետ միասին կը հրատարակէ վերոյիշեալ հայագիտական հանդէսը, որուն առաջին տետրը գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով լոյս կը տեսնէ Գերմանիոյ Մարպուրկ քաղաքին մէջ: Այս հայագիտական հանդէսը ունեցաւ միայն երեք տարուան կեանք մը:

– 1914 Յունիս 16–ին Պէրլինի թագաւորական թանգարանի սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ առաջին նիստը գերման եւ հայ ընկերութեան, ժողովը կ'որոշէ հրատարակել, «Մեսրոպ» Օրկան Գերման – Հայկական ընկերութեան Պէրլին, կամ «Mesrop» (Zeitschaft der Deutsch – Armenischen Gesellschaft) գիտաթատերական լոյս տեսաւ միայն մէկ թիւ 1914–ին, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով Վիէննայի Մխիթարեաններու տպարանէն: Երբ երկրորդ թիւը պատրաստուելու վրայ էր, սկսաւ Առաջին Համաշխարհային պատերազմը, ուրեմն երկրորդ թիւը անտիպ կը մնայ Վիէննա, Մխիթարեաններու մօտ:

– «Տաս Նոյէ Արմէնիըն» (Նոր Հայաստան) հրատարակիչ եւ խմբագիր Արմենակ Պարոնիկեան, աւետարանական վանեցի բժիշկ հիմնած էր Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ մը, իր թերթով եւ կազմակերպութիւնով օգնութեան կը հասնէր հայ որբերուն ըլլայ Գերմանիոյ կամ Հայաստանի մէջ: Պարբերականը լոյս տեսած է 1921 – 1933–ին, գերմաներէն լեզուով, Lötznitzgrund քաղաքին մէջ:

– «Արեգ» գրական, գիտական ամսագիր եւ ժամանակ մը երկշաբաթաթերթ, լոյս տեսած է Վիէննայի եւ Պէրլինի մէջ, 1922 – 1924–ին, խմբագիր եւ հրատարակիչ Սիմոն Յակոբեան, հայերէն լեզուով:

– «CAUCASICA» Zeitschrift für die Erforschung der Spachen und Kulturen des Kaukasus, Leipzig 1924 - 1934, Կովկասեան հրատարակիչը հայագէտ Ա. Դիրր, իր Կովկասեան երկիրներու մշակոյթի եւ լեզուի հետազօտութեան պարբերականը մանաւորաբար Հայաստան լոյն հետաքրքրութիւն առեղծած էր ժամանակին Գերմանիոյ մէջ: Վերջին տարիներուն խմբագրութիւնը յանձնուած էր Գերհարտ Դիլիերսին: Այս պարբերականի մէջ շատ կարեւոր յօդուածներ գրուած են Վրաստանի առաջին նախագահ Գումմաղուրդիայի հօրը կողմէ՝ Վրաստանի եւ Հայաստանի մասին:

– «ARMENICA» Zeitschrift für die Erforschung der Sprache und Kultur Armeniens, հրատարակիչ եւ խմբագիր հայագէտ Գ. Ռոթհ, Լայփցիկ, 1926–1927ին, ((Հայկականք)ը հանդէս հայ լեզուի եւ գրականութեան հետազօտութեան, այս հանդէսի խմբագիրը երկար ժամանակէ ի վեր ուզած է հիմնել մէկ այնպիսի գիտական օրկան, որ ընդգրկէր հայկական ամէն տեսակի ուսումնասիրութիւններ, որ Հայերու համար դառնար տեսակ մը հաւաքատեղի: Միայն երկու պրակ լոյս տեսած է, աշխատակիցներ եղած են՝ Աղոնց, Պօղոսեան, Զօրեան եւ Յովհ. Շիրոյեվսկի եւ ուրիշներ:

– «Հայ Երիտասարդ» Պէրլին, ամսաթերթ, տեղեկատու թերթ Պէրլինի Հայ Երիտասարդ Միութեան, մեքենագիր վեց էջ, լոյս տեսած է 1935 – 1936–ին միայն հայերէն լեզուով: Խմբագիր Տիրայր Ծրունճեան:

– «Կովկաս» ամսաթերթ, Փարիզ – Պէրլին, 1934 – 1940–ին, հանդէս ազգային մաքի, եօթը պատուական լեզուներով: Գերման հիմնարկութեան կառավարութեան հրահանգով կազմակերպուած է Պէրլինի մէջ «Կովկասեան Բիւրօ»: Հայերէն լեզուով միայն մէկ տարի լոյս տեսած է «Կովկաս» պարբերականը, տրամաբանական Ռ. Քոռնէ եւ հայկական հրատարակութեան խմբագիր՝ Վիքէն Սեդրոսեան (Շանթ):

Բ. աշխարհամարտի պայթումէն եառք, Գերմանիա կը հաւնէին հայ ռազմագերիներ՝ նախ Ֆրանսական, եւ ապա խորհրդային բանակներէն բռնի աշխատանքի բերուածներ: 1942–ին Պէրլինի մէջ կեանքի կոչուեցաւ «Հայոց Ազգային Խորհուրդը» Պէրլինի համալսարանի դասախօս Տօքթոր Արտաշէս Աբեղեանի նախագահութեամբ: 1943–ին վերջերը Ազգային Խորհուրդը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ եւ կազմուեցաւ զայն փոխարինող նոր մարմին՝ Ֆերպինաունկ Շտատ, այս մարմինն ալ տեւեց միայն մէկ տարի, 1944ին կազմուեցաւ Հայոց Ազգային Կոմիտէ եւ գործեց մինչեւ Ապրիլ 1945, երբ կոմիտէն լուծուեցաւ եւ անդամներն ալ վերջին տարապէրներուն հետ միասին Հարաւային Գերմանիա Ռոթվայլ – Շթուտկարտի մօտ անցան:

Այս երեք կազմակերպութիւնները ունեցան իրենց օրկանները եւ թերթերը, հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով:

– «Հայաստան» Շաբաթաթերթ Հայոց Խորհուրդի եւ Հայ լեգէոնին, 1942 – 1945 Պէրլինի մէջ լոյս կը տեսնէր հայերէն լեզուով, չորս էջ, խմբագիրներ՝ Վիքէն Սեդրոսեան, Ա. Չոլիկ եւ Գրիգոր Սահակեան: «Հայաստան» շաբաթաթերթի խմբագրութեան կողմէ կը հրատարակուէր եւս Գրական Գեղարուեստական Ժողովածու մըն ալ, հայ տարագիրներու գրած բանաստեղծութիւններով:

– «Ազատ Հայաստան» Օրկան Ազգային Խորհուրդի, Պէրլին, 14 էջ, 1943–ին, մեզի յայտնի են միայն երեք թիւեր: Խմբագիր Ա. Գիւլլանդարեան, արտօնատէր Տօքթոր Ա. Աբեղեան:

– «Հայ Ազդ» ամսագիր, Օրկան Հայկական Միաւորեալ Շտապի, Պէրլին, 1944, հրատարակիչ Վ. Սարգիսեան, խմբագիր Գրիգոր Սահակունի: Լոյս տեսած է միայն տասը թիւ:

1945–էն եառ Շթուտկարտի մօտ 1600 հայ բնակիչներով գիմփլին մէջ կազմուած է անդրանիկ վարչութիւն մը, հայկական դպրոց մը մօտ 250 աշակերտ – աշակերտուհիներով, թատրոն մը որ օժտուած էր կարող դերասաններով, մշակութային եւ երիտասարդական միութիւններ, Հայ Օգնութեան մասնաճիւղ մը, Հայ Սկաուտական Միութիւն եւ լոյս տեսած են հետեւեալ հայկական չաբաթաթերթերը եւ ամսագրերը:

– «Տարագիր» պարբերաթերթը քէմփի վարչութեան օրկան չաբաթաթերթը, լոյս տեսած է Յուլիսէն սկսեալ 1946–ին, ընդամէնը տասնեակ թիւեր, խմբագիր՝ Կարօ Գէորգեան:

– «Հայ Սկաուտ» պարբերաթերթը լոյս տեսած է 1947–ին, Սկաուտական Միութեան վարչութեան կողմէ որ հիմնուած է Հայ Մարմնամարզական Ընդհանուր Միութեան որոշումով: Վիէննայի Մխիթարեաններու մօտ միայն մէկ թիւ կայ:

– «Հանդերձ» լոյս տեսած է 1948 Օգոստոս 2–ին: Շաբաթաթերթ, հրատարակութիւն Ազգային Կեդրոնական Կոմիտէի եւ Հայկական ճամբարի վարչութեան, թերթը խմբագրուած է Կարօ Գէորգեանի եւ Խոսրով Ներսէսեանի կողմէ, վարչական տնօրէն Ներսէս Ֆրնտըզեան: Շաբաթաթերթը 15 ամսուան կեանք մը ունեցած է, դադրած է քէմփի լուծման հետեւանքով: Վերջին թիւը 58–րդ, լոյս տեսած է 1949 Հոկտեմբեր 29–ին:

– «Ալիք» գրական, պատմական եւ գիտական պարբերաթերթ, տպարան Սհակեանի, 1948 – 1949, խմբագիր Ա. Նաիրի, լոյս տեսած է 13 թիւեր:

– «Զարթօնք» 1947 – 1948, երեքշաբթեայ գրական հանդէս, հրատարակութիւն «Մաչտոց» տպարանի, 22 թիւեր լոյս տեսած են, խմբագիրներ՝ Գրիգոր Սահակունի, Վ. Շահունի եւ Վ. Վարդունի:

– «Հայաստան» 1951 – 1954, քաղաքական չաբաթաթերթ, հրատարակութիւն Ազատամարտիկներու Միութեան, 4 էջ, լոյս տեսած է 113 թիւեր: Խմբագիրներ՝ Գրիգոր Սահակունի, Վարդունի եւ Վ. Շահունի:

Պատերազմէն եառ, 1950 թուականէն սկսեալ Գերմանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ բազմաթիւ Հայեր՝ մէջը ըլլալով ուսանողներ եւ աշխատաւորներ հիմնեցին Հայկական միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, ըլլայ եկեղեցական, մշակութային կամ մարզական: Մեր հայրենակիցները եկած են Թուրքիայէն, Պարսկաստանէն եւ արաբական երկիրներէն:

Վերջին 30 տարիներուն, գերմանահայութեան կը պակսէին երիտասարդ մտաւորական դէմքեր՝ լեզուական, պատմական եւ գիտական տպարէզին մէջ: Հայկական ազգային գիտակցութեամբ եւ միջազգային քաղաքական դաղափարներով հասուն մտաւորականներ չունինք, ասոր համար կը տեսնենք հայկական կիրակնօրեայ դպրոցներու դառն վիճակը, մասամբ Միութիւններու սխալ հայերէնով դրուած նամակները եւ շրջաբերականները, եւ վերջին երեք տասնամեակներ չարունակ ձուլումը եւ օտարախօսութիւնը հետզհետէ տարածուելով՝ ներդրաւած է հայ նոր սերունդը, որ կը նախընտրէ օտար թերթեր կարդալ:

Հայ կեանքին մէջ կարեւոր դեր եւ առաքելութիւն վստահուած է հայ մամուլին: Յատկապէս Սփիւռքի կազմութենէն ասդին, աւելի չեշտուեցաւ անոր կարեւորութիւնը:

Շաբաթաթերթի արուարձանի քէմփի 1600 հայ բնակիչներուն մէջ հայ մտաւորականներու թիւը չորս անգամ աւելի եղած է քան թէ ներկայ 30 հազար հայութեան: Պէրլինի հայ համայնքի թիւը այսօր կը կազմէ մօտաւորապէս 800 հոգի, միայն հինգ անհատներ կը տառնան հայկական թերթեր, ուրեմն հայ մամուլին անհաղորդ պէրլինահայը ոչ միայն չի կատարեր որեւէ գրական քննադատութիւն կամ առաջարկ՝ հայ մամուլի բարելաւման մտահոգութեամբ, այլ ընդհակառակն՝ յաճախ կ'արտայայտէ անտեղի, նախապաշարուած եւ ժխտական քննադատութիւններ, եւ կ'արհամարհէ եւ կ'անտեսէ հայ մամուլի դերն ու առաքելութիւնը:

1959–ին Միւնիխի մէջ հիմնուեցաւ առաջին «Հայ Ուսանողական Միութիւն»ը, 1969–ին Ֆրանքֆուրթի մէջ կազմուեցաւ «Հէսբնի Հայ Մշակութային Միութիւն»ը, եւ 1972–ին վերսկսաւ գործել «Հայ – գերմանական Ընկերութիւն»ը որ հիմնուած էր Եոհաննէս Լեփսիուսի եւ հայ մտաւորականներուն կողմէ: Այս երեք կազմակերպութիւններու ամէնէն գործօն հիմնադիր անդամներէն եղաւ հանգուցեալ Տօքթոր Արա Բերբեանը, Տօքթոր Շաւարշ Օվասափեան, Արա Մովսէսեան եւ ուրիշներ:

– «Armenisch-deutsche Korrespondenz», (Հայ – գերման թղթակցութիւն), Միւնխեան օրկան է, լոյս կը տեսնէ գերմաներէն լեզուով երեք ամիսը անգամ մը: Այս դեղին տետրակը այն չէ, ինչ որ ակէ չատ տարիներ առաջ էր...:

– «Հայկական Լուսերը», ամսագիր, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով, լոյս տեսած է 1981 – 1982–ին, 16 էջ, 13 թիւ, հրատարակիչ եւ խմբագիր Ժիրայր Դիլավերօղլու, Հայնապէրկ քաղաք:

– «Հայաստան» մշակութային թերթ, ամսագիր, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով, լոյս տեսած է 1981 – 1983–ին, 28 էջ 22 թիւ, հրատարակիչ եւ խմբագիր Մասիս Օհանեան, Մունտըրքինկըն քաղաք:

– «Զայն Եկեղեցւոյ» եկեղեցական ամսագիրը, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով, լոյս տեսած է 1982–ին, 20 էջ, երկու թիւ, խմբագիր Յակոբ վարդապետ Գըլըճեան, Ռէկլինհաուզըն քաղաք:

– «Բանբեր» Մայնցի հայկական համայնքի, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով, լոյս տեսած է 1993–ին, ութ էջ, խմբագիր Տիկին Լիզա Բերքեան – Աբրահամեան Վիզպատըն քաղաք:

– «Բարեւ» հրատարակիչ՝ Քէօլնի Հայ համայնքի վարչութիւնը, խմբագիր՝ Տ. Մխեռն Բահանայ Սարգիսեան, գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով, լոյս տեսած է 1997–ին, 20 էջ, երեք թիւ, Քէօլն քաղաք:

– «Գարուն» ամսագիրը լոյս կը տեսնէ անդադար Յունուար 1995–էն սկսեալ, տանջալի ու դժուար ճամբաներէն անցնելով, կարելի է ըսել գերմանահայ մամուլի վերջին քառասուն տարուան մէջ յաջող հանդէսն է:

«Գարուն»ի հինգ ամեակը, նշել, կը նշանակէ յիշատակել Գերմանիոյ հայ գաղութի վերջին հինգ տարիներու նուաճումները՝ կրթական, մշակութային, մարզական – ազգային – եկեղեցական բնագաւառներու մէջ, որովհետեւ իր գոյութեան հինգ տարիներու ընթացքին, հարազատ հայելին եղաւ Գերմանիոյ հայ գաղութի կեանքին: Հրատարակիչ՝ Արթին Օրմանճեանի, երեք խմբագիրներու եւ թղթակիցներու ջանքը եղաւ «Գարուն»ը ապրեցնել միայն հայութեան համար:

Խմբագիրներու ու թղթակիցներու չըննորհիւ էր, որ կարճ ժամանակամիջոցին ամսագիրը դարձաւ Գերմանիոյ հայ գրականութեան կեդրոնը:

Խմբագրութիւնը պարբերաբար հրատարակեց տասնեակ յօդուածներ Գերմանիոյ հայ գաղութի պատմութեան, լուրեր Հայաստանէն, լուրեր Գերմանիոյ հայ գաղութներէն, լուրեր Թուրքիոյ հայ համայնքէն եւ թարգմանական գրականութիւն:

«Գարուն»ը իրեն պարտականութիւն կը դգայ, նաեւ չինծու ազգասիրութիւնը ապտակել: Ցաւոտն է բոլորիս, որ ժողովուրդը պիտի կարդայ զանազան լուրբարիներ, մեր «Գարուն» լրագիրը ունի ժողովուրդի հասկացողութիւն եւ ճաշակի համար հեղինակութիւն: Որովհետեւ գրուածները ժողովուրդի լեզուով են, երեք լեզուներով, բայց նորէն պատճառ մը կը դտնեն որ բաժանորդ չըլլան:

Ինչ որ Հայ մամուլը տուեր է եւ կուտայ իր գոյութիւն առած օրէն մինչեւ այսօր, ճշմարիտ եւ դիտակից Հայուն ուզածն է:

Եթէ այսօր կը ծօնենք «Գարուն»ի հինգամեակը, Հայ թերթի, Հայ խմբագիրի հինգ ամեակը, արդ կը նշանակէ որ միաժամանակ կը ծօնենք նաեւ Հայ անանուն ընթերցողին հինգ ամեակը Գերմանիոյ մէջ:

Կեցցէ՛ Հայ թերթը, կեցցէ Հայ ընթերցողը:

Գերմանիա

Մահազդս է

ԳՆԷՂ ԳԵՒՈՆԵԱՆ-ԻՆ

որ յետ ծանր արկածի, մահացաւ 1999, Յուլիս 21–ին, Չորեքշաբթի օր, իր ծաղիկ հասակին մէջ, 29 տարեկանին:

Իր այրին՝ Սանտրին Գեւոնեան

Ծնողքը՝ Գեղամ եւ Յասմիկ Գեւոնեան

Մեծ հայրը՝ Պետրոս Նաւասրեան

Մեծ մայրը՝ Արմենուհի Գեւոնեան

Քոյրը եւ քեռայրը՝ Ծովինար եւ Վահան Տիրէք
եւ իրենց զաւակը Աչխէն

Անները եւ զոքանչը՝ Իվ եւ Անի Պրիոն,
եւ իրենց զաւակը՝
Փիէռ – Ալեքսանտր

Հօրեղբայրն եւ մօրենական ազգականները՝
Լեւոն եւ Անահիտ Տէր Մինասեան
եւ զաւակները՝ Ռուբէն, Արամ, Թալին
եւ Վահէ

Թոլան եւ Ժոզիան Քեոկէս
եւ զաւակները՝
Սանտրա եւ Ալին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, 1999, Յուլիս 26–ին ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս· Յոհ· – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը
6, rue du Mesnil:

ՑԱԽԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սանտրին Գեւոնեանի, Յասմիկ եւ Գեղամ Գեւոնեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, զաւկին եւ ազգականին՝ Գնէղի եղերական կորուստին առթիւ:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

(Շար· Ա· էջէն)

նները դիմադրեն: Շրջան ընող թռուցիկ մը, որուն վաւերականութիւնը սուտ-ուած չէ, կ'ըսէ.– «Ֆալունկոնկի ոչ մէկ հետեւորդ պէտք է հանդուրժէ մեծ օրէնքին ծէսին խափանումը» ու կուրուին ըստորագրութիւնը կրող այս չրջաբերականը դեռ կը չարունակէ.– «Եթէ դադրիմ արտայայտուելէ, ձեզ պիտես իմ աշակերտներս չեմ նկատեր: Պէտք է դուք ձեզ ցոյց տաք բոլոր երկիրներուն մէջ եւ աշակերտներս պէտք է ներկայանան կառավարութիւններուն՝ գաւառներու կամ փեֆիներ: Մինչեւ ծայրը գացէք: Մեծ ուղիներ փնտռեցէք, դժուար չէ, համայն աշխարհ ձեզ կը դիտէ», եւլն· եւլն·: Աբդէն իսկ բողոքի ցոյցեր սկսած են փեքինի եւ այլուր:

ԱՆՏՐԻ ՄԱՐԹԻՆԷ, 20–րդ դարու մեծագոյն լեզուագէտներէն մէկը, մեռաւ 91 տարեկանին: Գլօտ Լեւի–Սթրօսի կամ Ժորժ Տիւմէզիլի նման, Մարթինէ ռահվիրաններէն էր Մարդկային Գիտութեանց: Ունի բազմաթիւ աշխատասիրութիւններ:

ԱՓՐԻԿԷի մէջ Սիտան աւեր կը գործէ եւ մահուան առաջին պատճառն է արեւելեան Աֆրիկէի մէջ, գլխաւոր զոհերն ալ մանուկներն են: Աշխարհի մէջ, Սիտայէ մահացած 14 միլիոն հոգիի վրայ 11 միլիոնը աֆրիկեցի են: Միայն 1998–ին, 1,4 միլիոն Աֆրիկեցի մեռած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Լ.Ա. ՌՈՇԷԼ· – Պ· Յարութիւն Քէչեան 250 Ֆր·:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

DATE A RETENIR

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԱՆԱՄՈՒԱՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթպոկ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Էօլա Սասունի մասնաճիւղը կազմակերպած է համբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Սեպտեմբեր 30–էն Հոկտեմբեր 12:

Արձանագրութեան համար դիմել Օր. Ժանին Թեհլրեանի:

Հեռաձայն. – 04 – 94 – 32 – 11 – 87

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)

en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F· Beaumont.

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
23–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ, Մարսէյլ – քաղաքի Կապոյտ Խաչ, Ժաք Ատոյեան, Կարօ Յովսէփեան, Գլեմանթիւեէլեան, Զաւէն Գաբրիէլեան, Սարդիս Պետրոսեան, Համազգային Զպրոց, Թիւրկէ Մարդոյեան, Ոմն, Անարէ Տաւիւեան, Վահրամ Ճարայեան, Պօղոս Քէվէկեան, Ժաք Ալճուենեան, Կարօ Մխիթարեան, Շահան Ա· Քհնյ· Տէրեան, Ժաք Ուլուսեան, Սարհատ Գրիգորեան, ՀՄԸՄ Արծիւ, Յովհաննէս Սիուլաչեան, Օքսիժէն Միութիւն, Պօղոսեի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Անարիէթ Տիւկիւրեան, Մարսէլ Պեռնար, Էլիս Յակոբեան, Պերճ Կարապետեան, Սէն – Թ'Անթուանի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի 500–ական Ֆրանք, Սարգիս Օզ 400 Ֆր·, Տէր – Մարկոսեան, Մօրիս Սարգիսեան, Ժեռար Ելքովանեան, Ռոպէր Սարաճեան, Անգրէ Թորիկեան, Հանրի Էնկիսեան, Լիսիա Փափազեան, Ոմն, Մարի Պէրպէրեան 300–ական Ֆր·, Սօնիա Յովհէվեան, Բիւզ Աբմաղանեան, Սիմոն Աւտոյեան, Սիւզան Աւտուրեան, Եակիր – Մեճեան, Արթին Օլքուզ, Ժաք Սիմոնեան, Ոմն, Մարսէլ Թոքաթլեան, Գոստանեան Ալ-Մարսէլ Թոքաթլեան, Գոստանեան Ալպէռ, Մարսէլ Կիւլքասեան, Ժոէլ Սարաճեան, Վարդան Տէր – Կարապետեան 200–ական Ֆր·, Մարի – Ռոզ Սահակեան 150 Ֆր·, Իշխան Պերկին, Տոմինիք Միսքճեան, Ժոզէֆ Միսքճեան, Ժան Մուլէն, Աւետիս Մունկեան, Ժան Սկֆէրեան, Ժան Սուքիասեան, Ոմն 100–ական Ֆր·:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
MARDI
27 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԲՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·692 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.692

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՐՈՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

ՀԱՍԱՆ Բ·Ի ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ ՄՈՀԱՄԷՏ Զ·

Ուրբաթ իրիկուն, Յուլիս 23–ին, Ռաբաթի Ալիէյն հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր նոյն օրը, արդի սուր տագնապի մը զոհ դացած է Մարոքի թագաւորը՝ Հասան Բ·։

70 տարեկան, թագաւորը տարիներէ ի վեր կը տառապէր թոքերու բորբոքումէ եւ Ուրբաթ օր ալ աւելի տագնապալի դարձած էր վիճակը։

Հասան Բ· 38 տարիներէ ի վեր է որ կը դրաւէր Մարոքի գահը եւ որքան ալ վիճելի ըլլայ իր իշխանութեան բնոյթը, անկասկած վճռական դեր խաղացած է արաբական աշխարհի մէջ։ Կարելի չէ անտեսել որ բացարձակ եւ անդուլ արքայ մը եղած է եւ մինչեւ 1998–ին է որ համակերպեցաւ քաղաքական այլընտրանքի մը։

Հազիւ երկու շաբաթ առաջ էր, Յուլիս 14–ին, որ Շիրաքի կողքին կը հետեւէր տոնակատարին որու մաս կը կազմէր նաեւ իր պահակազօրքը։

Հասակ հաւատարիմ ընկերը եղած է արեւմտեաններուն, նախապատուութիւն տալով իրաւեսութեան արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Զարկ տուած Իսրայէլի հետ մերձեցման եւ որոշ հաշտարար դեր խաղացած է նաեւ Իսրայէլի եւ անոր արաբ դրացիներուն միջեւ։

Պատրաստութեամբ իրաւագէտ (ուսանած է Պորտոյի համալսարանը) Հասանի իշխանութիւնը կը յիշուի նաեւ երկու ձախողած մահափորձերով։ Առաջինը տեղի ունեցած 1971 Յուլիս 10–ին։ Ցարձակում մը կը վրձուի Սքիրաթի պալատին վրայ, ուր թագաւորը իր տարեդարձը կը տօնէ։ Շուրջ 100 մեռեալ կայ, ինք հրաշքով կ'ազատի։

1972, Օգոստոս 16–ին թագաւորը կը վերադառնայ Ֆրանսայէն։ Երբ Թեթուանի վրայէն կ'անցնի փոխանակ թանճէի, վեց հալածիչ օդանաւեր կը չրջապատեն ու կը սկսին կրակել։ Օդանաւը 1000 մեթր կ'ինկնի եւ կը դանդաղի, բայց, ամէն ինչ իր տեղը կը դտնէ եւ Հասան Բ· պատրիւնութեամբ կ'ըսէ օդաչուին· – «Ցայտարերեցէք որ մեռած եմ»։ Այսպէս առաջը կ'առնէ երկրորդ յարձակումի մը։

1975–ին, սպանական Սահարայի հարցին մէջ առիթ մը կը տեսնէ ժողովուրդը ալ աւելի կապելու իր արքային։ Հոկտեմբեր 16–ին, «կանաչ երթը» կը յայտարարէ որ խաղաղ չարժում մըն է տիրանալու համար սպանական Սահարային որ թագաւորութեան տեւականութիւնը նկատած է 350·000 է մասնակցողներու թիւը եւ Հասան Բ· կը հրահանգէ· – «Եթէ Սպանացի մը վրաղ կրակէ, ճամբադ չարունակէ միայն հաւատքովդ պինուած»։ Եւ անոնք կը քալեն մէկը ձեռքը՝ դրօշակը, մէւսը՝ Գուրանը։ Նոյն տարին, Ֆրանքօ մահամերձ է եւ Խուան Գարլոս որ փոխանցման չրջանը կ'ապահովէ, արհան բաղնիք մը չուզեր։ Համաձայնութիւն մը կը տորդագրուի, Սահարան պիտի բաժնուի Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ։ Քաղաքական դասը կ'ողջունէ «վերադարձը»։ Անդին, սակայն, Ալժերիա Սահարայի ցեղախումբերը անկախութիւն կը պահանջեն, զօրակցութիւնն ունենալով Պումեդիէնի եւ Քատաֆիի։ Լիբիա դէնք ալ կուտայ։ Պատերազմը անվերջանալի է։ Մարոքցիները պատ մը կը բարձրացնեն որ կը բաժնէ Ալժերիայէն։ Հրադադար մը կը հաստատուի։ Անկէ ի վեր ինքնավարութեան խօսք կայ։

*
**

Հասանի իշխանութեան առեղծուածը կը մնայ Պէն Պարքայի հարցը։

1965 Հոկտեմբեր 29–ին է որ մարոքցի ընդդիմադիրը կը ձերբակալուի· – «Ֆրանսական ոստիկանութիւն, բարի եղէք մեզի հետեւելու»։ Լիփի (ծանօթ ճաչարանը) առջեւն է, Պէն Պարքա կառք կը բարձրանայ, այլեւս երբեք մէջտեղ չելլելու համար։ Անթուան Փէրէզ, Փըրանս· դաղանի սպասարկութեանց դործակալ Մարոքի մէջ, քանի մը ոստիկանի եւ կասկածելի անձերու հետ այդ դործը դլուխ կը հանէ։ Կը հետաքննէ զօրավար Ուֆքիրի, Մարոքի Ապահովութեան պետը՝ «ծրարը հասած է»։ Բայց, խնդիրը կը բարդանայ, Ֆրանսական հողի վրայ, Ֆրանսայի ոստիկաններ կը հարցապնդեն Պէն Պարքան, որ կը մեռնի, կ'ըսուի սրտի տագնապէ մը։ Մարմինն ալ չկայ (կրազիւսի մէջ թափուած է)։ Տը Կօլ կատղած է։ Ֆրանսական դաղտնի սպասարկութեանց պետը պաշտօնազրկուած է, ձերբակալման միջազդային հրամանագիր կայ զօրավար Ուֆքիրի դէմ, Փարիզի եւ Ռապաթի յարաբերութիւնները սառած են։ 34 տարի ետք թղթածրարը չէ փակուած։

*
**

Հասանի կը յաջորդէ իր անդրանիկ զաւակը՝ իշխան Սիտի Մոհամէտ որ դարձաւ արդէն Մոհամէտ Զ· 35 տարեկան, ամուրի, ճչմարիտ դեմոկրատ մը կը նկատուի։ Պաքալօրէաչէն յետոյ, իրաւաբանութիւն ուսած է Ռապաթ, ապա ուսումը վերջացուցած տոքթորայով մը, Նիս, նիւթ ունենալով՝ «Եւրոպական համայրակապութիւնը եւ Մաղրէպը»։

*
**

ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

2 միլիոն կը գնահատուէր Հասան Բ·ի յուշարկաւորութեան մասնակցողներու թիւը։ Մարոքցիներ եկած էին երկրին բոլոր քաղաքներէն եւ պետական աւելի քան 30 պետավարներ։ Առանց կարդին Գլինթըն, Շիրաք, Մուպարաք, Խուան Գարլոս թագաւորը, Սիւլթման Տէմիրէլ, Պարաք, Արաֆաթ, Պութեֆլիքա, Այատոլլահ Բ·, եւայլն, եւայլն։ Ատատ չէր եկած, մինչ կը նախատեսուէր տեսակցութիւն մը Գլինթընի հետ։ Գանօթ է որ նման յուղարկաւորութիւններ կը ծառայեն զանազան տեսակցութիւններու պետական դեկավարներու միջեւ։ Շիրաք տեսակցած է Պութեֆլիքայի հետ եւ կ'ըսուի թէ որոշուած է Շիրաքի այցելութիւնը Ալժերիա։

Թաղման արարողութիւնը աւելի քան չորս ժամ տեւած է։ Թափօրը կը յառաջանար երեք քիլոմեթրի վրայ մինչեւ դամբարանը ուր Հասան Բ· դնաց հանդչելու իր հօր՝ Մոհամէտ Ե·ի կողքին։

Բոլորը, այլեւս, կը յիշեն միայն մեծ արքան, խելացի, խոհատուն, ժողովուրդին հայրը, ընդհանրապէս մոռացութեան տալով քաղաքական բանտարկեալները, բանտերու մէջ կիրարկուող չարչարանքները։ Ցոյս կայ որ զաւակը ամրապնդէ ժողովրդավարութեան ճամբան, զոր Հասան բացած էր վերջերս։ Հասան Բ· նաեւ, աշխարհի մեծահարուստներէն մէկն էր։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՐՊ 14 ԳԻԼԱՅԻՆԵՐ սպաննուած են իրենց դաշտին մէջ, Փրիսթինայի հարսը, այսինքն հոն ուր ՔՖՈՐ–ը (ՄԱԿ–ի ուժերը) պարտին թնակչութիւնները պաշտպանել։ Քուչնէր իր ցաւն ու վրդովումը յայտնեց, խոստանալով որ քննութիւնը պիտի չդադրի դորչակի յանցաւորները չեն յայտնաբերուած։ Պելկրատ իր զայրոյթը չի ծածկեր եւ կը դատապարտէ ՔՖՈՐ–ի կրաւորական դիրքը։ Կրաքոյի այս չարդը արդէն ուրիչ բան չէր եթէ ոչ ասպարէդ կարդալ ՔՖՈՐ–ի։ Եուկոսլաւիա Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ պահանջեց։ Կը կարծուի որ դեռ 40 հազար սերպ կայ Քոսովօ։ 200 հազար էին 1998–ին։ ՈՒ – ԶԷ – ՔԱ–ն ալ դատապարտեց արարքը չեչաելով թէ անոնք որոնք այդ արարքը դործած են ոչ մէկ կապ ունին ՈՒ – ԶԷ – ՔԱ–ի հետ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ սպայակոյտի նախադահութիւնը որոշած է 3,5 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն կատարել Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան։ Համաձայնագիրը ստորագրուած է Բաքուի մէջ ուր դացած էր Թուրքիոյ սպայակոյտէն պատուիրակութիւն մը երկու երկիրներու միջեւ զինուորական դործակցութեան յետագայ քայլերը որոշելու։

ՆԻՇԻ (Սերպիոյ երրորդ քաղաքը) մէջ է որ նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է Միլոսեւիչի դէմ, 25 հազար հոդիի մասնակցութեամբ։

ՓԵՔԻՆ կը զդուչացնէ Միացեալ–Նահանգները, ազդարարելով որ խոհեմ ընթացք ունենան Զինաստանի եւ Թայվանի միջեւ ծագած տագնապին առթիւ։ Արտաքին նախարարը ըսած է թէ պէտք է ԱՄՆ քիչ խօսին եւ ոչինչ ընեն անկախութեան րոցերը հրահրելու համար։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ չրջանը հեծանիւով վերջ գտաւ, Յուլիս 25–ին, Շան գ'Էլիզէի վրայ ամերիկացի Լէնս Ամթրոնկի յաղթանակով։ Այս չրջանին մեծ անակնկալն էր արդէն այս երիտասարդը որ երեք տարի առաջ ամորձիի խլիրդէ կը տառապէր, խլիրդ որ տարածուած էր նաեւ թոքին եւ ուղեղին եւ որ յաջողեցաւ յաղթահարել։

ՌՈՒՍ զինուորներ կը ծախուին կամ վարձու կը տրուին իրենց սպաններուն կողմէ Չէչէններուն։ Այս լուրը կու տայ «Կոմերսանտ» դործարարներու օրաթերթը, օրինակներ ալ թուելով։ Այսպէս, Չէչէնիոյ սահմաններուն վրայ դտնուող ռուս յիսնապետ մը երկու զինուոր ծախած է 10 կրամ հերոյինի փոխարէն։ Ուրիշներ վարձու կու տան տեղւոյն գիւղացիներուն 25–էն 50 ռուբլիի մէկ օրուան համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 23 / 26)

Ք. ՓՈՆՍԸԼԷԻ ԲԱՔՈՒ ԱՑՑԸ

Ֆրանսայի Վերահսկոյի նախադահը Ք· Փոնսըլէ Յուլիս 23–ին Բաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է նախադահ Հ· Ալիեւի հետ ու կրկնած Կովկասի մէջ տնտեսական դործակցութեան եւ ընդհանուր չուկայի մը առաջարկը։ Ադրբեջանի նախադահը համամտութիւն յայտնելով ըսած է թէ այդ դաղափարը իրականացնելու համար անհրաժեշտ է որ կայունութիւն ու խաղաղութիւն հաստատուի չրջանին մէջ· աւելցուցած է թէ իր երկիրը կը փորձէ կարդաւորել Ղարաբաղի պատճառով ծագած հայ-ադրբեջանական հակամարտութիւնը թէ՛ միջնակի խումբի չրջանակներուն մէջ, թէ երկու պետութիւններու դեկավարներու ուղղակի բանակցութիւններով։

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Յուլիս 23–ի հրամանագրով նախադահ Ռ· Քոչարեան նչանակած է Սահմանադրական փոփոխութիւններու յանձնաժողովին նոր անդամները, Արդարադատութեան նախարար Դ· Յարութիւնեանի նախադահութեամբ։ Յանձնաժողովին նոր կազմին անդամներն են՝ Իրաւաբանութեան համալսարանի ամպիոնի վարիչ Ն· Ալվազեան, Արտաքին Գործերու նախարարութեան իրաւաբանական վարչութեան պետ Շ· Աւագեան, Նախագահի աշխատակազմէն Վ· Գասպարեան, Սահմանադրական Դատարանէն Ա· Գիւլիմեան, Ներքին Գործերու նախարարութեան վարչութեան պետ Մ· Գրիգորեան, Սահմանադրական Դատարանէն Ֆ· Թոխեան, Կառավարութեան աշխատակազմէն Մ· Թոփուզեան, Վճռաբեկ Դատարանէն Մ· Խաչատրեան, Իրաւաբանական Ֆաքիւլթէի փոխ – տեսուչ Ա· Յարութիւնեան, Արդարադատութեան փոխ – նախարար Գ· Մալխասեան, Տնտեսական վերաքննիչ Դատարանի նախադահ Յ· Մանուկեան, Իրաւաբանական Ֆաքիւլթէէն Ռ· Պետրոսեան, Զինուորական դատախազ Գ· Ջհանդիրեան, Գիտութեան ակադեմիայէն Վ· Ստեփանեան, Իրաւաբանական Ֆաքիւլթէէն Վ· Քոչարեան։ Նոյն օրուան հրամանագրով մը նախադահէ խորհրդական նչանակուած է Ռազմիկ Դաւոյեան։

*
**

ՊԱՐԳԵԻԱՏՐՈՒՄ

Յուլիս 23–ին Ռ· Քոչարեան չքանչաներ, մեծարներ յանձնած է ներքին դործերու եւ ազդային ապահովութեան համակարդի 32 աշխատակիցներու (հինդը յետ մահու)։ Անոնց հետ Ս· Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով պարդեւատրուած է նախագահի խորհրդական Վ· Մովսիսեան «Արիութեան համար» մեծարով՝ փոխ _ նախարարներ Յ· Յունանեան, Յ· Վարեան, Գ· Յակորեան, Գ· Գրիգորեան եւ ուրիշներ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆ ՄԸ

– ԱՆՅՈՐԴՆԵՐ, ՅԻՇԵՑԷՔ...

Հարցումը ուելորդ է, պիտենք. անմահութիւնը վստահաբար տարբե՛ր համ մը ունի: Ի չգոյէ ուրիչ որակական բնորոշումի մը, նեթևլի թող ըլլար ըսել սա՛ տափակութիւնը, – անմահութիւնը՛... անմահական համ մը ունի: Մարդ արարածը կը կառչի անմահութեան իրը դերադո՛յն ճիզ՝ մահէն անդին ապրելու, վերապրելու: Մարդիկ կը վազեն անմահութեան հետևէն, – ա՛հ, դիս անմահացուցէք...

Եթէ կեդծ համեստութեամբ մը, ինք խորնի անճնասէր իր սեփական անմահացումը ապահովելու, իր չքնաղատը չուշանար ազդօգո՛ւտ ընկերակցութեան մը պիտակին տակ անմահութեան թեկնածուին անմահացումի գործընթացին լծուելու:

Իրականութեան մէջ հարազատ մեծութիւնները չեն որ անմահութեան հետևէն կը վազեն: Անմահութիւնը ի՛նք չուզի պէս կը հետեւի իրենց: Անոնք չեն մտահոգուիր իսկ անմահացումի հարցով, ո՛րովհետեւ գիտեն, համոզուած են թէ ի կենդանութեանն իսկ արդէն անմահացեր են իրենք: Մահը նշանակութիւն չունի իրենց համար...

Վարչական մտահոգութեանց զուգահեռ, յետ մահու մեծարանքի արտայայտութիւններ են փողոցներու, պողոտաներու, անելներու եւ այլ հրապարակներու անուանումները դէմքերու անուններով եւ պատմական դէպքերու կապուած թուականներով: Այս պարագային եւս մը տագնապութիւնը, որքա՛ն դովելի, յստակ է. յիշողութիւնը ապրեցնել ներկայ եւ գալիք ժամանակներուն մէջ: Ասիկա հարարակաց վարքագիծ մը ըլլալով, յիշողութեան վերապրումի գործընթացը կը յատկանշուի աստիճան մը աւելի բարձր արարքով մը, – կիսանդրիի մը, արձանի մը կամ յուշակոթողի մը յաւերումը աւելաւ հրապարակի մը վրայ: Ընդհանուր կանոնի մը չըլլալէն զուրս կը պարզուի տափաւին յաւելեալ երեւոյթ մը, – յուշատախտակի մը զետեղումը չէնքերու պատերուն վրայ հոս ու հոն...

Ասիկա ըլլալու է առաջին աստիճանը մեծարանքի մը, որուն նախաձեռնութիւնը կ'երթայ չատ հաւանաբար հաւաքականութեան մը, բարեկամներու ընկերակցութեան մը, որ անպայման կը վախաքի իր զգացումներուն արտայայտութեան – պարտադրաբար – բաժնեկից դարձնել անցորդները, – անցորդնե՛ր, յի՛շեցէք ... Մեր մտածումներուն թեւը կը կտրեն վայրկեանի կոտորակ մը, հիացումի պահ մը ընծայելով մեզի, – հպարտ ենք անցնելով Վոլթէրի հարազա՛տ բնակարանին առջեւէն, կարծէք՝ մեր հարեւանն ըլլար, կ'երեւակայենք՝ չարախինդ Վոլթէրը իր ժամանակի զգեստաւորումով: Հազիւ թէ չենք լմնար իր պատուական մոըլտուքը: Գիտեմ թէ ո՛ւր սպասնուեցաւ Ժան – Փօլ Մարան. նայեցէք Տանթոնի նայուածքին ուղղութեամբ: Թիւ 42 օթոպիւսը երկու ուղղութեամբ – երթ ու դարձ – կ'անցնի Էմման Ռոսթանի բնակարանին առջեւէն: Մտաբեր Ժոզէֆ Ժոֆրի բնակարանը կը գտնուի՝ երբեմնի դիւզ Օթէօյի բարձունքին վրայ: Միեսք Մանուչեանի անունը կը յիշուի նոյն այդ բարձունքի ծայրամասին, Միրապօ փողոցին վրայ: Եւ Փարիզ մեր ներաչխարհին մէջ կ'ապրի պատմական զգացումներու բեւեռականացումներով: Իր ամբողջ պատմութեան երկայնքին Փարիզ տեսեր է հազարաւոր դէմքեր, որոնք մէկէ աւելի արժանիքներ ունեցեր են փողոցի կամ պողոտայի վրայ յուշատախտակի մը արժանանալու: Եւ ասոնց չարքին՝ չատ մը Հայեր: Այսպէս, Օթէօյի (*) շրջապատին դուրս գալէ առաջ, աւելորդ չէ այս կապակցութեամբ յիշել թէ քանի՛ տարիներ այդ գիւղի՛ն մէջ ապրած, տառապած, եւ հուսկ՝ մեռած է մեր «Ազգային Սահմանադրութեան» եւ «Օսմանեան Սահմանադրութեան» դիմաւոր մշակներէն՝ Գրիգոր Օտեան:

Villa Sainte Marie, ուր կը բնակէր, այսօր ալ պոյութիւն ունի, միայն անունն է փոխած եւ եղեր է Villa Montmorency: Հրանդ Ասատուր երկարօրէն կը խօսի այս վիլլայի մասին Գ. Օտեանին յատկացուած իր գրութեան մէջ, որ հարուստ է այնքա՛ն չհեղեղան տեղեկութիւններով:

⁂

Շատ հաւանական է որ գոյութիւն ունի քաղաքային մարմին մը, որ կ'արտօնէ, կամ կը վաւերացնէ, արժանիքներու չափանիշերու հիմամբ, յուշատախտակներու զետեղումը պատերու վրայ: Բոլոր չափանիշերու հիմնական տուեալները կը մընան՝ ծառայութիւնը, նուիրումը կամ նպաստը ֆրանսական հայրենիքին:

Բացառութիւններ կա՛ն, իրողութիւն է, եւ այս բացառութիւններն են որ վաւերականութիւն կուտան կանոնին: Նշանաւոր անձնաւորութիւններ անցորդներէն յարգանք կը պահանջեն մուրալու պէս: Ահա՛ նմոյշ մը. –

«Անտրէ Լը Տիւ 1904 – 1980, հեծեծողշաւի մեծ եւ ժողովրդային ախոյեան. երկու անգամ Ֆրանսայի շրջանի հեծելարշաւի չաղթականը, բնակեցաւ այս տան մէջ»:

Մեծատառ արձանագրութեամբ մարմարեայ այս յուշատախտակը դրուած է դրեթէ դիմացը աւելի փոքր մակերեսով, աւելի մանր տառերով համեստ յուշատախտակի մը, որ կը յիշեցնէ, – «Հոս ապրեցաւ մառեշալ Ժոֆր 1909–էն 1919»:

Այսքա՛ն միայն: Եւ կը համեմատենք երկու յուշատախտակները. չափանիշերու խախտումը բացայայտ է: – Ա՛հ, եթէ մառեշալը հոն ապրեր է, ես ալ հո՛ն ապրեր եմ, ըսել կ'ուզէ հեծելանուրդ ախոյեանը՝ Մարնի չաղթականին համեմատ...

Եւ կը հետեւի հակադիր համեմատականի կանոնը, – որքան պարզ ու համեստ է յուշատախտակը, այնքան մեծ ու չարդանքի արժանի է արձանագրուած անունը: Հակառակը՝ որքան մեծ է յուշատախտակը, այնքան պզտիկ է ենթական, երբեմն ալ ոչնչութիւն մը:

Մեր պատմութեան մէջ կայ սակայն բացառութեանց մէջ բացառութիւն մը: Արդ, եթէ ընդհանրապէս յուշատախտակները կը չանան յատերժացնել երեւելի կամ անկերեւոյթ Ֆրանսացիներուն, կամ Ֆրանսային մասնաւոր ծառայութիւն մատուցած օտարահպատակներուն յիշատակը, ի վերջոյ գտնուեցաւ անկոչ հիւրը, որ կը լրացնէր բոլոր պայմանները անմահութեան հարազատ մուրացկանի մը, առանց իրաւունք ալ ունենալու, կարծես Փարիզի փողոցներուն մէկ անմահութիւն կը բաշխէին եկող – գացողին:

Décamps փողոցը (թիւ 37) կը դնուի Փարիզի ԺԲ. չքեղ թաղամասի քաղաքապետարանի անմիջական դրացնութեան մէկէ. հոն ուր ճամբան կը միանայ Ժորժ Մանուէլ պողոտային, անկիւնի վրայ կը բարձրանայ դեղեցիկ չէնք մը, որուն պատին վրայ զետեղուած է խոշոր յուշատախտակ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ. –

Alimardan Bey TOPTCHIBACHY
Président du Parlement
de la République d'AZERBAïDJAN
1918 - 1920
vécut dans cet immeuble en 1920.

Ո՞վ էր այս ոչնչութիւնը որ արժանացեր է արտասովոր ու մնայուն մեծարանքի եւ ի՛նչ մեծ ծառայութիւններ մատուցեր է արդեօք Ֆրանսային՝ որ ինքզինք նկատեր է կամ զինք նկատեր են արժանի այդ մեծարանքին: Յարերայութիւնը այնքան բացայայտ է որ կրնանք առանց ջոյզն կասկածի վատահ ըլլալ թէ ոչնչութենէ նուազ այս անձը ո՛չ իսկ մէկ տարի բնակեր է Փարիզ:

Կը պարզուի ուրեմն թէ չատ բան ընելու պէտք չկայ իր սեփական յուշատախտակը ունենալու համար Փարիզի այս կամ այն փողոցի տուներէն կամ ապարանքներէն մէկուն պատին վրայ, նախնտրաբար չքեղ թաղամասերու մէջ: Ապա եթէ այս ոչնչութիւնը իրը չափանիշ առնէինք՝ յուշատախտակի մը զետեղման արժանի դառնալու համար մահկանացուի մը անունը, արագ հաշիւ մը պիտի յայտնաբերէր թէ Փարիզի չէնքերու եւ տուներու պատերուն ամբողջ մակերեսները քով քովի դրած բաւարար պիտի չըլլային հիւրընկալելու համար այդ յուշատախտակները, բացի բազում էին Տիրոջ այգիին մէջ դեգերող անմահութեան մաքսանենդները:

– Անցորդնե՛ր, յիշեցէ՛ք. ումն Թոփճիպաշիի վարձո՛ւ բնական չարկաբաժինը հոս էր, Ալիմարտան Պէյ, Ադրբեջանի Խորհրդարանի նախագահը...

ՆԱՋԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(*) Հրանդ Ասատուր Auteuil–ը կը տառադարձէ Օթէօյլ: Տես՝ «Դիմաստուերներ», հեղինակ՝ Հրանդ Ասատուր, Բ. տպագրութիւն (Ա. տպագրութիւն 1921, Կ. Պոլիս), Պէյրութ, 1984, հրատարակիչ Կ. Տօնիկեան եւ Որդիք:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՅԹ ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Յունիս 22–ին, Մոնթէվիտէոյի մէջ, Ուրուկուայահայ Բազմամիութենական Կազմակերպութեան առաջարկին ընդառաջելով, Մշակոյթի եւ Կրթութեան Նախարարութեան հանդիսասրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Հայեր Ուրուկուայի մէջ. ինչո՞ւ, ծագումը, ներկայութիւնը (հաստատումը), ներդրումը եւ ապրումները» խորագրի տակ պատմութեան մրցոյթին: Ներկայ էին երկրի Կրթութեան եւ Մշակոյթի նախարար փրոֆ. Ժամանատու Ֆաու, փոխ – քարտուղար փրոֆ. Անթոնիօ Կեռա, երեսփոխան Խայմէ Թրոպօ, Կրթութեան Խորհուրդի ընդհանուր տնօրէնուհի փրոֆ. Մարիա Լիլեյինտարթէ, Խորհուրդի անդամ փրոֆ. Նորմա Փենիա, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Թադէոս Վրդ. Զիրեքեանց (Ուրուկուահայոց առաջնորդ Տ. Յակոբ Եպիսկոպոս Գըլըճեանը Հայաստան կը գտնուէր), Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Հ. Անթոնիօ Քէչէճեան, Հրեայ գաղութի ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ հայ գաղութի մեծ թիւով անդամներ:

Պր. Յակոբ Գարագեանի բացման խօսքէն ետք, ելոյթ ունեցաւ Ուրուկուահայ Բազմամիութենական Կազմակերպութեան նախագահ – փաստաբան Ռոպէրթօ Քէօշքէրեանը, որ ներկայացուց մրցոյթի գաղափարը, ուղղուած Ուրուկուայի բոլոր պզտրցական ուսանողներուն՝ հայ թէ ոչհայ: Հիմնական նպատակն է որ իրենք ուսումնասիրեն ցեղասպանութեան պատճառները եւ հայութեան արտագաղթի պատճառները: Ապա, Կրթական Խորհուրդի ընդհանուր տնօրէնուհի փրոֆ. Մարիա Լիլեյինտարթէ Բազմամիութենական Կազմակերպութեան կողմէ առաջարկուած մրցոյթին պատճառները եւ առթած հետաքրքրութիւնը բացատրեց: Կրթութեան նախարար փրոֆ. Ֆաու խնդրեց «յիշել այն տարիները երբ ես երեսփոխանի մը քարտուղարն էի մեր երեսփոխանական խումբի անդամները կը կազմէին օրէնքի նախագիծ մը, որպէսզի Ուրուկուայի օրէնսդիր մարմինը ընդունէր եւ դատապարտէր Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ այդպէս եղաւ. Ուրուկուայ դարձաւ առաջին երկիրը որ պաշտօնապէս ճանչցաւ Հայերու Ցեղասպանութիւնը», չէչտեց նախարարը: «Զէի երեւակայեր որ այդ քարտուղարը – ըսաւ – քանի մը տասնամեակ ետք պիտի բանար իր նախարարութեան դուռները ընթացք տալու համար չատ ապնիւ եւ հետաքրքրական մրցոյթի մը»: Այդ չնորհակալութիւն յայտնեց կրթական համակարգի մասնագէտներուն, որոնք մեծ զգացումներով ընդունեցան առաջարկը, որ ըստ իրեն «ամենալաւ գործերէն մէկն է», քանի որ կը վերաբերի ուսանող երիտասարդութեան: Պատմութեան մրցոյթին կրնան մասնակցիլ պետական եւ սեփական կրթական հաստատութիւններուն երկրորդականի 3–րդ եւ 4–րդ դասարաններու աշակերտները (14 – 15 տարեկան): Ուրուկուահայ Բազմամիութենական, Կազմակերպութիւնը մրցոյթի յաղթողին պիտի նուիրէ դէպի Հայաստան ճամբորդութիւն մը՝ մէկ չաբթուան կեցութեան բոլոր ծախքերը ներառեալ, եւ անոր պատկանած վարժարանին համակարգիչ մը: Մրցոյթին արդիւնքները պիտի յայտարարուին Սեպտեմբեր 21–ին, Հայաստանի անկախութեան օրուան առիթով: Դատակազմը պիտի ունենայ կըթական Խորհուրդի երկու եւ հայ գաղութէն մէկ ներկայացուցիչ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԿԱԼԱՅԻ ՃԱՇԸ

Շաբաթ, Մայիս 29–ին, Արժանթինի մօտ Հայաստանի դեսպանութիւնը իր կալան ունեցաւ Պուէնոս _ Այրէսի «Նեարթըն» պանդոկի մէջ: Տօնախմբութիւնը հաճելի դիպուածը պարզեւեց բոլոր ներկաներուն, որոնք նպատակ ունէին աւարտ կանդնելու Հայաստանի դեսպանութեան, որ 1993–էն բացուած է քաղաքիս մէջ, իսկ 1994–էն ունի իր սեփական գրասենեակը, տրամադրուած «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութեան կողմէ:

Ճաշին նախագահեցին դեսպան Արա Այվազեան եւ իր կողակիցը Գայեանէ, Արժանթինի եւ Չիլիի թեմի առաջնորդ Գիւտակ Արք. Մուրատեան եւ Հայ Կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան եպիսկոպոս Պօղոսեան: Իրենց մասնակցութիւնը բերին Ռուսաստանի, Հունգարիոյ եւ Չեխիոյ դեսպանները, Արժանթինի Արտաքին Գործոց նախարարութեան Արեւելեան Եւրոպայի բաժնի տնօրէնն ու փոխ – տնօրէնը, Ազգային Ծխակառավարութեան տնօրէնութեան ներկայացուցիչը, Հիւլէական Հակակշռի տնօրէնութեան ներկայացուցիչը:

Ճաշէն բացման խօսքը կատարելով, դեսպան Այվազեան չնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ ի մասնաւորի Տիկնոջ յանձնախումբին, որ այս գաղափարի իրականացումին տէր կանգնեցաւ: Դիչերուան երաժշտական բաժինը ապահովեցին «Մանհաթան» եւ «Նոր Արեւք» նուագախումբերը: Մէջ ընդ մէջ, ելոյթ ունեցան նաեւ «Սեւնիոր Թանկօ» եւ «Մասիս» պարախումբերու անդամներ:

Ուշ դիչերին, տեղի ունեցաւ հայկական պետականութեան վերականգնումի տօնի՝ Մայիս 28–ի յիչատակ կենաց մը:

⁂

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՕԳԵԿՈԶՈՒՄԸ ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Յունիս 4–ին, Հայ կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մայիս 28–ի ոգեկոչումը Ազգային Առաջնորդարանի կողմէ: Հանդիսավարութիւնը կատարեց Զաւէն Կնեազեան: Ելոյթ ունեցան «Վասպուրական» երգչախումբը (դեկավար Անդրէս Սահեվանեան) եւ «Մասիս» պարախումբը (դեկավար՝ Զաւէն Կնեազեան), որոնք ներկայացուցին օրուան խորհուրդին նուիրուած երգեր ու պարեր: Խօսք առաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Արա Այվազեան, որ վեր առաւ օրուան նչանակութիւնը: Ապա յայտարարեց, թէ իր մտադրած ծառայութիւններու համար, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ կը յանձնուի հայկական անձնագիր թեմիս առաջնորդ Գիւտակ Արք. Մուրատեանի: Փակման խօսքին մէջ, Գիւտակ Արք. չնորհակալութիւն յայտնեց այս մեծարանքին համար եւ վեր առաւ թուականի կարեւորութիւնը: Կիրակի, Յունիս 6–ին, Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Թիւթիւնճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մայիս 28–ի նչումը ճաշով մը: Խօսք առին Ռուստոմ Արիքեան (Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւն), ճարտարապետ Խոսրով Թառամեան («Հայաստան» Հիմնադրամ), Տիկնօ Տէօքմէճեան (Հ. Յ. Դ. Միացեալ Կոմիտէի կողմէ) եւ փոքրօ Թադէոսեան (Հ. Յ. Դ. Կեդր. կոմիտէի կողմէ): Գեղարուեստական բաժինին, ելոյթ ունեցաւ ՀՕՄ–ի «Նայիրի» պարախումբը: Երաժշտական բաժինը ապահովեց «Նոր Արեւք» նուագախումբը:

⁂

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՕԳԵԿՈԶՈՒՄ ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 28–ի կէսօրին, տեղի

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ԱՄԱՐԱՍ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈԶԹԸ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷԼ («Յառաջ»). –

«Ամարաս» մանկական պարախումբը մասնաւոր հրաւէրով մասնակցեցաւ, Յունիս 25–էն Յուլիս 4, Մարթա եւ Ռուսյան (Շարանթ – Մարնթիմ) քաղաքներու փողբորիք պարերու փառատօնին։ Ապա, հրաւիրեալ մը կատարեց հայկական դաշտերու այցելութիւն։ Անցաւ Լոնտոն, Յուլիս 9–ին, ուր տուաւ երկու ներկայացում։ Հուսկ ժամանեց Մարսէյլ։ Յուլիս 14–ին, ելոյթ մը ունեցաւ Լա – Սիոթայի մօտ Սերեսթ դիւղաքաղաքը եւ Յուլիս 15–ին Հայ Մշակոյթի Տունը։ Այս երկու ելոյթները կազմակերպուեցան հապճեպ օրը օրին, չնորհիւ խումբին ծանօթ եւ բարեկամ անձերու աշխատանքին, նուիրուած ժողովրդական որոշ յայղուածքներ։

Ո՞վ է «Ամարաս»ը։ Բացատրութիւնը կը թողունք տասնըմէկամեայ համակրելի աղջնակ՝ Ասիա Սահակեանին, օրուան խօսնակը, որովհետեւ ան իր համարձակութեամբ, ժպիտով, ինքնավստահութեամբ, անթերի առոգանութեամբ, եւ արդէն իսկ որոշ վարժութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ դրաւեց բոլորին ուշադրութիւնը եւ ամէն մէկ երեւումին արժանացաւ ջերմ ծափահարութիւններու։

«Ձեզ ողջունելու է եկել Հայաստանի Հանրապետութեան երկրապահ կամաւորների Միութեան կեդրոն համայնքի բաժանմունքի «Ամարաս» մանկական պարախումբը, ղեղարուեստական ղեկավար Աշոտ Մարտիրոսեան, պարուհուհի Ատղիկ Զաքարեան, ժամանակակից պարերի ղեկավար Էլէն Մարտիրոսեան։ Եկէք պարզարանենք թէ ի՞նչ է ասել «Ամարաս»։ «Ամարաս» Արցախում դանուող եկեղեցի է, որը կառուցուել է Դ. դարում Գրիգոր Լուսաւորչի կողմից։ «Ամարաս» մանկական պարախումբը տակաւին մանուկ է։ Ծնուել է 1996–ի Սեպտեմբերին։ Սակայն չմնաց այդ հանդամանքին։ Երեք տարի. հրոլորած «Ամարաս» մանկական պարախումբը արժանացել է «Փառատօն 97»ի 3–րդ կարգի մրցանակին. «Միջդպրոցական 97» մրցոյթ փառատօնում դափնեկիրի կոչման, «Երեւան 97» մրցոյթ փառատօնում Ա. մրցանակին եւ «Վաղարշապատ» մրցոյթ փառատօնում ժամանակակից եւ ժողովրդական պարերի Ա. կարգի մրցանակի։ Ահա, այսպիսի բովանդակալից կենսագրութիւն ունի «Ամարաս» մանկական պարախումբը։ Ձեր բուռն ծափահարութիւնները «Ամարաս» Մանկական պարախումբին եւ նրա դեկավար՝ Աշոտ Մարտիրոսեանին»։

«Ամարաս» մանկական պարախումբը քեմ եկաւ իր լրիւ կազմով քայլերգ պարով մը։ Ապա, տղաքը կատարեցին «բերդ» պարը եւ աղջիկները ժողովրդական «իլիկ» պարը, երաժշտութիւն Ա. Աւետիսեանի։ Ցաջորդեցին «Մարդարապատ» եւ Կատակ պար մը։ Երկու ժամանակակից, այսինքն արդիական միջազգային պարեր եկան ընդմիջելու հայկական դասական յայտագիրը որ չարունակուեցաւ «Հովիւներու» եւ «Մայրթ Նովա» պարերով։ Առաջին մասը վերջացաւ զարձեալ արդիական պարով մը, այս անգամ արեւելեան ոճով՝ «Հապիպի» (սիրելիս)։

Բ. մասը սկսաւ աղգագրական պարով մը, ապա «Արցախ» մենապարը՝ Էլէն Մարտիրոսեանի կատարմամբ։ Շնորհալի խօսնակը՝ Ասիա Սահակեան, արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Աղատութիւն» քերթուածը։ Նուագախումբը առանձին հանդէս եկաւ ժողովրդական երաժշտութեան մեկնաբանութեամբ։ «Պարպի» եւ «Մատոնա» պարերը զարձեալ բեմը միջազգայնացուցին։ «Սուրերու Պար»ով վերադարձանք աւելի դասականին եւ «Շալախո», «Քոչարի» եւ «Ով Հայոց Աչխարհ» պարերուն վրայ իջաւ վարագոյրը։

Ղեկավար Աշոտ Մարտիրոսեան ներկայացուց խառն յայտագիր մը։ Անհրաժեշտ է՞ր։ Ամէն պարապայի մէջ մեկնաբանուած պատանիներու կողմէ՝ թարմ եւ հաճելի էր։ Պարուհուհի Ատղիկ Զաքարեանի պարագրութիւնը կը մնայ հայկական դասական, առանց յատուկ ինքնատիպութեան, բայց հարազատութեան մը փնտռտուքով եւ կիրարկումով։

Հակառակ արձակուրդի եղանակին, հաղճել պատրաստութեան Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահը բաւականին լեցուած էր։ Ներկաները հայկական ջերմ ալրումներով, հոգեկան ուրախութեամբ հաղորդութեան մէջ մտան խումբի պատանի անդամներուն հետ եւ վայելեցին ու բաժնեցին անոնց թարմ խանդավառութիւնը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ունեցաւ մասնաւոր հանդիսութիւն մը պատրաստուած բոլոր կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ՝ Գորտոպա քաղաքի Սան Մարթինի հրապարակը։ Պաշտօնական ներկաներու շարքին էին նահանգապետ Ժողովի Ա. փոխ – նախագահ Էվիս Մոլարտօ, նահանգային տեղական տոքթոր Նիքոլա, քաղաքապետութեան քարտուղար՝ Գարլոս Վարասէ։

Գաղութային վարչութեան ատենապետուհի Ամբարձում Թորգոմեանի դիմաւորութեամբ, կազմակերպիչ յանձնախումբը ծաղկեպսակ մը դետեղեց ազատարար Սան Մարթինի արձանի առջեւ։ Ակնուհանեւ Ա. Թորգոմեան խօսք առաւ օրուան խորհուրդի մասին։

Նոյն օրուան առաւօտեան, Սահակ – Մեսրոպ եւ Մանուէլ Պէլգրանօ զաղութային վարժարաններու աշակերտութիւնը յատուկ ձեռնարկով մը ոգեկոչեց Մայիս 28–ի 81–րդ տարեդարձը։ Կիրակի, Մայիս 30–ին, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն՝ Աւետիս Քահանայ Թորոսեանի կողմէ, մայիսեան ճակատամարտերու ինկածներու յիշատակին։

*
**

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄՈՆԹԻՎԻՏԷՈՅԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 28–ին, Մոնթէվիտէոյի Անկախութեան հրապարակը տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղում Ուրուկուայի ազատարար զօրավար Արթիկասի յուշարձանի առջեւ։ Խօսք առին Հ.Ց.Դ. Վառեան Կոմիտէի ներկայացուցիչ Աւետիս Պատանեան եւ զաղութը նոր ժամանած Մատթէոս Վրդ. Զիրեկեանցին։

Մայիս 29–ին տեղի ունեցաւ կեդրոնական հանդիսութիւնը զաղութի Մշակոյթի սրահին մէջ։ Խօսք առին Հ.Ց.Դ. կեդր. Կոմիտէի անդամ Գարլոս Սէֆէրեան (Պուէնոս – Այրէսէն) եւ Հ.Ց.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութեան կողմէ Ալեխանտրա Վարդեան։ Գեղարուեստական բաժինն ելոյթ ունեցաւ Գորտոպայէն յատկապէս հրաւիրուած խումբ մը՝ Ռոսիթա Քիրիճեանի ղեկավարութեամբ, կազմուած՝ Հ.Ց.Դ. Անդրանիկ ակումբի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի մասնաճիւղի անդամներէ, որ հրամցուց «Հայաստան կ'սպրի» երաժշտական ներկայացումը։ Ելոյթ ունեցան նաեւ Համազգայինի «Շիրազ» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Սերոբեանի, եւ երգիչ՝ Յակոբ Պօյաճեան, ընկերակցութեամբ՝ «Երեւան 50» նուագախումբի։ Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ պարահանդէս։

Մայիս 30–ին Գորտոպայի հիւրերուն ի պատիւ հրաժեշտի սեղան մը կազմուեցաւ «Վառեան» ակումբի մէջ։

*
**

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մայիս 20 – 26–ին, Պուէնոս – Այրէս այցելեցին դեսպան Աշոտ Մելիք – Շահնազարեան՝ Համահայկական Ողիմպիական Խաղերու կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահը, փոխ – նախագահ՝ Հրանդ Պարտաղճեանի ընկերակցութեամբ։

Իրենց ժամանումի օրը, հիւրերը մասնակից եղան Ս. Ներսէս տուին «Ռուիլքըն Փալաս» պանդոկին մէջ։ Դեսպան Մելիք Շահնազարեան բացատրեց նախաձեռնութեան իմաստը եւ կազմակերպութեան աշխատանքները, որոնց կը մասնակցին՝ տարբեր քաղաքներու մէջ, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի եւ Հ.Մ.Մ.–ի մասնաճիւղերը։ Պուէնոս – Այրէսի մէջ այս աշխատանքը սոսկածած է Հ.Բ.Ը.Մ.–ի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի ներկայացուցիչ յանձնախումբ մը։

Նախատեսուած է չուրջ 5000 հոգիի (որոնցմէ երկու հազարը մարզիկներ) այցելութիւնը Երեւան, Օգոստոս 28 – Սեպտեմբեր 5–ին։ Ողիմպիականները պիտի կրկնուին 4 տարին անգամ մը. երկրորդ խաղերը նախատեսուած են 2001 թուականի համար։

Մայիս 25–ին, երկու հիւրերը ներկայ եղան Հ.Մ.Ը.Մ.–ի կողմէ արժանթինեան ազատութեան ոճնակատարութեան թուականի կազմակերպուած աւանդական խրովածին։ Խօսք առին դեսպան Մելիք – Շահնազարեան, Պր. Պարտաղճեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի առենապետ՝ Ատղ Գրիգորեան։

Գեղարուեստական բաժինը ապահովեց «Նոր Արաքս» նուագախումբը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ը.

Մինչեւ Փերճա հասնելնին պատանի որբը նորէն խօսակցութիւններ ունեցաւ Դերկոմին հետ, որուն համակրանքը հետզհետէ կ'աւելնար այդ տղուն վրայ։

Երբ չոգենաւը Փերճայի նաւահանգիստին մօտեցաւ իր գնացքը դանդաղեցուց։ Ուղեւորները սկսան իրենց բեռները պատրաստել ու ցամաք ելլելու պատրաստուիլ։ Որբերն ու որբուհիները բերուեցան վերնայարկը, ուր ընդհանուր խառնիճաղանճ մը կը տիրէր։ Տղաքը, հեռադբքիր, կը դիտէին իրենց չուրջը պարզուած տեսարանը։

Ցանկարծ ազդակ մը լսուեցաւ.

– Որբուհի մը ծովը ինկաւ...

Ու բոլոր տղաքը սկսան լալ ու պոռալ։ Հաղիւ թէ այդ ազդակը լսուած էր, Գարեգին, խելայեղ վազքով մը, ճեղքեց բազմութիւնը ակնթարթի մը մէջ, իր հագուստներէն մերկացաւ ու նետուեցաւ ծով։

Նաւապետը արդէն իսկ չոգենաւը կեցուցած էր ու նաւաստիները աճապարանքով նաւակ մը կ'իջեցնէին ծով։

Վերնայարկին մէջ տիրող յուզումը աննկարագրելի էր։

– Ո՞ր որբուհին է ծովը ինկողը, – կը հարցունէին աս ու անդ։

– Սուրբիկն է, Սուրբիկը, – կ'ըսէին ընկերուհիները, սարսափահար դիտելով ծովը։

– Ի՞նչպէս ինկաւ...

– Ինքզինքը նետեց։

– Չէ, չափազանց դէպի դուրս կախուած էր, հաւասարակշռութիւնը կորսընցուց։

– Գլխու պտոյտ ունեցած ըլլալու է...

Ամէնքը սրտատրոփ անձկութեամբ կը դիտէին Գարեգինը, որ կը լողար յուսահատ ճիգով մը։ Ծովամոյն աղջկան հետքը չէր երեւար սակայն։

– Խեղդուեցաւ խեղճը, – կ'ըսէին Սուրբիկի ընկերուհիները լալահառաչ։

Ցանկարծ Գարեգին ալ անյայտ եղաւ ջուրին տակ։

– Ուժասպառ եղաւ տղան, – կը մտածէին չոգենաւէն դիտողները։

Նաւավարը մօտեցած էր արդէն արկածին վայրը։

Մէկէն երեւցաւ Գարեգին՝ իր թեւերուն մէջ բռնած Սուրբիկին մարմինը։ Նաւաստիները օգնութեան եւ յաջողեցան նաւակին մէջ առնել պատանին ու աղջիկը։

Սուրբիկ անշարժ փռուած էր նաւակին մէջ։

– Կ'երեւայ, որ արդէն մեռած է, – կ'ըսէին չոգենաւի մէջ գտնուողները, – ափսո՛ս, ուշ հասան։

Վերջապէս նաւակը մօտեցաւ չոգենաւին։ Սուրբիկ չէր մեռած եւ անմիջական դարմանումներու չնորհիւ կրցաւ շուտով ինքզինք գտնել։

Ամէնքը խանդավառ ուրախութեամբ կը չնորհաւորէին Գարեգինը իր այս գեղեցիկ ու քաջ արարքին համար։

Բայց պատանին համեստօրէն կը մերժէր իրեն չտալլուած գովեստները։

– Ըրածս չատ պարզ բան մըն է եւ այնքան ցոյցերու պէտք չկայ, – կ'ըսէր։

Դերկոմսը ամէնէն առաջ մօտեցաւ պատանիին եւ յուզումով անոր ճակատը համբուրեց։

– Կեցցե՛ս, Գարեգին, – ըսաւ։

– Լողալ գիտցողի մը համար ամենագիւրին բանն էր ըրածս, – պատասխանեց Գարեգին։

– Ես ալ չատ լաւ կը լողամ, բայց քու վայրկենական քաջասրտութիւնդ չունեցայ, – ըսաւ Դերկոմսը։

Սուրբիկ ինքն ալ եկաւ չնորհակալութիւն յայտնելու իր ազատարարին։

Որբուհին ու որբը համբուրուեցան, մինչ ամէնքը յուզուած զննողք կը դիտէին։

Ստեփան Ցեսուեան ուղեց զրամական նուէր մը ընել պատանի ազատարարին՝ Գարեգին զրեթէ բարկանալով մերժեց։

– Ես նուէր ստանալու համար չազատեցի որբուհին, – գոչեց, – զրամի պէտք չունիմ, ես կրնամ իմ աշխատութեամբս զրամ շահիլ։

Սրբուհի հազիւ 14 տարեկան զեղեցիկ աղջիկ մըն էր նիհար, բայց առոյգ կազմով։

Դերկոմսը մօտեցաւ իրեն հետը խօսակցելու համար, մինչ Գարեգին իրենց քով կեցած էր։

– Ո՞ւրտեղացի ես, աղջիկս, – հարցուց։

– Ծարբերդցի եմ, – պատասխանեց աղջիկը։

– Հայրդ, մայրդ կ'ենթադրեմ որ կորսընցուցած ես։

– Չեմ դիտեր։

– Ի՞նչպէս չես դիտեր...

– Երբ մենք տարագիր եղանք, ես մօրաքրոջս քովն էի, հայրս Ամերիկա էր, իսկ մայրս Սըվազ կը գտնուէր։

– Այն ատեն կրնայ ըլլալ, որ երկուքն ալ ողջ ըլլան, – պատասխանեց Դերկոմսը, – պէտք չէ յուսահատիլ, օր մը իրար կրնաք գտնել։

– Արդէն չեմ յուսահատած, – ըսաւ որբուհին՝ ժպտելով։

– Իսկ մօրաքո՞յրդ, որուն հետ տարաբախտութեան զարձաւ, ո՞ղջ է։

– Բոլոր ազգականներս ճամբան հետըզհետէ մեռան, իսկ ես Ռաքքա արաբ ընտանիքի մը քով մնացի, մինչեւ որ եկանք անոնց քովէն առին ու Հալէպ, անկէ ալ Պոլիս բերին։

– Տարագրութեանդ ատեն քանի՞ տարեկան էիր։

– Վեց տարեկան, – պատասխանեց Սուրբիկ։

– Ուրեմն ամէն բան կը յիշես։

– Ամէն բան ... կարելի՞ է մոռնալ մեր տեսածները։

– Մականունդ ալ գիտես անշուշտ։

– Այո... մենք Թաթոսեան ընտանիքէն ենք։

Դերկոմսը նօթագրեց որբուհիին անունը, մականունը, ծննդավայրը եւ ըսաւ.

– Պիտի աշխատիմ քննութիւն մը կատարել, կը յուսամ, որ կարելի պիտի ըլլայ գտնել հայրդ գտնել Ամերիկայի մէջ։

– Շատ չնորհակալ կ'ըլլամ։

– Բայց հոս ո՞ւր պիտի տեղաւորեն քեզ։

– Չեմ դիտեր։

– Ինչ որ է, ես կը հասկնամ ... գուն հոգ մի՛ ըներ եւ գիտցիր, որ բարեկամ մը ունիս, որ քեզմով կը հետաքրքրուի։

(Շար. 68)

Պ. Ժիրայր Դատաւորեան,
Տիկին Սիլվա Դատաւորեան եւ զաւակները՝ Եոհան եւ Նիքոլա,
Աղջի Տիկին Քնարիկ Պուրնութեան,
Տէր եւ Տիկին Ռոպէճ եւ Նիքոլ Ճիտէճեան եւ զաւակները՝ Ֆրէտ, Լիւտովիք եւ Ֆլորանս,
Ճիտէճեան ընտանիքները (Պրիւսէլ, Ցիւրիխ եւ Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Մուրատ Փանոսեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Մաքս Տըժան եւ աղջիկը
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ _ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Ճիտէճեան)

մահը որ պատահեցաւ 1999 Յուլիս 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հոգեբչաբթի, Յուլիս 28-ին, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Կրասիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱՍՔ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՑՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅՑ ՆԿԱՏԵԼ:

5, ave Simon Hayem, 95210 Saint-Gratien

«ՅԱՌԱՋ» _ Մեր ցաւակցութիւնները ժիրայր Դատաւորեանի, Սիլվա Դատաւորեանի, Պուրնութեան եւ Ճիտէճեան ընտանիքներուն:

Monsieur Gérard Tadavorian
son epoux,

Madame Sylva Tadavorian et ses enfants Johan et Nicolas
sa fille et petits-enfants,

Madame Veuve Knarig Bournoutian
sa sœur,

Monsieur et Madame René Djidedjian et leurs enfants Fred, Ludovic et Florence
son frère, belle-sœur, neveux et nièce,

Les Familles Djidedjian à Bruxelles, Zurich et Beyrouth

Monsieur et Madame Mourad Panossian à Istanbul,

Monsieur et Madame Max Dejean et leur fille
ses cousins et cousines

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Hourig Tadavorian
(*née Djidedjian*)

survenu le 23 Juillet 1999.

La cérémonie religieuse aura lieu le Mercredi 28 Juillet 1999, à 15 heures en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste,

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

suivie de l'inhumation au Cimetière de Saint-Gratien, dans le caveau de famille.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

5, ave Simon Hayem, 95210 Saint-Gratien

«Haratch» présente ses condoléances aux Familles Tadavorian, Djidedjian et Dejean.

ԳՆԷԼ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻՆ

վաղահաս մահուան պատճառով,
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ
եւ
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ
վարչական խորհուրդները
եւ բոլոր անդամները
կը վշտակից՝
Գեւոնեան եւ Պրիոն ընտանիքներուն,
եւ իրենց բոլոր ազգականներուն:
«Եկո՛ւ ես քաղչաք թաղենք ու մաղենք
հողըդ շարերով,
Հողիդ վրաւ ծաղիկ ցանենք ու ցանկենք
կարմիր վարդերով»:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, ուսուցիչները, աշակերտները, ծնողները եւ բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն տոքթ. Տիկին Յասմիկ Նաթիրեան – Գեւոնեանի, Պր. Գեղամ Գեւոնեանի, Տիկին Սանտրին Գեւոնեանի, Տիկին Ծովինար Գեւոնեան – Տիրէքի եւ Գեւոնեան, Նաթիրեան ընտանիքներու բոլոր պարագաներուն, իրենց զաւկին, ամուսնոյն, եղբօր եւ հարազատին՝
Գնել Գեւոնեանի
վաղահաս եղերական մահուան առիթով:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզոնդ մասնաճիւղի բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհի Տիկին Յասմիկ Նաթիրեան _ Գեւոնեանի, Պր. Գեղամ Գեւոնեանի, Տիկին Սանտրին Գեւոնեանի, Տիկին Ծովինար Գեւոնեան – Տիրէքի եւ Գեւոնեան, Նաթիրեան ընտանիքներու բոլոր պարագաներուն, իրենց զաւկին, ամուսնոյն, եղբօր եւ հարազատին՝ Գնել Գեւոնեանի *եղերական մահուան առիթով:*

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՕՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ին:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հասար գլուխ:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պէլֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28
MERCREDI
28 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·693 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.693

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԱՐՕՔ

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱՅ ԸՆԵԼ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Հիմա որ յուզարկաւորութիւնը վերջ գտաւ, եթէ ոչ քառանօրեայ սուգը, գէթ խաւար հարցումը կը վերաբերի Մարոքի ապագային եւ հարցականն ալ՝ նոր թագաւորին: Արդարեւ, Մոհամէտ Ձ. ցարդ կը մնար հօրը չուքին տակ եւ անծանօթ մըն է: Իր առջեւ կան չատ բարդ հարցեր, Մարոքի թագաւորը մեծահարուստ մըն էր, երկիրը եւ ժողովուրդը աղքատ են, նոյնիսկ թշուառ: Գործազրկութիւնը հասած է 20%–ի, իսկ անգրագիտութիւնը աւելի է քան 50%: Եթէ արտաքին ճամբուն վրայ նոր արքան վախ չունի քանի Մարոքի միապետութիւնը մեծ վարկ կը վայելէ, տարբեր է ներքին ճակատը:

Երկրին 30 միլիոն բնակիչները չատ ցաւեր ունին, որոնց գլխաւորն է, մեծամասնութեան համար ապրուստի անբաւարարութիւնը: Այդ մեծամասնութիւնը ամսական հազիւ 500 ֆրանք կը ստանայ: Կան դեռ կաշառակերութեան հարցը որ աւեր կը գործէ եւ թմրեցուցիչի չհամաձակութիւնը: Մարոք գլխաւոր երկիրներէն է զանազիսի արտածման: Ճարտարարուեստը աշխատանք չի ստեղծեր հարկ եղած չափով դարմանելու համար գործազրկութիւնը եւ խրամատը օրէ օր աւելի կը լայնայ անտեսուած գիւղերուն եւ կեդրոնին միջեւ, բայց եւ այնպէս 2 միլիոնի հասնող ամբոխ մը վիշտը չէր կրնար պարակել իր թագաւորին մահուան առթիւ: Կուլար իր կորսնցուցած «հայրը», «եղբայրը», որ թերեւս չատ բան ըրած է արաբական աշխարհի մէջ եւ միջազգային դեմքի վրայ ալ իր երկրին վարկը բարձրացուցած, բայց անտեսած իր իսկ ժողովուրդին թշուառութիւնը եւ անդրագիտութիւնը: Չէ վարանած սակայն, չքեղ եւ մեծածախիք դամբարան մը չինել տալու 70–ական թուականներուն իր հօրը յիշատակին:

Ժ. Շերաք լաւատես է եւ կը յայտարարէ որ ճանչնալով նոր թագաւորը, վստահ է որ ան ի վիճակի է ամբարձելու ժողովրդավարութիւնը:

Ժողովրդավարութիւնը ամբարձելու պէտք ունի երկրի մը մէջ, ուր հարաւը քաղաքական բանտարկեալներ կան, բարձրաձիւ ընդդիմադիրներ ալ արտասահման են, ինչպէս Աբրահամ Սերֆաթի որ 17 տարի բանտը մնալէ ետք, 1991–էն ի վեր Փրանսա կը գտնուի: Ան բանտարկուած էր որովհետեւ խնդրոյ առարկայ ըրած էր արեւմտեան Սահարայի կացութիւնը: Արտայայտուեցաւ հեռատեսիլէն եւ Ցուլիս 27–ին ալ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի:

Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին արտայայտած վիշտին, Սերֆաթի կ'ըսէ թէ ժողովրդական ջերմեռանդութիւնը չատ բարդ է: Մէկ կողմէ կայ ժողովուրդին փարումը միապետութեան եւ միւս կողմէ կայ նաեւ յոյսը նոր թագաւորին հանդէպ: Հանսան Բ.ի դիրքը իրեն հանդէպ սա պէս կը բացատրէ. – «Կը յամառէր, որովհետեւ հրեայ էի եւ մարքսիստ: 15–րդ դարէն ի վեր, միապետութեան հարցը կը կախուայ մարոքցի Հրեաներէ իր ձեռքն առնելու մէջ: Կ'ըսէի թէ լրիւ քաղաքացիներ պէտք է ըլլանք, բայց, հաճելի չէր թուեր»: Չի պիտեր թէ պիտի կարենա՞յ Մարոք վերադառնալ:

Ինչ կը վերաբերի սակայն Հրեաներուն, կարծիքները կը տարբերին, քանի ծագումով մարոքցի Իսրայէլացիները խորապէս ցնցուած են «Հրեաներու բարեկամ»ին մահէն: Անոնցմէ մէկն է, Տաւիտ Լեւի, Ռապաթ ծնած որ կ'ըսէ. – «Մահմետականներ ոչ մէկ պատասխանատու դիրքեր, Հասան Բ. նման, պահպանել երկրին Հրեաներու հետ կապերը»:

*
**

Տարաձայնութիւններ եղած են որ նոր թագաւորը գաղտնաբար ամուսնացած է Ուրբաթ գիշեր իսկ (Ցուլիս 23), այսինքն հօրը մահուան օրը, որովհետեւ չի կրնար գահ բարձրանալ եթէ ամուրի է: Բայց, ճիշդ չի թուիր այս հին հաւատալիքը: Թագաւորին միակ պարտաւորութիւնը արու ժառանգորդ մը թողուլ է երկրին, իր մահէն առաջ: Հայրը, Հասան Բ. գաղտնաբար ամուսնացած էր: Թագաւորը չընտրեր իր կինը, ուրիշները կ'ընտրեն: Պէտք է գեղեցիկ ըլլայ, երիտասարդ եւ համեստ միջավայրէ: Ամբողջ կեանքը պալատին մէջ կ'անցնի: Այդ եղած է պարագան Հասան Բ.ի առաջին կնոջ, որ մայրն էր իր հինգ զաւակներուն:

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Վերջին օրերուն Թուրքիա – Իրան յարաբերութիւնները լարուած վիճակը չեչտուած է երբ Թեհրան հակդուբեհան տակ առած է երկու թուրք պիլոտ, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք սահմանը անցած ու բռնադատած են Իրանի հողային տարածքը: Թեհրան նաեւ Անգարան կ'ամբաստանէ որ Իրաքի հիւսիսային շրջանին ուղղուած ամբակոծութիւններէն իր տարածքն ալ բաժին ունեցած է. մինչ Թրքական պինեալ ուժերու պատասխանատուները կը պնդեն թէ ոչ մէկ սխալ եղած է եւ թէ էրենց ուժերը ոչ մէկ ոտամբ ձըզած են իրանեան հողին վրայ: Թուրքիոյ ապայակոյտի նախագահը լսած է թէ թուրք պիլոտները անուշադրութեան պատճառով սահմանագիծը անցած են, թէ էրենք եթէ իսկապէս նպատակ ունենային Իրանը ռմբակոծելու, անվրէպ կը հասնէին էրենց թիրախին:

Իրանի հանդէպ Թրքական անհանդրտութեան բուն պատճառը ՓՔԲ–ի առընչուած է. Անդարա դրեթէ վստահ է որ Իրաքէն ու Սուրիայէն քրտական պինեալ այդ կազմակերպութեան տրուած նեցուկը իր ճնշումով վերջ գտնելէ ետք Թեհրան պիտի փորձէ ինք չհարկել այդ խաղաթուղթը: Այս ուղղութեամբ կատկած չեն ձգեր թուրք վարչապետին արտայայտութիւնները. ան կ'ըսէ թէ Իրան կը չանայ Սուրիոյ տեղը գրաւելու պաշտպանել ՓՔԲ–ի չարքայինները. ինչ կը վերաբերի թուրք երկու պինուորներուն որոնք կը պահուին Իրանի մէջ, Պ. Էճեվիթ կ'ըսէ. «Եթէ սահմանային բռնաբարումի հարց մը կայ, ատիկա դիտաւոր կերպով եղած չէ: Երկու զինուոր ի վերջոյ պիտի չվտրձէին գրաւել Իրանը: Կ'ակնկալենք որ հարցը անյապաղ դրական լուծումի մը յանգի»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՓՔԲ–ի ղեկավար դէմքերէն Ճ. Սոյսալ որ Ա. Հօճալանէն ետք նման գործողութեամբ մը Մոլտովայէն Թուրքիա փոխադրուած էր Ցուլիս 13–ին, գտնուած բանտին մէջ վաստարաններուն հետ առաջին տեսակցութեան մը ընթացքին պատմած է ձերբակալութեան ու անկէ ի վեր թիրախ եղած վերաբերմունքին մասին: Քրտական օրաթերթը (Ցուլիս 27) լայն տեղ տուած է վաստարաններուն կատարած տեղեկատուութեան:

Ճ. Սոյսալ ըսած է թէ Քիշնեւի մէջ Ցուլիս 13–ին ձերբակալուած է ոչ թէ Թուրք, այլ մոլտաւ ոստիկաններու կողմէ ու նոյն օրը յանձնուած է Թուրք պաշտպանութեան պաշտօնեաներուն: Օդանաւով փոխադրուած է Թուրքիա: Հոն 11 օր չբշարանքի տակ հարցաքննութեան ենթարկուած է, երկու անգամ ալ հիւանդանոց փոխադրուած: Փաստաբանները ըսած են որ անոր մարմնին վրայ տակաւին տեսանելի էին խոշտանգումներուն հետքերը: Անոնք դիմումներ կատարած են թրքական եւ միջազգային իրաւունքի, բժշկական կազմակերպութիւններու որպէսզի հետաքրքրուին իրենց պաշտպանեալին վիճակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ, Թուրքիա եւ Յունաստան երկիրօսութեան մը ձեռնարկած են, որ Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ (Ցուլիս 29 – 30) պիտի չարունակուի Աթէնք: Արտաքին երկու նախարարներն ալ պիտի հանդիպին Սարայեւօ Ցուլիս 30–ին, Պալքանեներու կայունացման նուիրուած վեհաժողովին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ իսլամական ճակատը «բարգաւածութիւն» որակած է Պութեֆլիքայի եւ Իսրայէլի վարչապետ՝ Պարաքի ձեռքի սեղմումը: Արդարեւ, Ռապաթի մէջ, Հասան Բ.ի յուղարկաւորութեան առթիւ, երկու ղեկավարները փորձած են վերահաստատել չփումները, ինչ որ սակայն անմոխրացնեցաց բնոյթ չունի: Առաջին անգամ անոնք տեղի ունեցած են 80–ական թուականներուն եւ վերսկսած տարի մը առաջ: Ըստ Իսրայէլի Փարիզի դեսպանին Շաուիի մէկ բանաղնացը 1986–ի եւ 1988–ի միջեւ հանդիպած է Շիմոն Փէրէսի, այն ատեն Արտաքին նախարար:

ԹԵՀՐԱՆԻ կղերին յատուկ դատարանը ստապատիր հրատարակութեան պատասխանատու նկատած է «Սալամ» թերթի տնօրէնը: Բարենորոգումներու կողմնակից այս թերթին փակումն է Ցուլիս 7–ին որ պատճառ եղած էր բուռն ցոյցերու: Վճիռը պիտի արուի երկու չաբաթէն: Դատախազը պահանջած է որ գործադրուի 1995–ին արուած յետաձգումով 5 տարուան պատիժը: Միւս կողմէ, Ցուլիս 26–ին հասած լուրերու համաձայն, ուսանողներու նոր ձերբակալութիւններ կատարած են: Հաստատուած է նաեւ որ բազմաթիւ ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են: Դատի քաշուած են «Քայհան» եւ «Ժաւան» թերթերու տնօրէնները, որովհետեւ հրատարակած էին սպաներու մէկ նամակը, ուր անոնք կը զգուշացնէին նախագահ Մահմատին, ցոյցերու վազորդայնին: Այս մասին, բողոք մը ներկայացուցած էր պահպանողական ազդեցիկ անդամ մը՝ Հոճաթոլեալամ Ալի Ռաֆիկի:

ՔՈՎՈՑԻ ՄԷՋ 198 ոճիր գործուած է Ցունիս 12–էն ի վեր, այսինքն այն օրէն երբ ՔՖՕՐ–ը (ՄԱԿ–ի ուժեր) մուտք գործած են ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար: Այս թիւը կուտայ բրիտանական պինուորական ոստիկանութեան պէտք: 198 մարդասպանութիւններուն զոհերուն 73–ը Սերպեր են, 72–ը Ալպանացիներ, կան նաեւ 14 սերպ պիւզպայինները: 237 հոգի բանտարկուած է, 573 ոճրային հրդեհներ ծագած են եւ 840 ալ կողոպտիներ կատարուած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարադատութեան նախարարը Էլիզապէթ Կիկու Մարաէյլի Պօմմէի բանտը այցելեց Ցուլիս 26–ին եւ այդ առթիւ յայտարարեց որ 1–էն 2 միլիառ ֆրանք պիտի տրամադրուի 5 բանտերու վերանորոգման (Պօմէթ, Ֆլէօրի – Մերոժիս եւայլն): Նոր բանտեր ալ պիտի չինուին:

Բ. ԵԼՑԻՆԻ առողջական վիճակը կրկին վտանգուած կը թուի: Ցուլիս 12–էն ի վեր ապաքուդի է, բայց Ցուլիս 26–ին բժշկական քննութեան ենթարկուած է Մոսկուայի մօտ հիւանդանոց մը: Մէկ չաբթուան մէջ երկրորդ անգամն է որ նման քննութիւններ անհրաժեշտ եղած են:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցուլիս 26 / 27)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈՒԲՐԻԶ ՄԵԿՆԱԾ

Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան Ցուլիս 25–ին պաշտօնական այցով մեկնած է Ռումանիա: Նախատեսուած են նախարարներու եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ հանդիպումներ, երկու երկիրներու միջեւ ռազմական զործակցութիւնը ամրապնդելու նպատակով: Այցը կը տեւէ մինչեւ Ցուլիս 31:

*
**

ՊԱՏԱՆԻ ՄԱԹԵՄԱԹԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մաթեմաթիկի միջազգային 40–րդ ոլիմպիականին որ տեղի ունեցած է Ցուլիս 13 – 22 Ռումանիոյ մէջ, Հայաստանի 6 հոգինոց խումբը 83 մասնակիցներու միջեւ 35–րդ տեղը գրաւած է, պրոնզէ երեք մետալով: Այդ մետալները չհած են Երեւանէն Դաւիթ Յարութիւնեան, Սեւակ Մկրտչեան եւ Գիւմրիէն Գագիկ Ամիրեան:

մաթիւ ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են: Դատի քաշուած են «Քայհան» եւ «Ժաւան» թերթերու տնօրէնները, որովհետեւ հրատարակած էին սպաներու մէկ նամակը, ուր անոնք կը զգուշացնէին նախագահ Մահմատին, ցոյցերու վազորդայնին: Այս մասին, բողոք մը ներկայացուցած էր պահպանողական ազդեցիկ անդամ մը՝ Հոճաթոլեալամ Ալի Ռաֆիկի:

ՔՈՎՈՑԻ ՄԷՋ 198 ոճիր գործուած է Ցունիս 12–էն ի վեր, այսինքն այն օրէն երբ ՔՖՕՐ–ը (ՄԱԿ–ի ուժեր) մուտք գործած են ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար: Այս թիւը կուտայ բրիտանական պինուորական ոստիկանութեան պէտք: 198 մարդասպանութիւններուն զոհերուն 73–ը Սերպեր են, 72–ը Ալպանացիներ, կան նաեւ 14 սերպ պիւզպայինները: 237 հոգի բանտարկուած է, 573 ոճրային հրդեհներ ծագած են եւ 840 ալ կողոպտիներ կատարուած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարադատութեան նախարարը Էլիզապէթ Կիկու Մարաէյլի Պօմմէի բանտը այցելեց Ցուլիս 26–ին եւ այդ առթիւ յայտարարեց որ 1–էն 2 միլիառ ֆրանք պիտի տրամադրուի 5 բանտերու վերանորոգման (Պօմէթ, Ֆլէօրի – Մերոժիս եւայլն): Նոր բանտեր ալ պիտի չինուին:

Բ. ԵԼՑԻՆԻ առողջական վիճակը կրկին վտանգուած կը թուի: Ցուլիս 12–էն ի վեր արձակուրդի է, բայց Ցուլիս 26–ին բժշկական քննութեան ենթարկուած է Մոսկուայի մօտ հիւանդանոց մը: Մէկ չաբթուան մէջ երկրորդ անգամն է որ նման քննութիւններ անհրաժեշտ եղած են:

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԳՈՑՆ ԷՋԵՐԸ

Պատմութիւնը որպէս գիտութիւն կամ դպրոցական դասանիւթ, մեծ հետաքրքրութիւն կը վայելէ հասարակութեան մէջ ամէնուրեք եւ յատկապէս Հայոց մօտ: Բնականաբար, երբ ժողովուրդ մը ինքնիշխանութենէն կը զրկուի եւ նոյնիսկ իր հողէն, ան Պատմութեան կը կառչի, երբեմն անբնական ու չափազանցուած ձեւով: Պատմութիւնը այդ ժամանակ կը դառնայ նաեւ հող, հայրենիք, յոյսի եւ ներշնչանքի աղբիւր: Ֆրանսացի յայտնի պատմաբան Մարք Ֆերօ իր դիրքերէն մէկուն մէջ քանի մը տարիներ առաջ կ'ուսումնասիրէր ժողովուրդներուն, պետութիւններուն եւ Պատմութեան թարգ կապերը եւ մանաւանդ պատմութիւնը ժառանգելու, փոխանցելու եւ դասաւանդելու ոճերը(1): Հեղինակը որ Հայոց պատմութեան բաւական ծանօթ է եւ նոյն ժամանակ հայկական դատին հաւատարիմ պաշտպաններէն մին, իր հատորին գլուխներէն մէկը յատկացուցած էր Հայերուն՝ «Հայաստան, Պատմութիւնը որպէս ազգային ինքնութեան պահապան» վերնագիրով: Այս գլուխին մէջ Մ. Ֆերօ կը ներկայացնէր Հայոց պատմութիւնը վերլուծելու եւ մեկնաբանելու տարբերակները: Մեկնելով «առասպելական», հին «աւանդական» պատմութիւնէն (Հայկ Նահապետէն մինչեւ քրիստոնէացում, Աւարայր, եւայլն) ան ցոյց կուտար թէ ինչպէս ամէն սերունդ, ժամանակին պայմաններուն եւ քաղաքական պահանջներուն ենթարկուելով հանդերձ, յաջողած է պատմութեան միջոցաւ իր ազգային ինքնութիւնը պահպանել ու զարգացնել:

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Խորհրդային ամբողջ շրջանին, պատմաբանները, միւս բոլոր մասնագէտներուն եւ գիտնականներուն նման, ստիպուած տուրք վճարեցին, եւ յաճախ պահանջուածէն ալ աւելի, տիրող Մարկսիստական եւ Լենինեան գաղափարախօսութեան: Անուններ տալու պէտք չկայ, բայց բոլորիս յիշողութեան մէջ կան անշուշտ բազմաթիւ օրինակներ: Կացութիւնը նոյնն էր ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ. նոյնիսկ Վրաստանի կամ Հայաստանի նման «ազգայնական» որակուած հանրապետութիւններու ուր տեղական ընտրանին եւ ղեկավարութիւնը տեսակ մը շողոքորթութեան մրցումի մասնակիցները դարձած էին: Ահա, օրինակի համար թէ ինչ կրնանք կարդալ «Հայ ժողովրդի Պատմութեան» Է. հատորին նախաբանին մէջ. «1920 թուականի Նոյեմբերի 29–ին, Հայաստանում հաստատուեց սովետական իշխանութիւն, որը շրջադարձային կէտ հանդիսացաւ հայ ժողովրդի բազմադարեան պատմութեան մէջ: Կոմունիստական կուսակցութիւնը եւ սովետական իշխանութիւնը, կենսագործելով լենինեան ազգային քաղաքականութիւնը, փրկեցին հայ ժողովրդին, ապահովեցին նրա ազգային վերածնունդը եւ սոցիալիստական շինարարութեան լայն ճանապարհ բացեցին նրա առջեւ» (2): Է. Շվարնածէ իր կողմէն դրուատելով իր երկրին պատմութիւնը, կը յայտարարէր. «Ընկերներ, մեզի համար իսկական արեւը ոչ թէ Արեւելքէն ծագեցաւ, այլ Հիւսիսէն Ռուսաստանէն: Ան լենինեան գաղափարներուն արեգակն է» (3): Խորհրդային շրջանին տատնամեակներ չարունակ Պատմութիւնը եւ յարակից գիտութիւնները, ժողովուրդին պէտք, տանջուեցան ենթարկուելով կուսակցական եւ պետական գրաքննութեան, եւ աւելի յաճախ ինքնագրաքննութեան մը, առաջինէն հզօր անգամ աւելի վիրաւորական եւ ամլացնող: Անշուշտ այս մարզին մէջ գոյութիւն ունէին անթաղծալի նիւթեր, անձնաւորութիւններ, քաղաքական եւ մտաւորական շարժումներ որոնք չէին կրնար տեղ գտնել պաշտօնական պատմագրութեան մէջ: Ամենամեծ «թապուն» (արգիլեալ նիւթը) անկասկած կրօնքն էր: Խորհրդային պատմաբաններուն համար կրօնքը ինքնըստինքեան վտանգաւոր ու աւելորդ ըլլալով, եկեղեցին ալ որպէս անկէ թրծած մարմին, տեսիլ էր: Ան գրեթէ միշտ կապուած էր «յետադիմութեան» եւ «խաւարամիտ միջնադար»ին հետ (4): Եթէ Հայաստանի գիտութիւններու կառոյցին հրատարակած ուրիշ հատորներէ «Հայ ժողովրդի պատմութեան» օրինակը առնենք, կ'անդրադառնանք որ Եկեղեցին ներկայ է Բ. հատորէն մինչեւ Զ. հատորը, սակայն վերջին երկու հատորներուն մէջ (1917 – 1941) եւ (1941 – 1965) ան կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Բացատրութիւնը պարզ է. մինչեւ «Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը» եկեղեցիին գոյութիւնը որոշ չափով հանդուրժելի էր, որովհետեւ պետական կառոյցներու բացակայութեան, ան կը ներկայացուէր որպէս «նուազ չարիք» մը: Հայաստանի խորհրդայնականացումէն յետոյ, հարցը բոլորովին այլ ձեւով կը ներկայանար, եկեղեցին այլեւս վտանգաւոր հակառակորդ մըն էր: Բազմակուսակցութեան ջնջումէն ի վեր, ան թիւ մէկ ու գրեթէ միակ թշնամին էր: Ուրեմն եկեղեցւոյ դէմ պայքարիլը բարոյական ու գաղափարական պարտականութիւն մըն էր բոլոր քաղաքացիներուն համար սկսելով մտաւորականութենէն: Եկեղեցին «գաղափարական օգտակարութիւն» չունէր այլեւս: Այդ պատճառով Եկեղեցւոյ գոյութիւնն անգամ տանամեակներով ուրացումի ենթարկուեցաւ:

Հակառակ տարածուած միտքերուն, յետ ստալինեան շրջանը այդ իմաստով աւելի անյիշաչար չեղաւ. ընդհակառակն՝ Խրուշչովի եւ Բրեժնեւի օրով հակակրօնական քաղաքականութիւնը աւելի ու աւելի սաստկացաւ: Շատ յատկանշական է տեսնել, օրինակի համար, որ Գէորգ Զ. կամ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսներուն ընտրութիւնն անգամ լրութեան մատնուած են վերոյիշեալ «Հայ ժողովուրդին պատմութեան» մէջ երբ նոյն հատորին վերջաւորութեան գտնուող ժամանակագրութիւնը լեցուն է չնչին եւ աւելորդ մանրամասնութիւններով: Հակառակ այս բոլոր կաշկանդումներուն եւ սահմանափակումներուն, խորհրդահայ պատմաբաններու փայլուն դպրոց մը ծնաւ որմէ կրնանք յիշել քանի մը անուններ՝ Յակոբ Մանդեան, Լեւոն Խաչիկեան, Աշոտ Արրահամեան, Ա. Տէր – Ղեւոնդեան, Փայլակ Անթաբեան եւ շատ ուրիշներ: Անոնք յաջողեցան խորհրդային խեղդիչ մթնոլորտին մէջ հայ պատմաբանին վիճակած առաքելութիւնը չարունակել: Անոնց դերը անշուշտ շատ աւելի դիւրին էր երբ «Հնդոյն» շրջանները (նախաքրիստոնէական շրջան եւ միջնադար) կ'ուսումնասիրէին եւ շատ աւելի փշոտ ու վտանգաւոր՝ երբ գործը կը վերաբերէր նորագոյն շրջանին: Այդ տարիներուն, պաշտօնական պատմագրութեան ուղիներէն չեղող շատ մը պատմաբաններ ապաստան կը գտնէին նաեւ «Էջմիածին» ամսաթերթին մէջ, յատկապէս վաթսունականներ թուականներէն յետոյ: Սակայն պատմութեան որոշ շրջաններ կամ նիւթեր կը շարունակէին արգիլեալ դաշտեր մնալ. այս նիւթերուն ամենափափուկներէն մէկն էր անշուշտ եկեղեցւոյ պատմութիւնը մանաւանդ խորհրդայնացումէն ասդին: Այս «բաց»ը մինչեւ օրս պիտի գոյատեւէր եթէ հայաստանցի քանի մը լրագրողներ եւ պատմաբաններ գործի անցած չըլլային: Ժամանակակից պատմութեան մասնագէտներուն այս նոր փաղանգին կը պատկանին Ստեփան Ստեփանեան, Ամրհնակ Մանուկեան, Ամատուն Վիրաբեան, Գէորգ Տէր – Վարդանեան եւ Մանդրօ Բեհբուրդեան: Այս յօդուածով կ'ուզենք ծանրանալ միայն այս երկու վերջիններուն աշխատասիրութիւններուն վրայ:

ՎԵՐԱՆՈՒԱՁՈՒԱԾ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մանդրօ Բեհբուրդեան եւ Գէորգ Տէր–Վարդանեան տարբեր սերունդներու կը պատկանին եւ տարբեր ուղիներու հետեւած են, սակայն երկուքն ալ նոյն նուիրումով կը ծառայեն Պատմութեան ասպարէզին մէջ: Առաջինը Հայաստանի Պետական Դիւանին տնօրէնն է, իսկ երկրորդը Մատենադարանին աւանդապահը: Գէորգ Տէր–Վարդանեան նաեւ տնօրէնը եղած է Հայաստանի Պետական գրադարանին: Համարձակութիւնը ունիմ գրելու որ երկուքն ալ, տարիներէ ի վեր, ամենաբարձր գիտակցութեամբ կ'աշխատին ամէն օր իրենց հաստատութիւններուն մէջ:

Սակայն անոնք չեն գոհանար իրենց հերթական – ի պաշտօնէ – պարտականութիւնները կատարելով, անոնք իսկական նուիրեալներ են, գրեթէ կրօնական իմաստով, այսինքն հոգւով ու մարմնով. անոնք ձեւով մը «աշխարհական վանականներ» են: Երկուքն ալ, տարբեր եղանակներով, մեզի կը վերընծայեն մեր ժամանակակից պատմութեան ամենամութ էջերուն ծալքերը՝ տանալինեան բռնապետութեան շրջանը:

ՎԱԽԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Այս ընդհ. վերնագիրին տակ Մանդրօ Բեհբուրդեան 1994–էն ի վեր վեց բովանդակալից հատորներ հրատարակած է (5): Իւրաքանչիւր հատոր կը պարունակէ հարիւրաւոր փաստաթուղթեր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պատմութեան առընչուող: Բնագրերը կը ներկայացուին ժամանակագրական կարգով, կը ճշդուի գրչին ինքնութիւնը, գրութեան վայրն ու թուականը, օտար լեզուներով խմբագրուած փաստաթուղթերը (գլխաւորաբար ռուսերէն) հայերէնի թարգմանուած են: Հազարաւոր այս փաստաթուղթերը կը ներկայացուին որպէս անձնաւորութեան մը անհատական արխիւը (Խորէն Ա., Սահակ Բ., Արտակ Եպիսկոպոս Սմբատեան) կամ ալ որոշ շրջանի մը համար՝ 1921 – 1938 թուականները, Հայաստանի առաջին հանրապետութիւնը: Այս բնագիրներուն մէջ կան ամէն ձեւի թուղթեր պաշտօնական կամ անձնական նամակներ, հեռագրեր, կոնդակներ, զեկուցագրեր, օրէնքներ եւ եկեղեցական կամ պետական հրահանգներ, վկայականներ, հարցաքննութեան արձանագրութիւններ, եւ այլն: Բաւական ծանօթ ըլլալով այս շրջանին պատմութեան, կ'ենթադրենք թէ իւրաքանչիւր բնագիրին վաւերականութիւնը հաստատելը դիւրին բան չէ եղած:

Այս գործով Մ. Բեհբուրդեանին կատարած ծառայութիւնը Հայ ժողովուրդին պատմութեան, իրօք հսկայական է, անգնահատելի: Հակառակ ատոր, ան համեստաբար կը մնայ աղբիւրագէտի դերին մէջ, իր ամբողջ պիտութիւնը ի սպաս դնելով ապագայի պատմաբաններուն որոնց պիտի վիճակի մեր նորագոյն պատմութիւնը գրել: Խորհրդային եւ ներկայ Հայաստանին, Սփիւռքին եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմաբաններուն համար, «Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան» հաւաքածոն անփոխարինելի եւ անհրաժեշտ գործ մըն է այլեւս: Սանդրօ Բեհբուրդեան մեծ բծախնդրութեամբ պրպտած է Հայաստանի բոլոր դիւանները, քով քովի բերելու համար հազարաւոր այս փաստաթուղթերը եւ անոնցմէ ոչ մէկը թերդնահատած է: Փորձառու եւ հմուտ աղբիւրագէտին աչքէն ոչ մէկ բան վրիպած է: Գիտնականի փորձառութենէն զատ, Մ. Բեհբուրդեան ուրշ առաւելութիւն մը ունի, ան Հայ Եկեղեցին «ներսէն» կը ճանչնայ որպէս Մայր Աթոռ Մ. Էջմիածնի նախկին սան (6): Մինչեւ այսօր Մ. Բեհբուրդեան կը չարունակէ նաեւ իր առաքելութիւնը որպէս Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան դասախօս Սեւանի «Վազգէնեան» դպրանոցէն ներս եւ Երեւանի Աստուածաբանութեան պետական համալսարանին մէջ:

Յաւով պէտք է հաստատել որ այս կոթողային գործը Հայաստանի ներկայ պայմաններուն մէջ կրնար անտիպ մնալ եթէ ուշադրութեան առարկան զարձած չըլլար Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն Մեսրոպ Արք. Աչճեանին. անոր միջոցաւ ամերիկաբնակ բարերարներ գտնուեցան բարեխտատար հրատարակչական ծախքերը հոգալու համար:

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ ՄԸ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

Մ. Բեհբուրդեանի եւ Գէորգ Տէր–Վարդանեանի միջեւ գոյութիւն ունեցող – կամ չունեցող – կապերուն մասին ոչինչ գիտեմ, սակայն մէկ բան յայտնի է. (թող այս կրկնութիւնը մեզի ներուի) երկուքն ալ Հայ ժողովուրդին եւ իր պատմութեան իսկական ծառաներն են: Գէորգ Տէր – Վարդանեան կրտսեր սերունդին կը պատկանի, սակայն իր վաստակը մեծ է արդէն. ան հայագիտութեան շրջանակներուն մէջ ճանչցուած է որպէս Մատենադարանի դիտաշխատող եւ Աւանդապահ, հեղինակն է բազմաթիւ յօդուածներու, հայագիտական կամ արտասահմանեան պիտական հանդէսներու մէջ (7): Գէորգ Տէր – Վարդանեան ալ Մ. Բեհբուրդեանին պէս իր մասնակցութիւնը բերած է Մայր Աթոռ Մ. Էջմիածնի ճեմարանին առներուն պատրաստութեան: Ան բանասէր եւ պատմաբան է, առաւել՝ ձեռագրագէտ: Անձնական նախասիրութիւններէն մեկնելով ան ստիճանաբար մասնագիտացած էր միջնադարեան պատմութեան մէջ: Որովհետեւ ձեռագիրներուն հետ կապուած որեւէ հարց գինք անտարբեր չէր ձգեր, բնականաբար ան ժամանակակից պատմութեան մարզին մէջ եւս մտաւ հետաքրքրուելու համար զարուս ամէնէն ականաւոր բանասէրներէն – եւ գրեթէ մոռացութեան մատնուած– Մեսրոպ Արք. Տէր – Մովսիսեանի ճակատագրով (8):

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս ((1865 – 1939) որուն անունին ժամանակակիցները «Մշակոյթ» մակդիրը աւելցուցած էին, թաղամաթիւ ուսումնասիրութիւններէ եւ յօդուածներէ զատ հեղինակը եղած է «Ընդհանուր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց» անտիպ աշխատասիրութեան մը որ եւ զակի կը մնայ մինչեւ այսօր: Մեսրոպ Արք. շատ ուրիշ հոգեւորականներու նման չաքսորուեցաւ կամ չնահատակուեցաւ ստալինեան բռնապետութեան ժամանակ. սակայն իր ճաշակած հալածանքները թէ՛ իշխանութեան կողմէ, թէ՛ հոգեւորականաց դասին, գինք «մաշեցուցին» եւ ստիպեցին որ հոգեւոր կոչումէն հրաժարէր, քառասունըվեց տարի վանական կեանք ապրած ըլլալէ վերջ(9):

Գէորգ Տէր – Վարդանեանին այս գիրքը մեծ արժէք կը ներկայացնէ անշուշտ բանասէրներուն, ինչպէս նաեւ պատմաբաններուն համար: Ան երկու մասերէ կազմուած է. առաջինը կը ներկայացնէ Մեսրոպ Արք. Տէր – Մովսիսեանի կեանքն ու գործունէութիւնը եւ իր կողմէն 1934–ին գլուխ պաշտպանական չատ հետաքրքրական գիր մը, ուղղուած՝ Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդին (10): Երկրորդ մասը կը պարունակէ անոր ամբողջական, մանրամասն եւ անտիպ մնացած մատենագրութիւնը: Գէորգ Տէր – Վարդանեանի այս ուսումնասիրութիւնով մենք կ'անդրադառնանք Մ. Բեհբուրդեանի ներկայացուցած փաստաթուղթերուն պատմած զանգուածային հալածանքներէն դէպի մասնայատուկը, մէկ խօսքով՝ ընդհանրականէն դէպի անհատականը: Մեսրոպ Արք. Տէր – Մովսիսեանին ճակատագիրը եզակի չէ անշուշտ, սակայն ան հայ հոգեւորականութեան ճակատագրին խօսուն մէկ օրինակն է. կրօնական իմաստով «վկայարանութիւն» մը: Վկայարանութիւն մը որուն իրենց բեղուն մասնակցութիւնը բերած կ'ըլլան մեր նորագոյն պատմութեան այս երկու «սպարապետները»: Այս բոլորին համար՝ չնորհակալութիւն իրենց:

ԱՒԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Լիոն
Յուլիս 13, 1999

Ծանօթագրութիւններ

(1) *Marc FERRO; COMMENT ON RACONTE L'HISTOIRE AUX ENFANTS*, Collection «Petite Bibliothèque Payot / Documents. Paris, 1992, 335 pp. Հայերուն մասին, տե՛ս Châpitre 9 : «L'Histoire, sauvegarde de l'identité nationale en Arménie». Pages 183-209.

(2) *ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ*, Հատոր Է.: ՀՍՍՀ Գ. Ա. հրատարակչութիւն, Երեւան 1967, էջ 8:

(3) Է. Շվարնածէի կողմէ Խ. Մ. Հաւայնավար Կուսակցութեան Իե. Համագումարին (1976) արտասանուած ճառէն, in: *Hélène CARRERE.D'ENCAUSSE; L'EMPIRE ÉCLATÉ* / Flammarion, Paris, 1978, page de garde.

(4) Խորհրդային պատմաբաններուն համաձայն, Միջնադարը կ'երկարի մինչեւ 1917–ի բոլշեւիկեան Յեղափոխութիւն, մինչ եւրոպացի իրենց պաշտօնակիցներուն համար ան վերջ կը գտնէր ... վերածննդեան շարժումով, այսինքն ժե. դարուն:

(5) *Մանդրօ ԲԵՀԲՈՒՐԴԵԱՆ*:

Ա. ՎԱԽԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, 1921–1938 թթ., Երեւան, 1994, 346 էջ:

Բ. ՎԱԽԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, Գիրք Բ., Խորէն Ա. Մուրադբեկեան կաթողիկոս Ամենայն Հայոց (Հոգեւոր գործունէութիւնը 1901–1938 թթ.): Երեւան, 1996, 624 էջ:

Գ. ՎԱԽԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, Գիրք Գ., Արտակ Եպիսկոպոս Սմբատեանց (Տաուշեցի) / Հոգեւոր գրական, պատմա-բանասիրական գործունէութիւնը եւ գնդակահարութիւնը 1876–1937 թթ.: Երեւան, Ամիաիս 1997, 691 էջ:

Դ. ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, Գիրք Դ., Տ. Տ. Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ 1891–1940 թթ.: Ոսկան Երեւանցի Հրատ., Երեւան, 1997, 589 էջ:

Ե. ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, Գիրք Ե., Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը առաջին Հանրապետութեան տարիներին (1918–1920 թթ.): Ոսկան Երեւանցի Հրատ., Երեւան, 1999, 563 էջ:

Զ. ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ, Գիրք Զ., Գէորգ Զ. Չէօրէֆեան Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց (1938–1955): Ոսկան Երեւանցի Հրատ., Երեւան, 1999, 936 էջ:

Այս վերջին հատորին մէջ հրատարակուած փաստաթուղթերը ցոյց կու տան Գէորգ Զ. Կաթողիկոսին խիզախութիւնը ո՛չ միայն եկեղեցւոյ իրաւունքներուն պաշտպանութեան մէջ, այլեւ ուղղագրութեան (էջ 310) կամ քնապահութեան (էջ 263) հարցերուն շուրջ: Այս բոլոր քնագրերուն մէջ կան այնպիսիներ որոնք մարդուս սարսուռ կը պատճառեն: Այսպէս (էջ 817) տպուած է ՀՍՍՀ–ի Եկեղեցւոյ գործերու նախարարին առաջարկը· «*Բոլոր միջոցները ձեռք առնել կաթողիկոսի (Գէորգ Զ.) կեանքը 6-8 ամսով երկարացնելու համար, նոյնիսկ անկողնային ռեժիմի պայմաններում*» եւլն.:

(6) Ս. Բեհբուդեան 1953–ին Հոգեւոր ճեմարան կ'ընդունուէր եւ զայն կ'աւարտէր 1959–ին: 1968–ին Երեւանի պետական համալսարանը աւարտած է: Երկար տարիներ աշխատակցած է «Էջմիածին» ամսաթերթին: 1960–էն ի վեր կ'աշխատի Հայաստանի պետական դիւանին մէջ:

(7) Տե՛ս· «La littérature des milieux uniteurs (XIIème . XVème ss.)», in: *ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT*, Paris, 1996, pp. 62.64.

(8) Գէորգ ՏԷՐ–ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ԱՐՔ. ՏԷՐ–ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ, Կեանքը, գործունէութիւնը, «Ընդհանուր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենագիտութեան»: Մագաղաթ Հրատ. Երեւան, 1999, 181 էջ:

(9) Այս մասին տե՛ս· նաեւ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ... հատոր Զ., Երեւան, 1999, էջ 21–27:

(10) Գէորգ Տէր–Վարդանեան, *ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ* ..., էջ 23–47:

Ս. Ս.

ԹԱՂԹԻԹԷ ԹԱՂԹՈՒԹ

ՊՈԼԻՍ ժամանած է երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը՝ Թորգոմ Արք. Յուլիս 13–ին, կարճ այցելութեան մը համար: Յատուկ պրօսանաւով մը Գնալը գացած է ուր իրեն ի պատիւ ճաշ մը արուած է եւ նչուած իր 80–ամեակը: Նախ ընդունուած է եկեղեցին Շահան Արք.ի կողմէ որ իր ուրախութիւնը յայտնած է այս ժամանումին առթիւ, եւ ներկայացուցած պատրիարքը: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Թորգոմ Արք. յաւ յայտնած է նաեւ որ կաթողիկոսին մահն է որ զիրար քովքովի բերած է: Իր գնահատանքը յայտնած է Պոլսոյ ազգային թէ կրօնական կեանքին մասին, յիշած որ ինք Գնալը եկած է 1953–ին, 1960–ին եւ 1972–ին: Ապա, պարտէզին մէջ, ճաշասեղաններու չուրջ հաւաքուած են բոլորը: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Կղզիներու հոգեւոր հովիւ՝ Սահակ Աբեղայ Մաշալեան, որ աւելի մօտէն կը ճանչնայ պատրիարքը, քանի 3 տարի երուսաղէմ մնացած է: Իրեն յաջորդած է Թաղային Խորհուրդի առենապետ՝ Լեւոն Գիւլպէօղլու, որ բացատրութիւններ տուած է եկեղեցւոյ անցեալին, գերեզմանատան ու նաեւ անցեալի մէջ գոյութիւն ունեցող Ներսիսեան զպրոցին մասին: Ցիչելով Թորգոմ Արք.ի 80–ամեակը, անոր յանձնած է այդ առթիւ նուէր մը: Խօսք առնելով, Թորգոմ Արք. գոված է Պոլսոյ հայութիւնը, չէշտելով· – «Դուք սքանչելիօրէն աւանդապահ ժողովուրդ էք, պէտք է ըզդոյշ ըլլալ այդ աւանդութիւնները պահելու մէջ: Ես, ապրպարհպանում բառը չեմ սիրեր, որովհետեւ պահպանումը կը յիշեցնէ պահածոն որ նոյնութեամբ պահել կը նչանակէ: Պէտք է ըսել ազգային տարածում: Ոչ միայն պահպանել, այլ նաեւ աճեցնել»: Այս եղոյթին աւարտին, Թորգոմ Արք. առաջնորդուած է կաղդուման կայան, ուր դիմաւորած է տեղւոյն օրէնսդիր Տէր եւ Տիկին Զընարի կողմէ:

*
**

ՎԱՆԴՈՒՀԻՐԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ, Յունիս 26–ին, տեղի ունեցած է վերջերս վերակազմաւորուած Համազգայինի ձեռնարկը: Միութեան առենապետ՝ Ներսէս Փիլահեան բացումը կատարած է երեկոյթին, անդրադառնալով Համազգայինի նպատակին: Օրուան դասախօսը՝ հոգեւոր հովիւ Հ. Եղիշէ Մանճիկեանի նիւթը եղած է· – «Հայ Մշակոյթի արժէքը, դերը եւ տեղը գանատահայ կեանքին մէջ»: Ան նախ յիշատակած է Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի մեծադոյն ձեռագրի՝ «Մշոյ ճառընտիր»ի պատմական ոգիտակները, ուր կ'արտացոլայ Հայուն մշակոյթի հանդէպ ունեցած նախանձախնդրութիւնն ու պաշտամունքը դարերու ընթացքին և մանաւանդ ողբերգական օրերուն: Ապա, իր դասախօսութիւնը բաժնած է 4 մասերու·– Ա) Մշակոյթի էութեան բացատրութիւնն ու բացայայտումը: Բ) Մշակոյթի դերը մեր պատմութեան ընթացքին: Գ) Մեր առօրեայի եւ այդ առօրեան մշակոյթով լեցնելու կոչուած մեր նոր սերունդի արթնութեան եւ յանձնառութեան հրամայականին ի տես ամէնուրեք տիրող անփութութիւնը: Դ) Կոչ որպէսզի բոլորը անցնին արշաւի եւ պայքարի խորտակելու համար մշակութային բոլոր միջակութիւնները:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ
ՈՒԹ ԲԺԻՇԿՆԵՐ ՎԿԱՅՈՒԱԾ
ԱԼԷՆՏԷՅԼԻ ՄԵՋ

Հայաստանէն ութ բժիշկներ կ'էնտէյլի Մեմորըլ հիւանդանոցին մէջ վեց շաբաթեայ խտացեալ դասընթացքի հետեւելէ ետք, վկայուած են բժշկական բաժանմունքին կողմէ: Հայ բժիշկները Լոս – Անճըլըս ժամանած են Մայիս 28–ին, ծանօթանալու ամերիկեան բժշկական մեթոտներուն եւ անոնց միջոցով օգտակար դառնալու Հայաստանի առողջապահական մարզի վերակառուցման: Դասընթացքին ծախքը՝ օդանաւի, կեցութեան, ճաշի, երթեւեկի եւ այլն, յանձն առած է «Լին–սի» հիմնարկութիւնը, յատկացնելով 100 հազար տոլար: Դասընթացքը դասաւորած է հիւանդանոցին վարիչ պատասխանատու Սթիվըն Ֆէլդ, որ երկու անգամ Հայաստան այցելելով ակնատես եղած էր թէ ինչպէս Հայաստանի առողջապահական համակարգը տակաւին կը գործէր հին մեթոտով: Հայ բժիշկներու վկայականի տուչութեան արարողութեան ընթացքին խօսք առնելով Սթիվըն Ֆէլդ նչած է· «Մենք դոհ ենք այն յատկանշական յառաջդիմութենէն, զոր արձանագրեցին այս նուիրեալ բժիշկները: Իւրաքանչիւր բժիշկի յանձնուած է ծրագիր մը, գործադրելու համար Հայաստանի մէջ: Հարկ եղած պարագային, անոնց հարցումներուն պիտի պատասխանենք համացանցի եւ հեռապատճէնի միջոցով»: Բժիշկները Հայաստան վերադարձած են Յուլիս 15–ին:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
«ՀՐԱՇՔ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ»
ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

«Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան հրաւէրով Լոս – Անճըլըս ժամանած Հայաստանի պատանի 8 երաժիշտները, Յունիս 25–ին մեկնած են Սան – Ֆրանսիսքօ եւ նոյն օրը երեւոյթի ելոյթ ունեցած «Գուլպենկեան – Զաքարեան – Վասպուրականեան» ազգային վարժարանի սրահին մէջ: Ներկայ 350 հանդիսականներ մեծ հիացումով ընկալած են տաղանդաւոր երաժիշտներու մեկնաբանութիւնները: Հանդիսութիւնը վարած է Նոնա Ոսկանեան: Ցաջորդ առաւօտ, ի պատիւ պատանիներու ընդունելութիւն մը տուած են Հ.Ց.Դ. «Քրիստափոր» Կոմիտէն եւ Համազգայինի վարչութիւնը խումբին դեկավարն է Սիլվա Մեքինեան:

*
**

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 20–ին, տեղի ունեցած է Մխիթարեան վարժարանի ամաւերջի հանդէսը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Նախակրթարանի բաժինը տուած է 29 չրջանաւարտ, որոնց վկայականներու եւ գնահատագրերու բաշխումէն ետք Հուսկ Բանք արտասանած է վարժարանին տեսուչը Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սէքուլեան: Միջնակարգ բաժնէն չրջանաւարտ եղած են 22 աշակերտներ· իր Հուսկ Բանքին մէջ վարժարանին փոխ – տեսուչը՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Սաքայեան, նչած է ի մէջ այլոց· «Նիւթը չէ որ պիտի հարստացնէ մեր զաւակները, այլ հոգեկան եւ բարոյական արժէքները: Հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը առանձին պիտի չկազմէ հայը, այլ մաքուր, քրիստոնէավայել սկզբունքները»:

*
**

Ֆուրհիլի «Լանթերման» սրահին մէջ, Յունիս 26–ին, տեղի ունեցած է «Վահան եւ Աննոյշ Շամլեան» ազգային վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: Ցայտագիրը վարած է ուսուցչուհի Արաքս Զարզաւաթեան: Բանախօսած է Կլենտէյլի քաղաքապետութեան անդամ Բաֆֆի Մանուկեան, չէշտը դնելով յարատեւութեան վրայ: Վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումէն ետք չնորհաւորանքի խօսք արտասանած են Ազգային Վարժարաններու Խնամակալ Մարմնի ներկայացուցիչ Յասմիկ Դանիէլեան եւ վարժարանին տնօրէնը՝ Վազգէն Մատէոսեան: Նախակրթարանը տուած է 53 չրջանաւարտ, իսկ միջնակարգը՝ 35:

*
**

Քանոկա Փարքի «Նազարեան» սրահին մէջ, Յունիս 19–ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանի նախակրթարանի բաժնի ամավերջի հանդէսը: Խօսք առած է հոգաբարձու տոքթոր Վիպէն Կիւլվարդեան, անդրադառնալով հեղինակութիւն, յարգանք եւ վստահութիւն հաստատուողութիւններուն: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն եւ վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումէն ետք Հուսկ Բանք արտասանած է տնօրէն Յակոբ Յակոբեան: Նախակրթարանէն չրջանաւարտ եղած են 74 աշակերտներ:

Յունիս 26–ին, նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցած է երկրորդական բաժնի տարեվերջի հանդէսը, որուն բացումը կատարած է տնօրէնը: Խօսք առած է հոգաբարձութեան տաղնապետ Սիմոն Սիմոնեան: Բանախօսած է իրաւաբան Մարք Կիրակոս, չէշտելով լեզուին ու մշակոյթին կապուածութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Երկրորդական բաժինը տուած է 37 չրջանաւարտներ:

*
**

ՀՐԱՇԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԱՆԻ ԵՒ ԹԱԴԷՈՍ ՇԻՐԱԶԻ

Կլենտէյլի «Վէրտուկօ Հիլզ» սրահին մէջ, Յունիս 23–ին, տեղի ունեցած է Յովհ. Շիրազի գաւակներուն՝ Անի եւ Թադեւոս Շիրազի հրաժեշտի երեկոյթը: Ծանօթ է որ անոնք Լոս–Անճըլըս հրաւիրուած էին մասնակցելու իրենց հօր ծննդեան 85–ամեակի հանդիսութեան: Ամիթիէն օգտուելով անոնք կազմակերպեցին նաեւ Սիփան, Մասիս եւ Վանանդ Շիրազի նկարչական ցուցահանդէսը: Լոս – Անճըլըս եռամեայ կեցութեան չրջանին Անի Շիրազի խմբագրութեամբ հրատարակուած է նաեւ Յովհաննէս եւ Սիփան Շիրազներու բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը, որուն գինեձօնը կատարուած է հրաժեշտի երեկոյթի ընթացքին: Հանդիսութիւնը վարած է լրագրող Աննա Յակոբեան: Խօսք առած են Անի եւ Թադեւոս Շիրազ, յուշեր պատմելով իրենց հօրմէն: Նոր լոյս տեսած հատորին մասին խօսած է բանաստեղծ Սարօ Գէոդակեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

– երկու բարեկամ, – միջամտեց Գաբրիէլին՝ ինքն ալ խօսքի խառնուելով:

– Դուն ոչ թէ բարեկամս, այլ իմ ազատարարս ես, – պատասխանեց աղջիկը փպտելով:

– Ես կ'ուզեմ միեւնոյն ատեն բարեկամդ ալ ըլլալ:

– Շնորհակալ եմ, առանց քեզի հիմակ ծովուն տակ խեղդուած պիտի ըլլայի ու ձուկերը զիս պիտի ուտէին:

Այս հեռապատկերը սոսկումի արտայայտութիւն մը բերաւ որբուհիին դէմքին վրայ:

– Ալ մոռցիր այդ անցուցած փորձանքդ, – ըսաւ Գաբրիէլին:

– Բայց ի՞նչպէս պատահեցաւ արկածը, – հարցուց Դերկոմսը հետաքրքիր,– նոյնիսկ ըսողներ եղան, որ ինքզինքդ ծովը նետեր ես:

– Չէ, իմ անխոհեմութեանս պատճառաւ ծով ինկայ, – պատասխանեց Սուրիկ, – չափազանց դէպի վար ծռած էի, կ'ուզէի չոգենաւին դէկը տեսնել, երբ յանկարծ գլխու պտոյտ մը ունեցայ ու ինքզինքս ծովուն մէջ գտայ... առաջին անգամ է, որ չոգենաւով կը ճամբորդեմ եւ փորձառութիւն չունիմ...

Մինչ այս, մինչ այն, չոգենաւը մոռած էր Փիրէայի նաւահանգիստը: Առաջին կարգի ճամբորդները իրենց թեթեւ բեռները քովերնին դրած՝ անհամբեր կը սպասէին ցամաք ելլելու վայրկեանին:

Բարեկեղ ազա կնոջը եւ երեք աղջիկներուն հետ կամրջակին վրայ կեցած էր ու չուրջը կը դիտէր գոհունակ դէմքով մը: Գոհ էր ,որ անվտանգ կատարած էին իրենց ճամբորդութիւնը:

– Այս եղանակին մէջ փոթորիկի ձրըտնուած հանդիպիլս մեծ բախտ մըն է, – ըսաւ կնոջը:

– Ամէն դժբախտութիւն կ'ուզէիր որ մեր գլխո՞ւն գար, – դիտել տուաւ Տիկին Մաննիկ:

– Դժբախտութեան ի՞նչ կայ, – հարցուց Բարեկեղ ազա, որ այդ միջոցին զբաղած տրամադրութեան մէջ էր:

– Հանգիստ տուներնիս – տեղերնիս ձըգեցինք, օտար տեղեր ինկանք:

– Նորէն փառք Աստուծոյ, որ ողջ առողջ ենք ու առ միւս խեղճերուն պէս առանց դրամի ալ չենք:

Ու Բարեկեղ ազա ձեռքովը ցոյց տուաւ վարը պարզուած տեսարանը, ուր հարիւրաւոր կիներ, մանուկներ ու էրիկմարդիկ, հին ու մին պատառոտուն զգեստներով, իրարու վրայ խճողուած էին ու իրենցմէ չատեր ցամաք հացով իրենց նահապետը կ'ընդունէին:

Այս տեսարանը կարծես մխիթարութիւն մը եղաւ Տիկին Մաննիկի համար:

– Իրաւունք ունիս, – ըսաւ իր ամուսնոյն, – անոնց նայելով մենք երջանիկ ենք:

Նոյն միջոցին Նուարդ, որ դէպի ծովը կը նայէր, ուրախութեան ճիչ մը արձակեց:

– Տիրանը, – գոչեց, – նա՛, կուգայ կոր նաւակով մը:

Արդարեւ, իր նչանածն էր:

Աղջիկը բոլոր ուժովը սկսաւ «Տիրա՛ն, Տիրա՛ն» պոռալ: Երիտասարդը լսեց, զբօսանքը դարձուց դէպի ձայնը ու տեսաւ Նուարդը:

Երկու վայրկեան ետքը արդէն չոգենաւը մոտած եւ միացած էր իրենց:

– Վախցանք, որ ժամանակին մեր հեռագիրը ձեռքերնիդ չի հասնիր կամ կը կորսուի, – ըսաւ Բարեկեղ ազա:

– Չէ, առեղին առի, – պատասխանեց Տիրան:

Տիկին Մաննիկ տեղեկութիւն հարցուց Թադուհի հանըմի ու Սահակ էֆէնտիի մասին:

– Երկուքն ալ աղէկ են, – պատասխանեց երիտասարդը, – այստեղի օդը շատ աղէկ եկաւ իրենց, ուզեցին ինծի հետ չոգենաւ գալ ձեզ դիմաւորելու, բայց ես թող չտուի, պարապ տեղը պիտի յոգնէին, կէս ժամ ետքը իրար կը տեսնէք, ի՞նչ վնաս ունի:

– Հարկա՛ւ, – գոչեց Տիկին Մաննիկ, – չատ աղէկ ըրեր ես թող չտալով:

Երկու ժամ ետքը երկու ընտանիքները իրար գտած էին Ամէնքի մէջ:

Իրիկուան դէմ Սահակ էֆէնտի Բարեկեղ ազան առաւ տարաւ Օմօնիայի հրապարակին վրայ գտնուող մեծ սրճարան մը:

(Շար. 69)

ՆՈՒԷՐ

Իր սիրելի ընկերոջ Գրակ Ղազարեանի 80–ամեակին առթիւ, Պր. Սահեան Իսկհեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ անոր չատ սիրած «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ս. Յարութեան Տօնին առթիւ՝ շնորհակալութեամբ ստացած է իւզպինի հետեւեալ նուէրները եւս:

Տիկին Անահիտ Գափթան 250 Ֆր., Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տիկին Էլիզա Կարապետեան 100 Ֆր., Տիկին Գայեանէ Գարոյեան, Պր. Վահէ Տամլամեան 500–ական Ֆր., Տիկին Անայիս Տամլամեան, Տիկին Ասթղիկ Զաթալեան 300–ական Ֆր., Պր. Ալէն Համբարեան 100 Ֆրանք, Պր. Լուտովիկ Զօլաքեան, Օր. Լիտիա Կարպիէրա 2000–ական Ֆր., Պր. Թիէրի Պօզոսեան 500 Ֆր., Տիկին Հերմին Գերկոյեան 200 Ֆր., Պր. Ժորժ Յակոբեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 150 Ֆր., Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր. Պր. Պեռնար Փափագեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 1000 Ֆր., Պ. Նազարէթ Դաւիթեան, Օր. Եւա Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Թէրէզ Պատէմեան 500–ական Ֆրանք, Պր. Անտոն Գազեան 100 Ֆր., Պր. Սահֆան Գրմպրմեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Զուհաճեան 200 Ֆր., Պր. Ժան Քարայեան 300 Ֆր., Տիկին Տալիթա Համեան 800 Ֆր., Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պարսամեան, Տիկին Պէաթրիս Մալեան 100–ական Ֆրանք, Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 1000 Ֆրանք, Տիկին Նորա Տէր – Յակոբեան 500 Ֆր., Պր. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սմայիլ Ուրամեան 1500 Ֆր., Տիկին Ժ. Պետրոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավկեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Համմանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան, Տիկին Սէսիլ Գէորգեան 100–ական Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի Գնել Գեւոնեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անահիտ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները միօրեայ վարժարանին համար:

Ամն՝ 500 Ֆր., Տիկին Ժօէլ – Մերլ Կուպաթեան 300 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Սասեան 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մարտարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ժելոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համայեակ եւ Տընիզ Ադայէկեան 200 Ֆր.:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սանտարին Գեւոնեանին, Յասմիկ եւ Գեղամ Գեւոնեանին, Ծոմինար եւ Վահան Տիրէքի, Արմենուհի Գեւոնեանին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Անահիտ Տէր – Մինասեանին եւ զաւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարագաններուն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, թոռան, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

Գնել Գեւոնեանի

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անահիտ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները միօրեայ վարժարանին համար:

Ամն՝ 500 Ֆր., Տիկին Ժօէլ – Մերլ Կուպաթեան 300 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Սասեան 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մարտարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ժելոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համայեակ եւ Տընիզ Ադայէկեան 200 Ֆր.:

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 1er Août à 9 heures 30
Danses traditionnelles d'Arménie.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՕՓԻՒՌԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Գիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր ղրկուի:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

***

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris** :
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN
Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՅՈՒԹՊՈԼԻ ԴՊՐՈՑ ՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս 1999 – 2000 մարզաշրջանէն սկսեալ Ֆութպոլի դպրոց մը կը բանայ, 1988, 1989, 1990 եւ 1991 ծնած հայ երախաներուն համար:

Նախատեսուած են իրենց համար Յոկեքշարթի եւ երբեմն ալ Շարաթ, կէսօրէ վերջերը փորձեր եւ նաեւ ախոյանական մրցումներ:

Փորձերը կը սկսին Սեպտեմբերի սկիզբը:

Արձանագրեցէք ձօրքայէֆ կամ Պօղոսեան մը ըլլալ ուզող ձեր Ֆութպոլասէր զաւակները, մաքուր եւ գուտ հայկական մթնոլորտի մը մէջ մարզուող Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանսայի չարքերուն:

Հեռաձայն.–
01 – 45 – 08 – 43 – 10
եւ կամ
06 – 60 – 68 – 43 – 10

***

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանսի Ֆութպոլի Յանձնախումբը, զօրացնելու համար իր ախոյեան Ներկայացուցչական կազմին յաջակցական գիծը, անյապաղ պէտք ունի Թիւ 7, 9, 10 եւ կամ 11 խաղացող եւ կոչ նշանակող երիտասարդ կամ նուազ երիտասարդ, բայց փորձառու հայ մարզիկներու:

Հեռաձայնել.–
01 – 45 – 08 – 43 – 10
եւ կամ
06 – 60 – 68 – 43 – 10
Թիւերուն:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 29
JEUDI
29 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·694 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.694

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՄՈՍԿՈՎՍԿԻԷ ՆՈՎՈՍՏԻ» ԹԵՐԹԻՆ

«Մոսկովսկիէ Նովոսթի» թերթը Յուլիս 27–ի թիւով հրապարակած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը ուր ան կը պատասխանէ Հայաստանի ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան, Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն, Հ. Ալիեւի հետ ժողովի հանդիպումին, Ղարաբաղի հարցին ու Թուրքիոյ հետ կապերու մասին ուսումնասիրութիւններուն հարցումներուն:

Ռ. Քոչարեան երկրին ներքին քաղաքական կայունութեան պատճառ կը նկատէ ազատ, ժողովրդավարական ընտրութիւնները, Կ. Դեմիրճեանի նման փորձառու դէմքի մը իշխանութեան մէջ ընդգրկուած: Յատկապէս հանրութեան ժողովրդավարացումը, իրաւունքներու եւ ազատութիւններուն ապահովումը դրական կը համարէ Եւրոպայի խորհուրդին անդամ ըլլալու:

Պատասխանելով իր նախագահութեան շրջանին արտաքին քաղաքականութեան կրած էական փոփոխութիւններուն, ուժականացումի երեւոյթին մասին հարցումին, Ռ. Քոչարեան Հայաստանի ներկայի քաղաքականութիւնը ամբողջականացումի սկզբունքով կը ներկայացնէ, ըսելով որ փոխանակ հակասութիւններէն օգտուելու, ջանք կը տարուի զանոնք հարթելու: Ցաջողութիւն կը նկատէ Տրաբեկայի նման կարեւոր ծրագիրներու մասնակցութիւնը:

Ռ. Քոչարեան չի կարծեր որ մօտ ապագային ՕԹԱՆ–ը կրնայ Կովկասի մէջ ռազմական ներկայութիւն դառնալ: Իր համոզումով այդ կազմակերպութեան հետ յարաբերութիւնները պէտք է զարգացնել «Զորակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին շրջանակին մէջ:

Հայաստանի նախագահը Հ. Ալիեւի հետ փրնեւի հանդիպումին մասին կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը հիմնուած պէտք է ըլլայ հեռեւեալ սկզբունքներուն. կողմերու իրաւական հաւասարութիւն, Ղարաբաղի համար միջնադիր հոզամասի վճռակի բացառում, անոր բռնակցութեան ապահովութեան երաշխիք: Իսկ Հ. Ալիեւի հետ հանդիպումին մասին երկուքը համաձայնած են չհրապարակել բոլոր մանրամասնութիւնները: Այդ հանդիպումին նիւթ չէ եղած Բաքու – Ճէյհան նաւթամուղին Հայաստանէն անցնելու պարագան, բայց նախագահ Ռ. Քոչարեան չի փափաքիր որ այդ մարդկ հարցերը կապուին Ղարաբաղի լուծումին: Ան նիշ կը դնէ որ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները չպայմանաւորուին հայեւադրբէջանական կապերու կացութեամբ: Կը կրկնէ որ Թուրքիան է խնդիր ստեղծողը, իսկ ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչումին հարցին, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ չատ երկիրներ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու խանգարումէն խուսափելով չեն ճանչցած 1915–ի իրականութիւնը: Ինք համոզուած է որ միջազգային ճանաչումէն եւ դատապարտումէն առաջին չհաւատրը Թուրքիան կ'ըլլայ, իր ուսերէն թօթափելով անցեալի այդ բեռը:

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան որ պաշտօնական այցով Ռումանիա կը գտնուի, Յուլիս 26–ին ստորագրած է երկու երկիրներուն Պաշտպանութեան նախարարութիւններուն միջեւ զօրակցութեան համաձայնագիր մը: Նոյն օրը ան ընդունուած է ռումին վարչապետէն, Աւրտաքին Գործերու փոխ – նախարարէն:

⁂

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ՄԻՄՆԵՐՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Հայաստանի Գլխաւոր Դատախազութեան լրատուութեան բաժինը հաղորդած է որ Գլխաւոր Դատախազութեան քննչական վարչութիւնը ւսարատած է Վանս Սիրադեղեանի, Վահան Յարութիւնեանի եւ միւսներու քրէական գործի մեղադրանքներու նախաքննութիւնը եւ թղթածրարը ղրկած է Երեւան Քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք–Մարաշ համայնքներու առաջին ատեանի դատարանը, զանոնք դատի քաշելու պահանջով:

⁂

ՊԻՒՏՃԻՆ ԴԺՕՒԱՐ ԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յուլիս 27–ին, Ազգ· Ժողովի Պիւտճէի, տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի նախագահը Վ. Խաչատրեան ըսած է թէ կառավարութիւնը չանգեր կը փորձէ փրկելու համար պետական պիւտճէն: Բացը ճիշդ հաշուելու համար վերջնական տուեալներ չկան, բայց ան 40 միլիառ դրամի մօտ կը նկատուի: Վ. Խաչատրեան ապահովութիւն տուած է որ այդ պատճառով չեն նուազիր ընկերային, առողջապահական յատկացումները եւ նպաստները, թոշակները ատենին կը վճարուին: Միայն ծախքերը կը կրճատուին, բացի Աղէտի գօտիին յատկացուելիք 3 միլիառ դրամէն: Պիւտճէի բացին պատճառներէն մէկն ալ Ապրիլ – Մայիսին եղած մօտ 20 միլիառի պետական ծախքն է երբ այդ գումարը ընդհանրապէս կ'ըլլար 12–13 միլիառ դրամ:

⁂

ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՕՒՄԲԸ ՊԻՏԻՈՒԹ ՄԵԿՆԱԾ

Լիբանանի Պառլպէքի աւանդական միջազգային փառատօնին մասնակցելու համար Պէյրութ մեկնած է Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, Լ. Ճկնաւորեանի ղեկավարութեամբ: Խումբը երկու համերգ պիտի տայ:

«ՄԻՑՈՒՊԻՇԻ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ճափոնական հանրածանօթ «Միցուպիշի» հաստատութիւնը հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ Հայաստանի մէջ փոքր ջրելեկտրակայաններու կառուցման ծրագիրներու: Հաստատութեան Մոսկուայի գրասենեակէն ներկայացուցիչներ այս մասին հանդիպում ունեցած են Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութեան հետ: Հանդիպումին նիւթ եղած են Հայաստանի ուժանիւթի կառոյցներու արդիականացման հեռանկարները եւ այս ուղղութեամբ հայեւմափոնական գործակցութեան մը կարելիութիւնները:

⁂

Լ Ղ Հ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Լ.Ղ.Հ վարչապետ Ա. Դանիէլեան Յուլիս 27–28 այց մը կատարած է Երեւան: Ան հանդիպում ունեցած է իր պաշտօնակից Վ. Սարգսեանի եւ կառավարութեան շարք մը դէմքերու հետ:

⁂

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Համակարգչային դիտութեան եւ տեղեկատուական թէքնոլոժիին միջազգային Բ. համաժողովը կը գումարուի Օգոստոս 17–22 Երեւանի մէջ: Կը մասնակցին Միացեալ–Նահանգներէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Ճունաստանէն, Իտալիայէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն եւ այլ երկիրներէ մասնագէտներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՈՒԻՅԵՐԻՈՅ պէրնեան չրջանի Լուչինէ գետակին վրայ չատ ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 27–ին, որու հետեւանքով, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 18 մեռեալ կար, 6 վիրաւոր եւ մէկ անհետացած անձ: Ամբողջ խումբ մըն է որ գաճիոճիկ վկաները գետակին վրայ, երբ ջուրերու յանկարծակի յորդում մը պատճառ եղած է արկածին: Յորդումն ալ հետեւանք էր ռատիւկ փոթորիկի մը:

ՊԱՐԱՔ ԵԻ ԱՐԱՖՄԱ տեսակցութիւն մը ունեցան էրէց, Գազայի մօտ, բայց դրական ոչ մէկ արդիւնքի յանդեցաւ իրենց հանդիպումը: Իսրայէլի վարչապետը առաջարկեց որ յետաձգուի Ուայ Փլէնթէյշընի (1998, Հոկտեմբեր, Ամերիկա) համաձայնագրի դրծադրութիւնը եւ երկու չաբաթ պայմանաժամ տուաւ Արաֆաթի որ խորհի եւ պատասխան մը տայ: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ որ իսրայէլեան ուժերը 11%–ի համեմատութեամբ քաշուին Արեւմտեան Ափէն: Իսրայէլցի զօրավարի մը համաձայն նման դործողութիւն մը կը կդկիացնէ հոն տեղաւորուած չուրջ 15 իսրայէլեան համայնքներ: Պաղեստինցիք ալ չատ միտք չունին տեղի տալու եւ կը պնդեն որ Ուայի համաձայնագրին դործադրութիւնն է որ կրնայ վերահաստատել վստահութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանտերը պիտի բարելաւուին եւ նորեր ալ աւելնան, ինչպէս յայտարարեց Էլիզապէթ Կիկու, երբ կ'այցելէր Մարսէյլի Պօմէթի բանտը (տես՝ մեր նախորդ թիւը): Ներկայիս, բանտերու մեծ մասը 19–րդ դարուն կը պատկանի եւ առողջապահական պայմանները ողբալի են: 21–րդ դարուն համար, նախատեսուած է 6 հաստատութեանց շինութիւնը, ամէն մէկը 600 բանտարկեալի համար: Ասոնք պիտի կառուցանուին Թուլուզի, Լիլլի, Ալենսոնի, ապա՝ Լիանքուրի, Թուլոնի եւ Մոյի շրջանները: Պիտի վերանորոգուին Ֆլէօրի – Մերմոժխի, Ֆրէնի, Սանթէի, Պամէթի եւ Լոսի բանտերը: Նոր կառուցումներուն համար նախատեսուած է որ ամէն մէկ խուց իր լոգարանը ունենայ: Այցելութիւններու համար ալ նոր դրութիւններ պիտի կիրարկուին, աւելի մարդկային ընոյթ ունեցող, մանաւանդ դաւակներու համար: Ներկայիս պատժական 187 հաստատութիւններ կան որոնց բուն տարողութիւնը 50·014 անձի համար է եւ հոն խռնուած են 57·918 բանտարկեալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական ապահովութեան դատարանը ազատրեալ քրտական խորհրդարանին 65 անդամներուն դէմ հետապնդումի ձեռնարկած է ու 33–ին համար ձերբակալման հրամանագիր հանած: Նոյն Ժողովրդարանին նախագահը ե· Գայա որ ոնչնակս հետապնդումի ենթակայ է, ըսած է որ Թրքական ատեանին տուած որոշումը մահապատիժի հրամանագրի մը համազօր է քաղաքականութեամբ զբաղող ամէն Քիւրտի համար: «Կ'ուզեն ժողովուրդի մը վախճանը հռչակել» ըսած է ե· Գայա, աւելցնելով որ պիտի դիմեն միջազգային կարելի բոլոր ատեաններուն եւ թէ իր նախագահած ատեանին դէմ որեւէ յարձակում առանց փոխադարձութեան պիտի չմնայ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, Պ. Քուչնէրի ներկայութեան կատարուեցաւ ապաննուած 14 Սերպերու յուղարկաւորութիւնը: Այս առիթը բոլորովին փոխած է կացութիւնը: ՕԹԱՆ եւ ՄԱԿ որոնք եկած էին Ալպանացիները պաշտպանելու Սերպերէն, նոր իրականութեան մը դէմ յանդիման կը դտնուին եւ կ'անդրադառնան որ վատնած կը ոպառնայ սերպ փոքրամասնութեան:

ՄԱՐՈՒԲԻ թագաւորը իր առաջին հրապարակային ելոյթը պիտի ունենայ, Ուրբաթ, Յուլիս 30–ին: Այդ առթիւ պիտի ոգեկոչէ իր հօրը յիշատակը եւ յայտնէ որ տրամադիր է չարունակելու անոր «բացուելու» քաղաքականութիւնը, երբ վարչապետ նշանակած էր ընկերվարական մը՝ Ապդէլրահման Եուսուֆի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Սերգէյ Ստեպաչին, որ Ուաշինկթըն կը գտնուի, չնայած է որոշ ապահովութիւն տալ Գլինթընի եւ Ալ Կոռի ինչ կը վերաբերի իր երկրին անտեսական եւ ելմտական վիճակին: Արդարեւ Ռուսաստան կրկին դըրամի պէտք ունի եւ այս միջոցին Համաչխարհային Դրամատան նախագահը՝ Վոլֆընզոհն եւ Դրամական Միջազգային Հիմնադրամի (ԷՄ–Էմ–ի) պատասխանատուները 4,5 միլիառ տոլարի փոխատուութիւն մը կ'ուսումնասիրեն 18 ամսուան վրայ: Ըստ Ստեպաչինի, Ռուսաստան, այս տարի, յատաջդիմութիւն արձանագրած է եւ տարնապկէն դուրս եղած սպասուածէն աւելի կանուխ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պողոտաները վերջերս զարդարուած են տրմնանկարներով, որոնց թիրախներն են կարդ մը գործարար անձեր Կրեմլինի չրջանակէն, ի մէջ այլոց Բորիս Բերեզովսկի: Որմնանկարները՝ «Մաքուր Մոլորակ» խորագրին տակ մէջբերումներ կը կրեն Սէն Թէկզիւպէրիի «Փոքրիկ Իշխանը» գործէն, որոշ բառախաղերով եւ գլխագիրներու խաղով մը ռուս գործարարներու անուններուն ոչնչացնող:

ՅԱՋԵՒՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՐՈՒ համաձայնակը հսկայ համեմատութիւններու հասած է Ֆրանսայի մէջ, ուր 14 միլիոնէն

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՅԳԵՊԱՆ ԾԵԾՈՂՆԵՐ

Վրաստանի հարաւ – արեւելեան չըր-ջանը որ սահմանակից է Հայաստանի, մեծամասնութեամբ հայ բնակչութիւն ունի: Այդ բնակչութիւնը կ'ապրի ամբողջովին հայկական միջավայրի մէջ, իր դիր-քերով, հայ ոստիկան, պաշտօնատարնե-րով, դպրոցներով, կազմակերպութիւն-ներով, եւայլն: Հայկական անուանումով Ջաւախք կոչուած այդ չրջանը վերջին տարիներուն պարբերական հրապարա-կումներով կռուանձնոցի մը վերածուելու վտանգը կ'ապրի: Կան տեղացի Հայերու դժգոհութիւնները, վարչարարական, դըպ-րոցական, ճամբաներու, տնտեսական ու այլ մարզերու խնդիրներ որոնք կ'արծա-ծուին տեղւոյն վրայ, բայց նաեւ Հա-յաստանեան մամուլին մէջ: Այս կացու-թիւնը պարբերաբար պատճառ կ'ըլլայ որ խռովարարի, անջատողականի պիտակներ փակցուին Ջաւախքի հայ զաղութին, ան-վըստահելի տարր մը ցոյց տալով զայն:

Այս կարգի «նորութիւն»ներէն է վըր-յական թերթի մը Յուլիս 2–ի թիւին մէջ Թեմուր Շալամբերիձէի զրութիւնը, «Ջա-ւախքը՝ Վրաստանի յաջորդ տագ կէ՞տը» խորագիրով: Լուրերու «կռունկ» զործա-կալութիւնը ուշագրութեան յանձնած է այդ էջը, իր կողմէ նոթով մը ուր կ'ըսուի որ յօդուածագիրը, հակառակ Հայաս-տանի պաշտօնական քաղաքականութեան որ Վրաստանէն հողային ոչ մէկ պահանջ կը ներկայացնէ, այդ կարգի պահանջ ունենալով կ'ամբաստանէ Հ.Ց.Դ.–ն:

Շալամբերիձէի զրութիւնը նախ ընդար-ձակ պատմականը կ'ընէ Ջաւախքի մէջ հայկական ներկայութեան. ռուսահասա-նեան եւ օսմանեան մրցակցութիւններու, հակամարտութիւններու ենթախորքի վը-րայ զետեղուած այդ պատմականը Հայու-թիւնը կը ներկայացնէ ժամանակի տու-եալներու համաձայն զործածուած տարր մը: Ջաւախքի մէջ հայկական զանգուա-ծային ներկայութիւնն ալ կը կապուի այդ հանգամանքին: Հայամէտ ռուս վարիչ-ներ ամէն առիթը ներկայանալուն թոյ-լատրած, կամ նոյնիսկ քաջալերած են որ Հայեր հաստատուին այդ չրջանին մէջ, նաեւ կովկասեան այլ չրջաններ:

Անդնելով ներկայիս, յօդուածագիրը կը նչէ 1991 Դեկտեմբերի երեւանեան մէկ հանրաժողովը որուն ընթացքին չէզո-քութեամբ ամբաստանուած է Ջաւախք կազմակերպութիւնը: Յետոյ 1997–ին նոյն կազմակերպութիւնը կ'որոշէ հանրաքուէի դիմել հայաբնակ այդ գօտիին մէջ, բայց ցոյց տրուած ոչ մեծ հետաքրքրու-թիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ գործնականի չվերածուի որոշումը: Այսուհանդերձ, ըստ Շալամբերիձէի, Ջաւախք կազմա-կերպութիւնը հրաժարած չէ ինքնավա-րութեան նպատակէն. ան նիւթական գո-րակցութիւնը կը վայելէ Հ.Ց.Դ.–ի որ չի ծածկեր հողային իր պահանջները (եւ ոչ միայն Վրաստանէն): Չէ մոռցուած նչումն ալ թէ այդ կուսակցութիւնը այլ-եւս 7 երեսփոխան ունի Ազգային ժողո-վին մէջ: Այնոր Ջաւախքի ճիւղն ալ կը պատրաստուի Վրաստանի խորհրդարա-նական ընտրութեան: Ըսելէ ետք թէ կու-սակցութիւնը Հայաստանի մէջ արգիլ-ուեցաւ, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի օրով (1994 Դեկտեմբեր) ու գործելու ազատու-թիւնը վերագտաւ Ռ. Քոչարեանի նա-խագահ ընտրութեան ատեն ալ որուն ընորհիւ կրկին օրինականացուելով, հե-ղինակը կը կրկնէ թէ այսօր եւս Հ.Ց.Դ.–ն կը չարունակէ գործել, թիրախ առած՝ Վրաստանի հողային ամբողջականութիւ-նը: Այդ գործունէութեան պնդումին մէջ կ'ընդգրկուի հայ Սփիւռքն ալ որուն քանակին համբաւը ակներեւ է որ հասած է մինչեւ վրացի լրագրողին: Ան կ'զգէ թէ Ջաւախքի տնտեսական վերակառուցումին համար Սփիւռքը պատրաստ է յատկա-յումներու, սակայն միայն անոր ինքնա-վարութենէն ետք:

Նախագահ Շեվարնաձէի Ջաւախքի չըր-ջանին ներկայացուցիչը Բարամիձէ ըսած է որ տեղւոյն հայկական կազմակեր-պութեան ղեկավարները ուզած են որ վարչական գլխաւոր պաշտօնները իրենց տրուին, ինչպէս՝ ոստիկանութեան, մաք-սատան, եւայլն, փոխարէնը խոստանա-լով հրաժարիլ հանրաքուէի ծրագիրէն: Բարամիձէ աւելցուցած է թէ անոնց մէջ մեծ է թիւը զանազան երկիրներու զաղա-նի գործակալներուն:

Ցօդուածով տրուած են ժողովրդագրա-կան թիւեր ալ. մօտ 6,5 քառ. քիլոմեթր տարածքով չրջանը 1989–ին 235 հազար բնակիչ ունէր որ կը կազմէր երկրին 4,3%–ը: Աւտր 128·200 Հայեր էին (54,5%) եւ 87·400–ը Վրացի (37,2%): Իսկ միայն Ջաւախքը 107·000 բնակիչ ունի որուն 97 հազարը Հայ է (90,7%): Այդ թուականէն ի վեր վերջին տակաւը տար-ուէ տարի կը մեծնայ: Այս տուեալին յե-նած՝ Հայերը բացէ ի բաց ձեռնարկած են հակապետական գործունէութեան: Ա-նոնցմէ 11 հոգի Նինոծմինդայի մաքսա-տան 17 պաշտօնատարներուն մաս կը կազմեն, միայն վեցը Վրացի ըլլալով: Հոն Ղարաբաղի մէջ կռուած Հայեր պաշտօններու կը տիրանան ու կը հալա-ծեն փոքրաթիւ Վրացիները, ստիպելով որ մեկնին:

Յօդուածագիրը հարկաւոր կը նկատէ որ երկրին կեդրոնական իշխանութիւնը խիստ քաղաքականութիւն վարէ քաղա-քական, տնտեսական, ժողովրդագրական եւ ոճրային բարդ կացութեան մը մէջ, որպէսզի Վրացիներու եւ Հայերու բա-րիդրացիական զարաւոր յարաբերու-թիւնները չզոհուին քաղաքական չարա-կամ նպատակներու:

Շալամբերիձէ կ'ուզէ որ իշխանութիւն-ները առաւել ուշադրութեամբ վերաբե-րին վրացի ու ոչ–վրացի բնակչութեան: Շրջանին մէջ ընկերային նպատակներու համար ներդրումներ ընեն ու տնտեսա-կան ծրագիրներ իրագործեն, ինչպէս կարս – Ախալքալաք երկաթուղին չինու-թիւնը, Փարւանա լիճին վրայ ջրելեկտը-րակայան մը, եւլն.: Աւտնք չրջանի բը-նակչութեան զործ ալ կը հայթայթեն, տեղական դրամին հանդէպ վստահութիւ-նը աւելցնելով:

Ցայտնի է որ յօդուածին հեղինակը լա-ւատեղեակ է Ջաւախքի հարցի մը դոյու-թեան, անոր ծալքերուն: Իր ակնոցով դիտուած, թերեւս հասկնալի է նաեւ Հա-յերը այդ չրջանին մէջ եկուոր, դրսեցի նախատելու կեցուածքն ալ: Ինչ որ տարօ-րինակ է, դիտակցելով հանդերձ Հայերու զժգոհութեան պատճառներուն, աւտնք զարմանալու համար փոխանակ իշխանու-թիւններու կողմէ առնուելիք քայլերու, Վրաստանի հանդէպ հողային պահանջի վերագրումն է հայկական միակ կու-սակցութեան մը. նաեւ այդ հիմով անոր ուղղուած մեղադրանքները: Եթէ հարց մը կայ, ո՞րն է բնականը յետին միտ-քէ զերծ մամուլի մարզուն համար. այդ հարցին պատճառները մատնանչել ու լու-ծումի ճամա՞յ ցոյց տալ, թէ այդ հար-ցը պատրուակ բռնելով ստեղծել երրորդ կողմ մը, զայն ամբաստանելու, վարկա-բեկելու համար:

Այնպէս կը թուի որ Վրաստանի մէջ պարբերաբար կը յայտնուին դէմքեր, զը-բիչներ, որոնց նպատակը մարդ չի դի-տեր թէ խաղո՞ղը ուտել է, թէ այգե-պանը ծեծել...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼՈՑԱՆ ԻՄ ՀՈԳԻՈՑ

Անկասկած լոյսին չափ, խաւարն ալ իր տեղը ունի մեր կեանքին մէջ: Խաւարը երկու լոյսի միջեւ միջնարար մըն է մեզի համար, ինչպէս այն միջնարարը որ թատ-րոնի մէջ երկու վարագոյրները իրարմէ կը զատէ: Կամ իրարու կը կապէ: Խաւարն ալ կամուրջ մըն է երկու Լոյսերու միջեւ: Տարբեր բառերով՝ գիշերը կամուրջ մըն է երկու օրերու միջեւ: Մեր բոլորին հո-գեբանութեան մէջ, լո՛յսն է որ բնական է, իսկ մութը, խաւարը անբնական: Լոյսն է որ մեր գոյութեան առանցքը կը կազ-մէ, մութը երկրորդական կը մնայ, որով-հետեւ անցողակի է: Մութը անպայման իր տեղը պիտի թողու լոյսին: Ընդհան-րապէս այսպէս կը մտածենք: Հակառա-կին պատիւ չենք ընծայեր: «Լոյսը ան-պայման իր տեղը պիտի թողու մութին» չենք ըսեր: Չենք ըսեր, որովհետեւ մեր նախապատուութիւնը կ'երթայ լոյսին: Մենք լոյսին թագաւորութիւնը կը ցան-կանք:

Բայց երբեմն ախորժելի պիտի անդրա-դառնանք որ բոլորովին ալ այդպէս չէ: Լիբանահայ անուանի բանաստեղծ Վահէ-Վահեան, զոր քանի մը ամիս առաջ կոր-սընցուցինք մեծ ցաւով, իր վերջին գիր-քին մէջ զրած էր.

Քայլերս արդէն մօտեցեր են
լոյսը մութէն թաժնող գիծին
առանց որ դեռ ըմպած ըլլամ
արեւայեղց ողկոյզներէն համուած
գինին:
. . . . . .
Եկայ մութէն ու կը դառնամ
նորէն մութին:

Ցայտնի է թէ ո՞ր մութին մասին կը խօսի ականաւոր բանաստեղծը, որ թէեւ ապրեցաւ մինչեւ խոր ծերութիւն, բայց միշտ վախցաւ որ արդէն հասած պիտի ըլլար լոյսը մութէն թաժնող սահմանա-գիծին: Մութէն զալ ու մութին վերադառ-նալ: Ասիկա մարդուն ճակատագիրն է: Չենք կրնար պատկերացնել հակառակը, այսինքն ըսել՝ թէ կուգանք լոյսէն ու կը վերադառնանք լոյսին: Ատիկա խաբել պիտի ըլլար զմեզ: Ճիշդն այն է որ կու-գանք մութէն ու կը վերադառնանք նորէն մութին: Բայց ինչո՞ւ պիտի յուսահա-տինք որ: Թէեւ մութէն զալով մութին կը վերադառնանք, բայց այս երկու մու-թերուն միջեւ լոյսի որքա՜ն երկար չըր-ջան մը կայ:

Լոյսի ու մութի յաւերժական պատմու-թեան մէջ մենք ի՞նչպէս կրնին պիտի չյի-չենք անմահ տրամութիւնը Միխաք Մե-ծարենցին, որ մեզի փոխանցուած է իր նշանաւոր ու անկրկնելի «Սիրերգ»էն: Այս սքանչելի բանաստեղծութեան վեր-ջին տողը յանկարծ մութին մէջ կը թաղէ բոլոր այն լոյսերը, որոնք կուգան քեր-թուածին նախընթաց տողերէն: Կար-դանք ամբողջութեամբ, նոյնիսկ եթէ հա-րիւր անգամ կարդացինք զայն.

Գիշերն աւուշշ է, գիշերն հեշտագին՝
Հաշիշով օծուն ու բալասանով.
Լուսեղէն ճամբէն ես կ'աւցնիմ գինով՝
Գիշերն աւուշշ է, գիշերն հեշտագի՛ն:
Համբոյրներ կուգան հովէն ու ծովէն,
Համբոյր՝ լոյսէն որ չորս դիս
կը ծաղկի,
Այս գիշեր Տօն է հոգւոյս՝ Կիրակի՛,
Համբոյրներ կուգան հովէն ու ծովէն:
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս ֆիչ ֆիչ
կը մաշի՛
Շրթունքս են ծարաւ միակ
համբոյրին...:
Ցնծագին գիշեր է լոյս ու լուսին՝
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս ֆիչ ֆիչ
կը մաշի...:

Ահաւասիկ:

Քերթուած մը որուն իւրաքանչիւր տո-ղը անմահ դեղեցկութիւն ունի եւ կը քան-դակուի մեր մտքին մէջ: Կը հասկնանք Մեծարենցը ու մեր մօրթին վրայ կը ըզ-դանք անոր տատասպանքը: Ի՛նչ տատա-պանք է այդ: Մտածե՛լ անգամ մը: Շըր-ջապատուած ես առողջ ու չէնչող մար-դոցմով, բայց դուն հիւանդ ես: Ամէն մարդ կը խօսի ապագայի մասին, բայց դուն կը զգաս որ ապագայ չունիս: Ամէն կողմ լոյսով կ'ողողուի, բայց դուն կը զգաս որ հոգւոյդ լոյսը քիչ քիչ կը մաշի, հոգիդ քիչ քիչ կը թաղուի մութին մէջ:

Բայց Մեծարենց պիտի կարենա՞ր զը-րել այս սքանչելի բանաստեղծութիւնը, եթէ ան այնքան տատապած չըլլար տես-նելով լոյսի փախուստը իր հոգիին մէ-ջէն: Անկարելի է: Չէր կրնար զրած ըլ-լալ: Այսօր այս բանաստեղծութիւնը ա-նոր մահէն այնքան տարի վերջ կը շա-ռագայթէ հազարաւոր լոյսերու մէջ, եւ լուսաճաճանչ բեմ կ'ելլէ հոն ուր սէր կայ հայ բանաստեղծութեան նկատմամբ: Այս բանաստեղծութիւնը ուրիչ բան չէ եթէ ոչ այն լոյսը որ քիչ քիչ մաշեցաւ ու խոյս տուաւ Մեծարենցին հոգւոյն մէ-ջէն: Խոյս տուաւ, բայց չկորսուեցաւ: Դարձաւ յաւերժական լոյս, որ այս ան-դամ կը լուսաւորէ բանաստեղծութեան սիրահարները, որ այս անգամ լոյս կը բռնէ մեր գեղարուեստական ապրումնե-րուն վրայ:

Չուր տեղ չէ որ պարսկահայ բանաս-տեղծ Գալուստ Յանենց լսած էր անգամ մը.

Աստղերը լոյս տալով են մեռնում:

Գեղեցիկ խօսք: Աստղերը լոյս տալով կը մեռնին:

Ի. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆԵԼՔՆԵՐԸ

Հակառակ անվախադէպ տօթին, Ռու-սաստանի նախագահը նախընտրած է մնալ մայրաքաղաքին ոչ շատ հեռու տաչա մը, պատրաստուելու համար Դումայի ընտ-րութեան որ տեղի պիտի ունենայ Դեկ-տեմբերին: Իսկ անկէ վեց ամիս ետք կը հնչէ նախագահի ընտրութեան ժամը: Այս երկրորդին համար բոլոր հարցախոյզները ցոյց կուտան որ հասած է փոփոխութեան պահը, սակայն գործի գլուխ գտնուողնե-րը չեն ուզեր ընդունիլ այդ տուեալը: Ա-նոնք վախ ունին որ կորսնցնելով իրենց իշխանութիւնը, ապօրինի հարստացման համար հաշիւ տալու պիտի ստիպուին: Նոյնիսկ Մոսկուայի քաղաքապետը որ Ելցինի նախկին հաւատարիմ մըն է, նա-խագահական աթոռին նկրտումներ ունե-նալէն ի վեր կ'ամբաստանէ իշխանու-թեան վրայ գտնուող «գողերը» որոնք թալանեցին ազգային հարստութիւնը եւ մսխեցին տասնամեայ տնտեսական բար-գաւաճումը:

Համայնավար կուսակցութիւնը անզո-րացնելու ջանքերը ապարդիւն մնալէն ետք, նախագահ Ելցին ծրագրած է նոր քայլ մը. պատրաստած է հրամանագիր մը որով կը հրահանգուի Լենինի մարմի-նը հանել Կարմիր հրապարակի դամբա-րանէն ու տանիլ թաղել Ս. Պետերբուրգի մէկ գերեզմանատունը: Խորհրդային այլ ղեկավարներ ալ որոնք կը հանդչին

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԻԱԼԻ երաժշտական դպրոցին վէնեան տ'էնտի սրահին մէջ, տեղի ու-նեցած է դասական եւ հայկական ժողո-վըրդական երգերու համերգ մը, նախա-ձեռնութեամբ ՀԲԸՄ–եան մշակութա-յին յանձնախումբին, պատուոյ նախա-գահութեամբ Տէր եւ Տիկին Ալեբեանի: Ցայտագրին մասնակցած են Էլլադա Զա-խոյեան եւ Կարօ Նչանեան զուգերդներով (սոփրանօ եւ պաս–պարիթոն): Դաշնա-կով ընկերակցութիւնը ապահոված է Դրիգոր Շահվերտեան: Ցայտագրին ա-ռաջին մասը բաղկացած է դասական ծա-նօթ ութ օփերաներու հատուածներէն՝ Մոցարթ, Վերտի, Փուչինի, Պելլինի, Խաչատուրեան եւ Տիգրանեան: Երկրորդ մասը նուիրուած էր հայկական ժողո-վըրդական երգերու: Համերգի աւար-տին, ՀԲԸՄ–եան տաղնապետը՝ Պօղոս Քիչեան դնահատանքի խօսքեր արտասա-նած է արուեստագէտներուն:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Երաժշտանոցին վէնեան տ'էնտի սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Ցաամիկ Ձանպազեանի դաշնակի աշա-կերտներուն նուագահանդէսը: Աւելի քան 70 փոքրեր իրենց ձիրքերը ներկայացու-ցած են:

կեմլինի պատին տակ, նոյն ճակատագրին պիտի ենթարկուին: Գրգռութեան նպատակով եղած այս արարքը կ'ենթադրէ որ ժողովրդական ծաւալուն ցոյցերու առիթ պիտի ըլլայ, ինչ որ կրնայ պատրուակ ծառայել Համամշնավար կուսակցութիւնը փակելու փափաքը գործնական վերածելու, զայն արգիլելով Դումայի ընտրութեան մասնակցելէ: Բայց հոն է որ հարցախոյզները Զիւգանովի համար քուէի 22 – 24%–ի համեմատութիւն մը կը նախատեսեն, իսկ անոր հակառակորդներուն համար 15 – 18%: Ընտրողներու չուրջ 30%–ը կարելի՞ է զրկել իր նախնտրութեան թիրախէն:

Պէտք կան որ պատմութեան մէջ ռուսական համամշնավարութեան քանդիչը ըլլալով սեղ գրաւելու Ելցինի փափաքը եւ մարմնացող նկարագիրը Համամշնավարներուն դէմ մինչեւ ծայրը պիտի մղէ անոր պայքարը: Ուրիշներու կարծիքով, Ռուսաստան խորհրդարանական հանրապետութիւն չէ եւ Համամշնավարներուն դէմ նման արկածախնդրութեան նեռուիլ անհեթեթութիւն կ'ըլլայ, իսկ Ելցին անձի մէկը չէ: Արդէն իրականութեան մէջ անոր բուն խնդիրը 2001–ի նախագահական ընտրութեան իր յաջորդութիւնը ապահովելն է:

Քաղաքական դէպերու մեծ մասը հաստատած է որ անոր բուն մտահոգութիւնը ապահովելն է «ընտանիքը» կոչուած իր շրջապատին ապագան: Եւ արդար պէտք է նկատել մտահոգութիւնը, քանի որ այդ շրջանակին ուղղուած մեղադրանքներու թղթածրարը օրէ – օր կը մեծնայ: Գլխաւոր դատախազը բարձր դիրքերու մէջ անձնաւորութիւններու դէմ ձեռնարկած հետապնդումներուն պատճառով պաշտօնանկ ընելու ապարդիւն փորձէն ետք, կրեմլին, ականաւոր, 12 հոգինոց ծերակուտական յանձնախումբ մը կազմած էր, քննելու համար կաշառակերութեան պարագաները: Եւ հակառակ որ անոր անդամները զանազան նիստ կը գումարեն ու դատը յանձնաւորութիւն ունին իրենց աշխատանքին մասին ոչ մէկ բան յայտնելու, ամէն մարդ գիտէ թէ Ելցինի ազգիկը որ իր խորհրդականն ալ է, միջազգային դրամական հիմնարկին Ռուսաստանի ցատկացուցած գումարներուն հարցով ամբաստանութիւններու թիրախ է· իսկ անոր փեսան, կ'ըսուի թէ հարստացած է «Այորոֆլոթ»ի եկամուտները իւրացնելով: Կան ուրիշ պարագաներ ալ: Սակայն, գլխաւոր տեղը կը զտնուի նախագահութեան սատարած քէն մատակարարը Պորտին: Ան չատ խորհրդապահութեամբ Ելցինի ընկերացած է Վերսայլի, Պաքինկըմի, Վատիկանի այցերուն, կրեմլինի նորոգութեան ձեռնարկելէ առաջ: Այդ նորոգութիւնը մօտ կէս միլիառ տոլար արժած է: Կահաւորումը, աշխատանքը յանձնուած է զուիցերական ձեռնարկութեան մը եւ կ'ըսուի որ միայն նախագահական աթոռը որ զարդարուած է թանկագին քարերով, արժած է այնպիսի գումար մը որով կարելի էր երկրին ճոխ-կառուներու կարեւոր մէկ տոկոսին ամիսներով չվճարուած թոշակները վճարել:

Զուիցերական արդարադատութեան ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալով կատարածը, քննութեան առնուած է անոր գործունէութիւնը ու արդելք դրուած է Պորտինի, կնոջը եւ 22 ուրիշ ռուս քաղաքացիներու զուիցերական դրամատուներու հաշիւներուն վրայ: Բոլորն ալ ապօրինի գումարներ օրինականացնելու կասկածին ենթակայ են: Պորտիններու փաստաբանը մերժելով իր յաճախորդին կապը թմրեցուցիչի կամ զէնքի առուծախին հետ, ըսած է թէ չէմած է գումարներու օրինականացման ամբաստանութեան դէմ. բայց չէ առարկած զուիցերական դրամատան մը մէջ բացուած հաշիւներուն:

Այս մթնոլորտին մէջ կրեմլին հակայարձակումի փորձ մը բրած է, սեղան բերելով ապահովութեան սպասարկութեան կողմէ կատարուած հետաքննութեան մը արդիւնքները որոնցմով Մոսկուայի քաղաքապետին կինը կ'ամբաստանուէր ապօրինի կերպով գումարներ երկրէն հանելու յանցանքով: Լուժկով մերժած է կնոջը ուղղուած ամբաստանութիւնը, իշխանութեան վերադրելով ապահովութեան սպասարկութիւնները իր անձնական նպատակներուն ծառայեցնելու մեղքը, աւելցնելով որ իր վրայ հսկողութիւն կը կատարուի ու հեռաձայնները կ'ունկընդրուին: Ինդիրը նոյնիսկ հետաքննելի կայաններու ճակատումին պատճառ եղած է ու առաջին անգամ ըլլալով գործի չբրջանակի հանրածանօթ դէմք Բերեզովսկիի կայանը յարձակած է Լուժկովի կողմնակից ուրիշ կայանի մը վրայ որ իր կարգին քօղազերծած է Ելցինի չրջանակին ծրագիրները որոնց միակ նպատակն է իշխանութիւնը չկորսնցնել: Մինչեւ իսկ ըսուած է որ եթէ ներկայի վարչախումբը քանի մը տարի եւս մնայ զործի գլուխ, Ռուսաստանը ամբողջ աշխարհէն արհամարհուած պանդխտային հանրապետութիւններու կարգին պիտի դասուի:

Այդ արհամարհանքին թիրախ չըլլալու, վարկը չափով մը փրկելու համար Մոսկուա մեծ գոհոզութիւն մը ըրաւ ու 3500 վայրաչու զրկեց Քոսովօ, բայց ան կը թուի որ նոյնքան դիւրին չէ անտեսական մարզի վերնախաւին քաղաքական բարոյականի անկումով ցեխոտած վարկը փրկել: Իսկ զէպերու կարծիքով, եթէ իր «ընտանիքը» չարիքներէ զերծ պահելու նպատակը համամշնավար կուսակցութիւնը լուծել տայ նախագահ Ելցինի, կամ ան անորոշ ժամանակով յետաձգէ նախագահական ընտրութիւնը, անդարմանելին կրնայ պատահիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՅԱՒԵԼեԱԼ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ ԿԸ ԳՏՆԷ ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆԻ ԹՄԵԼՈՒ

Բրիտանացի հետազօտողներ վերջերս կը յայտնէին, թէ յաւելեալ փաստ գտած են, որ կարմիր գինին կրնայ սրտի հիւանդութիւններէ պաշտպանել:

«Ամերիկեան Ճրոնըլ Աֆ Քլինիքըլ Նիւթրիշըն» թերթին մէջ գրելով՝ անոնք կ'ըսեն որ մանրամասն տեղեկութիւններ ապահոված են, թէ ինչպէս կարմիր գինիին մէջ գտնուող նիւթերը կը գործեն իրրեւ անթիօքսիտաններ, որոնք կրնան արգիլել ճարպին երակներու պատերուն կառչելու եւ զանոնք խցելու գործընթացը:

Գիտնականները կը յայտնեն, որ կարմիր գինին իր բնական ձեւին մէջ լաւագոյն արդիւնքը կուտայ, սակայն զեղահատեր, որոնք այս նիւթերը (փոլիֆենոլ) կը պարունակեն, նոյնպէս որոշ համեմատութեամբ օգտակար կրնան ըլլալ:

Քէմպրիճի Քէթուըրթ հիւանդանոցին երեք հետազօտողներ կ'ըսեն, թէ կարմիր գինին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինին, ամէնօքսոտամ գործունէութիւն ցուցաբերած է, երբ կամաւորներու խմցուած է եւ «այս տարբերութեան պատճառը չատ հաւանաբար փոլիֆենոլներն են, որոնք կարմիր գինիին մէջ կը գտնուին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինիին մէջ»:

Փոլիֆենոլներու չարքին են քաթեչին, քուէրսեթին, ռեսվերաթրոլ եւ այլ նիւթեր, որոնք խաղողին մաշկին ու հետեւաբար կարմիր խաղողի հիւթին մէջ կը գտնուին: Խաղողին մաշկը կը գործածուի կարմիր գինիի պատրաստութեան մէջ, սակայն անիկա ճերմակ գինիի պատրաստութեան գործընթացին մէջ նախապէս կը հանուի եւ չի գործածուիր:

Գիտնականները կ'ըսեն, որ կարմիր գինին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինին, կը պարունակէ մեծ քանակութեամբ փոլիֆենոլներ, որոնք կը կասեցնեն մարդկային ԼՏԼ–ին («վատ» քոլեսթերոլը, որ կըրնայ երակները խցել) օքսիտասիոնը:

Քէմպրիճի փէթուըրթ հիւանդանոցին երեք հետազօտողներ կ'ըսեն, թէ կարմիր գինին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինին, ամէնօքսոտամ գործունէութիւն ցուցաբերած է, երբ կամաւորներու խմցուած է եւ «այս տարբերութեան պատճառը չատ հաւանաբար փոլիֆենոլներն են, որոնք կարմիր գինիին մէջ կը գտնուին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինիին մէջ»:

ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Նոյնիսկ եթէ գինին կը թուի բազմաթիւ հիւանդութիւններ կանխարգիլելու կարողութիւն ունենալ, զայն պէտք չէ սեղ նկատել, կ'ըսեն գիտնականները՝ բացատրելով, որ՝ «անիկա առողջ անդամնութի մրն է, զոր պէտք է չափաւոր կերպով սպառել մեր պզայրանքներուն համապատասխան պատճառելու համար»:

Գիտնականները յստակօրէն կը չեշտեն, թէ երեք բաժակէն անդին ոգելից ըմպելիներու եւ յատկապէս գինիին օգտակարութիւնը կ'անհետանայ: Ծխողը կրնայ զերճնշում, սրտի տագնապ, կոկորդի, ստամոքսի եւ կուրծքի քաղցկեղ դիմադրել, լեարդը քանդել եւ երթեւեկի արկածներ պատճառել:

Յատկապէս խոցելի է յղի կինը, որ կրնայ վիժում ունենալ կամ ծնելիք երախային ծինային անբնական երեւոյթներ պատճառել: Նոյնպէս անոնք, որոնք ոգելից ըմպելիներէ կախեալ ըլլալու վտանգը կը դիմագրաւեն, կամ անոնք, որոնք զերճնշումի նման հիւանդութիւններէ կը տառապին, եւ կամ այն անձերը, որոնք տեւաբար դեղ կ'առնեն, պէտք է զգուշանան ոգելից ըմպելիներու գործածութենէն, կ'ըսեն բժիշկները: Ոգելից ըմպելիներու եւ դեղերու միջեւ կապը տակաւին չէ գտնուած եւ անոր հետեւանքները կրնան վտանգաւոր ըլլալ անձին համար:

Միւս կողմէ, կարգ մը անձերու մօտ գինին դերպայմանութեան հարց կրնայ ըստեղծել:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

արեւելեան Ֆրանսայի մէջ 34 հազար անձեր եւ անիկա երկարած է 1978–էն 1993 տարիներուն վրայ: Ուսումնասիրութեան արդիւնքն այն եղած է, որ անոնք որոնք օրական 2–էն 3 բաժակ գինի կը խմեն, մահուան 30 առ հարիւր նուազ հաւանականութիւն կ'արձանագրեն, քան անոնք, որոնք բնաւ չեն խմեր կամ չափազանցուած ձեւով կը խմեն:

Տոքթոր Սերք Ռընօ օրին չեչտած էր սակայն, թէ պէտք չէ արդիւնքները խեղաթիւրուած ձեւով մեկնաբանել, որովհետեւ, եթէ յանկարծ մարդիկ սկսին չափազանցուած ձեւով խմել՝ ենթադրելով, թէ նման քայլ մը օգտակար է առողջութեան համար, կրնան մեծապէս վտանգել իրենց առողջութիւնը:

Բազմաթիւ այլ ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ ոգելից ըմպելիներու չափաւոր քանակութեամբ զործածութիւնը կրնայ ենթակաները պաշտպանել սրտի հիւանդութենէ եւ թերեւս նաեւ՝ քաղցկեղէ: Չափաւոր կը նշանակէ օրական մէկ կամ երկու բաժակ եւ ո՛չ աւելի:

Չափազանցուած ձեւով խմողներու մօտ մահուան համեմատութիւնը չատ աւելի բարձր է:

«Հարվըրտ Սհուլ Աֆ Փապլիք Հելթ»ի մէկ ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է, որ օրական 2–էն 5 բաժակ ոգելից ըմպելի զործածող կիները 41 առ հարիւրով աւելի հաւանականութիւն ունին կուրծքի քաղցկեղէ տառապելու, քան չխմողները:

Նշենք, որ կանանչ թէյը եւ սեւ թէյը նաեւ փոլիֆենոլները կը պարունակեն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՂՈՂԻ ՀԻՒԹԸ՝ ՍՐՏԻՆ ՀԱՄԱՐ ՕԳՏԱԿԱՐ

Օրական մէկ ասիրին կրնայ բժիշկը հեռու պահել, սակայն այդ աշխատանքը աւելի եւս լաւ ձեւով տեղի կ'ունենայ, եթէ դեղահատը կուլ տրուի կարմիր խաղողի հիւթով կամ մութ գոյն զարեջուրով, կ'ըսէր ամերիկացի հետազօտող Ճոն Ֆոլց:

Ուիսքոնսին Մետիքըլ Սհուլի գիտնականներէն Ֆոլց, կը յայտնէ, որ կարգ մը զարեջուրներու, կարմիր գինիին եւ կարմիր խաղողի հիւթին մութ գոյները պատճառող ֆլաւոնոյիտներուն մասին ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ այս հեղուկները կրնան կանխարգիլել սրտին վնասող արեան դոնդողներու կազմութիւնը:

Ֆոլց կը չեչտէ. «Մարդիկ իրենց տափերինը պէտք է առնեն բաժակ մը խաղողի հիւթով կամ մէկ կամ երկու զաւաթ զարեջուրով եւ ո՛չ 8 կամ 10 զաւաթով»:

Ան կը բացատրէ նաեւ, որ ֆլաւոնոյիտները կը գտնուին «մութ գոյն զարեջուրին, սակայն ո՛չ բաց գոյն զարեջուրին, թէյին, սակայն ո՛չ սուրճին, կարմիր խաղողի հիւթին, սակայն ո՛չ աւելի բաց գոյն խաղողի հիւթին, կարմիր գինիին, սակայն ո՛չ՝ ճերմակ գինիներուն մէջ»:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

– Սանկ նայինք, ղուխս գլխի խօսինք, – ըսաւ:

– Աղէկ կ'ըլլայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Ես հոս գալէս ի վեր բաւական ուսումնասիրեցի առեւտրական հրապարակը եւ տա եզրակացութեան հասայ, որ մենք այստեղ գործ չենք կրնար ընել, մանաւանդ որ երկրին լեզուն չենք գիտեր... Նաեւ Իզմիրէն եկող Հայերը քիչ չատ կը տես Իզմիրէն եկող Հայերը քիչ չատ կը յաջողին կոր, որովհետեւ աղէկ յունարէն գիտեն եւ յետոյ Իզմիրու չատ մօտէն ծանօթ են, անոնց նկարագիրը եւ քնաւորութիւնը աղէկ ուսումնասիրած են...

– Շատ ճիշդ է, – հաստատեց Բարսեղ աղա:

– Սակայն գատ հոս չատ մեծ անպատեհութիւն մը ունի, այն է՝ հայ գաղթականներուն ներկայութիւնը... եղբայր, տես նելու է այդ խեղճերուն վիճակը, հազար նելով փողոցները մնացած են, մերկ, անօթի: Անտարբեր մնալ չըլլար, վերջապէս անոնք ալ Հայ են, մենք ալ, օգնեմ ըսես, ո՞ր մէկուն... մէկ չէ, երկուք չէ, հարիւր չէ, այլ տասնեակ հազարներով: Մեր հոս գալը մեզի չատ սուղի նստեցաւ ու տակաւին ալ պիտի նստի, եթէ հոս մնանք... օրը տասը անգամ նպաստահասնք մարմինները փուզան, ստիպուած ես տալ... ատոր վե՞րջը: Մէկ կողմէ պատրաստ կուտենք կոր, մէկ կողմէ նպաստ կուտանք կոր, չիտակը չուարած մնացեր եմ:

– Իրաւունք ունիս, անտանելի բան է այդ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, որ կը մտածէր, թէ իրեն ալ կարգը պիտի գար նպաստ տալու:

– Անցած օր գաւառացի ծանօթ վաճառական մը դէմս ելաւ, իրեն հետ տարիներով գործ ըրած եմ, դրամ չհասած եմ ... հազարաւոր ռակիներու տէր, հողի ու կալուածներու տէր մարդ մը, խեղճը այսօր մուրալու աստիճանին հասեր է... լալով պարզեց իր վիճակը, ի՞նչ ընէի, անտարբեր կրնայի՞ մնալ կամ քանի մը տրախմի տալով ճամբել: Ստիպուեցայ հազար տրախմի տալ:

– Զրսե՞ս, որ չատ գէշ ըրինք հոս գալով, իսկ՞ թէ Պուլկարիա երթայինք:

– Եղածը եղաւ, հիմա ափսոսելու ճարը նայինք:

– Այս մասին դուն ի՞նչ կը խորհիս:

– Ես խորհելիքս խորհեցայ եւ ըստ այնմ որոշումս տուի, – պատասխանեց Սահակ Էֆէնտի:

– Ի՞նչ է, տեսնենք, այս որոշումդ, կարելի է ես ալ քու օրինակիդ կը հետեւիմ.

– Երբ համոզում գոյացուցի, թէ կարելի չէ այստեղ հաստատուիլ ու գործել, անմիջապէս Հալէպ եւ Պէյրութ մէկ քանի ծանօթներու գրեցի, ամէնքն ալ հրապարակի պատուաւոր մարդիկ, որոնց հետ գործ ըրած եմ եւ իրենցմէ մանրամասն տեղեկութիւն ուզեցի Սուրիոյ առեւտրական կացութեան մասին եւ հարցուցի, թէ հնարաւոր գրամագլուխով մը կարելի՞ է գործի ձեռնարկել այնտեղ եւ թէ ի՞նչ գործեր կարելի է բնել: Հիմա պատասխանի կը սպասեմ կոր, եթէ նպաստաւոր պատասխան մը տանամ, անմիջապէս կը մեկնիմ... ես գործի վարժուած մարդ եմ, պարապ չեմ կրնար կենալ:

– Ես ալ այնպէս, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Սակայ գատ պատրաստ գրամ ուսելուն վերջը չի գար, ժամ առաջ գլխերնուս ճարը նայելու ենք: Ի՞նչ կ'ըսես այս որոշումիս:

– Շատ աղէկ որոշում մըն է, – հաստատեց միւսը:

– Դուն ալ կ'երթա՞ս Սուրիա: Քեզի հետ ընկեր կ'ըլլանք, գործ մը կ'ընենք: Փա՛ռք Աստուծոյ, ձեռքերնիս դեռ բաւական դրամ ունինք:

– Շատ ազուր ծրագիր մըն է այդ ըսածդ, միայն թէ ինծի համար դժուարութիւններ կան:

– Ի՞նչ դժուարութիւն:

– Աղջիկներուս ամուսնութեան խնդիրը:

– Տիրանը եւ Նուարդը գալ չորեքշու կը կարգենք, կը լմնանայ, ամէն բանէրնին պատրաստ է, տէրտէր մը կանչենուս պէս եղաւ գնայ, հոս մեծ հարսնիք բռնելու չենք, արդէն ո՞վ ունինք հրաւիրելիք, հազիւ 3 – 4 հոգի:

– Այո, բայց Զապէլը կը մնայ անդին, – դիտեց ուուաւ Բարսեղ աղա:

– Սնորհնչանածը կարծեմ հոս պիտի դար ու պիտի ամուսնանար:

– Աչխարհս կարզադրութիւն մը եղած էր, բայց մինչեւ հիմա իրմէ որոշ լուր մը չառինք, թէ երբ պիտի գայ:

(Շար. 70)

Ազգեան եւ կիթթեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԿԻԹԹՈՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Ազգեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 8-ին, Սէնթ - Թիւլ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Ազգեան եւ Կիթթոն ընտանիքներուն։

Les Familles Aghayan et Guitton

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Marie Guitton

(*née Aghayan*)

survenu le 8 Juillet 1999 à Sainte-Tulle (Alpes de Haute-Provence)

Les obsèques ont eu lieu dans l'intimité familiale.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրաչեայր Հերաչեանին։

Հասցէ. -

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան առթիւ եւ պայծառութեան համար ջերմակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Տէր եւ Տիկին Մկըտչեան 8000 Ֆրանք, Ճոն Էլլոյ (Լոնտոնէն) 2000 Ֆր., Տիկին Շաքէ Շէվարդ 100 Ֆր., Օր. Անն - Ռոզ Գանճեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 500-ական Ֆր., Սէլլա Ալթըփարմաքեան 1000 Ֆր.։

Ալիզէ Քէսէրեանի մկրտութեան առթիւ՝ Պր. Մանուկ Յովակիմեան 500 Ֆր.։

Գինէլ Գետնեանի մահուան առթիւ՝ վոխան Ծաղիկի՝ Պր. Արտաւազդ Տնկիկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եղիա Թաշճըօղլու 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իսքէնտէր Կէօքչիի 1000 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻՆ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱԽՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ եւ Ալիս Ասլանեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Տէր եւ Տիկին Մարթին եւ Սիլվա Մարեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Տէր եւ Տիկին Մաքս Տըժան 500 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստան Հիմնադրամի Օձունի Շաւարշ Միսաքեան դպրոցի շինութեան (ատանալ՝ «Յառաջ»էն)։

***

Տիկին Սօնիա Քանճօ 200 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստան Հիմնադրամի Օձունի Շաւարշ Միսաքեան դպրոցին (ատանալ՝ «Յառաջ»էն)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գինէլ Գետնեանի կսկծալի մահուան առթիւ Ալիս Ասլանեան եւ Արմէն Սամուէլեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան։

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 1er Août à 9 heures 30
Danses traditionnelles d'Arménie.

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31։

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՔՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՍԱՑԱՓԼԸ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՕՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

***

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչէ Պանեէօ - Գալանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պէլֆոնթէյնի օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

(Շար. Ա. էջէն)

աւելի են։ 1998-էն ի վեր, մէկ առձեռն հեռաձայն կը ծախուի ամէն եօթը երկվայրկեանը։ Մինչեւ տարեւոյս վերջ 20 միլիոնի պիտի բարձրանայ անոնց թիւը եւ 30 միլիոնի 2002-ին։ Այս առընչութեամբ, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մը ունեցած է փրոֆ. Խատուար Զարիֆեանի հետ որ Գանի (Գալվատոս) հիւանդանոցի հոգեբուժութեան պատասխանատուն է։ Ան կը բացատրէ որ նախ պէտք է դանազանել անոր տրամաբանական գործածութիւնը եւ անհատականը. այսինքն արհեստի թելմամբ թէ անձնական գեանի վրայ։ Այս վերջին մարդն է որ կը զարմացնէ փրոֆէսէօրը եւ կը թուէ տարօրինակ պարագաները, ուր ան կը գործածուի աւելորդ տեղը, օրինակ՝ «Ե վայրկեանէն կը հանիմ» եւայլն եւայլն։ Կը խորհի որ բազմաթիւ պարագաներու մէջ, առձեռն հեռաձայնը թոյլ կուտայ որ ենթական խզէ իր առանձնութիւնը։

ԱՆԳԱՐԱՑԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը որ մահուան դատապարտեց ՓՔՓ-ի պարագլուխը՝ Էօճալան, անոր թղթածրարը վտխանցած է Բեկանիէ Ատեանին։ Էօճալանի փաստաբանները յայտնած էին Յուլիսի սկիզբը որ վերաքննութեան պիտի դիմեն, նաեւ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին։

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նորընծաիր նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի չարաթ մը ֆրանսերէնի խառացեալ դասընթացքի կը հետեւի Փերուճիայի պինուորական վարժարանը։ Ֆրանսերէնն ու անգլերէնը Եւրոպական Միութեան աշխատանքի լեզուներն են։

ՊԵԼՃԻՈՑ մէջ, այս անգամ ալ խոզի միսի հարց մը ծագած է եւ մեծ քանակութեամբ պահեստի ապրանքներ նետուած են։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Միութեան չորքնօր մէջ աւեր գործած է չարաթավերջին ուր 11 մեռեալ կար, եօթն ալ Սինսինաթի եւ չորս՝ Շիքակօ։ Ջերմաստիճանը 40-է աւելի եղած է։

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 30
VENDREDI
30 JUILLET
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԴՊ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·695 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.695

ԱՐՁԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 30)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԵԼՈՒՕԹԸ

Հայաստանի վարչապետը Յուլիս 28–ին երկարաշունչ առաջին ելոյթով մը պարզած է երկրին տնտեսական – ընկերային կացութիւնը, խոստանալով ամէն ամիս երկնել այդ առնչութիւնը: Առաջին ելոյթին ղեկաւար նիւթը եղած է պետական պիւտճէին բացը որ ճիշդ 33 միլիառ դրամ է, հիմնուած 3 ելոյթի· ուժանիւթի համակարգը, ռուսական տազնապին ազդեցութիւնը սխալ արժեւորելու հետեւանք պիւտճէի եկամուտներու սխալ հաշուումը եւ ընկերային լրացուցիչ ծախքերը: Այս կացութիւնը սակայն նաեւ հետեւանք է վերջին չորս – հինգ տարուան ընթացքին յետաձգուած եւ կուտակուած պարտքերու:

Վ. Սարգսեան վերանշեալ մարզերուն վերաբերող թուական տուեալներ ներկայացնելէ ետք եզրակացուցած է թէ հարցը դումարներու ճիշդ դործածութեան, ծրագրի հարց է: Ու տակիկա պատճառ կ'ըլլայ որ դրամական միջազգային հիմնարկները թերահաւատութեամբ վերաբերին Հայաստանի, ազդարարելով որ յատկացումները չեն չարունակուիր եթէ ակնկալուած արդիւնքը առնել անկարելի ըլլայ:

Վարչապետը կարեւորութեամբ չեչտած է այս կացութեան մէջ բարելաւումի դըլխաւոր յոյսը միայն փրկուիլն է խորհրդային վերջին տասնամեակներու առնել – փախցնելու հոդեբանութենէն, սկսած՝ լչկանութեան դիրքերու վրայ գտնուղներէ: Այդ կանոնին չհնազանդող դեկավարները կը պաշտօնազրկուին ու իրենց չըրածներուն հաչիւը կուտան, հաստատած է Վ. Սարգսեան: Ան ըսած է թէ որոշած են հրապարակել լաւ ու նաեւ դէշ աչխատող դեկավարներու, լաւագոյն եւ յոռետոյն հարկատուներու անուններն ու պայքար մղել «ստուերային տնտեսութեան» դէմ:

Կացութեան բարելաւման նպատակով պատրաստուած են չարք մը ծրագրեր, ինչպէս հարկային եւ մաքսային քաղաքականութեան, պէնզինի ներածման, փոքր եւ միջին առեւտուրի խթանման, դիւղական տնտեսութիւնները քաջալերելու մասին: Վարչապետը կոչ ըրած է բոլոր հայ ձեռնարկատէրերուն որ առեւտուրի միջին եւ երկար ժամանակի ծրագիրներ պատրաստեն, աւելի պատահանատէր ըլլան, ապացուցանելու համար որ «կիւպէնկեանների եւ Գ. Գրիգորեանների ժառանգորդներն են եւ ոչ արեւելեան չարչի»: Ինք որպէս վարչապետ իր հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը խոստացած է առեւտուրի ձեռնարկուներուն:

Ելոյթին վերջին մասին մէջ ան վճռակամութիւն յայտնած է հետապնդելու սեվակնաչնորհուած ձեռնարկութիւններու հարկային եւ պայմանագրային պարտաւորութիւններուն կատարումը, չէչտելով· «Արմէնթէլ»ի նկատմամբ բացուած դատավարութիւնը ամենեւին վերջինը չէ»:

Ըսելով որ կառավարութիւնը որոշած է մինչեւ Հոկտեմբեր 1 առանց աղբատ եւ միջին խաւին վնասելու լրացնել պիւտճէի բացին դէպի մէկ մասը, հաւանական նըկատած է ատոր համար բարձրացնել արտասահմանեան ծխախոտի եւ պէնզինի ներածումին հարկերը: Ջանք պիտի կատարուի բարելաւելու ուժանիւթի բնագաւառը:

Ինչ կը վերաբերի երկրին ապագային առընչուած հեռանկարներու, Վ. Սարգսեան չատ կարեւոր կը նկատէ հայեւոյս վերջին հանդիպումներուն աթոմակայանի անվտանգ դործածութեան եւ ուժանիւթի վաճառքին մասին դոյացած համաձայնութիւնները: Կը ծրագրուի ապրանքի փոխադրութեան համար Փոթիի եւ Բաթումի նաւահանգիստներէն օդտուիլ, ռուսական պարտքը հատուցանել ապրանքով, զարկ տալ արտածումներուն:

⁂

132–ՐԴ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՉՊԻՏԻ ԼԻՆԻ «ԴՐՍԻ ՄԱՐԴ»...

Այսպէս պատգամած է Պահպանողական կուսակցութեան առաջնորդը Միքայէլ Հայրապետեան Յուլիս 27–ի մամուլի ասուլիսին: Ընդունելով հանդերձ թէ Գարեգին Ա.ի քառատունքը չէրացած պարկեշտ բան չէ նման քայլի դիմել, ան պընդած է որ յաջորդ կաթողիկոսը «դրսի մարդ» պիտի չըլլայ: Ներկայացուցած է նաեւ իր կուսակցութեան ամէնէն յարմար դատածը զոր լայն քարոզչութեամբ պիտի պաշտպանէ· ան Գարեգին Ա.ր· Ներսիսեանն է: «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը կը չարունակէ· «հռետորը հոգեւոր եւ քաղաքական խնդիրները ներկայացրեց շատ խառնիխուռն, Աստծոյ մասին խօսքերից երբեմն տեղափոխուելով նաեւ կարլ Մարքսի դոքտրները, կաթողիկոսական ընտրութիւնը տեղաւորելով քաղաքական դաշտում, ասելով որ պիտի ընտրենք ոչ թէ հոգեւորականների կաթողիկոս, այլ Հայաստաներայց Առաքելական Եկեղեցու կաթողիկոս»:

⁂

1700–ԱՄԵԱԿԻ ՈՒԽՏԱԻՈՐԻ ԱՆՑԱԳԻՐ

Յուլիս 28–ին էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ արարողութեամբ մը ուխտաւորներու անցագիր տրուած է խումբի մը: Այդ անցագրերը 1985–ին ցեղասպանութենէն վերապրողներու համար պատրաստուած էին, իրենց կողքին վրայ դրուած է 1700–ամեակի կնիքը, առնուած Մշոյ Ս· Կարապետ վանքի կնիքէն: Անցագրերը կը կրեն 301 _ 2001 թիւերը: 301–ը յանձնուած էր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին, 302–ը Արամ Ա.ի, 2001–ը վերապահուած է Հանրապետութեան նախագահին:

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ «ԿԱՆԱՉ» ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ԱՅՑԵԼԱԾ

Յուլիս 28–ին, վարչապետ Վազգէն Սարգսեան Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Հայկ Գէորգեանի, կեդրոնական Դրամատան նախագահ Տիգրան Սարգսեանի, Գիտութիւններու Ազգ· Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանի եւ պաշտօնատար այլ անձերու ընկերակցութեամբ այցելած է «Կանաչ» գործատունը: Հաստատութիւնը հիմնուած է 1950–ին, եւ անցեալին տարեկան մօտ 20 հազար թոն ալիւմինիումէ զանազան արտադրութիւններ կ'արտածէր բազմաթիւ երկիրներ: Գործատան տնօրէնը՝ Ռ. Ենդոյեան ներկայացնելով իր գըլխաւորած հաստատութիւնը պարզած է անոր ներկայի խնդիրները, հաստատելով թէ 530 հազար տոլար պարտք ունի, ինչպէս նաեւ 9 միլիառ դրամի պարտք մը կենսաթոշակի հիմնադրամին: Ան աւելցուցած է նաեւ թէ գործատունը արտադրութեան իր այսօրուան ընթացքով չի կրնար վճարել այդ պարտքերը եւ իր ամբողջական կարելիութեամբ արտադրութեան համար ալ կարիքը կայ չուրջ 50–55 միլիոն տոլար ներդրումի:

⁂

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան աչխատանքի այցով Երեւան գացած է Յուլիս 28–ին: Հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի իչխանութիւններու ղեկավարներուն հետ:

⁂

ՈՉ ՄԻԿ ԳՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Այս տարի կը լրանայ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Արցախի թեմի վերաբացման 10–ամեակը, որ կը նչուի Սեպտեմբերի վերջերը, Ս· Վարագայ Խաչի տօնակատարութեան օրերուն, Գանձասար: Այս մասին «Արմէնփրէս»ին խօսելով առաջնորդ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեան ըսած է թէ անցնող տասը տարիներու ընթացքին մամուլներէ մաքրուած եւ վերաբացուած են բազմաթիւ վանքեր եւ եկեղեցիներ եւ մինչեւ տօնակատարութեան օրը իրը եկեղեցիներ եւս պատրաստ կ'ըլլան ծիսակատարութեան: Անոնք են Ակներանի չրջանի Այգեստան եւ Պատարա գիւղերու, Շուչիի չրջանի Քարինտակ, Շոչկավանք, Մարտակերտի չրջանի Թալիշ, Ներքին Հոռաթաղ, Հադրութի չրջանային կեդրոնի եւ այլ եկեղեցիները: Ան աւելցուցած է թէ եռօրեայ տօնակատարութեան ընթացքին տեղի կ'ունենան հանդիպումներ ու այցելութիւններ Հայաստանէն ու Սփիւռքէն հիւրերու հետ: «Այսպէս, քայլ առ քայլ մաքրուելով, Արցախ աշխարհը իր ազատութեան յաղթանակը նուաճած եւ հոգեպէս վերակերտուած, համայն հայութեան հետ նչելու է քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակը» եզրափակած է Պարգեւ Արք·:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ «ՉԱՐՉԱՐԱՆՔ»Ի ԿԻՐԱՌԿՄԱՆ ՅԱՆՁԱՆՔՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՉԱՏ ՄԻԱԿ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՐԿԻՐՆ Է

Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտեց Ֆրանսան Յուլիս 28–ին, որովհետեւ ոստիկաններ չարչարած էին թմբեցուցիչի չահատակութիւն ընող մարդոցի եւ հոլանտացի Ահմետ Սելմունին, երբ 1991–ին դիպած էր Սէն – Սէն – Տընիի (Պոպինեքի) ոստիկանատունը: 1992–ին, Սելմունի 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է այդ չահատակութեան համար: 72 ժամ չարչարանքի ենթարկուած էր եւ բժչկական տեղեկագրին համաձայն բազմաթիւ վէրքեր ունէր ամբողջ մարմնին վրայ: 1992 Յունիսին արդարադատութիւնը քննութիւն մը կը հրահանգէ որ արդիւնք չի տար, ապագային ոստիկանութեան ընդհանուր հսկողութիւնն ալ, իր կարգին, քննութիւն կը կատարէ առանց արդիւնքի: Սելմունի լինք բողոք կը ներկայացնէ որպէս տուժող կողմ (Փարքի Սիվիլ) եւ քննութիւն կը բացուի Ք·ի դէմ 1993 Փետրուարին: Տարի մը ետք, լինքրոյ առարկայ ոստիկաններուն լինքնութիւնը կը ճշդուի եւ հարցը կը փոխանցուի Վերսայլի դատարանին, ուր նոր քննութիւն կը բացուի 1994–ին: Հինգերորդ ոստիկանի մը լինքնութիւնն ալ կը ճշդուի· 1997–ին հինգ պաչտօնեաները կ'ուրանան որեւէ բրտութիւն, անհատական թէ հաւաքական: 1999 Փետրուարին կրկին պատժական Ատեան կը քաչուին եւ կը չարունակեն ուրանալ, բայց, արդարադատութիւնը ծանր պատիժներ կը պահանջէ, 2–էն 4 տարի բանտարկութիւն: Հինգ ոստիկանները դատապարտուած են, բայց վերաքննութեան կը դիմեն: Երկու ամիս ետք, Վերսայլի Ատեանին առջեւ, ամբաստանեալ փաստաբանը ոչ մէկ պատիժ կը պահանջէ, ընդհակառակն կ'ուզէ որ Ատեանը «վերահաստատէ ոստիկաններուն պատիւը»: Ատեանը կը վերջէ պատիժները: Ներկայիս, Սելմունի բեկանիչ Ատեանին դիմած է:

Ֆրանսան դատապարտուեցաւ 17 դատաւորներու միաձայնութեամբ, հիմնուած Պայմանագրութեան 3–րդ յօդուածին վրայ որ կ'ըսէ թէ· – «Ոչ ոք կրնայ ենթարկուիլ չարչարանքի ոչ ալ նուաստացուցիչ եւ տմարդի արարքներու»:

Ֆրանսան կը դատապարտուի Սթրազպուրկի Ատեանին կողմէ որովհետեւ «չարչարանքի» որակումին համար, Ատեանը համոզուած է որ «ֆիզիքական եւ մտային քրտութեան գործուած արարքները ցաւեր եւ տառապանքներ յառղծած են, որոնք ծանրակչիռ եւ անողոք բնոյթ կը կրեն»:

Ֆրանսա նաեւ 500 հազար Ֆր· պէտք է տայ Սելմունիի:

Ամէնէն վարկաբեկիչ եւ նուաստացու-

(Շար·ը Դ· Էջ)

«ԱՐՄԷՆԹԷԼ»Ի ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ԷՐ

Հայաստանի հեռաճայնի ցանցին՝ «Արմէնթէլ»ին սեփականաչնորհումը քննարկելու համար կազմուած յանձնախումբը յայտնած է թէ այդ գործարքը յարիր չէ երկրին օրէնքներուն: Յանձնախումբի նախագահ Դ· Վարդանեանի Յուլիս 27–ին հրապարակած տեղեկագրին համաձայն ոտնակոխուած են Սահմանադրութեան 5–րդ եւ 8–րդ յօդուածները: «Արմէնթէլ»ի սեփականաչնորհումով ամերիկեան ընկերութիւն մը մեծամեծ չահեր ապահոված է, առանց խոստացուած ներդրումները ընելու: Այդ սեփականաչնորհումը կատարուած է հաղորդակցութեան նախկին նախագահ Գ. Պողպատեանի չըրջանին, Հ· Բադրատեանի վարչապետութեան օրով: Ներկայի յանձնախումբը ճըշդած է որ ամերիկեան ընկերութեան ապահոված մեծ չահը կրնար ուղղակի Հայաստանի պիւտճէն մտնել: Աւտոր քով, քննութիւնները ցոյց տուած են որ յետագային «Արմէնթէլ»ի 90%–ին յանձնման Օթէ ընկերութեան վաճառքը կատարուած է օրէնքներու համաձայն: Հայաստանի կառավարութիւնը դատի դիմած է երկու ընկերութիւններուն դէմ, այն պատճառով որ չեն վճարած 17 միլիոն տոլարի հարկերը:

Ո՞Վ ՊԷՏՔ Է ԵՐԹԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հայաստան – Սփիւռք համաժողովի յառաջիկայ գումարումը երեւանի մէջ արդէն չարժումի մատնած է պատկան մարմինները՝ սահմանի երկու կողմերուն: Տարբեր քաղաքներու մէջ հանդիպումներ կայացած են՝ հայրենի եւ սփիւռքահայ ներկայացուցիչներու եւ անհատներու միջեւ: Վերջերս, «Արմէնփրէս»ի կողմէ կատարուած «տասը հարց, տասը պատասխան»ը Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար Վարդան Օսկանեանի հետ բազմաթիւ չհեղեան մտորումներու տեղի կուտայ: Այդ հարցազրոյցը լայնօրէն արտատպուած է Սփիւռքի հայերէն թէ օտարալեզու մամուլին կողմէ:

Նպատակ չունինք վերլուծումի ենթարկելու հարցին անցեալն ու ներկան, ինչ որ այլ առիթներով փորձած ենք ընել՝ տարբեր տեսանկիւնէներէ: Սակայն, կը խորհինք որ Վ. Օսկանեանի ընդարձակ տեսակցութիւնը արժէքաւոր ու տեղին բազմաթիւ դիտողութիւններ ունի եւ առ այդ արժանի է լուրջ մեկնարանութեան: Օսկանեանի սփիւռքահայ ըլլալը (եւ իրա՛ս սփիւռքահայ) բարենիշ մըն է, ի հարկէ, որ իրեն թոյլ տուած է առողջ դատումներ բանաձեւել, որոնք կը յուսանք կազմակերպիչներու ընդհանուր մտածումը ըլլան: Այն պարզ հաստատումը, թէ «Սփիւռքը մէկ ձայնով չի խօսում: Հայկական Սփիւռքը բազմադէմ է: (...) Այսչափ բազմադէմ հայաշխարհում, մի դուցէ, չկայ էլ Սփիւռքի հետ խորհրդաժողովների անցկացման մէն – միակ բազադրատոմս», դուցէ թուի տարրական՝ քիչ թէ չատ մտածող մարդու համար, բայց չատ նշանակալից խօսք մըն է, եթէ բազդատենք վերջին տասնամեակի ամենքան չարչրկուած ու ծամօնի համ առած բազմաթիւ նշանախօսքերու հետ:

Նախարարը յստակօրէն դիտակից է ըՍփիւռքի բազմատարրութեան եւ տարբերութեան: Այս հաստատումով, կարելի է յուսալի սկիզբ մը ակնկալել Սեպտեմբերի համաժողովին:

Հարկաւ, այս դիտաժողովի կայացումի պահը, ձեւը, բնոյթը, եւայլն, վստահաբար ամէն ոք գոհ պիտի չձգէ՝ տարբեր առումներով, բայց այդ ալ անկարելի է: Կարելի է երկարօրէն հարց տալ ու քննել, թէ ինչո՞ւ հիմա, ի՞նչ թաքուն նպատակով, ի՞նչ իրատեսութեամբ, ինչո՞ւ իրենք եւ ոչ թէ մենք, ինչո՞ւ Հայաստանի մէջ եւ ոչ թէ Փարիզ կամ Նիւ – Եորք, եւ հազար տեսակ բաներ: Բայց հարցի էութիւնը չի փոխուիր: Նոյնիսկ կարելի է վերաթարմացնել ինչո՞ւ այս նախաձեռնութեան եւ ոչ՝ նախորդի ժամանակ, եւ նման բաներ: Այս ալ կարելի է ձգել այսօրուան քաղաքական ու վաղուան պատմագիտական մեկնարանութիւններու, բայց դարձեալ ան պահուն իմաստ չունի:

Օսկանեանի հարցազրոյցը չի կրնար չնկատուիլ իսկապէս լուրջ եւ անկեղծ վերաբերումի մը դրոյթեան ապացոյցը: Ճշտակ յայտնի է, որ որոշ նպատակ մը կայ՝ ներկայ քաոսային իրավիճակը (բառը կրնայ ուժեղ թուիլ, բայց չենք կարծեր որ չափազանցուած ըլլայ) ձեւով մը հունաւորելու՝ թէ՛ երկկողմանի յարաբերութիւններու եւ թէ, որպէս անդրադարձ, ներսիւռքեան առումով:

Համաժողովը ամենաբուժիչ դեղ մը պիտի չըլլայ, վստահ ենք, այլ՝ յաջողութեան պարագային, երկարաշունչ աշխատանքի մը սկզբնակէտը: Եւ ո՞ւր է յաջողութեան բանալին:

Մասնակիցներու պատասխանատուութեան վրայ, պարզ է:

Ու մանաւանդ՝ մասնակիցներու ընտրութեան վրայ:

Այս կէտը, վստահաբար, էական քաշքշուքներու տեղի տալու է տարբեր դաւադրութիւններու մէջ, քանի որ իրենց մէջէն պէտք է դուրս գան մասնակիցները եւ իրենց որոշումով: Օսկանեանի նկատողութիւնը չատ կարեւոր է այս առումով.– «Մեր պիտակցութեան մէջ չատ է արմատաւորուել այն պատկերացումը, թէ որեւէ համաժողովի կամ խորհրդաժողովի պատուիրակ լինելը պատուի, հեղինակութեան, վաստակի գնահատման խնդիրը է: Ամենեւին չնսեմացնելով այդ չափանիշների նչանակութիւնը, կ'ուզենայի, որ Հայաստան – Սփիւռք անդրանիկ համաժողովի պատուիրակներն ընտրուէին մի հիմնական սկզբունքով՝ մեզ հարկաւոր են ոչ թէ պարզապէս ներկայացուցիչներ կամ հեղինակութիւններ, այլ մարդիկ, ովքեր աչքի են ընկնում գործնականութեամբ, բանիմացութեամբ, նուիրուածութեամբ ու համեստութեամբ, մարդիկ, ովքեր համաժողովը կը դիտեն որպէս ծանր աշխատանք, որն այդուհետ չարունակուելու է տարիներ ու տարիներ, մարդիկ, ովքեր կոնկրէտ յանձնառութիւններ կըստանձնեն արդէն համաժողովի օրերին եւ հետեւողականօրէն կը չարունակեն դրանց կատարումը՝ ներգրաւելով նորանոր մարդկանց, անխաձեռնելով նորանոր ծրագրեր»:

Մեր համոզումով, այս համաժողովը դրօսաշրջային չէ: Նախատեսուած չէ որ մարդիկ հոն երթան երեք օր հոգեչահ կամ ոչ – հոգեչահ խօսք լսելու կամ ըսելու, բամբասելու թէ իրենց հետաքրքրութիւնները պարզացնելու կամ յուցադրելու: Նախատեսուած է որ մարդիկ հոն երթան մտածելու եւ սկիզբ մը դնելու: Մէկ խօսքով՝ աշխատելու:

Արդ, երբ աշխարհի մէջ տեղի կ'ունենայ, օրինակ, գործարարներու, դիւանագէտներու կամ զատիարակներու համաժողով մը, անոր կը մասնակցի այդ գործին առակ մարդը, հոգ չէ թէ ի՛նչ աստիճանի հեղինակութիւն կամ վաստակ ունենայ: Կարեւորը այն է, որ յարմար մարդը ըլլայ:

Այսինքն, կը պահանջուի որ այս համաժողովին մասնակցին այս գործին ատակ մարդիկը, եւ ոչ թէ այս կամ այն բարի ազդայինը, որ այս կամ այն կազմակերպութեան մէջ, պատահական թէ ոչ պատահական կերպով վարչականի պաշտօն մը ունի, կամ գաղութի մէջ այս կամ այն պատճառով ազդեցիկ դիրք մը ունի, եւ իր կամ իր պաշտօնակիցներու կամ իր հայրենակիցներու մտածումով՝ կը կարծէ որ իրաւասու է մասնակցելու: Կը պահանջուի նաեւ, որ ընտրելու կոչուած մարդիկ դիտակցին պահ մը, որ իրենք պատասխանատու են – անգամի մը համար – ամբողջութեան եւ ոչ թէ իրենց միութենական, գաղափարախօսական, կողմնակցական հատուածին:

Այս գործին ատակ մարդիկը անոնք կրնան ըլլալ, որոնք տեղեակ են Սփիւռքի հարցերուն, ծանօթ են Հայաստանի, մըտածա՛ծ են այս բոլորի մասին, եւ մանաւանդ՝ մասնակիցն վեր դէպի ընդհանուրը բարձրանալու յատկութիւնը ունին:

Համաժողովը դիտական հաւաք մը պիտի չըլլայ, բայց պարզ է, որ որոշ տեսական նախընթացներ պէտք է հաստատել (ո՛չ թէ ի վերուստ տրուած բանաձեւ վաւերացնել), որպէսզի գործը կարելի ըլլայ առողջ հիմերու վրայ դնել: Ո՞վ կրնայ այդ տեսական նախընթացները հաստատել, եթէ ոչ գործի բանիմաց մարդիկ:

Զենք կասկածիր, որ նման մարդիկ կան ու պիտի ըլլան այդ ժողովին, սակայն պէտք է ապահովել առանց զերակչիռ ու ճնշիչ ներկայութիւնը:

Հայաստան – Սփիւռք կապի խրած կառքը պէտք է տեղէ մը սկսի չարժիլ, ծրագրուած ու ապագայի իրատես հայեցողութեամբ: Այս համաժողովը կրնայ փայլուն առիթ մը դառնալ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՔԱՐԹԵ

առասպելական լուսանկարիչը

Մերսինէն հայ տարագիրներու զաւակ Եուսուֆ Քարչ, որ աշխատած է Օթթավայի իր արուեստանոցին մէջ եւ առասպելական ասպարէզ մը կերտած է, Ալպէրթ Այնչթայնի, Ճոնէսթ Հեմինկուէյի եւ Փապլօ Փիքասոյի նման աշխարհահռչակ դէմքերու նախընտրած լուսանկարիչ էը եղած է: 90 տարեկան արուեստագէտը այժմ կ'ապրի Պոսթըն եւ միակ լուսանկարիչն ու Գանատացին է, որ ընտրուած է «Հուզ Հու»ի ցանկին համար: «Ինքզինքիշընլնել Հու'զ Հու»ի համբաւը բացատրած է, թէ հաւանական այլ թեկնածուներ էին լուսանկարիչներ Այրվինկ Փէնը եւ Ռիչըրտ Էվտընը, սակայն Քարչ կը մնայ գերազանց, որովհետեւ ան «վարպետ դիմանկարիչ մըն է»:

Եուսուֆ Քարչ այս պատիւը ընդունած է ըսելով՝ «Ինծի համար առանձնաշնորհում մը եղած է ներկայ դարուն վրայ իրենց ազդեցութիւնը գործած այրերն ու կիները լուսանկարելը եւ կրկնակիօրէն պատիւ կը զգամ, որ ընտրուած եմ միանալու անոնց, զորս լուսանկարած եմ»:

Մալաք Քարչ՝ Եուսուֆ Քարչի եղբայրը, որ ինքնին բնապատկեր լուսանկարող հռչակաւոր արուեստագէտ մըն է, յայտարարած է, թէ չատ հպարտ կը զգայ իր եղբօր ընտրութեամբ: «Ասիկա պատիւ մըն է ոչ միայն մեր ընտանիքին, այլեւ՝ բոլոր լուսանկարիչներուն եւ լուսանկարչական արուեստին», ըսած է ան:

Մալաք եւ Եուսուֆ Քարչ Հայկական ցեղասպանութեան տարիներուն հասակ նետած են Մերսինի մէջ: Եուսուֆ Քարչ 1924–ին Գանատա գաղթած է իր հօրեղբօր՝ Ճորճ Նազարեանի հետ, որ արդէն լուսանկարչական ասպարէզ մը հաստատած էր երկրին մայրաքաղաքին մէջ: Մալաք իր երկու եղբայրներուն հետ աւելի ուշ գաղթած է դէպի Գանատա:

Ճորճ Նազարեան, որ անուանի դիմանկարիչ մըն էր, իր հովանիին տակ առած է Եուսուֆը եւ զայն ուղարկած է Պոսթըն՝ աշակերտելու համար Ճոն Կարոյի, այդ օրերու ամերիկացի հանրածանօթ լուսանկարիչի մը: Եուսուֆ Գանատա վերադարձած է 1932–ին եւ իր սեփական արուեստանոցը հաստատած է Օթթավայի մէջ:

Գանատայի լուսանկարիչներու եւ պատկերազարդողներու ընկերակցութիւնը յատկապէս Օգոստոսին Եուսուֆ Քարչը պիտի պատուէ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին կատարած իր իրագործումներուն համար եւ յատուկ մրցանակ մը պիտի չնորհէ անոր: Այս ընկերակցութեան նախկին նախագահը՝ Ճոն Հարքուիլ ժամանակին Մալաք Քարչի օգնականը եղած է եւ կը յիշէ· «Մալաք միշտ ինծի կ'ուղարկէր Քարչի ֆով· տպաւորիչ մարդ մը, որ միշտ պատրաստ էր խօսելու երիտասարդ լուսանկարիչներու հետ եւ միշտ տրամադիր էր երկար ժամանակ յատկացընելու երիտասարդներու»:

Սակայն Քարչ նոյնպիսի հանդարտ վարուելակերպ չէր ցուցաբերեր, երբ կը լուսանկարէր եւ հաւանաբար անոր անհանդարտ կեցուածքն էր, որ ի վերջոյ հռչակ ապահոված է իրեն:

Մինչ 1941–ին Բ. Աշխարհամարտը կը մղուէր Եւրոպայի տարածքին, Բրիտանիոյ վարչապետ Ուինսթըն Չըրչիլ Գանատա այցելած է եւ Քարչի դիմուած է, որպէսզի զայն լուսանկարէր: Հարքուիլ կը պատմէ· «Առապելը կ'ըսէ, թէ Չըրչիլ միայն երեք վայրկեան տրամադրած է Քարչի: Արարողութիւնը հապճեպով եւ աճապարանքով պիտի կատարուէր, եւ Քարչ չէր կրցած իր ուզած արտայայտութիւնը ստանալ, որովհետեւ Չըրչիլ սիկառ մը ունէր իր բերանին մէջ: Հետեւաբար Քարչ յառաջ նետուած է եւ սիկառը հանած է վարչապետին բերանէն, անմիջապէս լուսանկարելով անոր դէմքին վրայ յայտնուած գայրոյթի արտայայտութիւնը»:

Մինչեւ այսօր Ուինսթըն Չըրչիլ այդ լուսանկարելով ճանչցուած է: Անոր գայրացկոտ յօնքերն ու նայուածքը եւ յաղթական կեցուածքը կը միաձուլին ըսելու համար, թէ «Անգլիան չէ չոքած, ոչ ոք պիտի կարենայ պարտութեան մատնել զայն» կը թացատրէ Հարքուիլ եւ կ'աւելցնէ· «Այդ լուսանկարը էր, որ դէպի բարձրերը առաջնորդեց Քարչը»:

«Հու'զ Հու»ի ցանկին մէջ Քարչի անունը տեղ գտած է իրլանտացի թատերական Սամուէլ Պեքէթի, չուէտացի բեմադիր Ինկմար Պերկմանի, յոյն երգչուհի Մարիա Գալասի, իտալացի թենոր Լուչիանօ Փաւարոթթիի եւ 20–րդ դարու այլ կուռքերու շարքին:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՎԱՂԱՆՑ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՂԱՆՑ. – Նախապէս առնուած ժամադրութեան մը վրայ, Յուլիս 8, Ուրբաթ օր, Հ. Հ.–ի Փրանսայի դեսպան Խոտար Նալպանտեանը, երկու օրով, Վաղանցի եւ Ռոմանի հայ գաղութին պատմական հիւրը եղաւ:

Պր. դեսպանին կ'ընկերակցէին իր կինը եւ դեսպանատան կցորդներէն Պ.Պ. Հ. Գասպարեան եւ Վ. Աթաբեկեան:

Երկու օրուան այցելութեան յայտագիրը եւ մանրամասնութիւնները, Վաղանցի քաղաքապետարանի կողմէ դրեթէ ամբողջովին կազմակերպուած և պատրաստուած էին, նաեւ փոխ–քաղաքապետ Պր. Նուպար Քէչիչեանի կողմէ որ, երկու օրերուն ալ՝ չքախտիմը ամէն տեղ առաջնորդեց եւ հետեւեցաւ իրենց գործունէութեան:

Արդարեւ, Ուրբաթ, Յուլիս 8–ի առաւօտեան ժամը 10·45–ին, քարափին վրայ խմբուած էին տղայիններ եւ Վաղանցի Հայկական Արուեստ Պարի խումբի տղաք եւ աղջիկներ, հայկական տարազներ հագած եւ ծաղիկ ի ձեռին դիմաւորելու Պր. դեսպանը եւ իր հետեւորդները: Պր. Է. Նալպանտեան, ներկաներուն հետ քանի մը խօսք փոխանակելէ ետք, ուղղուեցաւ իրենց սպասող ինքնաշարժը եւ պատշգամական առաջնորդութեամբ հասան Նովոթէլ պանդոկը:

Ժամը 11·30–ին, նոյն առաջնորդութեամբ տուին իրենց առաջին այցելութիւնը Վաղանցի քաղաքապետարանի:

Քաղաքապետ Փաթրիք Լապոն, բացառիկ եւ ջերմ ընդունելութիւն մը վերապահած էր իր հիւրերուն եւ Վաղանց քաղաքի չքանչանով պատուեց Է. Նալպանտեանը:

Պր. Փ. Լապոն, չարունակելով իր ջերմ ընդունելութիւնը, հէսօրուան ճաշով հիւրասիրեց պիրենք Հայկական «Սասուն» ճաշարանին մէջ, որուն մասնակցեցան քաղաքապետարանի եւ հայ գաղութի գործակալներ:

Հէսօրէ ետք, դեսպանատան չքախտիմը այցելեց Տրոմ նահանգի Գոնեէյ ժէնէրալի կեդրոնը, ուր պիրենք ընդունեցան փոխ–նախագահները Պ.Պ. Ժակ Պօնմէր եւ Ժորժ Տիւրան, նաեւ՝ ծերակուտական Փերաս: Մինչ եղան ջերմ հանգամանքով զրոյց եւ ցեղասպանութեան չուրջ նկատողութիւններ ալ...

Յաջորդաբար, Պուր – լէ – Վալանի քաղաքապետարանը այցելելով, քաղաքապետ Ժաք Ռընօ եւ խորհրդական Ժորժ Եասեան, դարձեալ ջերմօրէն ընդունեցան դեսպանատան չքախտիմը: Անմիջապէս ետք՝ այցելեցին Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Ռատիօ Ա.: Պր. Կ. Տէր – Գրիգորեան Պր. դեսպանին հետ ունեցաւ հարցազրոյց մը որ սիրուեցաւ ռատիօ Ա.–էն:

Երեկոյեան, «Շամպրը սը Գոմէրա»ի այցելութիւնը եւս ջերմ եւ հետաքրքրական մթնոլորտի մէջ ներկայ էին խումբի մը ճարտարարուեստականներ, որոնք, բծախնդրօրէն հետեւեցան զրոյցին եւ յաղթական կեցուածքը կը միաձուլին ըսելու համար, թէ «Անգլիան չէ չոքած, ոչ ոք պիտի կարենայ պարտութեան մատնել զայն» կը բացատրէ Հարքուիլ եւ կ'աւելցնէ· «Այդ լուսանկարը էր, որ դէպի բարձրերը առաջնորդեց Քարչը»:

«Հու'զ Հու»ի ցանկին մէջ Քարչի անունը տեղ գտած է իրլանտացի թատերական Սամուէլ Պեքէթի, չուէտացի բեմադիր Ինկմար Պերկմանի, յոյն երգչուհի Մարիա Գալասի, իտալացի թենոր Լուչիանօ Փաւարոթթիի եւ 20–րդ դարու այլ կուռքերու շարքին:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

Հայաստանի արտաքրական կարողակա-
նութեան, ապագային ներդրումները կա-
տարելու համար:

Նոյն օրուան այցելութեան, նախապես
չլսուած արարն էր, հանդիպում մը Վալանսի
եւ շրջակայից հայութեան հետ: Հակա-
ռակ արձակուրդի օրերուն, դարձ-
եալ, յարդելի բազմութիւն մը խմբուած
էր Վալանսի երաժշտանոցի դիմաց-
դը: Գիչերուան ժամը 10–ին, ներկայ էին,
Վալանսի զանազան միութեանց ներկա-
յացուցիչները եւ քաղաքապետարանի
բարձրաստիճան պաշտօնեաներ՝ Տօքթոր Ժ. Ն. Կօչ-
կարեան եւ Ժ. Տիմիճեան:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, Պր. Է. Նալ-
պանեան բոլոր ներկաները ալ այցե-
լութիւն, ունեցաւ յատուկ եւ բարեկամական
դրոյց:

Յուլիս 9, Շաբաթ առաւօտեան, դես-
պանատան պատուիրակութիւնը, նախա-
ճաշի հիւրն էր Վալանսի Սուրբ Սահակ
եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, իր սրահին
մէջ: Եկեղեցւոյ զանազան մարմիններու
ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ՝ Անդ-
րանիկ Քհնյ. Մալճեանի պ.պ. Հ. Սի-
մանեանի եւ Մ. Գոհարեանի ներկայ էին
հիւրասիրութեան:

Ապա, ժամը 10 – 12–ին այցելեցին
2000 տարեկան քաղաքիս տեսարժան
վայրերէն, Թանգարանը, Իւպէր Ռո-
պէրի նկարները, Վալանսի նշանաւոր
«Մարչէ»ն եւ՝ մանաւանդ՝ ... երբ
անցան Մ. Մանուչեան հրատարակչին,
Մ. Սահակեան հրատարակչին, Ապրի-
ան Յուշարձանի կեդրոնին, Ռիւ տ'Ար-
մէնիէն եւ Ռիւ Երեւանէն, «Փարք» իջե-
ւանէն, Հայկական թաղէն, հայապատ-
կան բազմաթիւ խանութներէն եւ՝ ամէ-
նուրեք երբ կը լսէին հայերէն խօսողներ,
հայրենի դիւանագէտները, պահ մը քա-
ղաւիկ հայրենակարօտ զգացումներ ապ-
րելով... Վալանսը, կարծես Հայաստան
նկատեցին ... եւ միթէ այդ չէ՞ իրա-
կանութիւնը առ այժմ... Չէ՞ որ, Վա-
լանսը Ֆրանսայի Հայոց մայրաքաղաքը
դառած ենք եւ այդ մեկը, ուրիշներուն
չենք զիջիր...

Ուրբաթ կէսօրին սկսաւ Ռոմանի քաղա-
քի այցելութիւնը: Դեսպանատան պատ-
էրակութիւնը, ընկերակցութեամբ Պ.Պ.
Ն. Քէչիչեանի եւ Գ. Ամիրզայեանի, կէ-
սօրուան ճաշի հիւրը եղան Ալէն Մանուկ-
եանի բնակարանը, ուր նաեւ ներկայ էին
Ս. Մանուկեանի ծնողքը, Տէր եւ Տիկին
Ժան Մանուկեան, որոնք մեծ ծառայու-
թիւն եւ նուիրատուներուն բերած էին Հա-
յաստանի, մանաւանդ՝ երկրաշարժի ա-
ղէտին առիթով:

Ապա անոնք այցելեցին Ռոմանի քաղա-
քապետարանը, ուր պիրենք ընդունեցաւ
երեսփոխան – քաղաքապետ Հանրի Պէր-
թոլէ: Հայաստանի եւ Ռոմանի հայ գա-
ղութին մասին, երկուստեք ունեցան ջերմ
խօսակցութիւն:

Ռոմանի վերջին այցելութիւնը վերա-
պահուած էր տեղւոյն Բարեկամական
Միութեան «Սեւան» ակումբը ուր տեղ-
ւոյն ազգայիններէն խումբ մը հաւաք-
ուած էր ծանօթանալու համար Հայրենիքի
պաշտօնական ներկայացուցիչներուն:

Այցելութիւնը, ծանօթացումները եւ
խօսակցութիւնները անցան մտերմական
մթնոլորտի մը մէջ:

Եւ հուսկ՝ այս մարաթոն այցելու-
թեանց աւարտին, Ուրբաթ ժամը 16·30–ի
չուրջ, մեկնումէն առաջ հանդիսաւոր հա-
մար, հիւրընկալուեցան Տէր եւ Տիկին
Նուպար Քէչիչեանի բնակարանը:

Ժամը 18–ին, Հայրենիքի դեսպանատան
յարգելի ներկայացուցիչները հրաժեշտ
առին Վալանսի պաղութէն:

Ա. Ք.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՅԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԷՆ...

Շուրջ քառորդ դարէ ի վեր աւարտած
է Վիէթնամի պատերազմը: Սակայն, երկ-
րին լեռնային կեդրոնական մասին մէջ
հինգ միլիոնի չափ բնակչութիւն մը կը
շարունակէ անոր հետեւանքները կրել:
Այդ հետեւանքները կը յայտնուին երկա-
րատեւ անհանգստութիւններու, յան-
կարծական մահերու, իրերայաջորդ վի-
ժումներու, մարմնային ու մտային թե-
րութիւններով ծնող մանուկներու ձեւով:
Իսկ չըջանի հողը որ բաբեթերի համբաւ
ունէր, պրեթէ ոչինչ կ'արտադրէ քիմիա-
կան թունաւոր նիւթերու ազդեցութեան
տակ:

Այս յամեցող աղէտին գլխաւոր պա-
տասխանատուն տիօքսիններու խումբին
դիմացկուն ու ծայր աստիճան վտանգա-
ւոր նիւթ մըն է: Կը գտնուի բոյսերը
ոչնչացնող դեղերու մէջ որոնցմէ պատե-
րազմին ընթացքին Ամերիկացիները գոր-
ծածած են չըջանը բուսազերծելու եւ
թշնամիին առիթ չտալու համար որ պահ-
պտի բուսականութեան մէջ ու անակընդ-
կալ յարձակումներ գործէ: 1961–էն 1971
աւելի քան 42 միլիոն լիթր այդ արտա-
դրութենէն թափուած է 15 քիլոմեթր եր-
կայնքով հողաշերտի մը վրայ որ ռազ-
մադերձ գօտի էր երկրին հիւսիսի եւ հա-
րաւի չըջաններուն միջեւ: Առաջինը հա-
մայնավար էր, երկրորդը՝ Ամերիկացինե-
րու նեցուկը կը վայելէր:

Հոն ուր պատերազմէն առաջ հասարա-
կածային հսկայական ծառեր ու խիտ բու-
սականութիւն մը կար, այսօր միայն «ա-
մերիկեան խոտ» կոչուած չոր ու դիւրա-
բեկ մացառի տեսակ մը կ'աճի որ ոչ իսկ
որպէս անասուններու կեր կրնայ դոր-
ծածուիլ: Վիէթնամեան իշխանութիւննե-
րը վերջերս ընդհանուր հարցախոյզ մը
կատարած են թունաւոր այդ դեղերուն
բնակչութեան վրայ ունեցած ազդեցու-
թիւնը չափելու համար: Առաջին ար-
դիւնքներէն յայտնի եղած է որ չուրջ եր-
կու հազար երախաներ ի ծնէ խեղանդամ
են. կ'ենթադրուի որ 600 հազարի կը հաս-
նի այդ դեղերուն աղեցութեամբ ծանր
հիւանդութիւններ ունեցողներուն թիւը:

Վիէթնամի վերթերանները ամերիկ-
եան հիմնարկին պատասխանատու մը
«մտաւորական անպարկեշտութիւն» կը
կոչէ ամերիկեան ձեռնարկութիւններու
եւ վարչական մարմիններու լռութիւնը
այս մասին որ արդիւնք կը նկատէ ծանր
պատիժներէ վախի: Ան ցաւով կը նշէ թէ
տիօքսինի առընչուած վտանգներն ու ա-
ռողջապահական հարցերը ազգային եւ
միջազգային հետաքրքրութեան կ'արժա-
նանան միայն երբ կը վերաբերին Եւրո-
պայի կամ ԱՄՆ–ու:

Մինչեւ այսօր ամերիկեան յաջորդա-
կան կառավարութիւնները եւ քիմիական
այդ նիւթերուն արտադրիչները միշտ
մերժած են կապ տեսնել դործածուած
դեղերուն եւ մարդոց առողջական խըն-
դիրներուն միջեւ: Միշտ պնդած են թէ
այդ խնդիրները հետեւանք են թերի սը-
նուցումի, բժշկական խնամքներու բա-
ցակայութեան: Սակայն, հետզհետէ կը
դժուարանայ այդ տեսակ թեզի մը պաշ-
պանութիւնը, քանի որ չըջապատի հար-
ցերով զբաղող գանազան ձեռնարկու-
թիւններ Ամերիկացիներուն դործածած
դեղերուն վնասներուն մասին պիտական
փաստերու տէր կ: Աւելի մանրամասները
տիօքսինի չատ բարձր աստիճան յայտնա-
բերած են խնդրոյ առարկայ գօտիին հո-
դին, ձուկերուն, երախաներու արիւնին
մէջ: Անոնք կ'ըսեն թէ Արեւմուտքի կամ
ճափոնի մէջ նման պարագաներու անմի-
ջապէս վայրին բնակչութիւնը այլ տեղ
կը փոխադրուի. իսկ Վիէթնամի պարա-
գային եթէ ոչ մէկ միլիոցի ձեռնարկուի,
աղէտը կը չարունակուի 15 – 20 տարի
եւս:

Գանազանի մանրամասները բաւած է թէ
կան հարցը լուծելու ոչ չատ սուղ ձեւեր
որոնք ժողովուրդը յորդորելու եւ արդէն
վարակուածներու ամսական 10 – 15 տո-
լարի հատուցում վճարելու մէջ կը կա-
յանան: Այդ փոքր դումարը լուրջ խնդիր
կ'ոչնչեցնայ չըջանի բնակիչներուն համար:
Միւս կողմէ, դարմանի դործը չի դիւրա-
ցըներ Վիէթնամցիներու կեցուածքն ալ.
անոնք ոչ հատուցում պահանջած են, ոչ
ալ պնդած որ ԱՄՆ–ը ստանձնեն իրենց
պատասխանատուութիւնը եւ չանցանքը:
Անոնք կը կրկնեն միայն թէ հակայական
հարցի մը դէմ յանդիման են եւ երախ-
տապարտ պիտի ըլլան ամէն օժանդակու-
թեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

– Մինչեւ մեր երթալիք օրը կարելի է
ծօրժն ալ երեսան կ'ելլէ, ու անմիջապէս
անոնք ալ կը պակսինք ու կը ճամբենք
Իւանիա:

– Աւտուած տար՝ այնպէս ըլլար:

– Իսկ հակառակ պարագային մենք
վերթանք հոն. կը հաստատուինք, դործի
կը սկսինք ու դուք ալ յետոյ կուգաք:

– Ջըլլայ նէ՝ այնպէս կ'ընենք:

– Գալով մեր ընկերակցութեան՝ անոր
հաւանութիւն տուիր ըսել է:

– Ինչո՞ւ չտամ, օտար երկրի մէջ դործ
ընելու համար քենէ աղէկ ընկե՞ր պիտի
դտնայի:

Այս որոշումը տալէ եառքը երկու բարե-
կամները սրճարանէն ելան ոտքով պտոյտ
մը ընելու համար:

Մայթին վրայէն կը քալէին բարձրա-
ձայն խօսելով:

Երիտասարդ մը, 34 – 35 տարեկան,
բարձրահասակ, նիհար, սեւ աչքերով ու
խոժոռ նայուածքով, բերանը թաւ պեխե-
րուն տակ ծածկած, որ արագ քայլերով
կ'ընթանար, մէկէն ընթացքը դանդաղե-
ցուց՝ լսելով երկու բարեկամներուն հա-
յերէն խօսիլը: Եաեւնուն երթալով՝ բա-
ւական աւեն հեռեւեցաւ անոնց եւ ի վեր-
ջոյ մօտենալով, խրոխտ չեչտով մը
ըսաւ.

– Կարծեմ հայ էք:

– Այո, հայ ենք, – պատասխանեց Սա-
հակ էֆէնտի:

– Ես ալ հայ եմ, – ըսաւ անծանօթը, –
դուք պոլսեցի կ'երեւաք, նո՞ր եկաք:

– Ես երկու չարաթէ ի վեր հոս եմ, իսկ
բարեկամս այսօր եկաւ, պատասխանեց
Սահակ էֆէնտի:

– Մենք ամիսներէ ի վեր կը թափառինք
կոր այս անծեալ երկիրը, – գոչեց երի-
տասարդը, – գործ չկայ, դրաղում չկայ,
մեղմով դրաղող չկայ...

– Դուք ո՞ր տեղացի էք:

– Հայաստանէն եմ, բայց չատ տեղ դա-
ցած – պատրաստած եմ:

– Արհեստնիդ ի՞նչ է:

– Ես արհեստ չունիմ կամ աւելի ճիշդը՝
իմ արհեստս կռուիլ է... տասնըհինգ տա-
րիէ ի վեր կը կռուիմ, Պալքանեան պա-
տերազմին տաեն Անդրանիկի խումբին
հետ էի, յետոյ անցայ Կովկաս՝ կովկաս-
եան ճակատին վրայ կռուեցայ, յետոյ
Բաքուի կռիւներուն մասնակցեցայ, յետոյ
Ղարաբաղ անցայ ու մտայ Նժդեհի խում-
բին մէջ, յետոյ եկայ Պոլիս, անցայ
Իզմիր, մտայ հայ կամաւորներուն մէջ
... ո՞ր մէկը ըսեմ, ի վերջոյ ինկանք
այստեղ, քովերնիս քիչ մը դրամ կար, ան
ալ հատցուցինք, վերջապէս յուսահա-
տական վիճակ... ժամեր կան, ուր կը
փորձուիմ անձնասպան ըլլալ:

– Ծուսահատելու չէ, – խորհուրդ տը-
ւաւ Սահակ էֆէնտի, – երիտասարդ ես,
առողջ ես, կրնաս որեւէ դրացում մը դըտ-
նել, քաւ է, որ կամք ունենաս:

– Այո, այդ խորհուրդը տալ դիւրին է,
երբ մարդուս գրպանը լեցուն դրամ կայ,–
պատասխանեց երիտասարդը: – Տեսէք
բարեկամներ ինծի դործ գտած են Սեւա-
նիկի մէջ. գրեցին, որ անմիջապէս եր-
թամ, բայց եկէք տեսէք, որ ճամբու դը-
րամ չունիմ, գոնէ քանի մը հարիւր տը-
րախմիի պէտք կայ:

– Ինչ որ է, բարեկամ, պէտք է համ-
բերել, մնաք բարով, – ըսաւ Սահակ է-
ֆէնտի:

– Զիս մտիկ ըրէք, – գոչեց երիտասար-
դը՝ անոնց օձիքը չձգելով, – որոշած եմ
Սելանիկ երթալու համար ճամբու ծախքս
հայթայթել անմիջապէս ու որեւէ կեր-
պով, քանի որ դուք դէմս ելաք, կը
խնդրեմ, որ համիք ճամբու ծախքի հա-
մար քանի մը հարիւր տրախմի տաք. այդ
դումարը ձեղի համար կարեւորութիւն
չունի, բայց իմ կեանքս պիտի փրկէ:

– Մենք ի՞նչ պատասխանատուութիւն ունինք
քու ճամբու ծախքը տալու, – գոչեց Սա-
հակ էֆէնտի:

– Կ'աղաչեմ, պարապ տեղը չվիճաբա-
նինք, – ըսաւ երիտասարդը, ձայնը ցած-
ցընելով,– այդ դրամին անպատճառ պէտք
ունիմ, եթէ չտաք, չեմ դիտեր, ինչ հե-
տեւանք կրնայ ունենալ ... երեւակայե-
ցէք մարդ մը, որ 24 ժամէ ի վեր չէ ճա-
շած, որ դրպանը լկտիօրէն մը չունի եւ ո-
րուն ամբողջ ունեցածը րէվոլվէր մըն է՝
քանի մը գնդակներով:

– Ինչ, հիմակ ալ սպառնալի՞ք, – գոչեց
Սահակ էֆէնտի:

– Սպառնալիք չէ, իրողութիւնը կը
պարզեմ, – պատասխանեց անծանօթը:

– Գիտես, որ հոս լեռը չենք, մայրա-
քաղաքի մը մէջ կը գտնուինք, ուր ոստի-
կանները կան եւ...

Երիտասարդը խնդաց եւ խօսքը ընդ-
միջելով ըսաւ.

– Ոստիկան, բանտ, կախաղան, ատոնք
նշանակութիւն չունին ինծի համար, ալ
վարժուեցանք այդ տեսակ բաներու:

– Մենք ալ այդ տեսակ սպառնալիքնե-
րու վարժուած ենք, – պատասխանեց Սա-
հակ էֆէնտի, – ինչ որ է, քանի որ անօ-
թի եմ, կ'ըսես, առ սա 5 տրախմին ու
փորդ կշտացուր:

– Ես մուրացկան չեմ, – ըսաւ երիտա-
սարդը՝ դրամը վերադարձնելով, – մնաք
բարով...

Եւ հեռացաւ:

– Վերջապէս օձիքնիս ազատեցինք,–
ըսաւ Սահակ էֆէնտի: Բայց քանի մը
վայրկեան եաքը Բարսեղ աղա նկատեց,
որ անծանօթը իրենց եաեւէն կուգար:

– Անպամ մըն ալ ես խօսիմ սա մարդուն
հետ, ընթացքին չեմ հասնիմ կոր, – ըսաւ
Բարսեղ աղա իր բարեկամին ցած ձայ-
նով:

– Ծօսէ, բայց չըլլայ որ հինգ տրախ-
միէն աւելի դրամ տաս, – խորհուրդ տը-
ւաւ Սահակ էֆէնտի:

Բարսեղ աղա մօտեցաւ երիտասարդին.

– Ինչո՞ւ մեր եաեւէն կուգաս, – հար-
ցուց:

– Ձեր եաեւէն չեմ դար, այլ իմ ճամ-
բաս ալ այս է, ի՞նչ, փողոցէն քալելն ալ
պիտի արդիլէք ինծի:

– Մի՛ բարկանաք, բարեկամ... քիչ մը
առաջ իմ ընկերս խիստ խօսեցաւ ձեղի,
բայց ես կը հասկնամ ձեր վիճակը եւ կ'ու-
զեմ օգտակար ըլլալ, միայն թէ ես ալ
փախստական մարդ մըն եմ, ընտանիքի,
զաւակներու տէր, դործս, տունս, տեղս
ձգած, օտար երկիր ինկած եմ եւ անտրաչ
վիճակի մը մատնուած, այնպէս որ ձեր
ուղած գումարը չեմ կրնար տրամադրել,
բայց օրինակի համար, յիսուն տրախմի
կրնամ տալ:

– Գոնէ հարիւր տուէք, – ըսաւ անծա-
նօթը:

– Չէ, յիսունէն աւելի չեմ տար:

– Լաւ, – հաւանեցաւ միւսը:

Բարսեղ աղա յիսուն տրախմին տուաւ
ու արագ քայլերով եկաւ միացաւ Սահակ
էֆէնտիի:

– Տասը տրախմիով մարդը ճամբեցի, –
ըսաւ իր բարեկամին:

Բայց անծանօթը հեռուէն հետեւեցաւ
իրենց մինչեւ պանդոկ:

(Շար. 71)

(Շար. Ա. Էջէն)

ցիչ պարապան այն է Ֆրանսայի համար որ Եւրոպայի Խորհուրդի մէջ, այս դատապարտումով նոյն ճակատագրին կ'ենթարկուի Լինչպէս... Թուրքիան: Արդարեւ ցարդ այս դատապարտումներու մարզին մէջ, Թուրքիա առանձին էր, հիմա կոչքին ունի Ֆրանսան, ինչ որ հրաշալի ծաղրանկար մը ներշնչած էր Փլանթիւի («Մոնտ», Յուլիս 29): Երկու թուրք ոսոխականներ կը կարդան Ֆրանսայի դատապարտումը, ու մէկը կը բացագանչէ.- «Եղա՛ւ: Եւրոպան կը բացուի մեր առջեւ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՄԱ առաջարկեց եւրոպացի իր ընկերակիցներուն որ «ուղերձով մը սերտ ժողովուրդին» քաջալերէ Եուկոսլաւիան որ «ժողովրդավարանայ»: Նման կոչ մը պէտք է չեշտէ որ Եուկոսլաւիոյ ապագան եւրոպական ընտանիքին մէջ է: Ինչ կը վերաբերի Պելկրատի, ան յայտարարեց որ միջազգային ուժերը «չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնները քաղաքացիներու ապահովութեան մարզին մէջ եւ ատոր հետեւանքը կ'ըլլայ ամէնօրեայ զանգուածային բրտութիւններ, ահաբեկչական արարքներ, ընակիչներու սպանութիւններ, առեւանգումներ, ոճիր եւ ցեղային մաքրագործում»: 14 սերտ դիւզացիներու ցմահ դարկատրութեան մահնակացած էին նաեւ Պելկրատի իշխանութեան եւ ընդդիմութեան պատասխանատուները:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ փոքրիկ բարեփոխում մը կատարեց իր կառավարութեան մէջ: Պ. Քուշնէրի տեղ, Առողջապահութեան նախարարար նշանակեց Տիկին Տամինիք Ժիլօ՝ Ընկերվարական, եւ արտաքին առեւտուրի գլուխն ալ դրաւ արմատական մը՝ Ֆրանսուա Հիւբվարտ վոխարինելու համար Ժակ Տոնտուն: Կանաչները չատ յուսախաբ են այս կարզադրութենէն, մեծ յոյսեր ունէին որ այս առթիւ նախարար մը եւս կ'ունենային: Զեկոյցով մը կը յայտնեն թէ այս փոփոխութիւնը «ձախադած առիթ մըն է որ կը պահպանէ անհատապահչութիւնները կառավարութեան մէջ»:

ՊՐԻՍԷԼ գոմարուած Քոսովոյի նուիրատուներու ժողովը (աւելի քան 100 երկիրներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ) Յուլիս 28-ի իր առաջին նիստի ընթացքին 2 միլիառ տոլարի օգնութիւն որոշեց: Առաջնահերթ կարիքը նկատուեցաւ բնակարաններու չինութիւնը, որպէսզի զաղթականները օթեւան մը ունենան: Նկատի առնուած է որ 730 հազար Քոսովոցիներ արդէն իսկ վերադարձած են:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ, Յուլիս 26-ին սպաննուած է Պաւել Կապիչ, քարիւղի մեծ դործարար մը: Ելմտական այն հոլտինկը Խալխիկայ, որու կը նախագահէր մէկ միլիոն տոլարի պարդեւ մը խոստացաւ որեւէ տեղեկութեան համար որ թոյլ կուտայ հարցը լուսաբանելու: Քարիւղի փորձագէտներ յայտնած են Ֆրանս - Փրէսի որ ոճիրը կապ ունի գոհին արհեստին հետ եւ կը վերաբերի վառելանիւթի չուկային բաշխումին չրջանին մէջ:

ՕՏԱՐՆԵՐ օգնութեան կը հասնին Սոսիէթէ Ժեներալ դրամատան որպէսզի կարենայ հակազդել Պէ-էն-Փէ-ի գնման առաջարկին: Ասոնք են անգլիական ապահովադրութեան Գոմերշիըլ Եունիընը եւ սպանական Պանքօ Սանթանտէր Սանթրալը: Առաջինը մտադիր է առնուազն 10%-ի բարձրացնել իր մասնակցութիւնը, սպանական դրամատունն ալ արդէն իսկ ամբասնդած է իր բաժինը 2·8-էն 3·3%-ի բարձրացնելով: Պէ-էն-Փէ-ի համար Բրիտանացիին գործելակերպը անկանոն թնոյթ ունի: Շաբաթէ մը կը փակուի արդէն գնման առաջարկին պայմանաժամը, մինչ Սոսիէթէ Ժեներալ վերջնահայ 8·4 միլիառ Ֆրանքի չահ մը կը յայտարարէ, այսինքն կրկնապատկած է իր չահը:

ՄԻՍՅԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ ոսթի գոհերու թիւը կը բարձրանայ եւ արդէն 50 մեռեալի հասած է: Շուրջ 25 նահանդի մէջ է (կեդրոն եւ հարաւ - արեւելք) որ ջերմաստիճանը 40-էն վեր է: Կը կարծուի որ ոսթը պիտի տեւէ մինչեւ չաբթու վերջ:

ԻՆԹԸՐԼԱՔԸՆԻ (Զուիցերիա) մերձաւոր Լուչին գետակի վրայ պատահած դանիոնինկի արկածին գոհերու թիւը բարձրացաւ: Յուլիս 29-ին, կ'ըսուէր թէ 19 մեռեալ կայ եւ դեռ 2 անհետացած: Ինչպէս յաճախ կը պատահի բազմաթիւ հարցականներ կան: Ինչո՞ւ, օդերեւութաբանական սպասարկութիւնը չէ տեղեկացուցած թէ փոթորիկի սպառնալիք կար: Կ'ըսուի թէ փոթորիկը նախատեսուած էր, բայց ո՛չ Ալպեաններու այդ մասը, թէեւ հրըչէջները պղուչացուցեր են զբօսաշրջիկները իրենց խումբը:

ԹԷՆԻՍ

ՄԱՐԻ-ԳԱՅԵԱՆԷ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵԱՆ

Եւրոպայի 14-16 տարեկան պատանիներու թէնիսի ախոյեանական մրցումները անցեալ չաբաթ տեղի ունեցան Լոնտոնի հիւսիսը՝ Հաթֆիլտ քաղաքը: 128-ական մարզիկներ կը մասնակցէին մանչերու եւ աղջիկներու մրցաչարքերուն: Հայաստան ներկայ էր երկու մարզիկներով՝ Յարութիւն Սօֆեան եւ Զուիցերահայ Մարի-Գայեանէ Միքայէլեան որ մասնակցեցաւ նաեւ «Ռ. Կառոս»ի պատանիներու մրցաչարքին: Անոնցմէ առաջինը Ա. չըրջանին հոլանտացի իր մրցակիցին դէմ յաղթանակ մը տանելէ ետք Բ. չրջանին պարտուեցաւ ռումանացի Խոնթայէ եւ դուրս մնաց մրցաչարքէն: Իսկ Մարի-Գայեանէ յաջորդաբար յաղթելէ ետք Ֆրանսուհի, գերմանուհի, սլովաք, անգլուհի եւ ռումանացի իր մրցակիցներուն աւարտականի հասաւ ընդդէմ Խրուաթիոյ ախոյեան Իվանա Ապրամովիչի, որու եւս յաղթելով 6 - 4, 3 - 6, 7 - 5 դարձաւ Եւրոպայի պատանիներու ախոյեան ու տիրացաւ բաժակին: Նախքան մրցում մը ունկնդրուած են երկու մարզիկներու ազգային փառերգները:

Մ.-Գ. Միքայէլեան 15 տարեկան է եւ յառաջիկայ Օգոստոսին կը մասնակցի Հայաստանի համահայկական ոլիմպիական խաղերուն:

***

Իսկ թէնիսի չափահասներու աչխարհի այլեւս ծանօթ անունը Սարգիս Սարգսեան կը մասնակցէր Աւստրիոյ Քից-պիւհլ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող «Ժենեվալի» մրցաչարքին, որուն առաջին երկու չրջանները յաջողութեամբ անցած էր: Իսկ Գ. չրջանին, Յուլիս 28-ին, 2-0 պարտուած է պրազիլցի Մելիճէնիչ եւ հեռացած մրցաչարքէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակից Գնել Գեւոնեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրանակցական Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր այրիին Տիկին Սանտրինին, ծնողքին՝ Գեղամին եւ Յասմիկին, քրոջը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Այս առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան՝ քոյրերը՝ Սիրարփի եւ Ալիս իրենց կընքահօր՝ Մկրտիչ Փեթենեանի մահուան առթիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր եղբօրը՝ Մինասին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն եւ այս առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ - կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ Ատղիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ցամիկ եւ Գեղամ Գեւոնեանի, Սամուրին Գեւոնեանի, Ծովինար Գեւոնեան - Տիրէքի, Գեւոնեան, Նաւիրեան ընտանիքներուն, իրենց զաւկին, մուտնոյն, եղբօր եւ հարազատին՝
Գնել Գեւոնեանի
եղերական մահուան առթիւ:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ - կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Ատղիկ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ժիրայր Դատաւորեանի, Տիկին Սիլվա Դատաւորեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ռըմնէ եւ Նիքոլ Ձիտէճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ք. Պուրնուվեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, քրոջ, հօրաքրոջ
Հուրիկ Դատաւորեանի
մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ՝

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃԱՆ

ԳԱՄԱՐ - Տէր եւ Տիկին Տօրք եւ Նորա Տէր - Յակոբեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն իրենց չատ սիրելի ընկերուհիին եւ անոր քեռայրին Այդվարդ Պուրնուրեանի յիչատակին:

***

ՓԱՐԻՋ. - Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն:

***

ՊԱՆԵԷՕ. - Պր. Ներսէս Տակաուեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ:

ՕԶՈՒՆԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԴԳՐՈՅԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Ժակ Գալֆեան 500 Ֆր. կը նուիրեն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անդրանիկ Սարգիսեան, քոյրերը՝ Սիրարփի եւ Ալիս, իրենց հօր՝ Մարգարին (Տարօնցի), մօր՝ Ազնիւին, քրոջ՝ Սիրանուշին, եղբօր՝ Միսաքին յիչատակին 200 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 1er Août à 9 heures 30
Danses traditionnelles d'Arménie.

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ

Մարսէյլի Հայ Մչակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնել Գեւոնեանի Ազգերական մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տօրք Տէր - Յակոբեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (առանց «Յառաջ»էն):

ԸՍՊԱՍՈՒԱԾ ԱԳՊԱՐԱ

Պէյլմնիի Նորմա օփերայի սիզուամբ (որոչ չայտարդումով) կը կատարուի Օրանժէրի Շաբաթ, Յուլիս 31, ժամը 22·45-ին հեռատեսիլի Բ. կայանէն: Նորմայի դերը կ'երգէ՝ Յասմիկ Պապեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

Կ'ՈՒՋՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքչաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատւութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել մինչեն ուչը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան առեն գրապետ՝ Պր. Հերայր Հրաչեանին:

Հասցէ. -

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագիները

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ տողի Զեր Մէկ Քաղորդ Սիրնանկ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան: